

SİRET-İ İBRAHİM

İSLAM

TARİHİ

1

KAHRAMAN
YAYINLARI

SİRET-İ İBRAHİM

İSLAM TARİHİ

KAHRAMAN
YAYINLARI

İSLAM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM

TERCEMESİ

Birinci Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyelüğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

Baskı

Selin Ofset

Davutpaşa Cd. 75/345 Topkapı-İst.

0212.577 63 48

•

İstanbul

2006

•

Cilt

Kahraman Cilt Sanayi

KAHRAMAN YAYINLARI

Merkez:

Davutpaşa Cd. TİM-2 12/322 Topkapı-İst.

Tel: 0212 613 83 05 Fax: 0212 565 25 84

info@kahramanyayinlari.com

Şube:

Çatalçeşme Sk. 19/1 Kat: 4 Cağaloğlu-İst.

Tel: 0212. 512 32 69

السِّيَرُ النَّبَوِيُّ
لِابْنِ هِشَامٍ

ISLAM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM
TERCEMESİ

Birinci Cild

Terceme Eden :

Hasan EGE

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliginden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

YAYINEVİNİN TAKDİMİ

Rububiyetiyle kâinatı bir mektep yapan ve Peygamber Efendimizi bu mektepte bize muallim eden Allaha hadsiz hamdü senalar olsun.

Allah adalet ve hikmetiyle herşeye bir vazife vermiştir. Kâinata her şey vazifesini ibadet tarzını öğrenmiş, hiç aksatmadan yerine getirmektedir.

Yalnız insanlık âlemi o umumi vazifelendirme kanunu karşısında serbest bırakılmış, herkes mizacına göre sosyal hayatta bir vazife seçmektedir.

Milletimizin gıda kadar ihtiyacı olan dini kaynak kitapları Türkçe olarak neşretmeyi ve Peygamber Efendimizin talimatının anlaşılmasına yardımcı olmayı mukaddes bir vazife biliyoruz.

Bu vazifeden bir nümune olarak Yüce Peygamberimiz Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatına dair yazılmış Siret kitaplarının kaynağı ve bu konuda şimdye dek herkesin müracaat ettiği sağlam bir kaynak olan Siret-i İbn-i Hişam tercümesini milletimizin istifadesine sunuyoruz.

Kitab; İbn-i Hişam'ın yaptığı rivâyetler olduğu ve 1300 sene önceki bir üslubla yazıldığı için, tercümesine bir derece rekaket vermiştir. Bununla beraber tarih, hadis, tefsir ilimlerini barındıran bu kitabı, kaynak bir siret kitabı olarak güvenilir bir İslâm târihidir.

Allah'dan bu çalışmamızı milletimizin mânevi istifadesine sebep kılmasını ümit ediyoruz.

MÜTERCİM'İN KISA HAL TERCEMESİ

Hasan Ege, Erzurum İlinin, Oltu İlçesinin şimdiki adıyla Çamlıbel köyünde 1934 senesinde doğdu. Daha küçüklüğünde, babasından ve anasından, daha disiplinli olarak da köyün imamından Kur'an-ı Kerim okumasını öğrendi ve gerekli dini bilgilerini tahsil etti. Bunu müteakip gerek babası ve gerekse köyden bilgin bir kişi tarafından yazı yazıp okuyacak ve dört işlemle hesap yapacak hatta ondalık kesirleri kavrayacak kadar bir bilgiye sahip kılındı. 1944 yılında köyde açılan ilkokula devam ederek 1949 yılında ilkokul mezunu oldu. Sonra 1949 - 51 yıllarında babası merhum Mustafa Efendinin yardımıyla köyün imamı merhum İbrahim Ethem Hoca Efendiden hafızlığını ikmal etti. Köyünde muhteşem bir merasimle, üç gün içinde, ilçe Müftüsünün başkanlığında, takriben otuz hafız huzurunda Kur'an-ı Kerim'i tamamen — son iki cüz'ü ortaklaşa — ezbere okudu.

Bunu müteakib, ilçesi Oltuda, Merhum Mehmet Koçak Efendiden, özel Arapça ve dini tahsile başladı. Bir sene sonra Erzurum Müftisi Merhum Sâdık Solakzade'den dini mesleki tahsiline özel olarak devam etti. Bu arada askerliğini yaptı ve dönüşte bir yandan aynı şekilde özel tahsiline devam ederken diğer taraftan İmam Hatip Okulu 1. devresini Erzurum İmam Hatip Okulunda hariçten bitirdi. Sonra Erzurum Lisesini hariçten bitirerek 1961 senesinde liseden mezun oldu ve aynı senede Erzurum'da İmam-Hatip iken Ankara'ya Vaiz olarak atandı. 1962 - 65 yıllarında Ankara İlahiyat Fakültesin-

de tahsiline devam ederek mezun oldu. Daha önce iki sene müezzinlik, dört sene imamlık, dört sene vaizlikte bulunan Hasan Ege bu kere Diyanet İşleri Başkanlığında Müfettiş yardımcısı oldu. Kısa bir zaman sonra da müfettiş oldu.

Daha sonra 1966 senesinde seçilerek Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi oldu. 1970 yılına kadar bu görevde kaldı. Tekrar müfettiş oldu ve aynı zamanda iki sene kadar da Teftiş Kurulu Başkanlığına vekâlet etti. Yedi sene müfettişlik yapan Mutercimimiz yedi sene de Din İşleri Yüksek Kurulu Üyelğinde bulundu. Müfettiş iken Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı oldu. İki sene süren bu görevden sonra tekrar seçilerek Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi oldu. Bu görevde iken 1981 yılında kendi isteği ile emekli oldu.

MÜTERCİM'İN ÖNSÖZÜ

Siret denilince Peygamberimiz Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilgili olan siret anlaşılır. Siret nedir? Siret, Kitabın aslına dair yazılan -Önsöz-de geçtiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilgili savaş ve İslâmiyeti tebliğ ve günlük hayatındaki hareket tarzları, emirleri, nehileri, tavsiyeleri ve içinde bulunduğu hal ve tavırlarının bütünüdür.

Her ne kadar kitabın aslını İbn-i İshak adındaki meşhur âlim siyerci zat yazmışsa da, ilâveleriyle, izahlarıyla, çıkartmalarıyla ve tenbihâtiyle kitapta rötuş yapıp vechesini önemli ölçüde değiştiren yine o derece büyük âlim, tarihçi ve siyerci yazar İbn-i Hişâm'a aidiyet kaydiyle -Siretü'n-Nebeviyye Li-İbn-i Hişâm- denilmek sûretiy-le kitabın isminde asıl yazar İbn-i İshâk'dan söz edilmemiştir. Bundan dolayı bu kitap Türkçe'de de -Siret-i İbn-i Hişâm- ismi ile meşhur olmuştur.

Amma İbn-i İshak unutulmuş mudur? — Hayır! Zira İbn-i Hişâm her satır başında -İbn-i İshak dedi ki veya şöyle dedi- şeklinde terceme ettigimiz ifadeleriyle onun sözlerini, olduğu gibi nakletmektedir. Kendisi için de aynı şekilde -İbn-i Hişâm dedi ki — veya — şöyle dedi- ifadesiyle bu iki yazarın sözi eri birbirinden ayırd olunmuştur.

Bu -Dedi ki veya şöyle dedi- o zamanın siyercilerinin ve hatta daha sonra siyer ve umum tarihçilerin bir üslubu neticesiydi. Bu,

geçen vak'aları nakilden ibaretti. Bu ifadeler kitabın ilmiliğine büyük bir delil teşkil etmektedir. Çünkü siyerlerin aslı ve kaynağı mesâbesinde olan bu ilk metin, İbn-i Hişâm'ın da işlemiş olduğu hususlarla nakilde oldukça önemli bir yere sahip olduğu gözden hiçbir zaman kaçmamaktadır.

Bu söylenenlere misal çıkartmayı, bu kısa önsözümüzde okurların kendilerine bırakırken bu çapta yazılan Siret kitaplarının ve özellikle bu kitabın çok genel olarak karakterlerinden şu şekilde bahsetmeyi uygun bulduk :

Bu siret kitabını okurken elbette ki bir İslâm kültürünün temellerini bulmak ve o temeller üzerinde yürümek imkânı hasıl olmaktadır. Bunlar :

- 1 — Siretin kendisi.
 - 2 — Kur'anın tefsiri.
 - 3 — Hadisin tefsiri ve şerhi.
 - 4 — Kur'an ayetlerinin sebab-ı nuzulu ve hadislerin sebab-i vürudu.
 - 5 — Şiir ilmi ve şiirin söylendiği dilin (yani Arap) edebiyatı.
 - 6 — Hatta bir çok fıkıh ahkâmı fıkıh usulu ve kaaideleri.
- Şimdi bunların tek tek kısaca izahına çalışalım.

Siret : Zaten bahis mevzuu olan şey budur Nebimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hayatı, nesirle, şiirle, âyet ve hadislerle işlenmiş ve böyle bir kitap meydana gelmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in tefsiri: Siret mevzuu işlenirken elbetteki Kur'an ayetleriyle izahı yapılmaya gerek ve ihtiyaç vardır ve bu yapılmıştır. Çünkü anlatılan, Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in siretidir. O, görevini icra ederken ona emreden, nehyeden ve haber veren çeşitli şekilde âyetler vahy olunmuştur. Vak'alarla ilgili olan bu âyetler muhakkak ki bu mevzuun en müsbet tarafını teşkil etmektedir.

Hadisin tefsir ve şerhi : Siret bir mâna ile Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in sözlerinden, fiillerinden, itikad ve hallerinden ibaret olması itibariyle elbetteki siretinin çok büyük bölümünü hadisler teşkil eder. Siret onlarla müsbet olur. Müsbet demekle şunu

kasd ediyorum : Biliyorsunuz ki umum mânada tarih ve özellikle İslâm tarihi, haberlerden ibarettir. Yani geçmiş zamanda, falan tarihlerde ve falan yerlerde şu şu hâdiseler, şu kimselerin eliyle cereyan etmiş denilir. Bu haberleri âyetlerle ve sahih hadislerle delillendirebiliyorsak haberimiz daha iyi isbatlanmış olur. Çünkü âyetler mütevatirdirler. Hadisler de rivâyet şartlarına uygun geldikleri için sahihtirler.

Bu ikisinden başka belgelerle de isbat edilmiş ve doğru rivâyet ve nakillerle bizlere kadar gelmiş tarihi vak'alar vardır. Tabii burada mevzuumuz umumi tarih degildir. Butünüyle İslâm Tarihi de degildir. Bunlar arasında özel yeri olan sîret denilen, Peygamber Efendimizin hayatıdır.

Kur'an âyetlerinin nüzül yani iniş sebepleri : Tabii olarak bu kitapta âyetlerin sebab-i nüzülleri kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Hadislerin de sebab-i vürüdları boyledir. Sebeb-i nüzül derken, maksadımız, kitapta geçen âyet ve hadislerin bir hâdisese sebebiyle nâzil ve vârid olduklarını ve gelecekte benzer hâdisese ve vak'alara da şâmil olacaklarını kasd ediyoruz. Âyetlerin hangi sebeple indiği ve hadislerin hangi sebeple geldiği bilinirse, anlaşılmaları daha kolay olur ve hatta hakkiyle ancak o zaman anlaşılırlar. Bugün bile başımıza gelen ve dünyada cereyan eden hâdiseler, âyetlerin ve hadislerin mânalarını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadırlar.

Şiir ilmi ve Arap Edebiyatı : Bunu derken doğrudan bu mevzular ele alınmış mânasına degildir. Fakat sîretle ilgili olarak çeşitli kimselerce, gerek medhe dair, gerek zemme dair şiirler, vakayı doğrudan anlatan şiirler, bir kelimenin anlatılması ve mânasının izahı için kitaba alınmış şiirler elbetteki şiir ilmini ve Arap edebiyatını içinde taşımaktadır. Gerçekten kitapta çokca yer verilmiş olan, hele üçüncü cildimizin yarısını teşkil eden bu şiirler hâdiselerin vukuuna dair birer şahid olma niteliklerini taşımaktadırlar. Bilindiği gibi bir hâdisese hakkında manzum olmayan sözleri herkes söyleyebilir. Olmuş mu olmamış mı, biraz daha karışıklık arzeder. Fakat şiir şekline yani manzum hâle gelmişse zâid bir mâna ifade eder kanaatindeyim. O da şudur : Yani bu hâdisese olmuş bu oluş da şiirle formüle edilmiştir. Tabii ki bunların hepsi, rivâyetlerin sıhhatiyle doğrudan ilgilidir. İster nesir ister şiir olsun.

Bir diğ̈er husus da : Siret kitabını fıkıh ahkâmını öğrenmeye imkân ve fırsat veren bir kitap olarak telâkki etmek mümkündür. Ganimetler nasıl taksim oldu, kimlere ve ne şekilde verildi? Namaz nasıl kılındı? Kible, cuma, ezan, salât-ı havf = korku namazı gibi diğ̈er bir çok ahkâmın da sebab-i nüzullarının ve sebab-i vürûdlarının da bilinmesiyle bir fıkıh kitabından daha iyi şekilde akılda kalacak bir vaziyette sunulduğı gözden kaçmamaktadır.

Netice olarak : «Bilenle bilmeyen bir olur mu?» meâlindeki âyet bize her zaman ışığını tutmakta, dolayısıyla ilmin çeşitli vasıtaları içinde kitap okumaya da teşvik etmektedir Zaten kitaplardan daha iyi arkadaş da tasavvur olunmaz. Yeter ki hakka kavuşturucu olsun.

Tavsiyeleriyle bize yardımcı olan Sönmez Neşriyat Müdürü Ali İhsan Yurt, asliyle karşılaştırarak sehiv ve yanlışlarımı düzelten, kitabın akıcılığına katkısı olan Bahaeddin Sağlam ve baskıya hazırlık yapan Cahit Beylere; ayrıca son derece ihtimam ile bu hayırlı işlere sebep olan Fethullah Kahraman ve Hayrettin Kahraman Beylere teşekkür etmeyi kendime borç biliyorum.

Muvaffakiyet Allahtandır.

Hasan EGE

KİTABIN ÖNSÖZÜ

Megâzi ve Siyer

Megâzi ve Siyer lafızları, mutlak zikr olundukları zaman, müslüman târihciler nezdinde onlardan murad, Arab milletinin tarihinden şu ilk safhadır: İslâm'ın yüce binasını ayakta tutan cihâd safhası, Arapları, Resûlullah Muhamed (Aleyhissalâtü Vesselâm)'ın sancağının altında toplamak Peygamber sebebiyle meydana gelen hâdiseler. Peygamberin ecdadı ve doğumundan önce onunla ilgisi olan hâdisât, dinin ayakta tutulmasında onunla beraber mihnet ve meşakkat çeken ve batıda ve doğuda onun risâletini tebliğ eden ashabının hayatı...

Risâlet-i Muhammediye'nin zuhuru, hâsseten Arap tarihinde, âmmeten de beşer tarihinde meydana çıkan şeylerin en büyüğüdür. Çünkü Arabların hayatı gerek lider ve gerek halk olarak — Rasûlullah zamanında — onun ve onun dini ile ilgilidir. Onlardan her bir topluluk ancak onun hakkında toplanır ve dağılırdı. Toplantı yerlerinde ancak ondan bahsederlerdi. Onların ordu birlikleri ve askerleri ancak onun için hareket ederdi.

Hatta O, son nefesini, Arabların, İslâm'a girmesi ve câhiliyet adetlerini gidermesi ve iyi ahlâkla bezenmeleri ile verdi.

Sonra milletlerin, kendisini inkâr edip tanımadığı ve etrafından insanların dağılıp gittiği bu Arab milleti, hayat meydanlarına çıktı.

Beşerin hidâyeti için tebliğ görevini yerine getirerek insanların arasında adâleti gerçekleştirip yüce bir azimde ziyâde bir bahadırılıkta, ikrâmda, hakka yardım etmekte, iyilik ve takvâ üzerine yardımlaşmakta, üstün ahlâka tutunup sınıksız sarılmakta en yüce örneği gösterdi.

Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ilk öncüler olan sahâbelerinin siretinin icmâlidir. O sahâbiler ki: Ona hidâyet ve hak din üzere tâbi oldular. Ve şeref sahifelerini zaman yüzünde iyi amellerle yazma yarışına girdiler.

Sonra peşlerinde gelen ve onların yerini alan liderlerden bazılarının hased, buğz, yardımlaşma ve teâvünün azlığı ruhlarına sirayet etti. Böylece ümmetin yolları ayrıldı. Onlar da bucaklara dağıldılar. Dolayısıyla bu tarihten başka bir tarihleri oldu. Bu tarih, ümmetin devletlere bölünmesiyle bölündü. Her bir devlet için yeni mevkiinde ve başka devletlerle olan ilişkilerinde kendine has tarihleri oldu.

Arablarda tarih

Arablar için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinden önce tarihten ancak rivâyet ile tevârüs ettikleri şeyler vardı. Bu ise ilk câhiliyenin haberlerinden aralarında şâyi olan olaylardan ibaretti. Babalarının, dedelerinin, neseblerinin bahadırılık, kerem ve vefâlarını anlatan kıssalar (Kâbe) Zemzem, Cürhüm, Kureyş emirliğini nöbetleşe yürüten âileler Me'rib seddi onu takiben insanların memleketlere dağılması ve haberlerini kalem ve kitap yerine lisanla hafızalarına yazarlardı. Nesilden nesle dinleyip birbirine anlatırlardı.

Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve dâvetinin zuhuriyle yeni bir gelişme oldu. Bu gelişme Sahâbe ve Tâbiinin, Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in doğumundan ve onun hayatından dâvasından söz eden rivâyetleridir.

Bu rivâyetler birinci olarak tarihin ikinci olarak siretin kaynağıdır.

Arab tarihi konusunda veya siret'te, halifeler devri geçinceye kadar bir şey tedvin edilmedi. Hatta bu müddet içinde Kur'an ve

Nahv esaslarından başka tedvin edilmedi. Müslümanları gördük ki, Kur'an'ın hıfzı üzerine düşkünlükleri, onları Peygamberin hayatında ve ondan sonra Kur'an'ın yazılmasına sevk ediyordu. Gayr-ı fa-sih şeylerin milletin dilinde yayılmasından korkmaları, onları Nahv'in tedvinine sevk ettiği gibi... Çünkü, İslâm topraklarının genişlemesinde, Arablar başka milletlerle karıştılar. Dilleri de karıştı.

Siret hakkında te'lif başlanması

Muâviye hilâfeti devrinde istedi ki tarihte bir kitap tedvin olunsun. Böylece Ubeyd b. Şeriyye'yi San'a'dan getirtti. Ona Meliklerin ve geçmişlerin kitabını yazdırttı. Bundan sonra Ulemâdan birçok kimseleri görüyoruz, tarih ilmine umumi olarak değil de hususi olarak yönelmişler. Bu hususi taraf ise Resûlullah'ın siretidir. Beiki de hadisin Kur'an ile karışmasından korkulduğu için, Ömer b. Abdulaziz'in zamanına kadar Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in hadislerini tedvinden men olunmalarından sonra onunla ilgili olan şeyleri tedvinde, onun eserlerini ebedileştirmek için kendilerinde ona olan ilişki ve sevgiyi gerçekleştirir bir şey buldular. Böylece hepsi de muhaddis olan birçok kişi yetişti ve Siret'te birçok kitaplar tedvin edildi. Onlardan bazılarını zikr ediyoruz. Urve b. Zübeyr b. El-Avvâm fakih muhaddistir ki, babası Zübeyr ve anası Esmâ binti Ebi Bekr tarafından nesebi, ona Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ve İslâm'ın ilk senelerinden birçok haberleri ve birçok hadisleri rivâyet etme imkânını verdi.

Şunu bilmen sana kâfidir ki: İbn-i İshak, Vâkidi ve Taberi ondan çokca almışlardır; bâhusus Habeşistan'a ve Medine'ye hicret ve Bedir gazvesiyle ilgili şeyler hakkında... Zan olunduğuna göre, Urve'nin vefâtı hicri 92 senesindedir.

Sonra Ebân b. Osman b. Affân el-Medeni gelir. Bu Hicri 105 senesinde vefât etmiştir. Siret hakkında birtakım sahifeler te'lif etmiştir ki onlarda Resûlullah'ın hayatının hadislerini cem etmiştir.

Sonra Vehb b. Münebbih el-Yemeni gelir. Bu Hicri 110 senesinde vefât etmiştir. Almanya'daki Heydelberk şehrinde megâzi (gazveler) hakkında te'lif ettiği kitabından bir parça bulunmaktadır.

Onların gayrı daha bir çokları vardır ki, ikinci asrın birinci çeyreğinin sonuna yakın bir zamanda ölmüşlerdir. Hicri 123 senesinde

vefat eden Şürehbil b. Sa'd ve Hicri 124 senesinde vefât eden İbn-i Şihâb ez-Zühri ve denildiğine göre hicri 120 senesinde vefât eden Âsım b. Ömer b. Katâde gibi. Onlardan bu zamanı birkaç sene öte-ye geçenler de vardır; Hicri 135 senesinde vefât eden Abdullah b. Ebi Bekr b. Hazm gibi...

Bu dörtler, meğâzilerle ilişkin şeylere ihtimam gösteren kimse-lerden idiler.

Onlardan ikinci asrın yarısına kavuşmasına az bir zaman kalın-caya veya onu biraz ileri geçene kadar yaşayanlar vardır. Hicri 141 senesinde vefât eden Musâ b. Ukbe gibi. Sonra Hicri 150 senesinde vefât eden Ma'mer b. Râşid gibi. Sonra Hicri 152 senesinde vefât eden siret ricâlinin üstadı Muhammed b. İshâk gibi.

Onlardan sonra başkaları da gelmişlerdir. Onlardan hicri 183 senesinde vefât eden Ziyâd el-Bekkâi'yi, hicri 207 senesinde vefât eden Meğâzi sâhibi Vâkidi'yi, Hicri 230 senesinde vefât eden Taba-katü'l-Kübrâ sâhibi Muhammed b. Sa'd'i zikredebiliriz. Ölüm, İbn-i Sad'e pençesini takmasından önce hicri 218 senesinde İbn-i Hişâm'ı aldı. İbn-i Hişâm, İbn-i İshâk'ın siretini rivâyet eden kişidir. Dolayı-sıyla bu siret kitabı onunla tanındı ve onun ismiyle anılıyor.

Muhtelif devirlerinde siret ilmi

Bu günümüze kadar sirette te'lîfe inâyet ve ihtimam kesilmedi. Şu kadar ki : Mevzu hadd-i zâtında tecrübeler üzerine kâim olan bir iş değildir. Veyâ bir delilin isbat ettiği ve bir delilin nakz ettiği bir fikir ve tez de değildir. Veya seneler boyunca ulemanın kendisiyle ilişkisinin, yenileme ve değiştirme ilişkisi olduğunu gördüğümüz na-zari ilimlerin durumu gibi de değildir. O öyle bir iştir ki onun daya-nağı nakl ve rivâyettir.

Dolayısıyla onunla ilk iştigal edenler haberciler nakilciler idi. Sonra onların peşine gelenleri, eskilerin rivâyetlerini toplamışlar ve bâblara ayırmışlar. Eskilerin topladığı rivâyetler sonrakiler için doğ-ru görüldüğü zaman tahkik ve hâşiyeye yazma fikri meydana geldi. Tıpkı İbn-i Hişâm'ın, İbn-i İshâk'ın siretindeki yaptığı gibi.

Bu mirâs, onlardan sonra gelenler elinde cevherinde yenilenme-yi kabul etmeyen bir şey oldu. Bu konudaki bütün çalışma ve gay-

ret şekil ve sûrette kalarak cevhere dokunmaz oldu, bazı değişiklikler hâriç. Bu müellifleri iki tip üzere görüyoruz: Bir fırka vardır ki, evvelkilerin kitaplarının gölgesinde yaşarlar, onları şerh etmekle veya ihtisar etmekle yani kısaltmakla veyâ hıfzı kolay olsun diye nazm etmekle ele alırlar. Bir fırka da vardır ki kendisini icadçı bir müellif sıfatına boyar ve siret kitaplarını önüne toplar ve onlardan bir kitap çıkarır ki, o kitap zâhiren ona âiddir. Halbuki hakikatında ondan önce geçenlerindir.

İkinci fırkadan Hicri 390 senesinde Rey'de vefât eden Lügat âlimi İbn-i Faris'i zikredebiliriz.

Muhammed b. Ali b. Yûsuf eş-Şâfii eş-Şâmi de zikredilebilir. Bu hicri 600 senesinde vefât etmiştir. Hicri 630 senesinde vefât eden İbn-i Ebi Tay Yahyâ b. Humeyd'i; hicri 694 senesinde vefât eden Zahirü'd-Din Ali b. Muhammed el-Kâzrûni'yi ve hicri 708 senesinde vefat eden Alâüddin Ali b. Muhammed el-Halâti el-Hanefi'yi, hicri 661 senesinde doğan ve hicri 734 senesinde vefât eden Basra'lı Şâfii İbn-i Seyyidünna'sı; hicri 779 senesinde vefat eden Şihâbüddin er-Rini el-Garnati'yi ve Hicri 780 senesinde vefât eden Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Câbir el-Endülüsî'yi, sonra hicri 942 senesinde vefât eden Siret-i Şâmiye sâhibi Muhammed b. Yûsuf es-Saalihi'yi ve hicri 975 senesinde Mısır'da doğan ve hicri 1044 senesinde vefât eden Siret-i Halebiyye sâhibi Ali b. Burhanüddin'i zikredebiliriz.

Birinci fırkanın adamlarından Süheyli ve Ebû Zerr'i zikredebiliriz. Bunların ikisi de İbn-i Hişâm'ın siretini şerhettiler. Ve yine 735 senesinde vefât eden Kutbüddin Abdulkerim el-Cemâli'yi zikredebiliriz. Bu, Siret-i Muhammed b. Ali b. Yusuf'u şerheden kimsedir. Bir de Kâsım b. Kutlubgayı zikredebiliriz ki bu Siret-i Muğoltayı hülâsa edendir. Yine İzzüddin b. Ömer el-Kinâniyi de zikredebiliriz. Onun sirette bir muhtasarı vardır. Sonra hicri 911 senesinde Medine'de vefat eden Ebul-Hasan Ali b. Abdillâh b. Ahmed es-Sembûdi'yi zikredebiliriz.

Sireti nazmeden ve onu bir şiire boyayan kimselerden biri, hicri 607 senesinde vefât eden Sad ed-Deyri' ismiyle mâruf olan Abdulaziz b. Ahmed'dir. Ve hicri 668 senesinde vefât eden Ebû Hasan Fetih b. Mûsa el-Kasri'dir. Bir de hicri 793 senesinde vefât eden İbn-i Şehid'dir.

Mevlidlerin neşet etmesi

Sonra sirette te'liften diğer bir nevi vardır ki, bu, hulâsa etmek nevindedir. Ancak Resûlullah'ın yalnız bir yönünü dile getirirler: Onun doğumundan ve bu mübârek doğumla ilgili şeylerden, ve önceden onda olan irhasattan = çocukluğundan ve çocukluk esnasında meydana gelmeleri Sallallahü Aleyhi ve Sellem'le ilgisi olan harikulâde şeylerden, sonra gençliğinden kendisinde nübüvveti taşıdığı ve risâlet yüküne dayanıklı olduğu yaşa varmasına kadar ve üzerine güzel huyun iyi sıfatların tesirini kötülüklerden ve gençlerin alışıkt oldukları şeylerden paklığını hususi bir şekilde dile getirirler.

Eğer dilersen bu mevlitlere -Rasûlullah'ın hayatından sadr-i evvel için muhtasar bir terceme-i hal ve risâletten sonraki târihinden bir parıltı- diye bilirsin ki, bazıları bu kitablara -Mevlid-i Nebevi- diyorlar. Bu, din ulemasının sene be sene resmi merasimlerde onu karşılıklı okudukları şeylerdir. Bu konuda sayıları çok kabarık olan mevlidler yazılmıştır.

Siyer ve nakd = tahkik

Geçmişlerin mirasına, bâhusus siyer ilmiyle ilgisi olana bakılınca içinde hata ve yalandan çokca tenzih edildiği görülür. Tenzih ve takdis muhtelif devirlerdeki eski müelliflerde de görünen bir tutumdur. Bu tutum, onlar ile bu ilim arasında bir perde olarak onları bu ilmin hakikatını anlamaktan geri bırakmış. Siret kitaplarında, tenkid edilen, zayıf görünen ve gerçek akıldan uzak görünen hiç bir konuya rastlanılmamaktadır.

Belki de siyeri özetleyenler bu haberlerin bazısını uzak gördükleri için sıhhatına inanmayarak ihtimalden uzak gördükleri için özetlemişler, yoksa kitabın ağırlığını hafifletmek için değil.

Bu ilmin geçmiş bütün devirlerinde yakın zamana kadar tenkid haram görünmüştür. Bizim görüşümüz şuna inanmaktır ki, sirette ne az ne çok hak ile ilişkisi olmayan bir çok haberler vardır ki cür'et ve körü körüne atılmayı netice vermiştir. Bir de yeni bir fikir var ki yeni kalemleri çalıştırıyor. O fikrin sahipleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şahsında veya onunla ilişkili, bize karşı tan mahalli edinilir siret konularından bir iki haberi ele alıyorlar. Onu kendisinden olmayan, bulaştırılan şeylerden kurtardılar ve onun et-

rafına sahih olan hüccet ve delillerle dikenli telleri diktiler sanıyorlar. Halbuki böylelikle o konuların doğruluğunu kabul edip yabancılara delil teşkil ediyorlar. Bunun misâli Üstaz İmâm Şeyh Muhammed Abdüh'ün, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Zeyneb binti Şahş'ı Zeyd b. Harise'ye tezcic ettiği ve Zeyd onu boşamasından sonra, onunla evlendiğine dâir uydurdıkları yalan haberler gibi.

Bazıları da kitaptan ondan bir iki kıssaya dokunarak onu yeni bir üslûb içinde şekillendirirler rivâyeti hikâyevi bir kalıb içinde temsil ediyorlar. Onu sened ve râvilerinin zikrinden çıkartıyorlar. Bu kitaplardaki haberlere kudsiyet atfedilmesinin sırrı buradan gelmektedir. Bunlar kaba bir mânâyı ince zarif bir elbise içinde göstermek ve onunla yanlış fikirleri zaif haberleri milletin kafasına yerleştirmek istiyorlar...

Onlardan bazıları da vardır ki, İbn-i İshâk gibi onun koşusuyle yürür ve sireti, İbn-i İshâk'ın ele aldığı gibi ele alır. Resûlullah'ın doğumuyle ve ondan öncesine âid olan ve hâdiselerden hem asır olduğu şeylerden başlayarak. Sonra Resûlullah'ın hayatını zikreder. Vefâtına kadar konuyu getirirler. Onlar da hakka yakın gördükleri haberleri naklederek ve bunda kendi fikriyle ve itikad ettiği şeyle ve tan edenlerin iddialarını yok ederek ve yalanlayanlara karşı red cevâbını vererek bunda cereyan etmeyen şeyleri uzak görerek kitaplarını bâblara ayırıyorlar.

Böylece, onun kitâbı Resûlullah'ın sireti olarak üslûbunda yeni, fazla kelâmdan âri bir vaziyete geliyor.

Biz millete siret-i İbn-i Hişâm'ı çıkartırken onu onda olan şeyle rin tümüyle çıkartıyoruz. Maksadımız ulemanın önüne Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in siretinde en önce yazılmış sahih bir kitabın metnini koymaktır.

Siret ile târihin arasını birleştiren müellifler

Diğer birtakım müellifler vardır ki, Resûlullah'ın siretini, ondan sonra birbirini takib eden devirlerde meydana gelmiş hâdiseler ve haberlere bitiştiriyorlar. Böylece Resûlullah'ın sireti, kîtaplarında bîzâtihi maksud olmayan bir iş olarak bilâkis umumi tarihin halkalarından bir halka olarak kalıyor. Öyle bir tarih ki, bazıları yaradı-

ışın başlangıcından ona başladı. İbn-i Cerir et-Taberi gibi. Diğer bir fırka ise ona Resül (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatıyla başladı. Hicri 509 senesinde vefât eden Riyâzül'İns Kitâbının sâhibi İmâm Hafız Ebî Şücâ Şirüye gibi.

İbn-i İshâk'ın siretinin yazılması

İbn-i İshâk ikinci asrın tanınmış âlimleri arasında idi. Onda geniş bir ilim ve geçmişlerin haberleri hakkında güçlü bir ittila vardı. Kader İbn-i İshâk'ı Bağdad'da — bir kavle göre de Hire'de — önünde oğlu Mehdî olduğu halde Mansur'un yanına girdirmeye sürükledi. Mansur ona dedi ki: Ey İbn-i İshâk bunu tanıyor musun? Dedi ki: Evet bu Emirü'l-Mü'minin'in oğludur. Dedi ki: Git ve onun için Allah Teâlâ'nın Âdem (Aleyhisselâm)'ı yaratmasından senin bugüne kadar bir kitap yaz.*

İbn-i İshâk da gitti ve onun için bu kitabı tasnif etti. O da ona dedi ki: Ey İbn-i İshâk, onu uzun etmişsin. Git de onu kısalt. O da onu kısalttı ve büyük kitabı Emirü'l-Mü'minin'in hazinesine attı. (1)

İbn-i Hişâm'ın İbn-i İshâk'ın siretinde etkisi

Sonra Allah İbn-i İshâk'ın bu cehd ve gayreti için, bir adamı takdir etti ki şân ve namı vardır. O İbn-i Hişâm'dır. O da bu sireti topladı ve tedvin etti. Onun öyle bir kalemi var ki İbn-i İshâk'ı irad ettiği şeylerden birçoğunda tâkib etmekten kesilmedi. Yazmakla, kısaltma ile nakid ve ayıklamakla veya zikredilmesi İbn-i İshâk'ın dikkatinden kaçan diğer bir rivâyeti zikr ile ve yaptığı ilâve ve açıklamalarla İbn-i İshâk'ın kitabını zenginleştirmiştir. İbn-i Hişâm'ın bu Siyer kitabının başına aldığı şu ibârelerde düsturu ve tuttuğu yolu sana gösterecek şeyler vardır.

Görürsün o, İbn-i İshâk'ın tuttuğu yoldan uzaklaşmış, Âdem'den İbrahim'e kadar olan Peygamberlerin tarihinden ve bundan başka, İsmâil'in çocuklarından peygambere âid olmayanları anlatmaktan da uzaklaşmış. Nitekim haberlerin kötü gelenlerini ve yanında tesbit edilmeyen şiiirleri atmış. Kitabı kendisinde olan bilgilerle zen-

1) İbn-i İshâk'ın bu asıl nüshasından bir nüsha İstanbul Köprülü Kütüphanesinde bulunduğu sanılıyor.

ginleştirmiştir. Böylece gördüğün gibi kitap onunla meşhur olmuş. Nerde ise millet İbn-i İshâk'ı unutacaktır.

İbn-i Hişâm'ın sîretini şerhedenlerden Süheyli ve başkaları

Sonra Hicri 581 senesinde vefât eden Ebul-Kasım Abdurrahman es-Süheyli geldi ve bu kitaba ihtimam gösterdi, onu yeni bir yönde ve diğer bir tarzda ele aldı. Onun üzerine şerh ve hâşiyeler yazdı. Ve «Ravzül-Ünûf» kitabını İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm'ın gölgesinde yazdı. Onların haber verdikleri şeyleri yazmakla sonra şerh ve ilâve ile onların izini tâkib etti. Böylece onun bu yaptığı, hacmiyle ve ihtivâ ettiği görüşlerin çokluğu ile sîrette ayrı bir kitab olarak meydana geldi. Sâhibi için, kerim muktedir ve ittilai geniş olduğunu gösterir.

Sonra Süheyli gibi Bedrüddin Muhammed b. Ahmed el-Aynî el-Hanefî geldi. O da bu sîret şerhi olarak «Keşful-Lisam»'ı yazdı. Kitabını hicri 805 senesinde bitirmiştir. Elimizde bu kitaptan bir nüsha yoktur ki sâhibi için hukmedelim ve onun yaptığını tanıyalım.

Sonra Ebü Zer el-Huşenî'nin çalışmasını unutmamız. Kitabı elden geçirmiş ve onun garîb kelimelerini şerh etmiş ve ondaki hatalara temas etmeyi unutmamıştır. Böylece o ve Süheyli İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm metodları üzerine büyük bir çaba harcamışlar.

Muhtasar ve İbn-i İshâk'ın sîreti

Bunlardan sonra bu minvalde bir adam görmüyoruz ki, kitabı şerh ve talikte yeni bir şekilde gitsin. Bilâkis himmetlerin bunları ihtisar etmeye sarf olunduklarını görüyoruz. Burhanüddin İbrâhim b. Muhammed el-Mürehhil eş-Şâfiî gelmiş ve sîret kitabını ihtisar etmiş ve üzerine birtakım ilâveler yapmış. On sekiz sahne olarak tertib etmiş ve ona «Zahire fi Muhtasarı Sire» ismini vermiş. Onu bitirmesi hicri 811 senesinde idi. Ondandır İmâdüddin Ebü Abbâs Ahmed b. İbrâhim b. Abdurrahman el-Vâsıtî geldi ve onu bir kitab içinde ihtisar etti ki o kitaba «Muhtasarü Sireti İbn-i Hişâm» adını verdi. Denildiğine göre onu hicri 711 senesinde bitirdi.

İbn-i İshâk'ın siretini nazm edenler

Onlardan sonra nazm edicilerin furkasını görüyoruz ki, himmetleri ancak o sireti yeni bir kalıba dökmek olmuştur ki o şiirdir. Böylece hicri 607 senesi sınırları içinde vefât eden Ebû Muhammed Abdulaziz b. Muhammed b. Said El-Dimyari El-Dirini ve hicri 663 senesinde vefat eden Ebû Nasr el-Feth b. Musâ b. Muhammed Necmüddin el-Mağribi el-Hadrâvi onu nazmettiler. Nitekim onu İbn-i Şehid diye mâruf ve hicri 793 senesinde vefât eden Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim b. Muhammed Nabülisi de nazmetmiştir. Kitâbına «El-Fethü'l-Karib» ismini vermiştir. Onlardan sonra Ebû İshâk el-Ensârî et-Tilmisâni gelip bu sireti nazmetmiştir.

İbn-i İshâk kitâbının kaderidir ki, elden ele dolaşmıştır. Gördüğün gibi... Birinci olarak şerhedilmiştir. İkinci olarak özetlenmiştir. Üçüncü olarak nazmedilmiştir.

Demek İbn-i İshâk — hakikatta — ondan sonra siyeri te'lifle iştiğal eden müelliflerin umdesidir. Hatta diyebiliriz ki: İbn-i İshâk'dan sonra sirette yazılan hiçbir kitap yoktur ki onun denizinden bir avuç olmasın. Vâkidi ve İbn-i Sad gibi bir iki kişi istisna...

SİRET-İ İBN-İ HİŞAM'DA GEÇEN MÜVERRİHLERİN HAL TERCEMELERİ

İBN-İ İSHÂK

Neşebi :

O, Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr'dır. Denilir ki : İbn-i Kevsân Ebû Bekr'dir. Ve denilir ki : Ebû Abdillâh el-Medenî el-Kareşî'dir. Kays b. Mahreme b. Muttalib b. Abd-i Menaf'ın mevlâsıdır. Onun dedesi Yesâr Aynüt-Temr esirlerindendi. Burası Küfe'nin batısında çöl tarafında Enbâr'a yakın eski bir beldedir. Müslümanlar orasını Hz. Ebû Bekr'in devrinde hicri 12 senesinde Hâlid b. Velid'in eliyle fethettiler. Hâlid b. Velid bu İbn-i İshâk'ın dedesini Aynüt-Temrin kilisesinde Kısra'nın elinde rehin olan çocukların arasında buldu. Beraberinde Nahivci İbn-i İshâk el-Hadramî'nin dedesi ve âlim Kelbi'nin dedesi de bulunmaktaydı. Yesâr Medine'ye getirildi.

Doğumu ve vefâtı

İbn-i İshâk Medine'de doğdu. Târih kitapları şunu tercih etmişlerdir ki, onun doğumu hicri 85 senesinde idi. Amma onun vefâtından söze gelince ondaki kaviller hicri 150 senesi ile 153 senelerinde olduğu kesindir. Bu seneler dördü öteye geçmez.

Çocukluğu ve hayâtı :

Şunda şek yoktur ki : İbn-i İshâk Medine'de gençlik elbisesini üzerinden çıkarttı. Râviler ondan bize haber verdiler ki o, güzel bir genç idi. Yüzü câzib fârisi hıkatlı güzel saçları bulunan biri idi. Eğer ondan söylenen sahih ise, onun gençlik ve delikanlılığı ile ilgili, İbn-i Nedim'in şu hikâye ettiği rivâyet vardır. Emirül-Müminin'e iletildi

ki : Muhammed İshâk kadınlarla arkadaşlık etmektedir. Bunun üzerine halife onun hazır bulundurulmasını emretti ve ona birkaç kırbaç vurdu. Camide geride kalmasını yasakladı.

İbn-i İshâk Medine'yi terketti ve oranın gayrı bir çok memleketlere intikalen göç etti. Zannımızca İskenderiye'ye göç etmesi — ki bu hicri 115 senesinde oldu — başladığı göçlerinin ilkidir. İskenderiye'de Mısır halkundan bir cemaattan haber aldı ki haber aldığı kişiler bunlardır. Ubeydullah b. Muğire, Yezid b. Habib, Sümâme b. Şufeyy, Ubeydullah b. Ebi Cafer, Kaasım b. Kuzmân, Seken b. Ebi Kerime, İbn-i İshâk onlardan birtakım haberlerin rivâyetinde tektir. Onlara âid olarak ondan başkası o haberleri rivâyet etmemiştir.

Sonra onun göçü Küfe'ye, Cezire'ye, Rey'ye, Hire ve Bağdâd'a olmuştu... En üstün kavle göre, Bağdâd'da göç bastonunu attı ve Mansûr ile karşılaştı. Halifenin oğlu Mehdi için Siret kitabını tasnif etti. Nitekim daha önce bahsettik. İbn-i İshâk'ın bu memleketlerde olan rivâyetçileri, ondan Medine halkından rivâyet edenlerden daha çoktur. Hatta bilinen şudur ki, Medine ehlinen İbrâhim b. Sa'd'dan başkası ona rivâyet etmemiştir. Yaşadığı müddetce Bağdad'da yaşadı. Nihâyet ölüm orada ona kavuştu ve Hayzürân kabristanında defn edildi.

İbn-i İshâk'ın mertebesi

İbn-i İshâk'dan rivâyet edenlerin haberlerini araştıranlar onu meth veya zmedenlerin aşırı gittiklerini görürler. İmam Mâlik b. Enes ve Hişâm b. Urve b. Zübeyr gibi büyük âlimler nerde ise onu, muhad-dislerin ehli sıdk ve ehli sikânın gurubundan çıkarıyorlar. Büyük bir cüretle onu yalanla ve decl ile itham etmişler. Bunlara ilâveten İbn-i İshâk Tedlis, kadere kâil olmak şilik ve sikâ olmayan kimse-lerden nakil ve yalandan şîir uydurmak ve kitabına koymak ve ne-sebler hakkında hatalarda bulunmak gibi şeylerle ittihâm edilmiştir.

Bunlar olduğu gibi tanınmış imamlardan bir çoğu da ona itimad eder ve onu hiçbir şey ile itham etmezler. İbn-i Şihâb ez-Zühri, Şübe, Sevri ve Ziyâd el-Bakkâi gibi...

Hakikatta ona saldıranların saldırması gayeli olmaktan uzak değildir. Gerçek bir yanı yoktur. İbn-i İshâk hakkında biliyoruz ki o

Mâlik b. Enes'in neseb ilmini eleştiriyordu ve şöyle diyordu : Onun bazı kitaplarını bana getiriniz ki, ayıplarını ortaya çıkarayım. Ben onun kitaplarınının baytarıyım. Öte taraftan Mâlik de ona itiraz edip onun ayıplarını göstermiştir. Ona deccâl demiş, ikisi arasında bu söz savaşı devam etmiştir.

Nitekim, İbn-i İshâk'm, Hişâm'un karısından rivâyet ettiğini iddia etmesi Hişâm'ı kızdırmıştır. Çünkü Hişâm'a göre rivâyet, görmekle beraber olması lâzım gelir. Halbuki o karısını hiçbir kimsenin görmesini istemiyordu. Fakat Hişâm, rivâyetin perdenin ardından da olabildiğini unutmuydu. Veya İbn-i İshâk küçük iken o kadından rivâyetleri işitmiştir. Sonra Hişâm'a bunun eziyyet verir yanı yoktur. Halbuki o kadının yaşı, İbn-i İshâk'm ondan rivâyet etmesinin sahih olduğu gün, elli yaşından daha az değildi. O kadının doğumu 37 seneyeye yakın bir zaman ondan önce gelmiştir. Buna ilâveten o asırda bir erkeğin bir kadından rivâyet etmesi garib şeylerden değildi.

Amma İbn-i İshâk'ın kendisiyle itham olunduğu tedlis ve onun gayrına gelince, bu hususta Hatib, Târih-i Bağdâd kitabında ve İbn-i Seyyidünnas Uyünül-Esr kitabında ona iki fasıl ayırmışlar. Onlar da ona yöneltilen ittihamları nefy etmişler. O iki faslı aşağıda şöyle özetliyoruz.

İbn-i İshâk'ın itham edildiği tedlis, kader ve şialığa gelince onun rivâyetinin reddini icâb etmez. Rivâyete büyük bir zayıflık vermez. Tedlise gelince zarar veren ve vermeyen vardır. Burada vâki olan Mutlak tedlis adâlet vâfına zarar veren kaydı tedlis mânasına yorumlanmaz. Kader ve şiiilik de böyle olup, rivâyeti red etmeyi gerektirmez.

Ancak başka bir kusur ile beraber olunca zarar verebilir ki bunda öyle bir şey göremiyoruz. Bundan sonra o ikisi onun hakkında söylenenleri teker teker red etmişler. İttihamlar şunlardır : Mekki b. İbrâhim'in şu sözü : O, İbn-i İshâk'm haberini terketti ve bir daha ona dönmedi. Ve Yezid b. Harun'un şu sözü : O, bir cemaatten Medine halkına hadis anlatırdı. İbn-i İshâk'tan hadis anlatmaya başlanınca, dinlemekten geri çekildiler. Ve İbn-i Nemir'in şu sözü : O mechûl kişilerden bâtil haberler naklediyordu. Daha başka bir çoklarının söylediklerine varıncaya kadar. Onun hakkında bir mikdar şeyleri anlattık. Peşinde de söylenen delillerini getiriyoruz. Bu husustaki

sözler birbirine benzer. Çokca nakletmek usanç verir. Esas olan bir adamın lehinde verilen hüküm onun aleyhine verilen hükümden daha tercihe şayan olmasıdır. Hatib-i Bağdadi ve İbn-i Seyyidünnas dediler ki :

Mekki b. İbrâhim'in «onun haberini terketti ve bir daha ona dönmedi» tarzındaki sözüne gelince şöyle yorumlamışlardır. Dinleyen kişi İbn-i İshâk'ın sıfatlar hakkındaki haberleri rivâyet ettiğini görünce ondan nefret etmiştir. Halbuki bunda büyütülecek bir durum yoktur. Selefden bir cemaat müşkil meseleleri, rivâyet hakkında ruhsat vermiştir ve o müşkileri tevil etmeye ihtiyaç yok. Bahusus hadis diğer bir hükmü veya diğer bir meseleyi tazammun ederse... Bu haberler de işte bu kabilden olabilirler. Amma Yezid b. Harûn'un «o Medine halkına bir topluluktan haber veriyordu. Ondaki (İbn-i İshâk'dan) haber verdiğinde çekindiler» şeklindeki gelen habere gelince onda çekinmenin gerekçesine değinilmemiş. Söylendiğine göre, mesele zanni bir nitelikte kalır ki İbn-i İshâk'ın nakledilen adâlet vasfını zanni bir mesele ile cerh edemeyiz.

İbn-i Nemir'in «o mechul iki kişiden bâtil haberleri haber veriyor» sözüne gelince şâyet onun sıkâlık ve adâleti bilinmeseydi, onun ile o haberler arasında ittiham yeri olabilirdi. Amma sıkâlığı ve adâleti ile birlikte ise sorumluluk ancak o mechul şahısların üzerine olur.

Bir mesele kaldı ki, o da «İbn-i İshâk için şiirler yapıyor ve onlar ona getiriliyor ve onları siretteki kitâbına sokması ondan isteniyor o da bunu yapıyordu», diye onun itham olunmasıdır.

Hakikatta bu, nakil ve râvilik sahasında olmasa bile İbn-i İshâk'a karşı bir ayıplama konusu olarak, o onun şiir bilgisine bir tân'dır. Evet o, şiirlerin zayıfını, güçlüsünü, bâtılını, sahihini kabul ediyordu. Şâyet İbn-i İshâk zevkini hakem etseydi ve bu şiirlere bir nâkid (tenkidci) gibi vâkif olsaydı, kitâbını, mevzu (uydurma) oldukları zan edilen şiirlerden temizlerdi. Kendisini de seneler boyu, aleyhine yazılan tenkidlere hedef olmaktan kurtarırdı.

* * *

İbn-i İshâk'ın hayat hikâyesini böylelikle bitirdiğimizde bu konuyu onunla bitirmemiz için İbn-i Adıyy'in sözünden daha iyisini bulamıyoruz. O şöyle der :

-Şâyet İbn-i İshâk için fazilete dâir başka bir şey olmayıp ancak onun, halifeleri kendilerinden hiçbir şey hâsıl olmayan kitaplarla iş-tigal etmekten, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meğâ-zisiyle ve onun risâletiyle ve yaratılışın başlangıcı ile iştigale yönelt-mesi olsa, bu öyle bir fazilettir ki, İbn-i İshâk onunla herkesi geç-miştir. Onun çok haberlerini teftiş ettim, kendisine karşı zaf ile kati hüküm verilmesini gerektiren bir şey bulamadım. Başkaları hata edebildiği gibi o da değişik şeylerde hata etmiş olabilir.

Sikâ kişiler ve imamlar ondan rivâyet etmekte geri durmamış, Müslim Mübayeatta ondan tahrîç etmiş. Buhâri birçok yerlerde onu şâhit göstermiş. Ebü Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâce ondan ri-vâyet etmişler.-

İBN-İ HİŞÂM

Nesebi :

O, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Himyeri'dir. Rivâyetçilerden, onu Meâfir b. Ya'fer'e nisbet edenler vardır. Onlar büyük bir kabiledir. Onlardan büyük bir topluluk Mısır'a göç etmiş. Bir kısım râviler de onu Zühel'e nisbet ederler. Nitekim bir kısım da onu Sedûs'a nisbet ederler. Bu konuda kesin bir görüş bulamazsın. Bu ise birden çok memleketin (bizim diye) münazaa ettiği doğduğu ve âilesinin karar kıldığı yerde yaşamayan, üstelik de, onun nesebi, milletin şerefini elde etmek istediği mertebesinden düşük olan kişinin halidir.

Doğumu :

İbn-i Hişâm Basra'da hayata geldi. Sonra Mısır'a yerleşti. Râviler bize böyle haber verirler. Bu iki memleketten başka yerde yaşadığını zikretmezler. Fakat biz zannediyoruz ki : İbn-i Hişâm'ın hayatı bu iki şehre mahsus değildir. Bâhusus o asırda, ilim işitmekle, dinlemekle alınırdı. İlimin talebi için göç etmek ulemanın âdeti idi.

Vefâtı :

İbn-i Hişâm'ın vefâtı hakkında kesin bir söz yoktur. Bir fırka onun vefâtının hicri 218 senesinde olduğuna zahib olurken, diğer bir fırka onun vefâtının hicri 213 senesinde olduğunu söylerler. Vefât haberi bu ise nakli hâne eden bir adamın doğumundan bahs etmeğe ne dersin! En yakın zanna göre o Mısır'a yerleşmeden önce çok memleketlere gitmiş. Dolayısıyla İbn-i Hişâm'ın doğumu günlerin derinliğinde defn olunmuş bir sır olmakta devam ediyor.

Mertebesi :

Rahimehullah, Nahiv, Lügat ve Arapça'da imam idi. Zehebî ve İbn-i Kesir bize ondan haber verirler ki o Mısır'a geldiği zaman İmam Şâfîi ile bir araya geldiler. Arabın şiirlerinden birçok şeyleri birbirine okudular. Bunu işitmemiz garib bir şeydir. Çünkü biliyoruz ki İbn-i Hişâm, bu kitapta İbn-i İshak'dan fâsîd, uydurulduğu açık şiirleri naklederken onlar hakkında bir görüş belirtmekte kesin tavır almaya güç getiremiyor. Ve : «Şiiri bilen ehli ilim bize işte böyle haber verdi ve şiir bilgisinden elde etmiş olması lâzım gelen zevkini hakem yapmıyor.

Eserleri :

İbn-i Hişâm'ın birçok fenlerde birçok telifleri vardır. Onun İbn-i İshâk'ın siretindeki eserinin gayrı «Şerh-i mâ Vekaa fi eş'ârissiyer mine'l-garib ve Kitâbüttican li marifeti mülûku'zzaman» adlı eserleri vardır. Bu sonraki yakın zamanda yeni tab olunmuştur.

Onun için dediklerimiz budur. Onun hakkında diğer bir sözü de siyerden bahsederken söylemiştik. O öyle bir adamdır ki : İbn-i İshâk'ın sireti kendisine mal olmuştur ve onunla tanınır. Onun siret-teki üstünlüğü İbn-i İshâk'dan az değildir.

SÜHEYLİ

İsmi ve lâkabı

O, Abdurrahman b. Abdillâh b. Ahmed b. Esbağ b. Hüseyin b. Sadûn b. Rıdvan b. Fütûh, el-İmam el-Hibr Ebu'l-Kasım ve Ebû Zeyd'dir. Denilir ki: Ebul-Hasan b. Hatib Ebi Muhammed b. Hatib Ebi Amr b. Ebi Hasan el-Has'ami el-Süheyli el-Endelüsi el Mâlik'dir.

Vatanı ve göç ettiği memleketler

Abdurrahman'ın kendisine nisbet edildiği Süheyl Malaka bölgesinden Endelüste içinde köyler olan bir vâdidir. Bu köylerden birinde Abdurrahman doğdu ve Endelüste uzun bir ömür ikamet etti. İlimin denizlerinden kana kana içti. Maarif'in azıklarından bol bol azımlandı. Onun yüce bir mertebesi var idi. İnsanlar ondan ilim öğrenmeğe say ve gayret gösterirler idi. Böylece onun şöhreti Merrâküşe yayıldı. Oranın vâlisi onu istedi. Ona ikram etti. Ve iltifat gösterdi. Onu cemaatın kadılığına tâyin etti. Dürüst bir hayat yaşadı. Süheyli Merrâküşte üç sene ikamet etti. Sonra âniden orada öldü.

Doğumu ve vefâtı

Merciler bize şunu haber veriyorlar ki: İçinde Ebul-Kasım'ın doğduğu sene hicri 508 senesi idi. Bize yine haber verdiler ki o hicri 581 senesinde vefât etti. İbn-i İmâd el-Hanbeli, kitabı Şüzürâtüzeheb'inde zikreder ki, Ebu'l-Kasım hicri 581 senesinde vefât etmiştir. Buna ilâveten zikreder ki, onun vefâtı o senenin Şâban ayında idi. Ve o yetmiş iki sene yaşadı.

Te'lifleri, ilmi ve ahlâkı

Süheylî'nin teliflerinin en meşhuru onun er-Revzül-Ünüf kitabıdır. Safedî Nektî'l-Hemyân'da dedi ki : «O büyük bir kitaptır ki onda dilediğini iyi yapmıştır. Başında, onu yüz yirmi kûsür kitaptan istihrac ettiğini zikretti.» Onun «Kitabü'l-Ta'rif vel-İlâm bima fil-Kur'an minel esmail a'lâm» kitabı vardır. Ve yine Netâicü'n-Nazar kitabı vardır. Ayrıca Allah (Azze ve Celle)'nin ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüyada görülmesi, Deccâl'in körlüğündeki sır ve vasiyyet âyetinin şerhi, Cümel şerhi — tamamlandı — ve bunlardan başka bir çok meseleleri dile getiren risâleleri var ki, hal tercemesini yazarlar onların isimlerini tasrih etmeyip onlara işaret etmekle yetinmişler.

Süheylî'nin Merrâküşe intikalinden önce Malaka'da telif etmiş olduğu Razvü'l-Ünüf'ünden başka telifleri elimize düşmedi. Onu yazmaya başlaması hicri 569 senesi Muharrem ayında idi. Onu yazıp bitirmesi ise işte bu seneden Cemadil-Ulâs'ında idi.

Süheylî için bu kitab kâfidir. Onda geniş bir toplama ve birbirine katma ve muhtelif cihetleri muttali olan bir bilgi görünmektedir. İlimlerin çok nevilerinde kudretini göstermiştir. O kitapta tarihçi, lügatçı, edib, nahivci, haber bilimcisi, kıratların âlimi olarak görünüyor. Süheylî bunun da üstünde bir şâir idi. Bu konuda ferec için sebep olmakta meşhur olan beyitler onun olduğu deniliyor.

İbn-i Dihya Süheylî'den naklen dedi ki : «O beyitleri bana oku- du ve dedi ki : Kim bunları hangi ihtiyaç için okusa Allah onun ihtiyacını giderir.» O beyitler şunlardır :

*«Ey kalbtekini gören ve işiten her beklenen musibetler için hazırlı-
ğımız sensin.*

*Ey felâketlere karşı umudumuz olan, ey şikâyet ve ilticânın kendisine
âid olan*

*Ey rızkının hazineleri «ol» sözünde olan. lutfet, çünkü senin nezdinde
hayır bol ve çoktur.*

*Benim için senin kapını çalmamdan gayrı bir çarem yoktur.
 And olsun ki, eğer red olunur geri çevrilirsem hangi kapıyı çalacağım.
 Benim için Sana olan ihtiyacımdan başka sana bir vesilem de yoktur.
 Sana ihtiyacımla o ihtiyacımı dej ederim
 Eğer senin fazlın, senin fakirinden men olunup verilmezse, kimin ismini
 çağırayım ve nidâ edeyim.
 Senin mecdinden (kereminden) hâşâ ki bir âsiyi ümitsiz bırakasın.
 Fazlın en holdur ve başışların en genişştir.»*

Onun, bunun gayrı çok şiirleri vardır. Bunları İbn-i İmâd zikr etmiş. Beyitleri üzerine Ferecede (şiddet ve kederlerden kurtülma hakkındaki şiirde) bir ilâve yapmadı. Safedi «Nekti'l-Himyân»'da ve Me-karri «Nefhü'l-Tayyib»'de onun bazı kıt'alarını zikr etmişler.

Süheyli'nin teliflerine bir tek bakış onun ahlâki yönü için sana bir fikir vermeğe kâfidir. O din için yaşamış bir adamdır. Onun için hayatını bağışladı. Din için ders verdi ve onun için telif etti. O insanlar arasında salâh ile tanınmaya vera' ve takvâ ile meşhûr olmaya lâyıktır. Süheyli işte böyle bir adam idi ve bunun da üstünde iffetli, kifâyet mikdarına kanat eden biri idi.

Ondan bilinen şeylerden, o Mâlikî Mezhebinde idi. Gözlerini ömrünün henüz on yedinci senesinde kaybetmişti. Kıraâtları, bir cemaattan aldı. Ebû Bekr b. El-Arabî'den ve günlerinde Endelüs'deki ilim adamlarının büyüklerinden rivâyette bulundu. Lügat ve âdâbı İbn-i Tarrâve'den aldı. Sibeveyh'in kitabı üzere onunla münazara yaptı.

EBÛ ZER EL-HUŞENÎ

Nesebi

O, Mus'ab b. Muhammed b. Mesûd b. Abdillâh b. Mesûd el-Ceyyânî el-Huşenî'dir. İbn-i Ebi'rrükeb ile de marûftur.

Vatanı ve göç ettiği yerler

Biz ne İbn-i Ebâr, kitabı olan «Tekmile»de, ne İbn-i İmâdin Şüzürâtı'nda ve ne de Süyüti Buğye'sinde Ebû Zerrin ilk vatanı hakkında ve doğum yeri hakkında bir haber bulamıyoruz. Sağda ve solda olan bütün rivâyetler onun Huşeni-i Ceyyânî olduğudur. Huşen ve Ceyyan'ın arası ise uzaktır. Biri Afrika'da bir beldedir. Bu beriki ise Endelüs'te geniş bir bölgedir. Çok köyleri içinde toplar ve Elbire bölgesine bitişir. Kurtuba'nın şarkında Cûf nâhiyesine doğru düşer. Ora ile Kurtuba'nın arası on yedi fersahdır.

Biz Ebû Zer'in Huşen'de doğduğunu sonra oradan Ceyyân'a intikal ettiğini biliyorduk, fakat babasından ilim aldığını öğrendik ki babası Muhammed b. Mesûd el-Huşeni Ceyyân'lı olduğunu kitaplarda bulduk. Orada talebe ve müderris olarak yaşamış. O yalnız orada ve Ğarnata'da yaşamıştır. Şundan kesin bir zanla diyebiliriz ki Ebû Zer Ceyyân'da doğdu. Sonra şu da ihtimalden uzak değildir ki bu Huşeniyye âilesi önceden Ceyyân'a intikal etmiş olsun. Ve Ebû Zer'in babasının Huşen'den Ceyyân'a ilk göç eden olmasın.

Bu, Ebû Zerrin ilk vatanından bahistir. Amma onun son vatanına gelince, onun Fas'ta öldüğüne ve orada defn olduğuna dâir söz ke-

sindir. Kaldı Ebü Zerr'in yerleştiği ve kendilerine intikal ettiği bel-
delerden sana haber vermemiz. Âlim ilim gibidir, onun ne vatani ve
ne de aşireti tek olmaz. Onun vatani fayda verdiği ve faydalandığı yer-
dir. Onun kendisine sevdirdiği aşireti ise öyle kavimdir ki onu ara-
larına rahat bir mekânda indirirler ve civarlarında ona üns ve ona
dostluk hissederler.

Bilinen şudur ki, Ebü Zer Ceyyân'da gençliğine kadar kaldı ve
babasından ilim aldı. O ceyyan'ı ancak babasının son günlerinde Ğar-
nata'ya yer değiştirmesinden sonra orayı terketti. Bu esnada o he-
nüz çocuk idi. On veya on küsur senelerinde idi. O halde Ebü Zerr'in
doğumu ile babasının vefâtı arasında takriben onbir sene vardır.
Sonra Fas'a göç etti, orada Ebü Ubeydullah en-Nemiri ve Ebul-Ha-
san b. Hüseyin ve Ebü Abdullah b. Rimâme'den ilim dinliyordu. Son-
ra Tilmisan'a gitti, orada Ebu'l-Kaasım Abdurrahman b. Yahyâ b.
Hasan el-Kareşî'den ve Ebü Mervân Ubeydullah b. Hişâm el-Hadra-
mi'den ilim dinliyordu. Sonra Bicâye'ye gitti orada Ebü Bekr b. Re-
zak ve Ebul-Abbâs el-Harrûbi'den ve Ebü İshak b. Melkûn'dan ve
Ebü Muhammed Abdulhak b. Abdurrahman el-İşbili'den ders din-
ledi.

Görünen odur ki onun göçleri serd ettiğimiz tertib üzere idi.
Bize göre bunu tercih ettirecek bir sebep yoktur. Şu kadar ki İbn-i
Ebâr Ebü Zerr'in üstadlarından söz ederken bu cihet üzerine onun
göçlerini öyle tertip etmiş. Fas ile başladı. Sonra ikinci olarak Til-
misân'a gitmiş, sonra Bicâye'de son bulmuş.

İster bu olsun ister başkası olsun, biliyoruz ki bu üç belde, Ebü
Zerr'in yerleştiği yerlerdir. Sonra onları müteakib İşbiliye'ye ilim
dinlemek için değil de, oranın mescidi için bir hatib olarak yerleşti.
Ve orada bir müddet kaldı. Ve hitâbetin yanında Arabça tederisini de
yapıyordu. Ona çok talebeler gitmekteydiler. Sonra İşbiliye'yi ter-
kedip Ceyyân'a gitti. Sonra oranın kadılığına tayin olundu
ve orada insanlar arasında hükmetmek ve onların dâvalarını
fasletmek için oturdu. Sonra ikinci kere Fas'a gitti. Böylece Ceyyân'ı
terkedip oraya gitmiş oldu. Ve orada kaldı. Orada Arapça ve hadis
üstadı oldu. Nihayet onun ölümü ona âniden çatıncaya kadar insan-
lar ondan ders alıyorlardı.

Mertebesi ve telif ettiği eserleri

Sana Ebu Zerr'in kendilerinden ilim dinlediği üstadlarından bahsetmiştik. Onların hepsi de ulemanın büyüklerinden idi. Ve onun göçü onlara idi. Onun ilmini ziyadeleştirmeye ve onda güçleşmeye gözünü yukarı diktiğini ve az bir şeyle kanaat etmediğini gördün. Sen Ebü Zerr'in birinci hayattan ders ve tahsil hayatından sonra kendilerine değiştiği mertebeleri bildiğin zaman, bizimle beraber şunu idrak edersin ki o, ilimde yükselmenin son haddine kadar vâsıl olmuş, evvelâ İsbiliyye camiinin hatipliğini üstlendi, sonra ikinci olarak Ceyyân'ın kadılığını üstlendi, sonra büyük bir ş..., şöret ve yüce bir kadir içinde son hayat durağına Fas'ta ulaştı.

Terceme-i hal yazan adamlar onu şöyle tavsif ederler. Onun yazdığı kitablar, ancak kervanlarla giderdi. Bunun gibisi, Ebü Zerr için çok değildir. Ancak biz o kitabları bulamadık. Yalnız İbn-i İshâk'ın Siretinin garibini şerh eden matbu kitabını ki İbn-i Furtûn onu ondan rivâyet etmiştir; bulduk. Aruz hakkında diğer bir kitabı var. İbn-i Ebâr ondan bahsetmiş, ismini zikr etmemiş. Üçüncü bir kitabı vardır ki Süyûti Buğye'de, Ebu Zerr'den bahsederken onu zikretmiş. Ve şöyle demiş: «El-İmlâ Alâ Sireti İbn-i Hişâm» diye bir kitabı Cemül-Cevami'de tekrarlanmış.

İşte bildiğimiz, Ebü Zerr'in telif ettiği eserlerin hepsi bunlardır. Ancak şunu unutmamalıyız ki, o Endülüs'te Arapça sancağını elinde tutardı. O, âdab ve lugat hocası idi. O şiir söyleyenlerden birisi idi. Ve şiirin iyisini kötüsünü ayırt edebiliyordu. O, Arabların haberlerini, onların günlerini, şiirlerini ve lûgatlarını bilmekte rahatça yarışan biri idi. Ve dâima önde idi. Ve onun zamanında ilimlerin hepsinde hifz ve kalem yönünden ondan daha sağlam daha mazbut yoktu.

Mâlîki mezhebinde olan Ebü Zerr heyet ve vakar sahibi idi. Fazilet, dindarlık ve insanlık sâhibi idi. Hayâsı çok, oturuşu vakur, selefî sünnetleri üzere doğru yolda hidâyet üzere olmakla marûf idi. Ondandır rivâyet edilir ki, o talebelerini dilenmekten el açmaktan men ederdi. O, onları, kendilerine verilen şeylerle yetinmeye teşvik ediyordu. Onda olan heybet ve haşyet onun asrında hiç bir kimsede yoktu.

Doğumu ve vefâtı

Müsteşrik Polis Bironla der ki: Ebü Zerr hicri 533 senesinde doğdu. — Yâni babasının vefâtı 544 senesinde olunca onun ölümünden on bir sene önce doğmuş oluyor. Ebü Zerr'in vefât ettiği sene mesalesinde İbn-i Ebâr'la aynı tarihi söylüyorlar. Yalnız ilâve olarak o der ki, onun vefâtı Şevval ayının on birinci gününde Pazartesi günü kuşluk vaktinde idi. Ve o aynı günde Fas'ta Udvetü'l-Kureviyyin'de ikinci namazı vaktinde defn edildi.

Doğumuna gelince, İbn-i Ebar onun hakkında der ki: «... onun doğumu, beşyüz otuz beş senesinde, bir kavle göre de beşyüz otuz üç senesindedir. Birincisi daha sahihtir.»

Biz, Ebü Zerr'in doğumunda İbn-i Ebâr'ın kavlini tercih ediyoruz. İbn-i İmâd zikr etmiştir ki: Ebü Zerr yetmiş yaşında öldü. Bu sahih ise (ki bize göre — İbn-i Ebâr'ın dediği gibi — Ebu Zerr hicri 604 senesinin Şevval ayında öldü.» rivâyeti sahihtir.) İbn-i Ebâr'ın Ebü Zerr'in doğumunda zâhib olduğu görüşü ve onun 553 hicri senesinde olduğu, dogruya daha yakın olur.

Mustafa Saka - İbrahim el-Ebyari
Abdulhafız Çelebi

ARAŞTIRMAMIZDA MÜRÂCAAT ETTİĞİMİZ KAYNAKLAR

(Süyüti'nin Buğyetü'l-Vuât'ı - Terih-i İbn-i Kesir - Corci Zeydân'ın Târih-i Adâb-i Lugat-ı Arabiyye'si - Hatib-i Bağdâdî'nin Târih-i Bağdâd'ı - Askalani'nin Tehzib et-Tehzib'i - Süyüti'nin Hüsni Muhâdarası - Ahmed Emin'in Duhâ el-İslâm'ı - İbn-i Sa'd'ın Tabakat-ı Kübrâ'sı, İbn-i Seyyidü'n-Nâs'ın Uyünül-Eser fi'l-Megazi ve Şemâil Siyer'i - İbn-i Nedim'in Fihristi - Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zunûn'u - İbn-i Neceâr'ın El-Kemâl fi-Marifeti'r-Ricâl'i - Yakut'un Mu'cemül-Üdebâ'sı - Yakut'un Mu'cem el-Buldân-ı - Bekri'nin Mu'cem-i mâ İstata'ceme'si - Ahmed İskenderi ve Mustafa İnâni'nin Vasit'i - İbn-i Halikân'ın Vefiyâtü'l-A'yân'ı.)

Mustafa Saka, İbrahim Ebyari
Abdu'l-Hafız Çelebi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَحْمَدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَصَلَوَاتُهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ

•Bütün hamd Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Efendimiz Muhammed'e, âl ve ashâbına olsun. •

NESEB-İ PAKİ'NİN DİZİSİ

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
Âdem (Aleyhisselâm)'e kadar Nesebi :

Ebü Muhammed Abdul-Melik b Hişâm (el-Nahvi) dedi ki :

Bu, Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Âlihi ve Sellem) Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttab'in sırcının kitabıdır. Abdul-Muttalib'in ismi Şeybe (1) b. Hâşim'dir. Hâşim'in ismi, Amr b. Abd-i Menâf'dır. Abd-i Menâf'ın ismi Mugire b. Kusay'dır. (Kusayy'ın ismi Zeyd b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Luey b. Galib b. Fihr (2) b. Mâlik

(1) Denildi ki : Abdül-Muttalib'in ismi Âmir'dir. (Nitekim İbn-i Kuteybe'nin Maarif'inde ve Mevâhib-i Ledünye Şerhi'nde (C. 1. S. 71. Matbaatül-Ezheriyye) böyle mezkûrdur. Sahih olan, onun ismi Şeybe'dir. Nitekim Süheylî Ravzü'l-Enf'de buna işaret etmiştir Böyle isimlendirilmesi şunun içindir : O, doğarken başında ak vardı Araplardan ondan başkasının bu isimle isimlendirilmesi ise ancak tefâül-ü hayir-kasd edilmiştir. Abdül-Muttalib yüz kırk sene yaşamıştır. Şâir Ubeyd b. el-Ebras'ın yaşıtı idi.

(2) İsmi Kureyş'dir. Kureyş kabilesi ona nisbet edilir. Bir rivâyette onun ismi Fihr'dir. Kureyş ise, onun bir lâkabıdır. Arap nesebçilerinden şöyle rivâyet edilmiştir : Kimin nesebi Fihr'den öteye geçerse o Kureyş'den değildir (Bak. Mevâhib-i Ledünniye Şerhi c. 1, s. 75)

b. Nadr (3) b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike'dir. Müdrike'nin ismi, Amir (4) b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Maadd b. Adnan b. Üdd, bir rivâyette Üded b. Mukavvim b. Nâhur b. Teyreh b. Ya'rub b. Yeşcub b. Nâbit b. İsmâil b. İbrâhim — Halilür'-Rahman — b. Târih'dir. Bu Azer b. Nâhur b. Sârûg b. Râu b. Fâlih b. Aybere b. Şâlih b. Erfefşez b. Sâm b. Nûh b. Lemk b. Mettûseleh b. Uhnûh'dur. Bu zat iddia ettiklerine göre İdris Peygamber'dir. Kendisine nübüvvet verilen Âdem oğullarının ilkidir. Ve kalem ile yazı yazdı. Uhnuh b. Yerd b. Mehlil b. Kaynen-b. Yâniş b. Şis b. Âdem (Aleyhisselâm)'dir.

Ebu Muhammed Abdul-Melik b. Hişam şöyle dedi: Ziyad b. Abdullâh El-Bekkai, Muhammed b. İshak El-Muttalib'den Muhammed Resulullah (S.A.M.)'in nesebinin Adem (A.S.)'e kadar zikrettiğim senedini bize haber verdi. Onda İdris ve diğerlerini n bahsı yoktu.

İbn-i Hişam dedi ki: Hallâd b. Kurre b. Hâlid el-Sedüsi, Şeybân b. Züheyr b. Şekik b. Sevr'den naklederek, o da Katâde b. Diâme'den naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi:

İsmâil b. İbrâhim — Halilür'-Rahman — b. Târih, bu Azer b. Nâhur b. Esreğ b. Ergu b. Fâlih b. Âbir b. Şâlih b. Erfefşez b. Sâm b. Nûh b. Lemk b. Mettûselh b. Ehnûh b. Yerd b. Mehlâl b. Kaayin b. Enûş b. Şis b. Âdem (Aleyhisselâm)'dir

İbn-i Hişam'ın bu kitapta takip ettiği yol:

İbn-i Hişam dedi ki:

Ben bu kitâba İsmâil b. İbrâhim'in ve zürriyetinden Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baba olan kimselerin ve onların sub-

(3) İsmi Kabs'dir. Yüzünün parlaklığından dolayı Nadr ile lâkablandı. Anası Berre bint-i Edd b. Tâbiha'dır. Bu kadınla babası Kinâne dedesi Huzeyme'den sonra evlendi. Ondan Nadr doğdu. Câhiliye'de bir adam öldüğü zaman, hanımının üvey oğullarının en büyüğü onu alırdı. Câhiz demişti ki: Bu, şübheye düşmeden neşet etmiş bir galattır. Zira Kinâne üvey anasını aldı ve ondan ne erkek ne de kız çocuk doğurmadan öldü. Böylece Kinâne ölen o karısının kız kardeşini nikâhladı. Bu ise Berre bint-i Mürre b. Üdd b. Tâbiha'dır. Bu kadın Nadr'ı doğurdu. (Bak. Şerh-i Mevâhib-i Ledünye).

(4) Bu, İbn-i İshâk'ın görüşüdür. Cumhûr'a göre sahîh olan, onun isminin Amr olduğudur.

lerinden olan evlatlarını Hz. İsmail (A.S.)'den, Resulullah (S.A.M.)'a kadar sıra ile başlıyorum. İsmail (A.S.)'in zürriyetinden olan Ecdad'ı Resul (S.A.M.)'den başkalarını terk ediyorum. Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in siretinin haberine kadar böyle kısa zikretmem, ihtisâr içindir. İbn-i İshâk'ın bu kitapta zikrettiği şeylerin bir kısmını bırakıyorum. Çünkü içlerinde Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Âlihi ve Sellem) hakkında bir bilgi bulunmayan, kendileri hakkında Kur'an'da bir şey nazil olmayan ve bu kitaptan bir şey için sebep olmayan. onun için ne bir tefsiri ve ne de bir delili olmayan şeylerdir Zikretmiş olduğu birçok şiirleri de terkettim ki; şiiri bilen ehl-i ilimden hiçbir kimsenin onları bildiğini görmedim. Bir kısım şeyleri de terkettim ki onları rivâyet etmek haber vermek ayıp kaçar. Onlardan bir kısmı da vardır ki onların zikredilmesi bazı insanlara zarar verir Bir kısmı da vardır ki onun rivâyetini Bekkâi bize ikrâr ve itirâf etmemiştir. İnşâallah Teâlâ bunlardan başka bilgileri Bekkâi'den en güzel bir rivâyetle ve bilgi ile sonuna kadar nakledeceğiz.

İSMÂİL ALEYHİSSELÂM'IN ZÜRRİYETİ NESEBİNİN DİZİSİ

İsmâil Aleyhisselâm'ın çocukları ve analarının nesebi :

İbn-i Hişâm dedi ki : Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den bize rivâyet etti ki o şöyle dedi :

İsmâil b. İbrâhim'in — Aleyhima esselâm — on iki erkek çocuğu doğdu : Bunlardan biri Nâbit'tir. Bu, onların en büyüğü idi. Biri de Kayzer'dir. Diğerleri : Ezbül, Mebşâ, Misme', Mâsi, Dimmâ, Azer, Taymâ, Yatûr, Nebiş ve Kayzümâ'dır. Onların anası |Ra'lel'dir. İbn-i Hişâm'a göre Midad b. Amr el-Cürhümi'nin kızıdır. Ona Cürhüm b. Kahtân da denilir. Kahtân, bütün Yemen'in babasıdır. Ve onların nesepleri onda toplanır. O, İbn-i Âbir b. Şâlih b. Erfahşez b. Sâm b. Nüh'dür. İbn-i İshâk'a göre : Cürhüm b. Yaktan b. Ayber b. Şâlih'dir. Ve o Yaktan, Kahtan b. Ayber b. Şâlih'dir.

İsmail Aleyhisselâm'ın ömrü ve defn edildiği yer

İbn-i İshâk dedi ki : İsmâil'in ömrü, zikrettiklerine göre yüz otuz senedir. Sonra öldü. Hicr'de anası Hâcer ile birlikte defn edildi.

Hâcer'in vatanı

İbn-i Hişâm dedi ki :

Arablar Hâcer ve Âcer derler. Böylece çifi ha'nın yerine getirirler. Nitekim hareke'l-mâe ve erâke'l-mâe derler. Herâke ve erâke, suyu akıttı demektir. Hâcer Mısır halkındandır.

Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mısır halkına vasiyeti ve bunun sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki : Bize Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Lehi'den, o da Ğufre'nin kölesi Ömer'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

اللَّهُ اللهُ فِي أَهْلِ الدِّمَّةِ ، أَهْلِ الْمَدْرَةِ السَّوْدَاءِ الشَّعْمِ الْمَمَادِ فَإِنَّ لَهُمْ نَسَبًا وَصِهْرًا .

-Ehl-i zimmeth hakkında siyah Medere'nin saçları kırık siyah halkı hakkında Allah'dan sakınınız. Çünkü onların bizimle iki taraftan akrabalıkları vardır.

Ğuffe'nin kölesi Ömer dedi ki :

Akrabalığın bir yönü, İsmâil Nebi'nin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anası onlardandır. İkinci yönü ise, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların damadıdır.

İbn-i Lehi dedi ki :

İsmâil'in anası Hacer, Ümm-ü Arab'dandır. Burası Mısır'dan Feremâ'nın önünde bir köydür. İbrâhim'in anası Mariye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımıdır. Mukavkis Mâriye'yi Ensina şehrinden Haḥn(5) köyünden ona hediye etmişti.

İbn-i İshâk dedi ki : Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihâb ez-Zühri bana haber verdi ki : Abdurrahman b. Abdullah b. Kâ'b

(5) Haḥn Yukarı Mısır'dan bir köydür. Denilmiştir ki : O Mısır'ın nahiyelerinden bir nahiyedir. Hadiste : Mukavkis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Mariye'yi Ensina rustakından yani büyük köyünden Har'iden hediye etti. Hasan b. Ali (Radiyallahü Anh) Muaviye'ye Haḥn halkından bahsetti. O da onlardan arazinin haracını kaldırdı.

b. Mâlik el-Ensâri sonra Süllemi ona haber vermiş ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

-Mısır'ı feth ettiğiniz zaman oranın halkına hayır tavsiyede bulununuz. Çünkü onlar için zimmet ve rahim (akrabalık) vardır.-

Bunun üzerine Muhammed b. Müslim el-Zühri'ye: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlar için zikrettiği rahim nedir? diye sordum. Dedi ki: İsmâil'in anası Hâcer onlardandı.

Arab'ın aslı

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Arapların hepsi İsmâil'in ve Kahtân'ın çocuklarıdır. Yemen halkından bir kısmı: Kahtân, İsmâil'in çocuklarıdır, derler. İsmâil'in Arabın hepsinin babası olduğunu da söylerler.

İbn-i İshâk dedi ki: Âd b. Avs b. İrem b. Sâm b. Nüh, Semüd ve Cedis İbnâ Âmir b. İrem b. Sâm b. Nüh, Dasm, İmlâk ve Ümeym Benü Laviz b. Sâm b. Nüh: Bunların hepsi Arabdırlar. İsmâil'in oğlu Nabit'ten Yeşcub b. Nâbiti oldu. Yeşcub'tan da Yarub b. Yaşcub oldu. Yarub'tan da Teyreh b. Yarub oldu. Teyreh'ten de Nâhür b. Teyreh oldu. Nâhür'dan da Mukavvim b. Nâhür oldu. Mukavvim'den de Üded b. Mukavvim oldu. Üded'ten de Adnan b. Üded oldu. İbn-i Hişâm 'a göre buna: Adnan b. Üdd de denilir.

Adnân'ın çocukları

İbn-i İshak dedi ki :

İsmâil b. İbrâhim Aleyhisselâm'ın zürriyeti kabileler olarak Adnân'dan ayrıldılar. Adnan'ın iki erkek çocuğu oldu: Maad b. Adnân ve Akk b. Adnân.

Akk'ın vatanı

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Akk Yemen'li oldu. Çünkü Eşariler'de evlendi. Ve onlarda ika-
met etti. Böylece vatan ve lügatları bir oldu. Eşariler, Benü Eşar b

Neht b. Üded b. Zeyd b. Hümeysa (6) b. Amr b. Arîb b. Yeş'ub b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe' b. Yaş'ub b. Yarub b. Kahtan'dır. Eş'ar : Neht b. Üded'dir denilir. Ona Eş'ar b. Mâlik de denilir. Mâlik : Mezhic b. Üded b. Zeyd b. Hemeys'e'dir. Bir rivâyette Eş'ar b. Sebe b. Yaş'ub da denilir.

Ebû Muhrîz Halef'ül-Ahmer ve Ebû Ubeyde, Benu Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylan b. Muzâr b. Nizâr b. Maadd b. Adnân'dan birisi olan Abbâs b. Mirdâs'ın Akk ile iftihar ederek söylediği şu şiirini bana okudu :

وَعَكَ بْنُ عَدْنَانَ الدِّينَ تَلَمَّجُوا بَشَانَ حَتَّى طَرَدُوا كُلَّ مَطَرِدٍ

«Akk b. Adnân, büsbütün kovuluncaya kadar Gassân ile lâkaplanan kimselerdendir.»

Bu beyt onun bir kasidesinde bulunmaktadır. Gassân Yemen'de Marib Seddinde bir sudur.

(6) Merhûm Emin Bek Vâsîf Kitabı olan Fihristi Mu'cem el-Coğrafi'de dedi ki : Sebe, Me'rib veya Mârib'dir. (Onda sahih olan budur) Burası Yemen'de San'â mevkiine yakın olan bir şehirdir. Orasını Himyer hükümdârlarından Abd-i Şems b. Yeş'ub inşa etmiştir. Yağmur sularının toplanması için büyük seddi de inşa eden odur Orası bir gün patladı ve Seyl-i Arim diye meşhur maruf çark oldu. Onun peşinde Beni Kahtân kabileleri dağıldılar. Onlardan ehl-i Hîre Fırcâ havalisinde oturdular Ehl-i Gassân ise Şâm bâdiyesinde oturdular. Seddin izleri hâlâ durmaktadır.

Diğer bir yerde şöyle demiş :

Benî Kahdân, Seyl-i Arim'den sonra dağıldıkları zaman, Yemen'den Âl-i Cefne ve Benî Kehlân'dan Ezd Şâm'a göç ettiler ve kendisine Gassân denilen bir suyun yanında yerleştiler. Ve Şâm badiyesinde ikamet ettiler. Şelih ile izdihama girdiler. Şelih onlara galib geldi ve onları diyarlarından çıkarttılar. Gassan ailesi dört yüz seneden daha çok bir zaman Şâm'a hâkim oldular. Onların ilki Hasne b. Amr b. Sa'lebe'dir. Sonuncuları ise Altıncı Cebele b. el-Eyhem'dir. Bu, islâmında ve nasrânileşmesinde ve Rum'a kaçışında Ömer b. Hat-tab ile meşhur olayın sahibidir. Burada iki görüşü naklettik. Çünkü ikisinin arasında muhalefet vardır.

Mâzin b. Esd b. Ğavs'in içilecek suyu idi. Böylece onunla isimlendiler. Denilir ki : Gassân Müşellel'deki (7) bir sudur. Burası Cuhfe'ye yakındır. Ondan su içenler ve onunla isimlenenler Mâzin b. Ğavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe b. Yeşcub b. Yarub b. Kahtan'ın zürriyetinden olan kabilelerdir. Hassân b. Sâbit el-Ensâri (kı En ar Beni Evs ve Hazrec'dir. Evs ve Hazrec, Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir b. Hârise b. İmriül-Kays b. Salebe b. Mâzin b. Esd b. Ğavs'in iki oğludurlar) dedi ki :

إِمَّا سَأَلْتِ فَإِنَّا مَعْتَرُ مُنْجِبٌ أَلَا نَدُّ نَبَاتًا وَالْمَاءُ عُغَانٌ

«Eğer sorarsan biz necib fâzıl bir topluluğuz ki nisbetimiz. Esd'dir ve Ğassan suyudur.»

Bu beyt onun birtakım beytleri içindedir.

Yemen halkı, dedi ki : Akk'in bir kısmı ki bunlar Horasân'dadırlar, onlardan Akk b. Adnân b. Abdullâh b. Esd b. Ğavs vardır. Udsân b. Abdullâh b. Esd b. Ğavs denilir

(7) Müşellel Azûr'un ötesinde bir dağdır. (Azûr Medine'ye yakın bir vâdidir.) Oradan denizin tarafından olan Kadid'e inilir. Arci şöyle dedi :

أَلَا قُلِّ لِمَنْ أَمْسَى مَكَّةَ قَاطِنًا وَمَنْ جَاءَ مِنْ عُمَيْقٍ وَقَبِ انْتِلَاقِ
دَعُوا الْحَجَّ لِأَنْتَهَلِكُوا تَفْقَاحِكُمْ فَاحْجِ هَذَا أَلْعَامَ بِتَفْخَلِ

«Dikkat! Mekke'de vatan tutarak akşamlayan kimseye ve Müşellel'in derinliğinden ve dağ yolundan gelen kimselere de ki : Haccı terkediniz, nafakalarınızı tüketmeyiniz ki bu senenin haccı kabul edilir değildir.»

Bu beytten önce şu beyt vardır :

يَا أُخْتِ آلِ فِرَاسٍ إِنِّي رَجُلٌ مِنْ مَعْتَرٍ هُمْ فِي الْحَدِّ بَيَانٌ

«Ey Al-i Firâs'ın kız kardeşi ben bir topluluktan bir adamım ki onlar için mecd'de azamet, kerem ve şerefte bina vardır.»

Maad'ın çocukları

İbn-i İshâk dedi ki :

Maad b. Adnân (8) 'in çocukları dört kişidir : Nizâr b. Maad, Kuzae b. Maad bunlardandır. Kuzâe Maad'ın ilk (9) çocuğudur. İddia etmelerine göre Maad onunla künyelenir. Diğer ikisinden biri Kunus b. Maad ve diğeri İyâd b. Maad'dır.

Kuzâ'e'ye gelince, Himyer b. Sebe'e intisâb eder. Sebe'in ismi Abd-i Şems idi. Sebe ismiyle isimlenmesi, Araplarda ilk seby eden yani esir eden o olduğu içindir. Sebe de Yaşcub b. Yarub b. Kahtân'ın oğludur.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Yemen'liler dedi ki : Kuzâe, Kuzâe b. Mâlik b. Himyer'dir (10).

(8) Nizâr'ın, İbn-i Maad olduğu hakkında nesebciler arasında muhâlefet yoktur. Maad'ın diğer çocuklarına gelince onların hakkında ve onların adedleri hakkında ihtilâf edilmiştir.

(9) Metinde geçen bikr kelimesi tercemesinde belirtildiği gibi Arabça'da erkek olsun kadın olsun bir adamın ilk doğan çocuğuna denilir. Ve o ilk çocuğun babası bikr'dir. İkinci çocuğu ise, seni'dir. Ve onun babasına seni denilir. Üçüncü gelen çocuğu ise sâlis'dir. Bunda babaya sâlis denilmez. Nitekim sâlis'den sonra gelenlere böyle bir şey denilmediği gibi...

(10) Gördüğün gibi nesebciler Kuzae'nin nesebinde ihtilâf ederler. Onlardan bazıları onu Maad'ın içinde sayarlar. Onlardan bir kısmı ise onu Mâlik b. Himyere nisbet ederler. Müellif ise İbn-i Mürre'nin sözünü ikinci görüş için sened olarak serd etmiştir. Birinci görüşün sâhiplerinin kendisiyle delil getirdikleri şeylerden biri Züheyr'in şu sözüdür :

نُعَابِيَّةٌ أَوْأَنْتُمْ مُضَرِّيَّةٌ مَحْرُوقٌ وَ حَاقِلَهَا الْمَطَبُ الْحَرِيْلُ

«Kuzae'li kadın veya o kadının kızkardeşi Mudar'ıdır.

O Mudarlı kadının tarafında kalın odun yakılır.»

Bunda Kuzâe ve Mudar'ın iki kardeş oldukları anlatılır. Nitekim Lebid ve başkasının birçok şiirleriyle delil getirirler. Kümet'in şu şiirinde ise Kuzâe Yemen'e intisablarına karşı itab olunur :

Amr b. Mürre (11) el-Cüheni ve Cüheyne b. Zeyd b. Leys b. Sevd b. Eslem b. el-Hafi b. Kuzâe şöyle dedi :

نَحْنُ بَنُو الشَّيْخِ الْمَجَانِ الْأَزْهَرِ قَضَاعَةَ بْنِ مَالِكِ بْنِ جَمْرِ
النَّسَبِ الْمَعْرُوفِ غَيْرِ النُّكْرِ فِي الْحَجَرِ الْمُتَوَشِّحِ تَحْتَ الْمُنْبَرِ

«Biz kerim meşhûr şeyhin oğullarıyız.

Kuzâe b. Mâlik b. Himyer'iz.

Minberin altındaki nakışlı taşa belirsiz olmayan maruf bir nesebiz.»

Kunus b. Maad ve Nu'mân b. Münzir'in nesebi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Kunus b. Maad'a gelince Maad'ın nesebcilerinin iddiâsına göre, onlar yok oldular. Hire Meliki Nu'man b. Münzir onlardan idi.

عَلَامُ نَزَلْتُمْ مِنْ غَيْرِ فَقْرٍ وَلَا ضَرَّاءٍ مُنْزَلَةَ الْهَمَلِ

«Bir fakirlik ve bir zarara uğramadan esir mertebesine inmenizizin sebebi nedir?»

Mâlik b. Himyer'in karısı -- ki onun ismi Akbere'dir -- o kadın Kuzâe'yi emzirdiği halde Mâlik'den kayboldu. Maad o kadınla evlendi ve kadın da Kuzâa'yı oğul edindi, ki bu Arab'da çoktur. -- Beni Abd-i Menât b. Kinâne, Ali b. Mesûd b. Mâzin b. Zî'b el-Esdi'ye nisbet olunmuştur. Çünkü o onların babalarının terbiyecisi ve analarının kocası idi -- Bunu bildiğimiz zaman nesebcilerin ihtilâfındaki sırrı ve iki rey için sıhhtan bir pay olduğuna biliriz.

(11) Ebû Mürre diye künyelenir. O Resûlullah Sallellâhü Aleyhi ve Sellem'in ashâbındandır. Onun için Peygamberden iki hadis vardır. O ikisinden biri nübüvvetin alâmetlerindedir. Diğeri ise «Bir kimse insanların işini üstlense ve kapısını ihtiyaçlı, fakirleşmiş ve yoksul olmuş kimsenin yüzüne karşı kapatsa, Allah kıyamet gününde onun hâcetine, fakirliğine ve yoksulluğuna karşı kapısını kapar»dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Muhammed b. Müslim b. Abdullah b. Şihâb ez-Zühri haber verdi ki : Nu'man b. Münzir Kunus b. Maadd'in zürriyetinden idi. İbn-i Hişâm'a göre ona Kanus da denilir.

İbn-i İshak dedi ki : Bana Yakub b. Utbe b. Muğire b. Ahnes, En-sâr'dan Beni Zurayk'dan bir Şeyh'den haber vârdığıne göre o ona şöyle haber vermiştir :

Ömer b. el-Hattâb (Radiyallahü anh), Numân b. Münzir'in kılıcı (12) getirildiği zaman Cübeyr b. Mad'am b. Adıyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf b. Kusayy'ı çağırdı ki Cübeyr, Kureyş ve Arabın en güzel şekilde neseblerini bilen birisi idi. Ve şöyle derdi: Neseb ilmini Ebû Bekir Sıddık (Radiyallahü anh)'den aldım Ebû Bekir Sıddık Arab'ın en iyi neseb bileni idi. Onu çağırdı ve onu işte o kılıç ile silâhlendirdi yani kuşandırdı. Sonra dedi ki : Ey Cübeyr, Numan b. Münzir kimlerden idi? O da : Kunus b. Maadd'in kalıntılarından idi, diye cevap verdi.

İbn-i İshâk dedi ki, diğer Araplar, bunun Lahm kabilesinden bir adam olduğunu söylerler. Bu adamın kim olduğunu ancak Allah bilir. Lahm ise Rebia bin Nadrin zürriyetinden birisidir.

Lahm b. Adıyy'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Lahm, Adıyy b. Hâris b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Humeys'e' b. Amr b. Arib b. Yaşub b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğludur. Denilir ki : Lahm, Adıyy b. Amr b. Sebe'in oğludur. Denilir ki : Rebte b. Nasr b. Ebi Hârise b. Amr b. Âmir'dir. Amr b. Âmir'in Yemen'den çıkmasından sonra Lahm Yemen'de onlardan geriye kaldı.

(12) Bu Medâin feth olunduğu zamanda idi. Orada Kısra'nın erzakı ve zahireleri var idi. Ve onlar alındılar. Orada beş tane kılıç vardı ki onların misli görünmemişti. Onlardan biri işte bu kılıçtır. (Taberi'ye müracaat et).

AMR B. ÂMİR'İN YEMEN'DEN ÇIKIŞI VE MÂRİB SEDDİNİN KISSASI

Ebû Zeyd el-Ensâri'nin bana haber verdiğiğine göre Amr b. Âmir'in Yemen'den çıkışının sebebi, onun, Mârib seddini kazıyan bir erkek fare görmesidir. O Mârib seddi ki onlara suyu tutar onlar da onu arâzilerinden diledikleri yerde sarf ederlerdi. Amr anladı ki artık sed yıkılacak ve Yemen'den ayrılmaya karar verdi. Kavmini aldatı. Çocukların en küçüğüne emretti ki ona ağır birşey söylediği ve ona bir tokat vurduğu zaman da kalkıp kendisine bir tokat vursun. Oğlu onun emrettiği gibi yaptı. Bunun üzerine Amr : Kendisinde en küçük çocuğumun yüzüme tokat vurduğu bir memlekette artık kalamam, dedi. Ve mallarını satışa arzetti. Yemen'in bir kısım eşrafı : Amr'in kızmasını ganimet biliniz, dediler. Ve ondan mallarını satın aldılar, o da çocuk ve torunlarıyla birlikte ayrılıp gitti. Ezd de dedi ki : Amr b. Âmir'den sonra burada artık kalamayız. Böylece onlar da mallarını sattılar ve onunla birlikte çıktılar. Nihayet oturacak yerleri ararken yürüyerek Akk kabilesinin memleketine konular. Fakat Akk onlarla savaştı. Birbirine galebeleri bir nöbetleşme halini aldı. (Bu konuda Abbâs b. Mirdâs, aşağıda yazmış olduğumuz beyti söyledi.) Sonra oradan göç ettiler ve şehirlere dağıldılar. Böylece Âl-i Cefne b. Amr b. Âmir Şam'a yerleşti. Evs ve Hazrec Yesrib'e yerleşti. Huzâe, Merr'e (13) yerleşti. Ezd-i Serât, Serât'a (14) yerleşti. Ezd-i Ummân, Ummân'a yerleşti. Sonra Allâh Teâlâ Seddin üzerine sel gönderdi sel, seddi yıktı. Bunun hakkında Allah Tebarekeye ve Taâlâ Resûlu Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu âyetini inzâl buyurdu :

« لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلًّا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
وَاشْكُرُوا لَهُ بَدَأْتَهُ طَيِّبَةً وَرَبِّ غَفُورٌ فَاعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ »

(13) Merr : Kendisine Merrü'z-Zahrân ve Merr-i Zahrân denilir. Mekte'den bir konaklık mesâfede bulunan bir yerdir.

(14) Esmâî dedi ki : Tavn : Kendisine Serât denilen San'a'ya doğru uzanan Arafa üzerine üstten bakan bir dağdır. Bununla isimlenmesi yüksek olmasından dolayıdır. Ona Serât-ı Sakif Serât-ı Fehm ve Advân Serât-ı Ezd de denilir. (Mu'cemü'l-Buldân'a mürâcaat et)

-Andolsun ki Sebe (kavmini)n sakin olduğu yerde (de) bir ibret vardı. (Her ev) sağdan, soldan iki(şer) cennet (bağçel) ile muhat idi. (Onlara) Rabbinizin rızıkından yeyin, Ona şükredin. Çok güzel (temiz) bir belde. Rab (şükredenleri) cidden yarlıgayıdır. Onlar yüz çevirdiler. Biz de onların üzerine Arim selini gönderdik.-

Arim: Seddir. Müfredi, Ebü Ubeyde'nin bana haber verdiğiğine göre, arime'dir.

A'şa dedi ki: A'şa kabilesi Kays b. Salebe b. Ukabe b. Sáb b. Ali b. Bekr b. Vâil b. Hinb b. Efsa b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizâr b. Maad oğullarıdır. — İbn-i Hişâm dedi ki: Bir rivâyette: Efsa b. Du'miy b. (15) Cediledir — A'şa'nın ismi ise Meymûn b. Kays b. Cen-del b. Şerâhil b. Avf b. Sad b. Dubeyye b. Kays b. Salebe'dir:

وَفِي ذَلِكَ لِلْمُوتِسَىٰ أَسْوَةٌ
وَمَارِبٌ عَبَىٰ عَلَيْهَا الْعَرَمُ
رُحْمٌ بَنَتْهُ لِمَنْ حَمِيْرٌ
إِذَا جَاءَ مُوَارَةٌ لَمْ يَرِمُ
فَارَوَى الزَّرْوَعَ وَأَعْنَابَهَا
عَلَى سَعَةٍ مَاؤُهُمْ إِذْ قَسِمُ
فَصَارُوا أَبَادِي مَا يَقْدِرُو
نَ مِنْهُ عَلَى شَرِبِ طِفْلِ فُطِيمِ

«Ve onda uyan kimse için bir uyulma örneği vardır.

Marib şehri ki Arim seddi onu yerden silmiştir.

O bir taşdır ki onlar için onu Himyer inşa etmiştir.

O seddin dalgaları geldiği zaman o taşı geçemezdi.

Böylece onların suları taksim olunduğu zaman ekin tarlalarını ve üzüm bağlarını bol bol sular idiler.

Şimdi ise dağınık bir halde ona sütünden ayrılmış çocuk gibi ondan içemez oldular.»

Bu beytler onun bir kasidesinde bulunmaktadır.

Ümeye b. Ebi's-Salt es-Sekafi — ki Sakif'in ismi Kasiyy b. Münebbih b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Muzar b. Nizâr b. Maad b. Adnan'dır — şöyle dedi:

مِنْ سَائِلِ الْحَاضِرِينَ مَا رَبُّ إِذْ
يَبْنُونَ مِنْ دُونِ سَيْلِهِ الرَّمَا

«Marib şehrinde ikamet eden Sebe'dendir.

Zira onlar onun seline karşı Arim'i inşa ettiler.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Nâbige el-Ca'di'nin olduğu da rivâyet olunur. Onun ismi Kays b. Abdullah'dır. Beni Ca'de b. Kâb b. Rebia b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'den biridir.

Bu konu uzundur, bahsetmiş olduğum ihtisâr sonuna kadar yazmaktan beni men ediyor.

YEMEN'İN MELİKİ REBİA B. NASR VE İKİ KÂHİN OLAN ŞİKK VE SATİH

Rebia b. Nasr'ın rüyası

İbn-i İshak dedi ki :

Yemen hükümdarı Rebia b. Nasr Tübbâ'lar hükümdarları içinde zayıf birisi idi. Bir rüya gördüydü, rüya onu korkuttu ve ondan şiddete kapıldı. Bunun üzerine memleketinin halkundan ne bir kâhin ne bir sâhir ne bir ârif ve ne de müneccim bırakmayıp kendi yanma topladı. Onlara dedi ki : Şüphesiz ben bir rüya gördüm. Beni korkuttu ve ondan şiddete kapıldım O halde tevilini bana bildiriniz. Onlar dediler : Onu bize anlat ki tevilini sana haber verelim. O dedi : Eğer onu size haber verirsem onun tevilinden verdiğiniz habere mutmain olamam. Ve çünkü onun tevilini başkası bilmez ancak kendisine haber vermeden önce rüyayı bilen kimse tevilini bilebilir. Bunun üzerine onlardan bir adam dedi ki : Eğer melik bunu isterse Satih (16) ve Şikk'a (17) haber göndersin. Çünkü o ikisinden daha bilgilisi yoktur. Onlar ona kendisinden sorduğu şeyi haber verirler.

(16) Satih. şunun için Satih ismini aldı : O yere atılmış bir et parçası gibi idi. Sanki yerin bir sathı idi. Vehb b. Münebbih'den rivâyet olunur ki : Satih'e : Bu ilim nereden sana gelir denilmiş? O da demiş ki : Benim cinden

Satih ve Şikk'in nesebi

Satih'in ismi Rebi b. Rebia b. Mes'ud b. Mâzin b. Zi'b b. Adıyy b. Mâzin-i Ğassân'dır.

Şikk, Sa'b b. Yeşkür b. Rühm b. Efrek b. Kasr b. Abkere b. Enmâr b. Nizâr'ın oğludur. Enmâr ise Becile ve Has'am'm babasıdır.

Becile'nin nesebi

İbn-i Hişâm şöyle nakletti :

Yemenliler dedi ki : Becile, Enmâr b. İrâş b. Lihyân b. Amr b. Ğavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in [babasıdır.]

Denilir ki : İrâş b. Amr b. Lihyân b. Ğavs'dır (18). Becile ve Has'am'm memleketi Yemen'dir.

Rebia b. Nasr ve Satih

İbn-i İshâk dedi ki :

Böylece o ikisine haber gönderdi. Satih Şikk'dan önce geldi. Melik ona dedi ki : Ben bir rüya gördüm beni korkuttu ve ondan şidete kapıldım. Onu bana bildir. Çünkü onun ne olduğunu doğru olarak haber verirsen onun tevilini de doğru yaparsın. Satih dedi ki : Yaparım. Kömür ocağını gördün, zulmetten çıktın ve Tehemeye kondun ve oranın her cümcüme (19) sâhibinden = canlısından yedin. Bunun üzerine Melik ona dedi ki : Ya Satih, onlardan hiçbirinde hata etmedin. O halde senin katında onun tevili nedir? O da dedi

bir arkadaşım vardır. Göğün haberlerini Tûr-i Sina'dan Allah Teâlâ Mûsâ Aleyhisselâmla konuşurken ondan bahsettiği zaman işitmiş. O ulaştırdığı haberleri bana bundan ulaştırır. O ve Şikk, Amr b. Âmir'in karısı kâhine olan Tarifenin öldüğü günde doğmuşlar.

(17) Denilir ki, onun böyle isimlenmesi şunun içindir : O bir insanın şikkı yarısı gibi idi. Bir rivâyette : Hâlid b. Abdullah el-Kasrî onun çocuklarındandır.

(18) Yine Becile ve Hasâm'ın nesebinde denilir ki onlar Enmâr için değillerdir. O ikisi ancak onun çocuklarının halifidirler. (İbn-i Kuteybe'nin Maârif'ine mürâcaat et).

(19) Cümcüme sâhibi her şey demekle bütün rûh sahipleri ona dâhil olur. (Ravzû'l-Ünüf'den naklen).

ki : Haneş'den iki Harre'nin (20) arasındakine yemin ederim ki elbette yerinize Habeş (21) inceklerdir ve Ebyen ile Cüreş'in (22) arasındaki yerlere elbette mâlik olacaklardır. Bunun üzerine Melik dedi ki : Babana kurban! Ey Satih. Bu bizim için öfke verici elem verici bir şeydir. O halde o ne zaman olacaktır? Benim zamanımda mı yoksa önden sonra mı? O da dedi ki : Hayır! Bilâkis senelerden altmış veya yetmiş senenin geçmesinden daha çok bir zamandan sonradır. Melik dedi ki : Bu onların mülkünde devam eder mi yoksa kesilir mi? Dedi ki : Hayır. Bilâkis yetmiş kûsûr sene geçince kesilir. Sonra katl olunurlar ve oradan kaçarcasına çıkarılırlar. Deki ki : Onların katl olunmasından ve çıkarılmalarından sonra onların peşine kim gelir? Dedi ki : Onun peşine İrem b. Zi Yezen gelir.

Onların üzerine Aden'den çıkış yapar ve Yemen'de onlardan hiç bir kimseyi bırakmaz. Dedi ki : Acaba bu onun hükümrânlığında devam eder mi yoksa kesilir mi? Dedi ki : Hayır, bilâkis kesilir. Dedi ki : Onu kim keser? Dedi ki : Ali yani Allah tarafından kendisine vahyin geldiği pak bir Nebi (23) Dedi ki : Bu nebi kimlerdendir? Dedi ki : Çalib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'ın çocuklarından bir adamdır. Dehrin sonuna kadar mülk onun kavminde olur. Dedi ki : Dehr

(20) Harre : Fendisinde kara taşlar bulunan yerdur.

(21) Denilir ki onlar Benû Habş b. Kûş b. Hâm b. Nüh'dür. Habeş bu nunla isimlendirildi.

(22) Cüreş Yemen'in Mekke cihetinde yerleşim gölgelerindedir. Denilmiştir ki : Orası Yemen'de büyük bir şehirdir. Ve geniş bir vilâyettir. Ehl-i Siyer'den birisi zikr etmişti ki : Tübba' Esad b. Keli Kerib'dir. Yemen'den savas etmek üzere çıktı. Nihâyet Cüreşe vardı — ki orası o zaman harâbe idi — ve Maad oranın havalisine yerleşmişti. Ebû Münzir Hişâm dedi ki : Cüreş, Benû Münebbih b. Eslem'in sâkin olduğu bir yerdir. Böylece onların isimleriyle isimlendi. Onun ismi Münebbih b. Eslem b. Zeyd'dir. İşte bu kabileye Âz b. Rebîa nisbet olunur. Cüreş Peygamber Sallellâhu Aleyhi ve Sellem'in hayâtında hicri onuncu senesinde feth edildi.

(23) Satih bu sözden sonra uzun bir zaman yaşadı. Nihâyet Peygamber Sallellâhu Aleyhi ve Sellem'in doğumuna kavuştu ve hatta Kisrâ Enuşirvan Eyvanın sarsılmasına ve ateşlerinin sönmesine dair görülen rüyayı görünce Kisra Abdül-Mesih b. Amr'ı gönderdi — ki Satih Abd-i Mesih'in dayılarından — Abd-i Mesih Satih'e geldi, Satih ölmek üzere idi... Bunların arasında geçen konuşma uzun uzadıya tarih kitaplarında anlatılmıştır.

için bir son var mıdır? Dedi ki : Evet, o bir gündür ki onda evvelkiler ve sonrakiler toplanır, onda ihsân ediciler mesûd olur, kötülük yapanlar da onda mutsuz şâki olurlar. Dedi ki : Bana haber verdiğin şeyler hak mıdır? Dedi ki : Evet, şafak'a, Gasak'a ve Felak'a karanlık şiddetlendiği zamana kasek ederim ki : Kendisini sana haber verdiğim şey elbette ki hakdır.

Rebia b. Nasr ve Şikk

Sonra Şikk geldi. Ona Satih'e dediği şeyleri dedi ve Satih'e dediğini gizledi ki ikisi ihtilâf mı ediyorlar yoksa ittifak mı ediyorlar, diye baksın. Dedi ki : Evet hümemeyi gördün, zulmetten çıktın ve Ravze ile Ekmeh arasında kondun ve onlardan her ruh sahibini yedin.

Bunu dediği zaman Melik anladı ki, o ikisi ittifak etmişlerdir. Ve o ikisinin sözleri birdir. Ancak Satih şöyle dedi : «Teheme arazi-sine kondun ve ondan her cümcüme sahibini yedin.» Şikk ise dedi ki : «Ravze ve Ekmeh arasına kondun ve ondan her ruh sahibini yedin.»

Bunun üzerine melik ona dedi ki : Ey Şikk, hiçbir şeyde hata etmedin. O halde rüyamın tevili nedir? Dedi ki : İki Harre arasında olan insanlarla yemin ederim ki : Elbette sizin yerinize Sudan yerleşecektir ve bütün bol nimetli (24) yerlere gaalib olacaktır ve Ebyen ile Necran arasındaki yerlere elbette mâlik olacaktır.

Bunun üzerine Melik ona şöyle dedi : Ey Şikk babana kurban. Şüphesiz ki bu benim için ağır acı verici bir şeydir. O ne zaman olacaktır? Acaba benim zamamda mı yoksa ondan sonra mı? Dedi ki : Hayır bilâkis ondan bir zaman sonra olacaktır. Sonra sizi onlardan şân sahibi büyük bir kimse kurtaracak ve onlara en şiddetli zillet ve hakirliği taddıracaktır. Dedi ki : Bu şânı büyük olan kimdir? dedi ki : Bir çocuktur ki, ne alçak ve aşağı değildir. Zi-Yezen âlesinden olup onların üzerine çıkış yapar. Yemen'de onlardan hiçbir kimseyi bırakmaz. Dedi ki : Onun hükümranlığı devam eder mi yoksa kesilir mi? Dedi ki : Bilakis gönderilmiş bir Resûl ile kesilir.

(24) Metinde geçen Tafle bol nimetli demektir.

O Resûl ki ehl-i din ve fazıl arasında hak ve âdil ile gelecektir. Mülk, yevm-i fasla kadar onun milletinde olacaktır. Dedi ki: Yevm-i fasl nedir? Dedi ki: Bu bir gündür ki onda dostlar mükâfatlandırılır, onda gökten birtakım dâvetlerle dâvet edilir, diriler ve ölümler iştirirler. Onda insanlar toplantı yerlerinde toplanır birleştirilir. Onda ittika eden kimseler için kurtuluş ve hayırlar olur. Dedi ki: Dedığın şey hak mıdır? Dedi ki: Evet gök ve yerin ve ikisi arasındaki yüksek ve alçak yerlerin Rabbine yemin ederim ki sana haber verdiğim şey muhakkak hakdır onda emzi yoktur.

İbn-i Hişâm dedi ki: Emzi demek şek demektir. Bu Himyer lügatiyledir. Ebü Amr da dedi ki: Emzi, bâtil demektir.

Rebia b. Nasr'ın Irak'a hicreti

Böylece o ikisinin dedikleri. Rebïa b. Nasr'da tesir yaptı. O da oğullarını ve ev halkını onlara elverişli şeylerle Irak'a doğru techiz etti. Ve onlar için kendisine Sabûr b. Hurrezâz denilen Fâris hükümdarlarından bir hükümdara verilmek üzere bir mektup yazdı. Hükümdar onları Hire'ye yerleştirdi.

Numân b. Münzir

Rebia b. Nasr'ın çocuklarından Numân b. Münzir vardır. Bu zat, Yemen'lilerin neseb ilminde: Numân b. Münzir b. Numan b. Münzir b. Amr b. Adıyy b. Rabia b. Nasr, işte o, melikdir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Halefû'l-Ahmer'in bana bildirdiğine göre, o Numân b. Münzir b. Münzir'dir.

EBÜ KERİB TUBAN-I ES'AD'IN, YEMEN ÜZERİNE İSTİLASI VE YESRİB'E KADAR SAVAŞI

Tüban'ın nesebi

İbn-i İshak dedi ki:

Rabia b. Nasr helâk olunca bütün Yemen memleketi, Hassân b. Tüban-ı Es'ad'a geçti. Es'ad, Ebi Kerib b. Küli Kerib b. Zeyd'dir. Tüban-ı Esad diğer bir Tübbe'dir. Bu Zeyd'in kendisi ise Birinci Tübbe'dir. Bu Amr, Zi'l-A'zâr b. Ebrehe Zi'l-Menâr b. er-Reyş'dir. İbn-i

Hişâm dedi ki : Raîş de denilir. İbn-i İshâk dedi ki : İbn-i Adıyy b. Safiyy b. Sebe el-Eşğar b. Kâ'b'dır. Kehfü'z-Zulm, b. Zeyd b. Sehl b. Amr b. Kays b. Muâviye b. Cuşem b. Abd-i Şems b. Vâil b. Gavs b. Kadan b. Arîb b. Züheyr b. Eymen b. Hemeysel' b. Arencec'dir. Arencec ise : Himyer b. Sebe el-Ekber b. Yarub b. Yaşcub b. Kahtandır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Yaşcub, Yarub b. Kahtan'ın oğludur.

Tübân'ın siretinden bir mesele :

İbn-i İshâk dedi ki : Tübân-ı Esad Ebû Kerib o kimsedir ki Medine'ye gelmiştir ve [Medine'nin] yahûdilerinden iki din adamını Yemen'e sevk etmiştir ve Beyt-i Harâm'ı tamir etmiştir. Rabia b. Nasr'ın hükümranlığında önce Yemen'in hükümdarı idi.

İbn-i Hişâm dedi ki : O, kendisi için şöyle denilen bir kimsedir :

لَيْتَ حَطَىٰ مِنْ أَبِي كَرِيبٍ أَنْ يَنْدَ حَازِئَهُ حَمَلُهُ

«Keşke Ebû Kerib'den alacağım pay, onun hayrının, fesadını kapatması olsaydı.»

Tübân'ın Medine halkına kızması ve bunun sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Maşrikden döndüğü zaman Medine'ye doğru yola koyuldu. Başlangıçta oraya uğramıştı. Ve oranın halkına kızmadı. Onların içinde bir oğlunu halef bıraktı. Oğlu hile ile katil edildi. Bunun üzerine orayı harab etmeğe oranın halkının kökünü kurutmaya ve hurma (25) ağaçlarını kesmeğe karar verirken Medine'ye geldi. Ensâr'dan bir kabile yanına geldi. Reisleri Amr b. Talle idi. Bu, Beni

(25) Bir rivâyette : Tübbe' Medinelilerle savaşmak için gelmedi. Ancak orada bulunan yahûdileri katletmeyi kasd etti. Bunun sebebi. Evs ve Hazrec. Yemen'den çıktıkları zaman Yahûdilerle birtakım şartlar ve ahidler üzerine oraya yerleşmişlerdi. Yahûdiler ahidlerine vefa göstermediler. Onlara haksızlık ettiler. Bunun üzerine onlar Tübbe'den imdad istediler. İşte bu esnâda Medine'ye geldi. (Ebû Zerr'e ait Şerh-i Siret'e müracaat).

Neccâr'ın kardeşidir. Ayrıca Beni Amr b. Mëbzû'ldan birinin kardeşidir. Mëbzûl'un ismi Âmir b. Mâlik b. Neccâr'dır. Neccâr'ın ismi ise Teymullâh b. Salebe b. Amr b. Hazrec b. Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir'dir.

Amr b. Talle'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Amr b. Talle : Amr b. Muâviye b. Amr b. Âmir b. Mâlik b. Neccâr'dır. Talle onun anasıdır. Bu kadın Âmir b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğazb b. Cüşem b. Hazrec'in kızıdır.

Tüban'ın Medine halkı ile savaşmasının sebebi

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Adıyy b. Neccâr'dan bir adam vardı. Ona Ahmer denildi. Tübbe'in arkadaşlarından bir adamın yanına giderken üzerine atıldı ve onu katletti. Bunun sebebi, onu, bir hurma ağacını keserken buldu ve ona orak ile vurdu öldürdü. Ve dedi ki : Hurma ancak onu islâh eden kimse içindir. Bu da onlara karşı Tübbe'in kinini artırdı. Böylece onlarla savaştilar. Ensâra göre onlar gündüzün onunla savaşıyorlar geceleri ise onu konukluyorlardı. Böylece onlardan hayrette kalıyordu. Ve şöyle diyordu : Allah'a and olsun ki bizim kavmimiz elbette üstün kimselerdir.

Tüban'ın Medine'yi helâk etmekten vaz geçmesi ve Hâlid'in bunun hakkındaki şîri

Tübbe' onlarla bu savaşı yaparken ona Beni Kureyze'den olan yahudilerin âlimlerinden iki habir geldi. Kureyza, Nadir, Neccâm, Amr ki bu Hedel'in kendisidir, Benü Hazrec b. Sarih b. Tevemân b. Sıbt b. Yese b. Sad b. Laveyy b. Hayr b. Neccâm b. Tenhûm b. Âzer b. İzra b. Harun b. İmrân b. Yasher b. Kahes b. Lâvi b. Yakub'dur. Yakub ise İsrâil b. İshak b. İbrahim Halilü'r-Rahman'dır (Salallahü Aleyhim.) Bu iki âlim, ilimde râsih olan iki zat idiler. Medine ve halkını helâk etmesine kast ettiğini işittikleri zaman ona dediler ki : Ey Melik, bunu yapma. Çünkü sen illâ da yapmak istediğini niyet etmişsen, seninle Medine arasına bir engel girer. Biz sana karşı hemen gelecek bir cezadan emin değiliz. Bunun üzerine onlara

dedi ki : Neden? Onlar dediler : Orası bir nebinin hicret edeceği bir yerdir ki, âhir zamanda Kureyş'ten işte bu Harem'den çıkacaktır. Orası onun memleketi ve karar kılacağı yurdu olacaktır. Bunun üzerine bundan vaz geçti ve kendilerinde ilim olduğunu gördü. Onlardan işittikleriyle hayrette kaldı. Medine'den ayrıldı ve o iki âlimin dinlerine tâbi oldu. Hâlid b. Abdul-Uzza b. Aziyye b. Amr l. Abdl b. Avf b. Ğunm b. Mâlik b. Neccâr, Amr b. Talle ile iftihar ederek şöyle dedi :

أَمَّا أُمُّ قَدَنْعَى ذُكِرَتْ أُمُّ قَنْصَى مِنْ لَنَّةٍ وَطَرَةٍ
 أُمُّ تَذَكَّرَتْ الشَّبَابَ وَمَا ذِكْرُكَ الشَّبَابَ أَوْ عَصْرَهُ !
 إِنَّمَا حَرْتُ رَبَاعِيَةَ يثابها أتى القنصى عيرَةَ
 فَاسْأَلَا عِمْرَانَ أَوْ أَسَدًا إِذْ أَتَتْ عَدُوًّا مَعَ الزُّهْرَةَ
 فَيَلْقَى فِيهَا أَبُو كَرَبٍ سُمِّعَ أَبْدَانُهَا ذَفِيرَهُ
 ثُمَّ قَالُوا : مَنْ تَوْمٌ بِهَا أَبِي عَوْفٍ أَيْ النَّجْرَةَ
 بَلْ بَنَى النَّجَّارِ إِنَّا لَنَا فِيهِمْ قَتْلَى وَإِنَّا تَرِيَهُ
 فَتَلَقْتَهُمْ مُسَابِقَةً مَذَاهَا كَالْقَنْبِيَةِ النَّجْرَةَ
 فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ طَلَّةٍ مَلَى الْإِلَاهُ قَوْمَهُ عُحْرَةَ
 سَيِّدَسَى الْمُلُوكِ وَمَنْ رَامَ عَمْرًا لَا يَكُنْ قَدَرَهُ

«Acaba sarhoşun sarhoşluğu gitti mi yoksa hatıralarını mı terketti?

Yoksa arzu ettiği lezzete nâil mi oldu?

Yoksa gençliğini mi hatırladı!

Halbuki senin gençliği hatırlaman başka değil ancak onun kurtuluş yerini hatırlamandır.

O Rebâiyye harbidir.

Onun gibisi kişiye ibretler getirir.

O halde İmrân veya Esed'den sorunuz ki o Zühre yıldızı ile beraber sabahleyin yürüyerek geldi

Bir ordu ki, onda Ebû Kerib vardır, bol zırhları kokularını izhâr etmektedirler.

Sonra dediler ki :

O orduda kime uyalım ?

Beni Avfa mı yoksa Beni Neccâr'a mı ?

Bilakis Beni Neccâr'a uyalım.

Çünkü bizim için onlarda maktullar vardır ve intikam vardır.

Onlarla kışçılarla savaşır oldukları halde karşılaştılar.

Onun müddeti ise birden yağın ve yerde kalmayan bir yağmur gibidir.

Onların içinde Amr b. Talle vardır ki, Allah onun kavmini uzun ömürlü kulsın.

Bir ulu kişidir ki, melikler onun gibi olmayı arzu ederler, fakat buna kaadir olmazlar. Bir kimse Amr gibi olmayı isterse de onun kadar olamaz.»

Şu Ensâr'dan olan mahalle halkı, iddia ederler ki, Tübbe'in kini, ancak onların arasında olan yahûdilerden bu mahalle üzerine idi. Ancak onların helâk olmalarını niyet etmişti, onlar da onları ondan men ettiler nihayet onlardan ayrıldı. Bundan dolayı şiirinde şöyle dedi :

حَقًّا عَلَى سَيْطَانٍ حَلًّا يَتْرِبَا أَوْلَى لَهُمْ بِعِقَابِ يَوْمٍ مُفْسِدٍ

«Yesrib'e yerleşen iki sıbt'ın = batının üzerine kininden dolayı, ki onlara ifsâd edici bir günün cezası müstchaktır.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beytin içinde bulunduğu şiir, uydurmadır. Bundan dolayıdır ki onu tesbit etmekten çekindik.

**Tüban'ın Nasrânî dinine bağlanması ve onun
Kâbe'yi giydirmesi ve ona tazimi ve Sebie'nin
bunun hakkındaki şiiri**

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Tübbe' ve onun kavmi putlara sâhib idiler, onlara ibadet ederlerdi. Mekke'ye yöneldi, Yemen'e doğru giderken Mekke onun yolunun üzerinde idi. Usfân ve Emec'in arasında olduğu zaman Hüzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar b. Nizâr b. Maadd'dan bir topluluk ona geldiler. Ve ona dediler ki : «Ey Melik bol malı olan bir beyti

sana gösterelim mi? Senden önceki melikler ondan gafil kaldılar. Orada inci, zebced, yâkut, altun ve gümüş vardır. Dedi ki : Hay-hay olur. Dediler ki : O Mekke'de bir beyttir ki oranın halkı ona ibadet ederler ve onun yanında namaz kılarlar. Halbuki Hüzeliiler böylelikle onun helâkına kast etmişlerdi. Çünkü biliyorlardı ki, başka bir şekilde bir şey yapmak isteyen ve onun yanında kötü fiil işleyen melikler helâk olmuşlardır. Onların dediklerini yapmaya azmettiğinde iki yahudi din âlimlerine haber gönderdi ve onlara bunu sordu. Onlar da ona dediler ki : O topluluk senin helâkından başka bir şey istemiyorlar. Yeryüzünde bu beytten başka Allah'a ait olan bir beyti bilmiyoruz. And olsun ki eğer seni kendisine çağr-dıkları şeyi yaparsan elbette helâk olursun ve elbette seninle birlikte olan herkes helâk olur. Dediki : Ben oraya geldiğim zaman ne yapmamı emrediyorsunuz? Onlar dediler ki : Onun yanında onun ehlinin yaptığı şeyi yaparsın. Ona tazim edersin, ona ikrâm edersin, onun yanında başını tıraş edersin ve onun için alçalırsın. Tâki onun yanından çıkıncaya kadar böyle yaparsın. Dedi ki : O hâlde siz ikinizi bundan engelleyen nedir? Dediler ki : Vallâhi o babamız İbrâhim'in beytidir. Ve muhakkak ki o, sana haber verdiğimiz gibidir. Fakat onun ehli onun etrafına diktikleri putlarla ve onun yanında akıttıkları kanlarla bizi ondan ayırdılar. Onlar ehli-i şirkin necisidir — veya buna benzer söz söylediler — o da onların nasihat ettiklerini ve sözlerinin doğruluğunu bildi. Ve Hüzeyl'den olan o topluluğa yaklaştı, onların ellerini ve ayaklarını kesti. Sonra yoluna devam etti, nihayet Mekke'ye geldi. Beyti tavaf etti, kurban kesti ve başını tıraş etti — zikrettiklerine göre — Mekke'de altı gün kaldı ki o günlerde orada insanlar için kurbanlar kesiyor oranın ehlini doyuruyor ve onlara bal içiriyordu. Rüyada Beyti kumaşla örttüğünü gördü. Onu hasırla giydirdi. Sonra bundan daha güzel bir kumaşla giydirdiğini rüyada gördü. Bunun üzerine meafirle giydirdi. Sonra rüyasında gördü ki onu bundan daha güzel bir şey ile giysilendiriyor, bunun üzerine ona mülâe ve vesâil denilen kumaştan perdelerle giydirdi. Tübbe' — iddia ettiklerine göre — Beyti örtenlerin ilki idi. (26)

(26) Kureyş câhiliye zamanında Kâbe'nin kisvesinde ortaklaşarlardı. Nihayet Ebû Rebîe b. el-Muğire yetişti ve dedi ki : Bir sene tek başıma ben Kâbe'yi kisveliyeceğim. Bir sene de bütün Kureyşliler kisvelsinler. Ölünceye ka-

Ve Cürhüm'den olan vâlilerine bu konuda tavsiyede bulundu. Onlara onu pak tutmakla emr etti. Ve ona ne bir kan ne bir ölü hayvan ne de bir milâe ki bu hayız bezleridir, yaklaştırmamalarını ve ona bir kapı ve bir anahtar yapmalarını emretti.

Ehabb b. Zebine b. Cezime b. Avf b. Nasr b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân'ın kızı Sübey'e — ki bu kadın Abd-i Menâf b. Ka'b b. Sad b. Yeym b. Mürre b. Ka'b b. Lüay b. Gaalib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne'nin yanında idi. Bu kadın Abd-i Menef'dan olan ve kendisine Halid denilen bir oğluna Mekke'nin hürmetini - saygısını büyük göstermiş ve onu orada kötü fiili işlemekten nehy etmiş. Tübbe'i ve onun Kâbe için alçalmasını ve orada yaptığı şeyleri hatırlatmış ve şöyle demiş :

أَبِيَّ لَا تَطْلُبُ بِمَكَّةَ لَا الصَّمِيرَ وَلَا الْكَبِيرَ
وَأَحْفَظْ مَحَارِمَهَا بُنَى وَلَا يَفْرَنْكَ التَّرْوُورُ
أَبِيَّ مَنْ يَطْلُمُ بِمَكَّةَ يَلْقَ أَطْرَافَ الشَّرُورِ
أَبِيَّ يَصْرَبُ وَجْهَهُ وَيَلْبَعُ بِجَذْبِهِ السَّمِيرَ
أَبِيَّ قَدْ جَرَّبْتُهَا فَوَجَدْتُ ظَالِمًا يَبُورُ
اللَّهُ آمَنَهَا وَمَا بُنِيَتْ بِمَرْضَاتِهَا قُصُورُ
وَاللَّهُ آمَنَ طَيْرَهَا وَالْعُدْمُ تَأْمَنُ فِي بَيْبُرِ
وَلَقَدْ عَمَّرَهَا نُبُعُ فَكَأَنَّ بَيْتَهَا الْحَبِيرُ
وَأَذَلَّ رَبِّي مُلْكَهُ فِيهَا فَأَوْفَى بِالْتَدُورِ
يَمْنِي إِلَيْهَا حَافِيًا يَفْتَأُهَا أَلْفًا بِمَبِيرِ

dar bunu yapmaya devam etti. Sonra Peygamber Salellâhu Aleyhi ve Sellem Yemâni elbiselikleriyle onu kisveledi. Onu Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali kisvelediler. Memûn, Mütevekkil ve Abbâs zamanında kisvelendi. Sonra Nâsır Abbâsî zamanında kisvelendi. Siyah ipekten kisvelendi. Sonra orası şimdiye kadar her sene kisvelenir. Denilir ki : Kâbe'yi ipek ile ilk kisveleyen Haccâc'dır. Denilmiştir ki : Bilâkis Abdullah b. Zübeyr'dir.

وَيَظْلَمُ يُظْلِمُ أَهْلَهَا لَحْمَ النَّهَارِي وَالْجَزُورِ
 يَنْتَبِهِمُ الْمَلَّ الْمَصْنَى وَالرَّحِيصَ مِنَ الشَّعِيرِ
 وَالْبَيْلَ أَهْلَكَ جَيْتَهُ يُرْمُونَ فِيهَا بِالصُّخُورِ
 وَالْمَلِكُ فِي آقْصَى الْبِلَادِ دِوَى الْأَعَاجِمِ وَالْخَزِيرِ
 فَاسْمَعِ إِذَا حَدَّثَتْ وَافْتَمَمَ كَيْفَ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

«Ey oğlum, Mekke'de ne küçüğe ne büyüğe haksızlık etme.

Ey oğlum, oranın saygınlıklarını koru, seni asla çok aldatıcı aldatmasın.

Ey oğlum, kim Mekke'de zulmederse rezâlet ve hataların son hadleriyle karşılaşır.

Ey oğlum, öyle kimse yüzünü cehenneme vurur ve yanaklarında cehennem zâhir olur.

Ey oğlum, orayı tecrübe etmişimdir ve oranın zâliminin helâk olduğunu bulmuşumdur.

Allah orayı emin kılmıştır ve oranın arsasına köşkler yapılmamıştır.

Allah oranın kuşlarını emin kıldı ve dağ keçileri Sebîr dağında emin oldular.

Orada Tübbe' savaştı ve Kâbe hinasını hebir kumaşiyle giydirdi.

Rabbim orada onun hâkimiyetini zelil kıldı, bunun üzerine o nezirleri ifâ etti.

Yalın ayakla oranın sahasında bin deveyi yürüttü.

Oranın halkına iri yarı deve etlerini yedirmeğe devam eder.

Onlara saflaştırılmış bal ve arpadan süzölmüş su içirir.

Fil onun askerini helâk etti orada onlar sert büyük taşlarla vuruldular.

Onun mülkü beldelerin en uzağı, Acemistan ve Arap diyârıdır.

O halde sana haber verildiği zaman dinle ve anla ki işlerin akibeti nasıldır.»

TÜBAN'IN KAVMİNİ NASRÂNİ DİNİNE DÂVET ETMESİ VE ORADA ATEŞİ HAKEM KİLMALARI

Sonra oradan Yemen'e yöneldiğinde kendisiyle beraber olan askerleriyle ve iki yahudi âlimiyle çıktı. Nihâyet Yemen'e girdiği zaman kavmini kendisinin girdiği Kâbe'ye girmeğe dâvet etti. Onlar

ise çekindiler. Nihâyet, Yemen'de bulunan ateşin hakemliği için onu davet ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Ebû Mâlik b. Salebe b. Ebi Mâlik el-Kurezi haber verdi şöyle dedi : İştittim İbrâhim b. Muhammed b. Talha b. Ubeydullah haber veriyor ki :

Tübbe' Yemen'e girmek için oraya yaklaşıncâ, Himyer kabilesi oraya girdiler ve dediler ki : Bizim yanımızda Yemen'e girme. Sen bizim dinimizden ayrıldın! O da onları kendi dinine çağırdı ve dedi ki : O sizin dininizden hayırlıdır. Onlar dediler ki : O halde hakemlik için ateşe gidelim. O da kabul etti. Yemen halkının iddia ettiklerine göre Yemen'de, ihtilâfa düştükleri şeyde aralarında hakemlik yapan bir ateş var idi. Ateş zâlimi yiyor mazlûma zarar vermiyordu. Bunun üzerine onun kavmi, putlariyle ve kendileriyle dinlerinde yaklaştıkları şeylerle çıktılar ve iki âlim de boyunlarında Tevratları takılı olarak çıktılar. Nihâyet hepsi ateşin çıktığı yerde ateşe oturdular. Ateş onlara doğru çıktı. Onlara doğru alevlenince kenara çekildiler korktular. Böylece insanlardan orada bulunanları teşvik ettiler, sabr etmeleri için tavsiyede bulundular. Onlar da sabrettiler, nihâyet ateş, onları örttü ve putları ve kurbanlarını ve Himyer'in adamlarından buna sürükleyen kimseleri yaktı. İki yahudi âlim ise mus-haflariyle boyunlarına takılı oldukları halde alınları terlemiş ve ateş kendilerine zarar vermemiş bir vaziyette çıktılar. İşte bu esnâda Himyer onun dini üzere toplandılar. Bundan dolayı yahudilik Yemen'de yerleşti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana bir haberci dedi ki : O iki yahûdi âlimi ve Himyer'den çıkan kimseler ancak ateşin peşine gittiler ki, onu geri çevirsinler. Ve dediler ki : Onu kim geri çevirirse o hakka daha lâyıktır. Böylece o ateşe Himyerden adamlar putlariyle onu geri çevirmek için yaklaştılar. Ateş de onlara yaklaştı ki onları yaksın. Onlar ise kenara çekildiler ve ateşi geri çevirmeğe muktedir olamadılar. O iki habir bundan sonra ateşe yaklaştılar ve Tevrât'ı okumaya başladılar ve ateş onlardan geri döner oldu. Nihâyet onlar ateşi kendisinden çıktığı çıkış yerine geri çevirdiler. Böylece bu esnada Himyer kavmi o ikisinin dini üzerine toplandılar. Bu hangi padişahın zamanında olduğunu ancak Allah bilir.

Ruâm ve ona varan şey

İbn-i İshak dedi :

Ruâm onlar için kendisine tazim ettikleri bir ev idi. Onun yanında kurbanlar kesiyorlar ve müşrik iken İondanî haber alıyorlardı. İki habr Tübbe'a dediler ki : O ancak bir şeytandır ki bununla onları fitneye sokuyor. O hâlde bizimle onun arasını serbest bırak. Dedi ki : Siz nasıl isterseniz onu öyle yapınız. Onlar da — Yemen halkının iddiasına göre — oradan siyah bir köpek çıkarttılar ve onu boğazladılar. Sonra bu beyti yaktılar. Bu gün kalıntıları — bana zikir olduğuna göre — üzerine akıtılmış olan kanların izleri mevcut bulunmaktadır.

OĞLU HASSÂN B. TÜBAN'IN SALTANATI VE BİR KARDEŞİ OLAN AMR'IN ONU KATLETMESİ

Katledilmesinin sebebi :

Oğlu Hassân b. Tübân Esad Ebi Kerim melik olduğu zaman, Yemen halkıyla birlikte Arab ve Acemlerin topraklarına onlarla ayak basmaya murad ederek yürüdü. Nihâyet Irak topraklarının bir yerinde oldukları zaman İbn-i Hişâm dedi ki : Ehl-i ilimden birisinin bana zikrettiğine göre : Bahreyn'de oldukları zaman Himyer ve Yemen'in kabileleri onunla birlikte yürümekten hoşlanmadılar. Memleketlerine ve ev halkına dönmeye kastettiler. Kendisine Amr denilen onun bir kardeşi ile konuştular. O ise onunla birlikte onun ordusunda idi. Ona dediler ki : Sen kardeşin Hassân'ı katlet, biz seni bizim üzerimize melik kılacağız ve bizimle birlikte memleketimize dönersin. O da onların dediklerini kabul etti. Bunun üzerine ictimâ ettiler, ancak Zu Ruayn el-Himyeri müstesna. O onu bundan sakındırdı ve bunu kabul etmedi. Şöyle dedi :

أَلَا مَنْ يَشْتَرِي سَهْرًا بِنَوْمٍ سَمِيدٌ مِّنْ بَيْتِ قَرِيرَ عَيْنٍ
فَأَمَّا حَمِيرٌ عَدَرَتْ وَحَاتَتْ فَمَقْدِرَةُ الْإِلَهِ الَّذِي رُعِينِ

«Uykusuzluğu uyku ile satın alan kimse mesûd değildir. Sâkin huzurlu bir göz ile geceleyen kimse mesûddur.

Himyer'e gelince ğadr ve hiyânet ettiler.

O halde Allah Zu Ruayn için levm ve gûndâh vebalını kaldırsın.»

Sonra bu iki beyti bir kâğıt parçasına yazdı ve üzerine mühür vurdu. Sonra onu Amr'a verdi ve ona dedi ki : Bu yazıyı benim için senin yanına koy. O da bunu yaptı. Sonra Amr kardeşi Hassân'ı katletti ve kendisiyle beraber olan kimselerle Yemen'e döndü. Bunun üzerine Himyer'den bir adam şöyle dedi :

لَا مَعِنَا الَّذِي رَأَى مِثْلَ حَسَا نِ قَبِيلًا فِي سَالِفِ الْأَخْبَابِ
قَتَلَهُ مَقَاوِلُ خَنِيَةِ الْحَبَسِ غَدَاهُ قَالُوا : لِيَا لِبَابِ
مَبْنِكُمْ خَيْرَنَا وَحَيِّكُمْ رَبُّ عَلَيْنَا وَكَلِّكُمْ أَرْبَابِي

«Allah için, gözlerim Hassan gibisini maktul olarak gördüğü gibi geçmiş asırlarda kimseyi görmedi.

Sabahleyin haps olmaktan korktuğu için bir mukavil onu öldürdü.

Onlar bir şey değil, bir şey değil, dediler.

Sizin ölünüz hayırlımızdır, sizin diriniz ise bizim reisimizdir.

Ve hepimiz reislerimizsiniz.»

Amr'ın pişmanlığı ve helâkı

Ibn-i İshâk dedi ki :

Amr b. Tibân Yemen'e inince ondan uyku kesildi ve üzerine uykusuzluk musallat oldu. Bu ona meşakkat verip zayıflatınca tabibleri ve kâhinlerden ve kendisinde olan şeyi bilebilen arraflardan sordu. Birisi ona dedi : Allah'a and olsun : Hiçbir adam yoktur ki, geçmişte kardeşini veya akrabasını haksız yere katletsin de, tıpkı senin kardeşini aynı minval üzere katlettiğin gibi, onun uykusu gitmesin ve ona uykusuzluk musallat olmasın. Böyle bir şey görülmemiş. Bu ona söylendiği zaman Yemen eşrâfından kardeşi Hassân'ı kaletmesini tavsiye eden herkesi katletmeğe başladı. Nihâyet Zu Ruayn'a sıra geldiği zaman Zu Ruayn ona dedi ki : «Şüphesiz benim için senin yanında bir berâet vardır. O da o nedir dedi. Sana vermiş olduğum yazı, dedi. Bunun üzerine onu çıkarttı bir de baktı ki onda o iki beyt vardır. Bunun üzerine onu bıraktı ve gördü ki o ona nasihat etmiş-

tir. Amr helâk oldu ve Himyer'in durumu bu sırada karıştı ve dağıldılar.

LAHNİE ZU ŞENÂTİR'İN YEMEN İDARESİNİ ZULMEN İSTİLA EDİP ORAYA HÂKİM OLMASI

İdarenin başına geçmesi, hayat akışı ve katledilmesi

Onların başına memleketin âilelerinden olmayan, kendisine Lahnie Yanûf Zû Şenâtir denilen Himyer'den bir adam geçti. Onların iyi kişilerini katletti ve halkın âileleriyle oynadı. Himyer'den bir sözcü Lahni'ye şöyle dedi :

تَتَلُّ أَبْنَاهَا وَتَنْبِي سَرَاتَهَا وَتَبْنِي بِأَيْدِيهَا لَهَا الْإِلَّكَ حَمِيرُ
تُدْمِرُ دُنْيَاهَا بِطَيْشِ حُلُومَهَا وَمَا صَيِّتَ مِنْ دِينِهَا هُوَ أَكْثَرُ
كَذَلِكَ أَتَقْرُونَ قَبْلَ ذَلِكَ يَظْلِمُهَا وَإِسْرَافَهَا تَأْتِي الشُّرُورَ فَتُخَسَّرُ

«Onların oğullarını katledersin ve ileri gelenlerini sürgüne sürersin.
Himyer kendileri için kendi elleriyle zilleti hakirliği inşa ederler.
Onların dünyalarını onların vekarlarının hafifletilmesiyle imhâ edersin.
Onların dinlerinden zayi ettiğin şeyler ise daha da çoktur.
Yine senden önceki asırlar da zulmiyle ve isrâfiyle haddi aşmasıyle
böyledir.

Sen ise şerleri işlersin ve zarar edersin.»

Lahnie fâsık bir kişi idi. Lût kavminin amelini yapardı. Meliklerin oğullarından bir oğlan çocuğuna adam gönderir ve kendisine ait olan yüksek bir odada onun ırzına geçirdi. O odayı bunun için yaptırmıştı. Bunu yapardı ki, bundan sonra o melik olmasın. Sonra işte o odasından muhafızlarına ve askerlerinden hazır bulunanlara başını çıkartarak görünürdü. Eline bir misvak almış ve onu ağzına koymuş oluyordu. Böylelikle onlara işini bitirmiş olduğnu bildiriyordu.

Nihâyet Zür'a Zi Nuvás b. Tüban-ı Esad'a — ki bu Hassân'm kardeşidir — gönderdi. O ise Hassân katl edildiği zaman küçük bir çocuk idi. Sonra güzel görkemli bir şekle, akıllı genç bir hâle gelmişti. Elçisi ona gelince ondan ne istediğini bildi. Keskin ince bir bıçak aldı,

onu ayaklarının ve ayakkabılarının arasında gizledi. Sonra geldi. Onunla birlikte yalnız olduklarında ona sıçradı. Zü Nuvás da onun üzerine atıldı ve onu vurdu, katletti. Sonra başını kesti ve onu, kendisinden yukardan kolladığı duvarın penceresine koydu misvakını da ağzına koydu. Sonra milletin karşısına çıktı. Onlar ona şöyle dediler. Ey Zü Nuvás, yaş mı kuru mu? Onlara dedi ki : Baştan sorunuz. Zü Nuvás yandı. O artık bir şey etmez. Bunun üzerine onlar pencere deliğine baktılar ki Lahnie'nin başı kesilmiş durmaktadır. Böylece Zü Nuvás'ın izinden gittiler nihayet ona kavuştular ve dediler ki : Senden başkasının bize melik olması yakışmaz. Zira sen bizi bu habisten rahata kavuşturdun.

ZÜ NUVÁS'IN SALTANATI

Artık onu hükümdar kıldılar Himyer ve Yemen kabileleri yanına toplandılar. O Himyer'in son hükümdarı oldu. O uhdud (27) sahibidir. Yusuf ismini almış. Bir müddet saltanatta kaldı.

Necrân'da Hıristiyanlık

İncil'e tabi İsá b. Meryem Aleyhisselám'ın dininde olan birtakım hıristiyanlar, Necrân'da vardı. Dindaşları içinde fazilet ve istikamet ehli idiler. Onların bir başkanları vardı ki, ona Abdullah b. Sâmir denilir. Bu dinin aslının mevkii Necrân'da idi. Burası işte o zamanda Arab'ın yerlerinin en ortasında idi. Oranın ve sâir Arab halkının hepsi put ehli idiler. O putlara ibâdet ederlerdi. Hıristiyanlığın orda yerleşmesi şundan dolayıdır ki, hıristiyan bir adam vardı. Ona Feymiyûn (28) denilirdi. Onların arasına girdi ve onları dinde topladı onlar da ona uydular.

(27) Denilir ki, uhdûdu kazıyanlar üç kişidir : Yemen'in sâhibi Tübbe. Kostantin b. Helâni (Helâni onun anasıdır), Nasara tevhidden, haçın ibâdetine döndükleri zaman. Bir de Buhtannasr. Bu Bâbil halkındandır. İnsanlara, kendisine secde etmelerini emrettiği zaman Danyâl ve onun ashâbı çekindiler. O da, onları ateşe attı.

(28) Ravzü'l-Ünüf'de Neymiûn'dur. Taberi'de ise Kaymiûn'dur. Denildi ki onun ismi Yahyâdır. Onun babası melik idi. Vefât etti ve istedi ki kavmi babasından sonra onu melik etsinler. Böylece o mülkünden kaçtı ve seyahâta devam etti.

HİRİSTİYANLIĞIN NECRÂN'DA BAŞLANGICI

Feymiyun ile Sâlih ve Hıristiyanlığın Negrân'da yayılması

İbn-i İshâk dedi ki : Muğire b. Ebi Lebid — Ahnes'in mevlâsı — Vehb b. Münebbih el-Yemâni'den naklen bana haber verdi ki : O, onlara şöyle haber vermiş :

Bu dinin Negrân'da vâki olması, şunun içindir : İsâ b. Meryem'in dinine bağlı kimselerin kalıntılarından kendisine Feymiyûn denilen bir adam vardı. Sâlih, müctehid, dünyada zâhid, dâvete icâbet eden bir adam idi. Seyâhat edici idi. Köylerin arasında iner konuklar, bir köyde tanınmayan oradan öteki köye çıkar orada tanınmaz. Elleri- nin kazancından başka bir şey yemez. İnşâatçı idi. Çamur işlerdi. Ve pazar gününe hürmet ederdi. Pazar günü olduğu zaman onda bir iş yapmazdı. Sahraya çıkar ve orada akşama kadar namaz kıları. Şâm' ın köylerinden bir köyde gizlenmiş olarak işini yapıyordu. Oranın hal- kundan kendisine Sâlih denilen bir adam onun durumunu anladı. Sâ- lih onu öyle sevdi ki, ondan önce hiçbir kimseyi öyle sevmemişti. O nereye giderse onun peşine gidiyordu. Feymiyûn onun farkına var- madı, nihâyet pazar gününde bir kere yerden bir sahraya çıktı, es- kiden yaptığı gibi bir şeyler yaptı. Sâlih onun peşine gitti. Sâlih on- dan gizlenerek onu gözüyle görür vaziyette oturdu. Yerinin bilme- sini istemiyordu. Feymiyûn namaz kılmaya kalktı. Bir ara baktı ki o namaz kılariken ona doğru bir yılan dönüp gelmektedir — bu yedi başlı bir yılanı — Feymiyûn o yılanı görünce ona karşı dua etti yılan öldü. Sâlih de o yılanı gördü ve neye uğradığını bilemedi. Ona karşı zarar gelir diye korktu ve sabrı taşıtı : Ey Feymiyûn, yılan sa- na doğru gelmektedir, diye bağırdı. O ise ona bakmadı. Namazına döndü ve namazdan çıktı. Akşam olunca döndü. Oralarda tanındığını bildi. Ve Sâlih de yerini görmüş oldu Bunun üzerine ona dedi ki : Ey Feymiyûn, sen bilirsin Allah'a and olsun muhakkak ben hiçbir şeyi se- ni sevdiğim kadar sevmedim. Senin sohbetini murâd etmiştim. Ve sen nerede olursan, seninle birlikte olmayı istedim. O dedi ki : Ne biliyor- sun benim durumum işte senin gördüğün gibidir. Eğer buna gücün ye- terse, yanımda dur. Bunun üzerine Sâlih ona bağlandı. Köy halkı artık onun durumunu sezer olmuşlardı. Bir kula âniden bir zarar eriştiği za- man onun için duâ eder ve o da şifa bulur kurtulurdu. Zarara uğrayan

bir kimsenin yanına çağrıldığı zaman gitmezdi. Köy halkından bir adamın bir anadan doğma a'mâ bir oğlu vardı. Feymiyün'un durumunu sordu. Dediler ki: O çağırana hiçbir kimseye gitmez. Fakat o insanlara ücretle bina yapmak için çalışan bir adamdır. Bunun üzerine adam bu a'mâ oğluna gitti, onu hücrelerine koydu ve üzerine bir elbiselik attı. Sonra geldi ve dedi ki: Ey Feymiyün, şüphesiz benim evimde bir iş yapmayı murâd etmişim. O halde oraya beraberce gidelim de oraya bir bak. Ona karşı şartlarını konuşalım. Birlikte gittiler. Feymiyün eve girdi. Dedi ki: Senin bu evinde ne yapma k istiyorsun? Adam dedi ki: Şöyle şöyle. Sonra adam elbiseliği oğlunun üzerinden açtı ve dedi ki: Ey Feymiyün, bu Allah'ın kullarından bir kuldur, işte bu gördüğün şey ona bulaşmıştır. O halde onun için Allaha dua et. Feymiyün de onun için duâ etti ve oğlan kendisinde bir şey yokmuş gibi kalktı. Feymiyün artık anladı ki kendisi tanınmıştır. Böylece köyden çıktı Sâlih peşine takıldı. Şâm'ın bir yerinde o yürürken bir ara büyük bir ağaca rastladı. O ağaçtan bir adam ya Feymiyün, diye nidâda bulundu! Feymiyün: Evet, dedi. Adam: Seni beklemekteyim ve ne zaman gelecektir derken senin sesini işittim ve bildim ki sen osun. Benim üzerimde durmadan ayrılma, çünkü ben şimdi ölüyüm. Dedi. Ve hemen öldü. Feymiyün yanında durdu, onu gizledi. Sonra ayrıldı, Sâlih onun peşine gitti. İki Arap topraklarına girdiler. Araplar onların üzerine yürüdüler ve Araplardan bir kafile onları yakaladı, onları götürdüler, Nocrân'da onları sattılar. O sıra Nocrân halkı Arab dini üzere idiler. Aralarındaki uzun bir hurma ağacına ibâdet ediyorlardı. Onlar için her sene bir bayram vardı. Bu bayram olduğu zaman buldukları her güzel bir elbiseyi ve kadınların zinetlerini o ağacın üzerine asıyorlardı. Sonra o ağaca gittiler ve bir gün o ağaca karşı ibadet ettiler. Eşrafdan bir adam Feymiyün'u satın aldı. Sâlih'i de diğer biri satın aldı. Feymiyün gece kalktığında ona has olan bir odada teheccüd eder namaz kılardı. Ondan, oda nur saçıyor ve lâmba olmaksızın sabah oluyordu. Onun efendisi durumunu gördü hayrette kaldı. Dinini sordu. Feymiyün durumunu bildirdi ve dedi ki: Siz ancak batıdasınız. Bu hurma ağacı ne zarar verir ne menfaat verir. Şayet ona karşı kendisine ibâdet ettiğim ilâhıma duâ etsem elbette onu helâk eder. Yalnızca Allah odur, onun şeriki yoktur. Bunun üzerine efendisi ona dedi ki: Yap. Çünkü eğer yaparsan biz senin dinine gireriz ve bizim üzerinde oldu-

ğumuz şeyi terkederiz. Bunun üzerine Feymiyûn kalktı ve abdest aldı ve iki rekât namaz kıldı sonra da o ağacın aleyhine Allah'a duâ etti. Bunun üzerine Allah o ağacın üzerine bir rüzgâr gönderdi rüzgâr o ağacı kökünden söktü, yere attı. Bu esnada Negrân halkı onun dini üzere ona tâbi oldular. O da onları İsâ b. Meryem Aleyhisselâm' m dininden şeriatına çekti. Sonra başlarına birtakım hâdiseler geldi ki, o hâdiseler her tarafta dindaşlarının başına gelmişti. İşte böylelikle hristiyanlık, Arap topraklarında, Negrân'da yayıldı.

İbn-i İshâk dedi ki : Bu, Vehb b. Münebbih'in Negrân halkından naklettiği bir haberdir.

ABDULLÂH B. SÂMİR'İN DURUMU VE ASHÂB-I UHDÛD'UN KİSSASI

Feymiyun İbn-i Sâmir ve Allah'ın İsm-i A'zamı

İbn-i İshak dedi ki : Bana Zeyd b. Ziyâd, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'den haber verdi ve yine bazı ehl-i Negrân da Negrân halkından bana haber verdi ki :

Negrân halkı ehl-i şirk idiler. Putlara taparlardı. Negrân'a yakın olan Negrân'ın köylerinden bir köy vardı. Negrân ise en büyük bir köydür ki işte o beldelerin halkı oraya birbiriyle toplantıya gelirlerdi. Bir sihirci vardı ki ehl-i Negrân'ın çocuklarına sihri öğretirdi. Feymiyun oraya indiği zaman — ki onlar Vehb b. Münbbihin ona taktığı ismi bana söylemediler. — Dediler ki : Oraya bir adam indi. O Negrân ile kendisinde sihircinin bulunduğu işte o köyün arasında bir çadır kurdu. Bunun üzerine Negrân halkı çocuklarını o sihirciye göndermeğe başladılar ki onlara sihir öğretsin. Böylece Sâmir de oğlu Abdullâh b. Sâmir'i Negrân halkının çocuklarıyla birlikte ona gönderdi. Çadır sahibinin yanına uğradığı zaman ondan gördüğü namaz ve ibâdet onu hayrete düşürdü. Yanına oturdu dinlemeğe başladı, nihayet müslüman oldu. Böylece Allah'ı birledi ve ona ibâdet etti. İslâm şeriatlarından sormaya başladı. Nihâyet ondan bilgi edindiği zaman İsm-i Azam'ı sormaya başladı. O'nu biliyordu. Fakat gizledi. Dedi ki : Ey kardeşimin oğlu, şüphesiz sen elbette onu taşıyamazsın. Senin için ondan za'fa düşeceğin-

den korkuyorum. Abdullah'ın babası Sâmîr diğer çocuklar gibi oğlunun sihribaza gidip geleceğini sanıyordu. Abdullah sohbetinde bulunduğu kimsenin bilgiyi ondan esirgediğini görüp ve o hususta zayıf kalacağından korkunca oklara doğru gitti onları topladı. Sonra Allah'a aid olduğunu bildiği hiçbir ismi bırakmadı ki onu bir oka yazmasın. Her isim için bir ok kullandı. Nihâyet onları saydığı anda onlar için bir ateş yaktı. Sonra o okları onun içine birer birer atmaya başladı. Nihâyet İsm-i Azam yazılı oka rastladığı zaman ateşe attı. Fakat ok sıçradı, bir zarar görmeden ateşten çıktı. Hemen onu aldı sonra sohbetinde bulunduğu o kimseye getirdi ve onun ketmettiği ismi öğrendiğini söyledi. O da dedi ki : Nedir o? Dedi ki : O şöyledir. Dedi ki onu nasıl bildin? O ne yaptığını haber verdi. Dedi ki : Ey kardeşimin oğlu, bulmuşsun. Öyle ise senin bir şey yapacağını sanmıyorum.

Sâmîr'in oğlu ve Necrân'da hıristiyanlığa dâvet etmesi

Abdullah b. Sâmîr Necrân'a girdiği zaman kendisinde bir hastalık olan hiçbir kimse ile ona : Ey Allahın kulu, Allahı birler ve benim dinime girersen ben de Allah'a duâ ederim sana içinde bulunduğun belâdan âfiyet verir, demeden karşılaşmazdı. Ona cevaben : Evet, derdi. O kişi böylece onun emri üzere ona tabi olur ve o da onun için duâ eder ve o âfiyet bulurdu. Nihâyet onun durumu Necrân Melikine kadar çıktı. O da onu çağırды ve İona dedi ki : Bana karşı köyümün halkını ifsâd mı ettin ve benim ve babalarımın dinine muhâlefet mi ettin? And olsun ki, elbette sana işkence edeceğim. Dedi ki : Buna güç edemezsin. Sonra yüksek bir dağa onu gönderdi ve baş aşağı atar o da kendisine bir şey olmadan yere düşer. Bu sefer onu Necrân'daki sulara denizlere gönderir ki bunların içine hiçbir şey düşmez ki helâk olmasın, onlara atılır, o ise kendisinde bir şey olmadan çıkar. Ona galib gelince Abdullâh b. Sâmîr ona dedi ki : Şüphesiz sen, elbette benim katledilmeme güç getiremezsin. Tâki Allah'ı birleyesin ve benim kendisine imân ettiğim şeylere imân edesin. Çünkü şâyet bunu yaparsan benim üzerime musallat oldun ve beni katl ettin demektir. Bunun üzerine bu melik Allah Teâlâ'ya inandı. Abdullah b. Sâmîr'in şehâdeti gibi şehâdet getirdi. Sonra ona elindeki bir değnekle vurdu başını yardı. Onu öldürdü. Sonra melik onun yerine helâk oldu Ehl-i Necrân Abdullah b. Sâ-

mir'in dininde toplandılar. O İsa b. Meryem'in, İncil ve onun hük-müne dâir kendisini getirdiği din üzere idi. Sonra, dirdaşlarının başına gelen hâdiselerin aynısı onların başına geldi. İşte onlardan dolayı Nasrânîliğin aslı Necrân'da oldu. Bunu en iyi bilen Allah'dır.

İbn-i İshak dedi ki: Bu, Muhammed b Kâb el-Kurezi'nin ve bazı Necrân halkının, Abdullah b. Sâmir'den naklettiği bir haberdir. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir.

Zü Nüvas ve Uhdud kanalı

Necranlılar üzerine Zü Nüvâs askerleriyle beraber yürüdü ve onları yahûdiliğe çağırdı. Onları bu din ile katl olunma arasında muhayyer bıraktı. Onlar da katl olunmayı seçtiler. Bunun üzerine o, onlar için uhdüdü = ateşli çukuru kazdı. Kimini ateşle yaktı, kimini kılıç ile katletti, kimilerine işkenceler yaptı. Nihâyet onlardan yirmi bine yakın kimseler katl olundu. Zü Nüvâs ve onun işte o askerleri hakkında Allah Teâlâ Resûlü, Seyyidimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu âyet-i kerîmesini inzal buyurdu:

« قُتِلَ أَهْمَابُ الْأَخْدُودِ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ إِذْ هُمْ عَنْهَا مُعُودٌ وَهُمْ عَلَى

مَا يَقُولُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ وَمَا نَقَّوْا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ »

•Tutuşturucu (malzeme ile hazırladıkları) o ateş hendeklerin sahibleri gebertilmişlerdir. O zaman onlar (o ateşin) etrafında oturucu idiler. Onlar (Allah'a) iman edenlere yapacakları (işkenceler) hususunda (hükümdarları nezdinde) şahidlik edeceklerdi. Onlar, içlerinden (mü'minlerin) O yegâne gaalib, her hamde lâyıkh Allah'a iman etmelerinden dolayı onlardan intikam alıyordular.»

Lügat itibâriyle uhdüd

İbn-i Hişâm dedi ki :

Uhdüd : Yerde uzunca bir kazıdır. Hendek, kanal ve benzeri bir şeydir. Cemi ehâdid'dir. Zü Rime — ki onun ismi Gaylân b. Ukbe'dir. Beni Adıyy b. Abd-i Menâf b. Üdd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar'dan birisidir — şöyle dedi :

مِنَ الْعِرَاقَةِ الَّتِي يُحِيلُ مَا بَيْنَ الْفَلَاحِ وَبَيْنَ النَّحْلِ أُخْدُودٌ

«Irak topraklarından öyle yerler vardır ki, onlar için sahra ile hurma ağacı arasında suyun aktığı uhûd = kanal vardır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Derideki kılıç ve bıçak izi için ve değnek ve benzeri bir şeyin izi için uhûd denilir. Cemi ehâdîd gelir.

İbn-i Sâmir'in katli olunması

İbn-i İshâk dedi ki : Rivâyete göre, Zü Nüvâs'ın katlettikleri kimselerin içinde Abdullah b. Sâmir de vardı. Onların başkanı ve imâm-ları idi.

İbn-i Sâmir'den, onun kabri hakkında rivâyet olunan şeyler

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdullah b. Ebi Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm (28/a) haber verdi ki : Ona şu haber verilmiş :

Necrân halkından bir adam Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh)'in zamanında, bir hâcetinden dolayı Necrân'ın harabelerinden bir harabeyi kazdıydı. Bunun üzerine Abdullah b. Sâmir'i onlardan örtülü bir çukurda oturup, elini başındaki bir darbe üzerine koymuş üzerine eliyle tutar olduğu halde buldular. Eli başından geri çekildiği zaman kan aktı. Serbest bırakıldığında o darbenin üzerine geri çevrildi ve kanını durdurdu. Onun elinde ise, içinde «Rabbım Allah'dır» yazılı bir yüzük vardı. Bunun üzerine onun hakkında Ömer b. el-Hattâb'a mektup yazıldı ki onun durumundan haber alınsın. Ömer (Radiyallâhü anh) de onlara yazdı ki : Onu hâli üzere bırakınlar ve onun üzerine defn olunduğu şeyi geri koysunlar, onlar da aynen öyle yaptılar. (29)

(28/a) İbn-i Sâd dedi ki : Çok ilimleri bilen itimada şayan bir âlim idi. Hicri 135, bir kavle göre de 133 hicri senesinde vefat etti. Ömrü yetmiş sene idi.

(29) Muâviye'nin Uhut'ta kuyu kazarken Hamza b. Abdül-Muttalib Radiyallâhü Anh'i çürümemiş olarak bulduğuna dair rivâyet olunan hâdisе bundan bir numunedir. Parmağına kazma isâbet etmiş parmağı kanamış. Yine Ebû Câbir Abdullâh b. Harâm, Amr b. el-Cemûh ve Talha b. Ubeydullah Radiyallâhü Anhüm'den nakledilen rivâyet de böyledir. Müfessirler, Allah Teâlâ'nın :

ZÜ SA'LEBÂN'IN DEVSİ, HABEŞE SALTANATININ BAŞLAMASI VE YEMEN'İ İSTİLÂ EDEN ERYÂT

Devs'in fırânı ve Kayser'den yardım dilemesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Kendisine Devs Zü Salebân (30) denilen Sebe'den bir adam, kendisine ait olan bir at üzerinde, onlardan kayboldu ve kum üzerine yürüdü, onları âciz bıraktı. Nihâyet Rum meliki Kayser'e geldi. Ondan Zü Nüvâs ve onun askerlerine karşı yardım istedi. Onlardan edindiği bilgileri ona haber verdi. O da ona : Senin memleketin bizden uzaktadır. Fakat ben senin için Habeşe melikine mektup yazayım ki; o bu din üzeredir ve o senin memleketine en yakındır, dedi. Ona yardım etmesini emreden ve onun intikamını almasını isteyen bir mektup yazdı.

Eryât'ın yardım görmesi ve Zü Nüvâs'ın yenilgiye uğraması ve ölümü

Bunun üzerine Devs, Kayser'in mektubiyle birlikte Necâşi'nin yanına geldi. O da onunla birlikte Habeşlilerden yetmiş bin kişiyi gönderdi ve onların üzerine onlardan Eryat isminde bir adamı kumandan kıldı. Onunla birlikte onun askerleri içerisinde Ebrehe el-Eşrem de bulunmaktaydı. Eryât deniz yolunu tuttu ve Yemen'in sâhiline indi. Onunla birlikte Zü Sa'lebân bulunuyordu. Zü Nüvâs Himyer ile ve Yemen kabilelerinden kendisine itaât eden kimselerle birlikte ona doğru yürüdüler. Karşılaştıkları zaman Zü Nüvâs ve onun taraftarları yenildiler. Zü Nüvâs kendisinin ve kavminin başına gelenleri görünce atını denize yöneltti. Sonra ona vurdu ve onunla birlikte oraya girdi ve onunla denizin sığ yerlerine daldı,

« وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا »

«Allah yolunda katl olunan kimseleri ölüler zannetmeyiniz» kavlini tefsir üzerine söz ettikleri esnâda bunun hakkında genişçe malûmat vermişlerdir.

(30) Denilir ki kaybolan, Negrân halkından Cebbâr b. Feyz'dir. En sahih olanı, İbn-i İshâk'ın rivâyet ettiği şeydir. (Taberi'ye mürâcaat et)

nihâyet onunla denizin bol sularına kavuştu ve onu denizin içine soktu. Orda son anlarını yaşadı. Eryât da Yemen'e girdi ve oraya mâlik oldu. (31)

Devs hakkında bir şiir :

Yemen halkından bir adam, ki bu kendilerine Devs'in Habeşlilerin durumundan serd ettiği şeyi zikrederek şöyle dedi :

« لَا كَدُوسَ وَلَا كَأَعْلَاقِ رَحِيهِ »

«Ne Devs gibi ne de onun taşıdığı nefis şeyler gibisi yoktur.»

Bu söz, Yemen'de bugüne kadar mesel olmuştur. Zü Ceden el-Himyeri şöyle dedi :

هَوْنِكَ لَيْسَ رُزْدَ السَّمْعِ مَا فَاتَنَا لَا تَهْلِكِي أَسْفَا فِي إِثْرٍ مِنْ مَاتَنَا
أَبَدَ بَيْنُونِ لَا عَيْنٌ وَلَا أَثْرٌ وَبَعْدَ سَاحِينِ بَيْنِي النَّاسِ أَيْمَانَا

(31) Bu İbn-i İshak'ın Zü Nüvâs'ın katl olunması ve Habeşlilerin Yemen'e girmesi hakkındaki rivâyetidir. O rivâyeti ondan İbn-i Hişâm yazdı. İbn-i İshâk'dan başkasına gelince, onlar derler ki : Zü Nüvâs, kayilleri yani ikinci derece melikleri kendisiyle birlikte Habeşlilere karşı bir tek el olsunlar diye onlardan yardım istedikten ve onların ise çekinip ancak onlardan her birinin kendi bölgesini tek başına himâye etmesini istemelerinden sonra kendisi için Habeşlilere takatının olmadığını gördüğü zaman Habeşlileri Yemen'in San'asına soktu. Kendisiyle birlikte hazinelerinin ve mallarının anahtarları olduğu halde, kendisiyle ve kendisiyle beraber olan kimselerle barış kurmaları ve hiçbir kimseyi katletmemeleri şartıyla onlara doğru gitti. Onlar da bunu Necâşi'ye yazdılar. O da onlara ondan bunu kabul etmelerini ve San'a'ya girmelerini ve onlara anahtarların verilmesini emretti. Ve onlara onun beldelelerindeki mallarının hazinelerini kabz etmelerini de emretti. Sonra Zü Nüvâs kendi topraklarından her bir mevzide, bir siyah öküzü katlediniz, diye mektup yazdı. Bunun üzerine Habeşlilerin ekserisi katl' olundu. Bu Necâşi'ye haber verildiği zaman onlara bir ordu yöneltti. Ve onun başında da Eryât vardı. Ona Zü Nüvâs'ı katletmesini ve onun beldelerinin üçte birini harab etmesini ve erkeklerinden üçte birini katletmesini ve kadınlarından ve çocuklarından üçte birini de esir etmesini emretti. Onlar da bunu yaptılar. Sonra Zü Nüvâs'ın kendisini denize atmasına dair olan rivâyet ve ondan sonra Zü Ceden'in işi ele alması oldu. (Taberi ve Ravzü'l-Ünüf'e bak).

«Kendine acı, bu iş sana kolay gelsin.

Giden bir şeyi göz yaşı geri getirmes.

Ölenin peşine kederden helâk olma.

Beynûn ve Silkin kalelerinin ne kendileri ne izleri kalmazcasına yıktırılmasından sonra insanlar evler yapıyorlar.»

Beynûn, Silhin ve Gumdân : Eryat'ın kendilerini yıktığı kalelerdir. İnsanların içinde onların misli olmadı. Zü Ceden yine şöyle dedi :

لَحَاكَ اللهُ قَدْ أَزْفَتِ رَبِّي	دَعْنِي لَا أَبَاكَ لَنْ تُطْبِقِي
وَإِذْ نُنْقِي مِنَ الْحَرْبِ الرَّجِيعِي	لَدَى عَرْفِ الْقِيَانِ إِذَا تَشِينَا
إِذَا لَمْ يَشْكُنِي فِيهَا ⁽⁴⁾ رَفِيعِي	وَشُرْبِ الْحَرْبِ لَيْسَ عَلَيَّ عَارًا
وَلَوْ شَرِبَ الشِّفَاءَ مَعَ النَّشْوِقِ	فَإِنَّ الْمَوْتَ لَا يَنْهَاهُ نَاهٍ
يُنَاطِحُ جُذْرَهُ يَبْضُ الْأَتَوِقِ	وَلَا مُتَرَقِّبٌ فِي أَسْطَوَانِ
بَنَوَهُ مُسَكَّافِي رَأْسِ نَبِي	وَعُمْدَانِ ⁽⁴⁾ الَّتِي حُدِّتِ عَنْهُ
وَحُرِّ الْمَوْحَلِ اللَّتَقِ الرَّبِيعِ	بِمَنْهَجِهِ وَأَسْفَلَهُ جُرُوعِ
إِذَا يُنْمِسِي كَتَمَاضِ الْبُرُوقِ	مَصَابِيحِ السَّلِيطِ تَلُوحِ فِيهِ
يَكَادُ الْبُسْرُ يَهْفِرُ بِالْمَذُوقِ	وَتَحْلَتُهُ الَّتِي غُرِسَتْ إِلَيْهِ
وَعَايِرَ حَنْتِهِ لَهْبُ الْحَرَبِيقِ	فَأَصْبَحَ بِمَدِّ جَدِّهِ رَمَادًا
وَحَدَّرَ قَوْمَهُ صَنْكَ الْمَصِيقِ	وَأَسْلَمَ ذُو نُوَاسٍ مُشْكِبِيَا

«Beni bırak, sana aldırış etmem.

Elbette takat getiremezsin.

Allah seni takbih etsin.

Şarkıcı kadının yanında sermest olduğumuz ve safi hamir içirildiğimiz zaman tükürüğümü kuruttun.

Hamri içmek, onun hakkında arkadaşım beni şikâyet etmediği zaman benim üzerime bir ar değildir.

Çünkü ölümü hiçbir mâni men edemez.

Burundan verilen ilâçla birlikte ilâç içse bile.

Ne de duvarlarında kartalların yumurtası ile mişan alınan, rahibin yüksek mevziinde rûhbânlık yapan râhib dahi ölümü durduramaz.

Sana haber verdikleri Gumdân kalesi dahi buna mani olamaz.

Yüksek dağın başında yüce bir yerde ruhban mevziini inşâ ettiler.

Onun alt tarafında ise yontma ağaç merdiven bulunmaktadır.

Orda kaygan sulu has çamur bulunmaktadır.

Yağdan misbâhlar orada akşam olduğu zaman zâhir olurlar.

Tıpkı yıldırımların pırlıtları gibi.

Oraya dikilen onun hurma ağacının salkımlarını hurma ağaçları eğiyor.

Böylece kökünden çıkartıldıktan sonra kül hâline geldi ve onun güzelliğini yangının alevi değiştirdi.

Zü Nüvâs da zelil olduğu halde ve kavmini de dar yerin daraltmasından sakındırdığı halde boyun eğdi.»

İbn-i Zi'be es-Sekafi, bu hususta aşağıdaki şiiri söyledi: İbn-i Hişâm dedi ki: Zi'be onun anasıdır. İsmi Rabia b. Abd-i Yâ Leyl b. Sâlim b. Mâlik b. Hudayd b. Cüşem b. Kasiyy'dir:

مَعَ الْمَوْتِ يَلْحَهُ وَالْكَبِيرِ	لَمَرَّكَ مَا لَفَقَى مِنْ مَعْرِ
لَمَرَّكَ مَا إِنْ لَهُ مِنْ وَرْدِ	لَمَرَّكَ مَا لَفَقَى مُحْمَرِ
أُبِيدُوا صَبَاحًا بِذَاتِ الْعَبْرِ	أَجَدَ قَبَائِلَ مِنْ حَمِيرِ
كَثَلِ السَّمَاءِ قُبَيْلَ الْمَطَرِ	يَأْلَفُ الْوَفِ وَحُرَابِ
وَيَنْفُونَ مَنْ قَاتَلُوا بِالذَّقْرِ	يُعِمُّ صِيَابَهُمُ الْقُرْبَاتِ
بِ تَيْسٍ مِنْهُمْ رَطَابِ الشَّجَرِ	سَمَائِ مِثْلُ عَبْدِ الرَّأِ

«Ömrüne and olsun ki, kişi için kendisine erişen ölümden ve ihtiyarlıktan kaçış yeri yoktur.

Ömrüne and olsun ki, kişi için geniş bir mahal yoktur.

Ömrüne and olsun ki, onun için bir melce' yoktur.

Himyer'den olan kabileleri uzaklaştı.

Sabahleyin hüznünün kendisiyle, tıpkı yağmurdan az önceki gök misâli

*harbcilerle birlikte binlerce kişi helâk oldular.
Onların sesleri harp için hazırlanmış atların kulaklarını tıkarlar.
Savaşan kimselerden kerih kokularıyla kendilerini korurlar.
Toprak sayısınca onlardan cinler yaş ağaçları kuruturlar.»*

Amr b. Ma'di ez-Zübeydî, kendisiyle Kays b. Mekşüh el-Murâdî'nin arasında olan bir olay hakkında aşağıdaki şiiri söyledi. Daha önce tehdit ettiğini ona bildirmişti. Bunun üzerine Himyer'i ve onun izzetini ve Himyer'in mülkünün kendisinden zâil oluşunu zikreder olduğu halde şöyle dedi :

أَتُوْعِدُنِي كَأَنَّكَ ذُو رُعَيْنٍ بِأَفْضَلِ عَيْشَةٍ، أَوْ ذُو نُؤَاسٍ
وَكَأَنَّ كَانَ قَبْلَكَ مِنْ نَعِيمٍ وَمُلْكٍ نَائِبٍ فِي النَّاسِ رَأْسِي
قَدِيمٍ عَهْدُهُ مِنْ عَهْدِ عَادٍ عَظِيمٍ قَاهِرِ الْجَبْرُوتِ قَاسِي
فَأَنْسَى أَهْلَهُ بَادُوا وَأَمْسَى يُحَوَّلُ مِنْ أَنْاسٍ فِي أَنْاسٍ

«Beni tehdid mi ediyorsun, sanki sen en üstün bir yaşayışla Zü Ruayn'-sin veya Zü Nüvâs'ın.

Senden önce insanlar içinde çok nimetler vardı.

Çok eski zamanlarda yüksek sâbit dağlar gibi mülkler vardı.

Ad kavmi zamani gibi.

Ceberûtu kahir, kalbi kasi, azim çok kimseler vardı.

Onun ehli akşamleyin zâhir oldu ve akşamleyin bir insan topluluğundan başka bir insan topluluğuna değiştirildi.»

Zübeyd'in Nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki : Zübeyd b. Seleme b. Mâzin b. Münebbih b. Sa'b b. Sad el-Aşire b. Mezhic — ki Zübeyr b. Münebbih b. Sab b. Sad el-Aşire denilir ve Zübeyd b. Sab' da denilir. Kast edilen, Yuhâbir b. Mezhic'dir.

Amr b. Madi Kerib'in bu şiiri söylemesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi : Ebû Ubeyde bana haber verdi ki şöyle dedi :

Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh), Selmân b. Rabia el-Bâhili ve Bâhile b. Yasur b. Sad b. Kays b. Aylân'a o Erminiye'de olduğu halde, asil atlarının sahiplerini melez atlarının sahiplerinin üzerine ganimette üstün tutulmalarını emredip mektup yazdı. Atları gösterdi. Amr b. Madi Kerib'in atı ona rastladı. Selman ona dedi ki: Senin bu atın melezdir. Bunun üzerine Amr kızdı ve asil'dir, onun gibisi asil olarak bilinir, dedi. Kays ona doğru yerinden fırladı ve onu tehdid etti ve Amr işte bu beytleri söyledi.

Ibn-i Hişâm dedi ki:

Bu, Kâhin Satih'in: «Elbette sizin toprağınıza Habeşliler inecektir ve elbette onlar Ebyen ile Cüreş'in arasına mâlik olacaklardır» ve Kâhin Şukk'in:

«Elbette sudun sizin yerinize ineceklerdir ve elbette her bir belde bucağına galib olacaklardır ve elbette Ebyen ile Necrân arasına mâlik olacaklardır.»

Sözleriyle kast ettikleri hâdisedir.

EBREHE EL-EŞREM YEMEN'İN DURUMUNA GALİB OLDU VE ERYÂTI KATLETTİ

Eryât ile Ebrehe arasında olanlar

Ibn-i İshâk dedi ki:

Eryât Yemen topraklarında bu hükümranlığında senelerce kaldı. Sonra onunla Yemen'deki Habeşlilerin durumu hakkında Ebrehe el-Habeşi muhalefete geçti. — ki o onun askerleri içinde idi —! Nihâyet Habeşliler ikiye bölündüler. Her birine bir tâife meyletti. Sonra o ikisinden biri diğerinin üzerine yürüdü. Ordular, birbirine yaklaştıkları zaman Ebrehe Eryat'a haber gönderdi ki: Şüphesiz sen Habeşlilerin birbirini bir şey bırakmaksızın ifna etmesine kadar karşı karşıya getiriyorsun. Bunu yapma. Benimle döğüş ben de seninle döğüşeyim hangimiz diğerini vurursa ordusu ona kalır. Bunun üzerine Eryât da ona: Sen insafılı davrandın, haber gönderdi. Ebrehe ona doğru gitti. Ebrehe kısa boylu, tavlı kalm bir kimse idi. Hıristiyanlık dinine bağlı idi. Eryat da ona doğru gitti. Eryât güzel, büyük, uzun boylu bir adam idi. Elinde de kendisinin bir harbesi vardı. Ebrehe'nin ise ardında bir uşağı vardı — ki ona Atevde denilir — onu

koruyordu. Bunun üzerine Eryât harbeyi kaldırdı ve Ebrehe'ye başının ortasını murad ederek vurdu. Harbe, Ebrehe'nin alınına vuruldu. Kaşlarını, burnunu, gözlerini ve dudaklarını yardı. Bunun sebebiyle Ebrehe el-Eşrem adı ile adlandırıldı. Atevide ise Eryât'a Ebrehe'nin arkasından hamle yapıp saldırdı onu katletti. Eryât'ın askeri ise Ebrehe'de kaldı. Böylece Habeşliler Yemen'de onun yanında toplandılar. Ebrehe de Eryât'ın diyetini verdi.

Necâşi'nin, Eryât'ı katlettiğinden dolayı Ebrehe'ye kızması ve sonra ondan râzı olması

Bu haber Necâşi'ye ulaştığında, şiddetli bir şekilde kızdı ve dedi ki: Emirimin üzerine saldırdı ve emrim olmaksızın onu katletti. Sonra onun saçını kesip memleketini ayağımın altına almadan onu rahat bırakmayacağım, dedi. Bunun üzerine Ebrehe başını tıraş etti ve Yemen toprağından bir deri kap doldurdu sonra onu Necâşi'ye gönderdi ve şöyle bir mektup yazdı :

Ey Melik : Eryât senin kulundur, ben de senin kulunum. Senin emrinde ikimiz ihtilâf ettik ve her birimizin tâatı senin içindir. Ancak ben Habeşlilerin durumu üzerine daha kavi ve onlar için daha mazbût ve daha iyi idare ederim. Melikin kasemî bana varınca başımın hepsini tıraş ettim. Ve yerimden bir deri kap toprağı ona gönderdim ki onu ayaklarının altına koysun ve benim hakkımdaki kasemimde yemininde durmuş olsun.

Bu Necâşi'ye vardığında ondan râzı oldu ve şöyle yazdı : Benim emrim sana gelinceye kadar Yemen topraklarında sâbit kal. Bunun üzerine Ebrehe Yemen'de kaldı.

FİL'İN DURUMU VE NESEE'NİN KISSASI

Kulleys (32) 'in inşâ edilmesi

Sonra Ebrehe San'a'da Kulleys'i büyük, eşsiz bir kiliseyi inşâ etti. Sonra Necâşi'ye şöyle yazdı : Şüphesiz ben, ey Melik, senin için

(32) Kulleys, Ebrehe'nin Kâbe yerine, ona karşı yaptığı kilisedir. Kulleys diye isimlendirilmesi onun binasının yüksek yapılması ve yüksek yerde olmasından dolayıdır. Şapka mânasında Kalânis ondandır. Çünkü o başların

bir kilise yapmışımdır ki senden önce gelen hiçbir melik için misli inşa edilmemiştir. Arab'ın oraya hac etmesini çevirmedikçe işin peşini bırakan değilim. Ebrehe'nin Necâşi'ye olan bu mektubunu Arablar haber aldıkları zaman Nese'e'den bir adam kızdı ki o Benî Fukeym b. Adiy b. Âmir b. Salebe b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar'dan biridir.

Nesee'nin mânâsı

Nesee'ye gelince : O kimselerdir ki, onlar câhiliye zamanında ayları Araplara karşı tehir ederler ve haram olan aylardan bir ayı helâl ederler ve onun yerine helâl aylardan bir ayı haram kılarlardı. Ve bu ayı tehir ederlerdi. Bunun hakkında Allah Tebâreke ve Tealâ şu âyet-i kerimesini inzâl buyurdu :

« إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِنُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ »

-(Haram ayları) geciktirmek ancak küfürde bir artış (sebebi)-dir. Onunla kâfirler şaşırılır, onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki Allahın haram kıldığına sayıca uysunlar...-

Lügat itibariyle muvâtaa

İbn-i Hişam dedi ki :

Li-yuvâtü : Liyuvâfiku, demektir. Muvâtaât : Muvâfakattır. Arab şöyle der : Evta'tüke alâ hâzel-emri. Yani onun üzerine seni muvâfik kıldım. İta : Şiirde muvâfakattır. Ki bir tek lâfızdan ve bir tek cinsten iki kafiyenin ittifakıdır. Accâc'ın aşağıdaki sözü gibi. Ac-

en üstündedir. Ebrehe işte bu kilisenin yapılmasında Yemen halkını zelil etti ve onları orada çeşitli angaryalarla ağır işlerde çalıştırdı. Ruhâm denilen meşhur taştan, altın ile nakışlı taşlardan, Süleyman Aleyhisselâm'ın sâhibesi Belkis Kasrından oraya naklettiydi. Bu kilise yerinin fersahlarca uzakta olmasından ve onun işçiler üzerine şiddetli davranmasından dolayı işçi güneş doğmadan önce işe başlamasaydı eli kesilirdi.

câc'ın ismi Abdullâh b. Rûbe'dir. Bu, Beni Sad b. Zeyd-i Menât b. Temîm b. Mürr b. Üdd b. Tâbihe b. İlyâs b. Muzar b. Nizâr'dan biridir.

فِي أَثْمَانِ النَّجْوَى الْمُرْسَلِ

«Gönderilmiş su alma âletinin suyu akıtmasında.»

Sonra şöyle dedi :

مَدَّ الْمَلِيحَ فِي الْمَلِيحِ الْمُرْسَلِ

«Gönderilmiş halic'te halic'in çekilmesi.»

İşte bu iki beyt onun olan bir ercûze'de bulunmaktadır.

Araplar katında nesein târihi

İbn-i İshâk dedi ki : Araplar üzerine ayları ilk tehir eden ve onlardan helâl olanı helâl kılan harâm kılınmış olanı da harâm kılan kimse Kalemes'dir. Bu Huzeyfe b. Abd b. Fukaym b. Adıyy b. Âmir b. Sale b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne b. Huzeyme'dir. Sonra onun peşine ona uyan oğlu Abbâd b. Huzeyfe bunu yerine getirdi. Abbâd'dan sonra Kale' b. Abbâd bunu yerine getirdi. Kale'den sonra Ümeyy b. Kale' Ümeyye'den sonra Avf b. Ümeyye yerine getirdi. Sonra Avf'dan Ebü Sümâme Cünâde b. Avf yerine getirdi. Bu onların en sonuncusu idi. İslâm da bu âdeti (34) kabul etti. Arablar haclarını bitirdikleri zaman onun yanına toplanırlardı. O da dört haram ayı haram kıları. Receb, Zü'l-Kade, Zü'l-Hicce ve Muharrem. Onlardan bir şeyi helâl kılmayı murad ettiği zaman Muharrem'i helâl kıları. Araplar da onu helâl kılarılar.

(34) Ehl-i haber acaba bu Cünâde müslüman oldu mu yoksa müslüman olmadı mı? diye ihtilâf ettiler. Şu kadar ki burada bir haber vardır. Onun İslâmı üzerine delâlet eder. Bu ise onun Hz. Ömer'in zamanında hacca hazır olmasıdır ve insanların hacca karşı izdiham oldukları halde gördü. Ey insanlar muhakkak ben onu sizden icarladım. diye seslendi. Bunun üzerine Ömer öfkelenildi ve boynundaki tura ile onu boğdu Ve dedi ki : Yazıklar olsun. şüphesiz Allah câhiliyye durumunu ıbtal etmiştir.

di. Ve onun yerine Safer'i haram kılar onlar da onu haram kılarlar ki, haram olan dört ayın sayısına muvâfık olsun. Saderi (35) kast ettikleri zaman onların içinde kalkar ve şöyle derdi: Ey Allahım, ben onlar için iki saferden birini helâl kuldım, birinci saferi ve diğerini gelecek seneye (36) tehir ettim. Bunun üzerine bunun hakkında Umeyr b. Kays Cezlüt-Ta'ân aşağıdaki şiiri söyledi. Bu, Beni Fîrâs b. Ganm b. Salebe b. Mâlik b. Kinâne'dir, Arab üzerine nesele ile iftihar ederek söylemiş:

كِرَامُ النَّاسِ أَنْ لَهُمْ كِرَامًا تَمَدَّ عَلَيَّتْ مَعَدَّ أَنْ قَوْمِي
وَأَيُّ النَّاسِ لَمْ نُنْطَلِكْ جِلَامًا فَأَيُّ النَّاسِ فَاتُونَا بِوَتْرِ
شُهُورِ الْحِلِّ تَجْتَلِبُهَا حَرَامًا أَلَسْنَا النَّاسِيَيْنِ عَلَى مَعَدَّ

«And olsun Maadd bildi ki:

Benim kazımın insanların kerimleridir(onlar için kerimler vardır.

Ey insanlar bizden intikam alınız ve ey insanlar biz gemleri ağızımızda çiğnemeviz.

Maadd'a karşı helâl ayları haram kılan nesfeler bizler değil miyiz?»

Ibn-i Hişâm dedi ki: Haram (37) ayların birincisi Muharrem'dir.

(35) Sader: Mekke'den dönüşür.

(36) Nesi' Araplarda iki nevidir. Biri İbn-i İshâk'ın zikrettiği akınlar düzenlemek ve intikamlar almaya hâcetleri olduğundan dolayı muharrem ayını safer ayına tehir etmeleridir. İkincisi ise onların hacı, vaktinden şemsi seneyi taherri için tehir etmeleridir. Böylece onlar onu her sene on bir gün veya daha çok gün tehir ederlerdi. Tâ ki sıra otuz üç seneye gelip aynı vakte dönsün. Bundan dolayı Aleyhisselâm Veda haccında şöyle dedi: «Zaman Allahın gökleri ve yeri yarattığı zamandan beri aynı şekilde devretmektedir.» Veda hacı ise haccın vaktine avdet ettiği senede olmuştu. Resûlullah (Sallellâhu Aleyhi Ve Sellem) Medine'den Mekke'ye işte o haccın gayri bir hac yapmamıştı. Çünkü kâfirler hacı vaktinden çıkartmışlardı ve beyti çıplak olarak tavaf ediyorlardı. (Ravzül-Ünufdan naklen)

(37) Denilmiştir ki: Harâm ayların ilki Zul-Kade'dir. Çünkü Resûlullah (Sallellâhu Aleyhi Ve Sellem) Harâm ayları zikrettiği zaman onunla başladı. Onun muharrem olduğunu söyleyen kimsenin hücceti ise muharremnin senenin evveli olmasıdır.

Kenâni'nin Kulleys'i Pisletmesi ve Ebrehe'nin Kâbe üzerine hamle edip saldırması

Ibn-i İshâk dedi ki :

Kenâni çıktı Kulleys'e geldi, orada hades etti. — İbn-i Hişâm dedi ki : Yâni orada abdest bozdu (38) — İbn-i İshâk dedi ki : Sonra çıktı ve memleketine gitti. Bu durum Ebrehe'ye haber verildi. O da dedi ki : Bunu kim yaptı? Ona denildi ki : Senin -Arabın haccını oraya çevireceğim- sözünü işittiği zaman Mekke'de Arabların kendisine hac ettikleri bu beytin ehlinden, Arap bir adam bunu yaptı. O adam senin işte bu sözüne kızdı ve geldi orası hac etmeğe lâıyk değildir diye orada oturdu = abdest bozdu. Bu esnada Ebrehe kızdı ve elbette beyte yürüyüp orayı yıkacağına yemin etti. Sonra Habeşlilere emretti onlar da hazırlandılar. Sonra yürüdü ve onunla birlikte bir fil de çıkartıldı. Araplar bunu işittiler onun büyük bir iş olduğunu anladılar, şiddet ve dehşete kapıldılar, onunla cihâd etmeyi kendi üzerlerine hak bildiler.

Zü Nefr'in, Ebrehe'nin önünde yenilgiye uğraması

Kendisine Zü Nefr denilen Yemen halkının eşrafından ve onların meliklerinden bir adam ona karşı çıktı. Kavmini çağırıldı ve ona icâbet eden sair arapları da Ebrehe ile harb etmeğe çağırıldı. Beytullâh el-Harâm'ı yıkmaya ve harâb etmeye kastettiği şeylerden müdâfaa etmek için onunla cihâda çağırıldı. Bunun için onu kabul edenler icabet ettiler. Sonra meydana çıkıp onunla savaştı. Zü Nefr ve taraftarları yenildi. Zü Nefr yakalandı esir olarak götürüldü. Onu katletmeyi murâd ettiği zaman Zü Nefr ona dedi ki : Ey Melik beni katletme çünkü benim seninle birlikte kalmam senin için katli oluncamdan daha hayırlı olabilir. Bunun üzerine onu katletmekten vaz geçti ve onu bağlamak suretiyle hapsedti. Ebrehe, halim bir adam idi.

(38) Oturmaktan maksad hades etti mânası olduğuna Mâlik ve fakihlerden onun gayrının kendisinden nehy olunmuş kabirlerin üzerine oturmanın tefsirindeki sözü şahid getirildi.

Nüfeyl ile Ebrehe arasında meydana gelen olaylar

Sonra Ebrehe kastettiği cihete doğru yürümeğe devam etti. Nihâyet Has'am topraklarında olduğu zaman ona Nüfeyl b. Habib el-Has'ami, Has'am'ın Şehrân ve Nahis (39) kabileleriyle onlara uyan diğer Arap kabilelerini aldı. Savaşa çıktılar. Onunla savaştılar. Fakat Ebrehe onları yendi. Nüfeyl esir olarak yakalandı yanına getirildi. Onu katletmeyi kastedtiği zaman Nüfeyl ona dedi ki: Ey Melik, beni katletme. Çünkü ben Arap topraklarında senin rehberimim. Bu iki elim Has'am'm iki kabilesi Şehrân ve Nahis üzerine senin için iki ellerdir. Seni dinlemeğe sana itaât etmeğe hazırız, dedi. Bunun üzerine onu serbest bıraktı.

İbn-i Muatteb ve Ebrehe

Onunla birlikte ona delâlet ederek çıktı. Nihâyet Tâif'e vardığı zaman ona Mesûd b. Muattab b. Mâlik b. Kâb b. Amr b. Sad b. Avf b. Sakif, Sakif'den birtakım adamlarla beraber ona doğru çıktı.

Sakif'in nesebi ve İbn-i Ebi Salt'ın bu husustaki şiiri

Sakif'in ismi, Kasiyy b. Nebit b. Münebbih b. Mansûr b. Yakdum b. Efsa b. Dü'mi b. İyâd (40) İb. Nizârî b. Maadd b. Adnân'dır. Ümeyye b. Ebi Salt es-Sekafi şöyle dedi:

قَوْمِي إِيَادٌ لَوْ أَنَّهُمْ أَمَمٌ أَوْ لَوْ أَقَامُوا قَهْرًا لِنَصْمِ
قَوْمٌ لَهُمْ سَاحَةُ الْعِرَاقِ إِذَا سَارُوا جَمِيعًا وَالْقَطِ وَالْقَطِ

(39) Şehrân ve Nahis: Bunlar Has'am'dan Benû Afres'dirler. Has'am üç kuldur. Şehrân, Nahis ve Eklüb. Şu kadar ki Eklüb — Neseb erbâbı indinde — İbn-i Rebia b. Nizâr'ın kendisidir. Fakat onlar Has'am'a dahil oldular ve onlara nisbet edilirler.

(40) Nesebciler arasında Sakif'in nesebi hakkında birbirine muhâlefet vardır. Bazıları onları İyâd'a nisbet ederler, nitekim burada olduğu gibi... Bazıları ise onları Kays'e nisbet ederler. Nitekim diğer bazıları Semûd'a nisbet ederler. Yanımızdaki mercilerden bir çoğunda bunun üzerine kelâm geniştedir. Burada ise ondan isbat ettiğimiz şeyle yetindik.

«Benim kavmim İyâd'dır.

Keşke onlar yakın olsalar veya keşke Hicaz'da ikamet etseler.

Her ne kadar develeri ve diğer hayvanları zayıflasalar da.

Onlar bir kavimdir ki hep birlikte yürüdükleri zaman onlar için Irak'ın verimli toprakları ile yazı yazma kâğıt kesme ve kalem vardır.»

Yine Ümeyye b. Ebi Salt şöyle dedi :

فَأَمَّا تَنَائِي عَنِّي لَيْنِي وَعَنْ نَسِي أَخْبَرَكَ الْبَقِيَّةَا
فَأَمَّا لِلنَّبِيَّتِ أَبِي قَمِي لَنْصُورُ بْنُ يَدْمِ الْأَقْدَمِيَا

«Eğer benden sorarsan ben Lübeynâ'yım

Eğer nesebimden sorarsan sana kesin olarak haber vereyim :

Biz Nebî'te âdidiz.

Nebî'ten eski olan Ebû Kasiyy Mansûr b. Yakdum'dur.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sakîf : Kasiyy b. Münebbih b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Muzar b. Nizâr b. Maadd b. Adnân'dır. Evvelki iki beyit ve sonraki iki beyit Ümeyye'ye aid olan iki kasidede bulunmaktadırlar.

Tâif halkının Ebrehe'ye boyun eğmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ona : Ey melik, biz ancak senin kullarınız, seni dinleyiciler ve sana itaat edicileriz, dediler. Bizim katımızda senin için bir muhâlefet yoktur. Bu bizim beytimiz — yani Latı kasd ediyorlar — senin kastettiğin beyt değildir. Sen ancak Mekke'de olan beyti kastetmişsin. Biz ise seninle birlikte onu sana gösterecek kimseleri gönderiyoruz. Böylece Ebrehe onlardan vazgeçti.

Lât

Lât : Tâif'de onlar için bir beytti. Onu Kâbe'nin tazimi gibi tazim ediyorlardı. İbn-i Hişâm dedi ki : Bana Ebû Ubeyde en-Nahvi, Zarrâr b. el-Hattâb el-Fihri'ye âid olan şu şiiri okudu :

وَفَرَّتْ تَيْفٌ إِلَى لَاتِهَا
بِمُنْقَلَبِ الْخَائِبِ الْخَائِرِ

«Sakif ziyan ve zarara uğramış bir vaziyette Lât'ına kaçar.»

Bu beyt, ona âit beytlerin içinde bulunmaktadır.

EBÜ RİĞAL'IN EBREHE'YE YARDIMI, ÖLÜMÜ VE KABRİ

İbn-i İshâk dedi ki :

Böylece onunla birlikte Mekke'ye yolu göstermek üzere Ebü Riğal'ı gönderdiler. Ebrehe, beraberinde Ebü Riğal olduğu halde çıktı ve onu Muğammise (41) indirdi. Onu oraya indirince Ebu Riğal orada öldü. Bu sebeple onun kabrini araplar taşladılar. İnsanların Muğammis'de taşladıkları kabir işte budur.

ESVED'İN MEKKE'YE SALDIRMASI

Ebrehe Muğammise yerleşince Habeşlilerden kendisine Esved b. Maksûd denilen bir adamı kendi atının üzerinde gönderdi. Nihâyet o, Mekke'ye vardı. Kureyş ve onların gayrından Tihâme halkının mallarını ona sevk etti ve orada Abdu'l-Muttalib b. Hâşim'in iki yüz devesini ele geçirdi. O, o zaman Kureyş'in büyüğü ve onların seyyidi idi. Bunun üzerine Kureyş, Kinâne, Hüzeyl ve sair insanlardan Harem'de bulunan kimseler onunla savaşmak istediler sonra bildiler ki onlar için onunla savaşmaya takat yoktur. Böylece savaş bıraktılar.

HANÂTA VE ABDULMUTTALİB

Ebrehe, Hanâta el-Himyeri'yi Mekke'ye gönderdi. Ona dedi ki : Bu beldenin halkının seyyidinin ve oranın şerifinin kim olduğunu sor. Sonra ona muhakkak melik sana diyor ki : Şüphesiz ben sizinle harb etmeğe gelmedim. Ancak bu beyti yıkmak için geldim. Eğer harb ile onun önüne durmazlarsa benim için sizin kanlarınıza hâcet yoktur. Eğer o benimle harb etmeyi murad etmezse onu bana

(41) Muğammis, Muğammes olarak da rivâyet olunur, Tâif'in yolunda, Mekke'den üçte iki fersah kadar bir mesafede bir mevzidir.

getir. Hanâte Mekke'ye girdiği zaman Kureyş'in efendisini ve oranın şerifini sordu. Ona denildi ki : Buranın efendisi Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Kusayy'dır. O, ona geldi ve Ebrehe'nin kendisine emretmiş olduğu şeyi söyledi. Abdulmuttalib de ona dedi ki : Allah'a and olsun ki biz onunla harb etmeyi istemiyoruz. Bizim için bunu yapmaya takat da yoktur. Bu, Beytullah el-Harâm'dır. Ve Onun Halili İbrahim (Aleyhisselâm)'ın beytidir — veya benzeri bir söz söyledi — Eğer onu ondan men ederse o Onun beytidir ve Haremidir. Eğer onunla onun arasını boş bırakırsa Allah'a and olsun ki bizim katımızda onu savunacak bir şey yoktur. Bunun üzerine Hanâta ona dedi ki : O halde haydi benimle beraber ona gidelim. Çünkü o bana, seni ona götürmemi emretti.

Zü Nefr, Üneys ve bunların Abdulmuttalib için Ebrehe katında tavassut etmeleri

Bunun üzerine Abdulmuttalib onunla birlikte gitti. Kendisiyle birlikte bazı oğulları da bulunmaktaydı. Nihâyet ordugâha geldi. Zü Nefr'i sordu. O, onun dostu idi. Nihâyet çadırında iken yanına girdi. Ve ona dedi : Ey Zü Nefr acaba bizim başımıza gelen şey hakkında senin yapacak bir şeyin var mıdır? Zü Nefr de ona dedi ki : Bir melikin önünde sabah akşam katl olunmasını bekleyen esir bir adamın yapabileceği ne olabilir. Bizim katımızda senin başına gelen şeylerden hiçbir şey hakkında yapacağımız bir şey yoktur ancak filin bekcisi Üneys benim dostumdur. Seni ona göndereyim ve seni ona tavsiye edeyim. Ve ona, senin hakkının büyüklüğünü bildireyim. Ve senin için melikden izin istemesini ondan isteyeyim. O da ona senin için aklına geleni konuşsun ve senin için onun katında eğer gücü yeterse hayır ile şefaatacı olsun. O da dedi ki : Pekiy kâfi. Bunun üzerine Zü Nefr Üneys'e gönderdi. Ve ona dedi ki : Kureyş'in efendisi ve Mekke'nin develerinin sâhibi Abdulmuttalib ovada insanlara yiyecek verir, dağların başlarında vahşi hayvanları doyurur. Melik onun iki yüz devesine el koymuştur. O halde onun için onun yanına izin iste ve onun katında elinden geldiği kadar ona menfaat et. O da ona dedi ki : Yaparım.

Böylece Üneys Ebrehe ile konuştu ve ona dedi ki : Ey Melik, bu, Kureyş'in seyyididir. Senin kapında senin yanına girmeğe izin istemektedir. Ve o Mekke'nin develerinin sâhibidir. Ve o ovada insan-

ları doyurur, dağların başında ise vahşi hayvanları doyurur. O halde senin yanına gelmeye ona izin ver de hâceti hakkında seninle konuşsun ve ona ihsân et, dedi. Ebrehe ona izin verdi.

Abdulmuttalib, Hanâte ve Huveylid Ebrehe'nin önünde

İbn-i İshak, dedi ki : Abdulmuttalib insanların en güzeli ve onların en cemili büyük bir insan idi Ebrehe onu görünce onu büyüledi ona tazimde bulundu ve altta onu oturtmaktan kaçmarak ona ikram etti. Habeşlilerin onunla birlikte mülkünün sedirinde oturmasını görmeleri hoşuna gitmedi. Ebrehe onun sedirine indi ve onun kilimi üzerine oturdu ve onu da kendisiyle birlikte yanına oturttu. Sonra Tercümanına : Hâcetin nedir? diye sor, dedi. Tercüman sordu. Abdulmuttalib dedi ki : Hâcetim Melik'in benim olan el koydukları iki yüz deveyi geri vermesidir. Bunu ona dediği zaman Ebrehe tercümanına : Ona de ki : Ben seni gördüğüm zaman beni hayrete düşürmüştün. Sonra sen benimle konuşurken seni sevmiştim. Senin için olan iki yüz deve hakkında mı benimle konuşuyorsun da senin dinin ve senin babalarının dini olan beyti terk ediyorsun, halbuki ben onu yıkmak için gelmişimdir. Onun hakkında benimle konuşmuyorsun. Abdulmuttalib ona dedi ki : Şüphesiz ben develerin sâhibiyim. Beytinde şüphesiz bir Rabbi sâhibi vardır ki, yakında o onu koruyacaktır. O da dedi ki : Benden koruyamaz. O da dedi ki : İşte sen işte O.

Bazı ehl-i ilmin iddiasına göre Abdulmuttalib ile birlikte Ebrehe'ye gitmişti. (Ebrehe Hanâtayı ona gönderdiği zaman), Yamer b. Nüfâse b. Adıyy b. Düil b. Bekr b. Menât b. Kinâne de gitmişti. O, o zaman Beni Bekr'in efendisi idi. Yine Huveylid b. Vâsile el-Hüzeli de gitmişti. Bu da o zaman Hüzeyl'in seyyidi idi. Bunlar, Ebrehe'ye, Tihâme'nin mallarının üçte birini, onlardan dönmesi, beyti yıkması şartıyla arz ettiler. O ise kabul etmedi. Böylece Ebrehe Abdulmuttalib'e kendisi için almış olduğu develerini geri verdi.

ABDULMUTTALİB KÂBE'DE EBREHE'NİN REDDİNE KARŞI ALLAH'DAN YARDIM DİLEMESİ

Ondan ayrıldıkları zaman Abdulmuttalib Kureyş'e doğru ayrıldı ve onlara haberi haber verdi. Onlara Mekke'den çıkmayı ve dağla-

rin başlarında ve dağların arasındaki gizli yerlerde, ordunun şiddetinden korunmalarını emretti. Sonra Abdulmuttalib kalktı, Kâbe'nin kapısının halkasını tuttu, onunla birlikte Kureyş'den bir erkekler topluluğu Allah'a duâ etmeğe ve ondan Ebrehe'ye ve onun askerlerine karşı yardım dilemeğe koyuldular. Abdulmuttalib Kâbe'nin kapısının halkasını tutarken şöyle dedi :

لَا هُمْ إِلَّا الْعَبْدُ يَمْنَعُ رَحْلَهُ فَمَنْعَ حِلَالِكَ
لَا يَنْقِلِبَنَّ صَليُّهُمْ وَيَحَالِمُمْ عَدُوًّا مِحَالِكَ

«Ey Allahım, şüphesiz kul kendi yükünü korur, o halde kendi beytinin metanını koru.

And olsun ki, elbette onların haçları ve kuvvetleri senin kuvvet ve şiddetine galib olamayacaktır.»

Vakidi şunu ilâve etti :

إِنْ كُنْتَ تَارِكَهُمْ وَقِينَا فَأَنْزِلْنَا مَا بَدَا لَكَ

«Eğer bizim kıblemiz olduğu halde onları bırakırsan senin için zâhir olan bir durumdur.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Bu onun olan o kasideden sahih olarak rivâyet olunmuştur.

İkrime'nin Esved b. Maksûd'a bedduâsının şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Âbdi'ddâr b. Kusayy dedi ki :

لَا هُمْ أَخْرَ الْأَسْوَدِ بْنِ مَفْصُودٍ الْأَخِذَ الْمَجْمَةَ فِيهَا التَّقْلِيدُ
بَيْنَ حِرَاءٍ وَثَبِيرٍ فَالْبَيْدُ يَحْمِسُهَا وَهِيَ أَوْلَاتِ التَّطْرِيدِ
فَصَمًّا إِلَى طَاظِمِ سُودٍ أَخْفِرُهُ يَارْتِ وَأَتِ مُحَمَّدٍ

«Ey Allahım, Esved b. Maksûd'u zelil ve hakir eyle.

O ki boyunlarında kıladelere bulunan yüz kûsûr deveyi Hirâ ve Sebir dağları arasında aldı.

Onlar kovmaya sâhib oldukları halde sahra onları hapsediyor.

Böylece onları siyah renkli acem kâfirlerine kattı.

Ey Rabbim, sen övülmüş olduğun halde onun ahdini boz.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu onun için o kasideden sahih olarak rivâyet edilmiştir. Tamâtim, acem kâfirleridir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Abdulmuttalib Kâbe'nin kapısının halkasını bıraktı o ve Kureyşliler dağ başlarına gittiler ve oralarda Ebrehe Mekke'ye girdiği zaman ne yapacak diye bekleyip saklandılar.

Ebrehe'nin Mekke'ye girmesi, onun ve fillerinin başına gelenler, Nüfeyl'in bu husustaki şiiri

Ebrehe sabahladığında Mekke'ye girmek için hazırlandı. Ordu-sunu da techiz etti. Filin ismi Mahmûd idi. Ebrehe Beyti yıkmaya azimli idi. Sonra da Yemen'e gidecekti. Fili Mekke'ye yönelttikleri zaman Nüfeyl b. Habib el-Hasami döndü filin yanına geldi durdu, kulağını tuttu ve dedi ki : Ey Mahmûd çök. Veya yolun açık olsun nerden geldinse oraya dön. Çünkü sen Allah'ın haram beldesindesin. Sonra onun kulağını serbest bıraktı. Fil çöktü. Nüfeyl b. Habib de süratle yürüdü, dağa çıktı. File vurdular ki kalksın, fil imtina etti. Bunun üzerine onun başına tabarzin denilen demir âlet ile vurdular ki kalksın, yine imtina etti. Michen denilen eğri büyrü ve ucu demirli sopa ile karnının altına dürttüler ve onunla kanatlılar ki kalksın. O yine imtina edip kalkmadı. Bunun üzerine onu Yemen'e dönmüş olarak yönelttiler, o da hemen kalktı ve hızlı bir vaziyette oraya yürüdü. Onu Şam'a doğru yönelttiler, hızla yürüdü, doğuya doğru yönelttiler, yine hızlı yürüdü. Onu Mekke'ye yönelttilince çöktü. Bunu müteakiben Allah Teâlâ onların üzerine denizden kırlangıç kuşları ve sığırcık kuşları emsali kuşlarını, gönderdi. Onlardan her bir kuş ile birlikte taşıdığı üç taş bulunuyordu. Bir taşı gagasında, iki taşı ise ayağlarında taşıyordu. Nohut ve mercimek danesi kadar idi. Kime değdilerse helâk oldu. Bazılarına kuşların taşları isabet etmemişti. Onlar geldikleri yolda âdeta birbirleriyle yarı-

şırcasına kaçarak yola koyuldular. Yemen'e (42) doğru yolu onlara göstermesi için Nufeyl b. Habîb'in kim olduğunu soruyorlardı. Nüfeyl Allahın onlara indirdiği nikmeti felâketi gördüğü zaman şöyle dedi :

أَبْنَ الْمَرْءِ وَالْإِلَهِ الطَّالِبِ وَالْأَشْرَهُ الْقَلُوبُ لَيْسَ الْعَالِبِ

«Peşine düşen Allah olduktan Ebrehe el-Eşrem de galib değil mağlûb olduktan sonra, kaçacak yer neresidir?»

İbn-i Hişâm dedi ki : Galib değil sözü İbn-i İshâk'tan başkasının rivâyetidir.

İbn-i İshâk dedi ki : Yine Nüfeyl şöyle dedi :

أَلَا حَيْبَتِ عَنَّا يَا رُدَيْنَا نَعْمَانِكُمْ مَعَ الْإِصْبَاحِ عَيْنَا
 [أَتَانَا قَابِسٍ مِنْكُمْ عِشَاءَ قَلَمٌ يَقْدَرُ لِقَابِكُمْ لَدَيْنَا]
 رُدَيْنَهُ لَوْ رَأَيْتُمْ سَوَالًا تَرَيْنَهُ لَدَى جَنْبِ الْحَصْبِ مَا رَأَيْنَا
 إِذَا لَمَدَرْتَنِي وَحَمَدْتِ أَمْرِي وَلَمْ تَأْسَى عَلَى مَا فَاتَ بَيْنَا
 حَمَدْتُ اللَّهَ إِذْ أَبْصَرْتُ طَيْرًا وَخَفْتُ حِجَارَةً تُلْقَى عَلَيْنَا
 وَكَلَّ الْقَوْمُ يَسْأَلُ عَنْ فَيْلٍ كَأَنَّ عَلَى الْعُغْبَانِ دَيْنَا

«Ey Rûdeyn, (43) bizden utanmadın mı acaba?
 Sabahleyin sizin sebebinizle çok mal ile nimetlendik.

(42) Bu fil kıssası, Zulkarneyn'in târihinden itibâren sekizyüz seksen iki senesinin Muharrem ayının evvelinde olmuş idi. (Ravzül'-'Ûnûf'e mürâcaat et).

(43) Rûdeyn : Dürey'n'den terhîm olunmuştur. O bir kadının ismidir.

*Akşam sizden bir ateş isteyen kimse bize geldi.
 Bizim yanımızda ise sizin ateş arayınızsa kadir olunmadı.
 Rüdeyne, şâyet Muhassab'ın yan tarafında bizim gördüğümüzü görseydin
 ki onu göremez.
 Bu takdirde benden özür dülersin ve benim işimi översin.
 Açıkca fevt olan şeye karşı da kederlenmezsin.
 Kuşları gördüğüm zaman Allah'a hamd ettim.
 Ve korktum ki taşlar bizim üzerimize atılacaktır.
 Kavmin hepsi bana Nüseyl'i soruyorlar.
 Sanki Habeşliler için benim üzerimde bir borç varmış gibi.»*

Böylece bütün yol boyunca düşüp kalka çıktılar gittiler ve her bir tehlikeli yerde helâk olurcasına ve her su başına vara vara çıkıp gittiler. Ebrehe de cesedinden yaralı olarak onu da beraberlerinde alıp, gittiler. Vücudu dökülüyordu. Her küçük et parçası düşükce onun yerinde toplanan su, irin ve kan dışarı sızıyor. Nihayet San'aya vardıklarında kuş yavrusu kadar kalmıştı. Öldü ve — iddia ettiklerine göre — göğsü kalbinden ayrılmıştı.

İbn-i İshâk dedi : Bana Yakub (44) b. Utbe haber verdi ki : Ona şöyle haber verilmiş : Arab topraklarında görülen cild ve çiçek hastalıklarının ilki işte o senede idi. Ve oralarda acı ağaçların, hermelin, hanzalanın ve öşrenin (45) ilk görüldüğü sene işte o sene olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de fil kıssasından anlatılan kısım İbn-i Hişâm'ın tefsir etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönder-

(44) Bu, Yakub b. Utbe b. Muğire b. el-Ahnes b. Şerek es-Sekafi el-Medenî'dir. Benî Zuhre'nin halîfidir. O Re'yü's-Sâib b. Yezid'dir. Ebân b. Osman ve bir cemaattan rivâyette bulunmuştur ve ondan İbn-i İshak'ın gayrısı Abdulaziz b. el-Mâcişun ve bir cemaat rivâyette bulunmuştur. Fakih idi onun birçok hadisleri vardı ve sîret ilmi de vardı. Takvalı müslüman idi, zekât üzerine amillik yapardı. Vâliler ondan yardım talebinde bulunurlardı. Hicri 128 senesinde vefat etti (İbn-i İshak'ın kendilerinden rivâyet ettiği ricalin terceme-i hallerinden naklen).

(45) Denilir ki : O acı bir ağaçtır. Gayr-ı Kıyas üzere Merâir üzere cemilenir. Nitekim harre'yi herâir üzere cemilerler.

diği zaman, Allah'ın Kureys'e olan nimet ve fazlına dair onların üzerine saydığı şeylerden bir kısmı da onların durumlarının ve müddetlerinin bekası için, Habeşlileri onlardan geri çevirmesi idi. Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

« أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ . أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
فِي تَضَلُّلٍ . وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ . تَرْمِيهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ . فَجَعَلَهُمْ
كَعَفْفٍ مَأْكُولٍ » . وقال : « لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ . إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ
وَالصَّيْفِ . فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ . الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ » .

• (Habibim) Rabbinin fil sahiplerine nasıl (muâmele) ettiğini görmedin mi? O, bunların kötü plânlarını boşa çıkarmadı mı? O, bunların üzerine sürü sürü kuş(lar) gönderdi ki bunlar onlara pişkin tuğladan (yapılmış) taş(lar) atıyor(lar)dı. Derken (Allah) onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi. • Ve şöyle buyurdu :

•Kureyş emn-ü selâmete kış ve yaz kendilerini seyr-ü seferde esenliğe (ve garantiye) kavuşturulduğundan dolayı şu Beytin (Kâbe'nin) Rabbine ibâdet etsinler onlar. O (Rab ki) onları açlıktan (kurtarıp) doyuran, kendilerine korkudan eminlik verendir. •

Yani Allah'a, onlara verdiği nimetlere karşı şükür ederlerse Allah bu nimetleri kaldırmayacaktır.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebâbil : Cemaatlardır. Araplar, bildiğimiz bir müfredini söylemezler. Sicil'e gelince, Yûnus en-Nahvi ve Ebû Ubeyde bana haber verdi ki o Arab indinde şiddetli çetin şey demektir. Ru'be b. el-accâc şöyle dedi :

وَمَتَّهُمْ مَأْسَرَ أَصْحَابِ الْفِيلِ تَرْمِيهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ
وَلَمَّتْ طَيْرٌ مِنْ أَبَابِيلٍ

«Onlara, ashâb-ı file dokunan şey dokundu.

Onlara pişirilmiş tuğladan yapılmış taşları atıyorlardı.

Ve onlarla ebâbil kuşları oynuyorlardı.»

Bu beyitler onun bir urcûzesinde bulunmaktadır. Bazı müfessirler zikrettiler ki o iki kelime Farisidirler. Arab onları bir tek kelime yaptılar. O senc ve cil'den ibârettir. Senc ile taşı, cil ile de çamuru kasd ediyor. Yani bu iki cinsten olan taşı kasd ediyor. Asf : Henüz biçilmemiş gök ekin yaprağıdır. Müfredi asfetün'dür. Dedi ki : Ebû Ubeyde El-Nahvi bana haber verdi ki : Usâfe ve asife denilir.

Beni Rebia b. Mâlik b. Zeyd-i Menat b. Temim'den biri olan Alkame b. Abede'ye ait şu şiiri okudu :

تَنَى مَذَابٍ قَدَّمَالَتْ عَصِيْفَتَهَا حُدُورَهَا مِنْ أُنَى الْمَاءِ مَطْمُومُ

«Bahcenin su yollarına, onun henüz biçilmemiş ekin yaprakları, onlardan başları aşağı doğru eğilenleri meyleder oldukları halde, yükselmiş sel sularından su koşarsın.»

Bu beyt onun bir kasidesinde bulunmaktadır. Râciz dedi ki :

فَصَيِّرُوا مِثْلَ كَعْفِ مَأْكُولٍ

«Böylece onlar yenik ekin yaprağı gibi bir hale geldüler.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyt Nahiv ilmince tefsir edilir.

İlâfi Kureyş : Ticâretlerinde onların Şam'a çıkmaya ünsiyet ettirilmeleri demektir. Onlar için iki çıkış vardı : Biri kışın biri de yazın. Ebû Zeyd el-Ensâri bana haber verdi ki : Arablar, «Eliftü'ş-şey'e ilfen» ve «Âleftühü ilâfen» bir mânâda kullanırlar. Bana bu konuda Zürrüme'ye ait şu şiiri okudu :

مِنَ الْوَالِقَاتِ الرَّمْلِ أَدْمَاهُ حُرَّةٌ شَمَاعُ الضَّحَى فِي لَوْنِهَا يَتَوَضَّعُ

«Kumları serbest dolaşan, sırtı siyah karnı beyaz renkleri parlak ayan beyân olarak görünce geyikler vardır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Matrûd b. Kâb el-Huzâi dedi ki :

الْمُنْبِينِ إِذَا النُّجُومُ تَغَيَّرَتْ وَالظَّالِعِينَ لِرَجَلِ الْإِيلَافِ

«Yıldızlar değişik hâle geldikleri zaman nimet verenler oldukları ve ilâf yolculuğuna çıktıkları halde..»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir ki, inşaallah Teâlâ yakında yerinde onları zikredeceğiz. Aynı zamanda ilâf: İnsan için elf = bin deve veya bin sığır veya bin koyun veya bunların gayrı bin şeye sahip olmasıdır. Denilir ki: Âlefe fulânun ilâfen. Kümeyt b. Zeyd — ki bu Benî Esed b. Huzeyme b. Mudrike b. İlyâs b. Muzar b. Nizâr b. Maad'dan birisidir — şöyle dedi :

بِعَامٍ يَقُولُ لَهُ لَوْلَا نُؤُو نَ هَذَا أَلْمِيمُ لَنَا الرَّجُلُ

«Bir senede ki, onun için ilâfçular derler ki :

Bu sene bizim için devesi gidip kendisi sütsüz katıp süde şiddetli arzu duyulan ve yaya yürünülen bir sene olmuştur.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Yine ilâf: Kavmin bin kişi olması demektir. Bu mânâda âlefel-kavmu ilâfen denilir. Kümeyt b. Zeyd dedi ki :

وَأَلْ مَرْيِيَاءُ غَدَاةَ لَا قَوْأَ بَنِي سَعْدِ بْنِ ضَبَّةَ مُؤَافِينَا

«Âl-i Müzeykiya sabahleyin ilâf ediciler oldukları halde Benî Sad b. Dabbe ile karşılaştılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Yine ilâf bir şeyi bir şeye birtiktirmek ve onun da birikmesi ve ona bağlanması mânâsına gelir. Bu mânâda: Âleftuhu İyyâhu ilâfen, denilir. Yine ilâf elfin yani binin altındaki bir şeyin bin hâline gelmesi mânâsına da gelir. Âleftuhu ilâfen, denilir.

Filin bakıcısının ve yöneticisinin başına gelenler

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekr Amre (*) binti

(*) O kadın Amre bint-i Abdîrrahmân b. Sad b. Zürrâre el-Ensâriyye el-Medeniyye el fakihîyyedir. Âişe'nin gözetiminde kaldı ve ondan çok şeyler bilgiler hıfzetti. Âişe'nin gayrından da rivâyet etmiştir. Ondandır Ebu'r-ricâl'in

Abdurrahman b. Sad b. Zürâre Âiše (Radiyahü anhá)'dan onun şöyle dediğini naklen bana haber verdi : And olsun ki, filin kaidini ve sâisini Mekke'de a'mâ ve kötürüm oldukları, insanlardan yiyecek dilindikleri halde gördüm.

FİLİN SIFATI HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Fil hâdisesinden sonra Arapların Kureyş'i büyük görmeleri

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah Habeşileri Mekke'den geri döndürdüğü ve başlarına fe-lâketi getirdiğinde, Araplar Kureyş'i büyükdiler ve dediler ki : On-lar, Ehlullah'dır. Allah onlardan yana oldu ve onları düşmanlarının zahmetinden kurtardı. Böylece bunun hakkında birçok şiirler söy-lediler ki o şiirlerde Allah'ın Habeşlilere yaptığını onların hileleri-ne dair olan şeyleri Kureyş'den geri çevirdiğini zikrediyorlar.

İbn-i Ziberâ'nın fil vak'ası hakkındaki şiiri

Bunun üzerine Abdullah b. Ziberâ b. Adıyy b. Kays b. Adıyy b. Sad b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri şö-y-le dedi :

كَانَتْ قَدِيمًا لَا يُرَامُ حَرَمُهَا	تَنَكَّلُوا عَنْ بَطْنِ مَكَّةَ إِهْمًا
إِذْ لَا عَزِيرَ مِنَ الْأَنْبَامِ يَرُومُهَا	لَمْ تَخْلُقِ الشَّعْرَى لِيَالِي حُرْمَتِ
وَلَسَوْفَ يُبْنِي الْجَاهِلِينَ عَلَيْهَا	سَائِلَ أَمِيرِ الْجَيْشِ عَنْهَا مَا رَأَى
وَلَمْ يَعْشَ بَعْدَ الْإِبَابِ سَقِيمًا	يَسْتُونَ أَلَّا لَمْ يُوَوِّئُوا أَرْضَهُمْ
وَاللَّهُ مِنْ فَوْقِ الْعِبَادِ بِعِيْمًا	كَانَتْ يَهَا عَادُ وَجْرَهُمْ قَلْبَهُمْ

iki oğlu olan torunları Hâris ve Mâlik rivâyet ettiler. Ve bunların başkaları da rivâyet ettiler. Bu kadın hacı olmuştu. Hicrî 98 senesinde vefât etti. Denildi ki : 106 senesinde yetmiş yedi yaşında olduğu halde vefât etti.

«Mekke'nin batnından uzaklaşmaktan çekindiler.

Halbuki orası kadîm idi çok eskilere dayanıyordu.

Oranın harimine saldırılmaz.

Şirâ yıldızı geceleri yaratıldığından beri insanlardan oraya saldırabilen hiçbiri azis olmadı.

Ordunun kumandanına oradan sor ki ne gördü.

And olsun ki, yakında câhillere oranın Hakkıyla bileni haber verecektir.

Altmış bin kişi topraklarına dönemediler ve dönen hastaları da yaşayamadılar.

Orada Âd vardı. Onlardan önce Cürhüm vardı.

Hepsinin üstünde de Allah vardır.»

İbn-i İshak dedi ki: İbn-i Ziberâ «Dönüşten sonra oranın hastası...» sözüyle şunu kasd eder ki: Ebrehe'nin başına gelenlerden sonra beraberlerinde taşımışlardı. Nihâyet San'a'da öldü.

İbn-i Eslet'in Fil vakvası hakkındaki şiiri

Ebü Kays b. el-Eslet el-Ensâri sonra el-Hatmi — ki onun ismi Sayfi'dir. İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Kays: sayfi b. el-Eslet b. Cüsem b. Vâil b. Zeyd b. Kays b. Âmire b. Mürre b. Mâlik b. el-Evs'dir — şöyle dedi:

وَمِنْ صُنْمِهِ يَوْمَ فِيلِ الْهَبْرُ
ش إِذْ كَلَّمَا بَعَثَهُ رَزَمُ
مَحَاجِمُهُمْ تَحْتَ أَقْرَابِهِ
وَقَدْ شَرَّمُوا أَنَّهُ فَاتْحَرَمُ
وَقَدْ جَمَلُوا سَوَاطِلَهُ مِفْرُولًا
إِذَا يَتَمَوَّهُ قَفَاهُ كُلُّ
قَوْلِي وَأَدْبَرُ أَدْرَاجَهُ
وَقَدْ بَاءَ بِالظَّلْمِ مَنْ كَانَ تَمُّ
فَارْسَلَّ مِنْ قَوْفِهِمْ حَاصِبًا
فَلَقَنَهُمْ مِثْلَ لَيْفِ الْقَرِيمِ
تَحَصَّرَ عَلَى الصَّبْرِ أَحْبَارُهُمْ
وَقَدْ تَأَجَّرُوا كَتُوجِ الْقِيمِ

«Habeşlilerin filinin gününde onun yaptıklarından :

Onu her göndermelerine karşılık yerinde sâbit kaldı.

Halbuki onların eğri büyüğü değnekleri onun böğürleri altında sokulu idi.

Onun burnunu da yarmışlar ve o da yarılmıştı.

Onun kamçısına uzun bir bıçak koymuşlardı.

Onun kafasına süngü ile dürttükleri zaman yaralandı.

Böylece yüz çevirdi ve geldiği yollara gerisin geri döndü.

Orada olanlar da zulüm ile geri dönmüş oldu.

Onların üstlerinden taşlar gönderildi.

O taşlar da onları küçük parçalar gibi birbirine kattı.

Onların din bilgileri ise onları, koyunların melemesi gibimeler oldukları halde, sabır üzerine teşvik ediyorlardı.»

Ibn-i Hişâm dedi ki :

Bu beytler onun bir kasidesindedir. Kaside yine Umeyye b. Ebis-Salt için de rivâyet olunur.

Ibn-i İshâk dedi ki : Ebü Kays b el-Eslet dedi ki :

بَارَكَانَ هَذَا الْبَيْتِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ	قَوْمُوا فَاصْلُوا رَبِّكُمْ وَتَمَحَّوْا
غَدَاةَ أَيِّ يَكْسُومَ هَادِيَ الْكُتَابِ	فَمَنْدُكُمُ مِنْهُ بَلَاءٌ مُصَدِّقٌ
عَلَى الْقَادِذَاتِ فِي رُؤُوسِ الْمَنَاقِبِ	كَتَيْبَتُهُ بِالسَّهْلِ مُنْمَسِي وَرَجَلُهُ
جُنُودَ الْمَلِكِ بَيْنَ سَافٍ وَحَاصِبِ	فَلَمَّا أَنَاكُمْ تُصَرِّدِي الْعَرْشِ رَدِّمُ
إِلَى أَهْلِهِ مَلْحِشِ غَيْرُ عَصَابِ	فَوَلَّوْا سِرَاعًا هَارِبِينَ وَلَمْ يَوْبِ

«Kalkınız ve Rabbinize duâ ediniz.

Mekke dağları ile Minâ dağları arasında bulunan bu Beytin rükünlerine yüzlerinizi sürünüz.

Asker birliklerini gönderen Ebü Y'aksum'un sabahında sizin yansızda ondan tastik olunmuş bir belâ vardır.

Onun askeri birliği ovada akşamlar ve çekirgeler gibi askerleri uzak dağların yücelerinde ve dağ tepelerindeki yollarda bulunurlar.

Size Arşın sahibinin yardımı geldiği zaman mülk sahibinin askerleri onları kuşlar ile taşlar arasında geri çevirdi.

Böylece onlar süratle kaçar oldukları halde geri döndüler ve Habeşlilerden birtakım toplulukların gayrı hiç kimse ekline dönmedi.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana Ebû Zeyd el-Ensâri onun şu sözünü okudu :

عَلَى الْقَادِفَاتِ فِي رُؤُوسِ الْمَنَابِ

«Dağların başlarındaki yollarda, uzak dağların tepelerinde».

Bu beytler, Ebû Kays'ın bir kasidesindedir ki, onu inşaallah yeri gelince yakında zikredeceğiz. Şiirde «Gâdat-ı Ebi Yeksûm» sözü ile Ebrehe'yi kasd eder. Ebû Yeksûm ile künyelenirdi.

Tâlib'in Fil Vak'asındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi :

Tâlib b. Ebi Tâlib b. Abdülmuttalib dedi ki :

أَلَمْ تَطْلُؤْ مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِيسٍ وَجَيْشِ أَبِي يَكْسُومٍ إِذْ مَلَأُوا الشَّيْبَانَ
فَلَوْلَا دِفَاعُ اللَّهِ لَأَشَىءَ غَيْرُهُ لِأَصْحَمٍ لَا تَمْتَعُونَ لَكُمْ سِرْبَانَ

«Bilmediniz mi ki, Dâhis harbinde ve dağ yollarını doldurdıkları zamanki Ebû Yeksûm'un ordusunun harbinde neler oldu?

Şâyet Allak'ın def etmesi olmasaydı, ki onun gayrı bir şey olmazdı, elbette nefsinizi ve elinizde bulunan her türlü mallarınızı koruyamaz olurdunuz.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu iki beyt, Bedir günü hakkındaki bir kasidesinde bulunmaktadır. Yeri gelince o kasideyi inşaallah Teâlâ zikredeceğiz.

İbn-i Ebi's-Salt'ın Fil Vak'asındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebussalt b. Ebi Rebia es-Sekafi, filin durumu hakkında aşağıdaki şiiri söyledi. Hanif dinini, İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın dinini anlatıyor. İbn-i Hişâm dedi ki : Ümeyye b. Ebissalt b. Ebi Rebia es-Sekafi için şu şiir rivâyet olunur :

اِنَّ آيَاتِ رَبِّنَا نَاتِقَاتٌ لَا يُمَارَىٰ فِيهِنَّ اِلَّا الْكُفُوْرُ
 خُلِقَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ فَكُلٌّ مُّبَيِّنٌ حِجَابُهُ مَقْدُوْرٌ
 ثُمَّ يَجْلُو النَّهَارُ رَبُّ رَحِيْمٌ يَمَاهَةَ شُعَاعِهَا مِنْهُ سُوْرٌ
 حَبَسَ الْفَيْلَ بِالْمُنْسِ حَتَّىٰ ظَلَّ يَجْبُوْ كَاَنَّهُ مَعْتُوْرٌ
 لَا رِمًا حَلَقَةَ الْجِرَانَ كَمَا قَطَرَ مِنْ صَخْرٍ كَتَبَ مَحْدُوْرٌ
 حَوْلَهُ مِنْ مُلُوْكٍ كِنْدَةَ اَبْلًا لِّمَلَاوِيْثٍ فِي الْحُرُوْبِ صُوْرٌ
 خَلَقُوْهُ ثُمَّ اَبْدَعُوْا جَمِيْعًا كُلُّهُمْ عَظْمٌ سَاقِهِ مَكُوْرٌ
 كُلُّ دِيْنٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللّٰهِ اِلَّا دِيْنَ الْخَنِيفَةِ بُوْرٌ

«Şüphesiz Rabbimizin âyetleri nâfizdir.

Onlarda başkası muhâlefet etmez ancak çokca kâfir olan kimse eder.
Gece ve gündüz halk olundu.

Onların hepsinin hisâbı belli olarak takdir olunmuştur.

Sonra Rahim gündüzü, ışıkları yayılmış olan bir güneş ile açar.

O Rab ki Fîli Muğammis'de haps etti.

Şöyle ki, fil dizlerini dikip gerisi üzerine sanki yaralanmış halde otur-
maktadır.

Göğüs halkasına bağlı olarak Kebkeb dağından inen sarp kayalar gibi
oraya çökmüştür.

Onun etrafında Kinde meliklerinden şiddetli bahadırılar ve hurplerde
doğan kuşları vardır.

Onu geride bıraktılar.

Sonra hep birlikte hepsinin de baldırı kırılmış olduğu halde dağıldılar.

Kıyâmet gününde Hanîf dininden gayrı bütün dinlere salık olanlar
Allah indinde fâsîd ve bâtıldılar.»

Ferezdek'in Fil Vak'asındaki şiiri

Ferazdak — ki onun ismi Hemmam b. Galib'dir. Bu Beni Mücâ-
şi b. Dârim b. Mâlik b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menat b. Temim'-

den biridir — Süleyman b. Abdilmelik b. Mervân'ı medheder ve Haccâc b. Yûsuf'u da hicveder olduğu fili ve onun ordusunu zikrederek şöyle dedi :

فَلَمَّا طَعَى الْحَجَّاجَ حِينَ طَعَى بِهِ عَنِّي قَالَ إِنِّي مُرْتَقٍ فِي السَّلَامِ
فَكَانَ كَمَا قَالَ ابْنُ نُوحٍ سَأَرْتَنِي إِلَى جَبَلٍ مِنْ حَشِيَّةِ الْمَاءِ عَاصِمٍ
رَمَى اللَّهُ فِي جَنَانِهِ مِثْلَ مَا رَمَى عَنِ التَّبَلَةِ الْبَيْضَاءِ ذَاتِ الْحَارِمِ
جُنُودًا تَسُوقُ الْعَيْلَ حَتَّى أَعَادَهُمْ هَبَاءً وَكَانُوا مُطْرَحِي الطَّرَائِمِ
نُصِرْتُ كَقَصْرِ الْبَيْتِ إِذْ سَاقَ فِيهِ إِلَيْهِ عَظِيمُ الشَّرِكِينَ الْأَعَاجِمِ

«Haccâc azdıği sırada onda istîgnâ vardı.

Dedi ki : Ben merdivenlerde yükselen bir kimseyim.

Böylece Nuh'un oğlunun suyun korkusundan «Yakında dağ» çıkararak korunacağı» dediği gibi oldu

Allah onun vücuduna haremli beyaz kıbleden = Kâbe'den attığışının mislini attı.

Fili sevk eden askerler ki, sonunda onları, delikten sızan güneş ışınlarında görülen toz zerrelere gibi yaparak geri çevirdi.

Onlar ki kibir ve gazapla dolu idiler.

Beytin yardımı gibi yardım gördün.

Şu zamanda ki, Acemlerin müşriklerinin büyüğü ona filini sevk etmişti.»

Bu beytler onun bir kasidesindedir.

İbn-i Rakıyyât'ın Fil Vak'asındaki şiiri

İbn-i Hişâm dedi ki : Abdullâh b. Kays er-Rakıyyât — ki o Beni Âmir b. Luayy b. Galib'den birisidir, — Ebrehe'yi Eşrem'i fili zikrederek şöyle dedi :

كَادَهُ الْأَشْرَمُ الَّذِي جَاءَ بِالْفَيْلِ قَوْلِي وَجَيْشُهُ مَهْرُومٌ
وَأَسْتَهَتْ عَلَيْهِمُ الْعَلِيُّ بِالْمَنْدَلِ حَتَّى كَانَهُ مَرْجُومٌ
ذَلِكَ مَنْ نَعَزَهُ مِنَ النَّاسِ يَرْجِعُ وَهُوَ قَلْبٌ مِنَ الْجِيُوشِ ذَمِيمٌ

«Fil ile gelen Eşrem ona hile yaptı.

Bunun üzerine o ve onun ordusu yenilmiş olarak geri döndüler.

Onların üzerlerine kuşlar yuvarlak taşları döktüler.

Öyle ki onlar recm olunmuş gibi oldular.

İşte o, insanlarla savaşp da yenilgiye uğramış olan ordusuyla sövülmüş olarak dönen kimsedir.»

Bu beyitler onun bir kasidesindedir.

(Ebrehem'in oğlu) Yeksüm'un sonra da Mesrûk'un Yemen'e melik olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebrehe helâk olduğunda, Habeşlilere oğlu Yeksüm b. Ebrehe melik oldu. Ebrehe onunla künyelenirdi. Yeksüm b. Ebrehe helâk olduğunda Habeşliler hakkında Yemen'e onun kardeşi Mesrûk b. Ebrehe melik oldu.

SEYF B. Zİ YEZEN'İN ÇIKMASI VE VİHREZ'İN YEMEN'E MELİK OLMASI

İbn-i Zi Yezen Kayser'in yanında

Belâ Yemen halkı üzerine uzayınca, Seyf b. Zi Yezen el-Himyeri çıktı. O Ebû Mürre ile künyelenirdi. Nihâyet Rum'un meliki Kayser'in yanına geldi ve içinde buldukları durumu ona şikâyet etti ve ondan onları çıkartmasını ve kendisinin Yemen işlerini ele almasını ve Rumdan dilediği bir kimseyi onlara göndermesini böylece Yemen'in mülkünü ona teslim etmesini istedi. O onun şikâyetini kabul etmedi. (Ondan dilediği şeylerden hiç bir şey bulamadı)

Numân'un, İbn-i Zi Yezen için Kisrâ'nın katında tevassut etmesi

Zi Yezen çıktı, Numân b. Münzir'in yanına geldi. O ise Kisrâ'nın (*) Hire üzerindeki ve Irak topraklarından Hire civarındaki yer-

(*) O Enoşirvân'dır. Mânası yönetimi yenileyen demektir. Çünkü dağılmalardan sonra büyük Fars'ın idaresini toparlamıştı.

lerin vergi memuru idi. Habeşlilerin durumunu ona şikâyet etti. Numân da ona dedi ki : Benim için her sene Kistrâ'yı ziyâret durumu var. Bu vakte kadar bekle dedi. O da bekledi. Sonra onunla birlikte çıktı ve o onu Kistrâ'nın yanına girdirdi. Kistrâ tacının bulunduğu oturma ayvanında oturuyordu. Tacı — söylediklerine göre — büyükce bir tahl ölçęi gibi idi. (**) Ona, yakut, inci, zebced, altun ve gümüş ile işlemeler yapılmıştı. Altundan bir zincir ile onun bu oturduğu yerdeki pencere kemerinin başında asılı idi. Boynu tacını taşıyamıyordu. Oturup ve başını tacına sokmasına kadar elbiseliklerle örtülüyordu. Oturma yerine kurulduğu zaman ondan elbiselikler açılır idi. Böylece bundan önce onu görmeyen her adam onun heybetinden dolayı bârekellâh derdi. Seyf b. Zî Yezen de yanına girdiğinde o da aynı şeyi söyledi.

Seyf İbn-i Yezen' Kistrâ'nın önünde ve Kistrâ'nın onun için muaveneti

İbn-i Hişâm dedi : Bana Ebü Ubeyde haber verdi ki :

Seyf onun yanına girdiği zaman başını eğince Melik dedi ki : İşte bu ahmak bu uzun kapıdan girdiği halde başını eğiyor. Bu Seyf'e denildiğinde dedi ki : Bunu ancak daraldığım için yaptım. Çünkü ondan her şey daralıyor.

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra ona dedi ki : Ey Melik, bizim memleketimize kara kargalar galib oldular. Kistrâ : Kara kargalar kimlerdir, Habeşliler midir

(**) Kankal, mikyâl demektir. Denilmiştir ki o otuzüç men alan bir ölçektir. (Men takriben iki ritil ağırlığındadır). İşte bu tacı Yezdicürd b. Şehriyâr'dan kahren alındığı zaman Ömer b. el-Hattab Radyallâhü anhe getirilmiştir. Ona, dedesi mezkûr Enuşîrvân tarafından intikal etmişti. Ömer Radyallahü Anh'e getirildiği zaman Sürake b. Mâlik el-Müdlîci'yi çağırdı ve ona Kistrâ'nın bilezikleriyle onun zinetlerini ve tacı başının üzerine koydu. Dedi ki : Allah'a hamd olsun ki Melikler meliki Kistrâ'nın tacını onun başından çıkarttı ve onu Benî Müdlîc'den bir arâbinin başına koydu. Bu İslâm'ın izzî ve bereketiyledir, bizim kuvvetimizle değil. diye emir verdi. Ömer buna Süraka'ye tahsis etmesi şunun içindir ki, Resûlullah (Sallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle demişti : Ey Sürake, Kistrâ'nın tacı senin başın üzerine ve onun bileziklerive gerdanlıkları da senin ellerine konulduğu zaman sen nasıl olursun?

yoksa Sindiler mi? O : Hayır Habeşliler. Sana geldim ki bana yardım edesin ve benim memleketimin saltanatı sana olsun. Dedi ki : Memleketinin hayrı az ve hem de uzaktır. Fâris'den bir orduyu Arap topraklarında vartaya (46) (yani kurtuluşu olmayan bir şeye) atamam. Buna benim için bir hâcet de yoktur. Sonra ona her biri miscal ağırlığında on bin dirhem para ile ödüllendirdi. Ona güzel bir elbise giydirdi. Seyf bunu ondan alıp çıktı, bu gümüş paraları insanlara dağıtmaya başladı. Bu melike haber verildiğinde dedi ki : Bunun bir sebebi olmalı! Sonra ona haber gönderdi ve dedi ki : Melikin ikramını kasd ederek yanına geldin, şimdi de onu insanlara dağıtıyorsun. O da dedi ki : Bunu ne yapacağım, kendisinden geldiğim topraklarımın dağları altın ve gümüştür. Böyle söylemekle ülkesine rağbet uyandıırıyordu. Bunun üzerine Kisrâ vezirlerini topladı ve onlara dedi ki : Bu adamın durumu hakkında görüşünüz nedir, o ne için gelmiştir? Birisi dedi ki : Ey Melik, senin hapishanelerinde birtakım adamlar vardır ki; onları katletmek için hapsedmiştin. Eğer sen onları onunla birlikte gönderirsen, helâk olurlarsa bu, onlara yapmak istediğin şey olur. Eğer muzaffer olurlarsa mülkün çoğalır geniş bir mülk olur. Bunun üzerine Kisrâ onunla birlikte hapishanelerinde bulunan kimseleri gönderdi. Bunlar sekizyüz adam idiler.

VEHRİZ VE SEYF B. Zİ YEZEN VE MESRÛK'UN ÜZERİNE BUNLARIN GALİB OLMALARI VE BUNUN HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Ve onların üzerine onlardan bir adamı vali tâyin etti ki ona Vehriz denilir. Ve onların içinde yaşlı olanı idi. Ve hesab ve âilece onların efdali idi. Böylece sekiz gemi ile yola çıktılar. İki gemi suya battı. Ve altı gemi Aden sahiline yetişti. Bunun üzerine Seyf kavminden toplayabildiği kimseleri Vehriz'in yanına topladı ve ona dedi ki : Ayağım senin ayağın ile birliktedir, ta birlikte ölünceye ve ya birlikte muzaffer oluncaya kadar. Vehriz de ona dedi ki : Âdilsin. Yemen Meliki Mesrûk b. Ebrehe üzerine yürüdü askerini yanına topladı Vehriz de bir oğlunu onlarla savaşması ve savaşlarını tecrübe etmesi için onlara gönderdi. Neticede Vehriz'in oğlu katl

(46) Le uvarritu ceşen : Yani şerer düşürmem. Varta şerre düşmektir.

olundu. Bu da onun onlara karşı kinini artırdı. İki taraf saflar olarak birbirinin yanında durmaya başlayınca Vehriz dedi ki: Onların melikini bana gösteriniz. Ona dediler ki: Filin üzerinde tâcını başına bağlamış, iki gözü arasında kırmızı yakut bulunan adamı görüyor musun? Evet görüyorum. Dediler ki: İşte onların meliki odur. O: Onu bırakınız, dedi. Böylece uzun bir zaman durdular. Sonra dedi ki: O neyin üzerindedir. Dediler ki, atın üzerine yerini değiştirmişti. Dedi ki: Onu bırakınız. Böylece uzun bir zaman durdular. Sonra dedi ki: O neyin üzerindedir? Dediler ki: Katurın üzerine yerini değiştirmişti. Vehriz dedi ki: İşte eşeğin kızı! Kendisi de gitti mülkü de gitti. Şüphesiz yakında ben onu vuracağım. Eğer etrafındakileri hareketsiz görürseniz ben size bildirinceye kadar yerinizde durunuz. Çünkü o demektir ki, ben adamı vurmuş değilim. Eğer kavmi, etrafında halka teşkil edip etrafında toplandıklarını görürseniz adamı vurmuşum demektir. Böylece onlara saldırdınız. Sonra okunun kirişini gerdi (dediklerine göre sertliğinden dolayı kirişi ondan gayrısı geremiyordu) ve iki yardımcısına emretti onlar da birlikte yayı gerdiler. Sonra (Vehriz) onu attı ve (Ebrehe)'nin iki gözü arasındaki yakuta vurdu ve ok başına girdi ta ensesinden çıktı. Bineğinden tepesi üstü düştü, Habeşliler onun etrafında halka teşkil ederek etrafında toplandılar. Farslar da onlara saldırdılar onlar yenilgiye uğradılar ve katli edildiler, etrafa kaçtılar. Vehriz San'a'ya (47) girmek için döndü ta kapısına geldiği zaman dedi ki: Benim sancağım başı eğik olarak ebedi olarak girmez. Kapıyı yıkınız, kapı yıkıldı. Sonra sancağı dikili olarak oraya girdi ve Seyf b. Zî Yezzen el-Himyeri şöyle dedi:

يَظُنُّ النَّاسُ بِالْمَلَكَيْنِ أَنَّهُمَا قَدْ إِنْتَامَا
وَمَنْ يَنْمَعْ بِالْإِسْمَاءِ فَإِنَّ الْمَطْلَبَ قَدْ فَمَّأَا
قَلْنَا الْقَيْلَ مَسْرُوقًا وَرَوَيْنَا الْكَيْبَ دَمَا

(47) San'a'nın ismi. Vehrizin oraya girmesinden önce Eval veya İval idi. Vehriz oraya girerken «San'a San'a» binalar muhkem yapılmış, dediğinden ismi San'a oldu. Bir rivâyette San'a o şehri ilk inşa eden kişinin ismidir. San'a bin Eval bin Âbir bin Şâlih'tir.

وَإِنَّ الْقَيْلَ قَيْلَ النَّاسِ وَهَرِزُ مُقِيمٌ قَمًا
يَدُونَ مُنْفَعًا حَتَّى يُبَى السَّبِيءَ . النَّامَا

.nsa. ar zannederler ki :

İki melik birbiriyile ittifak edip anlaşmışlardır.

Kim onların ittifak ettiklerini iştir?

Çünkü istek büyümüştür.

İkinci derecede melik olan Mesruku katlettik ve kum tepesini kanla suladık.

Çünkü insanların meliki melik Vehriz kusem etmiştir ki su ile karışmış içkiyi içecek esirler ve nimetleri çanimet edecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyitler onun birtakım beyitleri içindedir. Bana Hallâd b. Kurre Es-Sedûsi o beyitlerin sonunda Aşâ Beni Kays b. Salebe'ye âit bir beyti onun bir kasidesinde okudu. Onun gayrı şiir ilmini bilen kimseler ise onun ona âid olduğunu inkâr ederler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü es-Salt b. Ebi Rebia es-Sekafi aşagıdaki şiiri söyledi. İbni Hişâm dedi ki : Ümeyye b. Ebis-Salt'a âid olduğu da rivâyet olunur :

لِيَطْلُبَ الْوَتْرَ أَمْثَالَ ابْنِ ذِي بَرْنٍ
يَمِّمَ قَيْصَرَ لَنَا حَانَ رِخْلَتُهُ
ثُمَّ أَشَى نَحْوَكُشْرَى بَدْعَ عَاشِرَةٍ
حَتَّى آتَى بَنِي الْأَحْرَارِ يَخْفَاهُمْ
فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَهُ بَعْضَ الَّذِي سَالَا
مِنْ السِّبْنِ يُهَيِّنُ النَّفْسَ وَالنَّالَا
إِنَّكَ عَمْرَى لَقَدْ أَسْرَعْتَ قِلْقَالَا
مَا إِنْ أَرَى لَهْمٌ فِي النَّاسِ أَمْثَالَا
أُشْدَا تَرَبَّبَ فِي الْقَيْصَاتِ أَشْبَالَا
بِيعَا مَرَازِبَةً غَلْبَا أَسَاوِرَةً

يَرْمُونَ عَن شُدْفٍ كَانَتْهَا غُبَطُ
 أَرْسَلْتُ أَسْدًا عَلَى سُوْدِ الْكِلَابِ قَدَّ
 فَاشْرَبَ هَبِيئًا عَلَيْكَ التَّاجُ مَرْتَقًا
 وَاشْرَبَ هَبِيئًا قَدَّ شَالَتَ تَمَامَهُمْ
 تِلْكَ الْكَارِمُ لَا قَعْبَانَ مِنْ لَيْنِ
 بَرْمُوحٍ يُمِجُّ الْمَرْمَى إِعْجَالًا
 أَحْتَى شَرِيدُهُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَالًا
 فِي دَائِرِ غُمدَانٍ دَارِئِكَ إِعْجَالًا
 وَأَسْبَلِ الْيَوْمِ فِي بُرْدِكَ إِسْبَالًا
 شَيْبًا بَمَاءِ فَادَا بَدُ أَوْوَالًا

İbn-i Zî Yezzen emsâli bir kişi talepte bulunmak için denizde düşmanlar için seenlerce bekleyip durdu.

Yolculuk vakti geldiği zaman Kayser'de kaldı ve onun katında istediği bir şeyi bulamadı.

Sonra ikinci olarak nefis ve malı hafife alarak onuncu seneden sonra Kısra'ya doğru gitti.

Nihâyet Beni Ehrâr'a geldi, ömrüme and olsun ki, şiddetli bir şekilde sürat gösterdin ki onları sürüklesin.

Allah için haklarını ketm etmemek lâzım, bir topluluk çıktı ki; insanlar içinde onlar için bir emsal görmüş değilim.

Demir başlıklı şiddetli vezirler, birbirine giriş ağaçlar içerisinde yavrular beslemiş ve arslan okcular olarak.

Sanki bir gölgeyi, ağaçları ve edevatı gibi yaylardan atılan acele hedefe kavuşturan kamış okları atıyorlar.

Siyah köpekler üzerine birtakım arslanlar gönderdin ki; hezimete uğramış oldukları halde onların kovulmuşu yerde kurban olmuştur.

Gireceğin bir ev olarak Ğumdan köşkünün başında üzerinde tâc, kurulu olduğun halde iç, sana âsân olsun.

İç sana âsân olsun ki, baş aşığı helâk oldular.

Bugün kumaşlarını istediğin gibi sarkıt ve höbürlen.

İşte o zızzet ve şerefler ve keremler başka değil ancak suyu karışmış süt dolu iki kadehten ibaret olup biraz sonra sidikler olmaya dönecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu, onlardan İbn-i İshâk'ın rivâyet ettiği şeylerden ona âid olduğu sahih olan bir kısım beytlerdir. Ancak onların sonundaki bir beytte şu söz onda yoktur.

تِلْكَ الْكَارِمُ لَا قَبْذَانَ مِنْ لَبَنِ

«İşte o izzetler ve keremler süttten iki kadehdirdir ki»

Bu beyit Nâbiğe el-Câdi'ye âiddir. İsmi İHibbân b. Abdillâh b. Kays'dır. Benî Ca'de b. Kâb b. Rebia b. Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir. Bu, onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk'a göre :

Adiyy b. Zeyd el-Himyeri Benî Temim'den birisi. İbn-i Hişâm'a göre : Benî İmriül-Kays b. Zeyd-i Menat b Temim'den birisi. Ve Hire halkundan Adiyy şöyle dedi :

مَا بَدَّ صَنَاءَ كَانَ يَمْشُرُهَا وُلَاةُ مُلْكٍ جَزَلٍ مَوَاهِبًا
رَفْعًا مِنْ بَنِي لَدَى قَرْعِ الْمُرْنِ وَتَنْدَى مِنْكَ حَمَارِهَا
مَحْفُوفَةٌ بِالْجِلَالِ دُونَ عُرَى الْكَائِدِ مَا تَرْتَقِي غَوَارِهَا
يَأْتِسَ فِيهَا صَوْتُ الثَّهَامِ إِذَا جَاوَبَهَا بِالْبَيْتِ قَاصِبَهَا
سَاقَتْ إِلَيْهَا الْأَسْبَابُ جُنْدَ بَنِي الْأَخْرَارِ فُرْسَانَهَا مَوَاصِبَهَا
وَفُورَتْ بِالْغَالِ تَوْسُقُ بِالْحَنْفِ وَتَسْعَى بِهَا تَوَالِبَهَا
حَتَّى رَأَاهَا الْأَقْوَالُ مِنْ طَرَفِ الْمَنْقَلِ مُخْضَرَّةً كَتَائِبَهَا
يَوْمَ يَنَادُونَ آلَ بَرَبِرٍ وَالسِّكُومِ لَا يُبْلِحُنَّ هَارِبَهَا
وَكَانَ يَوْمَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ وَزَا كَتِ إِتْمَةٌ نَابَتْ مَرَاتِبَهَا
وَبَدَّلَ التَّمِيحَ بِالزَّرَافَةِ وَالْأَيْتَامَ جُونَ جَمِّ مَحَابِبَهَا
بَعْدَ بَنِي تَبَعٍ نَحَاوِرَةٌ قَدْ اطْمَأَنَّتْ بِهَا مَرَارِبَهَا

«San'a'dan sonra orayı, meçhibeleri çok olan müdebbir ve muslih vâliler imar ediyorlardı.

Misk damlatan bulutun dağılık parçaları yanında oranın yüksek odalarını yaptıran kimse orasını yükseltti.

Dağlarla gizlenmiş Yakın olan'a ısmarlanmaksızın O'na dayanmaksızın oranın yücelerine çıkmaz.

Orada baykuşun sesine alışılır ünsiyet edilir.

Oranın seslendireni akşam muhâveresiyle onun cevâbını verdiği zaman.

Oraya = (Yemen topraklarına) sebepler Beni Ahrâr'in = Farsların askerlerini atlıları bineklerinde oldukları halde sevk etti.

Sevk olunan katırlarda ölüm ile helâk oldu ve orada oranın eşek sıparları koşuyordu.

Nihâyet kalelerinin yüksek yerlerinden melikler onları askeri birliklerinin demirden olduğu halde gördüler.

O günde ki, Habeşliler ve Yeksüm, oranın kaçanları elbette iflâh olmazlar, diye nidâ ediyorlardı.

Bir gün ki, haberin kalanı şöyle idi :

Devamlı ve uygun aralıklı sâbit nimet zâil oldu.

Tek olanlar toplulukla yer değiştirdi ve günler kura acâibi çoktu.

Kerimler olan Beni Tübbâ'den = Yemen'den sonra onların vezirleri orada mutmain huzurlu oldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu beyitler onun bir kasidindedir. Bana Ebü Zeyd el-Ensâri okudu ve Mufaddel el-Dabbî'den onun şu sözünü bana rivâyet etti :

« **يَوْمَ يُنَادُونَ آلَ بَرْبَرٍ وَالْيَكْسُومِ** »

«O günde ki Habeşliler ve Yeksüm nidâ ederler ki..»

Habeşlilerin yenilgiye uğraması ve Satih ile Şıkk'ın verdikleri haber

Satih'in : «Onun peşine İrem Zi Yezen gelir. Onlara karşı Aden'den çıkar ve onlardan hiçbir kimseyi Yemen'de bırakmaz.» ve Şıkk'ın : «Ne bedevi olan ne medeni olan bir çocuk onlara karşı Zi Yezen âilesinden çıkar.» sözleriyle kast ettikleri hezimet budur.

FARSLARIN YEMEN'DE BAŞLARINA GELEN ŞEYLER

Yemen'de Habeşlilerin mülkü (hükümranlığı) ve melikleri İbn-i İshâk dedi ki :

Vehriz ve Farslar Yemen'de kaldılar. Fars'lılardan olup da bu

ordudan geri kalanlar bugün Yemen'de olan Ebnâ'dır. Habeşlilerin Yemen'de hükümrânlığı, Erâyt'ın oraya girmesiyle, Farsların Mesrûk b. Ebrehe'yi katletmelerine ve Habeşlilerin çıkmasına kadar yetmiş iki sene oldu. Bunu onlardan dört kimse tevârüs ettiler. Eryât, sonra Ebrehe, sonra Yeksûm b. Ebrehe ve sonra Mesrûk b. Ebrehe.

Farslıların Yemen üzerindeki Melikleri

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Sonra Vehriz öldü, Kısra Merzûbân b. Vehriz'i Yemen üzerine emir kıldı. Sonra Merzûbân öldü, Kısra Teynücân b. Merzûbân'ı Yemen üzerine emir kıldı. Sonra Teynücân öldü bunun üzerine Kısra Teynücân'ın oğlunu Yemen üzerine emir kıldı. Sonra onu azletti ve Bâzân'ı emir etti. Bâzân oranın üzerinde, Allah'ın Muhammed Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i göndermesine kadar kaldı.

Kısra ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bi'seti

Zühri'den bana haber verildi ki : O şöyle demiştir :

Kısra Bâzân'a şöyle yazdı :

Bana şu haber vardı ki, Kureyş'den nebi olduğunu iddia eden bir adam Mekke'de çıkmıştır. Ona git, tevbe etmesini iste. Eğer tevbe ederse ne a'lâ. Yok eğer etmezse onun başını bana gönder. Bâzân, Kısra'nın mektubunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle bir mektup yazdı :

Şüphesiz Allah bana Kısra'nın şu ayın şu gününde katl oluna-
cağını va'd etmiştir. Mektub Bâzân'a gelince; dediğini gözlemek için
bekledi. Ve : Eğer nebi ise dediği şey olur, dedi. Allah Kısra'yı Re-
sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği günde katlettirdi.
İbn-i Hişâm dedi : Oğlu Şireveyh'in eli ile katl olundu. Hâlid b. Hıkk
eş-Şeybâni şu konuda şöyle demiştir :

وَكِسْرَى إِذْ تَقَسَّمَهُ بَنُوهُ بِأَسْيَافٍ كَمَا أَقْسَمَ الْأَعْمَامُ
تَمَخَّضَتِ النَّوْتُ لَهُ يَوْمَ أَنِّي بَوَلَّيْتُكَ حَامِلَةَ نَمْرٍ

«Kısra'yı, oğulları kılıçlarla ellerin bölünmesi gibi böldüler.

*Feleğin doğum sancısı bir gün onun için gelir.
Ve her bir hamile için tamamlanan bir vakit vardır.»*

Bâzân'ın müslüman olması

Zühri dedi ki :

Bu öldürülme haberi Bâzân'a vardığı zaman müslüman olduğunu ve onunla beraber Farslardan olanların müslüman olduğunun haberini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Farsların elçileri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki : Ya Resûlallah, biz kimin tarafındayız. Dedi ki : Siz bizdensiniz ve bize ehl-i beyt olarak geldiniz.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :
Selmân bizdendir

İbn-i Hişâm dedi ki : Zühri'den bana şu haber geldi :

Bundan dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : Selmân bizdendir ehl-i beytimizdendir.

Peygamberin Bi'seti, Satih ve Şıkk'ın Haberî Vermesi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu, Satih'in : «Tertemiz soylu o Nebiyye vahiy Yüceler Yücesinden gelir. Ve Şıkk'ın : Gönderilmiş bir resûl ile (o Yemen melikinin) mülkü kesilir. Hak ve âdil ile din ve fazl ehlinden gelir. Kıyamete kadar mülk onun kavminde olur.» sözleriyle kast ettikleri şey budur.

Yemen'de bulunan taş

İbn-i İshâk dedi ki : Söylediklerine göre — Yemen'deki taşta Zebür'daki bir yazı vardı. Zaman-ı evvelde yazılmıştı : «Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Hayırlılar olan Himyer içindir. Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Şerliler olan Habeşliler içindir. Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Hürler olan Fârisliler içindir. Zimâr'ın mülkü kimin içindir? — Tüccar olan Kureyş içindir.»

Zimâr : Yemen veya San'â'dır. İbn-i Hişâm dedi ki : Yunus'un bana haber verdiği şeye göre Zemâr şeklinde söylenir.

Satih ve Şıkk'ın haberi hakkında Aşâ'nın şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

A'şâ A'say-ı Beni Kays b. Sa'lebe : Satih ve arkadaşının dediği hâdisenin vukuu hakkında şöyle dedi :

مَا نَطَرْتُ ذَاتُ أَشْفَارٍ كَنظَرِنَهَا حَقًّا كَأَصْدَقِ الدَّبِيِّ إِذْ سَجَا

«Zi'bi, ölçülü konuştuğu zaman doğru söylediği gibi Zât-ı Eşfâr, hak bakışı gibi bir bakışla bakmadı.»

Araplar Satih için Zi'bi derlerdi. Çünkü o Satih b. Rebia b. Me-sûd b. Mâzin b. Zi'b'dir.

İbn-i Hişâm : Bu beyt onun bir kasidesindedir, dedi.

HAZR MELİK'İNİN KISSASI

Nu'mân'ın nesebi, Hazr ve onun hakkında Adıyy'in şiiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Bana Hallâd b. Kurre b. Hâlid Es-Se-dûsi Cennad'dan veya Küfe halkının ulemâsından birinden naklen neseb ile haber verdi ki şöyle denilir.

Numân b. Münzir, Hazr meliki Sâtirûn'un çocuklarındandır. Hazr: büyük bir kaledir. Tıpkı bir şehir gibi. Fırât'ın kenarında bulunuyordu. Bu, Adıyy b. Zeyd'in şu sözünde zikr ettiği kimsedir :

وَأَخُو الْخَصْرِ إِذْ بَنَاهُ وَإِذْ دَجَلَهُ وَإِذْ جَبَىٰ إِلَيْهِ وَالْخَابُورُ
شَادَهُ مَرْمَرًا وَجَلَلَهُ كِلَسًا فَلَطَّيْرٍ فِي ذُرَاهُ وَكُورُ
لَمْ يَهَبْهُ رَبُّ السُّنُونِ قَبَانَ (١) الْمَلِكُ عَنْهُ قَبَابُهُ مَهْجُورُ

«Hazr inşa olduğundan beri Dicle ve Hâbur nehirleri onda toplanır.

Onu mermer ile yüksekçe inşa etti ve onu kireçle sıvadı.

Ve kuşlar için onun yücelerinde yuvalar vardır.

Ölüm başına gelmedi.

Böylece mülk ondan zâil oldu kapısı terk olunmuş bir vaziyette kalmış.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beytler onun bir kasidesindedir.

Ebü Dâvud el-İyâdî (*)'nin şu sözünde zikrettiği şiir de ona âiddir :

وأرى الموتَ قد تدلَّى من الحُطَّـرِ على ربِّ أهله انتظرون

«Ölümü, Hazr'dan, oranın ehlinin sâhibi Sâtirün'un üzerine iner görüyorum.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Bir rivâyette : O beyt Halef-i Ahmer'e âiddir. Bir rivâyette de o Hammâd er-Râviye'ye âiddir.

SÂBÜR'UN HAZR'A GIRMESİ, SÂTİRÜN'UN KIZI İLE EVLENMESİ, İKİSİ ARASINDA VÂKİ OLAN OLAYLAR

Kısrâ Sâbür Zül-Ektâf, Hazr'ın meliki Sâtirün ile savaştı iki sene orayı kuşattı. Sâtirün'un kızı (48) bir gün pencereden gözetledi Sâbür'a baktı. Üzerinde atlas kumaşdan elbiseler vardı. Başında zeberced, yakut ve inci ile müzeyyen altundan bir tâc vardı. Kendisi de hayli güzel idi. Bu kız gizlice ona dedi ki : Eğer senin için Hazr'ın kapısını açarsam benimle evlenir misin? O da : Evet, dedi. Akşam olduğu zaman Sâtirün içti sarhoş oldu. O daima sarhoş olarak gecelerdi. Böylece kız Hazr kapısının anahtarlarını babasının başının altından aldı, kölesi ile gönderdi. Kapı açıldı. (49) Sâbür'a girdi, Sâtirün'u öldürdü. Ve Hazr'ı boş buldu tahrip etti. Ve kızı kendisiyle birlikte gezdirdi onunla evlendi. Bir ara kız gece yatağında yatarken Sâbur gördü ki, sağına soluna dönerek kıvrınmakta fakat uyumamaktadır. Ona bir mum getirtti. Yatağını araştırdı ve üzerinde reyhân yaprağı (50) bulundu. Bunun üzerine Sâbur dedi ki : Bu mudur seni uykusuz eden? O da : Evet, dedi. Sabur :

(*) Onun adı Cârîye b. Haccâc'dır. Bir rivâyette : Hanzala b. Şarki'dir.

(48) Bir rivâyette kızın ismi Nadire'dir.

(49) Bir rivâyette : O kız ona geniş bir nehri gösterdi. Nehirden Hazr'a su girerdi. Böylece onların suyunu kesti ve ordan girdiler. Bir kavle göre de ona Hazr'da olan bir tılsımı gösterdi. Bir de ona galib gelecek yolu gösterdi. (el-Mesûdî ve Revzül Ünüf'e mürâcaat et).

(50) Âs : Reyhândır.

Baban sana ne yapıyordu? Kız :

Bana atlastan yatak yaptı bana ipek giydirdi ve bana be-yin yedirirdi ve bana içki içirirdi. O da dedi ki · Buna karşı ettiğin iyilik bu mu idi? Bunu bana daha kolay yaparsın. Sonra başının örük-leri bir atın kuyruğuna bağlansın, diye emretti, at koştu ve onu öl-dürdü. İşte bu konuda A'sa Beni Kays b. Salebe şöyle der :

أَلَمْ تَرَ لِلْحَضْرِيِّ إِذْ أَهْلَهُ بِنَمَى وَهَلْ خَالِدٍ مِنْ نَمَى
أَقَامَ بِهِ شَاهُورُ الْجُو دَ حَوَّيْنِ تَصْرِبٍ فِيهِ الْقَدَمِ
فَلَمَّا دَعَا رَبَّهُ دَعَاوَةً أَنَابَ إِلَيْهِ قَلَمَ يَنْتَقِمِ

«Hazr'a bakmadım mı ki onun chli nimellere ermiş idi.

Halbuki nimetlerden hiç ebedi olanı var mıdır?

Şâhbür orada iki senec haltaları vurulduğu halde askerleri ikamet ettirdi.

Onun Rabhı onu çağırıldığı zaman Ona döndü inkiyad etti.

O da ettiklerine karşı onu cezalandırmadı.»

Bu beyitler onun bir kasidesindedir.

Adiy b. Zeyd bu hususta şöyle dedi :

وَالْحَضْرُ صَابَتْ عَلَيْهِ دَاهِيَةٌ مِنْ قَوْقِهِ أَيْدٍ مَنَّاكِبَهَا
رَبِيَّةٌ لَمْ تُوَقِّ وَالِدَهَا لِحَنِهَا إِذْ أَضَاعَ رَاقِبَهَا
إِذْ غَبَّتُهُ صَنَاءٌ صَافِيَةٌ وَالْحَزْرُ وَهَلْ بِهِمْ شَارِبَهَا
فَأَسَلْتُ أَهْلَهَا يَلِينَتِهَا تَطْنُ أَنْ الرَّئِيسَ خَاطِبَهَا
فَكَانَ حَطُّ الْعَرُوسِ إِذْ جَشَرَ السُّبْحُ دِمَاءَ تَحْمَرِي سَائِبَهَا
وَحُرْبَ الْحَضْرُ وَالسُّبْحُ وَقَدْ أُخْرِقَ فِي خَدْرِهَا مَشَاجِبَهَا

«Hazr yanları şiddetli bir şekilde kuşatıldığı halde üstünden onun-
üzere belâ indi.

Rebiyye babasını oranın helâkinden korumadı, zira onun gözetleyicisi ve onun bekcisi zâyi oldu.

Zira o babasına akşamleyin sâfi şarabı ve hamri içirdi.

O şaşırır ve ne yaptığını bilmez.

Böylece o kadın oranın ehlini o gece dize getirdi.

Zan ediyordu ki onların reisi kendisiyle evlenecektir.

Böylece sabah ışıklansırken zıfâsın nasibi oranın yollarına akan kanlar oldu.

«Ve gecenin karanlığında çamaşırların ve elbiselerin asıldığı ağaçları yıkılmış olduğu halde Hazr harab edildi ve temelinden söküldü.»

NİZÂR B. MAAD'IN ZÜRRİYETİ

İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm'ın görüşüne göre onun çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Nizâr b. Maadd'in çocukları üç kişidir : Muzar, Rabie ve Enmâr.

İbn-i Hişâm'a göre :

İyâd da onun oğullarındandır. Hâris b. Devs el-İyâdi aşağıdaki şu şiiri söyledi. Bu şiirin Ebû Davud el-İyâdi'nin olduğu da rivâyet olunur. İsmi Cârîye b. Haccâc'dır :

وَقْتَوُ حَسَنَ أَوْجُهُمْ مِنْ يَأَادِ بْنِ زَرَارِ بْنِ مَعَدٍ

«İyâd b. Nizâr b. Maad'dan yüzleri güzel olan gençlerdir.»

Bu beyt, onun bir takım beytleri arasında geçmektedir.

Muzar'ın ve İyad'ın anası : Sevede binti Ak b. Adnân'dır. Rabie ve Enmâr'ın anası : Şukayka binti Ak b. Adnân'dır. Cuma binti Ak b. Adnân olduğu da söylenir.

Enmar'ın çocukları

İbn-i İshak şöyle dedi :

Enmâr : Has'am ve Becile'nin babasıdır. Cerir b. Abdillâh el-Beceli — ki Becile'nin efendisi idi ve şu gelen söz ona söylenmiştir :

لَوْلَا جَرِيرٌ هُنَاكَ بِحَيْلَةٍ نَعِمَ الْقَتَى وَبِنْتِ الْقَيْلَةِ

«Şayet Cerir olmasaydı Becile helâk olurdu.

Ne güzel genç ve ne kötü kabile.»

Bu Cerir, Furâfise el-Kelbi'yi. El-Ekra' b. Hâbis et-Teymi İb. İkal b. Mücâşi' b. Dârum b. Mâlik b. Hazala b. Mâlik b. Zeyd-i Menat'al şikâyet ederek :

يَا أَقْرُعُ بْنَ حَابِسٍ يَا أَقْرُعُ
إِنَّكَ إِنِّ بَصِرَعُ أَخْوَاكَ تُصْرَعُ

«Ey Akra' b. Hâbis! Ey Akra' şüphesiz eğer kardeşin seni yıkarsa yıkılırsın»

Ve şöyle demiş :

إِبْنِي نِزَارٍ نِزَارٍ أَنْصَرًا أَخَاكَمَا
إِنَّ أَبِي وَجَدْتُهُ أَبَا
لَنْ يَلْبَسَ الْيَوْمَ أَحَدٌ وَالْأَكَا

«Ey Nizâr'ın iki oğlu, kardeşinize yardım ediniz.

Çünkü babamı sizin babanız olarak buldum.

Bugün sizinle dostluk akdi kuran bir kardeş elbette mağlûb olmaz.»

Bu kabile çıkıp Yemen halkına katıldılar.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Yemen halkı diyor ki : Becile, Enmâr b. İrâş b. Lihyân b. Amr b. Gavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir. Bir rivâyette : İrâş b. Amr b. Lihyân b. Gavs'dır. Becile ve Hasam'ın yurdu : Yemen'dir.

Mudarrın çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Mudar b. Nizâr'ın iki erkek çocuğu oldu. Bunlar İlyâs b. Mudar ve Aylân (51) b. Mudar'dır. İbn-i Hişâm dedi ki : İkisinin de anası Cürhümiye'dir. (52)

(51) Bir rivâyette bu Aylân Kays'ın kendisidir, babası değildir. Kendisinin Aylân ismindeki bir atının ismiyle isimlendi. Bir rivâyette de : Aylan köpeğinin ismidir.

(52) Bir rivâyette : O kadın Cürhüm'den değildir. O Rebâb bint-i Hayde b. Maadd b. Adnân'dır (Taberî ve Ravzül-Ünüf'e bak).

İlyas'ın çocukları

İbn-i İshâk dedi ki :

İlyâs b. Mudarrın üç çocuğu oldu. Müdrike b. İlyâs, Tâbihe b. İlyâs ve Kamee b. İlyâs. Bunların anaları Hindef'tir. Yemen'den bir kadındır.

Hindef ve çocukları

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hinder, binti İmrân b. Haf b. Kuzaa'dır.

İbn-i İshâk dedi ki : Müdrike'nin ismi Âmir idi. Tâbiha'nın ismi ise Amr idi. Anlatıldığına göre o ikisi kendilerinin olan bir devenin üzerinde idiler. Onu otlatıyorlardı. Bunlar bir av avladılar onu pişirirken yanma oturdular. Develerine bir hiddet ve kızgınlık geldi, deve kaçtı. Bunun üzerine Âmir Amr'a dedi ki : Deveye mi yetiştirsin yoksa bu avı mı pişirirsin? Amr : Hayır avı pişiririm, dedi. Âmir çıkıp deveye yetiştirdi. Bunlar babalarının yanına gittikleri zaman durumlarını ona haber verdiler. O da Âmir'e dedi ki : Sen müdrikesin = kavuşucusun. Amr'a da dedi ki : Sen tâbihesin = pişiricisin. Anaları haberi alınca süratle çıktı babaları ona da : Tühendifine = koşuyorsun, dedi. Böylece Hindef ismiyle isimlendi.

Kamee'ye gelince Muzarr'ın nesebcileri iddia ederler ki : Huzaa, Amr b. Luhayy b. Kamee b. İlyâs'ın çocuklarındandır.

AMR B. LUHAYY VE ARAPLARIN SANEMLERİ

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu, bağırsağını ateşe çekerken gördü

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm babasından naklederek haber verdi ki ; o şöyle dedi :

Bana haber verildi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

Amr b. Luhayy'ı barsağını ateşe çektiğini gördüm. Ona benimle onun arasındaki insanların durumunu sordum : Helâk oldular. dedi.

Ibn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. İbrâhîm b. el-Hâris et-Teymî haber verdi ki : Ebû Sâlih es-Semmân ona haber vermiş ki Ebû Hureyre (Ibn-i Hişâm'a göre : Ebû Hureyre'nin ismi : Abdullah b. Âmir'dir. Bir rivâyette ismi Abdurrahman b. Sahr'dır) şöyle demiş :

İşittim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Eksüm b. el-Cevn el-Huzâi'ye şöyle diyordu :

Ey Eksüm gördür. ki : Amr b. Luhayy b. Kamee b. Hindef bağırsağını ateşe çeker. Ona senden daha çok benzeyen sana da ondan daha çok benzeyen bir adam görmedim. Bunun üzerine Eksüm dedi ki : Ya Resûlallah, belki de ona benzemek bana zarar verir. Buyurdu ki : Hayır, sen mü'minsin, o ise kâfirdir. Çünkü İsmâil'in dinini değiştirenlerin ilki idi. O putları dikti. Ve Bahire'yi (54), Saibe'yi, Vâsile'yi, Hâmi'yi o icad etti.

Saneenlerin = putların Şam'dan Mekke'ye celbi

Ibn-i Hişâm dedi : Bana Ehl-i ilimden birisi haber verdi ki :

Amr b. Luhayy bazı işleri görmek için Mekke'den Şam'a gitti. Belka topraklarından Meâb'a geldiği zaman — ki o zaman orada Amâlik : İmlik b. Lâviz b. Sâm b. Nüh'un zürriyeti bulunuyordu. Onları putlara ibâdet ederlerken gördü, dedi ki : İbâdet ettiğiniz ve gördüğüm bu putlar nedir? Onlar dediler ki : Bunlar ibâdet ettiğimiz birtakım putlardır ki onlardan yağmur isteriz, bize yağmur yağdırırlar; onlardan yardım isteriz bize yardım ederler. Bunun üzerine onlara dedi ki : Onlardan bir putu bana verir misiniz ki onu Arap memleketine götürüyüm de ona ibâdet etsinler. Onlar da Hübel denilen bir putu ona verdiler. Onu Mekke'ye getirdi dikti ve millete ona ibâdet ve hürmet etmelerini emretti. (55)

(54) Bir rivâyette : Bahireyi ilk icad eden, Beni Müdlic'den bir adamdır ki, iki dişi devesi vardı, onların kulaklarını kesti, sütlerini haram kıldı. (Ravzül-Ünüf'e bak).

(55) Denilir ki : Amr'ın putlara ibâdet hakkındaki yaptığı iş şu idi : Huzaa, Beyti ele alıp Cürhüm'ü Mekke'den uzaklaştırınca Arablar onu Rab kıldılar ki ne icad ederse Arablar onu kendilerine şira = yol ediniyorlardı. Çünkü o mevsimde insanları doyurur ve onları giydiren idi. Bazan mevsimde on bin deve kesilebilirdi. Ve on bin elbise giydirilebilirdi. Orada büyükce bir

İlk ibâdet olunan taş, Beni İsmâil'de idi

İbn-i İshâk dedi ki :

İddia ederler ki : Taşa Beni İsmâil'de ibâdet edilmesinin ilki şundan idi : Onlardan üzerlerine darlık olduğu ve geniş yerlere çıkmak için Mekke'den ayrılan her bir adam kendisiyle birlikte Harem'e tazim için Harem'in taşlarından bir taşı aldı. Nereye inerlerse onu oraya koyar ve onun etrafında tavaf ederlerdi. Tıpkı Kâbe'yi tavaf ettikleri gibi. O derece ilerlediler ki, güzel gördükleri ve beğendikleri her taşa ibâdet etmeye başladılar. Bu durum, asırlarca devam etti ve üzerinde buldukları durumu unuttular İbrâhim ve İsmâil'in dinini değiştirdiler. Böylece putlara ibâdet ettiler ve kendilerinden önceki sapıklıkta bulunan ümmetlerin yaptığı şeylere döndüler. Bununla beraber İbrâhim zamanından tuttukları bazı kalıntılar kalmıştı. Beyti tazim, onu tavâf etme, hac, umre, Arafa ve Müzdelife'de vukuf ve develeri hedy etmek, Hac ve umreye telbiye getirmek gibi. Bununla beraber ondan olmayan şeyleri de o dinin içine sokmaktan geri durmadılar. Kinâne ve Kureyş telbiye getirdikleri zaman şöyle derlerdi :

« لَيْتَكَ اللَّهُمَّ لَيْتَكَ ،

لَيْتَكَ لِأَشْرِيكَ لَكَ إِلَّا شَرِيكَ هُوَ لَكَ ، تَلِيكَهُ . وَمَا مَلَكَ . »

•Ey Allahım, senin emrine a'mâdeyim, senin emrine hazırım, senin emrine hazırım. Senin şerikin yoktur ancak bir şerik vardır ki o da senin içindir. Onun ve mâlik olduğunun mâlikisin. - Böylece onlar O'nu telbiye ile tevhid ediyorlar = birliyorlar, sonra onunla birlikte putlarını sokuşturuyorlardı. Ve o putların mülkünü de O'nun eline veriyorlardı. Allah Tebâreke ve Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki :

kaya parçası vardı ki onun üzerinde Sakif'den bir adam hacılar için kavut uvalardı. Lât taşı diye isimlenirdi. Bu adam öldüğü zaman Amr onlara dedi ki : O ölmedi fakat taşın içine girdi ve onlara o kaya parçasına ibâdet etmelerini emretti. Bir de o taşın üzerinde bir ev yapmalarını emretti ki ona da Lât ismi verilir. (Ravzül-Ünüf'e bak).

« وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ »

-Onların ekserisi Allah'a iman etmezler ki onlar O'na şirk koşmuş olmasınlar.- Yani beni, hakkımı bilmek için tevhid etmiyorlar, ancak benimle birlikte halkımdan bir şerik kılıyorlar, demektir.

Nûh kavminin putları

Nûh kavmi için de putlar vardı. Onlara ibâdet ediyorlardı. Allah Tebâreke ve Teâlâ onların haberini Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e şöyle anlatıyor :

: « وَقَالُوا لَا تَدْرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا »

-Onlar dediler ki elbette ilâhlarınızı terketmeyiniz. Ne Veddi ne Sûvâ ne Yağusu ne Yeuku ne Nesri terk etmeyiniz. Böylece çok kimseleri şaşırtilar sapıttılar.-

Kabileler ve putları

İsmâil'in zürriyetinden ve başkalarından İsmâil'in dininden ayrılanlar şunlardır : Huzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Muzar. Bunlar Suvâ edinmişlerdi. Suva' Ruhât'da bulunuyordu. Bir de Kelb b. Vebre vardı. Kuzâa'den idiler. Bunlar Veddi ittihaz etmişlerdir. O Dûmatü'l-Endel'de bulunuyordu,

İbn-i İshâk dedi :

Kâb b. Mâlik el-Ensârî dedi ki :

وَنَسَى اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَوَدًّا وَنَسَلَهَا أَقْلَانَدَ وَالشُّوفا

«Biz Lât', Uzzâ'yı ve Veddi unuturuz ve onlardan gerdanlıkları ve küpeleri çıkartırız.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyt onun bir kasidesindedir yeri gelince inşaallâh zikredeceğiz.

İbn-i Hişâm'ın Kelb b. Vebre'nin nesebi hakkındaki reyî

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kelb Vebre b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. İlhaf b. Kuzâe'nin oğludur.

Yağus ve ibâdet edenleri

İbn-i İshâk dedi ki :

En'um Tayy'dandır. Mevhic'den Ehl-i Cüreş Yağus'u Cüreş'de put ittihaz ettiler.

İbn-i Hişâm'ın En'um hakkında ve Tayy'in nesebi hakkında reyî

En'em de denilir. Tayy, Üded b. Mâlik'in oğludur. Mâlik : Mez-hic b. Üded'dir. Denilir ki Tay, Üded b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğ-ludur.

Yaûk ve onun ibâdetçileri

İbn-i İshâk dedi ki :

Havlân, Hemdân'dan bir koldur Bunlar Yaûku Yemen toprak-larından Hem'dan topraklarında put edindiler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Mâlik b. Namt el-Hemdani şöyle dedi :

يَرْبِسُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَيَبْرِي وَلَا يَبْرِي يَعُوقُ وَلَا يَرِيْسُ

«Allah dünyada zarar verir ve menfaat verir. Yâuk ise ne menfaat verir ne zarar verir.»

Bu beyt onun beyitleri içindedir.

Hemdân ve nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hemdân'ın ismi : Evsele b. Mâlik b. Zeyd b. Rebia b. Evsele b. el-Hiyâr b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir. Evsele, Zeyd b. Evsele

b. el-Hiyâr'in oğludur da denilir. Hemdân, Evsele b. Rebia b. Mâlik b. el-Hiyâr b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğludur da denilir.

Nesr ve ibâdetçileri

İbn-i İshâk dedi ki :

Himyer'den Zu'l-Külâ' Himyer topraklarında Nesr'i put ittihaz etmişlerdir.

Umyânis ve ibâdetçileri

Havlân'ın bir sanemi vardı ki ona Umyânis denilirdi. Havlân topraklarında idi. Ona davarlarından ve ekinlerinden taksim ederlerdi. Bunu kendi iddialarına göre, onunla Allah arasında taksim ederlerdi. Allah Teâlâ için tahsis ettikleri Umyanis'in hakkına girerse onu ona bırakırlar. Umyânis'in hakkı Allah Teâlâ'nın hakkı içine girerse ona geri verirlerdi. Onlar Havlân'dan bir koldur. Onlara Edim denilir. Allah Teâlâ ve Tebareke, zikrettiklerine göre, şu âyeti onların hakkında inzâl buyurdu :

« وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرِئْسِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ . »

•Onlar Allah için, onun yarattığı ekin ve meyvelerle hayvanlardan, bir hisse ayırdılar da kendi boş zanlarınca; Şu, Allah'ın, dediler, şu da ortaklarımız (olan putlar)ın. Ortaklarına âid olanlar Allaha ulaşmaz, Allaha âid olanlar (evet) onların ortak koştuklarına gider. Hükmede geldikleri bu şeyler ne kötüdür.-

Havlân'ın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki : Havlân, Amr b. Hâf b. Kuzaa'nın oğludur. Denilir ki : Havlân, Amr b. Mürre b. Üded b. Zeyd b. Mihse b. Amr b. Arib b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'in oğludur. Bir rivâyette : Havlân Amr b. Sad el-Aşire b. Mezhic'in oğludur.

Sad ve âbidleri

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Milkân b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mu-
zar'ın bir sanemi vardı ki ona Sa'd denirdi. Onların topraklarından
bir sahrada (56) kabaca uzun bir taşır. Söylendiğine göre Beni Mil-
kân'dan bir adam damızlık edindiği bir deveyle oraya karşı durup
da onun bereketinden istemek için gitti. Deve onu gördüğü zaman
— ki bu deve otlayan, üzerine binilmeyen bir deve idi ve ona karşı
kanları akıtılıyordu — ondan şuraya buraya kaçtı gitti. Devenin sa-
hibi Milkânlı kişi gazablandı ve bir taş alıp ona attı. Sonra dedi ki :
Allah seni mübarek etmesin. Devemi kaçirttin. Sonra onu aramak
için gitti nihayet deveyi çağırdı. Deve gelip yanaştığına o, şöyle dedi :

أَتَيْنَا إِلَى سَعْدٍ لِيَجْمَعَ شَمْلَنَا فَشَتَّتْنَا سَعْدٌ فَلَا نَحْنُ مِنْ سَعْدٍ
وَهَلْ سَعْدٌ إِلَّا سَحْرَةٌ بِنْتَوْفَةٍ مِنَ الْأَرْضِ لَا تَدْعُو لِيَّ وَلَا لِأَرْضِي

«Biz Sa'd'e gittik ki dağınıklığımızı toplasın. Sa'd ise bizi dağıttı. O
hâlde biz Sa'd'den değiliz.

Sa'd bir şey bitmeyen bir toprakta bir kaya parçasından başka bir
şey değil. Ne bir yanlışa ne de doğruya iletmez.»

Devs sanemi

Devs'de Amr b. Humeme ed-Devs'i'nin bir putu vardı.

İbn-i Hişam dedi ki : İnşâallah yeri gelince ondan bahsedeceğiz.

Devs'in nesebi

Devs, Udsân b. Abdullah b. Zehrân b. Kâb b. Hâris b. Kâb b. Ab-
dillah b. Mâlik b. Nasr b. Esed b. Ğavs'in oğludur. Bir rivâyette Devs
Abdullah b. Zehrân b. Esed b. Ğavs'in oğludur.

Hübel

İbn-i İshâk dedi ki : Kureyş Kâbe'nin içinde bir su kuyusunun
başında bir put ittihaz etmişlerdi. Ona Hübel (58) denilirdi.

İbn-i Hişam dedi ki : İnşâallah yeri gelince ondan bahsedeceğiz.

(56) Sahra Cidde'nin sahilindedir (Mu'cem el-Buldan'a bak).

(58) Hübel Arabın Kâbe'nin içindeki ve etrafındaki putlarının en bü-

İsâf ve Nâile ve Âişe (Râdiyallâhü anhâ)'nin

İbn-i İshak dedi : onlar hakkındaki hadisi

İsâf ve Nâile'yi Zemzem mevziinin başında onlara kurban kesiyorlardı. Onları put edinmişlerdi. İsâf ve Nâile Cürhüm'den bir erkek ve bir kadın idiler. İsâf b. Bağy. Ve Nâile binti Dik idiler. İsâf Kâbe'de Nâile ile münâsebette bulundu. Böylece Allah onları taş yaptı.

İbn-i İshâk dedi ki : Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Amere binti Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den naklen bana haber verdi ki, o kadın şöyle dedi :

İşittim Âişe (Râdiyallâhü anhâ) şöyle diyordu : İsâf ve Nâile'nin Cürhüm'den bir erkek ve bir kadın olup Kâbe'nin içinde münâsebette bulundular. Allah Teâlâ da onları iki taş hâline çevirdi. Vallâhu Âlem.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebü Tâlib şöyle dedi :

وَحَيْثُ يَنْبِخُ الْأَشْعَرُونَ رِكَابَهُمْ تَمَعَى الشَّيُولِ مِنْ إِسَافٍ وَنَائِلٍ

«Eşariler develerinin yükünü İsâf ve Nâile'den sellerin aktığı geniş yere yığarlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyt, onun bir kas'desinde bulunur ki onu inşâallah Teâlâ yerinde zikredeceğiz.

Arapların putlarla yaptıkları

İbn-i İshâk dedi ki : Her bir belde ehli, beldelerinde kendisine ibâdet ettikleri bir put edinmişlerdir. Onlardan bir adam bir sefere çıkmaya niyet ettiği, bineğine bindiği zaman ona sürünürdü. Bu, sefere yöneldiği zaman en son yaptığı şeydi. Seferinden geldiği zaman ona yüz göz sürerdi. Bu da ehlini görmezden önce başladığı ilk şey idi. Allah, Resûlü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tevhid ile gönderince Kureyş dedi ki :

yüğü idi ve o kırmızı akıktan insan süreti üzere yapılmıştı. Sağ eli kırık idi. Kureyş ona bu şekilde kavuştu. Onun için altundan bir el yaptılar. (İbn-i Kelbi, Esmam'a bak).

-İlâhları bir tek ilâh mı kılar. Bu acayib bir şeydir!- Araplar Kâbe ile birlikte birtakım tâgutlar ittihaz etmişlerdi. Bunlar birtakım evlerdir ki onlara ta'zim ederlerdi; tıpkı Kâbe'ye ta'zim ettikleri gibi. Onların da bakımçıları ve hizmetçileri vardı. Onlara hediyeler verirlerdi, tıpkı Kâbe'ye verdikleri gibi, onları tavaf ederlerdi, tıpkı Kâbe'yi tavâf ettikleri gibi, onların yanında kurban keserlerdi. Fakat, Kâbe'nin onlardan üstünlüğünü bilirlerdi. Çünkü onlar biliyorlardı ki, orası İbrâhim Halil'in beyti ve mescididir.

Uzzâ (60) ve hizmetçileri

Kureyş ve Beni Kinâne'nin Nahle (61) de Uzzâ diye bir putları vardı. Hizmetçi ve perdedarları Süleym'den Berû Şeybân (62) idi. Onlar, Beni Hâşim'in müttelikleri idi.

(60) Uzzâ. Lât ve Menat'dan daha yenidir. Arablar bunlarla Uzzâ'dan önce isimlenmişlerdir. Temim b. Mer. oğlunu Zeyd-i Menât ile isimlendirdi. Nitekim Salebe b. İkabe. oğlunu Teym-i Lât ile isimlendirdiği gibi. Abdul-Uzzâ b. Kâb. bu isimle isimlenen Arapların en öncesidir. Uzzâ'yı put edinen Zâlim b. Esad idi. Bu, Kureyş'e göre sanemlerin en büyüğü idi. Onu ziyâret ederlerdi, yanında kurban kesmekle tekarrüpla bulunurlardı. Zait bir rivâyette: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan bir gün bahsetti ve dedi ki: Uzzâ'ya beyaz bir koyun ihdâ etmişimdir. Ben kavminin dini üzere idim.» Kureyş'in ona ibâdet etmeğe düşkünlüğü o kadar ilerlemişti ki: Ebû Uheyhe ölüm hastalığında iken Ebû Leheb onu ziyâret etti, onu ağlıyor olarak buldu. Dedi ki: Ey Ebû Uheyhe seni ağlatan nedir, ölümden mi ağlıyorsun? Ondaki kurtuluş yoktur. Dedi ki hayır vallâhi. Fakat benden sonra Uzzâ'ya ibâdet eden olmaz diye korkuyorum. Ebû Leheb dedi: Hayâtında, senin için ona ibâdet edilmiyordu. O hâlde ona ibâdet edilmesi senden sonra senin ölümünden ötürü de terk edilmez. Bunun üzerine Ebû Uheyhe dedi: Şimdi bildim ki benim için bir halef vardır. Ebû Leheb'in onun ibâdetine koyulmasının şiddeti onu hayrete düşürdü. (İbn-i Kellbi'nin El-Esnâm'ına ve Yakut'un Mucem'ine mürâcaat et).

(61) O Şam bölgesindeki Nahle'dir. Uzza orada Hiraz denilen bir vâdi-de idi. Mekke'den Irak'a çıkılırken sağdan Ğumeyrin hizasındadır. Bu, Zât-ı İrkin üstünde Büstâna dokuz mil ötededir. Kureyş Uzzâ'yı Hiraz vâdisinden bir dağ yolunda koruyordu. Oraya Sukam denilir. Kâbe'nin haremine benzetirlerdi. (İbn-il Kelbi'nin el-Asnâm'ına ve Yakut'un Mucem el-Buldanına bak).

(62) Şeybân: İbn-i Câbir b. Mürre b. Abs b. Rifâe b. el-Hâris b. Utbe b. Süleym b. Manzurdur. Benî Şeyban'dan oraya hizmet edenlerin en sonuncusu Debiyye b. Haremi es-Sülemi'dir. (Mucem el-Buldan'a bak).

İbn-i Hişâm dedi ki :

Özellikle Ebû Talib oğullarının müttelikleri idi. Süleym ise : Süleym b. Mansur b. İkrime b. Hasefe b. Kays b. Aylân'dır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Arablardan bir şâir şöyle demiş :

لَقَدْ أَنْكَحْتَ أَسْمَاءَ رَأْسَ بُعِيرَةٍ مِنْ الْأَذِمِّ أَهْدَاهَا أَمْرُؤٌ مِنْ بَنِي عَنَمٍ
رَأَى قَدَمًا فِي عَيْنِهَا إِذْ يَسُوقُهَا إِلَى غَنَبِ الْعُرْمِيِّ فَوَسَّعَ فِي الْقَسَمِ

«Esmâ, Ümd'den bir küçük (63) ineğin başı ile nikâhlandı ki o ineğin Beni Ganm'dan bir kişi kurban adamıştı.

Uzzâ'nın kurban kesilecek ve kan akıtılacak yerine sevk ederken o ineğin gözünde bir zafiyet gördü ve taksimde, bol bol verdi.»

Bir kurbanı boğazladıkları zaman orada hazır bulunanlar içinde böyle taksim ediyorlardı. Gabgab boğazlanan ve kanın aktığı yerdir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu iki beyt Ebû Hirâş'a âiddir. Bu, Hüzeli (64)'dir. İsmi ise Huveylid b. Mürre'dir. Bu beyit onun beyitleri içinde geçmektedir.

Sedenenin mânası

Sedene : O kimselerdir ki onlar Kâbe'nin işini yerine getirirler. Reûbe b. el-Accac dedi ki :

فَلَا وَرَبِّ الْأَمْنَاتِ الْقَطُنِ بِتَجَسُّبِ الْمَدْنِيِّ وَبَيْتِ الْمَدْنِيِّ

«Kurbanların tutulduğu yerde ve hizmetçi evinde Mekke'nin emin güvercinlerinin Rabbine kâsem ederim ki»

(63) Bu medh edileni bir ineğin başına benzetmevi murad eder ki o ineğin gözünün gitmesi yaklaşmış ve başka değil ancak boğazlamak ve taksim etmeğe salih olur vaziyete gelmiştir.

(64) Ebû Hirâş dedi ki : Bu şiir ile kendisine Esmâ denilen güzel bir kadını tezevvüc eden bir adamı hicv ediyor.

Bu iki beyt onun bir urcûzesinde geçmektedir. Yeri gelince onlardan bahsedeceğiz.

Lât ve hizmetçileri

İbn-i İshâk dedi ki :

Lât Tâif'te Sekif'in putu idi. Hizmetçi ve perdedarları, Sakif'den Muatteb oğulları idi.

İbn-i Hişâm dedi ki : İnşâallah yeri gelince onlardan bahsedeceğiz.

Menât ve hizmetçileri ve yıkılması

İbn-i İshâk dedi ki :

Menât, (65) Evs ve Hazrec'in ve Medine halkından dinleri üzere olanların putu idi. Bunlar Deniz Sahilinde, Kuteyd'de ve Müşellel tarafında oturuyordular.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Kümeyt b. Zeyd — ki bu Beni Esed b. Huzeyme b. Müdrike'den birisidir — şöyle dedi :

وَقَدْ آتَتْ قَبَائِلُ لِأَتَوَلَّى
مَنَاةَ ظَهْرَهَا مُتَحَرِّفِينَا

«Kabileler Menât'a dönmüşlerdir, ayrılarak arkalarını ona çevirmezler.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Ebû Süfyân b. Harbi gönderdi. O onu yıktı. Bir rivâyette onu yıkan Ali b. Ebi Talib'dir. (66)

(65) Menât onların hepsinin en eskisi idi. Hiçbir kimse Evs ve Hazrec'den onun için tazim etmekte daha şiddetli kimse olmadı (İbn-i Kelbî'nin El-Esnâm'ına bak).

(66) İbn-i Kelbî, el-Esnâm kitabında bu reyî tercih eder. Denilir ki Ali orasını yıktığı zaman ona ait olan şeyleri aldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi.

Zu'l-Halese, sadinleri ve yıkılması

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Zu'l-Halese, Devs, Hasam, Becile ve araplardan beldeleri Tebâle'de (67) bulunan kimselerin putu idi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bir rivâyette : Zu'l-Huluse denilir. Arabdan bir adam dedi ki :

لَوْ كُنْتُ يَا ذَا الْخَلَصِ الْمَوْتُورَا مِثْلِي وَكَانَ شَيْخُكَ الْقَبُورَا
لَمْ تَنْهَ عَنِ قَتْلِ الْعِدَاؤِ زُورَا

«Ey Zü Halese şayet sen de benim gibi ölüsü öldürülmüş de kanıma yetişmemiş olsaydın ve senin şeyhin de kabre konulmuş olsaydı, mütecâvizleri katletmekten yalan yere nehy etmezdin.»

Onun babası öldürülmüştü, intikamını almak istedi. Zü Halasa'nın yanına geldi orda bulunan fal oklarını attı. Ok intikam almaması için çıktı. Bunun üzerine bu beytleri söyledi. İnsanlardan İmriülkays b. Hücr el-Kindi (68)'nin bu putu icad ettiğini diyenler vardır. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Cerir b. Abdullah el-Beceli'yi gönderdi o Zü Halasa putunu yıktı.

Fels bakımcıları ve yıkılması

İbn-i İshak dedi ki :

Fels Tay'ın ve onlara yakın olan Tayy dağlarında oturan Selmâ ile Ecee kabilelerinin putu idi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

(67) Tebâle : Mekke'nin yakınında Mekke'den yedi konaklık mesafe ötededir.

(68) Bu putu İmriül-Kayse nisbet eden kimse der ki : Zul-Halsa'nın yanında, Benî Esed onun babasını katlettikleri zaman, oklarla fal açan odur. Ve o üç fal oku ile fal açtı ki bunlar Râciz, Âmir ve Mariz'dir. Ona Râciz çıktı. Bunun üzerine puta sövdü, ona taş attı. Ve : Ananın dilağını ısırsırım, dedi. Bundan sonra artık hiçbir kimse Zul Halasa'nın yanında ok çekmedi. Ta ki İslâm gelinceye kadar. (Ravzül-Ünüf'e bak)

Ehl-i ilimden bazıları bana haber verdi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'i ona gönderdi, onu yıktı. İçinde iki kılıç buldu. Onlardan birine Resûb, diğerine Mihzem denirdi. Bunları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi o da ona hibe etti. Onlar Ali (Radiyallahü anh)'ın kılıçlarıdır.

R u â m

İbn-i İshâk dedi ki :

Himyer ve Ehl-i Yemen için San'a'da kendisine Ruâm denilen bir Beyt var idi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bunun bahsini yukarda anlattım.

Ruzâ ve bakımcıları

İbn-i İshâk dedi ki :

Rüzâ, Beni Rabie b. Kâb b. Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temim'in putu idi. Müstevgir b. Rebia b. Kâb b. Sa'd, İslâm'da onu yıktığı zaman, onun hakkında şöyle dedi :

وَأَقْدَشَدْتُ عَلَى رُزَا، شَدَّةً
فَدَرَكْتُهَا فَمَرًّا بِبَاعِ أَحْمَا

«Rüzâ'nın üzerine öyle bir hamle yaptım ki onu Esheme' çukurunda
otsuz susuz bir yerde bıraktım.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun;

فَدَرَكْتُهَا فَمَرًّا بِبَاعِ أَحْمَا

«Onu Eshem çukurunda otsuz susuz bir yere bıraktım»

sözü, Beni Sa'd'dan bir adamdan nakl edilmiştir.

Müstevgir ve ömrü

Denilir ki : Müstevgir üçyüz otuz sene yaşadı. Muzarr (69) kabilesinin en uzun ömürlüsü idi. Ve şunu söyleyen odur :

(69) Bazıları demiş ki : Müstevgir, Ukkâz çarşısında hazır bulundu, onunla beraber oğlunun oğlu da bulunuyordu. Torunu ihtiyarlanmış idi. De-

وَأَقْدَسَتْ مِنْ الْحَيَاةِ وَطَوْلَهَا وَعَمَرْتُ مِنْ عَدَدِ السِّنِّينَ مِثْلَنَا
 مِثْلَ حَدَّتْهَا بَعْدَهَا مِثْلَانِ إِلَى وَأَزْدَدْتُ مِنْ عَدَدِ الشُّهُورِ سِنِينَا
 هَلْ مَا بَقِيَ إِلَّا كَمَا قَدْ قَاتَنَا يَوْمَ يَمُرُّ وَلَيْلَةٌ تَحْدُونَا

«Hayât ve uzunluğundan usandım ve yüzlerce sene adedince yaşadım.

Bir yüz sene ki peşine iki yüz senem gelir.

Aylardan fazla seneler yaşadım.

Bir gün ve onu takip eden bir geceden başka bir şey kalmadı.»

İnsanların bazıısı bu beytleri Züheyr b. Cenab el-Kelbi'den rivâyet ederler.

Zu'l-Keabât ve bakımcıları

İbn-i İshâk dedi ki:

Zu'l-Keabât Bekr ve Tağlib kabilelerinin putu idi. Bunlar Vâil ve İyâd'ın oğullarıdır. Bu put Sindâd'da idi. Ona Aşâ Beni Kays b. Salebe şöyle der:

بَيْنَ الْخَوْزَنِيِّ وَالسَّيِّدِ وَبَارِقِ وَالْبَيْتِ ذِي الْكَعْبَاتِ مِنْ سِنْدَادِ

«Havernek, (70) Sedir, Bârik ve Sindâd (71)'dan, Zul-Keabât (72)'in arasındadır.»

desi onu yediyordu. Bir adam ona : Bu ihtiyara acı! Senelerce o sana acıdı, dedi? Bunun üzerine müstevgir : Bu gördüğün kimdir? dedi. Adam : O, baban veya dedendir. O da dedi ki : hayır o, oğlumun oğludur. Bunun üzerine adam, bugünkü gibi bir gün ve Müstağir b. Rebîe gibisini gördüm, dedi. Müstevgir : benim, dedi. Bu beyitleri zikretti. Sicistânî, uzun ömür yaşayanlar konusunda uzun uzadıya anlatmıştır.

(70) Havernek : Bir küşktür ki, onu Numân el-Ekber Hire meliki Sâbûr için inşa etmiştir ki çocuğu orada onun yanında bulunsun. Arabların, mislini görmediği acib bir bina tarzında inşa etmiştir. Onu, onun için Senmâr inşa

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyt Esved b. Yafer el-Nehşelli'nindir. Nehşel b. Dârum b. Mâlik b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'dir. Bu beyt, bir kasidesinde geçmektedir. Onu bana Ebû Muhriz Halefe'l-Ahmer okudu :

أَهْلُ الْخَوَزَنَةِ وَالسَّيْرِ وَبَارِقِ
وَأَبَيْتِ ذِي الشَّرَفَاتِ مِنْ سِنْدَادِ

«Havernek, Sedir ve Bârik ehli ve Zü Şürefât'ın beyti Sindân'dandır.»

BAHİRE, SÂİBE, VASİLE VE HÂMİNİN DURUMU

İbn-i İshâk'ın onlar hakkındaki görüşü

İbn-i İshâk dedi ki :

Bahire sâibenin dişi yavrusudur. Sâibe ise dişi devedir, ki bir-biri peşine on dişi yavru doğurduğu zaman uzaklaştırılır ve artık sırtına binilmez. Ve yünü kırılmaz, sütü içilmez, ancak misafir içebilir. Bundan sonra doğurduğu dişi yavrunun kulağı yarar sonra anasıyla birlikte yolu serbest bırakılır, onun da sırtına binilmez, yünü kırılmaz ve konuktan başka kimse onun sütünü içmez. Tıpkı anasına yapıldığı gibi ona da yapılır. Bu ise Bahire'dir ki sâibenin dişi yavrusudur. Vasile : Beş batında bir bir peşine ikiz olarak aralarında erkek bulunmayan on dişi yavru getiren bir dişi koyundur. Böylece bundan sonra doğurduğu yavrular erkekler için olurdu, kızlar için olmazdı. Ancak onlardan biri ölürse onu yemekte onların erkekleri ve kızları ortak olurlardı.

İbn-i Hişâm der ki : Şöyle de rivâyet olunur. Bundan sonra doğan yavrular yalnız erkekler için olurdu kızlara hiç bir şey verilmezdi.

etmiştir. Onun için, onunla birlikte meşhûr haber vardır. Sedir'in mânası (Fârisi ile) : Melikin evi demektir.

(71) Sindâd veya Sendâd : Küfe'nin Sevâdının altında İyâd kabilesi için konuk yerleridir. Küfe'nin Negrân'ının ötesindedir (Mu'cem el-Buldân'dan nakl olunmuştur).

(72) Keâbât : Terbî'i yâni murabba kılmayı murad ediyor ve her murabba yapılan binayı kasd ediyor. Bu Kâbe'dir = murabba' binâdır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Hâmî : Erkek hayvandır ki, onun sulbünden birbir peşine aralarında erkek bulunmayan on yavru doğduğu zaman sırtı himaye olunur ve artık ona binilmez. Yünü kırılmaz ve develeri arasında serbest bırakılırdı ve başka bir şekilde kullanılmazdı.

İbn-i Hişâm'ın onlar hakkındaki reyî

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Bu hayvanlar hakkında İbn-i İshak'ın naklettiği, Araplarda olan duruma uymuyor. Yalnız Bahire hakkındaki nakli doğrudur. Onlara göre Bahire, dişi devedir ki, kulağı yarılır ve sırtına binilmez, yünü kırılmaz ve misâfirden başka kimse sütünü içmez. Veya sütü sadaka olarak verilir. İlahları için, serbest bırakılır.

Sâibe : Dişi devedir ki, adam eğer hastalığından iyileşirse veya istemekte olduğu bir şeye kavuşursa onun serbest bırakmasını nezr eder. Bu durumda develerinden bir dişi deveyi veya bir erkek deveyi putları için serbest bırakmış olsa hayvan serbest kalıp otlasa artık onunla yararlanılmaz.

Vasile : Dişi devedir ki, anası her batında iki yavru doğurur, ve o devenin sâhibi onlardan dişi olanları ilâhları için kılar ve eril olanlarını da kendisi için kılar. O dişi yavruyu anası doğurur ve onunla beraber bir batında bir erkek yavru doğurursa derler ki : o dişi yavru erkek kardeşine vâsil oldu. Böylece o dişi yavru, erkek kardeşiyle birlikte serbest bırakılır ve ondan artık menfaatlanılmaz. (73)

İbn-i Hişâm dedi ki : Onu bana Yunus b. Habib el-Nahvi ve ondan başkası haber verdi. Bazılarının rivâyet ettiğini başkası rivâyet etmemiştir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah Tebâreke ve Teâlâ Resûlü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderdiği zaman ona şu âyet-i kerimeleri inzâl buyurdu :

(73) Bahire ve kardeşleri hakkında söz çok uzundur; onda ihtilâf olunmuştur. Alûsî onların büyük bir kısmını zikretmiştir (Bülûğul-Erib c. 3, s. 34 - 39).

« مَا حَمَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَتَرْتُمْ لَهُمْ لَافِعِينَ ». . وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى :
« وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا وَإِنْ
يَكُنْ مِنْتَهُ فَمَنْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَضَعْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ». . وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ :
« قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ لَعَلَّكُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ
اللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ». . وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ : « مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ
وَمِنَ الْمَرْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلِدْكُمْ حَرَّمَ أَمْ الْإِثْمَيْنِ أَمَا أَسْتَشْكَتَ عَلَيْهِ أَزْوَاجَ
الْإِثْمَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمِهِمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ . وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ النَّعْرِ
اثنَيْنِ قُلْ آلِدْكُمْ حَرَّمَ أَمْ الْإِثْمَيْنِ أَمَا أَسْتَشْكَتَ عَلَيْهِ أَزْوَاجَ الْإِثْمَيْنِ
أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمْ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا
لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ »

-Allah ne -Bahire-den, ne -Sâibe-den, ne -Vasile-den, ne de -Hâmi-den hiç birini (meşrû) kılmamıştır. Fakat o küfredenler Allaha karşı («Bize bunları o emretmiştir» diye) yalan düzerler. Onların çoğunun akılları ermez.» Ve Allah Teâlâ şöyle inzâl buyurdu : «Bir de (şöyle) dediler : «Şu davarların karınlarında bulunan (yavru)lar (canlı doğarsa) sade erkeklerimiz için (helâldir), kadınlarınıza haram kılınmıştır. Eğer o, ölü (doğar)sa onlar bunda ortakdırlar.» (Allah) onların (bu helâldir, bu haramdır yollu) vasıflarının cezasını verecektir. Şüphesiz ki O, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir, hakkiyle bilendir.»

Ve ona şunu inzâl buyurdu : «De ki : «Allahın size indirib de (kendi kendinize) ondan (kimini) haram, (kimini) helâl yaptığınız rızıkdan ne haber? Söyleyin bana?» De ki : «Allah mı size izin verdi de (öyle yaptınız), yoksa Allaha iftira mı ediyorsunuz?» Ve ona şöyle inzâl buyurdu :

-Koyundan iki çift, keçiden de iki çift. De ki - (Allah) iki erkeği mi, yahut iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerine sarınıp bürünen (erkek ve dişi yavruları) mı, (hangisini) haram etti? (Da'vanızda) doğru iseniz bana ilme dayanarak haber verin.- De ki : -Deveden de iki, sığırdan da iki (çift yarattı). - (Allah) iki erkeği mi, yahud iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerine sarınıp bürünen (erkek ve dişi yavrular) ı mı, (hangisini) haram etti? Yoksa Allah size bunu (haram kılmayı) tavsiye ettiği zaman siz hazır mıydunuz? - İnsanları ilme dayanmadan sapdırmak için yalan düzüp de Allahın üstüne atanlardan daha zalim kimdir? Şüphesiz ki Allah o zalimler gürûhuna hidâyet vermez.-

Bahire, Sâibe, Vasile ve Hâmi lügaten ne demektir

İbn-i Hişâm dedi ki : Şâir şöyle dedi :

حَوْلَ الْوَصَائِلِ فِي شَرِيفِ حِقَّةٍ وَالْحَامِيَاتِ ظُهُورَهَا وَالنَّيْبِ

«Şüreyf'de vasilelerin ctrafında bir hıkka ve sırtları hâimler ve sâibeler vardır.»

Temim b. Übeyy b. Mukbil — ki bu Beni Âmir b. Sa'saa'dan birisidir, şöyle dedi :

فِيهِ مِنَ الْأَخْرَجِ الرِّبَاعِ قَرْقَرَةٌ هَذَرُ الدِّيَاقِ وَسَطَ الْمَجْمَعَةِ الْبُحْرُ

«Orada baharda otlayan beyazlı siyahlı vahşi eşeklerden, bahirelerin deve sürüsünün arasında bulunurken Diyağ boğasının böğürmesi gibi ses çıktı.»

Bu beyit onun bir kasidesinde geçmektedir. Bahire'nin cemi : Behâir ve buhurdur. Vasile cemi : Vesâil ve vusûl'dur. Sâibe'nin cemi : (ekseri olarak) Sevâib ve süyyeb'dir. Hâm'm cemi (ekseri olarak) : Havâmdir.

NESEBİN DİZİLİŞİNE DÖNDÜK

Huzâe'nin nesebi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Huzâe şöyle der : Biz Benû Amr b. Amir'iz, Yemen'deniz.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Huzâe şöyle der : Biz Benü Amr b. Rabie b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Hârise b. İmriül-Kays b. Salebe b. Mâzin b. el-Esed b. Gavs'iz. Bana Ebü Ubeyde ve ehli ilimden ondan başkasının haber verdiği-ne göre Hindef onun anasıdır. Denilir ki : Huzâe : Benü Hârise b. Amr b. Âmir'dir. Huzâe diye isimlenmesinin sebebi Amr b. Âmir'in çocuklarından ayrılıp geri kalmasıdır. Bu, onların Yemen'den çıkıp Şam'a gitmeyi kastederek Merr-i Zahrân'a inip orada ikamet ettikleri zaman oldu. Avn b. Eyyüb el-Ensâri, (— ki bu Beni Amr b. Sevad b. Ganm b. Kâb b. Seleme'den birisidir ve müslüman Hazreclerdendir —) şöyle dedi :

فَلَمَّا هَرِطْنَا بَطْنَ مَرِّ نَحْرَعَتَ خُرَاعَةُ مِتْنَا فِي حُيُولِ كَرَاكِرِ
حَمَتَ كُلِّ وَاِدٍ مِّنْ نِّهَامِهِ وَاحْتَمَّتْ بِصُمِّ الْقَنَاءِ وَالْمُرْهَقَاتِ الْبَوَاتِرِ

Merr içine indiğimiz zaman, Hüzâa bizden toplulukların atlarından geri kaldılar.

Tihâm'e'den her bir vâdiyi korudu ve muhkem süngüler ve keskin kılıçlar ile korundular.»

Bu iki beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Ebü Mutahhir İsmâil b. Râfi el-Ensâri — ki bu Beni Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. el-Evs'den birisidir — şöyle dedi :

فَلَمَّا هَرِطْنَا بَطْنَ مَكَّةَ أَحْمَدَتْ خُرَاعَةُ دَارَ الْآكِلِ النَّحَامِلِ
فَلَمَّا كَارِيسَا وَسَدَّتْ قَدَائِلَا عَلَى كُلِّ حَيٍّ بَيْنَ نَجْدٍ وَسَاحِلِ
نَمَوْا خُرْمًا عَزَّ بَطْنَ تَكْدًا وَاحْتَمُوا بِعِزِّ خُرَاعِيِّ شَدِيدِ الْكُوَاهِلِ

«Mekke'nin vâdisine indiğimiz zaman Hüzâe meşakkatlere göğüs geren ve kötülükleri isnâ eden yurdda övgüye değer şeyler işledi.

Ve o Necid ile Sâhil arasındaki her kabileye insan topluluklarını yerleştirdi ve at sürülerini dağıttı. Mekke vâdisinden Cürhümü sürdüler ve onlar da etrafını şiddetle koruyan bir Huzâi'nin izzetiyle gerisin geriye oturdular

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyitler onun bir kasidesindedir. Ben inşaallah onları Cürhüm'ün sürmesi konusunda zikredeceğim.

Müdrike ve Huzeyme'nin çocukları

İbn-i İshâk dedi ki :

Müdrike b. İlyâs'ın iki erkek çocuğu oldu. Biri Huzeyme b. Müdrike ve biri de Hüzeyl b. Müdrike. Bunların anası ise Kuzâa'dan bir kadındır. Huzeyme b. Müdrike'nin ise dört erkek çocuğu oldu : Kinâne b. Huzeyme, Esed b. Huzeyme, Esedete b. Huzeyme ve Hun b. Huzeyme. Kinâne'nin anası Uvâne binti Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mu-
zar'dır.

Kinâne'nin çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Kinâne b. Huzeyme'nin dört erkek çocuğu oldu. Nadr b. Kinâne, Mâlik b. Kinâne, Abd-i Menât b. Kinâne (74) ve Milkân b. Kinâne. Nadr'ın anası Berre, Mürr b. Üdd b. Tâbihe b. İlyâs b. Mu-
zar'ın kızıdır. Sâir oğulları ise diğer bir kadına âittir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Nadr, Mâlik ve Milkân'ın anası : Berre binti Mürr'dir. Abd-i Menât'ın anası : Hâle binti Süveyd b. Cıtrif'dir. Ezdi-Şenüe'dendir. Şenüe : Abdullah b. Kâb b. Abdillâh b. Mâlik b. nasr b. Esd b. Gavs'dir. Şenüe isimlenmesi ancak onların aralarındaki bir şeneândan dolayıdır. Şeneân : buğz demektir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Nadr : Kureyş'dir. Onun zürriyetinden olan kimseler ise Kureşî'dir. Zürriyetinden olmayan kimseler Kureşî değildir. Cerir b. Atiyye — ki bu Beni Küleyb b. Yerbu b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'dir — Hişâm b. Abdil-Melik b. Mervân'ı medh ederek şöyle dedi :

(74) Taberi Kinâne'nin çocuklarına Âmir, Hâris, Nâsir, Çanm, Sad, Avf, Cerül ve Cırâl ve Çazevân'ı ilâve etmiştir.

مَا أَلَامَ اللَّهُ لَدَّتْ قُرْبَانًا بِمَعْرِفَةِ النَّجَارِ وَلَا عَقِيمِ
وَمَا قَرَمْتُ بِأَنْجَبٍ مِنْ أَيْكُمُ وَمَا خَالَ بِأَكْرَمٍ مِنْ نَعِيمِ

«Kureyş'i doğuran ana, aslında ziyâde levm edileni değildir, doğurmayan bir kadın da değildir.

Babanızdan daha necib bir erkek yoktur ve Temim'den daha kerim bir dayı yoktur.»

Bununla Berre binti Mürr'ü kasd ediyor ki bu Berre, Temim b. Mürr'ün kızkardeşidir. Nadr'ın anasıdır. Bu iki beyt onun bir kasideindedir.

Bir rivâyette Fihri b. Mâlik : Kureyş'dir. Zürriyetinden olan kimseler de Kureşî'dir. Zürriyetinden olmayan kimseler ise Kureşî değildir. Kureyş'in Kureyş ile isimlenmesi, tekarruşdan dolayıdır. Tekarruş ise ticâret ve kazanmaktır. Reûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

فَدَكَانَ يُبْنِيهِمْ عَنِ الشُّمُوشِ وَالْحَمْلِ مِنْ نَاقِطِ الْقَرُوشِ
شَخْمَ وَنَحْصَ لَيْسَ بِالْفَشُوشِ

«Onları şügüş denilen buğdaydan, ticâret ve kazanmaktan âleti olan kuruşların birbir peşine düşmesinden meydana gelen haşl denilen halhal ve bileziklerden iç yağ ve sağılmış saf süt müstağni kıldı idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şügüş : Şügüş adında bir buğdaydır. Haşl : Halhâl, bilezik ve benzerlerinin başlarıdır. Kuruş da ticâret ve kazanmaktır. Der ki, onları bundan, iç yağ ve öz müstağni kılmış idi. Mahz ise hâlis sağılmış süt demektir.

Bu beyitler onun bir urcûzesinde geçmektedir. Ebû Cilde el-Yeşkür — ki bu Yeşkür b. Vâil'dir — şöyle dedi :

إِخْوَةٌ قَرَشُوا الدُّنُوبَ عَلَيْنَا . فِي حَدِيثٍ مِنْ عُمَرَا وَقَدِيمٍ

«Birtakım kardeşler vardır ki onlar günahları, ömrümüzün yeni zamanlarında ve eski zamanlarında bizim üzerimize topladılar.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri arasında geçmektedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Denilir ki : Kureyş, Kureyş ismiyle şunun için isimlendi ki, dağılmalarından sonra toplandılar. Toplanmaya tekarruş denilir.

Nadr'in çocukları ve onların anaları

Nadr b. Kinâne'nin iki erkek çocuğu oldu. Mâlik b. Nadr ve Yahlûd b. Nadr. Mâlik'in anası, Âtike binti Advân b. Amr b. Kays b. Aylan'dır. O kadın, Yahlûd'un anası mıdır değil midir? diye bilmiyorum.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Ebü Amr el-Medenî'nin dediğine göre; Salt b. Nadr'in hepsinin anası Binti Sa'd b. Zarib el-Advânî'dir. Advân, Amr b. Kays b. Aylan'ın oğludur. Kuseyyir b. Abdirrahman (— ki bu Huzâe'den Beni Müleyh b. Amr'dan birisi olan Kuseyyir İzzet'dir —) şöyle dedi :

أَلَيْسَ أَبِي بِالصَّالِتِ أَمْ لَيْسَ إِخْوَتِي
لِكُلِّ هِجَانٍ مِنْ بَنِي النَّضْرِ أَزْهَرَا
رَأَيْتُ نَيْابَ الْعَصَبِ مُخْتَلِطَ السَّدى
بِنَا وَبِهِمْ وَالْخَضْرَى الْمُخَضَّرَا
فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا مِنْ بَنِي النَّضْرِ فَاتْرَكُوا
أَرَأَيْتُمْ بِأَذْنَابِ الْفَوَائِحِ أَخْضَرَا

«Acaba babam Salt'da değil midir?

Yoksa kardeşlerim, Beni Nadr'dan kerimlerin meşhûrları değil midirler?

Asb elbiselerini, bizim elbiselerimizin uzatmasıyle onların elbiselerinin uzatmasının birbirine karışmış ve kenarları daralmışken nalınları gördüm.

Eğer Beni Nadr'dan değil iseniz, erâk ağacını vâdilerin kuyruklarında yeşil olarak terkediniz.»

Bu beyitler onun bir kasidesinde geçmektedir.

Huzâe'den Salt b. Nadr'a nisbet olunan kimseler, Müleyh b. Amr oğullarıdır. Küseyyir İzzenin kavmidir.

Mâlik b. Nadr'in çocukları ve anaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Mâlik b. Nadr'in çocuğu, Fihr b. Mâlik doğdu. Anası Cendele binti Hâris b. Mudad el-Cürhûmî'dir.

İbn-i Hişâm dedi ki : O, Mudâd el-Ekber'in oğlu değildir.

Fihr'in çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Fihr b. Mâlik'in çocukları dört erkek çocuktur : Galib b. Fihr, Muhârib b. Fihr, Hâris b. Fihr ve Esed b. Fihr. Onların anaları Leylâ binti Sad b. Hüzeyl b. Müdrike'dir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Cendele binti Fihr, Yerbü b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'in anasıdır. Ve o kadının anası Leylâ binti Sa'd'dir. Cerir b. Atiyye b. El-Hatafi — ki Hatafi'nin ismi Hüzeyfe b. Bedr b. Seleme b. Avf b. Küleyb b. Yerbu b. Hanzala'dır — şöyle dedi :

وَإِذَا عَضِبْتُ رَمَى وَرَأَى بِالْحَصَى
أَبْنَاءَ جُنْدَلَةَ كَعَبِيرِ الْجَنْدَلِ

«Kızdığım zaman Cendele'nin oğulları benim arkamdan çakılları atarlar.
Tıpkı taştı yerin iyileri gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Galib'in çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Galib b. Fihr'in iki erkek çocuğu oldu : Bunlar : Luayy b. Galib ile Te y m b. Galib'dir.

Bunların anası Selmâ (76) binti Amr el-Huzâi'dir. Te y m b. Galib : Kendilerine Beni el-Edrem (77) denilen kimselerdir.

(76) Bir rivâyette, Luayy'nin anası Âtike bint-i Yahlud b. Nadr b. Kinâne'dir. Bu kadın Kureys'den doğma Atikelerin ilkidir. (Taberi'ye bak).

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kays b. Galib'in anası Selmâ binti Kâb b. Amr el-Huzâi'dir. Bu kadın Galib'in iki oğlu Luayy ile Teg m'in anasıdır.

Luayy'in çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Luayy b. Galib'in dört erkek çocuğu oldu. Bunlar Kâb b. Luayy, Âmir b. Luayy, Sâme b. Luayy ve Avf (78) b. Luayy'dir. Kâb, Âmir ve Sâme'nin anası : Mâviye (79) binti Kâb b. El-Kayn b. Cesr'dir. Hu-zâadandır.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : O, Hâris (80) b. Luayy'dir. Bunlar Cüşem b. el-Hâris'dir. Rebia'dan olan Hizzân'dandı. Cerir şöyle dedi :

بَنِي جُشَمٍ لَسَمَ هِرَابَاتٍ فَانْتَمُوا لِأَعْلَى الرَّوَابِي مِنْ لُؤَيِّ بْنِ عَلَابٍ
وَلَا تُنْكَحُوا فِي آلِ صَوْرٍ نِسَاءً كَرَاهٍ وَلَا فِي شُكَيْسٍ نِسَاءً مَثْوَى الْفَرَابِ

«Ey beni Cüşem siz Hizzânin degilsiniz.

Öyle ise revâbi denilen eşrâf Luayy b. Galib'in eşrâf kabilelerine nisbet olununuz.

Ne Al-i Davr ne de Şükays'e kadınlarınızı nikâhlayınız ki onlar ne kötü ğarib yurdlardır.»

Sa'd b. Luayy Şeyban b. Salebe b. Ukabe b. Sab b. Ali b. Bekr b. Vail'de Bünâne'dir. Rebia'dandır.

Bünâne, onlar için Beni'l-Kayn b. Cesr b. Şeyllah'dan olan çocuk bakıcısıdır. Seyllah b. el-Esed b. Vebre b. Salebe b. Hulvân b.

(77) Edrem : Ayağının aşık kemikleri ete gömülü demektir.

(78) Avf b. Luayy'nın anası Baride binti Avf b. Ğannı b. Abdullah b. Ga-tafan'dır.

(79) Sanki o kadın, mâya = suya nisbet olunmuştur. Sâfi = herrak ol-duğundan dolayı.

(80) İbn-i Kuteybe Kitâbı olan Meârif'de Luayy'nın çocuğu Hâris'in zik-rinde. Sîret ile birlikte ittifâk etmiştir.

İmran b. Haş b. Kuzaa da denilir. Bir rivâyette : O, Rebia'dan binti Nemir b. Kasıd'dır. Bir rivâyette : Binti Cerm b. Rebban b. Hulvân b. İmran b. Haf b. Kuzae'dir.

Huzeyme b. Luayy b. Ğalib Şeyban b. Salebe'nin Aizesidir. Aize ise Yemen'den bir kadındır. Bu kadın Beni Ubeyd (81) b. Huzeyme b. Luayy'ın anasıdır.

Âmir (82) b. Luayy'dan başka Beni Luayy'ın hepsinin anası Mâviye binti Kâb b. Kayn b. Cebr'dir. Âmir b. Luayy'ın anası Maşşiyye binti Şeyban b. Muhârib b. Fih'r'dir. Leylâ binti Şeyban b. Muhârib b. Fih'r de denilir.

S Â M E

Ummana yolculuk etmesi ve ölümü

İbni İshâk dedi ki :

Sâme b. Luayy ise Ummân'a gitti ve orada kaldı. İddiâ ettiklerine göre Âmir b. Luayy onu çıkarttı. Bu şundan olmuştu. İkisi arasında bir şeyden dolayı Sâme Âmir'in gözünü çıkarttı. Âmir de tehdit etti o da Ummân'a gitti. İddiâ ettiklerine göre : Sâme b. Luayy devesi üzerinde yürüyordu. Deve başını koydu otliyordu, dudağın-dan bir yılan kaptı ve deveyi çekti. Nihâyet deve yan düştü, sonra yılan Sâme'yi soktu, onu katletti. Bunun üzerine, dediklerine göre, ölümü hissettiği zaman şöyle dedi :

عَيْنَ فَايْنِكِ لِسَامَةَ بْنِ لُوَيْيٍ عَلَّقَتْ سَاقَ سَامَةَ الْغُلَاقَةَ
لَأُرَى مِثْلَ سَامَةَ بْنِ لُوَيْيٍ يَوْمَ حَلَوًا بِهِ قَبِيلًا لِنَاوَةَ
بَلْنَا عَامِرًا وَكُنَّا رَسُولًا أَنْ نَمِي إِلَيْهَا مُشْتَاةً

(81) Bu İbn-i Hişâm'ın görüşüdür. İbn-i Cerir et-Taberi'ye gelince Âize'yi Huzeyme'nin anası saymıştır. Bu kadın, ona göre Aize binti Hums b. Kuhâfe'dir. Hasam'dandır.

(82) İbn-i Cerir et-Taberi İbn-i Hişâm'ın görüşünde değildir. Kab. Amir ve Sâme'nin öz kardeş olmalarında ve analarının Mâviye olmasında İbn-i İshâk ile ittifak eder.

غَالِبِي ، خَرَجْتُ مِنْ غَيْرِ نَاقَةٍ إِنَّ تَسْكُنَ فِي مِحْمَانِ دَارِي قَائِبِي
 حَذَرَ الْمَوْتِ لَمْ تَسْكُنْ مُهْرَاقَهُ رَبِّ كَأَنْسِ هَرَفْتِ يَابْنَ لُوَيْي
 مَا لَيْنَ رَامَ ذَلِكَ بِالْحَنْفِ طَاقَهُ رُمْتَ دَفَعَ الْمُتَوَفِّ يَابْنَ لُوَيْي
 بَدَّ جَدِي وَجَدَةَ وَرَشَاقَهُ وَخَرُوسِ الشَّرِي تَرَكْتُ رَدِيَا

«Ey gözüm, Sâme b. Luayya ağla ki, Sa'me'nin baldırına bir yılan asıldı. Devesine maktul olarak yerleştirdikleri zaman Same b. Luayy gibisini görmedim.

Âmir ve Kûb'a bir elçi gönderin ki nefsim onlara muştak olduğunu tebliğ etsin.

Eğer yurdum Ummânda olsaydı ben galib zannınca devesiz yola çıkardım.

Ey Luayy'in oğlu ölüm korkusundan çok bardaklar akıttın.

Sen onun akıtanı almadın.

Ey Luayy'in oğlu ölümleri def etmeyi talep ettin bunun ölümlü olmasını isteyen kimseye karşı takat yoktur.

Dededen ve neneden ve güzel boyuluktan sonra sabırlı sebatlı deveyi yorgunluktan düşmüş olarak terkettin.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sâme b. Luayy'in bazı çocukları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ona nisbet oldular. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : Şâir olan mı? Bunun üzerine bazı ashabı : Yâ Resûlallah, sanki onun şu sözünü murâd ettin, dediler.

رَبِّ كَأَنْسِ هَرَفْتِ يَابْنَ لُوَيْي حَذَرَ الْمَوْتِ لَمْ تَسْكُنْ مُهْرَاقَهُ

«Ey Luayy'in oğlu, ölümden kaçınmak için çok bardaklar akıttın, sen ise akıtanı almadın.»

Evet, diye buyurdu.

AVF B. LUAYY VE GÖÇ ETMESİ

Onun Beni Zübyân'a nisbet edilmesinin sebebi

Ibn-i İshâk şöyle dedi :

Avf b. Luayy'a gelince — İddiâ ettiklerine göre — o Kureyş'den bir kâfile ile yola çıktı, nihâyet Gatafân b Sa'd b. Kays b. Aylân'ın topraklarına vardıkları zaman o geriye kaldı. Kavminden onunla birlikte olanlar gittiler. Onu Sa'lebe b. Sa'd götürdü. Beni Zübyân'ın nesebinde bu onun kardeşidir. Sa'lebe Sa'd b. Zübyân b. Bağid b. Reys b. Gatafan'ın oğludur. Avf da Sa'd b Zübyân b. Bağid b. Reys b. Gatafan'ın oğludur. Onu yakaladı, evlendirdi ve kendisine katarak onunla kardeşlik akdi kurdu. Böylece Zübyânda oğullarından olduğu şâyi oldu. İddiâ edildigine göre Sâlebe, geri kaldığı ve kavmi onu bıraktığında Avf'a şöyle demiş :

أَجَسَ عَلِيَّ ابْنَ لُؤَيٍّ جَمَاعَكَ تَرَكَكَ الْقَوْمَ وَلَا مَمْرِلَ لَكَ

«Ali b. Luayy senin deveni hapsedti, seni kavmin terketti ve senin için bir konut kalmadı.»

Ibn-i İshâk dedi ki : Muhammed b. Cafer (83) b. Zübeyr veya Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Husayn bana haber verdi ki :

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi : Şâyet Araptan bir kabileye intisab etseydim ve onların bizden olduğunu iddiâ etseydim elbette Beni Mürr b. Avf'a intisap ederdim. Çünkü biz onlardaki benzerlikleri biliriz. Hem de şu adamın düştüğü yeri de biliriz. Yani Avf b. Lüeyy'i tanıyoruz.

Mürre'nin nesebi

Ibn-i İshâk dedi ki :

Bu Gatafan'ın zürriyetindedir Mürre b. Avf b. Sad b. Zübyân b. Bağid b. Reys b. Gatafan'dır. Bu neseb onlar için zikr edildiği za-

(83) O Muhammed b. Cafer b. Zübeyr b. El-Avvâm b. Huveylid El-Esedî El-Medenî'dir. Amucası Urve'den ve amucasının oğlu Abbâd b. Ubeydullah'dan ve bu başkalarından hadis rivâyet etti. Ondan da Abdurrahmân b. el-Kasım ve Ubeydullâh b. Ebî Cafer ve başkaları hadis rivâyet ettiler. Fakih ve âlim bir kimse idi. Nesâî de onu sikâ = güvenilir zatlardan saymıştır.

man onu ne inkâr ettik ne tanımazlık ettik, derler. Çünkü o bize ne-seblerin en sevgilisidir.

Hâris b. Zâlim b. Cezime b. Yeybü (İbn-i Hişâm'a göre o Beni Murre' b. Avf'dan biridir) Numân b Münzir'den kaçtığı ve Kureyş'e kavuştuğu zaman şöyle dedi :

مَا قَوْمِي يَنْطَلِعُ بِنِ سَعْدٍ وَلَا يَفْرَارَةُ الشَّرِّ الرَّقَابَا
 وَقَوْمِي، إِنْ بَسَّاتُ، بَنُو لُؤَيٍّ بِمَكَّةَ عَلِمُوا مُصَرَّ الصَّرَابَا
 سَفِينَا بِأَنْبَاجِ بَنِي بَنِيضِ وَتَرَكَ الْأَقْرَبِينَ لَنَا أَنْتَابَا
 سَفَاهَةٌ مُخْلِطٍ لِمَا تَرَوْنِي هَرَّاقَ الْمَاءِ وَأَتَّبِعِ الشَّرَابَا
 فَلَوَطَّوَعْتُ، عَمْرَكَ، كُنْتُ فِيهِمْ وَمَا أَلَيْتُ أَتَّبِعُ السَّحَابَا
 وَخَشَّ رَوَاحَةُ الْقُرَيْشِيِّ رُخْلِي بِنَاجِيَةٍ وَلَمْ يَطْلُبْ ثَوَابَا

«Benim kavimim ne Salebe b. Sad'dedir, ne de boyunları uzun tüylü Fezâre'dir.

Benim kavimim eğer sorarsan Mudar'ra vuruşmayı öğreten Mekke'de Benü Luayy'dır.

Benî Bağî'de ittiba ve intisab bakımından bize en yakın olanları terketmekle sefihlik ettik.

Bir kimsenin sefihliği ile ki suyu alır suya kanınca da suyu döker ve serâbın peşine koşar.

Şâyet senin dinine itâat etseydim onların içinde olurdum ve yağmur bulutlarını (84) aramakta bulunmazdım.

Kureyşlinin süratli yürüyen bir deve ile yolculuğumu rahata erdirmesi ve bir karşılık taleb etmemesi yağmur bulutu gibi gelmiştir.»

(84) Yağmur bulutlarını aramak demek bir yerden diğer bir yere gitmek demektir. Nitekim bir mevziden bir mevzie irtihal eden kabileler böyle yaparlardı. Şair şunu kastediyor: Şâyet Kureyş'e intisab etseydim elbette onlarla birlikte Mekke'de mukim olurdum. Ve bir yerden diğerine giderek yağmur talebinde bulunmazdım.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu, onlardan Ebû Ubeyde'nin bana okuduğu beyitlerdendir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Sehm b. Murre'den biri olan Husayn b. el-Humâm el-Mürri Hâris b. Zâlim'i geri red ederek ve Gatafan'a intisâb edip dedi ki :

أَلَا لَسْمٌ مِنَّا وَلَسْنَا إِلَيْكُمْ بَرَّئْنَا إِلَيْكُمْ مِنْ لُؤْيٍ بْنِ غَالِبٍ
أَقْمَنَا عَلَى عِزِّ الْمَجَازِ وَأَنْتُمْ عِمْتَلِجِ الْبَطْحَاءِ بَيْنَ الْأَخَانِبِ

«Siz bizden değil misiniz ve size biz gelmiyor muyuz.

Luayy b. Galib'den size doğru beri olarak geldik.

Biz Hicâz'ın güçlülüğüne karşı durduk halbuki siz Ehâşib'in arasındakiki Bathânın dövüşme yeri olan ovada bulunuyorsunuz.»

Bununla Kureyşi' kâsd ediyor. Sonra Husayn dediği şeye karşı pişman oldu ve Hâris b. Zâlim'in dediğini kabul etti ve böylece Kureys'e intisab etti, kendisini yalanladı ve şöyle dedi :

نَدِمْتُ عَلَى قَوْلِ مَمَى كُنْتُ فَتَنَةً تَبَيَّنْتُ فِيهِ أَنَّهُ قَوْلُ كَاذِبٍ
فَلَيْتَ لِيَأْتِي كَانَ نِضَمَيْنِ مِنْهَا بِكُمْ وَنِصْفِ عِنْدَ عَجْرَى الْكَوَاكِبِ
أَوْ نَا كِنَانِي بِمَكَّةَ قَنْزُهُ عِمْتَلِجِ الْبَطْحَاءِ بَيْنَ الْأَخَانِبِ
لَنَا الرُّبْعُ مِنْ يَتِّتِ الْحَرَامَ وَرَأْتَهُ وَرُبْعَ الْبِطَاحِ عِنْدَ دَارِ ابْنِ حَاطِبِ

«Söylemiş olduğum geçmiş bir söze karşı pişman oldum ve anladım ki o yalan bir sözdür.

Keşke lisanım iki yarı olsaydı da o ikisinden biri tal olsaydı yarı da Yıldızların aktıkları yerde olsaydı.

Bizim babamız Mekke'de Kinâni'dir onun kabri (85) Ehâşib'in arasında bathânın savaş alanı olan ovadadır

*Beyt-i Harâmdan bizim için verâsetle dörttebir vardır.
Bathaların da İbn-i Haatîb'in durmın yanında dörttebiri.
Yâni Beni Luayy dört tane idiler.
Kâb, Âmir, Sâmec ve Avf.»*

İbn-i İshâk : Bana ithâm etmediğim birisi haber verdi ki :

Ömer b. el-Hattâb (Radiyallahü anh) Beni Mürre'den birtakım adamlara dedi ki : Eğer nesebinize dönmeyi derseniz ona dönünüz.

Mürre'nin Efendileri

İbn-i İshak dedi ki :

Onlar Gatafan'da eşrâf idiler. Onların sâdetleri ve yöneticileri idiler. Onlardan : Herim b. Sinân b. Ebi Hârise b. Mürre b. Nüşbe; Hârice b. Sinân b. Ebi Hârise; Hâris b. Avf; Husayn b. el-Hümâm; Hâşim b. Hermele vardır. Bu Hâşim için şair şunu demiştir :

أَحْيَا أَبَاهُ هَاشِمُ بْنُ حَرَمَلَةَ يَوْمَ الْمَبَاتِ وَيَوْمَ الْبِعْطَلِ
رَأَى الْمَلُوكَ مِنْدَهُ مُعْرِبَةً قَتْلُ ذَا الذَّنْبِ وَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

«Onu Hâşim (86) b. Hermele, Hebâc (87) gününde ve Yamele gününde ihyâ etti.

Onun katında melikleri maktûl görürsün.

Günahkârı da günahsız kimseleri de katl eder.»

Hâşim b. Hermele ve Âmir el-Hasafî

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Ubeyde, Hasafe b. Kays b. Aylan olan Âmir el-Hasafî'ye âid bu beyitleri bana okudu ve şunu ilâve etti :

(86) Hâşim b. Hermele : Bu, Manzûr b. Zebân b. Yesâr'ın dedesidir demek istiyor.

(87) Yevm-i Hebâât. Hebâât günü : Arapların savaş günlerinden meşhur bir gündür.

وَرُحْمُهُ لِلْوَالِدَاتِ مُشْكَلَةٌ

«Ve onun süngüsü analar için evlâdlarını kaybettiricidir.»

Ve bana yâni İbn-i Hişâm'a haber verdi ki :

Hâşim Âmir'e: Benim hakkımda iyi bir beyit söyle, onun karşılığını sana vereyim, dedi. Âmir de evvelki beyti söyledi. Hâşim'e beğendiremedi. Sonra ikinciyi söyledi Yine beğendiremedi. Sonra üçüncüyü söyledi ve yine beğendiremedi. Şu dördüncüyü söyleyince :

يَقْتُلُ ذَا الذَّنْبِ وَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

«Günah sâhibini ve kendisi için günah olmayan kimseyi katleder»

sözünü söyleyince ona beğendirdi ve mükâfatını verdi.

İbn-i Hişam dedi ki :

Bu, Kümeyt b. Zeyd'in şu sözünde kastettiğidir :

وَهَاتِمٌ مَرَّةً أَلْفِي مَلُوكًا بِلَا ذَنْبٍ إِلَيْهِ وَمُذْنِبِيًا

«Mürre'nin Hâşimi ona bir günahları olmaksızın ve günahı olanlar olarak melikleri ijnâ edicidir.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Âmir'in «Yevme'l-Hebaât» sözü, Ebü Ubeyde'nin gayrından nakildir.

Mürre ve Besl

İbn-i İshâk dedi ki :

Onlar, bir topluluktur ki, o Gatafan ve Kays'in hepsinde onların ünü vardır. Onlar nesepleri üzere kaldılar ve onlarda besl (*) vardı.

(*) Besl : Harâm ve helâldir. Zıt mânalı kelimelerdendir.

BESL'İN DURUMU

Besl'in târihi

Besl — iddiâ ettiklerine göre — sekiz şeydir. Harâm ayları her sene Arapların arasında onlar için geçerli idi. Bunu Araplar onlara tanımış olup bu haklarına göz dikmiyordular. Bu hakla Arapların hangi memleketine dilerlerse giderlerdi. Onlardan hiç korkmazlardı. Züheyr b. Ebi Sülmâ Benî Mürre'yi kasd ederek aşağıdaki şiiri söylemiş.

Züheyr'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Züheyr, Benî Müzeyne b. Üdd b. Tabihe b. İlyas b. Muzar'dan birisidir. Bir rivâyette o Züheyr b. Ebi Sülmâ'dır. Gatafan'dandır. Bir kavle göre de Gatafan'ın müttelikidir.

تأمل فإن تقو للرواة منهم وداراتها لا تقو منهم إذا نخل
بلادها نادمهم والنتهم فإن تقوياً منهم فإسهم بئل

«D. 'in, eğer onlardan otsuz susuz Merûrat'a (88) inersen sakın onların otsuz susuz yurdlarına inme.

O zaman Nahl'e (89) in.

Orada bir memleket ki onlarla sohbette bulundum ve onlarla ülfe ettim.

Eğer ikiniz onlardan otlu sulu yere inerseniz, onlar da Besl'dirler.»

İbn-i Hişâm onların Haremine yürüdüler, diyor.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu iki beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshâk dedi :

A'sâ Benî Kays b. Salebe dedi ki :

(88) Mürûrat : Bir yerdir. Onda Mürûrat savaş günü oldu.

(89) Nahl : Necid'de Gatafan topraklarından bir yerdir. Bir rivâyette o Benî Mürre b. Avf'ın Medine'ye iki konak mesafedeki bir yerdir. (Mu'cem el-Buldân'a bak).

أَجَارْتَكُمْ بِنَل عَلَيْنَا مُحَرَّمٌ وَجَارْتَنَا حِلٌّ لَكُمْ وَجَلِيلًا

«Sizin komşunuz Besl, bizim üzerimize haram mı kılınmıştır!
Halbuki bizim komşumuz ve onun dârinde bulunanlar sizin için helâldir.»

Ibn-i Hişâm dedi ki : Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Kâb'ın çocukları ve onların anası

Ibn-i İshâk şöyle dedi :

Kâb' b. Luayy'ın üç erkek çocuğu oldu. Mürre b. Kâb, Adıyy b. Kâb ve Husays b. Kâb. Onların anası Vahşiyye (90) binti Şeybân b. Muhârib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr'dır.

Mürre'nin çocukları ve onların anası

Mürre b. Kâb'ın üç erkek çocuğu oldu. Kilâb b. Mürre, Teym b. Mürre ve Yakaza b. Mürre.

Kilâb'a gelince : Onun anası Hind binti Süreyr b. Salebe b. Hâris b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme'dir. Yakaza'nın anası ise Bârikiyyedir. (91) Bu Bârik'den bir kadındır. Yemen'den Ezd'dendir. Bir rivâyette o kadın Teym'in anasıdır. Bir rivâyette : Teym, Kilâb'ın anası Hind binti Süreyr'indir.

Bârik'in nesebi

Ibn-i Hişâm şöyle dedi :

Bârik : Beni Adıyy b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Hârise b. İmriül-Kays b. Salebe b. Mâzin b. el-Esd b. el-Gavs'dir. Bunlar Şenüe'dedir. Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi :

(90) Denilir ki : Bu üçünün anası Maşşiyye'dir. Nitekim : Mürre ve Husays'ın anası Maşşiyye binti Şeybân b. Mühârib b. Fihr'dir de denilir. Adıyy'ın anası : Rakaş binti Rukbe b. Nâile b. Kâb b. Harb b. Teym b. Sad b. Fehm b. Amr b. Kays b. Aylân'dır (Taberî'ye bak).

(91) Denilir ki : Teym'in ve Yakaza'nın anası : Esmâ binti Adıyy b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Bârik'dir. Denilir ki : Hind binti Hârise el-Bârikiyye'dir. Nasıl ki bir rivâyette Yakaza, Hind binti Süreyr'in çocuğudur denilir. O Kilâb'ın anasıdır. (Taberî'ye bak).

وَأَزْدٌ شَتَوَمَ أَنْدَرَوَا عَلَيْنَا بِحِمِّ يَحْسِبُونَ لَمَا قُرُونَا
فَا قُلْنَا لِبَارِقٍ قَدْ آسَأْتُمْ وَمَا قُلْنَا لِبَارِقٍ أَعْتَبُونَا

«Ezd-i Şenue bizim üzerimize birtakım koçlarla (92) huruc ettiler, zan ediyorlardı ki boynuzları vardır.

Bârik'e (93) biz demedik ki sizler kötülük ettiniz. Bârik'e demedik ki bizden itabı kaldırıncı.»

Bu iki beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Ancak Bârik ile isimlendirilmeleri Berk'a (Yıldırma) tâbi olmalarından dolayıdır.

Kilâb'ın iki çocuğu ve onların anası

Kilâb b. Mürre'nin iki erkek çocuğu oldu. Bunlar : Kusay (94) b. Kilâb ve Zühre (95) b. Kilâb'dır. Bu ikisinin anası, Fâtıma binti Sa'd b. Seyel'dir. (96) Benî Cedere'den birisidir. Bu ise Cü'süme el-Ezd'dendir. O ise Yemen'dendir. Bunlar Benî Dil b. Bekr b. Abd-i Menat b. Kinâne'de haliflerdir.

Cü'süme'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ona, Cü'sümetü'l-Esed ve Cü'sümetü'l-Ezd denilir. Bu cü'süme

(92) Buradaki koçlardan murâd, onların hazırlıksız ve varlıksız döğüşmeleridir. Tıpkı kendileri için boynuzlar olmayan koçlar ve kendileri için kuvvet olduğunu zan eden kimseler gibi.

(93) Denildi ki : İsmi Bârik olan bir dağın yanında konakladılar ve Bârik ismini aldılar.

(94) Kusay'ın ismi Zeyd'dir. Kusay diye isimlendirilmesi şunun içindir : Babası öldü, peşinde onu ve kardeşi Zühre'yi bıraktı. Zühre büyük idi, Kusay ise süt emme çağında idi. Bunları anaları olan Fâtıma'ya bırakmıştı. O kadın da Rebî b. Hizâm ile evlendi ve onunla birlikte yola çıktı ve o kadın, küçüklüğünden dolayı Zeyd'i kendisiyle beraber aldı. Böylece Kusayy adını aldı. Çünkü kavminden uzak kalmıştı (Taberî'ye bak).

(95) Zühre : Bir kadındır. Çocukları babalarına değil ona nisbet edilmiştir. Bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dayılarıdır.

(96) Seyel'in ismi Hayr b. Hemâle b. Avf b. Çanm b. Âmir el-Câdir b. Anr b. Cü'süme'dir.

b. Yeşkür b. Mübeşşir b. Sab b. Dühmân b. Nasr b. Zehrân b. Hâris b. Kâb b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. el-Esd b. el-Gavs'dir. Bir rivâyette : Cü'smuma b. Yeşkür b. Mübeşşir b. Sab b. Nasr b. Zehrân b. El-Esd b. Gavs'dir.

Cedere ile isimlenmeleri ancak Âmir b. Amr b. Cü'süme'nin Hâris b. Mudâd el-Cürhümi'nin kızı ile evlenmesinden dolayıdır. Cürhüm Kâbe ashâbından idiler. Kâbe için bir duvar yaptılar. Böylece bununla Âmir, Câdir ismini aldı. Onun çocuklarına bundan dolayı Cedere denildi. (97)

İbn-i İshâk dedi ki : Sa'd b. Seyel için Şâir şöyle der :

مَا تَرَى فِي النَّاسِ شَخْعًا وَاحِدًا مِنْ عِلَّتَاهُ كَسَدِ بْنِ سَيْلٍ
فَارِسًا أَضْبَطَ فِيهِ عُنْرُهُ وَإِذَا مَا وَقَفَ الْقَرُونَ نَزَلَ
فَارِسًا يَسْتَدْرِجُ الْحَيْلَ كَمَا أَنْتُدْرِجُ الْحُرَّ الْقَطَائِمِ الْحَبَلِ

«İnsanların içinde, kendisini bildiğimiz kimselerden Sa'd b. Seyel gibi kimseyi görmüyoruz.

At binicisi sağ eliyle de sol eliyle de iş görür kendisinde şiddetin bulunduğu ve harpte mukavemet gösteren kimseye rastladığında iner.

Bir süvari ki atları toplar, Doğan kuşu keklikleri topladığı gibi.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun şu sözü :

«Doğanın topladığı gibi.» Bu ehl-i ilmin bazısından şiirde olduğu nakl olundu.

Kilâb'ın diğer çocukları

İbn-i Hişâm dedi ki : Num binti Kilâb... Bu kadın Esad ve Suayd'ın anasıdır. Bunlar Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'ın iki oğullarıdır. Bu kadının anası Fâtıma binti Sed b. Seyel'dir.

(97) Bu şunun içindir ki : Sel bir keresinde Kâbe'ye girdi ve oranın binasını yardı. Kureyş ürkütü ve diğer bir sel gelirse oranın yıkılmasından, şeref ve dinlerinin gitmesinden korktular. Âmir ora için bir duvar yaptı. Böylece Câdir ismini aldı.

Kusayy'ın çocukları ve onların anası

İbn-i İshâk dedi ki : Kusayy (98) b. Kilâb'ın dört oğlan ve iki kız çocuğu oldu. Bunlar : Abd-i Menâf b. Kusayy, Abdü'd-Dâr b. Kusayy, Abdul-Uzzâ b. Kusayy ve Abd-i Kusayy b. Kusayy, Tehmur (99) binti Kusayy ve Bere binti Kusay'dır. Onların anası Hübey binti Hüleyl b. Habeşiyye b. Selül b. Kâb b. Amr el-Huzâi'dir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Ona Hubşiyye b. Selül da denilir.

Abd-i Menâf'ın çocukları ve onların anaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Abd-i Menâf'ın — ki ismi Muğire b. Kusay'dır — dört erkek çocuğu oldu. Bunlar Hâşim (100) b. Abd-i Menâf; Abd-i Şems (101) b. Abd-i Menâf; Muttalib b. Abd-i Menâf — bunların anası Atike (102) binti Mürre b. Hilâl (103) b. Fâlic b. Zekvân b. Salebe b. Bühse b. Süleym b. Mansûr b. İkrime'dir — ve Nevfel b. Abd-i Menâf'dır. Bunun anası da Vâkide binti Amr el-Mâziniyye'dir. Mâzin Mansûr b. İkrime'nin oğludur.

(98) Kusayy, iddia ettiklerine göre, şöyle derdi : Benim için dört çocuk oldu. İkisini sanemimle isimlendirdim. Birisini evimle ve birisini de kendimle isimlendirdim.

(99) Taberi, Kusayy'ın çocuklarının içinde Tahmura zikretmedi. Yalnız dört erkek çocuğu olduğunu söyledi. Zebidî, o kadını İzâh el-Medârik kitabında zikretti. Ve : Tahmur. Tansur gibi söylenilir, dedi.

(100) İsmi Amr'dır. Ona Hâşim denilmesi, kavmi için tiridi ilk heşm eden = ufaltan kimse olduğu içindir.

(101) Abd- Şems Hâşim'den sonra oldu. Bir rivâyette ikisi ikiz idiler. Hâşim doğarken ayağı Abd-i Şems'in alınına bitişik olarak doğdu ve kansız onları birbirinden ayıramadılar. Bunun üzerine : Gelecekte ikisinin çocukları arasında kan olur, dediler. İşte sonradan Benî Hâşim ile Benî Ümeyye b. Abd-i Şems'in arasında kan aktı.

(102) Denilir ki : Âtike için Abd-i Menâf'ından başka Hâris b. Habes-Selmi oldu. O Hâşim, Abd-i Şems ve Muttalib'in ana bir kardeşidir.

(103) Abd-i Menâf'ın anası Âtike binti Hilâl b. Fâlic b. Zekvân'dır. Buna göre Abd-i Menâf'ın anası Hâşim'in anası Âtike'nin halası olur.

Utbe b. Ğazvân'ın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

İşte bu nesebte Utbe b. Ğazvân b. Câbir b. Vehb b. Nüseyb b. Mâlik b. Hâris b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime, onlardan ayırır.

Abd-i Menâf'ın çocuklarına dönüş

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Amr, Tumâzır, Kilâbe, Hayye, Rayte, Ümm-ü Ahsem ve Ümm-ü Süfyân : Abd-i Menâf'ın çocuklarıdır.

Ebû Amr'ın anası : Rayta'dır. Bu Sakif'den bir kadındır. Diğer kızların anası : Âtike binti Mürre b. Hilâl'dir. Bu Hâşim b. Abd-i Menâf'ın anasıdır. O kadının anası ise Safiyye binti Havze b. Amr b. Selûl b. Sasaa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'dir. Safiyye'nin anası ise : Binti Âiz Billâh b. Sad el-Aşire b. Mezhic'dir.

Hâşim'in çocukları ve onların anaları

İbn i Hişâm şöyle dedi :

Hâşim b. Abd-i Menâf'ın dört erkek çocuğu oldu. Beş tane de kız çocuğu oldu. Bunlar : Abdul-Muttalib b. Hâşim, Esed b. Hâşim, Ebû Sayfi b. Hâşim, Nadla b. Hâşim, Şifâ, Hâlide, Daife, Verûkiye ve Hayye'dir. Abdulmuttalip ve Rukkiyyenin anası, Selmâ (104) binti Amr (105) b. Zeyd b. Lebîd b. Harâm b. Hidâş b. Âmir (106) b. Ğanm b. Adıyy b. Neccâr'dır.

Neccâr'ın ismi : Teymullah b. Salebe b. Amr b. Hazrec b. Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir'dir.

Onların anası : Âmire binti Sahr b. Hâris b. Salebe b. Mâzin b. Neccâr'dır. Âmire'nin anası Selmâ binti Abdil-Eşhel en-Neccâriye'dir.

(104) Anası Amre binti Sahr el-Mâzeniyye'dir. Oğlu, Amr b. Uheyhe b. Celah'dır. Mâbed onun kardeşidir. Hâşim'den sonra Uheyhe'den bu iki oğlunu doğurdu.

(105) Bir rivâyette : O. Selma binti Zeyd b. Amr'dır. (Taberî'ye mürâcaat et).

(106) Taberî, Siret kitabları Selmâ'nın Hidâş'a kadar olan nesebinde ittifâk ediyorlar. Bundan sonrakiler de ona muhâlefet gidiyor ve Hidâş b. Cendeb b. Adıyy b. Neccar diyor.

Esed'in anası : Kayle binti Âmir b. Mâlik el-Huzâi'dir.

Ebû Sayfi ve Hayye'nin anası : Hind binti Amr b. Salebe el-Hazreciyye'dir. (107)

Nadla ve Şifâ'nın anası : Kuzâa'dan bir kadındır.

Hâlide ve Zaife'nin anası : Vâkide binti Ebi Adıyy el-Mâziniyye'dir.

ABDUL-MUTTALİB B. HÂŞİM'İN ÇOCUKLARI

Sayıları ve anaları

İbn-i Hişâm dedi ki :

Abdul-Muttalib b. Hâşim'in on erkek çocuğu ve altı da kız çocuğu olmuştur. Bunlar : Abbas, Hamza, Abdullah, Ebû Tâlib — ismi Abd-i Menâf'dır — Zübeyr, (108) Hâris, Hacle, Mukavvim, Zirâr ve Ebû Leheb (109) — ismi Abdul-Uzzâ'dır — Safiyye, Ümm-i Hakim el-Beyzâ, Âtike, Ümeyme, Erva ve Berre.

Abbâs ve Zirâr'ın anası : Nüteyle (110) binti Cenâb b. Küleyb (111) b. Mâlik b. Amr b. Âmir (112) b. Yed-i Menât b. Âmir — Dahyan — b. Sad b. Hazrec b. Teym Ellât b. Nemir b. Kasıd b. Hinb b. Efsa b. Cedile b. Esed b. Rebia b. Nizâr'dır.

Denilir ki : Efsa, Dümiyy b. Cedile'nin oğludur.

Hamza, Mukavvim ve Hacı'n — ki bu Hacı hayrının çokluğu ve malının bolluğundan dolayı Gaydak ile lâkablanırdı — ve Safiyye

(107) Bu. İbn-i İshâk'ın görüşüdür. Neseb Ehline göre Hayye'nin anası : Cehl binti Habîb b. Hâris b. Mâlik b. Hadid es-Sekafiyye'dir.

(108) Bu Zübeyr. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcalarından en büyüğüdür.

(109) Ebû Leheb'in ismi Abdul-Uzzâ'dır. Yüzünün parlaklığından dolayı Ebu Leheb ile künyelendi.

(110) Nüteyle'nin anası : Ümm-ü Hacer'dir. Veya Ümm-ü Kürz binti Ezib'dir. Ezib hendamdan Beni Bekil'dendir.

(111) Meârif'de. Nüteyle binti Küleyb b. Mâlik b. Cenab. diye geçer.

(112) Bu Âmir Dahyân ile bilinen kimsedir. Rabia kabilesinin reislerindedir.

ye'nin anası Hâle (113) binti (114) Vüheyb b. Abd-i Menâf (115) b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

Abdullah, Ebû Tâlib, Zübeyr'in ve Safiyye'den başka diğer kızların anası: Fâtıma binti Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâlik (116) b. Nadr'dır.

O kadının anası ise: Sahra binti Abd b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'dır.

Sahra'nın anası ise: Tehmur binti Abd b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'dır.

Hâris b. Abdul-Muttalib'in anası: Semra binti Cündeb b. Hüceyr b. Riâb b. Habib b. Süvâe b. Âmir b. Sasaa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İkrime'dir.

Ebû Leheb'in anası: Lübnâ binti Hâcir b. Abd-i Menâf b. Zâtir b. Hubşiyeh b. Selûl b. Kâb b. Amr el-Huzâi'dir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve anaları

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Abdullah b. Abdul-Muttalib'in Çocuğu, Âdem oğullarının Efendisi Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyaya geldi. Anası: Âmine binti Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre (117) b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'dır. Âmine'nin anası ise: Berre binti Abdul-Uzzâ b. Osmân b. Abduddâr b. Kusayy b. Kilâb b. Mürr b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâ-

(113) Denilir ki: Çaydak'ın anası Münnie binti Amr el-Huzâiyye'dir (Ravzül-Ünüf ve Maarif'e mürâcaat et)

(114) Yine İbn-i Kuteybe'nin Maârif'inde de böyledir.

(115) Denilir ki: Fâtıma'nın çocukları Abdül-Muttalib'den olanlar Abdullah, Abd-i Menâf (Ebû Tâlib), Zübeyr, Abdil-Kâbe, Âtike, Berre ve Ümeyme'dir (Taberi'ye mürâcaat et).

(116) Maârif'de: Safiyye, Cündeb'in kızıdır. Onun iki çocuğu vardır: Hâris ve Erva.

(117) İbn-i Kuteybe'nin Maârif'inde: Zühre Benû Zühre'nin kendisiyle tanındığı bir kadının ismidir. Fakat bu bilipen bir şey değildir. Zühre dedelerinin ismidir. Nitekim İbn-i İshâk böyle dedi.

lik b. Nadr'dır. Berre'nin anası : Ümm-ü Habib binti Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kab b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'dır. Ümm-ü Habib'in anası, Berre (118) binti Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiy b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'dır.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Haseben Âdem'in çocuklarının en şerefli ve (Sallallahü (119) Aleyhi ve Sellem) babasının ve anasının tarafından neseben en faziletlisidir.

ZEMZEM'İN KAZILMASINA BİR İŞÂRET

Muhammed b. İshâk el-Muttalibi şöyle dedi :

Bir ara Abdul-Muttalib b. Hâşim Hicir'de uyurken rüyasında Zemzemi kazmakla emr olunmuştu. Zemzem, Kureyş kabilesinin iki sanemi İsfâ ve Nâile arasında, kurban kestikleri yerin yanında gömülü idi. Cürhüm Mekke'den göç ettikleri zaman o kuyuyu gömmüş üstünü örtmüşlerdi. O kuyu, İsmâil b. İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın, küçük iken susadığı zaman, Allah'ın ona su içirdiği kuyu idi. Anası onun için bir su aramağa koyulmuştu fakat bulamamıştı. Allah'a duâ eder ve İsmâil için ondan yardım dilerken Safâ'ya doğru gitti. Sonra Merve'ye geldi, yine duâ edip gezindi. Allah Teâlâ Cebrâil (Aleyhisselâm)'ı gönderdi. O da yere topuklarını vurunca (120) su çıktı. Sonra İsmâil'in anası yırtıcı hayvanların seslerini işitince ço-

(118) Bilindiği kadariyle : Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in analarının bütünü, Âmine'den. Berre binti Avaf'a kadar hepsi Kureyşlidirler. Bundan sonraki nineleri Kureyş'den değildir. Berre binti Avf'ın anası : Kılâbe binti el-Hâris'dir. Kılâbe'nin anası ise Ümeyme binti Mâlik'dir. Ümeyme'nin anası : Debbe binti el-Hâris'dir. Onun anası ise Sakif'den Kehf-i Zulum'ün kızıdır.

(119) Resûlullahtan. şöyle buyurduğu vârit olmuştur : «Âdem sırtında olduğundan bu yana hiç bir fâhişe anam olmamış. Her millet ve kabile beni kendi içlerine çekmek istemişler. Ta Arabların en iyi iki kabilesinden : Hâşim ve Zühre'den doğdum.»

(120) Cibril'in ayağıyla ve Cibril'in eliyle vurarak çukur açmasından dolayı o kuyu Zemzem ismiyle isimlendi. Mesûdi dedi ki : Evvel zamanda oraya bir at zemzeme ettiğinden dolayı Zemzem ismini aldı.

cuğu için onlardan zarar gelir diye korktu ve koşarak geri geldi. İsmâil'i, eliyle çukurun altından suyu açar ve içerken buldu. Böylece anası orayı küçük bir çukur yaptı.

CÜRHÜM'ÜN DURUMU VE ZEMZEM'İN GÖMÜLMESİ

Beytin bakıcıları

İbn-i Hişam şöyle dedi :

Cürhüm'ün, Zemzem'i gömmesinin, Mekke'den çıkmasının ve Cürhüm'den sonra Mekke'nin işini, Abdul-Muttalib'in Zemzem'i kazmasına kadar, ele alan kimsenin haberi hakkında, Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi'nin Muhamem b. İshâk el-Mutallibi'den naklen bize şöyle haber verdi : Muhammed b. İshâk dedi ki :

İsmâil b. İbrâhim vefât edince ondan sonra onun oğlu Nabit b. İsmâil Allah'ın dilediği kadar Beytin işini üstlendi. Sonra peşinde, Beytin işini Mudâd b. Amr el-Cürhümi üstlendi.

İbn-i Hişam dedi ki :

Ona Midâd b. Amr el-Cürhümi denilir.

Cürhüm ile Katûra ve o ikisi arasında olan hâdiseler

İbn-i İshâk dedi ki :

İsmâil oğulları ve Nabit oğulları Cürhüm'den olan dedeleri Mudat ve dayıları ile beraber idiler. O zaman Cürhüm (121) ve Katura (122) Mekke halkı idiler. Bu ikisi anuca oğullarıdır. İkisi de Yemen'den göç edip kafile hâlinde geldiler ve Cürhüm'ün başında Mudâd b. Amr vardı. Katura'nın başında ise Semeyde (123) ismin-

Zemzeme : Atın suyu içmesi esnasında burun deliklerinden çıkarttığı sestir. Ömer (Radiyallâhü anh) âmillerine : Atları bu zemzemeden alıkoyunlar diye yazı göndermişti.

Bir rivâyette, bu ismi alması kuyu suyunun toprağı sağa sola yarmasından dolaydır.

(121) Cürhüm : Kahdân b. Âmir b. Şâlih'dir.

(122) Katura : Katturaa b. Kerker'dir.

(123) Semeyde : Semeyde' b. Hevser b. Leey b. Katud b. Kerker b. İmlâk'dır. Denilir ki : Zibâ onun zürriyetindedir. Bu kadın, binti Amr b. Ezine b. Zarib b. Hassân'dır. Hassân ile Semeyde'in arasında birçok babalar vardır.

de bir adam vardı. Yemen'den çıkarken melik ve başkansız çıkmazlardı. Mekke'ye indikleri zaman sulu ve ağaçlı bir beldeyi gördüler. Orayı beğendiler ve yerleştiler. Mudâd b. Cürhüm'den kendisiyle birlikte olanlarla Mekke'nin yüksek yerinde Kuaykian (124)'da ve etrafında yerleşti. Semeyde'de Katura'yı Mekke'nin alt tarafında Ecyâd (125) ve etrafında yerleştirdi. Mudâd Mekke'nin yukarisından girenlerden öşür alıyordu. Semeyde de Mekke'nin aşağısında girenlerden öşür alıyordu. Onlardan her biri kavminde bulunuyor o ikisinden hiçbiri diğersinin yanına gelmiyordu. Sonra Cürhüm ve Katura birbirine karşı geldiler ve orada birbirinden kıskandılar. O zaman Mudâd ile birlikte Benü İsmâil ve Benü Nâbit vardı. Beytin içinde söz sâhibi olmak da onun elinde idi, Semeyde'nin elinde bir şey yoktu. Ve birbirinin üzerine saldırdılar. Kuaykian'dan Mudâd b. Amr askeri birliği içinde Semeyde'e doğru yürüdü. Askeri birliği ile birlikte süngü, kalkan, kılıç, fişeklik = okluk gibi hazırlıkları bulunmaktaydı. Bunlarla silâh sesi çıkartıyordu. Kuaykian'ın Kuaykian ile isimlenmesi işte bundan dolayı olduğu söylenir. Semeyde'de Ecyâd'dan atları ve adamlarıyla birlikte çıktı. Denilir ki Ecyâd, ciyâd (126) atların = iyi atların oradan Semeyde ile birlikte çıkmasından ötürü bu ismi aldı. İki taraf Fâdih'de (127) karşılaştılar, şiddetli bir şekilde savaştılar, Semeyde katli olundu ve Katura'nın ayıpları ortaya çıktı. Denilir ki Fâdih bundan dolayı bu ismi aldı. Sonra onlar birbirini sulha dâvet ettiler. Ve gittiler, nihâyet Metâbih'a indiler: Burası Mekke'nin yüksek yerlerinde bir boğazdır ve orda barıştılar ve işi Müdâd'a teslim ettiler. Mekke'nin idâresi onlara bırakılınca artık oranın yönetimi onun elinde kaldı. O da millet için kurbanlar kesti, onları doyurdu ve millet et pişirdiler ve yediler. Denilir ki Metâbih kabilesi, Metâbih ismini ancak işte bundan dolayı aldılar. Ehl-i ilimden biri iddiâ eder ki orası ancak Metâbih ile isimlenmesi şunun içindir ki, Tübbe' orada kurban kestiği ve

(124) Kuaykian: Mekke'de bir dağdır (Mucem el-Buldân'a bak).

(125) Ecyâd: Mekke'de Saffin yakınında bir yerdir. (Mucem el-Buldân'a bak).

126) Bu uzak bir ihtimaldir. Çünkü atların ciyâdi hakkında cemi olarak ecyâd denilmez.

(127) Fâdih: Mekke yakınında Ebü Kubeys yanında bir yerdir. İnsanlar oraya hâcetleri için çıkarlardı. (Mucem el-Buldân'a bak).

onu yedirdiydi ve orası da onun menzili idi. Böylece iddiâ ettiklerine göre Mudâd ile Semeyde'in arasında olan hâdise Mekke'de olan isyanın ilki idi.

İsmâil (Aleyhisselâm)'in çocukları ve Mekke'deki Cürhüm kabilesi

Sonra Allah İsmâil (Aleyhisselâm)'in çocuklarını Mekke'ye yaydı. Cürhüm'den olan dayıları ise Beytin vâlileri ve Mekke'nin hâkimleri idi. İsmâil'in çocukları bunda onlara muhâlefet etmezlerdi. Çünkü onlarla onların dayılıkları ve akrabalıkları vardı. Hem de Kâbe'nin haremünde kavga ve kitalin olmasını istemezlerdi. Mekke İsmail'in çocuklarına karşı dar geldiği zaman beldelere yayıldılar. Böylece hiçbir kavim ile muâraza ve karşı koymada bulunmuyorlardı ki Allah onları dinleriyle o kavim üzerine gâlib kılsın ve onları hâkimiyetleri altına alsınlar.

KİNÂNE VE HUZÂE KAVMİNİN, BEYTİN ÜZERİNE İSTİLÂSİ VE CÜRHÜM'Ü SÜRMELEİ

Cürhüm'ün Mekke'de azması ve Benî Bekr'in onları kovması

Sonra Cürhüm Mekke'de azdılar ve haramlığın hasletlerini helâl kıldılar. Oraya gelen yabancılara zulm ettiler. Kâbe'ye hediye edilen (128) Kâbe'nin malını yediler Böylece onların durumu kötüleşti. Benî Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne ve Huzâa'dan Ğubşân bunu görünce onlarla harb etmek ve onları Mekke'den çıkartmak için toplandılar. Onlarla harp ilân ettiler ve savaştılar. Sonra onlara Benî Bekr ve Ğubşân gâlib geldiler, onları Mekke'den sürdüler. Hal-

(128) Kâbe'ye hediye edilen şeylerin hepsi derinliği yakın olan bir kuyuya atılırdı ki orasını İbrahim (Aleyhisselâm) Kâbe'nin kapısının yanında kazmıştı. Denilir ki : Cürhümün durumu bozulduğu ve Kâbe'nin malını bir kereden sonra bir kere daha çaldıkları zaman onlardan bir adam kuyuya girdi ki Kâbe'nin malını çalsın. Böylece onun üzerine kuyunun kenarlarından bir taş düştü ve onu arada hapsetti. Derler ki : Kuyu üzerine bir yılan gönderildi ve yılan o kuyuya yaklaşan kimseleri korkutuyordu.

buki Mekke Câhiliyyette kendisinde ne bir zulmü ne bir haksızlık ve isyanı tanımazdı. Ve orada haksızlık edip azan herkesi Mekke onu kendisinden çıkartırdı. Böylece Mekke Nasse (129) ismiyle isimlenmişti. Hiçbir melik oranın haramlığını helâl kılmayı mürad etmez ki yerinde helâk olmasın. Denilir ki: Orası Bekke ile isimlenmesi ancak orası zâlimlerin orada bir şey yaptıkları zaman boyunlarını bekk eder = kırar olduğundan dolaydır.

Lügat itibariyle Bekke

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Bana Ebü Ubeyde haber verdi ki:

Bekke, Mekke'nin çukurunun ismidir. Çünkü onlar orada tebakk eder oldukları, yani izdihâm eder oldukları için bu isim ona verildi. Bana şu şiiri okudu:

إِذَا الشَّرِيبُ أَخَذْتُهُ أَكْرَهُ فَلَاحِقَ بِكَ بَكَ

«Devesi senin devesiyle birlikte su için kimseyi şiddetli hararetle olarak yakaladığım zaman o kimseyi bırak ki o devesini suya serbest bıraksın da onun üzerine izdihâm olsun.»

Orası, Beyt ile Mescid'in yeridir. Bu iki beyt, Amân b. Kâb b. Amr b. Sad b. Zeyd-i Menât b. Temim'indir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bunun üzerine Amr b. Hâris b. Mudâd el-Cürhûmî Kâbe'nin altın dökme iki geyigini ve rûknün taşını çıkarttı ve onları Zemzem'e gömdü. O ve onunla birlikteki Cürhûm'lüler Yemen'e doğru ayrılıp gittiler ve Mekke'nin idare ve mülkünden ayrılmaları üzerine şiddetli bir hüznle hüznlendiler. Bunun üzerine Amr b. el-Hâris b. Amr b. Mudâd bu hususta — ki bu Mudâd-i Ekber degildir — şöyle dedi:

وَقَدْ شَرِقتَ بِالذَّمِغِ مِنْهَا الْحَاجِرِ وَقَائِلَةَ وَالسَّمْعِ سَكْبِ مُبَادِرِ
أُنَيْسُ وَمُؤَسَّرٌ بِمَكَّةَ سَامِرُ كَانَ يُرْتَكَنُ بَيْنَ الْحَجْرَيْنِ إِلَى الصَّفَا

(129) Nessâse ismiyle de isimlenirdi. Bu ikisi Ness'dendir. Kurudu veya ufaltı ve dağıttı mânalarına gelir. Çünkü bu durumlarda azanları kendinden dağıtıyor.

صَلَّتْ لَهَا وَأَقْلَبُ مِنْي كَأَنَّمَا
 بَلِي نَحْنُ كَمَا أَهْلَهَا فَازَالَنَا
 وَكُنَّا وِلَادَةَ الْبَيْتِ مِنْ بَعْدِ نَابِتِ
 وَنَحْنُ وَلَيْنَا الْبَيْتَ مِنْ بَعْدِ نَابِتِ
 مَلَكْنَا صَرَزْنَا فَأَعْظِمُ عِمْكَانَا
 أَمْ نَسْكِعُوا مِنْ خَيْرِ شَخِيرٍ عَلَيْنَا
 فَإِنْ تَنَبَّيْنَا الدُّنْيَا عَلَيْنَا بِحَالِنَا
 فَأَخْرَجْنَا مِنْهَا الْبَلِيكَ بِمُدْرَةِ
 أَقُولُ إِذَا نَامَ الْخَلِي وَوَلَمْ أَمْ
 وَبُدْتُ مِنْهَا أَوْجَهَا لِأُحْبَبْنَا
 وَوَمِرْنَا أَحَادِيثًا وَكُنَّا بِبِضَلَّةِ
 قَسَعَتْ دُمُوعُ الْعَيْنِ تَبْكِي لِتَلْدَةِ
 وَتَبْكِي لَيْتَ لَيْسَ بُوَادَى حَمَامَةُ
 وَفِيهِ وَخَوْشٌ لَا تُرَامُ أَيْبَةُ
 بَلْجَلِيهِ بَيْنَ الْجَنَاحِينَ طَائِرُ
 صُرُوفُ اللَّيَالِي وَالْجُدُودُ الْعَوَائِرُ
 نَطُوفُ بِذَلِكَ الْبَيْتِ وَالْخَيْرُ ظَاهِرُ
 سِرِّ قَا بِحَطَى لَدَيْكَ الْكَلَابِرُ
 فَلَيْسَ لِحَيِّ غَيْرِنَا نَمَّ فَخِرُ
 فَأَبْنَاهُ مِنَّا وَنَحْنُ الْأَصَاهِرُ
 قَابِ مَا حَالًا وَفِيهَا التَّشَاخُرُ
 كَذَلِكَ يَا لِلنَّاسِ تَجْرِي الْقَادِرُ
 إِذَا الْعَرْشِ: لَا يَبْنُدُ سُهَيْلٌ وَعَامِرُ
 قَابِلُ مِنْهَا حَمِيرٌ وَوَحَايِرُ
 بِذَلِكَ عَصْنَا السُّنُونَ الْعَوَائِرُ
 بِهَا حَرَمٌ أَمْنٌ وَفِيهَا الشَّاعِرُ
 يَطْلُ بِهِ أَمْنَا وَفِيهِ الْعَصَائِرُ
 إِذَا حَرَجَتْ مِنْهُ فَلَيْتَ تُفَادِرُ

«Bir öğle (130) vakti idi ki göz yaşı süratlice dökülmüştür ve gözün

(130) Bu şiirin söylenmesindeki sebep: Amr b. el-Hâris Hicâz topraklarından Kanûna'ya yerleşmiş idi. Devesi kayboldu. Onu aramaya koyuldu, nihâyet Harem'e geldi. Devesini almak için oraya girmeye niyet etti. Bunun üzerine Amr b. Lahy şöyle bir nidâ etti: Kim bir Cürhümlüyü bulur da onu katletmezse eli kesilir. Bunu Amr b. el-Hâris işitti ve Mekke'nin dağlarından bir

etrafl o yaşla kızarmıştır. Sanki Hacûn (131) ile Safâ arasında ne ünsiyet edecek bir kimse ne de Mekke'de geceleri hikâyeye eden bir hikâyeci olmadı.

Ona dedim ki : Sanki bir kuş benim kalbimi iki kanad arasında döndürüyor. Hayır bilâkis biz onun ehli idik.

Bizi gecelerin hâdiseleri ve su kuyularının payları izâle etti.

Biz Nâbit'den sonra Beytin bakıcıları idik.

Bu Beyti, hayrî zâhir olduğu halde, tavâf ediyorduk.

Biz Beyti (132) Nâbit'ten sonra izzet ile üstlendik.

Bizim katımızda, çoklukla galebe çalan hiçbir kimsenin menzile ve mertebesi olmaz.

Mâlik olduk, güçlendik, o halde bizim mülkümüze tazim et.

Bizim gayrımız olan hiçbir hay = kabile için burada iştihar edilecek kimse olmadı.

Kendisini bildiğim hayırlı bir şahsa (133) nikâh etmez misiniz ?

O ki onun oğulları bizdendir ve biz onun kayınlarıyız.

«Bizim kayınlığımız baba olma yönünden insanların en kerimidir.»

Eğer dünya haliyle bizim üzerimize kapansa onun için bir hal vardır ve onda birbiriyle nizalaşmalar ve çatışmalar vardır.

Mülkün sâhibi oradan bizi bir kudret ile işte böyle çıkardı.

Ey insanlar insan için mikdarlar cereyan eder.

dağın üzerine çıktı ve gördü ki devesini boğazlamış ve etini tevzi etmektedirler. Böylece eli boş, korkulu, zelil bir vaziyette oradan ayrıldı ve uzaklaştı. Onun bu garipliği darb-ı mesel olarak söylenir. İşte bu arada bu şiiri söylemiş.

(131) Hacûn : Mekke'nin yükseğinde bir dağdır. Üzerinde Mekke halkının kabirleri bulunmaktadır. Denilmiştir ki : Beyt'ten birbuçuk mil ötede bir mekândır. Bir kavle göre de bir tam üçte bir fersah ötededir.

(132) Bu beyt ile Nâbit'in ölümünden sonra olduğuna işâret ediyor. Onun anası Cürhümiyyedir.

(133) İsmâil (Aleyhisselâm)'ı kasd ediyor. Çünkü O Cürbüm'den bir kadınla evlenmişti.

Beri = habersiz kişi uyuduğu ve ben uyumadığım zaman Arşın Sahibi, Sühey'l'i ve Âmir'i uzaklaştırmaz mı?

Oradan birtakım mekânlara tebdil olundum ki oraları sevmem, onlardan (135) Himyer ve Yuhâbir kabileleri vardır.

Bizler kendisinden bahsedilen hikâye edilenler olduk ve biz onunla sevinçli olduk.

Gelecek seneler bize ağır geldi.

Kendisinde emniyetli Harem olan ve kendisinde hacca meşhûr yerler bulunan bir belde için ağlayan ve yine güvercini eziyet olunmayan bir beyt için ağlayan gözün yaşları dâimi olarak dökülür.

O güvercinler orada emn içinde kalır ve orada serçeler vardır.

Ve orada vahşi hayvanlar vardır ki onların ehli olması istenmez.

Oradan çıktıkları zaman orayı terkeder olmazlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «Onun oğulları bizdendir» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk dedi ki:

Amr b. el-Hâris yine Bekr'i ve Gubşân'ı ve onlardan sonra yerlerine geçen Mekke sâkinlerini zikrederek şöyle dedi:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ سِيرُوا إِنَّ قَصْرَكُمْ . أَنْ تُصِحُّوا ذَاتَ يَوْمٍ لَا تَسِيرُونَ
 حُنُوقًا لِلطَّيْرِ وَأَزْحُوا مِنْ أَرْضِيهَا . قَبْلَ الْمَاتِ وَقَصُّوا مَا تَقَصُّونَا
 كُنَّا أَنَا مَا كَمَا كُنْتُمْ قَمِيرَنَا . دَهْرٌ فَأَنْتُمْ كَمَا كُنَّا نَكُونُونَ

(135) Himyer ve Yuhâbir: Yemen'in kabilelerindendirler. Denilir ki: Yuhâbir, Muzâkil kabilesidir.

«Ey insanlar yürüyünüz, şüphesiz sizin nihâyetiniz, bir gün yürümez olmanızdır.

Bineği kaldırmız ve ölümden önce onun yularlarını serbest bırakınız ve onları gönderemez olduğunuz bir zamana kadar gönderiniz.

Biz de sizin olduğunuz gibi insanlar idik.

Bizi zaman değiştirdi.

O halde siz de bizim olduğumuz gibi olacaksınız.» (*)

HUZAA'DAN BİR KAVMİN BEYTİN İŞİNİ ZULMEN ÜSTLENMESİ

İbn-i İshak dedi ki : Sonra Huzaa'dan Gubşan Beni Bekir b. Abd-i Menâf olmaksızın Beytin idaresini üstlendi.

(*) Bazıları bu beyitler üzerine şunu ilâve etmişlerdir :

إِنَّ التَّفَكُّرَ لَا يَحْدَى إِحَاجِيهِ عِنْدَ الْبِدِيَّةِ فِي عِلْمٍ لَهُ دُونَا
فَاسْتَعْمِرُوا فِي سَبِيحِ النَّاسِ قَلْبَكُمْ كَمَا اسْتَبَانَ طَرِيقَ عِنْدَهُ الْمُونَا
كَمَا زَمَانَا مَلُوكِ النَّاسِ قَلْبَكُمْ يُمْكِنُ فِي حَرَامِ اللَّهِ مَكُونَا

«Şüphesiz ki, tefekkür, sahibi için bedihc = açık seçik, düşünmeye ihtiyaç olmayan bir şey esnasında fazla bir ilim vermez.

O halde sizden önce insanların yaptıkları şeyler hakkında haber almaya çalışınız.

Nitekim o esnada yol kolay meydana çıkar.

Biz bir zamanlar sizden önce Allah'ın Harem'inde bir meskende meskûn olduğumuz halde insanların melikleri idik.

Rivâyet olunur ki Yemâme'de üç taş bulundu ve üç taştan birinde bu beyitleri yazılmış buldular. Diğer bir taşa ise yazılmış olarak şunu buldular :

«Zamanı, mülkü ile kendisine yardım eden ey melik, yükselenlerin ve insanların durumunu yükselten kimselerin ilki sen değilsin.

Senin üzerine gözetleyici olarak maksur mudur ?

O halde dehrin emânı = himâyesi terk olunmuştur.

Çok burnu büyük, kafası dik gezen, tac giydirilmiş, makamından korkulan kimseler vardır ki zaman ona yardım etmiş ve gönülü alçak hâle gelmiş idi.

Etrafında küçük nehirler akar, beldeler için kıyıları su ile doldurulmuştur.

Ölüm birden gelip çatmıştır, onun Kinânenen olması ölümden kurtarmamıştır.

Onun askerleri kendisinden dağılmıştır ve ona onun ağıstıcı kadınları ağıst yakmışlardır.

Dehr bir şeydir ki, değirmeni ona ilişen kimseye saldırır olduğu halde öğütür.

İnsanlar heva ve heveste muhteliştirler.

Tıpkı parmak uçları muhtelif olan bir kişi gibi.

Doğruluk en iyi bir tabiattır, kişiyi onun lisanı katledebilir.

Sükût etmek kişi için mutlu ve mesûd kılıcıdır.

Bazan da onun beyânı onu şereflendirir.»

Üçüncü taştta ise bu minvâl üzere bir kaside bulundu ki hepsi hikmetler ve va'zlardır. Şiirin başı şöyledir :

كُلُّ عَيْتٍ نَمَلُهُ لَيْسَ لِلدَّهْرِ خَلَهُ
يَوْمَ بُؤْسٍ وَنِعْمَةٍ وَأَجَاعٍ وَقَلَّةٍ
حَبَا الْعَيْتِ وَالنَّكَارِ جَهْلٌ وَصَلَّةٌ

«Her hayat birbir peşine içmektir, zaman için bir dostluk yoktur.

Yoksulluk, nimet, topluluk ve azlık zamanıdır.

Hayatı çokca sevmemiz ise cehl ve dalâlettir.»

Onlardan biri de şudur :

آفَةُ الْعَيْتِ وَالنِّمِّ كُرُورُ الْأَمَلَةِ
وَصَلَّ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ وَأَعْتِرَاضٌ مِائِلَةٌ

«Hayatın ve nimetlerin âfeti, hilâllerin tekrarlanmasıdır.

Gündüz ve gecenin birbirine bitişmesi ve bir illetin araya girmesidir.»

Onlardan onu üzerine alan kimse Amr b. el-Hâris el-Gubşân'î idi. Kureyş ise o zaman çözülmüş dagınık birbirinden kopuk cemaatlar hâlinde ve kavimleri Beni Kinâne'den içinde birbirinden ayrılmış birtakım âileler olarak bulunmaktaydılar. Böylece Huzâe Beytin idâresini büyükten büyüğe birbirine mirâs bırakır şekilde üstlendi. Nihâyet onların en sonuncusu Huleyl b. Habeshiyye b. Selûl b. Kâb b. Amr el-Huzâi oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun Hüşye b. Selûl olduğu söylenir.

KUSAY B. KİLÂB'IN, HULEYL'İN KIZI HUBBÂ İLE TEZEVVÜCÜ

Kusayy'ın çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Kusayy b. Kilâb, Huleyl b. Hubşiyye'de kızı Hubbâ ile evlenmek üzere dünürü oldu. Hüleyl de onu beğendi ve kızını onunla evlendirdi. Ondandır Abduddâr, Abd-i Menâf, Abdul-Uzza ve Abd doğdu. Kusayy'ın çocukları yayıldıkları, malı çok olduğu ve şerefi buyduğu zaman Hüleyl öldü.

Kusayy'ın Beytin idâresini üstlenmesi ve Rizâh'ın ona yardımda bulunması

Bunun üzerine Kusayy, kendisinin Kâbe'nin ve Mekke'nin işi ile Huzâa ve Beni Bekr'den üstün olduğuna ve Kureyş'in İsmâil b. İbrâhim'in süzmesi ve hayırlısı olduğu ve onun kesin çocukları olduğu görüşüne vardı. Kureyş'den ve Beni Kinâne'den birtakım adamlarla konuştu. Ve onları Huzâe ve Beni Bekr'in Mekke'den çıkartılmasına çağırdı. Onlar da buna icâbet ettiler. Uzre b. Sad b. Zeyd'den olan Rebia b. Harâm, Kilâb'ın ölümünden sonra Mekke'ye gelmiş ve Fâtıma binti Sad b. Seyel ile evlenmiş idi. Zühre o zaman adam idi. Kusayy ise süt emme çağında küçük çocuk idi. O Rebia, Fâtıma'yı kendi beldelerine götürdü. O Fâtıma ile birlikte Kusayy'ı da götürdü. Zühre kaldı. Fâtıma, Rabie'den Rizâh isimli çocuğunu doğurdu. Kusayy bâliğ olup adam olduğu zaman Mekke'ye geldi ve ora-

da ikamet etti (136). Kavmi kendisine çağırıldığı şeyde ona icâbet ettiği zaman ana bir kardeşi Rizâh b. Rabie'ye, kendisine yardım etmeğe ve kendisiyle birlikte kalmaya çağırıp mektup yazdı. Bunun üzerine Rizâh b. Rabie şu erkek kardeşleri ile birlikte yola çıktı: Hünn b. Rabie, Mahmûd b. Rabie, Cülhüme b. Rabie. Bunlar Fâtımadan başka diğer bir kadındandırlar. Onlar Kuzaa kabilesinden onlara tâbi olanlarla birlikte Arab'ın haccında çıktılar ve onlar Kusayy'a yardım etmek için toplanmaya azm etmiş idiler. Huzaa iddiâ eder ki, Huleyl b. Hubşiyye kuzından çocukları doğup yayıldıkca Kusayy'a böyle tavsiyede bulundu. Ve dedi ki: Sen Kâbe'ye bakmakta ve Mekke'nin idâresinde Huzaa'dan üstünsün. Bunun üzerine Kusayy kayın pederinin isteğini kabul etti. Bunlardan başka böyle bir haberi (137) işitmedik. Allah neyin doğru olduğunu en iyi bilendir.

(136) Mekke'ye dönmek için sebebi o çocuk iken nesebi Rebia'ya nisbet ediyordu. Çünkü o, kendisi için ondan başka baba bilmiyordu. O ve Kuzâa'dan bir adam sövüşüyorlardı. O onu nesebinde piç olmakla ayıplıyor ve: Sen bizden değilsin. Sen ancak bize eklendin, diyordu. Bunun üzerine anasına geldi ve bundan dolayı kızgın ve yüzü asık bir vaziyette idi. Anası ona dedi ki: Ey oğlum, o doğru söyledi, çünkü sen onlardan değilsin. Fakat senin kavmin onun kavminden hayırlıdır. Senin babaların onun babalarından daha şereflidir. Sen ancak Kureyşlisin. Ve senin kardeşin ve amucan oğulları Mekke'dedirler. Onlar Beytullâh el-Harâm'ın komşularındırlar. Bunun üzerine o bir kabile ile beraber Mekke'ye geldi.

(137) Yine Beyt'in velâyetinin Kusayy'a intikali hakkında denilir ki: Hüleyl Beytin anahtarlarını kendisi yaşlandığı ve zayıfladığı zaman kızı Hubba'ya verdi. Anahtarlar Hübbâ'nın elinde idi. Kusayy onları bazı zamanlarda alabiliyor ve Beyti insanlara açıyor ve kitliyordu. Huleyl öldüğü zaman Beytin velâyetini Kusayy'a vasiyyet etti. Bunun üzerine Huzaa bunun Kusayy'a geçmesine râzı olmadı. Bu esnada onunla Huzaa arasında harp başladı.

Nitekim zikr olunur ki, Hüleyl yaşlandığı ve kapıyı açmaya ve kitlemeğe kadir olmadığı zaman anahtarları Ebû Ğubşân'a ahd etti. — Bu Huzâa'dandırlar. Onun ismi ise Süleym b. Amr'dır — O anahtarları Kusayy ondan bir tuluk şarab ile satın aldı. Ve: «Ebû Ğubşân'ın satışından daha ziyânlı satış yoktur» denildi.

Kâbe idaresinin Muzarr'ın çocuklarından Huzaa'ya intikalinde asıl olan şudur: Harem Nizâr'ın çocuklarına dar geldiği ve orada İyâd azdığı zaman Benü Muzarr b. Nizâr onları çıkardı ve Mekke'yi onlardan boşalttı. Bunun üzerine onlar da geceleyin Hacer-i Esved'e saldırdılar ve onu yerinden çıkartıp

GAVS B. MÜRR'ÜN İNSANLARA HAC İÇİN İZİN VERME İŞİNİ ÜSTLENMESİ

Gavs (138) b. Mürr b. Üdd b. Tâbihe b. İlyâs b. Mudar insanlara Arafat'dan hacc için izin vermeyi kendisi ve kendisinden sonra da onun çocukları üstlenmişti. Ona ve onun çocuklarına Sufe denirdi. Ancak Gavs b. Mürr'ün bu işi ele alması şunun içindir ki, onun anası Cürhüm'den bir kadın idi. Bu kadının çocuğu olmuyordu. Bunun üzerine Allah için eğer o bir erkek çocuk doğurursa onu bir köle olarak Kâbe'ye hizmet etmek ve oranın işlerine bakmak üzere sadaka olarak adadı. Sonra Gavs doğdu. Kâbe'ye evvel zamanda Cürhüm'den dayıları ile bakıyordu. İnsanlara Arafat'dan Kâbe'nin bulunduğu yere izin verme işini ele aldı. Ondan sonra da onun çocukları aldı. Nihâyet bunların bakımcılığı son buldu. Mürr b. Üdd onun anasının nezrini yerine getirmesi için şöyle dedi:

إِنِّي جَعَلْتُ رَبَّ مِنْ بَنِيهِ رَيْبَةَ يَمَكَةَ أَلِيهِ
فَارَكَنَ لِي بِهَا أَلِيهِ وَأَجْعَلُهُ لِي مِنْ صَالِحِ الْبَرِيَّةِ

«Ben yüce Mekke'de Kâbe'nin Rabbine bir bağlanmış hizmetçi kıldım.
Orada bana onun nezrini mübarek beroketli kıl.
Ve onu bana yer yüzünün sâlihlerinden kıl.»

deveye yüklediler. Deveden yere düştü. Diğer bir deveye yüklediler o da yine yere kapandı. Üçüncü bir deveye yüklediler o da öyle oldu. Böylelikle bundan men olundukları zaman onu gömüp gittiler. Sabah olunca Mekke halkı onu göremeyince büyük bir kedere düştüler. Huzâ'a'dan bir kadın onu gömdükleri zaman görmüş idi. O kadın bunu kavmine bildirdi. O zaman Huzaa Beytin bakıcılığını kendilerine bırakmalarını ve onları Hacer'in nerede olduğuna delâlet etmelerini istediler. Onlar da bunu yaptılar. Bu zamandan itibaren Beyt'in bakım işi Huzâ'a'ya intikal etti. Benî Abd-i Menaf'a intikal edinceye kadar onlarda durdu. (Ravzü'l-Ünüf ve Ebû Hilâl el-Askerî'nin Kitâbü'l-Evail'ine mü-râcaat et).

(138) Gavs ve çocuklarına Sufe denilmesi şunun içindir ki, anası onu Kâbe için bakıcı kıldığı zaman onun başına bir yün iliştiirdi. Bir rivâyette: Ona yünden bir elbise giydirdi.

Gavs b. Mürr — iddia ettiklerine göre — insanları gönderdiği zaman şöyle dedi :

لَا هُمْ إِلَّا تَائِعٌ تَبَاعَهُ
إِنْ كَانَ مِنْهُمْ فَصَلِّ قَضَاعَهُ

«Ey Allâhım, ben örnek kimseye tabiyim, eğer bir günahı varsa Kuzaa üzerinedir.»

Sûfe ve taşların atılması

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullâh b. Zübeyr, babası Abbâd'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Sûfe insanları Arafat'dan gönderirdi. Onlara Minâ'dan yürüdükleri zaman izin veriyordu. Yürüme günü geldiğinde taşları atmak için geliyorlardı. Sûfe'den bir adam insanlar için taş atıyordu. O atıncaya kadar onlar taş atmıyorlardı. Acele ihtiyac sahipleri ona geliyor şöyle diyorlardı : Kalk sen taşı at ki seninle beraber biz de atalım. O da buna cevaben şöyle derdi : Hayır, Vallâh ta güneş meyledinceye kadar atmam. Acele etmeyi arzu eden hacet sahipleri taşı atmaya koyulurlar ve bunu ondan acele yapmasını ister ona şöyle derlerdi : Yazık sana, kalk ve taşı at. O da onlara karşı koyardı. Nihâyet güneş tepe noktasından meylettği zaman kalkar ve taşı atar ve insanlar da onunla birlikte atarlardı.

Sûfe'den sonra Beytin işini Beni Sad'ın ele alması

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Taş atmayı bitirip Minâ'dan yürümeyi murâd ettikleri zaman Sûfe, Akabe'nin iki yamını tutar ve insanların tutarlardı. Sûfe'den izin alınız, derlerdi. Böylece onlar geçmeden kimse geçemezdi. Sûfe Minâ'dan ayrıldıkları ve geçtikleri zaman insanların yolu boş bırakırdı, onlardan sonra onlar da giderlerdi. Böylece onları gelinceye kadar böyle olmakta devam ettiler. Onlardan sonra bu hususta en yukarki dedeye yakın olan baba ile Benü Sad b. Zeyd-i Menât b. Temim onlara vâris oldu. Bu kabile Beni Sad'den Âl-i Safvân b. Hâris b. Şicne'de idiler.

Safvân'ın nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Safvân, Cenâb b. Şicne b. Utârid b. Avf b. Kâb b. Sad b. Zeyd-i Menât b. Temim'in oğludur.

Safvân, Kerib ve hacda izin

İbn-i İshâk dedi ki :

Safvân Arafat'dan insanlara hac için izin veren birisi idi. Sonra peşinden oğulları bunu devam ettirdiler. Nihâyet en sonuncusu Kerib b. Safvân oldu ve İslâmiyet geldi. Evs b. Temim b. Muğarra es-Sâdi şöyle dedi :

لَا يَبْرَحُ النَّاسُ مَا حَجَّوْا مُعْرِضِينَ حَتَّى يُقَالَ أُجِيرُوا آلَ صَفْوَانَا

«İnsanlar, Arafatçıları onlara hac ettirdikleri müddetce yerlerinden ayrılmazlar taki onlara Âl-i Safvân'dan izin alınız denilsin.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu beyt, Evs b. Muğarra'nın bir kasidesinde geçmektedir.

ADVÂN'IN MÜZDELİFE'DEN AYRILMASI

Zü'l-İsba'in, onların insanları Minâ'dan götürmeleri
hakkındaki şiiri

Zü'l-İsba' el-Advâni (ki ismi Hursan'dır. Advân b. Amr'dandır. Zu'l-İsba ismini alması fazla bir parmağı olup onu kesmesinden dolayıdır) şöyle dedi :

عَذِيرَ الْحَيِّ مِنْ عَدْوَا نِ كَانُوا حَيْهَ الْأَرْضِ
بَعِي بَعْضُهُمْ ظُلْمًا قَلَمَ يُرْعِ عَلَى بَعْضِ
وَمِنْهُمْ كَانَتْ السَّادَاتُ وَاللُّؤْفُونَ بِالْقَرَضِ

وَمِنْهُمْ مَنْ يُجِزُ النَّاسَ بِالسَّنَةِ وَالْقَرَضِ
وَمِنْهُمْ حَكَمٌ يَقْبِى فَلَا يُنْقِضُ مَا يَقْبِى

«Advân'dan olan kabileye özür dilemeye özür dilcyeni getirin verin,
ki onlar yer yüzünün kendisinden korkulu kimseleri idiler.
Birbirine zulm ettiler birbirine merhamet etmediler.
Onlardan yüksek efendi kişiler vardı.
Ve aynı zamanda işine göre mükâfatları cezaları verirdi.
Onlardan sünnete ve farza icâzet verenleri vardı.
Onlardan kazâ eden hakem vardı ki kaza ettiği şey bozulmazdı.»

Ebü Seyyâre ve insanları götürmesi

Bu beyitler onun bir kasidesindedir. Müzdelife'den ifâze götürme işi — Bana Ziyâd b. Abdullâh el-Bekkâi'nin Muhammed b. İshâk'dan naklen haber verdiği göre — Advân'da idi. Onlar bunu büyükten büyüğe birbirinden mirâs alırlardı. Nihâyet İslâm'ın geldiği asırda onların en sonuncusu, Ebü Seyyâre Umeyle b. Azel de oldu. Onun hakkında Araptan bir şâir şöyle der :

نَحْنُ دَفْنَا عَنْ أَبِي سَيَّارَةَ وَعَنْ مَوَالِيهِ بَنِي فِزَارَةَ
حَتَّى أَجَزَ سَالِمًا حِمَارَةَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ يَدْعُو جَارَةَ

«Ebü Seyyare'den ve onun mevâlâları Beni Fezâre'den biz def ettik.
Hattâ eşeği kendisine boyun eğer bir vaziyette kıbleye dönük olduğu halde kurtarmasına dua ederken izin verdi.»

Dedi ki : Ebü Seyyâre eşeği üzerinde milleti gönderiyordu. Bundan dolayı «Eşeği ona boyun eğer olduğu halde» der.

ÂMİR B. ZARİB B. AMR B. İYAZ B. YEŞKÜR B. ADVÂN'IN DURUMU

Onun bir hunsa hakkında kazası ve câriyesi
Suhayle ile meşvereti

İbn-i İshâk dedi ki :

«Hükmeden bir hakem vardır» sözüyle Âmir b. Zarib b. Amr b.

İyaz b. Yeşkür b. Advan el-Advani'yi kasd ediyor. Arapların arasında hüküm verilmesinde en şeni ve en müşkil işler ona götürürlerdi. Sonra da onun hakkında verdiği hükme râzi olurlardı. Hunsâ bir adam hakkında ihtilâf etmiş idiler. Onun erkek ve dişi uzuvları vardı. Onu erkek mi veya kadın mı sayarsın? dediler. Ona bundan daha müşkil bir iş getirmemişlerdi. O da dedi ki : Biraz düşününceye kadar durun. Allah'a and olsun ki, bana ey Arab topluluğu, sizden gelen bu mesele kadar zor bir şey gelmemiştir. Onu biraz tehir ediniz. Bunun üzerine gecesini uykusuz geçirerek onun durumunu düşündü. Ondan bir çıkışa varamadı. Onun Suhayle denilen bir câriyesi var idi. O câriye onun koyunlarını otlatırdı. Koyunlarını otlamaya bıraktığı zaman o câriyeye itab ederek şöyle derdi : Ey Suhayle vallahi sabaha kaldın. Koyunlarını ağıllarına geri getirdiği zaman akşamladın, vallâhi ey Suhayle, derdi. Bu, câriyenin otlamaya bırakmayı geciktirmesinden insanların bâzısı onu öne geçmesinden ve akşam ağıla getirirken de geciktirip insanların bâzısının onu öne geçmesinden dolayı idi. Câriye onun uykusuzluğunu ve yatağı üzerinde yerleşmemesini görünce şöyle dedi : Sana ne oluyor anlamıyorum. Seni bu gecede şaşkına çeviren nedir? O da dedi ki : Yazık! Beni bırak bu senin bileceğin bir şey değildir. Sonra ona söylediğini tekrar etti ve adam içinden dedi ki : Belki de câriye, içinde bulunduğum şeye bir açıklık getirebilir. Ve dedi ki : Yazık! Bana bir hunsanın mirası hakkında bir dâva geldi acaba onu erkek mi sayacağım, yoksa kadın mı? Allah'a yemin ederim ki ne yapacağımı ve işin içinden nasıl çıkacağımı bilmiyorum. Bunun üzerine câriye dedi ki : Subhânallah! Seni anlayamadım. Hükümü bevil yerine tâbi kıl, onu oturt, eğer erkeğin bevletmesi gibi bevlederse o erkektir, eğer kadının bevletmesi gibi bevlederse o kadındır. Dedi ki : Ondan sonra ey Suhayl ister akşamları ister sabahları, sen artık serbestsin. Çünkü o meseleyi açtın, keşf ettin. Sonra sabahleyin milletin huzuruna çıktı ve câriyenin işaret ettiği şekilde hüküm verdi.

**KUSAYY B. KİLÂB'IN MEKKE'NİN İDARESİNİ ELİNE
ALMASI VE KUREYŞ'İN DURUMUNU TOPLAMASI
VE KUZÂA'NIN ONA YARDIMDA BULUNMASI**

Sûfe'nin yenilgiye uğraması

İbn-i İshâk dedi ki :

O sene geldiğinde Sûfe yine yapmakta olduğu şeyi yaptı. Arap-

lar bunun farkına vardılar. O durum, onların Cürhüm ve Huzâa'nın yönetimleri zamanında ruhlarında yerleşen bir din idi. Onlara Kusayy b. Kilâb kavminden Kureyş'den, Kinâne'den ve Kuzâa'dan olan kimseleri Akabe'nin yanına getirdi ve dedi ki : Biz sizden buna daha lâyıkız. Bunun üzerine onlarla savaştılar ve çokca ölü verdiler. Sonra Süfe yenildi ve Kusayy onların ellerinde bulunan şeylere üzerinde onlara gâlib oldu.

Kusayy'ın Huzaa ve Beni Bekr ile muharebesi ve Amr b. Avf'ın hakem kılınması

Bu esnada Huzaa ve Beni Bekr Kusayy'den yana olmadılar ve bildiler ki Süfe'yi Kâbe'den men ettiği gibi onları da men edecektir. Ve onlarla Kâbe ve Mekke'nin idâresi arasına girecektir. Ondan ilişkiyi kesince Kusayy onları keşfetti ve onlarla savaşmak için azmetti. Kardeşi Rizâh b. Rebie ile ve kavminden Kuzâa'dan onunla beraber olan kimselerle bulundular. Huzâa ve Beni Bekr ona doğru yürüdüler ve karşılaştılar. Ebdah'ta şiddetli bir savaş oldu, nihâyet iki tarafın ikisinde de çok ölenler oldu. Sonra onlar sulh etmeğe ve Araptan bir adamı aralarında hakem kılmaya çağrıştılar. Böylece Yamer b. Avf b. Kâb b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne'yi hakem kıldılar. O da onların arasında Kusayy'm Kâbe ile Mekke'nin idâresinde Huzâa'dan daha üstün olduğuna hüküm verdi ve «Her bir kan ki Kusayy'a Huzâa'dan ve Beni Bekr'den akmışsa, kaldırılmıştır. Huzâa ve Beni Bekr'e Kureyş'ten, Kinâne'den ve Huzâa'dan akan kan ise ödenmesi gereken diyetdir. Kusayy ile Kâbe ve Mekke'nin arası serbest bırakılmıştır» dedi.

Bunun üzerine Yamer b. Avf Şeddah ile isimlendi. Çünkü o, kanları ayak altına alıp eziyordu. Ve diyetlerini de vermiyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki : Şüdâh da denilir.

İbn-i İshak dedi ki :

Sonra Kusayy Beyt ve Mekke'nin idaresini üzerine aldı ve kavmini menzillerinden Mekke'ye topladı. Kavminin ve Mekke halkının üzerine melik olmak istedi onlar da onun melikliğini kabul ettiler. Ancak Arapların, üzerine buldukları âdetleri aynen bıraktı. Çünkü ona göre o âdetler d'in olup onları değiştirmenin lâyık olma-

diği kanaatında idi. Böylece Safvân yakınlarını, Advan'ı ve Nese'e'yi ve Mürre b. Avf'ı, üzerine buldukları âdet üzere bıraktı. Nihâyet İslâm geldi ve Allah onunla bunların hepsini yıktı. Kusayy Kâb b. Luayy oğullarından kendisine kavminin itâat ettiği bir idâreye ilk sâhip olan o oldu. Hicâbet (141), sikâye (142), rifade (143), nedve (144) ve livâ (145) onlara âid idi. Böylece Mekke'nin bütün şerefini hâiz olmuştu. Ve Mekke'yi kavmi arasında mahallere böldü ve Kureyş'den her bir kavmi, Mekke'de gelip içinde buldukları evlerine yerleştirdi. İddiâ ederler ki : Kureyş evlerindeki, Harem ağacını kesmekten korkarlardı. Kusey ise ağaçları yardımcılığıyla (146) birlikte kes-

(141) Hicâbe : Beytin anahtarlarının onun yanında olup izni olmadan hiçbir kimsenin oraya girmemesidir.

(142) Sikaye : Zemzem sâkiliğini kâsd eder. Onlar orada Hac mevsiminde Mekke'ye gelen hacılar için içecekler yaparlardı. Ona bazan bal karıştırırlardı, bazan da süt ile, bazan nebiz karıştırırlardı. Bunu kendilerinden ibâdet niyetiyle yaparlardı.

(143) Rifâde : Bir yemektir ki Kureyş her sene mevsim halkını ona toplarlardı. Ve bunlar Allah Teâlâ'nın konuklarıdır, derlerdi. Biraz sonra metinde geçecektir.

(144) Nedve : Meşveret ve görüş bildirmek için toplanmaktır. Kusayy'ın bunun için edindiği eve Dârün-Nedve denirdi. Bu ev Benî Abdiddar'dan sonra Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy'a geçti. O da onu İslâm döneminde yüzbin dirhem ile sattı. Bu, Muâviye'nin zamanında idi. Bunun üzerine Muâviye bu konuda onu kınadı : Senin babalarının izzet ve şereflerini mi sattın? dedi. Hakîm de ona şöyle dedi : İzzet ve şerefler gitti ancak takva kaldı. Allaha and olsun ki onu câhiliyyede bir tuluk şarab ile satın almıştım. Şimdi ise onu yüzbin dirheme sattım. Sizi şahid tutuyorum ki, bu yüz dirhemi Allah yolunda veriyorum. Şimdi aldanan kimdir?

(145) Livâ : Harpteki sancağı kâsd ediyor. Çünkü onların katında onu başkası değil ancak hususî birtakım kavimler taşıyorlardı.

(146) Mâruf ve esah olan, Kureyş binâ yapmaya niyet ettikleri zaman Kusayy'a şöyle derlerdi : Harem'in ağaçları hakkında nasıl yapalım? O da onları kesmekten sakındırdı ve bu husustaki cezâ ile onları korkuturdu. Bunun için ağaç evin içinde kalacak şekilde ev yaparlardı. Bina yapmak için Harem'in ağacının kesilmesinde ruhsat verenlerin ilki, Abdullah b. ez-Zübeyr'dir. Bunu Kuaykiân'da, evler yaptığı zamanda yaptı. Fakat o her ağaca bir sığır

ti. Kureyş, onun adını Mücemmi = toplayan koydu. Çünkü oranın işini toparladı ve onunla bereketlendiler. Kureyş'den hiçbir kadın nikâhlanmaz ki ve hiçbir erkek evlenmez ki ve başlarına gelen hiçbir işte müşâverede bulunmazlar ki ve başka hiç bir kavmin harbinden dolayı hiçbir sancak kurmazlardı, illâ onun evinde olurdu. Çocukları onun için sancağı kurarlardı. Kureyş'den her kız çocuğu baliğ olduğu zaman ancak onun dârında gömleği giyerdi. Çocuğun üzerine gömleği biçilir sonra ona giydirilirdi. Sonra da âilesine gönderirlerdi. Hayatında ve ölümünden sonra da Kureyş'den olan kavmi içinde onun âdetleri hiç şaşırmadan ittiba edilen bir din gibi idi. Kendisi için meşveret evini yaptırdı. Ve kapısını Kâbe mescidine doğru açtı. Ve orada Kureyş işlerini yürütür ve hüküm verirdi.

İbn-i Hişâm : Şâir dedi ki :

فَمَوْءِدِي كَانَ يُدْعَىٰ مُحَمَّدًا
بِهِ جَمَعَ اللَّهُ الْقَبَائِلَ مِن فِئْرِ

«Dinime kasem ederim ki :

Kusay olarak çağrılırdı.

Allah onunla Fihirden olan Kabileleri toplattı.»

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdul-Melik b. Râşid babasından naklen haber verdi ki Sâib b. Habâb' (Maksure sâhibi)nden işittim haber veriyordu ki :

O, bir adamdan işitmiş ki o, (Adam) Ömer b. El-Hattâb'a Halife iken Kusayy b. Kilâb'ın haberini ve onun kavminin işine dâir topladığı şeyleri ve Huzâa ve Benî Bekr'i Mekke'den çıkartmasını ve Beytin ve Mekke'nin işini ele almasını haber veriyordu. O ise ona karşı (verdiği haberleri) red etmedi.

diyet kıldı. Aynı şekilde Ömer (Radiyahallâhu anh)'den rivâyet olunur ki Esed b. Abdul-Uzzâ'nın evinde olan bir büyük ağacı kesti. O ağacın etrafına Kâbe'yi tavâf edenlerin elbiseleri bahşiş edilirdi Bu mescidin genişletilmesinden önce idi. Ömer (Radiyahallâhu anh) onu kesti ve onun diyeti olarak bir sığır verdi.

Rizâh'ın Kusayy'a yardımı ve Kusayy'in onun yardımını
red etmesi hakkındaki şiirj

İbn-i İshâk dedi ki :

Kusayy harbi bitirince kardeşi Rizâh b. Rebie kendisiyle beraber kavminden olan kimselerle birlikte beldelerine gitti ve Rizâh Kusayy'a icâbeti hakkında şunu söyledi :

لَمَّا أَنَّى مِنْ قُصَيِّ رَسُولٌ قَالَ الرَّسُولُ أَجِيبُوا الْخَلِيلَ
نَهَضْنَا إِلَيْهِ تَقْوُدُ الْحِيَادَ وَتَطْرُحُ عَنَّا لِلْوَلِّ الشَّقِيلَ
تَبِيرُ بِهَا اللَّيْلَ حَتَّى السَّاحِجِ وَتَسْكِي⁽¹⁾ النَّهَارَ إِنَّمَا تَرُودُ
فَهَنْ سِرَاعِ كَوْرِدٍ انْقَطَا يُجِئَنَّ بِنَا مِنْ قُصَيِّ رَسُولًا
حَمَمًا مِنَ السَّرِّ مِنْ أُمَّتَيْنِ وَمِنْ كُلِّ حَيٍّ جَمْعًا قَبِيلًا
فِيَالِكِ حَلَبَةَ مَالِكَةَ تَزِيدُ عَلَى الْأَلْفِ سِتًّا رَسِيلًا
فَلَمَّا مَرَزَنْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَسْهَلَنْ مِنْ مُسْتَنَاجِ سَبِيلًا
وَجَاوَزَنْ بِالرِّكْنِ مِنْ وَرَقَانِ وَجَاوَزَنْ بِالْمَرْجِ حَيًّا حُلُولًا
مَرَزَنْ عَلَى الْحِلِّ مَا دُقْنَهُ وَعَاجَلَنْ مِنْ مَرَّةٍ لَيْلًا طَوِيلًا
نُدَيْتِي مِنَ الْعُودِ أَفْلَاءَهَا إِرَادَةَ أَنْ يَسْتَرْفِقَ الصَّهِيلًا
فَلَمَّا إِتَهَيْتَنَا إِلَى مَكَّةَ أَبْجَحْنَا الرِّجَالَ قَبِيلًا قَبِيلًا
نَاوَرُومُ ثُمَّ حَدَّ السُّيُوفِ وَفِي كُلِّ أَوْبٍ خَلْنَا الْعُقُولَ
نُحَيَّرُومُ بِصَلَابِ السُّو رِ حَبْرَ الْقَوْمِ الرِّبْرِزِ الدَّلِيلَ
قَلْنَا خُرَاعَةَ فِي دَارِهَا وَبَكَرْنَا قَلْنَا وَجِيلًا جِيلًا
فَتِينَامُ مِنْ بِلَادِ اللَّيْلِ كَمَا لَا يَحْتَلُونَ أَرْضًا سُوْلًا
فَأَصْبَحَ سَبِيهِمْ فِي الْحَبِيدِ وَمِنْ كُلِّ حَيٍّ شَفِينًا غَلِيلًا

«Kusayy'dan bir elçi gelip; elçi: dosta icâbet ediniz, deyince,

Ona doğru seçilmiş iyi atlarla yerimizden fırladık ve bizden usanç ve ağırlığı bir tarafa atar olduk.

O atlarla geceleyin sabaha kadar yürüyor ve yitirmemek için gündüzün gizleniyorduk.

Bağıtlak kuşunun gelişi gibi atlar süratli idiler.

Onlar da bizimle Kusayy'dan gelen elçiye icâbet ettiler.

Gizlice iki Eşmez'den topladık ve her bir mahalleden bir kabîle topladık.

İşte atlar topluluğu bir gecede bin üzerine ziyade oldukları halde süratli ve mühletli bir yürüyüş arası yürüdüler.

Asced'e vardıkları ve düz bir yere yerleşip atların kalacakları bir yer buldukları ve Verikan'dan Rüknu ileri geçtikleri ve Arc's canlı ve bağlarından çözülmüş olarak tecavüz ettikleri zaman Hill denilen dikenli ağaca uğradılar ve ondan tatmadılar ve uzun bir gece yürüyen kimselere yardımda bulundular.

Yavrulmuş atlara kişnemelerinin gizlice dinlenip işitilmemesi maksadiyle taylarını yaklaştırıyorduk.

Mekke'ye vardığımız zaman kabîle kabîle erkeklerin köklerini kazıdık. Orada tekrar tekrar kılıçları keskinletiyorduk.

Her dönüşte akıllarınıza bir atf-i nazar ediyorduk.

Akıllarımızı başımıza topluyorduk.

Kuvvetlinin güçlünün, güçsüz zayıfı şiddetli sürmesi gibi iyi cins atların turnaklarının kati etleri ile şiddetli sevk ediyorduk.

Huzaa'yı yurdunda katlettik ve Bekr'i de nesil be nesil katlettik.

Onları biz Mülklerin sâhibinin beldelerinden sürdük uzaklaştırdık, nitekim onları ovalık yerlere yerleşemez oldukları gibi.

Onların esirleri demire vuruldu ve her bir nahiyeden yüreğimize su serptik intikamımızı aldık.»

Salebe b. Abdullâh b. Zübyân b. Hâris b. Sad-i Hüzeyb el-Kuzai, Kusayy'ın onları çağırıp onların da ona icâbet etmesi zamanında Kusayy'ın hakkında şöyle dedi :

جَلَبْنَا الْحَيْلَ مُضِرَّةً تَعَالَى
مِنَ الْأَعْرَافِ أَعْرَافِ الْجَنَابِ
إِلَى غَوْرَى تِهَامَةَ فَالْتَقَيْنَا
مِنَ الْعَيْبَاءِ فِي قَاعِ يَبَابِ

فَأَمَّا صَوْفَةُ الْخَنْزِيَّةُ فَخَلَّوْا مَنَارِلَهُمْ مَحَاذِرَةَ الصَّرَابِ
وَقَامَ بَنُو عَلِيٍّ إِذْ رَأَوْنَا إِلَى الْأَشْيَافِ كَالْإِبِلِ الطَّرَابِ

«Yarığa hazırlanmış atları topladık ki onlar uzunca yüksekce kumullardan Cinâb (147) kumullarından yükselerek Tihâme'nin iki çukuruna doğru süratle yürürler.

Otsuz susuz çukurda sahrada karşılaştık.

Hunsâ Sufe'ye gelince, vuruşmadan kaçınmak için evlerini boşalttılar. Benü Ali ise bizi gördükleri zaman kılıçlara doğru, develerin kalış yerlerine iştiyakları gibi kalktılar.»

Kusayy b. Kilâb da şöyle dedi :

أَنَا إِنْ الْعَاصِمِينَ بَنِي لُؤَيٍّ بِمَكَّةَ مَنَزِلِي وَبِهَا رَيْتُ
إِلَى الْبَطْحَاءِ قَدْ عَلِمْتُ مَعَدَّ وَمَرَّوْهَا رَضِيتُ بِهَا رَضِيتُ
فَلَسْتُ إِصَابِ إِنْ لَمْ تَأْتَلِ بِهَا أَوْلَادُ قَيْدِرٍ وَالتَّيْتُ
رِرَّاحَ نَاصِرِي وَبِهِ أُسَايَ فَلَسْتُ أَخَافُ صَبًا مَا حِيتُ

«Beni Âsımların (148) Beni Luayy'ın oğluyum evim Mekke'dedir ve orada büyüdüm.

Ta Bethâ'ya kadar.

Maad orayı bilmmiştir.

(147) Hayber'in nahiyelerinden bir yerdir. Denildi ki o Benü Mâzin'in yerlerinden bir yerdir. Bir kavle göre de: Medine ve Fihri'nin arasında Benü Fezâre'nin yurdudur. Süheyli dedi ki: Orası, Kuzâa'nın beldelerinden bir yerdir. Orada bir başka cenâb daha vardır ki ona cenâb denilir, cinâb değildir, Bu Irak ile Şam'ın arasında Semâve'de Kelb topraklarında bir yerdir. Burada kast olunan birincisidir.

(148) Yâni onlar insanları ismetlerine alırlar ve onları korurlar. Çünkü onlar Beytin ve Harâm'ın ehlidirler.

Oranın mervesi vardır ki, onunla razı olmuşumdur.

Eğer orada Kayzer'in çocukları ve Nebit (149) sâbit kadem olmasaydı galib değildim.

Rizâh benim yardımcısıdır ve onunla istikâr ederim.

Ben hayatta oldukça zulümden korkan değilim.»

Rizâh ile Nehd ve Hevteke arasında olanlar ve bu hususta

Kusayy'in şiiri

Rizâh b. Rebie memleketlerinde yerleştiklerinde Allâh onun zürriyetini yaydı. Bir de Hün'nün zürriyetini yaydı. Bu ikisi bu gün Özre'nin (150) kabileleridirler. Rizâh b. Rebie memleketlerine geldiği zaman onunla Nehd b. Zeyd ve Hevteke b. Eslüm (151) arasında —ki bu ikisi Kuzâa'dan iki batındırlar— bir hâdise oldu. Bunun üzerine Rizâh onları korkuttu nihâyet Yemen'e gittiler ve Kuzâa'nın memleketinden çekildiler. Onlar bu gün Yemen'dedirler. Bunun üzerine Kusayy b. Kilâb —ki o Kuzâa'yi ve Kusayy'in gelişmesini ve memleketlerinde toplanmalarını seviyordu. Çünkü onunla Rizâh'ın arasında hısmılık vardı, ve çünkü onlar onun velinimetî idiler. Zira yardımına onları çağırıldığı zaman onlar ona icâbet etmişlerdi, Rizâh'ın onlara yaptığı, hoşuna gitmeyip şöyle dedi :

أَلَا مِنْ مُبْتَغَى عَنَى رَرَامَا فَايِي قَدَ لِحَيْتِكَ فِي ائْتَنَيْنِ
 لَمَيْتِكَ فِي بَنِي نَهْدِ بْنِ زَيْدٍ كَا فَرَقَتْ بَيْنَهُمْ وَيَنِي
 وَحَوْتِكُهُ بِنِ اَسْلَمِ اِنْ قَوْمَا عَنَوْنَهُمُ اِلَلسَاءَوِ قَدَ عَنَوْنِي

(149) Kayzer'in çocukları ve Nebit ile İsmâil (Aleyhisselâm)ın çocuklarını kasd ediyor.

(150) Kuzâa'da iki Özre vardır: Biri Özre b. Refide —ki onlar Bent Kelb b. Vebre'dir. Bir de Özre b. Sa'd b Sud b Eslüm b. el-Haf b. Kuzaa'dır. Bu Eslüm, Hün'nün çocuklarındandır. Bu Hün'n Rizâh b. Rebia'nın kardeşidir. (Ravzül-Ünûf'den nakledilmiştir).

(151) Eslüm Araplar içinde üç tanedir. İki Kuzâa'dadır. Bunlardan biri işte bu Eslüm b. el-Haf'dır. Biri Eslüm b. Tedul b. Teymül-Lât b. Refide b. Sevr b. Kelb'dir. Üçüncüsü ise Akk'dedir. Bu Eslüm b. Kıyâte b. Şahid b. Akk'dır. (İbn-i Habîb'in Mütelefü'l-Kabail ve Muhtelefuhâ'sına mürâcaat et).

*«Uyanık olunsun ki, taraşımdan Rizâh'a götürülmüş bir şey vardır ki :
Ben seni iki şeyde kınamışımdır.
Seni, Benî Nehd b. Zeyd hakkında kınadım.
Nitekim onlarla benim aramı dağıttın.
Bir de Havteke b. Eslüm hakkında kınadım.
Çünkü onlara kötülük kasd edenler bana kötülük kasd etmiş demektir.»*

İbn i Hişâm dedi ki :

Bu beyitler Züheyr b. Cenâb el-Kelbi'nin şiirleri olarak rivâyet olunurlar.

Kusayy'ın Abdüd-Dârî kendisine tercih etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Kusayy yaşlandı, kemikleri inceldi, Abduddar da onun ilk çocuğu idi. Abd-i Menâf ise babasının zamanında çerefe nâil olmuş ve gidilecek yere gitmiş, varılacak her yere varmıştı. Diğer iki oğlu Abduluzza ve Abd vardı. Kusayy Abduddâr'a dedi ki : — Allâh'a and olsun oğulcuğum, elbette seni kavme reis yapıyorum. Her ne kadar onlar senden şerefli iseler de. Sen Kâbe'yi açmadan hiç bir kimse oraya girmeyecektir. Sen Kureyş için sancağı kurmadan, kimse kurmayacaktır. Mekke'de, senin dağıttığın sudan başka kimse Zemzem'den içmeyecektir.

Hacılar senin yemeğinden başka yemeyecekler. Kureyş, işlerinde ancak senin evinde karar verecekler. Böylece onun olan meşveret evini ona verdi. O ev ki Kureyş, ancak orada karar verirdi. Bir de hicâbe, livâ, sikaye ve rifade görevlerini de ona teslim etti.

Rifâde

Rifâde : Bir harc idi ki; Kureyş her hac mevsiminde mallarından Kusayy b. Kilâb'a çıkarır. Onunla hacılar için yemek yapar ve varlık ve azıkları olmayan kimseler ondan yerlerdi. Kusayy bunu Kureyş üzerine farz kılmıştı. Onlara bunu emrettiği zaman dedi ki :

«Ey Kureyş topluluğu, muhakkak siz Allah'ın komşularısınız ve Onun Beytinin ve Harem'in ehlisiniz. Hacılar da Allah'ın misafirleri ve Onun Beytinin ziyaretçileridirler. Onlar ikrâm olunmaya daha lâyıf konuklardır. O halde onlar için hac günlerinde yiyecek ve içecek yapınız. Ta ki sizden çıkıp gidinceye kadar.»

Onlar da bunu yaptılar. Böylece onlar bu vazife için her sene mallarından bir harç çıkarıyorlar ve ona veriyorlardı. O da Minâ günlerinde insanlar için yemek yapıyordu Cahiliyet döneminde kavmi bu âdet üzerine gitti. Nihâyet İslâm kaaim oldu. Sonra İslâm'da bu iş bu güne (Siyre'nin yazıldığı tarihe) kadar geldi. Sultan her sene Mina'da hac sona erinceye kadar bu yemeği onlara yedirir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kusayy b. Kilâb'ın durumunu, elindekini Abduddar'a teslim etmesini bana Ebu İshak bin Yesar Hasan bin Muhammed bin Ali bin Ebû Tâlib (Radiyallahü anhüm)'den rivâyet etti.

Nübeyh bin Vehb isminde Abduddar oğullarından bir adama yukardaki durumu anlattığım işittim.

Hasan dedi ki :

Kavmiyle ilgili her şeyi Abduddar'a teslim etti. Daha önce Ku sayy'e hiç muhalefet edilmezdi. Yaptığı hiç bir iş geri çevrilmezdi.

KUSAYY'DAN SONRA KUREYŞ'İN İHTİLÂFI VE MUTAYYEBÜN ANDLAŞMASI

Abdiddâr oğulları ile amca oğulları arasındaki muhâlefet

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Kusayy b. Kilâb öldü. Kavminde ve başkalarında geleneğini kendisinden sonra onun oğulları yerine getirdiler. Mekke'yi mahallelere böldüler. — Kendisinin Mekke'yi kavmi için mahallelere bölmüş olmasından sonra —. Onlar kavimlerine ve mütteliklerine Mekke'yi yerleşme mahallerine ayırıyor ve orayı satıyorlardı. Bu minvâl üzere Kureyş müttelikleriyle birlikte aralarında ne bir ihtilâf ne bir kavga olmadığı halde kaldı. Sonra Beni Abd-i Menaf b. Kusayy : Abd-i Şems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel, Beni Abdiddâr b. Kusayy'in elinde olan Hicâbe, Livâ, Sikaye ve Rifâde gibi görevleri almak istediler. (Daha önce Kusayy bunları, Abduddâr'a vermişti.) Ve kendilerinin buna onlardan daha lâyık oldukları görüşüne vardılar. Çünkü onların onlar üzerine kavimleri içinde şeref ve faziletleri vardı. İşte bu esnâda Kureyş dağıldı. Birbirinden ayrıldılar. Böylece Beni Abd-i Menaf ile beraber olan bir taife kendilerine gö-

re, onların Benî Abdiddâr'dan daha lâyük olduklarını söylüyorlardı. Çünkü kavimleri içinde daha yüksek mevki sahipleri idiler. Benî Abdiddâr ile beraber olan bir tâife de Kusey'in onlara vermiş olduğu şeyin ellerinden çıkmamasını hak görüyorlardı.

**Benî Abdiddâr'a yardım edenler ve amcaoğullarına
yardım edenler :**

Benî Abd-i (154) Menâf idaresini Abd-ü Şems b. Abd-i Menâf ele aldı. Bu, onun Benî Abd-i Menâf'ın en yaşlısı olmasından dolayı idi. Benî Abdiddâr'ın idaresini ise Âmir b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdiddâr ele aldı. Benî Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy, Benî Zühre b. Kilâb, Benî Teym b. Murre b. Kâb ve Benî Hâris b. Fihri b. Mâlik b. Nadr ise Benî Abd-i Menaf ile birlikte idiler.

Benî Mahzûm b. Yakaza b. Mürre, Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb, Benî Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb ve Benî Adiy b. Kâb ise Benî Abdiddâr ile birlikte idiler. Âmir b. Luayy ve Muhârib b. Fihri dışarda kalıp iki firkadandan hiçbirisiyle birlikte olmadılar.

Her bir kavim işleri için müekked bir and içtiler ki, birbirini terk etmeyeler ve aslâ birbirini düşmana bırakmayalar...

Mutayyebûn Andlaşmasına giren kimseler

Benî Abd-i Menâf güzel koku dolu bir çanak çıkarttı. İddia ederler ki Benî Abd-i Menâf'ın kadınlarının bazısı (155) onu kendileri için çıkarttılar. Ve onu Kâbe'nin yanındaki Mescidde andlaşmak için koydular. Sonra kavim ellerini ona daldırdılar, onlar ve onların müttelikleri akid ve ahidleştiler. Sonra Kâbe'ye ellerini sürdüler ki kendileri için tekid etmiş olsunlar. Böylece Mutayyebûn ismini aldılar. (Yani kokulular ismini aldılar).

(154) Abd-i Menâf'ın beşinci bir çocuğu vardı ki, Ebû Amr'dır. Onun ismi Abid'dir. Öldü, peşinde zürriyet bırakmadı. (Ravzül-Ünûf'e bak).

(155) Denilir ki : Onlara çanağı çıkartan kadın, Ümm-i Hakîm el-Beyzâ binti Abdulmuttalib'dir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halası ve babasının ikiz kızkardeşidir. (Ravzül-Ünûf ve Şerh-i Siret'e bak).

Ahlâf'ın yeminleşmesine giren kimseler

Benî Abdiddâr kendileri ve müttetikleri Kâbe'nin yanında tekidli bir yemin ile akid ve ahidleştiler. Şunun üzerine ki birbirini terketmeyeceklerdir ve birbirini düşmana bırakmayacaklardır. Böylece ahlâf diye isimlendiler (156) (Yâni yeminliler ismini aldılar.)

Kabilelerin harpte birbirine karşı dağılımı

Kabileler arasında dayanışma ve yardımlaşma kuruldu ve birbirine bağlandılar. Benî Abd i Menâf, Benî Sehm için, techiz edildi. Beni Esed, Benî Abdiddâr için hazırlatıldı. Zühre, Beni Cumeh için techiz edildi. Benü Teym, Benü Mahzûm için techiz edildi. Benü Hâris b. Fihri, Benî Adıyy b. Kâb için hazırlatıldı. Sonra : Her bir kabile kendisine gönderildiği kabileyi ifnâ etsin, dediler.

Kavm'in üzerine sulhlaştığı şey

İnsanlar o durumda harp için azm etmiş iken birden birbirini sulha dâvet ettiler. Şunun üzerine ki : Beni Abd-i Menâf'a Sıkaye ve Rifade verilsin. Hicâbe, Liva ve Nedve de Benî Abdiddâr için olduğu gibi kalsın. Bunu yaptılar ve iki fırkadan her biri buna razı oldular. Harpten ellerini çektiler. Her bir kavim kendileriyle yeminleştikleri kimselerle kaldılar. Nihâyet Allah Teâlâ İslâmı getirdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

الْجَاهِلِيَّةُ فَإِنَّ الْإِسْلَامَ لَمْ يَزِدْهُ إِلَّا شِدَّةً

«İslâmiyet, cahiliyette yapılan andlaşmaları kaldırmaz, ancak takviye eder.» (157)

(156) Bir rivâyette : Ömer (Radiyallahü anh) Ahlâf'dan idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekr Mutayyebinden idiler.

(157) Hayır ve hakka yardım üzerine akidleşmeyi kastediyor. Bu teville bu hadis ile «İslâmda andlaşma yoktur» hadisi uyuşurlar.

Bu ikinci hadisten murad, câhiliyyenin yapmış oldukları fitneler, kabileler arasında kital ve birbirine saldırmak üzere yeminleşmektir. Denilmiştir ki :

HILFÜ'L-FUDÛL

Bunun böyle isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hilful-Fudûl'a (158) gelince bana Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk'dan haber verdi ki o şöyle dedi :

«İslâm'da yeminleşme yoktur» hadisi sonradan vârit olmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih zamanında onu söylemiş. Bu, evvelki hadisi nesh etmiştir. (Lisan-ı Arab'ın Hilf maddesine bak).

(158) Derler ki : Bu andlaşmanın bu isimle isimlenmesinin sebebi, Cürhüm kabilesinin evvel zamanda işte bu yeminleşme gibisine Kureyş'den önce teşebbüs etmiş olması idi. Onlar kendilerinden üç kişi ve onlara tabi olanlarla yeminleştiler.

Onlardan biri : Fazl b. Fezâle, İkincisi : Fazl b. Vedâe, Üçüncüsü : Fuzeyl b. Hâris idi. Bir rivâyette onlar : Fuzeyl b. Şürâe, Fazl b. Vedâe ve Fazl b. Kuzâe'dir. Kureyş'in bu yemini işte o Cürhümlülerin yeminleşmesine benzeyince Hilful-Fuzul ismiyle isimlendi.

Bir rivâyette böyle isimlenmesinin sebebi : Onların faziletleri kendi halklarına vermek ve zalimin mazlûm ile savaşmaması için anlaşma yapmaları idi.

Bu Hilful-Fudul bisseten yirmi sene önce olmuştu. Andlaşmaların en kerimi ve en şerefli idi. Ondan ilk söz eden ve ona ilk çağırın Zübeyr b. Abdulmuttalib'dir. Onun sebebi, Zebid'den bir adam bir sat'lık metâ ile Mekke'ye gelmişti. Âsi b. Vail ondan o metâ satın aldı. Bu Mekke'de kadir ve şeref sâhibi bir kimse idi. Ona hakkını vermemezlik etti Zebidî ona karşı ah-lâftan yardım istedi : Bunlar Abduddâr, Mahzûm, Cumah, Sehm, Adıyy b. Kâb'dırlar. Onlar da Âsi'ye karşı ona yardım etmekten çekindiler ve onu men ettiler. Zebidî şerri görünce Ebû Kubey's dağına çıktı güneşin doğduğu ve Kureyş de Kâbe'nin etrafında toplanma yerlerinde buldukları bir sırada yüksek sesle şöyle bağırdı :

يَا آلَ فَيْهْرِ لَطْلُومٍ بِصَاعَتِهِ
وَمُحَرَّمٍ أَشْعَثُ لِي بِمَنْ حُرْمَةٍ
بِالرِّجَالِ وَبَيْنَ الْحَجَرِ وَالْحَجَرِ
إِنَّ الْحَرَامَ لِيَنْ تَمَّتْ كِرَامَتُهُ
يَطْنِي مَكَّةَ نَاقِي الدَّارِ وَالْقَرِ
وَلَا حَرَامَ لِيَتُوبِ الْفَاجِرِ الْعَدْرِ

«Ey Âli-i Fihri, yurdu ve kavmi uzak olan, ticârî malı ile Mekke'nin çukurunda zulme uğrayan kimseye yardım ediniz.

Kureyş'den olan kabileler birbirini andlaşmaya çağurdular. Bunun üzerine onlar Abdullâh b. Cüdân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Kâb b. Luayy'ın onun şerefi ve yaşlılığına binaen evinde toplandılar. Onun katında andlaşma için toplananlar şunlar idi : Benû Hâşim, Benû Muttalib, Esed b. Abdil-Uzzâ, Zühre b. Kilâb ve Teym b. Mürre. Mekke ehlinde ve sair insanlardan oraya dâhil olan her mazlumunu koruyacak ki onunla birlikte olacak ve ona zulm eden haksızlık eden kimseye karşı hakkını geri alıncaya kadar dayanacaklar diye anlaşılar ve Kureyş bu andlaşmaya Hilfül-Fudul = Fuzul Andlaşması ismini verdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hilfül-Fudul'dan haber vermesi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir b. Kunfuz (159) et-Teymi haber verdi ki; o Talha b. Abdu..ah b. Avf ez-Zühri'den işitmiş ki; o şöyle diyordu :

لَقَدْ شَهِدْتُ فِي دَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُدَّاعَانَ
خَلْفًا مَا أَحْبَبْتُ أَنْ لِي بِهِ مُمْرَ النَّعِيمِ وَكَوْنِي أَدْعِي بِهِ فِي الْإِسْلَامِ لِأَجْبِتْ

Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

Ey Hicir ile Hacer'in arasındaki adamlar, umresini henüz edâ etmemiş saçları tozlu birbirine karışmış ihramlı kimseye yardım ediniz.

Çünkü harâm, kerâmeti tamâm olmuş kimse içindir.

Fâcir gadredici olan kimse için harâm ne arar.»

Bunun üzerine Zübeyr b. Abdulmuttalib kalktı ve «Bunu bırakacak değiller» dedi. Bunun üzerine Hâşim, Zühre, Teym b. Mürre İbn-i Cüdân'ın evinde toplandılar, onlara bir yemek yaptı, onlar akidleştiler işte Hilfül-Fudul kuruldu. Onların Âsi'den Zebidi ye haklarını kâmilan vermeleri ondan sonra oldu. (Ravzül-Ünüf'den naklen).

(159) O Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir b. Kunfuz et-Teymi el-Cudânî el-Medenî'dir. Abdullah b. Ömer'den, Ebu'llahm'm mevlası Umeyr'den, Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan ve başkalarından rivâyeti vardır. Ondandır Mâlik b. Enes, Yakub b. Abdurrahman el-İskenderânî, Bişr b. Mufaddal ve Hafs b. Gıyas, Fudayl b. Süleyman en-Nemiri, Ebû Davud, Tirmizî ve İbn-i Mâce rivâyet etmişler. (Terâcim-i Ricâl'a bak).

-Abdullah b. Cüdân'ın (160) evinde bir andlaşmaya -şâhid oldum ki :

Bana onun mukabilinde mor koyunlar verseler onun bozulmasını istemem. Şâyet İslâm'da ona çağırılısam elbette icâbet ederim.»

Hız. Hüseyin (Radiyahâhü anh) bir hakta Velid ile münazaa etti ve onu Hilfû'l-Füdül'a dâvet ile tehdid etti.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yezid b. Abdullah (161) b. Üsâme b. el-Hâdi el-Leysi haber verdi ki : Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymi ona haber vermiş ki :

Hüseyin b. Ali b. Ebi Tâlib (Radiyahâhü anhümâ) ile Velid b. Utbe b. Ebi Süfyân arasında — (ki Velid o zaman Medine üzerine emir bulunmakta idi, onu oranın üzerine amcası Muâviye b. Ebi Süfyân (Radiyahâhü anh) emir tâyin etmişti —) Zü'l-Merve'de (162) bir mal hakkında tartışma vardı. Velid, Hüseyin (Radiyahâhü anh)'e hakkını vermekle otoritesinden dolayı güçlük çıkartıyordu. Bunun üzerine Hüseyin ona dedi ki : Allah'a yemin ederim ki, ya hakkımı

(160) Abdullah b. Cüdân b. Amr b. Kâb b. Sad b. Teym'dir. Ebû Züheyr ile künyelenir. Bu Âişe (Radiyahâhü nhâ)'nın amcasının oğludur. Bundan dolayı Âişe, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki :

Şüphesiz İbn-i Cüdân taam yedirirdi ve zayıf misâfir ederdi. Acaba bu ona kıyamet gününde menfaat verir mi? Buyurdu ki : «Hayır. Çünkü o bir gün «Ey benim Rabbim din gününde hatamı affet» demedi.»

İbn-i Cüdân ilk durumunda elleri yufka fakir, fakat gaddar katledici, durmadan cinâyetler işleyen birisi idi. Böyle ondan onun babası ve kavmi diyet öderdi. Nihâyet aşireti ona kızdı ve babası kendisinden nesebini kesti ve aslâ onu koruyup himâye etmeyeceğim, dedi. Çünkü onun sebebiyle ödediği ve yüklendiği diyetler ona ağır gelmişti

(161) Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâdi el-Leysi el-Medenî Ebû Abdullah'dır. O, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan. Muhammed b. Kâb el-Karzî'den ve onların gayrından rivâyette bulundu. Ondan ise Yahyâ b. Eyyûb, Leys ve diğer kimseler rivâyet ettiler. İbn-i Sa'd dedi ki : O, sikâ idi, çokça hadis râvisi idi. Medine'de yüz otuz dokuz senesinde vefat etti (Terâcim-i Ricâl'a mürâaat et).

(162) Zül-Merve : Vâdil-Kurâ'da bir köydür. Denildi ki : O köy Haşab ile Vadil-Kurâ arasındadır (Mucem el-Buldân'a mürâaat et).

kâmilten verirsin veya kılıcımı alıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidinde kalkacağıım sonra da Hilfû'l-Fudûl'a dâvet edeceğim. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr — (ki O, Hüseyin (Radiyahallâhü anh) dediğini derken Velid'in yanında idi —) dedi ki: Ben de Allaha yemin ederim ki eğer ona çağırırsa elbette kılıcımı alırım, sonra onunla birlikte dururum taki onun hakkı tamamen verilsin veya hep birlikte ölürüz. Misver b. Mahreme b. Nevfel ez-Zühri'ye bu haber vardı. O da bunun gibisini söyledi. Abdurrahmân b. Osmân b. Ubeydullah et-Teymi'ye haber gitti o da bunun mislini söyledi. Bu, Velid b. Utbeye iletildiği zaman Hüseyin'e hakkını tamamen verdi, nihâyet o da râzı oldu.

Abdûlmelik, Muhammed b. Cübeyr'e, Abd-i Şems ve Beni Nevfel Hilfûl-Fudûl'a girmesini sordu, o da ona onların bundan çıktıklarını haber verdi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâdi el-Leysi, Muhammed b. İbrâhim b. el-Hâris et-Teymi'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Muhammed b. Cübeyr b. Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf — ki Muhammed b. Cübeyr Kureys'in en âlimi idi — Abdûlmelik b. Mervan b. el-Hakem'in yanına, onun İbn-i Zübeyr'i katlettiği zaman geldi ve insanlar Abdûlmelik'in yanına toplandılar. Muhammed onun yanına geldiği zaman Abdûlmelik ona dedi ki:

— Ey Ebû Said biz ve siz, (Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'ı ve Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'ı kasd ederek) Hilfûl-Fudûl'da değil mi idik? Muhammed:

— Sen daha iyi bilirsin, dedi. Abdûlmelik:

Ey Ebû Said bundan hak ne ise onu haber vermelisin, dedi. Muhammed:

— Hayır, vallahi biz ve siz ondan çıktık, dedi. Bunun üzerine Abdûlmelik:

— Doğru söyledin, dedi.

Hilfûl-Fudûl bahsi tamam oldu.

Hâşim'in rifâde, sikaye ve hacılar geldikleri zaman yapılmakta olan görevleri üstlenmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Rifâde ve Sikayeyi Hâşim b. Abd-i Menâf ele aldı. Çünkü Abd-i

Şems çok sefere çıkan bir adamdı. Mekke'de az ikamet ederdi. Eli dar çoluk çocuk sahibi idi. Hâşim ise varlıklı idi. İddia ettiklerine göre Hacılar geldikleri zaman Kureyş'in içinde kalkar ve şöyle derdi : -Ey Kureyş topluluğu, şüphesiz siz Allah'ın komşularısınız ve Onun Beytinin ehlisiniz. Bu mevsimde size Allah'ın ziyaretçileri ve Beytinin hacıları gelir. Onlar Allah'ın konuklarıdır. İkrâm etmeğe en lâyık olan konuk ise Onun konuklarıdır. O halde beklemeleri lâzım gelen bu günlerde onlar için yemek yapacağınız şeyleri toplayınız. Allaha and olsun ki şâyet benim malım bunun için yetecek kadar bol olsaydı size bunu teklif etmezdim-. Böylece onlar imkânlarına göre bunun için mallarından bir harç çıkartırlar. Böylece hacılara Mekke'de buldukları müddetçe yemek yapılırdı.

Hâşim'in yaptığı işler

İddia ettiklerine göre Hâşim, Kureyş kabilesi için Şam ve Yemen seferlerini düzenleyenlerin ilki idi ve Mekke'de tiridi yedirenlerin ilki idi. İsmi Amr idi. Hâşim kavmi için Mekke'de (163) ekmek ufaladığından dolayı bu ismi aldı. Kureyş'ten veya bazı Araplardan bir şâir (164) bunun hakkında şöyle demiş :

(163) Bu hususta zikr olunan şeylerden birisi de Hâşim — hacılara yemek yedirmek için Kureyş'den yardım istemekte iken — ona ve onun kavmine şiddetli bir kıtlık isabet etti, böylece Rifâde işini Kureyş'e teklif etmek hoşuna gitmedi ve bütün malını Şam'a götürerek onunla ka'k satın aldı, sonra hac mevsimi geldi ve bu ka'kin hepsini ufaladı ve onu döğdü. Ondan hacılar için tiride benzeyen bir yemek yaptı (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

(164) Abdullah b. Zebârî'dir. Sehmi kabilesinden olmakla beraber Benî Abd-i Menâf'ı medh etmesinin sebebi, onun Kâbe'nin örtüsüne yazmış olduğu bir şiirle Kusayy'ı hicvetmesi idi. Benî Sehm'den onu istediler. Onlar da onu onlara teslim ettiler ve onu dövdüler, saçını tıraş ettiler ve onu büyük bir kayaya bağladılar. Bunun üzerine kavminden yardım istedi onlar da ona yardım etmediler. Böylece Kusayy'ı medh etmeğe ve onların rızalarını talep etmeğe başladı. Bunun üzerine onlardan Benî Abd-i Menâf onun bağını çözdüler ve ona ikrâm ettiler. O da işte bu şiir ile onları övdü. Ve daha birçok şiirlerle medh etti. Denildi ki : Bu iki beyt Matrûd b. Kâb'ın beyitlerindedir ki bu kitapta bundan sonra gelecektir onun evveli :

بِأَنَّهَا لِلرَّحْلِ الْمَحْرُولِ رَحْلُهُ هَلَّا تَرَكَتَ بَأْسَ عِنْدِ مَنَافٍ

«Ey yolculuğu değiştirilmiş adam, Al-i Abd-i Menâf'a insen ne olur.»

عَمْرُو الَّذِي هَمَّ التَّرِيدَ لِقَوْمِهِ قَوْمَ مَكَّةَ مَسْتَيْنَ عِجَافٍ
سُنْتُ إِلَيْهِ الرَّحْمَانِ كِلَالَمًا سَفَرُ الشِّتَاءِ وَرِحْلَةُ الْأَضْيَافِ

«O Amr ki kavmi için tiridi ufaladı.

O bir kavimdir ki, Mekke'de kıtlık ve açlık içinde zayıf cılız idiler.

İki seferi âdet edindiler ki biri kış seferi diğeri yazların seferidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Hicâz halkından şiiri bilen ehli ilimin bazı-
sı bana şunu okudu :

قَوْمَ مَكَّةَ مَسْتَيْنَ عِجَافٍ

«O bir kavimdir ki, Mekke'de kıtlık ve açlık içinde zayıf cılız idiler.»

Muttalib'in rifâde ve sikayeyi ele alması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Hâşim b. Abd-i Menâf Şâm topraklarından Gazze'ye (165) tâcir olarak gittiği bir sırada öldü. Bunun üzerine ondan sonra Si-
kaye ve Rifâde'yi Muttalib b. Abd-i Menâf ele aldı. O, Abd-i Şems
ve Hâşim'den küçük idi. Kavmi içinde şeref ve fazıl sahibi idi. Ku-
reyş onu, cömertliğinden ve fazlından dolayı Feyz ile isimlendirdi.

Hâşim b. Abd-i Menâf Medine'ye geldi ve Selmâ binti Amr ile
tezevvüc etti.

Bu Selmâ'nın babası Amr isminde Adiyy b. Neccâr'ın oğulların-
dan birisidir. Bu Selmâ ondan önce Uheyhe b. Cülâh b. Harîş'in (166)
yanında idi.

İbn-i Hişam'a göre ona Hâris b. Cahcibi b. Külfe b. Avf b. Amr
b. Avf b. Mâlik b. el-Evs de denilir.

(165) Çazze Şam'ın son ucunda Mısır'ın nâhiyesinden bir şehirdir. Ora
ile Eskalan'ın arası iki fersah veya daha azdır (Mucem el-Buldân'a bak).

(166) Denilir ki : Ensârda bu isimle olan kimselerin hepsi Harîs isminde-
dir. Ancak bu Harîş'dir (Şerh-i Siret ve Ravzul-Ünûf'e mürâcaat et).

Selmâ Uhayhe için Amr b. Uhayhe'yi doğurdu. Bu kadın kavminde şeref sahibi olduğundan dolayı boşanma yetkisini almadan hiç bir erkekle evlenmezdi ki, hoşlanmadığı zaman ondan ayrılabilirdi.

Abdulmuttalib'in doğumu ve bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi

O Selmâ Hâşim için Abdulmuttalib'i doğurdu. İsmi Şeybe (167) koydu. Hâşim onu, bülûğa yakın bir çağa gelinceye kadar anasının yanında bıraktı. Sonra onun amcası Muttalib ona gitti ki onu alda onu memleketine ve kavmine getirsin. Bunun üzerine Selmâ ona dedi ki :

— Onu seninle birlikte gönderecek değilim. Muttalib de Selmâ'ya dedi ki :

— Ben onu götürüncüye kadar ayrılacak değilim. Çünkü kardeşimin oğlu baliğ olmuştur ve o burda garibdir. Biz ise kavmimiz içinde şerefli bir aileye sahibiz. Onların işlerinden birçoğunu üstleniriz. Onun kavmi, beldesi ve aşireti onun için başkalarında kalmaktan hayırlıdır veya buna benzer bir şeyler söyledi. Şeybe amcası Muttalib'e dedi ki :

— Anamdan ayrılacak değilim. Ancak bana izin verirse ne alâ.

Bunun üzerine anası ona izin verdi ve onu amcasına teslim etti. O da onu aldı götürdü ve onunla birlikte devesinin üzerinde terkinde olarak Mekke'ye girdi. Kureyş de ona dedi ki : O, Abdulmuttalib'dir = Muttalib'in kölesidir, onu satın almıştır. Böylelikle Şeybe Abdulmuttalib ismiyle isimlendi. Buna cevâben Muttalib de dedi ki : Yazık size! O ancak benim kardeşim Hâşim'in oğludur. Onu Medine'den getirdim.

Muttalib'in ölümü ve mersiyesi

Sonra Muttalib Yemen topraklarından Redmân'da (168) öldü ve Araptan bir adam ağlayarak şöyle dedi :

(167) Şeybe ile isimlenmesi, başında şeybe = akılık olduğundan dolayıdır. Ebu'l-Hâris ile künyelenir. Hâris onun en büyük çocuğudur (Taberi'ye bak).

(168) Redmân, Yemen'de bir mevzidir (Mucem el-Buldan'a mürâaat et).

قَدْ ظَمِيَ الْمَحْبِجُ بَدَّ اللَّطِيبُ بَدَّ الْجِفَانِ وَالشَّرَابِ النَّشِيبُ
 آيَةٌ وَرِثَاءٌ بَدَّهُ عَلَى نَصَبِ

«Hacılar, Muttalib'den sonra, büyük çanaklar ve çokca azan içeceklerden sonra şiddetli bir şekilde susamışlardır.»

«Keşke ondan sonra Kureyş meşakkat üzere olsa.»

Matrûd b. Kâb el-Huzâi, ona Nevfel b. Abdi Menâf'ın ölüm haberi geldiği zaman Muttalib'e ve Beni Abd-i Menâf'a hep birlikte ağlayarak aşağıdaki şiiri söyledi. Nevfel ise en son ölenleridir.

يَا أَيْلَةَ هَيَّجَتِ لَيْلَاتِي إِحْدَى لَيْلِي الْقِيَّاتِ
 وَمَا أَقَامِي مِنْ هُمُومٍ وَمَا عَالَجْتُ مِنْ رُزْءِ النَّيَّاتِ
 إِذَا تَذَكَّرْتُ أَبِي تَوْفَلًا ذَكَرْتَنِي بِالْأَوْلِيَّاتِ
 ذَكَرْتَنِي بِالْأَزْرِ وَالْحُمْرِ وَالْأَرْذِيَةِ الضُّفْرِ الْقِيَّاتِ
 أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ سَيِّدُ أَبْنَاءِ سَادَاتِ لِيَّاتِ
 مَيِّتٌ بِرَدْمَانَ وَمَيِّتٌ بِبَلْمَانَ وَمَيِّتٌ عِنْدَ عَرَاتِ
 وَمَيِّتٌ أَشْكِنُ لِحْدَ الَّذِي السَّمْعُجُوبِ شَرْفَى النَّيَّاتِ
 أَخْلَصْتَهُمْ عِنْدَ مَنَافٍ هُمْ مِنْ لَوْمٍ مَنْ لَامَ مَنجَاةِ
 إِنَّ النَّبِيَّاتِ وَأَبْنَاءَهَا مِنْ خَيْرِ أَحْيَاءِ وَأَمْوَاتِ

«Ey gece! şiddetli zulmeti olan gecelerimden bir gece! gecelerimi muhtarib kıldın.

Gam ve kederlerden elem duymuyorum ve ne de ölümlerin musibetlerinden elem duyuyorum!

Kardeşim Nevfel'i hatırladığım zaman o bana evvelkileri hatırlattı.

Bana kırmızı etekleri ve sarı yeni temiz beyaz cübbeleri hatırlattı.

Dört kişi vardır ki, onların hepsi, seyyidlerden olan, seyyid oğlu seyyidlerdir.

Biri Redmân'da ölmüştür. Biri Selmân'da (169) ölmüştür, biri Gazzaların (170) yanında ölmüştür.

Biri Kâbe'nin şarklarında Mahcûb denilen mevkiye bir lahidde iskân edilmiş (171) bir meyyittir.

Onlar o kimselerdir ki, Abd-i Menâf onları kınayanların kınamasından kurtuluş mahalline çıkartmıştır.

Çünkü Muğire Oğulları dirilerin ve ölülerin hayırlısındandırlar».

Abd-i Menâf'ın ismi Muğire idi Beni Abd-i Menâf'dan en önce ölen Hâşim idi. O Şâm topraklarından Ğazze'de öldü.

Sonra Abd-i Şems Mekke'de öldü. Sonra Muttalib Yemen topraklarından Redmân'da öldü. Sonra Nevfel Irak bucaklarından Selmân'da öldü.

İddia ettiklerine göre Matrûd'a denildi ki :

— Ne güzel. Şâyet daha da iyi söylesen daha iyi olur. O da dedi ki :

— Bana birkaç gece mühlet verin. Bunun üzerine birkaç gün bekledi sonra da şu beyitleri söyledi :

وَبِتَّ مَاتَ قَرِيبًا مِنَ السَّحْبُونِ مِنْ نَعْرِ الْبَيْتَاتِ

(169) Selmân : Câhiliye zamanının eski bir suyudur. Nevfel b. Abd-i Menâf'ın kabri buradadır. Bu, Câhiliyyede Irak'dan Tihâme'ye giden yoldur.

(170) Gazzanın her bir köy ve kasabasını bir şehir saydığından çoğul olarak gazzalar demiş.

(171) Bu beytin Mucem el-Buldân'da Redmân maddesinde rivâyeti şöyledir :

شَرِينَا فِي بَعَادِينَ عَلَى نِكَ الْبَيْتَاتِ

«Bir meyyit de vardır ki binyâtın = Kâbe'nin şarkında Hacûn'a yakın bir yerde öldü.»

Hacûn : Mekke'nin yüksek yerlerinde Mekke halkının kabirlerinin yanında bir dağdır.

يَا عَيْنُ جُودِي وَأَذْرِي التَّمَعِ وَاسْتَهْرِي
يَا عَيْنِ وَأَسْخَنْفِرِي بِالذَّمْعِ وَاحْتَمَلِي
وَأَنْكِ عَلَى كُلِّ قِيَاضٍ أَيْ تَقَمِّي
تَحْفَعِ الضَّرِيئَةَ عَالِي الِهْتِمِّ مُخْتَلَقِ
صَفْتِ الْبِدِيئَةِ لِأَنْكَسِ وَلَا وَكَلِ
صَفْرٍ تَوَسَّطَ مِنْ كَفْبٍ إِذَا نُسِبُوا
ثُمَّ أُنْدِي فِي الصَّبْرِ وَالْمِيَاضِ مُطَلَّبًا
أَسْنَى بَرْدَمَانَ عَمَّا الْيَوْمَ مُقْتَرَبًا
وَأَنْكِ لَكَ الْوَيْلُ، إِنَّمَا كُنْتَ بِأَكِيَّةِ
وَهَانِمٍ فِي صَرْيَحٍ وَسَطٍ بَلَقَمَةٍ
وَتَوَقَّلْ كَانَ دُونَ الْقَدِيمِ خَالِصِي
لَمْ أَلَوْ مِثْلَهُمْ، عَجْمًا وَلَا غُرْنَا
أَسْتُ دِيَارُهُمْ مِنْهُمْ مَعْطَلَةٌ
أَفَانَاهُ الذَّمُّ أَمْ كَلَّتْ شِيْرُهُمْ
أَضْحَتْ أَرْضِي مِنَ الْأَقْوَامِ بَدَمِ
يَا عَيْنِ فَأَنْكِ أَمَا الثَّمَنُ السَّحِيْبَاتِ
يَتَكَبَّرُ أَكْرَمَ مَنْ يَتَنَبَّى عَلَى قَدِيمِ
يَتَكَبَّرُ شَخْطًا طَوِيلَ النَّبَاءِ دَاغِي
يَتَكَبَّرُ عَمْرُو الْفَلَا إِدْحَانَ مَضْرَعِهِ
يَتَكَبَّرُ مُسْتَكْبِيَاتِ عَلَى حَرَانِ
يَتَكَبَّرُ نَا جَلَاهُنَّ الرِّمَانُ لَهُ
مُحْتَرِمَاتِ عَلَى أَوْسَاطِهِنَّ لِمَا

وَأَنْكِ عَلَى السَّرِّ مِنَ كَفْبِ الْغِيْرَاتِ
وَأَنْكِ حَبِيئَةً نَفْسِي فِي الْمَلَاتِ
صَحْمِ الدَّسِيْمَةِ وَهَابِ الْجُرِيْلَاتِ
جَسَدِ النَّجِيْرَةِ نَادٍ بِالْعَظِيْمَاتِ
مَا ضَى الْقَرِيْبَةَ مِثْلَافِ الْكُرِيْمَاتِ
مُجْبُوْحَةً الْمَخْدِ وَالشَّمِّ الرَّفِيْعَاتِ
وَأَسْتَعْرِطِي بَعْدَ قِيْضَاتِ مِحْنَاتِ
يَأْلَفْتُ نَفْسِي عَلَيْهِ بَيْنَ أَمْوَاتِ
لِعَبْدِ شَسِيْشٍ بِشَرْقِ الْبَيْتِ
تَسْبِي الرِّيَاحُ عَلَيْهِ بَيْنَ عَرَائِ
أَمْسَى سَلْمَانَ فِي رَنْسِ عُمَامَةِ
إِذَا اسْتَمْتَتْ بِهِمْ أُذُنُ الْمُطِيْبَاتِ
وَقَدْ يَكُوْنُونَ رَيْنًا فِي السَّرِيَّاتِ
أَمْ كَلَّ مَنْ عَاشَرَ أَرْوَادَ الْمِيْنَاتِ
بَسَطَ الْوُجُوْهِ وَالْقَادِ اتَّحَاتِ
بَسْكَتُهُ خَسْرًا يَنْتَلِ الْبَلِيَّاتِ
نُؤْلَهُ يَدْمُوعِ نَفْسِهِ عَزَاتِ
أَيُّ الْهَيْصَةِ قَوَّاحِ الْخَلِيْلَاتِ
سَمَحَ السَّحِيْبَةِ بِسَامِ الْعَيْبَاتِ
بِأَطْوَلِ ذَلِكَ مِنْ حُرْبٍ وَعَوْلَانِ
حُضِرُ الْهَدُوْدِ كَأَمْثَالِ الْهَيْبَاتِ
حِرَّةِ الرِّمَانِ مِنْ أَحْدَاثِ الْهَيْبَاتِ

أَيْتُ لِحَى أُرْبَعِي النَّجْمِ مِنَ الْمَرْ
 مَا فِي الْقُرُومِ لَهُمْ عِدْلٌ وَلَا خَطَرَ
 أَبَاؤُهُمْ خَيْرٌ أَبْنَاءَهُمْ
 كَمْ وَهَبُوا مِنْ طَيْرٍ سَابِحِ أَرِنِ
 وَمِنْ سُوفٍ مِنَ الْهِنْدِيِّ مَحْلَصَةٍ
 وَمِنْ تَوَابِعِ يَمَّا يُفْضَلُونَ بِهَا
 فَلَوْ حَبِيتُ وَأَخْصَى الْحَاسِيُونَ مَبِي
 هُمْ لِلدَّلُوبِ إِمَّا مَفْتَرَّ هَمْرُوا
 زَيْنُ الْبُيُوتِ الَّتِي خَلُوا مَسَاكِنَهَا
 أَنْوَلُ وَالْعَيْنُ لَا تَرْفَأُ مَدَامَهَا
 أَبْجَى وَتَبْجَى مَبِي شَجْوَى بُنْيَابِي
 وَلَا لِمَنْ تَرَكَوْا شَرُوبَى بَقِيَّاتِ
 خَيْرُ النَّفُوسِ لَدَى جَهْدِ الْأَلْيَاتِ
 وَمِنْ طَيْرَةٍ تَهْبِي فِي طَيْرَاتِ
 وَمِنْ رِمَاحِ كَاشِطَانِ الرِّكِيَّاتِ
 عِنْدَ الْمَسَائِلِ مِنْ بَدَلِ الْأَعْيَاتِ
 لَمْ أَقْصِ أَهْلَهُمْ تِلْكَ الْمَسِيَّاتِ
 عِنْدَ الْفَخَارِ بِأَنَابِ نَقِيَّاتِ
 فَاصْبَحَتْ مِنْهُمْ وَخَنًا خَلِيَّاتِ
 لَا يُبِيدُ اللَّهُ أَحْسَابَ الزُّرِّيَّاتِ

«Ey gözüm, göz yaşını akıt, göz yaşını saç savur ve onu dök.

Muğire oğullarının Kâlbinde olan hâlis nesebli kimse üzerine ağla.

Ey gözüm, göz yaşına devam et ve onu içinde topla.

Şiddetli ve müşkil işlerde musibet ve belâli günlerde nefsimin zahiresine ağla.

Her bol ihsanlı çok bağışlayıcı kimseler üzerine ağla ki itimâda şayan kimselerin kardeşidir, atâsı çok, çok şeyleri ziyâde bağışlayan kimsedir.

Hâlis saf tabiatlı, âli himmetli tam hilkatlı sağlam tabiatlı büyük işleri başarıp ikame edendir

Çetin güçlülüğü için düşünmeğe hâcet olmadan bilinen, erkekliginde bir alçaklık olmayan ve başkasına yük olmayan azimeti geçkin, kerim şerif kişilerin şiddetli illâf olduğu kimsedir.

Bir şahin ki, şerefın ortasında yücelerin yücesine nisbet olundukları zaman Kâb'dan ortaya çıktı.

Sonra gözüm çok tanınmış, bol ihsanlı ziyâde bağışlayan Muttalib'e ağla ve çokca tanınmış kişilerden sonra göz yaşlarını çokca topla, biriktir.

O günde bizden mağribden batarcasına Redmân'da akşamladı uful etti. Ölümler arasında ona karşı ey nefsim gördünmü başına geleni, hasret sana.

Ağla gözüm eğer Kâbe'nin şarklarında Abd-i Şems'e ağlayan değilsen sana yazıklar olsun.

Yine otsuz susuz yerin ortasında Gazzeler arasında üzerine yellerin estiği bir çukurda bulunan Hâşim için ağlamazsan.

Ve yine kavmin önünde benim dostum, yoldaşım olan Nevfel'e ki, o Selmân'da otsuz susuz bir yerdeki bir kabirde battı.»

«Ne Acem ne Arab'dan, üstün beyaz renkli binek develer onları taşıdıkları zaman, onların misline rastlamadım.

Onların dârları onlardan muattal olarak akşamladı.

Bazan onlar seriyyelerde bir zinet = güzellik olarak bulunurlar.

Zaman onları ifna etti. Onların kılıçları mı kesmedi yoksa ölmek isteyen yaşayan kimseleri mi kesmedi.

Onlardan sonra kavimlerden razı oldum ki onlar güleç yüzlü ve selâmi esirgmeden veren kimselerdir.

Ey gözüm, Ebü'-Şa'sa ağla ki mahzûn kadınlar ona, ölünün kabri üzerine ölünceye kadar bağlanan develer gibi yüzü başı açık olarak ağlarlar.

Ayağı üzerine yürüyen kimselerin en kerim ve en şerifine onlar, göz yaşlarını akıtarak, sessiz ağlamalardan sonra, sesli olarak ağlarlar.

Kerim mukteditir, atâ sâhibi, zelillik ve noksanlıktan yüksekte kalan, büyük belaları çokca açıcı olan bir şahsa ağlarlar.

Yıkım zamanı geldiği zaman cömert tabiatlı, yatış vakitleri gelen konuklara güleç yüz gösteren yüce Amr'a ağlıyorlar.

Hüzün ve sesli ağlamalardan daha uzun bir zaman o kadınlar hüzün üzere sakin sakin ona ağlarlar.»

«Yanakları (172) kızarmış olarak suyu men eden develer misali zaman onları cilâladığı zaman ona ağlarlar.

Zamanın çektiği musibetlerin meydana gelişinden dolayı onlar bellerine bir kemer bağlar oldukları halde ağlarlar.

(172) Bu beyit, Ebû Hirâş'ın bir kasidesinin matıdır. O kasideki Zühre b. Acve'nin katli hakkında söyledi. Zühre Benî Amr b. el-Hâris'in kardeşidir. Onu Cemil b. Mamer b. Habib b. Huzâfe b. Cumah b. Amr b. Husays, Huneyn gününde katletmişti.

Elemden yıldızlara göz atarak gecemi geçirdim.

Ağlıyorum sen de benimle birlikte oğullarımın kederiyle gamını ve hüznüyle ağla.

İnsanların efendi kişileri içinde onlara bir denk bir kadri yüce kimse olmadı.

Onların terkettiği geri kalan kimselere de bir misil bulunmadı.

Şiddetlerin güçlüğü esnasında onların oğulları, oğulların hayırlılarıdır, onların nefisleri de nefislerin hayırlılarıdır.

Rehvan yürürcesine neşeli gezen aygırlardan çok çok hibe ettiler.

Kısraklar içerisinde ganimet alınmış kısraklardan da çokca hibe ettiler, bağışladılar.

Seçilmiş Hind kılıçlarından ve kuyuların ipleri gibi süngülerden çokca hibe ettiler.

Bunların peşine istenmeler esnasında kendileriyle ihsânda buldukları bahşişlerin bezline dair bir çok şeyleri hibe ettiler bağışladılar.

Şayet ben hesap etsem ve benimle birlikte hesabı da hesap etseler onların işte o rahatlatıcı fiillerini saymasını bitiremeyiz.

Onlar kendilerine veya topluluklarına güvencidirler ve onlar şahirlenen kimselerin yanında temiz nesebleriyle ıftihar ederler.

Meskenlerini boşaltan ailelerin zinetleridirler.

Böylece onlardan o evler yalnız ve boş kalmışlardır.

Derim ki; gözün yaşları kesilmez.

Allah ise musibete duçar olan kimseleri uzaklaştırmaz.»

İbn-i Hişam dedi ki : Fecir; Ata'dır. Ebu Hiraş el-Hüzeli dedi ki :

عَفَّ أَصَابِقَ جَبِيلُ بْنُ مَعْمَرٍ بِنْدِي لَمْرِ نَأْوِي إِلَيْهِ الْأَرَامِلُ

«Benim konuklarımı Cemil b. Mamer Zü Fecer'de acıktırdı ki yoksullar ona sığınsırlardı.»

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebu's-Şa's eş-Şeciyyât : Hâşim b Abd-i Menâf'dır.

Abdulmuttalib'in sikaye ve rifâde işini ele alması

Sonra Abdulmuttalib b. Hâşim Sikaye ve Rifâdeyi amcası Muttalib'den sonra ele aldı. Ecdadının, kavmi için yerine getirmiş

oldukları âdetleri o da devam ettirdi. Kavmi içinde öyle şerefi bir mertebeye vardı ki ecdadından hiçbirinin şerefi o kadar olmamıştı. Kavmi onu sevdi, kadir ve kıymeti onların içinde arttı.

ZEMZEM KUYUSU VE ONUN HAKKINDA CEREYAN EDEN İHTİLÂF

Abdumuttalib'in Zemzem kuyusu hakkında gördüğü rüya
Sonra Abdumuttalib bir ara Hicirde uyumakta iken rüyasında
Zemzem kuyusunu kazmakla emredildiğini gördü.

İbn-i İshâk dedi ki :

Abdumuttalib'in ilk başladığı iş, o kuyunun kazılması idi. Nitekim bana Yezid (173) b. Ebû Habîb el-Misri, Mersed (174) b. Abdullah el-Yezeni'den, o da Abdullah b. Züreyr (175) el-Ğafiki'den naklen haber verdi ki :

O Ali b. Ebî Tâlib (Radiyallâhü Taâlâ anh) 'den işitmiş ki o, Abdumuttalib Zemzemin kazılmasıyla emr olunduğu zamanı anlatırken Abdumuttalib'in şöyle dediğini nakletmiştir :

— Ben Hicir'de uyumaktaydım. Bana birisi geldi ve dedi ki :

(173) O, Yezid b. Ebî Habîb Züveyd Ebû Recâ el-Esedî el-Misri'dir. Mısır halkının âlimi idi. Şerik b. Tufeyl el-Ezdi'nin kölesidir. Denildi ki onun abası Benî Haslin mevlâsıdır. Onun anası da Tecib'in kölesidir. Abdullâh b. el-Hâris b. Cüz el-Zebidi'den, İbn-i Tufeyl el-Kinâni'den ve Ebulhayr Mersed el-Yezdi'den ve başkalarından rivâyet etmiştir (Terâcim-i Ricâl'dan naklen).

(174) Mersed b. Abdullâh el-Yezeni'dir. Fakih olan Mısırlı Ebul-Hayr'dır. Ukbe b. Amir el-Cüheni'den rivâyet etti. Ondandır hiç ayrılmazdı. Amr b. el-As ve bu ikisinin gayrından da rivâyet etmiştir. Ondandır ise bu Yezid Rabie b. Cafer, Kâb b. Alkame, Abdurrahmân b. Şemâse ve onlardan başkaları rivâyet etmişlerdir. Doksan senesinde vefât etti (Tehzib et-Tehzib).

(175) O, Abdullâh b. Züreyr el-Gaafiki el-Misri'dir. Ali ve Ömer (Radiyallâhü anhümâ) 'den rivâyette bulunmuştur. Ondandır ise Ebulhayr Mersed el-Yezeni, Ebu'l-Feth el-Hemedâni ve bu başkaları rivâyette bulundular. Abdumuttalib'in hilâfetinde seksen bir senesinde öldü. Bir rivâyette : Seksen senesinde öldü (Tehzib et-Tehzib).

— Tibe'yi (176) kaz.

— Tibe nedir? dedim.

Sonra o görünen kayboldu. Ertesi gün olduğu zaman yatağıma döndüm ve uyudum. Yine bana geldi ve :

— Berre'yi (177) kaz. dedi.

— Berre nedir? dedim.

Sonra yine kayboldu. İkinci gün yatağıma döndüm ve uyudum bana geldi ve dedi ki :

— Madnüne'yi (178) kaz.

— Madnüne nedir? dedim.

Sonra yine kayboldu. İkinci gün yine döndüm ve uyudum. Yine bana geldi ve dedi ki :

— Zemzemi kaz.

— Zemzem nedir? dedim. Dedi ki :

— Suyu asla bitmez ve dibine ulaşmaz. Büyük hacılara su içirsin. O işkembe ile kan arasındaki kanatlarında beyazlık bulunan karganın didiklediği yerdedir. Karıncanın (179) yuvasının yanındadır.

(176) Zemzem'e Tibe denildi. Çünkü o İbrâhim'in çocuklarından tib = temiz olan erkek ve kadınlar içindir.

(177) Zemzem'e Berre denildi. Çünkü orası ebrâr'a = iyilere bollaştı, facirlere = kötülere ise noksanlaştı.

(178) Ona Madnüne denildi. Çünkü onunla mü'minlerin gayrı üzerine bahillendi. Böylece hiçbir münafığın ondan suyu dolmaz oldu.

(179) Bu üç âlâmet ancak Zemzem ve suyunun mânasına hastır. İşkembe ve kan ise suyu doyuran bir yiyecek. Hastalığa bir şifâ olmasıdır. İki kanadında beyazlık olan karga ise onda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den vârid olan şu hadise işârettir : «Elbette Kâbe'yi Habeşlerden iki kanat sahibi harab edecekler.» Karıncanın köyüne gelince yine onda da müşâkele vardır. Münâsebet ise Zemzemin kendisi her taraftan hacıların ve umre-cilerin kendisine geldiği Mekke'nin kendisidir. Oraya buğdayı ve arpayı ve bunların gayrını taşırlar. Orası ne sürülür ne ekilir. Karıncanın köyü de böyledir ne çiftle sürülür ne ekilir. Tahıllar ise her cânibden onun köyüne toplanır. (Ravzül-Ünûf'e mürâcaat et).

**Abdulmuttalib ve oğlu Hâris ve onların Zemrîmi kazma
esnasında Kureyş'in arasında geçen şeyler**

İbn-i İshâk dedi ki :

Onun için kuyunun durumu beyan olunca ve yeri ona gösterilince ve onun doğru olduğunu bilince, sabahleyin kazması ve oğlu Hâris b. Abdulmuttalible beraber geldi. O zaman ondan başka çocuğu yoktu. Orayı kazdı. Abdulmuttalib'e kuyunun ağzına kapatılan taş görüldüğü zaman tekbir getirdi. Bunun üzerine Kureyş kabilesi onun hâcetine kavuştuğunu anladı. Kalkıp ona gittiler ve dediler ki :

— Ey Abdulmuttalib, O babamız İsmâil'in kuyusudur. Ve bizim de onda bir hakkımız vardır. Öyle ise onda seninle birlikte ortamız. Dedi ki :

— Ben bunu yapmam. Çünkü bu işe ben tahsis edildim. Sizin aranızdan bu, bana verildi. Onlar da ona dediler ki :

— Bizim hakkımızı kâmilten ver Yoksa biz seni rahat bırakmayız. Dedi ki :

— Öyle ise aramıza hakem olarak dilediğiniz kimseyi koyunuz. Dediler ki :

— Benî Sad Hüzeym'in kâhinesi hakem olsun. Abdulmuttalib :

— Evet olur, dedi.

— O kadın Şam'ın yüksek yerlerinde idi. Bunun üzerine Abdulmuttalib bineğine bindi ve kendisiyle birlikte babasının kabilesinden Benî Abd-i Menâf'dan birkaç kişi bulunmakta idi. Kureyş'den her kabileden birtakım kişiler de bineklerine bindiler.

— O zaman toprak çöller idi. Böylece çıktılar nihâyet Hicaz ile Şam'ın arasında işte o çöllerden birinde oldukları zaman Abdulmuttalib ve arkadaşlarının suyu tükendi. Susadılar hatta helâk olmalarını kesinlikle anladılar. Ve Kureyş kabilelerinden kendileriyle birlikte bulunan kimselerden su istediler. Onlar ise onlara karşı yüz çevirip imtina ettiler. Ve dediler ki :

— Biz de çöldeyiz. Biz de başınıza gelen musibetten korkuyoruz. Abdulmuttalib kavminin durumunu kendisinin ve arkadaşlarının korktuğunu görünce dedi ki :

— Ne yapalım? Dediler ki :

— Sen ne yaparsan biz de onu yaparız. Dilediğin şeyle bize emret. Dedi ki :

— Ben şu görüşteyim ki sizden her bir adam kendi kabrini şimdiki sizdeki bulunan kuvvetle kazsın. Her adam öldükçe onun arkadaşları onu çukuruna atar, sonra onun üstünü örter. Ta en sonunda bir tek adam kalıncaya kadar. Böylece bir tek adamın zayı olması bütün bir kafilenin zayı olmasından daha kolaydır. Dediler ki :

— Senin kendisiyle emrettiğin şey ne güzel. Bunun üzerine onlardan her biri kalktı ve kendi çukurunu kazdı. Sonra susuzluktan oturup ölümlerini beklediler. Sonra Abdulmuttalib ashabına şöyle dedi :

Allaha and olsun ki bizim kendimizi ellerimizle böylece ölüme atmamız yerde yürüyüp nefsimiz için bir şey aramamız elbetteki bir acizdir. Umulur ki Allah beldelerden birinde bizi bir su ile rızıklandırsın, o halde yüklerinizi yükleyiniz ve bineklerinize bininiz. Onlar da bindiler bu işi bitirdikleri zaman onlarla beraber bulunan Kureyşli kabileler onların ne yapacaklarına bakıyorlardı. Abdulmuttalib bineğine geldi ve ona bindi. Yerinden kalkıp süratlandığı zaman bineğinin turnağının altından tatlı bir su fışkırdı. Bunun üzerine Abdulmuttalib tekbir getirdi arkadaşları da tekbir getirdi. Sonra indi ve içti, ashabı da içtiler. Ve kablarnı su doldurdular. Sonra Kureyş'den olan kabileleri çağırıldı ve şöyle dedi :

— Suya geliniz. Allah bizi sulamıştır. İçiniz ve su alınız. Onlar da geldiler içtiler ve su aldılar. Sonra dediler ki :

— Allah'a and olsun ki ey Abdulmuttalib bize karşı senin için hakkımızdaki dâva kaza olundu. Vallahi Zemzem hakkında ebedi olarak seninle muhasama etmiyeceğiz. Şüphesiz işte çölde bu suyu sana içiren elbette ki; Zemzemi sana içiren kimsedir. O halde sika-yene dön yolun açık olsun. Böylece döndü ve onlar da onunla birlikte döndüler, kâhineye gitmeyip onu Zemzem kuyusuyla başbaşa bıraktılar.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bu, Ali b. Ebi Tâlib (Radiyahü anh)'den Zemzem hakkında bana varan haberdir. Abdulmuttalib'den haber veren kimseden işittim ki Zemzemi kazmakla emr olunduğu zaman ona şöyle denilmiş :

مَمْدُوعٌ بِالْمَاءِ الرَّوِيِّ غَيْرِ الْكَدْرِ بِسَبْقِ حَجِيجِ اللَّهِ فِي كُلِّ مَبْرَةٍ
لَيْسَ يَخَافُ مِنْهُ شَيْءٌ مَا عَمَرَ

«Bol su ile bulanık olmayan su ile dua et ki, Allah hacılarını her menasik ve taatın yaptığı yerde sular. O su kaldıkca ondan korkacak bir şey olmaz.»

Böylece Abdulmuttalib'e bu söylendiği zaman, Kureyş'e gitti ve dedi ki :

— Biliniz ki ben sizin için Zemzemi kazmak ile emr olundum. Onlar da dediler ki :

— Sana beyan olundu mu o nerededir? Dedi ki :

— Hayır. Dediler ki :

— O halde rüyada gördüğün şeye bak. Eğer hak ise Allah tarafından sana açıklanır. Eğer şeytan ise o rüya sana bir daha görünmez. Bunun üzerine Abdulmuttalib yatağına döndü uyudu yine rüya gördü. Ona denildi ki :

— Zemzemi **kaz**, çünkü eğer sen onu kazarsan pişman olmazsın. O senin büyük babandan bir mirastır. Asla suyu bitmez dibi görünmez ve suyu azalmaz. Büyük hacılara içerirsin. Artık güvercinler gibi dağılmazlar.

Onda fakirlere adak adanır. Mirás ve muhkem bir akid olur. Senin bildiğin şeylerden değildir. Ve o işkembe ile kan arasındadır.

İbn-i Hişam dedi ki :

Bu kelâm ve bundan önceki kelâm Ali (Radiyallâhü anhü)'nin Zemzem kuyusunun kazılması hakkındaki hadisinden = haberinden **«Aslâ suyu bitmez ve suyu azalmaz.»** sözünden **«Karıncanın köyünün yanında»** sözüne kadar bize göre seci'dir, şiir değildir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

İddia ettiler ki : Ona bu söylendiği zaman dedi ki :

— O nerededir? Ona denildi ki : Karıncanın köyünün yanında yarın karganın didikleyeceği yerdedir. Allah bunun hangisinin daha doğru olduğunu hakkıyla bilendir.

Abdulmuttalib oğlu Hâris ile yürüdüler. O zaman ondan başka çocuğu yoktu. Karıncanın köyünü buldu ve o köyün yanında iki putun İsf ile Nâile'nin arasında karganın didikler olduğunu buldu. Kureyş kurbanlık hayvanlarını bu iki putun yanında boğazlıyorlardı. Kazmayı getirdi ve emr olduğu yerde kazmağa

başladı. Kureyş onun çalıştığını gördükleri zaman ona karşı durdular ve dediler ki :

— Vallahi seni yanlarında kurbanlarımızı kestığımız bu iki putumuzun arasında kuyu kazmaya bırakmayız. Bunun üzerine Abdulmuttalib oğlu Hâris'e dedi ki :

— Kuyuyu kazıncaya kadar beni bırak. Allaha and olsun ki; kendisiyle emr olunduğum şeye devam edeceğim. Onun bırakmayacağı bu işten vaz geçmeyeceğini bildikleri zaman onu kazmakla başbaşa bıraktılar ve kendilerini tuttular. O da az bir miktar kazınca kuyunun üzerine kapatılan taş görüldü. Böylece tekbir getirdi ve doğrulandığını bildi. Kazma işi devam ettiği zaman orada altundan iki geyik buldu. Bunlar Cürhüm'ün Mekke'den çıktıkları zaman orada defn ettikleri iki altun geyik idiler. Ve orada Kal'a (180) kılıçlarını ve zırhları buldu. Bunun üzerine Kureyş ona dedi ki :

— Ey Abdulmuttalib, bunda bizim de seninle birlikte ortaklık hakkımız vardır. Dedi ki :

— Hayır. Fakat gelin insafla davranalım. Onun üzerinde oklar çekelim. Dediler ki :

— Nasıl yapacaksın? Dedi ki :

— Kâbe için iki ok, benim için iki ok ve sizin için de iki ok kılarım. Kimin iki oku çıkarsa onun için olur. Kimin iki oku geriye kalırsa onun için bir şey yoktur. Dediler ki :

— Hakkaniyetle konuştun. Böylece iki sarı renkli oku Kâbe için, iki siyah oku da Abdulmuttalib için ve iki beyaz oku da Kureyş için kıldılar. Sonra okları Hübel'in yanında çeken okcuya verdiler (Hübel, Kâbe'nin içinde bir puttur. Bu onların putlarının en büyüğüdür. O put ki Ebü Süfyan b. Harb Uhud gününde ona, Hübel dinini izhar et, dedi). Abdulmuttalib Allah (Azze ve Celle)'ye dua ederek kalktı ve okcu oku vurdu ve iki sarı ok Kâbe için olan iki altun geyiğe çıktı. İki siyah ok da Abdulmuttalib'in kılıçlarına ve zırhlarına çıktı. Kureyş'in iki oku geriye kaldı. Bunun üzerine Abdulmuttalib kılıçları Kâbe'nin bir kapısına vurdu Kapıya da altundan iki geyiği vurdu. Böylece Kâbe'nin zinetlendiği ilk altun — iddia ettiklerine göre — böyle oldu. Sonra Abdulmuttalib Zemzemin sikayesini hacırlar için üstlendi.

(180) Kal'a kılıcı Şam'daki bir dağ olan Kal'aya mensûbdur.

KUREYŞ KABİLELERİNİN MEKKE'DEKİ KUYULARI

Taviyy kuyusu

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kureyş Zemzemi kazmadan önce Mekke'de bir takım kuyular kazmışlardı. (181) Ziyâd b. Abdullah el-Bekâi'nin Muhammed b. İshâk'dan naklen bize haber verdiği göre o şöyle dedi :

Abd-i Şems b. Abd-i Menâf Taviyyi kazdı. Burası Mekke'nin yüksek yerlerinde Beyzâ yanında Muhammed b. Yusuf es-Sekafi'nin evindeki kuyudur.

Bezzer kuyusu

Hâşim b. Abd-i Menâf Bezzer'i kazdı. Bu Müstenzer'in yanındaki bir kuyudur. Ebû Tâlib boğazının ağzında Handeme'nin (182) eteğindedir. İddia ederler ki o orayı kazdığı zaman şöyle dedi : Elbette orayı insanlara pınar başı yapacağım.

İbn-i Hişâm'ın rivâyetine göre; Şâir şöyle dedi :

سَقَى اللهُ أُمَّهَاً عَرَفَتْ مَكَاتَهَا جُرَابًا وَمَلَكُومًا وَبَدْرًا وَالضَّمْرًا

«Allah sularla suladı ki yerlerini biliyorum. Bunlar Cürab (183), Melkum (184), Bezzer ve Ğamr'dır.» (185)

(181) Denilir ki Kusayy hacılar için derilerden yapılmış havuzlarda su içirirdi. Suyu Meke'nin dışındaki kuyulardan nakl ederdi. Onlardan biri Meymûnu'l-Hadramî kuyusudur. Kusayy sonra Ümm-i Hani binti Ebî Tâlib'in evinde Aculu kazdı. Bu Mekke'de kazılan ilk su kuyusudur. (Ravzul-Ünüf'den naklen).

(182) Mekke'de bir dağdır.

(183) Cürâb : Bir su kaynağının ismidir. Bir rivâyette : Mekke'deki bir eski kuyudur. (Mucem el-Buldân'a mürâcaat et).

(184) Melkûm : Mekke'de bir suyun ismidir (Mucem el-Buldân'a bak).

(185) Ğamr Mekke'deki bir eski kuyudur ki onu Beni Sehm kazmıştır.

Secle kuyusu

İbn-i İshâk dedi ki :

Bir de Secle (186) kuyusunu kazdı. Burası Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf'ın su kuyusudur. Bu gün de o kuyudan su almaktadırlar. Beni Nevfel derler ki : Mutim orayı Esed b. Hâşim'den satın aldı. Beni Hâşim de derler ki, Zemzem ortaya çıktığı zaman orasını Esed, Mutime hibe etti. Diğer kuyulara ihtiyaçları kalmadı...

Hafer kuyusu

Ümeyye b. Abd-i Şems Hafr kuyusunu kendisi için kazdı.

Sukayye kuyusu

Beni Esed b. Abduluzza Sukayyayı kazdı. Burası Beni Esed kuyusudur.

Ümm-ü Ahrad kuyusu

Beni Abdiddar Ümm-i Ahradı kazdı.

Sünbüle kuyusu

Beni Cumah Sünbüle'yi kazdı. Bu Halef b. Vehb'in kuyusudur.

Çamr ve onu kazan kimse

Beni Sehm, Çamr'ı kazdı. Burası Beni Sehm'in kuyusudur.

Rümm, Humm, Hafr ve sahipleri

Mekke'den dışarda Mürr b. Kâb'ın zamanından kalma ve Kilâb b. Mürr'e'nin ve eski Kureyş büyüklerinin zamanından kalma eski birtakım kazılmış kuyular vardı. Onlardan içerler. Onlardan biri Rümm'dür. Rümm, Mürr b. Kâb b. Luayy'in kuyusudur. Biri de Humm'dur. Humm Beni Kilâb b. Mürr'e'nin kuyusudur. Üçüncüsü Hafr kuyusudur. Beni Adiyy b. Kâb b. Luays'in kardeşi Huzeyfe b. Ganim aşağıdaki şu şiiri söylemiştir.

İbn-i Hişâm dedi ki : O, Ebü Ebî Cehm b. Huzeyfe'dir. O şöyle dedi :

(186) Denilir ki : Secleyi kazan kimse Hâşim değildir. Onu ancak Kusayy kazdı.

وَقَدَّمَا غَنَيْنَا قَبْلَ ذَلِكَ حِفْبَةً وَلَا نَسْتَقِي الْأَنْحَامَ أَوْ الْحَفَرِ

«Eski zamanda suya ihtiyacımız yoktu. Başka yerden su almazdık ancak Hümm kuyusundan veya Hafr'dan alırdık.»

Ibn-i Hişam dedi ki: Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. İnşaallah onu yerinde zikredeceğiz.

Zemzem'in üstünlüğü ve hakkında söylenen şîrler

Ibn-i İshâk dedi ki:

Zemzem kendisinden önce hacıların su almış oldukları kuyuların üzerine sünger çekti onları silip götürdü. Mescid-i Haram'a yakınlığından ve başka sulara üstünlüğünden dolayı insanlar ona gittiler. Çünkü o, İsmâil b. İbrâhim (Aleyhimasselâm)ın kuyusudur. Benî Abd-i Menâf bütün Kureyş ve sair Araplar üzerine onunla iftihar ediyorlardı. Müsâfir (187) b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf Kureyş'e karşı yürüttükleri şikâyet ve rifâde görevleri ile ve Zemzem kuyusu ile iftihar ederek aşağıdaki şiiri söyledi: Benü Abd-i Menâf bir tek ailedirler. Birinin şerefi öbürünün şerefidir ve birinin yaptığı fazilet diğerlerin de faziletidir. İşte iftihar ettiği şiir şudur:

وَرَبَّنَا الْجَدَّ مِنْ آبَاءِ نِسَائِنَا فَتَمَى بِنَا صُدَّاءُ
أَلَمْ نَسْقِ الْحَيَّجَّ وَنَسْجِرُ الدَّلَاقَةَ الرَّفْدَاءُ
وَأَلْفَى عِنْدَ تَضَرُّفِ السَّمَايَا شُدَّاءُ رُفْدَاءُ
فَإِنْ نَهَيْتَ فَلَمْ نَمْلِكْ وَمِنْ ذَا خَالِدٍ أَبَدَاءُ
وَرَمَزَ فِي أُرُومِنَا وَفَقَّاعِينَ مِنْ حَسَدَاءُ

(187) Müsâfir, efendi cömert bir kişi idi. O kervan azıkçılarından biri

«Mecde şerefe babalarımızdan vâris olduk.

Bizimle o şeref yükselerek arttı.

Biz hacılara yağlılıktan dolayı yavaş yürüyen develeri boğazlamaz mısınız ve yine onların sütlerinin sağılıp doldurduğu kadehleri onlara içirmez miyiz?

Ölümlerin def etmesi esnasında kuvvetliler bağışlayıcılar olarak atıyoruz.

Eğer biz helak olursak bize kimse sahip olamaz.

Bundan itibaren ebedi olarak kalıcıdır.

Zemzem bizim aslımızdadır.

Hased edenin gözünü çıkartırsız.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu beyitler onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshâr dedi ki :

Beni Adıyy b. Kâb b. Luayy'ın kardeşi Huzeyfe b. Ganim şöyle dedi :

وَعَبَدِ مَنَاةَ ذَلِكَ السِّدِّ الْفِهْرِيِّ وَسَاقِيَ الْحَبِيبِ ثُمَّ لِلْخَيْرِ هَائِمِ
سِقَاتِهِ فُخْرًا عَلَى كُلِّ ذِي فُخْرٍ طَوَى رَمْلًا عِنْدَ الْقَامِ فَأَصْبَحَتْ

«Hacıların sulayıcısı sonra hayır için tirid yapan.

İşte bu Fihri'li efendi Abd-i Menaf.

Makam'ın yanında Zemzem kuyusunu taşla inşa etti ve onun her jahir sahibi üstüne bir jahir oldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şâir, şiirinde Abdulmuttalib b. Hâşim'i kasd ediyor. Bu i Huzeyfe b. Ganim'in bir kasidesinde geçmektedir. İnşâallah onu yerinde zikredeceğiz.

idi. Müsâfir ile isimlendirilmesi ancak şunun içindir ki onlar ne bir g bir yoldan geçeni ne de kendilerine ihtiyacından dolayı uğramış kims rakmayıp ancak onları yerlerine indirir ve o gidinceye kadar ihtiyaçları şılandı. Müsâfir Kureyş'in şâirlerinden birisi idi.

ABDULMUTTALİB'İN KENDİ ÇOCUĞUNU BOĞAZLAMAYI ADAMASI

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah en iyi bilendir. İddia ettiklerine göre, Abdulmuttalib b. Hâşim Zemzem'in kazılması sırasında Kureyşle karşılaştığı zorluklar karşısında, and olsun ki eğer on tane erkek çocuğu olursa sonra onunla birlikte onu koruyacak bir yaşa bâliğ olurlarsa muhakkak onlardan birini Kâbe'nin yanında Allah için boğazlayacak, diye adadı. Onun oğulları on taneye tamamlanınca ve yakında kendisini koruyacaklarını bilince onları topladı sonra onlara adağını haber verdi. Onları Allah için bunu ifâ etmeğe çağırdı. Onlar da ona itaat ettiler ve dediler ki :

— Nasıl yapacaksın? Dedi ki :

— Sizden her bir adam bir ok alsın sonra ona ismini yazsın sonra bana geliniz.

Onlar da bunu yaptılar sonra ona geldiler. O da onlarla birlikte Kâbe'nin içinde Hübel'in yanına girdi. Hübel Kâbe'nin içinde bir kuyunun üzerinde idi. O kuyu Kâbe'ye hediye edilen şeylerin kendisinde toplandığı kuyu idi.

Araplara göre okları çekme

Hübel'in yanında yedi tane ok vardı. Onlardan her bir okta bir yazı vardı.

1 — Bir okta «akl = diyet» yazılı idi. Diyette onlardan onu kimin yükleneceği hususunda ihtilâf ettikleri zaman yedi oku çekerlerdi. (188) Eğer akl = diyet çıkarsa yüklenmesi kendisine çıkan kimenin üzerine olurdu.

(188) Rivâyet edilir ki, onlar bir işe kasd ettikleri zaman üç ok çekerlerdi. Onlardan birinin üzerine «Rabbim bana emretti» yazılı idi.

Diğeri üzerine «Rabbim beni nehyetmiştir», diye yazılı idi.

Üçüncüsünde ise «gâfil oldu» diye yazılı idi. Eğer âmir çıkarsa o işi yaparlardı. Eğer nâhi çıkarsa ondan vaz geçerlerdi. Eğer gaflet çıkarsa onu ikinci bir zamana tehir ederler veya iki yola da baş vururlardı.

2 — Bir okta da «Evet» yazılı idi. Bu bir iş için olup onu murad ettikleri zaman onunla oklar çekilirdi. Eğer «Evet» oku çıkarsa onu yaparlardı.

3 — Bir okta da «Yok hayır» yazılı idi. Bir işi murad ettikleri zaman onunla okları çekerlerdi. Eğer bu ok çıkarsa o işi yapmazlardı.

4 — Bir okta da «Sizdendi» yazılı idi.

5 — Birinde de «İlsak edilmiştir = bitştirilmiştir» yazılı idi.

6 — Birisinde de «Sizin gayrınızdandır = sizden değildir» yazılı idi.

7 — Bir okta da «Sular» yazılıdır. Su kuyularını kazmaya niyet ettikleri zaman oklar çekilir. Ve onların içinde olan o. ok ne zaman çıkarsa onunla amel ederlerdi. Bir çocuğu sünnet etmek veya bir nikâh kıymak veya bir meyyiti defn etmek istedikleri veya onlardan birinin nesebinde şübhe ettikleri zaman yüz dirhem ve develerle birlikte Hübel'e gider, okları çekecek olan kimseye verirlerdi. Sonra murad ettikleri şeyi kendisine murad ettikleri arkadaşlarını kurbet için takdim eder şöyle derlerdi: Ey ilâhımız bu falan oğlu falandır. Onun için şöyle murad ettik, onun kendisine hayır olan oku çıkar, sonra okların sahibine okları çek derlerdi. Eğer okun üzerinde «Sizdendir» yazısı çıkarsa onların içinde nesebi halis (189) olurdu. Eğer üzerinde «Sizden değildir» çıkarsa halif olur. Eğer onun üzerinde «Mulsaktır» çıkarsa içlerinde bulunduğu mertebede kalırdı. Onun için ne bir neseb ne de bir haliflik olmazdı. Eğer kendisini işledikleri şeylerden bunun gayrı şeylerden bir şeyde «Evet» çıkarsa onunla amel ederlerdi. Eğer «yok = hayır» çıkarsa onu o sene tehir ederler. Nihâyet bir kere daha yaparlardı. İşlerinde okların çıktığı işte bu şeylerle karar verirlerdi.

Abdumuttalib ve çocukları, oklar sahibinin önünde

Abdumuttalib okların sahibine: İşte bu oğullarım için şu oklarını çek, dedi ve ona adağını bildirdi. Bunun üzerine her birisi is-

(189) İçlerinde nesebi hâlis olan kimseye vasit denirdi. Derler ki, vasit, kavminin içinde şerefli olan demektir Çünkü kerim neseb kavminin ortasında yâni vasatındadır, demiştir. (Âlûsi, «Bülûğul-Erib fi Ahvalil-Arab» (c. 3, s. 70, 75) Oklar üzerine uzunca yazmıştır.

minin içinde bulunduğu oku ona verir. Abdullah b. Abdulmuttalib babasının oğullarının en küçüğü idi. (190) O ve Zübeyr ve Ebû Tâlib, Fâtıma binti Amr b. Aiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihr'den doğmadılar.

İbn-i Hişâm dedi ki : O, Aiz b. İmrân b. Mahzûm'dur.

Okun Abdullah'ın üzerine çıkması ve babasının onun boğazlamasına başlaması ve Kureyş'in onu men etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

İddia ettiklerine göre, Abdullah, Abdulmuttalib'in çocuklarının kendisine en sevgilisi idi. Abdulmuttalib şu görüşte idi ki ok Abdullah'ı geçerse o baki kalmış demektir. Abdullah, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası idi. Okların sahibi okları çekmek için aldığı zaman Abdulmutatlib Hübel'in yanında Allah'a dua ederek ayağa kalktı. Sonra okların sahibi oku çekti. Ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine Abdulmuttalib onun elinden tuttu ve bıçağı ele aldı. Sonra onu boğazlamak için İsf ve Nâile'ye götürdü. Bunun üzerine Kureyş meclislerinden kalktılar ve dediler ki :

— Ey Abdulmuttalib, ne yapmak istiyorsun? Dedi ki :

— Onu boğazlayacağım.

Kureyş ve onun oğulları ona dediler ki :

— Allaha and olsun ki; mazeret göstermeden asla onu kesmiyeceksin. And olsun ki eğer bunu yaparsan her adam (bundan sonra) oğlunu getirip onu boğazlamakta devam edecektir. Böylelikle insan kalmaz. Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm b. Yakaza ki;

Bu Abdullah onun kızkardeşinin oğlu idi : Allaha yemin ederim ki mazeret göstermeden asla onu boğazlama. Eğer onun fidyesi mallarımız ise fidyeye veririz. Kureyş ve onun oğulları ona dediler ki :

(190) Zâhiren Abdullah'ı kasd ediyor. Çünkü o zaman Abdullah babasının en küçük çocuğu idi. Veya belki de rivâyet şöyle idi. Anasının oğullarının en küçüğü idi. Çünkü anaları ayırdır. Yok eğer böyle değilse meşhûr olarak bilinen şudur : Hamza, Abdullah'dan küçük idi. Abbâs da Hamza'dan daha küçük idi. Abbâs (Radiyallahü anh) 'den zikir olunmuştur ki o şöyle dedi : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in doğumunu hatırlıyorum, ben o zaman üç veya civarı bir yaşta idim. Bana geldi ve ona baktım ve kadınlar bana diyorlardı ki : Kardeşini öp. Kardeşini öp. Ben de onu öptüm. (Ravzül-Ünûf'e mürâcaat 21).

— Şunu yapma, onu Hicâz'a götür. Çünkü orada bir Arife vardır onun cinni bir tabiesi vardır, ona sor. İş senin elindedir. Eğer sana onu boğazlamayı emrederse onu boğazlarsın. Eğer kendisinde senin ve onun için bir kurtuluş yolunu bulursa kabul edersin.

Hicâzın Arifesi ve kendisinin Abdulmuttalib'e verdiği işaret

Bunun üzerine gittiler nihâyet Medine'ye geldiler. İddia ettiklerine göre onu Hayber'de buldular. Bineklerine bindiler nihâyet ona geldiler. Ondan sordular. Abdulmuttalib kendi haberini ve oğlunun haberini, ne istediğini ve adağını ona anlattı. Arife onlara dedi ki: Bugün geri dönünüz, ki cinni tâbiim bana gelsin de ben ondan sorayım. Onlar da geri döndüler. O Arifenin yanından çıktıkları zaman Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı sonra o kadının yanına yürüdüler, kadın onlara dedi ki:

— Bana haber gelmiştir. Sizde diyet ne kadardır? Dediler ki:

— On devedir. Diyet böyle idi. (191) Arife dedi ki:

— O halde memleketinize dönünüz. Sonra arkadaşınızı ve on deve takdim ediniz. Sonra develerin ve onun üzerine okları çekiniz. Eğer arkadaşınızın üzerine çıkarsa Rabbiniz razı oluncaya kadar develeri artırmaz. Eğer develerin üzerine çıkarlarsa onları ona bedel olarak boğazlayınız. Böylece Rabbiniz râzı olmuştur ve arkadaşlarınız da kurtulmuş, demektir.

Abdullah'ın boğazlanmaktan kurtulması

Böylece çıktılar, nihâyet Mekke'ye geldiler. Bu işe niyet ettikleri zaman Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek ayağa kalktı. Sonra Abdullah'ı ve on deveyi takdim ettiler. Abdulmuttalib ise Hubel'in

(191) Burada görülür ki; diyet onlarca on tane deve idi. Buna göre Abdullah kendilerine yüz deve kılınan kimselerin ilki olmuş.

Bilinen şey şudur ki, Arab'dan develerle diyeti verilenlerin ilki Zeyd b. Bekr b. Hevâzin'dir. Bu kardeşi Muâviye onu katlettiği zamanda idi. O katleden Benî Amir b. Sasaa'nın dedesidir. (Ravzül-Ünüf ve Ebû Hilâl el-Askeri'nin Kitâbül-Evailinden menkuldur).

yanında Allah (Azze ve Celle)'ye duâ ederek ayakta oturmakta idi. Sonra okları çektiler ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Develerden on tane artırdılar ve böylece develer yirmiye baliğ oldu. Abdulmuttalib Allah (Azze ve Celle)'ye duâ ederek ayağa kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı Bunun üzerine develeri on daha artırdılar. Böylece develer otuza vardı. Abdulmuttalib Allah'a dua eder olduğu halde kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'a çıktı. Bunun üzerine on deve daha artırdılar ve develer kırka baliğ oldu. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı. Sonra okları çektiler ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine on deve daha artırdılar. Böylece elli taneye baliğ oldu. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek ayağa kalktı, sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine develerden on tane daha artırdılar. Böylece develer altmışa baliğ oldu. Abdulmuttalib duâ ederek kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine develerden bir on tane daha artırdı. Böylece develer yetmişe baliğ oldu. Abdulmuttalib Allaha duâ ederek kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. On deve daha artırıncaya develer seksene baliğ oldu. Abdulmuttalib Allaha duâ ederek ayağa kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'ın üzerine çıktı. Bunun üzerine develer on tane daha artırıldı. Böylece doksana baliğ oldular. Abdulmuttalib duâ etmeğe kalktı sonra okları çektiler ve ok Abdullah'a çıktı, develer on tane daha arttı. Böylece develer yüze vardı. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı sonra okları çektiler böylece ok develerin üzerine çıktı. Bunun üzerine Kureyş ve hazır olan kimseler dediler ki :

— Ey Abdulmuttalip senin Rabbin râzı olmuştur. İddia ettiklerine göre; Abdulmuttalib şöyle dedi :

— Hayır, vallâhi ok, develer üzerine üç kere daha çıkmadan bırakmam. Bunun üzerine okları çektiler. Abdulmuttalib Allah'a duâ ederek kalktı. Böylece ok devenin üzerine çıktı. Sonra bir daha tekrar ettiler, Abdulmuttalib ise Allah'a dua ederek ayakta idi, ok develerin üzerine çıktı. Sonra üçüncü kere tekrar ettiler. Abdulmuttalib de Allah'a dua ederek ayakta idi. Böylece okları çektiler ve ok develerin üzerine çıktı. Bunun üzerine develer boğazlandı ve herkes gelip ondan et aldı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bir rivâyette insan ve yırtıcı hayvanlara da serbest bırakıldı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu haberin satırları arasında recez bahrinden bir şiir söylenmiştir. Fakat hiç bir şiir âliminden doğru olduğu bize intikal etmemiştir.

ABDULLAH B. ABDULMUTTALİB İLE EVLENMEK İSTEYEN KADIN

Kendisini Abdullah'a arz eden kadının talebini Abdullah'ın red etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Abdulmuttalib Abdullah'ın elini tutarak ayrıldı. İddia ettiklerine göre Beni Esed (192) b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b.

(192) Bu kadının ismi Rukiyye binti Nevfel idi. Ümm-ü kital ile künyelenir. Denilir ki : Abdullah o sırada şöyle dedi :

أَنَا الْحَرَامُ فَالْحَامُ ذَوَةٌ وَالْمَلَّ لِأَحَدٍ نَأْسِبُهُ
كَيْفَ بِالْأَمْرِ الْبِئْسَ تَنْبِيهُ عَجَبِي الْكَرِيمِ عَرَصَةٌ وَدَبُّهُ

«Haram'a gelince cehennem onun önündedir.

Helâla gelince helâl yoktur, öyle ise ayrıl.

Bu işi nasıl talehte bulunursun, kerim olan ırzını ve dinini korur.»

Bir rivâyette Abdullah'ın babasıyla birlikte rastladığı kadının ismi Fâtıma binti Mürr'dür. Kadınların en güzeli ve en iffetlisi idi. O kadın nübüvetin nurunu onun yüzünde okumuştur. Bunun üzerine kendisini evlenmeye davet etmişti. O ise çekinmişti. Bunun üzerine birtakım beyitler söyledi ki onlardan bir kısmı şunlardır :

إِنِّي رَأَيْتُ مُجَسَّلَةً نَدَاتُ فَلَأَلَانَ عِمَامِ الْعَطْرِ
بِقَدِّ مَارَهْرَةٍ سَدَلَتْ نِكَالِي الَّذِي اسْتَلَبْتُ وَمَا تَرَى

«Ben bir hayulet gördüm ki neşet çıktı.

Yağmurlu siyah bulutların içinden parladı.

Allah için Zühreli kadın senden aldığı aldı.

Fakat farkında değilsin.

Bir rivâyette : Nefsini ona arz eden kadın Leylâ el-Adeviyye'dir (Ravzül-Ünüf ve Şerhül-Siret'e bak).

Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den bir kadına rastladı. Bu kadın Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdul-Uzzâ'nın kız kardeşidir. Kâbe'nin yanında bulunuyordu. Bu kadın onun yüzüne baktığı zaman ona dedi ki :

— Ey Abdullah nereye gidiyorsun? O da dedi ki :

— Babamla birlikte. Kadın dedi ki :

— Bana şimdi yaklaşırsan senin bedelinde boğazlanan develer kadar senin için deve vereceğim. Abdullâh da dedi ki :

— Ben babamla beraberim ondan ne geri kalabilirim ne de ondan ayrılabilirim.

Abdullah'ın Âmine binti Vehb ile evlenmesi

Abdulmuttalib onunla birlikte çıktı nihâyet onu Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'e götürdü. O, o zaman Beni Zühre'nin neseben ve şerefen efendisi idi. Ve kızı Âmine bint-i Vehb'i onunla evlendirdi. Âmine o zaman Kureyş'de neseben ve rütbeten en üstün bir kadın idi.

Âmine bint-i Vehb'in anaları

O Âmine, Berre bint-i Abdul-Uzzâ b. Osmân b. Abduddâr b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğma idi. Berre ise Ümm-ü Habib bint-i Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğmadır. Ümm-ü Habib ise Berre bint-i Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adıyy b. Kab b. Luayy b. Ğalib b. Fihr'den doğmadır

Abdullah'ın Âmine ile evlenmesinden sonra onunla evlenmek isteyen kadın ile onun arasında cereyan eden konuşma

İddia ettiler ki, Abdullah, Âmine ile tezevvüc etti ve gerdeğe girdi. Âmine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldı. Sonra Âmine'nin yanından çıktı Ona kendini arz eden kadın ona geldi. Abdullah o kadına dedi ki :

— Sana ne oldu, kendini dün bana arz ettiğin gibi bu gün arz etmiyorsun? O kadın da ona dedi ki :

— Dün seninle birlikte bulunan nur senden ayrılmıştır. Artık sana ihtiyacım yoktur. O kadın, kardeşi Veraka b. Nevfel'den işitmişti ki yakında bu ümmet içinde bir nebi olacaktır. Veraka nasrâni olmuş ve kitapları tettebbu etmiş birisi idi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana babam İshâk b. Yesâr haber verdi ki ona şu haber verilmiş:

Abdullah kendisinin Âmine bint-i Vehb ile birlikte olan bir karısının yanına girdi. Abdullah kendisinin bir çamur (işin)de çalışıyordu. Kendisinde çamur izleri vardı, o kadını kendisine çağırdı kadın ise onda gördüğü çamur izinden dolayı ona karşı yavaş davrandı. Bunun üzerine o kadının yanından çıktı abdest aldı üzerindeki çamuru yıkadı. Sonra Âmine'yi kasd ederek yola çıktı ve o kadına rastladı. O kadın Abdullah'ı nefesine dâvet etti, Abdullah da ona karşı imtina etti ve Âmine'yi kasd ederek yoluna devam etti ve yanına girdi ve yatağında yattı. Âmine de Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldı. Sonra diğer karısına rastladı ve o karıya dedi ki:

— Neyin var? Kadın da dedi ki:

— Hayır bir şey yok, senin iki gözünün arasında bir beyazlık olduğu halde bana rastladın. Ben seni dâvet ettim sen ise bana karşı imtina ettin ve Âmine'nin yanına girdin onunla zifaf oldun. Böylece Âmine o nuru silip götürdü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Iddia ederler ki, o karısı şöyle demiş: Abdullah o karıya rastlamış ve iki gözü arasında atın alınının beyazı gibi bir beyazlık bulunmaktaymış. Kadın demiş ki: O kaşkalığın bende olması umüdiyle onu dâvet ettim o ise bana karşı imtina etti Âmine'nin yanına girdi onunla gerdeğe girdi. Âmine de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neseb bakımından kavmi şeceresinin ortasında idi. Babası ve anası tarafından şeref bakımından da en büyük idi.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)'E HÂMİLE KALMASI ESNASINDA ÂMİNE'YE DENİLEN ŞEYLER

Dediklerine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası Âmine bint-i Vehb şöyle dermiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâmile kaldığı zaman rüyasında kendisine şöyle denilir :

— Şüphesiz sen bu ümmetin seyyidine hâmile kalmışsındır. Öyle ise doğduğunda şöyle söyle : Onun için her hâsidin şerrinden Vâhid olan Allah'a sığınırım. Sonra onun ismini Muhammed (193) koy. Onunla hâmile olduğu zaman rüyasında gördü ki : Kendisinden bir nur çıkıyor. Onunla, Şam'daki Busra kasırlarını görüyordu.

Abdullah'ın ölümü

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası ona hâmile (194) iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Abdulah b. Abdulmuttalib çok geçmeden vefât etti.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)'İN DOĞUMU VE EMZİRİLMESİ

İbn-i İshâk'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in doğumu hakkındaki görüşü

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Fil yılında (195) Rebiul-Evvel ayının on ikisinde Pazartesi gecesi doğdu.

(193) Arab'da (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den önce üç kişiden başka bu isimle isimlenen bir kimse bilinmiyor O üç kişinin de babaları Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zikrini, onun zamanın yakınlığını ve onun Hicazda gönderileceğini işittikleri zaman onun kendi çocukları olmasını umud ettiler. Onlardan biri Muhammed b. Süfyân b. Mecâşi'dir. Bu Şâir Ferazdak'ın dedesinin dedesidir. Diğeri : Muhammed b. Uhaybe b. el-Cülâh b. Hariş b. Cahci b. Külfe b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs'dir.

Bir diğeri : Muhammed b. Hamrân b. Rebie'dir. Bu üç Muhammed'in babaları bir melike elçi gitmişlerdi. Onun yanında eski kitaplardan bilgi vardı. Onlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesini ve ismini haber veriyordu. Onlardan her biri karısını hâmile bırakarak ayrılmıştı. Onlardan her biri adak adamıştı ki, eğer erkek çocuğu olursa onun ismini Muhammed koysun. Ve bunu yaptılar (İbn-i Fûrek'in Füsûl'una ve Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

(194) Ekseri Ulema şunun üzerine ittifak etmişlerdir ki, Abdullah öldüğünde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beşikte idi. Yaşı iki ay veya biraz fazla idi. Bir rivâyette Abdullah dayıları Beni Neccâr'ın yanında öldüğü

Kays b. Mahreme'nin Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu hakkındaki rivâyeti

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muttalib b Abdullah b. Kays b. Mahreme, babasından o da dedesi Kays b. Mahreme'den rivâyet etti ki o şöyle dedi :

Ben ve Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fil yılında doğduk. Bir yaşdayız.

Hassân b. Sâbit'in Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu hakkında rivâyeti

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Sâlih b (196) İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf, Yahya b. Abdullâh b. Abdurrahmân b. Sad b. Zürâre el-En-sârî'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Bana kavmimin erkeklerinden sorduğum bir kimse Hassân b. Sâbit'ten naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

•Allaha yemin ederim ki ben uzun boylu kuvvetli bir çocuk idim. Yedi veya sekiz yaşında idim. İşittiğim her şeyi aklediyordum. Bir yahudinin Medine'deki Atama denilen bir kalenin üzerine en yüksek sesiyle :

sırada Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi sekiz aylık bir çocuk idi. Ve denilir ki; Dâr-i Suğrâ'da Nâbiğe'nin evinde defn olundu. (Taberî ve Ravzül-Ünûf'e mürâcaat et).

(195) Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in doğum tarihi hakkında ihtilâf edildi. Rebiulevvel'de idi. Bilinen de budur. Zübeyr dedi ki : Onun doğumu Ramazan'da idi. Bu görüş, «onun anası onunla teşrik günlerinde hamile kaldı» diyenlerin görüşüne muvafıktır. Ve derler ki : Fil Mekke'ye Muharrem'de geldi. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise filin gelmesinden elli gün sonra doğdu. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu Şi'bde idi. Denildi ki : Safâ'nın yanındaki bir evde idi. Burası Haccâc'ın kardeşi Muhammed b. Yûsuf'un uzağında idi. Sonra Zübeyde hac yaptığı zaman orasını mescid yaptı (Ravzül-Ünûf ve İbn-i Sad'ın Tabakat el-Kübrâsına ve Taberî'ye mürâcaat et).

(196) O, Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf b. İmrân ez-Zühri el-Medenî'dir. O, babasından, Enes'den ve Mahmûd b. Lebid'den, Arec'den ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Ondan ise — İbn-i İshâk'dan başka — onun oğlu Sâlim, Zühri, Yûnus b. Yakub el-Mâcişûn ve bir cemaat rivâyet etmişlerdir. Medîne'de Hişâm b. Abdulmelik'in hilâfeti döneminde öldü (Terâcîm-i Ricâl'dan naklen).

— Ey yahudi topluluğu, diye bağırdığımı işittim. Nihâyet onun yanına toplandılar. Ona dediler ki :

— Yazık sana, sana ne oluyor? Dedi ki :

— Bu gece Ahmed'in yıldızı Ahmed'le beraber doğdu.

Muhammed b. İshak dedi ki :

Said b. Abdurrahmân b. Hassân b. Sâbit'den sordum ve dedim ki :

— Hassân b. Sâbit, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinde kaç yaşında idi? Dedi ki :

— Altmış yaşında idi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) oraya elli üç yaşında olduğu halde gelmişti. Ve Hassân yedi yaşında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu hakkında işittiğini anlattı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumunu anasının dedesine bildirmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası onu doğurduğu zaman, dedesi Abdulmuttalib'e adam gönderdi ki; o ona : Senin bir çocuğun doğdu, gel de ona bak desin. O da geldi baktı. Anası onunla hâmile olduğu sırada gördüklerini ve rüyâda onun hakkında kendisine denilenleri ve onun ismini koymakla ne ile emr olunduğunu ona haber verdi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesinin onunla sevinmesi ve ona süt annelerini aramaya koyulması

İddia ederler ki : Abdulmuttalib onu aldı ve onunla birlikte Kâbe'ye girdi. Allah'a duâ ederek ve onu verdiğinden dolayı Allah'a şükrederek Kâbe'den çıktı. Sonra onunla anasına gitti ve onu anasına verdi. Çıkıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için süt annesi aradı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bir değil bir kaç ana aradı.

Allâh Tebâreke ve Taâlâ'nın Kitâbında Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın kıssasında;

« وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الرَّاغِبَةَ »

«Ona sütannelerini haram kıldık.»

diye geçer.

Halime'nin babasının nesebleri

Beni Sa'd b. Bekr'den Halime isminde bir kadını süt annelik için tuttu. Ebû Zuayb'in kızıdır.

Ebû Zuayb: Abdullâh b. el-Hâris b. Şicne b. Câbir b. Rizam b. Nâsıra b. Fusayy b. Nasr b. Sad b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr b. İk-rime b. Hasafa b. Kays b. Aylân'dır.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَعْطَانِي هَذَا الْوَلَدَ الطَّيِّبَ الْأُرْدَانِيَّ
قَدَّ سَادَ فِي الْمَهْدِ عَلَى الْمَلَأِ أَعْبُدُهُ بِالْبَيْتِ ذِي الْأَرْكَانِ

«Bana, bu güzel hoş olan çocuğu veren Allah'a hamd olsun.
Beşikteki çocukların üzerine üstün kılınmıştır.
Onu rükünler sâhibi olan Beyt ile korurum.»

Resûlullah'ın süt babasının nesebi

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i emziren babasının ismi: Hâris b. Abdul-Uzzâ b. Rifâe b. Mellân b. Nâsıra b. Fusayye b. Nasr b. Sad b. Bekr b. Hevâzin'dir. (198)

İbn-i Hişâm dedi ki: Mellân b. Nâsire yerine Hilâl b. Nâsire de denilir.

(198) Denilir ki: Hâris, Mekke'de Risâlet zamanında Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Ona Kureyş dedi ki:

— Ey Hâris işitiyor musun bu senin oğlun neler söylüyor? O da dedi ki:
— Ne diyor? Dediler:

— İddia ediyor ki: Allah ölümünden sonra diriltecektir ve Allah için iki yurt vardır. Birinde isyan edenlere azab edecektir, diğerinde itaat edenlere ik-râm edecektir. Bizim işimizi dağıttı ve cemaatımızı birbirinden ayırdı. Bunun üzerine Hâris ona geldi ve dedi ki:

Resûlullah'ın süt kardeşleri

İbn-i İshâk dedi ki :

Onun süt kardeşleri : Abdullah b. el-Hâris ve Üneyse binti el-Hâris ve Huzâfe binti el-Hâris'dir. Bu Huzâfe Şeymâ'dır. Bu Şeymâ kavmi içerisinde ancak o isimle bilinir. Bunlar Halime binti Ebi Zuayb'den doğmadılar. Halime ise Abdullah b. el-Hâris'in kızıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt anasıdır. Derler ki Şeymâ anası Halime ile birlikte iken (199) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bakıyordu.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i teslim aldıktan sonra Halime'nin gördüklerini anlatması

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Cehm b. Ebi Cehm Hâris b. Hâtib el-Cumahi'nin kölesi, Abdullâh b. Cafer b. Ebi Tâlib'den veya ona haber veren kimseden naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi :

— Ey oğlum sana ne oluyor ki senin kavmin senden şikâyet ediyorlar ve iddiâ ediyorlar: sen diyormuşsun ki : İnsanlar ölümden sonra diriltileceklerdir, sonra cennete ve cehenneme gönderileceklerdir. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

— Ben bunu iddiâ ediyorum. Ey babacığım şâyet o gün gelmiş olsa elbette senin elinden tutar ve o günün haberini sana bildiririm. Bunun üzerine Hâris bundan sonra müslüman oldu ve güzel bir şekilde İslâmını devam ettirdi. Müslüman olduğu zaman şöyle diyordu :

— Şâyet oğlum benim elimden tutsa ve bana dediğini hatırlarsa inşaallah beni cennete sokuncaya kadar bırakmaz. (Ravzül-Ünüf, Şerhül-Mevâhib ve İsâbe'ye mürâcaat et).

(199) Denilir ki : (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ilk emziren kadın, Süveybe'dir. O kadın bir oğlu ile beraber onu emzirmişti ki onun bu oğluna Mesrûh denilirdi. Halime'ye gelmeden önce birkaç gün emzirmiştir. Bu kadın ondan önce Hamza b. Abdulmuttalib el-Mahzûmi'yi emzirmiş idi. Nitekim Abdullah b. Cahş'ı da emzirmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu Süveybe için biliyordu ve Medine'de ziyaretine giderdi. Mekke feth olunduğu zaman onu ve oğlu Mesrûh'u sordu, onların öldüğü haberini aldı. Onların akrabalarından sordu onlardan sağ olan bir kimseyi bulamadı. Süveybe, Ebû Leheb'in câriyesi idi. Denilir ki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bu iki kadının gayrından da süt emmiştir (Taberi, Ravzül-Ünüf, İstîâb ve Şerhil-Mevâhib'e mürâcaat et).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt anası Halime bint-i Ebû Züeyb es-Sâdiye şöyle anlatıyordu :

Ben kocamla beraber memleketimizden çıktım. Emzirdiğim küçük bir çocuğum da vardı. Beraberimizde Sa'd bin Bekir kabilesinden bazı kadınlar da vardı. Emzirilecek çocuk arıyorduk. O sene kıtlık senesi idi. Hiç bir şeyimiz kalmamıştı. Kumral bir merkebe binmiştik. Yaşlı bir devemiz de beraberimizde geliyordu. Bir damla olsa süt verdiği yoktu. Beraberimizdeki çocuğumuzun açlıktan ağlamasından dolayı gece boyunca gözümüze güzel bir uyku girmezdi. Ne memelerimde ne de devede doyuracak, faide verecek bir şey yoktu. Yağmurun geleceğini ve feraha çıkacağımızı umuyorduk. Böylece işte o eşeğimin üzerinde yola çıktım ve kafilenin yolunu yavaşlamam sebebiyle uzattım. Bu onlara zayıflık ve cızlıktan dolayı meşakkat verdi. Nihâyet süt anneliği ararken Mekke'ye geldik. Bizden bütün kadınlara (200) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arz edildi. Fakat «o, yetimdir» diye ondan çekindiler.

(200) Kureş ve başka Arab eşrafından olan kimselerin çocukları süt annelerine vermesinde birtakım sebepler zikrederler.

Biri : Kadınların kocaları ile meşguliyetini sağlamaktır. Nitekim Ammâr b. Yasir'in Ümmü Seleme (Radiyahallâhü anhâ) ya dediği gibi! Ammar onun süt kardeşi idi. Ümmü Seleme'nin hücrelerinden Zeyneb binti Ebi Seleme çıktığı zaman Ammar Ümmü Seleme'ye dedi ki : Kendisinden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verdiğin şu çirkin kadını bırak. Çocuğu süt dadılığına vermek bazan, çocuğun bedevi Araplar içinde büyümesini temin için idi. Böylece lisan bakımından daha fâsih ve vücudu daha gelişkin ve çevik olurdu. Nitekim Ömer (Radiyahallâhü anh) dedi ki : «Gençleşiniz, çocukluk rutubetiniz gitsin, kalınlaşınız, şiddetli salabetli olunur! Katı ve sertleşiniz ki kemiklerinizin yumuşaklığı gitsin». Aleyhisselâm, Ebû Bekir (Radiyahallâhü anh)'e : «O, ona Ya Resûlullah, senden daha fâsih kimse görmedim» dediği zaman burdur ki : Neden böyle olmayayım ben Kureş'tenim ve Ben Sad'da emzirildim.

İşte bu ve benzeri sebepler onları süt emme çağındaki çocuğu bedevi Arap süt emzirici kadınlara vermeğe onları sürüklüyordu. Denilmiş ki : Abdulmelik b. Mervân şöyle derdi : Bize Velid'in sevgisi zararlı oldu. Çünkü Velid kelimeleri güzel konuşmaktan yoksun olup fâsih değildir. Süleyman ise fâsih idi. Çünkü Velid anasıyla birlikte ikamet etti, Süleyman ve onun gayrı kardeşleri bâdiyede = çölde ikamet ettiler ve Arap diline iyi alıştılar, sonra edebiyat öğrenip edipleştiler. (Ravzül-Ünüf ve Şerhül-Mevâhib'e mürâcaat et).

Çünkü biz çocuğun babasından bir miktar ihsan umardık. O yetimdir, anası ve dedesinin bunu yapması umulmaz derdik. Bundan dolayı ondan hoşlanmazdık. Benimle beraber gelen benim gayrım bütün kadımlar boş kalmayıp hepsi birer süt çocuğu aldılar. Oradan gitmeğe niyet ettiğimiz de kocama dedim ki :

Vallâhi ben diğer kadın arkadaşlarım arasında süt emzireceğim bir çocuk almayarak dönmekten hoşlanmıyorum. Vallahi şu yetime gidip mutlaka onu alacağım. O da dedi ki :

Bunu yapmanda bir beis yoktur, umulur ki Allah bizim için onda bir bereket kılar. Halime dedi ki : Bunun üzerine ona gittim aldım. Çünkü başkası elime geçmedi. Halime dedi ki : Onu aldığım da beraber yolculuk eşyalarımın yanına döndüm ve onu kaldığım odaya koyduğum (201) zaman memelerim ona dilediği kadar süt vermeğe başladı. İçti ve doydular. Onunla birlikte kardeşi de içti o da doydular. Sonra ikisi de uyudular. Halbuki biz bundan önce onunla birlikte uyuyamıyorduk. Kocam kalktı ve işte o dişi yaşlı devemin yanına gitti. Bir de baktık ki o devenin memesi sütle dolmuştur. Bunun üzerine ondan ikimizin içeceği sütü sağdı ve biz süte kandık ve karnımızı doyurduk. Böylece iyi hayırlı bir gece geçirdik. Halime dedi ki : Sabahladığımızda kocam bana dedi :

Bil ki, Allah'a hamd olsun ey Halime, muhakkak sen mübarek bir mahlûku aldın. Halime dedi ki : Vallâhi ben de böyle bir şey umuyorum. Halime dedi ki : Sonra çıktık ben eşeğime bindim. Ve Muhammed'i benimle birlikte taşıdım. Allaha and olsun ki, kafilede onların eşeklerinin gelemeyeceği bir şekilde yol kestik, nihâyet kadın arkadaşlarım bana dediler ki : Ey Ebû Zuayb'ın kızı, ne olur bizi bekle, bu eşek üzerine binerek çıkmış olduğun eşek değil midir? Ben de onlara dedim ki evet vallah, o eşeğin kendisidir. Onlar : Vallahi ona bir şey olmuş, dediler. Sonra Beni Sad'ın memleketine evlerimize geldik. Allahın toprakları içinde oradan daha kurak bir yer görmedim. Fakat koyunlarım Muhammed'le birlikte çıktığımız zaman

(201) Denilir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak bir tek memeyi kabul ederdi. Diğer meme ona verildiğinde ondan imtinâ ederdi. Sanki o Aleyhisselâtü Vesselâm onunla beraber süt emmekte bir ortağı olduğunu şuur etmişti. (Ravzül-Ünûf'e mürâcaat et).

akşam doymuş ve sütlü olarak geliyordu. Biz ise onu sağıyor ve onun sütünden içiyorduk. Halbuki hiçbir insan bir damla süt sağamıyordu. Memeler kuru idi. Nihâyet bizim kavmimizden hazır bulunanlar çobanlarına diyorlardı ki : -Yazık size, Ebû Zuayb'ın kızının çobanının otlattığı yerde onları otlatınız. Onların koyunları aç ve bir damla süt akıtmaz olarak akşam dönüyorlardı. Koyunlarım ise doymuş ve sütlü dolu olarak akşam geliyordular. Allah'dan bir fazlalık ve bir hayır bilindik.* Nihayet onun iki senesi geçti. Sütten ayrılacağı geldi. Hayli büyümüştü. Çocuklar ona hiç benzemiyordu. İki sene geçmeden dayanıklı kuvvetli bir çocuk oldu. Halime dedi ki : Onunla onun anasına geldik ve biz ise onun yanımızda kalmasını çok istiyorduk. Çünkü onun bereketinden çok şey görmüştük. Anasıyla konuştuk ve anasına dedim ki : Oğlumu balığ olunca ya kadar yanımda bıraksan iyi olur. Çünkü onun için Mekke'nin ve bäsından korkuyorum. Halime dedi ki : Anası, O'nu bize geri verinceye kadar ayrılmadık.

Resülullah'ın karnını yaran iki meleğın haberi

Halime dedi ki : Onunla geri döndük. Allaha yemin ederim ki onunla gelmemizden bir kaç ay sonra kardeşiyle birlikte evlerimizin arka tarafında bizim küçük koyunlarımızı otlatmakta idiler. Kardeşi süratle bize geldi bana ve babasına dedi ki .

Bu Kureyşli kardeşimi iki adam tuttular. Üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Onu yatırdılar ve karnını yardılar. Onlar onu kamçıhıyorlardı. Halime dedi ki : Ben ve babası ona gittik, yüzünün rengi değişmiş bir halde ayakta duruyor bulduk. Halime dedi ki :

Ben ona sarıldım, babası da ona sarıldı ve dedik ki :

Ey oğlum sana ne oldu? Dedi ki :

Bana iki adam geldi, üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Onlar beni yatırdılar ve karnımı yardılar, onda bir şey aradılar. Onun ne olduğunu bilmiyorum. Halime dedi ki :

Onunla birlikte çadırlarımıza döndük.

**Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte
Halime'nin, onun anasına dönmesi**

Halime : Bana onun babası dedi ki :

Ey Halime bu çocuğun başına bir şeyin gelmesinden korktum. Başına bir şey gelmeden önce onu ehline kavuştur. Halime dedi ki :

Biz onu taşıdık ve onunla birlikte anasının yanına geldik. Anası dedi ki :

Dadı! Neden onu getirdin. Halbuki ona yanında kalmasına düşkün idin. Halime dedi ki :

Allah oğlumu bana kavuşturdu ben ise üzerime düşeni bitirdim ve birtakım hâdiselerin onun başına gelmesinden korktum ve senin istediğin gibi onu sana verdim. Anası Âmine dedi ki :

— Nedir bu durumun, bana doğru söyle. Halime dedi ki :

— Haber verinceye kadar beni bırakmadı. Anası :

— Onun için şeytandan mı korktun? Halime :

— Evet. Anası.

— Hayır korkma. Vallâha and olsun ki, şeytan ona yol bulamaz oğlumun bir hali vardır. Onu sana haber vereyim mi? Halime :

— Evet, ver dedim. Âmine :

— Onunla hâmile kaldığım zaman benden bir nur çıktı ki o nur benim için Şam topraklarından Busrâ'nın (202) kasırlarını aydınlattı. Sonra ona hâmile kaldım. Allaha and olsun ki, ondan daha hafif ve ondan daha kolay bir hamil görmemiştim. Onu doğurduğum zaman elleri yerde başı ise göğe doğru yükselmiş olarak düştü. Onu bırak ve git, yolun açık olsun, dedi.

Resûlü Ekrem'in kendisinden sorulduğu zaman kendisini tarif etmesi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Sevr b. (203) Yezid, bir ilim adamın-

(202) Busrâ, Şam topraklarında bir şehirdir. Burası Havrân bölgesinde Araplar indinde eskiden ve şimdiki de meşhûr bir kasabadır. Arapların onun hakkında çok şiirleri vardır (Mucem el-Buldân'a mürâcaat et).

(203) O Sevr b. Yezid el-Külâî'dir. Rahbî de denilir. Ebû Hâlid el-Hum-si'dir. Âlim hâfızlardan birisidir. Bu Hâlid'den ve Habîb b. Abîd'den, Sâlih b. Yahyâ ve başkalarından rivâyet etmiştir. Ondandır İbni Mubârek ve Yahyâ el-Kattân ve birçok halk rivâyet etmiştir. Kadri bilinen bir kimse idi. Altmış küsür yaşlarında olarak yüz elli üç senesinde öldü. Denilir ki yüz elli beş senesinde öldü. (Teracim-i Ricâl'a bak)

dan naklen haber verdi ki; Hâlid b. Madan (204) el-Külâi olduğunu sanıyorum.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından bir cemaat ona dediler ki :

— Yâ Resûlallah, bize kendinden haber verir misin? Dedi ki :

— Evet, ben babam İbrâhim'in duâsıyım. Kardeşim İsa'nın müdesiyim. Anam bana hâmile olduğu zaman kendisinden bir nur çıktığını gördü ki o nur onun için Şam'ın kasırlarını (205) aydınlattı. Beni Sad b. Bekr'de süt emzirildim. Bir ara ben bir kardeşim ile beraber evlerimizin arkasında küçük koyunlarımızı gütmekte idik. Bana iki adam geldi onların üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Altundan bir tasın içinde kar dolu idi. Sonra beni tuttular ve karnımı yardılar, kalbimi çıkarttılar ve onu yardılar ve ondan siyah bir kan pıhtısı çıkarttılar ve attılar. Sonra kalbimi ve karnımı o kar ile yıkadılar. Nihâyet temizlediler. Sonra onlardan biri arkadaşına dedi ki : Onu ümmetinden on kişi ile tart. O da tarttı, ben ise onlardan ağır geldim. Sonra dedi ki : Onu ümmetinden yüz kişi ile tart. O da beni onlarla tarttı ben ise onlardan ağır geldim. Sonra dedi ki : Onu ümmetinden bin kişi ile tart, o da tarttı ben ise onlardan ağır geldim. Bunun üzerine dedi ki : Onu bırak Allaha and olsun ki şâyet onu ümmetiyle tartsan, onlardan ağır gelecek. (206)

(204) O, Hâlid b. Madân b. Ebi Küreyb el-Külâi'dir. Ebû Abdullah el-Şami el-Humsî'dir. Sevbân. İbn-i Amr, İbn-i Ömer ve başkalarından rivâyet etti. Ondandır ise Cübeyr b. Saïd, Muhammed b. İbrâhim b. el-Hâris ve başkaları rivâyet ettiler. 103 senesinde vefât etti. Bir kavle göre 104 senesinde, bir kavle göre de 108 senesinde vefât etti (Tehzib et-Tehzibe bak).

(205) Bunun tevili Allahın o beldeleri ona feth etmesidir. Hatta beni Umeyye müddetinde hilâfet oralarda otlu. Bu beldeler ve bunların gayrıları Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in nuru ile nurlandı. Hikâye olunur ki : Hâlid b. Saïd b. el-Âsi ba'sden biraz önce Medine'de hurma ağaçlarında bunun onun için zâhir olması sırasında Zemzem'den bir nur çıktığını gördü. Bunu kardeşi Amr'a anlattı. O da ona dedi ki, Abdulmuttalib'in kazdığı kuyudur. Bu nur da onlardandır. Bu onun İslâma girmesinin sebebi olmuştu (Ravzül-Ünüf'e bak).

(206) Bilinen şudur ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Sa'îd'da süt kardeşi ile birlikte koyun otlatırdı. Ve o yine Mekke'de onları Mekke halkı için kiradlar karşılığında, otlatırdı (Ravzül-Ünüf'e bak).

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : Ben ve benden önceki peygamberler koyun gütmüşüz.

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَى الْغَنَمَ : قِيلَ : وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : وَأَنَا :

-Hiçbir nebi yoktur ki, koyunları otlatmış olmasın. Denildi ki :

— Yâ Rasûlallah sen? Dedi ki :

Ben de..

Resûl-i Ekrem'in Kureyşli olmasıyle izzetlenip güçlü olması ve Beni Sad'da ona süt emzirilmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına derdi ki :

وَأَسْتَرْضَعْتُ فِي نَبِيِّ سُدَيْنِ بَكْرٍ . : أَنَا أَعْرَبَكُمْ . أَنَا قَرْنِي

-Ben sizin en fasihinizim. Ben Kureyşliyim ve Beni Sad b. Berk'de süt emzirildim.-

Halime'nin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte dönmesi sırasında onu kaybetmesi ve Veraka b. Nevfel'in onu bulması

İbn-i İshâk dedi ki :

İnsanlar, kendi aralarında iddia ettiklerine göre ki, Allah en iyi bilir — süt anası Beni Sad'lı kadın, onunla Mekke'ye geldiği zaman onu eve götürürken halk arasında kayboldu. Anası Halime onu aradı fakat bulamadı. Abdulmuttalib geldi ve Halime ona dedi ki : Bu gece Muhammed ile geldim Mekke'nin üst tarafında beni kaybetti. Al-laha and olsun ki onun nerede olduğunu bilmiyorum: Bunun üzerine Abdulmuttalib Kâbe'nin yanında onu geri vermesi için Allaha dua ederek kalktı. İddia ederler ki : Onu Veraka b. Nevfel b. Esed, bir de Kureyş'den diğer bir adam buldular ve Abdulmuttalib'e getirdiler ve dediler ki : İşte senin oğlun, onu biz Mekke'nin yukarısında bulduk. Abdulmuttalib de onu aldı ve onu boynuna koydu

ve bu halde Kâbe'yi tavaf etti. Korunması için duâ etti. Sonra da onu, anası Âmine'ye gönderdi.

Ibn-i İshâk dedi : Bana ehl-i ilim haber verdi ki :

Onu anasına geri getirmeğe, Beni Sad'daki anasını harekete geçiren şey, yukarda anlatılan sebeple beraber, Habeşlilerden Hıristiyan bir cemaat süttten kesilmesinden sonra Halime onunla birlikte döndüğü zaman onu gördüler ona baktılar ve Halime'den onu sorular ve araştırdılar. Sonra Halime'ye dediler ki :

— Mutlaka bu çocuğu alacağız ve onu melikimize, memleketimize götüreceğiz. Çünkü bu çocuk şanlı bir çocuktur. Onun durumunu biz biliriz. Bana haber veren kimse iddia eder ki, Halime ne yapıp yaptı onu onlardan kurtardı.

ÂMİNE'NİN VEFÂTI VE RASÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)'İN ONDAN SONRA DEDESİ ABDULMUTTALİB İLE BİRLİKTEKİ HÂLİ

Âmine'nin vefâtı

Ibn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anası Âmine bint-i Vehb ve dedesi Abdulmuttalib b. Hâşim ile Allah'ın hıfz-ı emânetinde idi. Allah onu nebât-ı hasen = güzel bir şekilde büyütüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşına varınca anası Âmine binti Vehb vefât etti.

Ibn-i İshâk dedi ki : Başa Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm haber verdi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası Âmine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşında olduğu bir sırada Mekke ile Medine'nin arasında Ebvâ'da vefât etti. Onu Beni Adıyy b. Neccâr'dan dayılarının yanına getirmişti, onları ziyaret ediyordu. (207) Onunla Mekke'ye dönerek öldü.

(207) Denilir ki Âmine binti Vehb'in kabri Mekke'de Ebû Zer Boğazı'nadır.

Beni Adıyy b. Neccâr'ın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dayılıklarının sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Abdumuttalib b. Hâşim'in anası : Selmâ binti Amr en-Neccari-ye'dir. İşte İbn-i İshâk'ın anlattığı dayılık budur.

**(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük iken
Abdumuttalib'in ona ikrâmı**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedesi Abdumuttalib b. Hâşim ile birlikte idi. Abdumuttalib için Kâbe'nin gölgesinde bir döşek konulurdu. Onun oğulları işte o döşegin etrafında otururlardı, nihâyet o onlara gelirdi. Döşegin üzerine oğullarından hiçbiri ona tazim için oturmazdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyümüş bir çocuk iken geliyor ve onun üzerine oturuyordu. Amcaları ise onu dedesinden geriye bırakmak için onu tutuyorlardı. Abdumuttalib de bunu onlardan gördüğü zaman dedi ki : Oğlumı bırakınız. Allaha and ederim ki onun için bir şeref vardır. Sonra onu kendisiyle birlikte döşeğe oturtuyordu. Ve eliyle onun sırtını siliyordu. Onun yaptıklarını gördükçe seviniyordu.

ABDUMUTTALİB'İN VEFÂTI VE ONA SÖYLENEN MERSİYELER

Abdumuttalib'in vefâtı ve onun hakkmda söylenen şiirler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sekiz yaşına vardığı zaman Abdumuttalib b. Hâşim öldü. Bu yılından sekiz sene sonra idi.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abbâs (208) b. Abdullah b. Mâbed b. Abbâs bazı ilim ehlinden haber verdi ki :

(205) O Abbâs b. Abdullâh b. Mâbed b. Abbâs b. Abdumuttalib el-Hâşimî el-Medenî'dir. Kardeşi İbrâhim'den. babasından. İkrime ve başkalarından rivâyet etmiştir. Ondan ise İbn-i Cüreyc, İbn-i İshâk, Vüheyb, Süfyan b. Üyeyne ve Dâreverdi rivâyet etmişler. (Terâcim-i Ricâl'dan mankul).

Abdulmuttalib Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sekiz (209) yaşında iken vefât etti.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Said b. el-Müseyyib haber verdi ki :

Abdulmuttalib'in vefât anları gelince ve artık öleceğini bilince kızlarını topladı. Onlar ise altı kişi idiler :

Bunlar : Safiyye, Berre, Âtike, Ümm-ü Hakim el-Beyzâ, Ümeyme ve Ervâ idiler. Onlara dedi : Bana ağlayın ki ölmemden önce ne-ler diyeceğinizi işiteyim.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiiri bilen ehli ilimden hiçbir kimseyi görmedim ki bu şiiri bil-sin. Ancak Muhammed b. Said b. el-Müseyyib'den rivâyet olunca onu yazdım :

Babası Abdulmuttalib için Safiye'nin mersiyyesi

Safiyye bint-i Abdulmuttalib babasına ağlayarak şöyle dedi :

أَرِثَتْ إِحْسَانَ تَامِحَةً بَلِيلٍ	عَلَى رَجُلٍ بَقَارِعَةَ الصَّمِيدِ
فَقَاصَتْ عِنْدَ ذَاكُمُ دُمُوعِي	عَلَى حَدْيٍ كَنَحْدِرِ الْقَرِيدِ
عَلَى رَجُلٍ كَرِيمٍ غَيْرٍ وَعَلِيٍّ	لَهُ الْفَعْلُ الْمُبِينُ عَلَى الصَّمِيدِ
عَلَى الْفَيَاضِ شَيْبَةَ ذِي الْمَالِي	أَبِيكَ الْخَيْرِ وَارِثِ كُلِّ جُودِ
صَدُوقٍ فِي الْمَوَاطِنِ غَيْرِ نَكْسِ	وَلَا شَعْتِ الْمَقَامِ وَلَا سَنِيدِ
طَوِيلُ الْبَاغِ أَرْوَعُ شَيْطَلِيٍّ	مُطَاعٍ فِي عَشِيرَتِهِ حَمِيدِ
رَضِيَكَ الْبَيْتِ أُنْبَلَجَ ذِي فَضُولِ	وَعَيْتِ النَّاسِ فِي الرَّمَنِ الْحُرُودِ
كَرِيمِ الْجِلْدِ لَيْسَ يَدِي وَصُومِ	يَرُوقُ عَلَى الْمُسْوَدِ وَالسُّودِ
عَظِيمِ الْحِلْمِ مِنْ نَعْرِ كَرَامِ	حَدَارِمَةٍ مَا لَوْ تَمَّ أَسُودِ

(209) Bazıları der ki : Abdulmuttalib, Resûlullah on yaşında iken vefât etti (Taberiye Mürâcaat et).

فَلَوْ خَلَدَ امْرُؤٌ لَقَدِيمٌ تَجَدَّ وَلَكِنَّ لِأَسْبِيلِ إِلَى الظُّلُودِ
لَكَانَ مُخَلَّدًا أُخْرَى الْأَيَّامِ لِقَضَائِ الْجَدِّ وَالْحَبِّ التَّيَّابِ

«Füksok yerin ortasında bir adamın üzerine geceleyin bir ölüye ağlayan kadının sesiyle göz yaşları döktüm.

Bu esnada göz yaşlarım yanaklarımın üzerine bolca aktı, tıpkı incinin dökülmesi gibi.

Kendisi için kulların üzerine açık seçik bir fazıl olan, zayıf düşük olmayan kerim bir adamın üzerine.

Yüce şeylere sâhib her cömertliğin vârisi, kerim baban çok tansınmış Şeybe'nin üzerine.

Bütün memleketlerde çok doğru sözlü zayıf olmayan, vücudca zayıf cılız olmayan ve ne de kendi reyî ile hareket edemeyecek bir zayıf jikiri olmayan.

Kerim muktedir, güzelliğine hayran kalınan, cüsseli bir genç, aşiretinde itaat edilen, öğülen.

Yüce bir âileden fazılların sâhibinin en ışık vereni, develerin sütü az olduğu zamanlarda, insanların yardımcısı, imdadıcısı.»

«Dedesi kerim olan, ar edecek bir şeyi olmayan, efendi edilmiş ve efendi olmuş bir kimsenin üzerine göz yaşları akar.

Kerimler, cömertler, kuvvetliler, efendiler olan erkekler topluluğundan olup hilmi büyük olan.

Keşke eski şerefinden dolayı bir kişi ebedi kalsaydı, fakat ne yazık ki ebedi kalmaya bir yol yoktur.

Fakat şerefin, kerimliğin fazlından ve doğuşun hasebli olmasından dolayı geceleri ebedi kılan diğer bir şey elbette vardır.»

Berre'nin, babası Abdulmuttalib için mersiyesi

Berri binti Abdulmuttalib babasına ağlayarak şöyle dedi :

أَعْنَى جُودًا يَدْمَعُ دُرُورًا عَلَى طَيْبِ الْحَيْمِ وَالْمُنْتَصِرِ
عَلَى مَا جِدَّ الْجَدِّ وَأَرَى الرِّئَادِ جَمِيلُ الْحَيَا عَظِيمُ الْخَطَرِ
عَلَى شَيْبَةِ الْجَدِّ ذِي الْكُرْمَاتِ وَذِي الْجَدِّ وَالْعَزِ وَالْمُنْتَصِرِ
وَذِي الْحَيْمِ وَالْفُطَلِ فِي النَّبَاتِ كَثِيرِ الْكَارِمِ جَمْعِ الْعَجْرِ

لَهُ فَسَلُّ مَجْدِي عَلَى قَوْمِي مُنِيَّ يَلُوحُ كَمَوْهِ الْقَمَرِ
أَتَتْهُ الْمَنَاءُ قَلَمٌ نَسُوهُ بِعَرَفِ اللَّيَالِي وَرَبِّ الْقَدَرِ

Ey gözlerim, cömert tabiatlı, temiz güzel kişi üzerine inci göz yaşıyla yaşlar dökünüz.

Dedesi şeref sahibi bileklerinden ateş çıkan güzel yüzlü şeref ve şansı büyük kimsenin üzerine.

Mekrümeler, şerefler, izzet ve mefharet sahibi olan Şeybetül-Hamd'in üzerine.

Keremleri çok, atâsı bol, belalı günlerde hilim ve haklıyı haksızsı ayırma yeteneğine sahib.

Onun kavmi üzerine şeref ve kerem fazlı vardır, nurlandırıcıdır aynı ziyası gibi parıldar.

Ölümler ona geldi, gecelerin itmesiyle ve kaderin hâdiseleriyle ondan caymadı.»

Âtike'nin, babası Abdulmuttalib'e mersiyesi

Âtike binti Abdulmuttalib babasına ağlayarak şöyle dedi :

أَعْيَقَ جُودًا وَلَا تَحَلَّا
أَعْيَقَ وَأَسْحَفِرَا وَأَسْكَبَا
أَعْيَقَ وَأَسْتَعْرِطَا وَأَسْجَمَا
بِدَمْعِكَ بَعْدَ نَوْمِ النَّيَامِ
وَشُوبًا بُكَاءًا كَأَنَّ بَالِدَامِ
قَلِي رَجُلٍ غَيْرِ نِكْسِ كَهَامِ

عَلَى الْجَحْفَلِ الْقَمَرِ فِي التَّابَاتِ
عَلَى شَيْبَةِ الْحَمْدِ وَارِي الرَّنَادِ
وَسَيْفِ لَدَى الْحَرْبِ مَهْمَامَةِ
وَسَهْلِ الْخَلِيفَةِ طَلْقِ الْيَدَيْنِ
كَرِيمُ السَّامِيِّ وَفِي الدَّمَامِ
وَذِي مَعْدِي بَدْدُ نَبْتِ اللَّقَامِ
وَمُرْدِي الْأَخَامِيمِ عِنْدَ الْحِمَامِ
وَفِي عُدْمِي صِيمِ هَلَامِ
رَفِيعِ الذُّوَابَةِ صَمْبِ الْمَرَامِ
بَبْنِكَ فِي بَادِحِهِ . بَيْتُهُ

«Ey iki gözüm, ölüm uykusundan sonra yaşlarınızla ağlayınız ve cimrilik etmeyiniz.

Ey gözlerim, çok göz yaşı dökünüz, dökünüz ve ölüye ağlayan kadınların yüzlerini vurarak ağlamasına karıştırınız.

Ey gözlerim göz yaşlarını çok depo ediniz, yaşlı yük olan bir kimse gibi olmayan bir adamın üzerine akıtnız.

Büyük adam, belâli işlere dalan, keremler sâhibi, ahdini yerine getiren hakkı veren ve hakkını alan kimse üzerine.

Şeybetül-Hamd'e, bilekleri ateşliye henüz sâbit duran, doğruluk sâhibi üzerine.

Harb esnâsında katlanmayan kılıç, muhâsama esnasında hasmını yere çalan kimse üzerine ağla.

Yumuşak huylu sahi = cömert, ahdini yerine getiren, dolgun, süzölmüş hâlis, hayrı çok kimse üzerine.

Âilesi yüksek yerde asâletlenmiş, alını dik gayesi güç.»

Ümm-ü Hakim'in babası Abdulmuttalib için mersiyesi

Ümm-ü Hakim el-Beyzâ Abdulmuttalib'in kızı babasına ağlayarak şöyle dedi :

وَبَكَى ذَا النَّدى وَاللَّكْرَمَاتِ	أَلَا يَا عَيْنَ جُودِي وَاسْتَهْلِ
بِدَمْعٍ مِنْ دُمُوعِ هَامِلَاتِ	أَلَا يَا عَيْنُ وَبِحَاكِ أَسْغَفِي
أَبَاكَ الْمَسِيرَ تَبَارُ الْفَرَاتِ	وَبَكَى حَيُّ مَنْ رَكِبَ الْطَلَابَا
كَرِيمِ الْحَيِّمْ تَحْمُودِ الْمِهَاتِ	طَوْبِيلِ الْبَاعِ شَيْبَةَ ذَا الْأَمَالِ
وَعَيْتَا فِي السَّبِينِ الْمُتَعَلَاتِ	وَصَوِّ وَلَا لِلْقَرَابَةِ هَيْرِيَا
تَرُوقُ لَهُ عُيُونُ النَّاطِرَاتِ	وَلَيْتَا جِئْنَا نَسْتَجِرُ الْعَوَالِ
إِذَا مَا الدَّهْرُ أَقْبَلَ بِالْمَنَاتِ	عَقِيلِ بَنِي كِنَانَةَ وَالْمَرْجَى
بِدَاهِيَةِ وَحَنِيمِ الْمُفْضِلَاتِ	وَمَفْرَعَهَا إِذَا مَا هَاجَ هَيْجُ
وَبَكَى، مَا بَقِيَتْ، أُنْبَا كِيَاتِ	فَبَكَيْهِ وَلَا تَنْسَى بِحُزْنِ

«Ey benim gözüm, ağla ve ağlamayı göster hayır, fazilet ve cömertlik
sâhibi şerefler sâhibi kimseye ağla.
Ey gözüm, sana yazıklar olsun, birbir peşine akan göz yaşlarından bir
göz yaşıyla benim ağlamama yardım et.
Binek hayvânlarla binen kimselerin hayırlısına ağla ki o kerim şerif
olan tatlı suyun kaynağı senin babandır.
Muktedir, kerim, şeref ve rifatlere sâhib, kerim tabiatlı, övgüye değer
bağışlarda bulunan Şeybe'ye ağla.
Akrabalara çok ihsânî sıla yapan, güzel, endamlı, kıtlık senelerinde
imdadına yetişen kimse.
Süngüler birbirine karıştığı zaman arslan, onun için bukan gözler ağlar-
lar, yaşlar dökerler.
Beni Kinâne'nin çok akıllısı ve zaman çirkin şeylerle geldiğinde hâzır
bulunması umulandır.
Ve Beni Kinâne'nin bir hâdise ile ve müşkil hasımlar ile bir hurp pat-
ladığı zaman sığınacakları yerdir.
O hâlde ona ağla, hüznü ve kederle melûl olma hayal kırıklığına
uğrama, kırılma ve sen ağlayan kadınların içinde kaldıkça ağla.»

Babası Abdulmuttalib için Ümeyme'nin mersiyyesi

Abdulmuttalib'in kızı Ümeyme babasına ağlayarak şöyle dedi :

وَسَاقِ الْحَجِيجِ وَالْمَحَامِي عَنِ الْمَجْدِ	أَلَا هَلَّاكَ الرَّاعِي الْمَشِيرَةَ دُونَ الْقَدِّ
إِذَا مَا سَمَاهُ النَّاسُ تَبَعَلُّ بِالرَّعْدِ	وَمَنْ يُولِفُ الصَّيْفَ الْقَرِيبَ بِيُونَهُ
فَلَمْ تَنْتَكِرْ تَرْدَادُ يَا شَيْبَةَ الْحَمْدِ	كَسَبْتَ وَابِدَاءَ خَيْرِ مَا يَكْتَسِبُ الْعَنَى
فَلَا تَمُدَّنْ فَكَلُّ حَيٍّ إِلَى بُعْدِ	أَبُو الْحَارِثِ الْفَيَاضِ حَتَّى مَكَانَهُ
وَكَانَ لَهُ أَهْلًا لِمَا كَانَ مِنْ وَجْدِي	فَإِنِّي لِبَاكِ مَا بَقِيَتْ وَمَوْجِعٌ
فَسَوِّتْ أَتَكْبِيهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْعُغْدِ	سَقَاكَ وَلِيُّ النَّاسِ فِي الْعَبْرِ مُنْطَرًا
وَكَانَ حَمِيدًا حَيْثُ مَا كَانَ مِنْ حَمْدِ	قَدَّ كَانَ زَيْنًا لِلْمَشِيرَةِ كُلَّمَا

«Yanık olunuz ki aşiretin başı, eli vergili, hacıların su ihtiyaçlarını
gideren, şeref ve faziletten tarafa himaye eden vefât etti.

İnsanların gökâ şimşek çakma ile buhlettiği zaman zayıf evleri garib
olanı kim rahat ettirir huzura kavuşturur?

Sen kişinin kazandığı şeyin hayırlısı olan velidi kazandım.

O halde durmadan artarsın ey Şeybetel-Hamd.

Çok bilinen Ebul-Hâris mekânını boş bıraktı. O hâlde sen uzak kalma
her diri uzaklığa doğru gidicidir.

Ben baki oldukça elbette ağlayıcı ve elem çeken bir kimseyim.

Benim bu ettiklerime o lâysktır.

Seni kabirde insanların velisi yağmur yağdırarak suladı yakında onu
ağlatırım, kabirde de olsa.

Aşiretin hepsinin zineti olmuştur. Övmek nerde olursa olsun övülmüş
idi.»

Babası Abdulmuttalib'e Ervânın mersiyyesi

Abdulmuttalib'in kızı Ervâ babasına ağlayarak şöyle dedi :

بَكَتْ عَيْنِي وَحَوَّ لَهَا الْبُكَاءُ عَلَى سَمْعِ سَمْعَتِهِ الْحَيَاءِ
عَلَى سَهْلِ الْخَلِيقَةِ أَبْطَحِيَّ كَرِيمُ الْخَيْمِ نَيْتَهُ الْقَلْبِ
عَلَى الْقِيَامِ شَيْبَةَ ذِي الْعَالِي أَيْبِكَ الْخَيْرُ لَيْسَ لَهُ كَيْمَاءُ
طَوْبَهُ الْبَاعِ أُنْسَ شَيْطَانِي أَنْزَرُ كَأَنَّ غَرَّتَهُ ضِيَاءُ
أَقْبُ الْكَسْحِ أَرْوَعُ ذِي فَضُولِ لَهُ الْخَدُّ الْقَدَمِ وَالسَّنَاءُ
أَبَى الضَّمِّ الْبَلَجِ هِرْزِي قَدِيمُ الْخَدِّ لَيْسَ لَهُ خَفَاءُ
وَمَعْقَلُ مَالِكٍ وَرَبِيعُ فَهْرِ وَقَاصِلُهَا إِذَا أُنْسَ الْقَضَاءُ
وَكَانَ هُوَ الْفَتَى كَرَمًا وَجُودًا وَبَأْسًا جَبْنَ تَنْكِبُ الدَّمَاءُ
إِذَا هَبَّ الْكِدَاءُ الْمَوْتِ حَتَّى كَانَتْ قُلُوبُ أَكْثَرِهِمْ هَرَاءُ
مَضَى قَدَمًا يَدِي رُبْدٍ نَخِيبِ عَلَيْهِ جَبْنَ تَبْصُرُهُ الْبَهَاءُ

«Gözüm ağladı, ona tabiatı haya olan cömert kişi üzerine ağlamak bir
hak oldu.

- Mekke'nin iki vadisinin yumuşak huylusu kerim tabiatlı, yüce niyetli kişisi üzerine ağıladı.*
- Çok tanınmış şeref ve şanlar sahibi kendisi için misil olmayan faziletli baban Şeybe üzerine.*
- Muktedir, kerim, yumuşak huylu, fasih sözlü, güzel her şeyden beyaz sanki onun beyazlığı bir ziyadır.*
- Koltuk atları ince, güzelliği görenleri hayrette bırakan, fazıllar sahibi kendisi için mukaddem bir şeref ve şan olan ve rifat ve ziya bulunan kimsedir.*
- Zulme karşı koyan, ziyalı ışıklı, güzel kendisi için gizlilik olmayan kadim bir mecd ve şeref sahibi*
- Malik'in, Rebiin ve Fihrin akıl danışma yeri ve kazaya ihtiyaç olduğunda onların haklısını haksızını ayırdedici.*
- Kerem ve cömertlik = sehâvet bakımından o bir genç, kanlar döküldüğünde bir korkudur.*
- Şeçî kişiler ölümü korkuttuğu zaman hatta sanki onların ekserisinin kallberi hevadır.*
- Eğilmeyen, katlanmayan, üzerinde tozların görülmesi sırasında parıldayan bir kılıç.»*

İbn-i İshâk dedi ki : Muhammed bin Saïd bin Müseyyeb şöyle dedi :

Abdulttalib susup şöyle şöyle bana ağlayın diye başıyla işaret etmiştir.

MÜSEYYEB'İN NESEBİ

İbn-i Hişâm dedi ki : Müseyyeb (210) Hazn b. (211) Ebi Vehb b. Amr b. 'Âiz b. İmran b. Mahzûm'un oğludur.

(210) Ehl-i İrak, Müseyyeb derler. Medine halkı ise Müseyyib derler. Oğlu Saïd'den naklolundu ki : Babamı tesyib edeni de Allah tesyib etsin. İyâz ve İbn-i el-Medenî Müseyyib diye söylemişler.

(211) Saïd b. el-Müseyyeb şöyle rivâyet etti : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedemin ismini değiştirip ona Sehl adını vermeyi istedi. O ise imtina etti ve dedi ki : Babamın beni isimlendirdiği bir ismi değiştirmem. Böylece işte bu hüznülülük bizde devam edip geldi. (Kamûs şerhinde hüzn maddesine mürâcaat et).

Huzeyfe'nin Abdulmuttalib'e mersiyesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Huzeyfe (212) b. Cānim — ki bu Benî Adıyy b. Kâb b. Luayy'ın kardeşidir — Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abd-i Menâf'a ağladı, onun üstünlüğünü ve ondan sonra onun çocuklarının onların üzerine üstünlüğünü zikr ederek aşağıdaki şiiri söyledi. Çünkü o borç karşılığında tutuldu, Mekke'de kaldı. Ebu Leheb Abdulzâ b. Abdulmuttalib yanına gitti onu çözdürdü, işte bu sırada o şöyle dedi : (213)

وَلَا نَسَامَا أُتَيْتِمَا سَبَلِ الْقَطْرِ	أَعْيَنِي جُودًا بِالْمُتَمَوِّجِ عَلَى الصَّدْرِ
بُكَاءِ أَمْرِي لَمْ يَشَوْوْ رَبِّبِ الدَّهْرِ	وَجُودًا يَدْمَعُ وَاشْفَعَا كُلَّ شَارِقِ
عَلَى ذِي حَيَاءٍ مِنْ قُرَيْشٍ وَذِي سِرِّ	[وَسَعًا وَحَمًا وَاشْجَاعًا مَا بَقِيَتَا
جَبَلِ الْمُحَيَّا غَيْرِ تَكْسِيرِ وَلَا هَدْرِ	عَلَى رَجُلٍ جَلَدِ التَّوْبَى ذِي حَبِيظَةَ
رَبِيعِ لُؤَيِّ فِي الْقَعْوِطِ وَفِي أَمْسِرِ	عَلَى الْمَاحِدِ الْبُهْلُولِ ذِي الْبَاعِ وَالنَّدَى
كَرِيمِ السَّاعِي طَيْبِ الطِّيمِ وَالنَّجْرِ	عَلَى خَيْرِ حَافٍ مِنْ مَمَدٍ وَنَاعِلِ
وَإِعْظَامِ بِالْمُكْرَمَاتِ وَبِالذِّكْرِ	وَخَيْرِهِمْ أَصْلًا وَقَرَمًا وَمَعْدِنَا
وَإِلْمُضِلِّ عِنْدَ الْمُجْعَمَاتِ مِنَ الدَّهْرِ	وَأَوْلَامِ بِالْجُدِّ وَالْحَامِ وَالنَّهْيِ
يُؤَيُّ سَوَادَ اللَّيْلِ كَالْقَمَرِ الْبَدْرِ	عَلَى شَيْبَةِ الْحَمْدِ الَّذِي كَانَ وَجْهَهُ
وَعِنْدَ مَنَافِ ذَلِكَ السَّيِّدِ الْفَهْرِيِّ	وَسَاقِ الْجَمِيعِ ثُمَّ لِلْخَيْرِ هَاشِمِ
سَقَابَتَهُ فَمَرًّا عَلَى كُلِّ ذِي لَحْرِ	طَوْرِي رَمَزْنَا عِنْدَ الْقَامِ فَأَمْسَحَتْ

(212) Denilir ki : Şiir Huzâfe b. Cāninin'dir. Bu, Huzeyfe'nin kardeşi-dir. Ve Hârice b. Huzâfe'nin babasıdır.

(213) Bu, Ebû Cehm Abid b. Huzeyfe'nin babasıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e nakışlı elbiseyi hediye eden budur. O da onun sanâ-tına baktı ve geri verdi. Ebû Cehm'in anası : Yesir binti Abdillâh b. Ezât b. Riyah'dır. Ezâtın oğlu ise Ebû Kuhafe'nin dayısıdır. (Ravzül-Enûf'e bak).

لَيْسَكَ عَلَيْهِ كُلُّ عَيْنٍ يَكْرَهُةٌ وَآلٍ قَسَمِيٍّ مِنْ مُقَلِّ وَذِي وَفَرٍ
 بِنُورِهِ سَرَاةٌ كَمَا هُمْ وَشَبَابُهُمْ تَقَانٌ عَنْهُمْ بَيْعَةَ الْعَاثِرِ الصَّخْرِ
 قُضِيَ الَّذِي عَادَى كِتَابَةَ كَلْبًا وَرَابِطَ بَيْتِ اللَّهِ فِي الْعُبْرَةِ وَالْبُسْرِ
 فَإِنَّ تَكَ عَزَاهُ النَّبَاَ وَمَرْفَاهَا قَدَّ عَاشَ مَيِّمُونَ النَّعِيَةَ وَالْأَمْرَ
 وَأَبَى رِجَالًا سَادَةً غَيْرَ عُرُلٍ مَعَالِيَتَ أَمْثَالِ الرَّبْدِيَّةِ الشُّرِّ
 أَبُو غُنَيْمَةَ اللَّهْنِيَّ إِلَى حِيَاهُ أَعْرَى هِجَانِ اللَّوْنِ مِنْ نَفْرِ غُرِّ
 وَحَمْرَةَ بِنْتَ الْبَدْرِ يَهْتَرُ لِلنَّدَى نَبِيَّ النَّيَابِ وَالِدِ الْمَلَمِ مِنَ الْعَدْرِ
 وَعَنْدَ مَنَافٍ مَا جَدَّ ذُو حَنْظَلَةٍ وَوَلِّ لِيْدِي الْقُرْفِي رَجِمَ بِيْدِي الصَّهْرِ
 كَهَوْلُهُمْ حَسِيرُ الْكُهُولِ وَنَشَلُهُ كَسَلِ اللَّوْكَ لَا تَبُورُ وَلَا تَحْرِي
 مَتَى مَا تَلَقَى مِنْهُمْ الدَّهْرُ نَاشِلًا نَجْدُهُ بِإِجْرِيَا أَوْ اللَّهِ يُجْرِي
 هُمْ مَلَأُوا الْبَطْحَاءَ نَجْدًا وَعِزَّةً إِذَا اسْتَبَقَ الْخَيْرَاتُ فِي سَالِفِ الْعَمْرِ
 وَفِيهِمْ بِنَاةٌ لِلْمَالِ وَهَمَارَةٌ وَعَنْدَ مَنَافٍ جَدُّمُ جَابِرِ الْكَسْرِ
 بِإِنكَاجِ عَوْفٍ نِنْتَهُ لِيُجِيرَنَا مِنْ أَعْدَانِنَا إِذْ أُنْتَلْنَا بِنُورِ فِهْرِ
 فَسِرْنَا تَهَامِيَّ الدَّيْلَادِ وَنَجَّدَهَا بِأَمْنِهِ حَتَّى خَاصَتِ الْعَيْرُ فِي الْبَحْرِ
 وَهُمْ حَضَرُوا وَالنَّاسُ بَادٍ قَرِيبُهُمْ وَلَيْسَ بِهَا إِلَّا شَيْوُخُ بَنِي تَمْرٍ
 بَنُوهَا دِيَارًا حَسَنَةً وَطَوَّوْا بِهَا يَارَا نَعُجُ الْمَاءِ مِنْ نَبْعِ تَمْرٍ
 لِكَيْ يَسْرَتِ الْمَجَاجُ بِهَا وَعَيْرُهُمْ إِذَا ابْتَدَرُوهَا صُنِّحَ تَابِعَةُ النَّعْرِ
 ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تَطَلُّ رِكَابُهُمْ عُحَيْسَةَ بَيْنَ الْأَحَابِيْبِ وَالْحَجْرِ
 وَقَدِّمْنَا غَنِيْنَا قَبْلَ ذَلِكَ حِفْصَةً وَلَا نَسْتَقِي إِلَّا بِحِمِّمْ أَوْ الْخَفْرِ
 وَهُمْ يَنْفِرُونَ الدَّنْبَ يُنْقَمُ دُونَهُ وَبِعْمُونَ عَنِ قَوْلِ السَّعَاةِ وَالْمَخْرِ

وَهُمْ نَكَلُوا عَنَّا عُوَاةَ نَبِيِّ بَكْرِ
 لَهُمْ شَاكِرًا حَتَّى تَغْتِيبَ فِي الْقَبْرِ
 فَذُ اسْدَى يَدًا مَخْمُومَةً مِنْكَ بِالشُّكْرِ
 بِحَيْثُ انْتَهَى قَصْدُ الْقُوَادِ مِنَ الصَّدْرِ
 إِلَى مَخْتَدِ الْمَخْدِ ذِي نَمَجِ جَسْرِ
 وَسُدَّتْ وَوَلِيدًا كُلَّ ذِي سُودِ عَمْرِ
 إِذَا حَصَلَ الْأَنَابُ وَمَا دَوَّوُ الْحَبْرِ
 فَأَكْرَمَ بِهَا مَنْسُوبَةً فِي ذُرَا الرَّهْرِ
 وَذُو جَدْنٍ مِنْ قَوْمِهَا وَأَبُو الْحَبْرِ
 يُؤَيِّدُ فِي تِلْكَ الْوِطَانِ بِالْقَصْرِ
 وَهُمْ جَمَعُوا حِائِلَ الْأَحَابِيشِ كُلِّهَا
 فَخَارِجَ ، إِنَّمَا أَهْلِكَنَ فَلَا تَزَلْ
 وَلَا تَنْسَ مَا أَسْدَى ابْنُ لَبْنَى فَإِنَّهُ
 وَأَنْتَ ابْنُ لَبْنَى مِنْ فُعَيْ إِذَا أَنْوَا
 وَأَنْتَ تَنَاءَلْتَ الْإِسْلَامَ لِمَجْمَعِهَا
 سَبَقَتْ وَفَتْ الْقَوْمَ بَدَلًا وَنَائِلًا
 وَأَمَّا سِرٌّ مِنْ خِرَاعَةِ جَوْهَرٍ
 إِلَى سَبَا الْأَبْطَالِ تَنْمَى وَتَنْدَمَى
 أَوْ شَعِيرٍ مِنْهُمْ وَغَمْرُو بْنُ مَالِكٍ
 وَأَسَدُ قَادِ النَّاسِ عِشْرِينَ حِجَّةً

•Ey gözlerim, yaşları göğüs üzerine dökünüz, cimrileşmeyiniz ki yağmur seli ile sulanasınız.

Göz yaş dökünüz, her gün güneşin doğuşunda zamanın musibeti kendisinden caymayan bir kişinin ağlanmasıyla ağlayınız.

Kaldığınız müddetce Kureyş'den hayâ sâhibi ve setr sâhibi olan kimsenin üzerine dökünüz, toplayınız, çoğaltınız ve akıtınız.

Aklı kuvvetli olan, izzet ile beraber öfkeli olan, güzel yüzlü olan, saygı olmayan ne de saydasız yere çok konuşmayan bir adamın üzerine dökünüz, toplayınız, çoğaltınız ve akıtınız.

İzzetli, rifatli güzel huylu efendi, kadri yüce, cûd, fazıl hayır sâhibi kıtlık zamanlarda ve yoksul güç zamanlarda Luayy'ın baharına ağlayınız.»

Maad ve Nâile'den olan şerefli kerim, bahş edici, keremleri çok hoş seciyyeli ve asıllı kimse üzerine.

Onların aslen ve neslen ve madeni itibariyle kayırlıdır.

Şeref ve konuşca onların en çok paya sâhib olanıdır.

Mecd hilim ve akıl ile kıtlık senelerinin malları götürmesi esnasında fazliyle onların en iyisidir.

O Şeybetül Hamd üzerine ki onun yüzü gecenin karanlığını aydınlatır, tıpkı bedir gecesindeki ay gibi.

Hacıları sulayan sonra hayır için tirid yapan Hâşim'dir.

Abd-i Menâf'da Fihrlî Efendidir.

Makamın yanında Zemzemi çıkarttı ve onun sakılığı her istihar sahibinin üzerine bir istihar oldu.

Ona ker bir esir hüzünlü kederle ağlasın.

Eli dar ve eli varlıklı olan Kusayy ailesi ağlasın.

Onun oğulları yaşlıları ve gençleri kerim kişilerdir, doğan kuşunun yumurtası onlardan gelmiştir.

O Kusay ki Kinâne'nin hepsine düşmanlıkta bulundu.

O ise Beytullah'a güçlük ve kolaylık darlık ve varlık zamanlarında kendini bağladı hizmetine devam etti.

Eğer ölümlerin pençesi ona takılırsa da korkulardan emin olup umduklarına kavuşarak yaşamıştır.

Birtakım kılıçlı efendi adamlar geriye bıraktı ki,

Ebü Utbe hediyesini bana veren ışıktı ziyalı, renkleri beyaz ışıktı erkek topluluklarındandır.

Hamza bedir gibidir hayır ve cuda, fazıla koşar, elbiseleri temiz zulm etmekten şadretmekten temizdir.

Abd-i Menâf mecd sahibi, izzet ile birlikte öşkeli akrabalara bakan, kayın akrabasına merhametli kişidir.

Saçına sakalsına ahlık karışanların hayırlısıdır.

Onların nesilleri ise meliklerin nesilleri gibidir, ne helâk olurlar, ne de noksanlanırlar.

Onlardan büyüyerek zaman musibeti bir kimse karşılaştığında onun karşısında su gibi akar.

Onlar geçmiş asırda hatırlarla yarış yapıldığı zaman Mekke çukurunu mecd ve izzet ile doldurdular.

Onların içinde yüceleri inşâ edenler ve imaret vardır.

Onların dedeleri Abd-i Menâf kıvrıkları saran kimsedir.

Benü Fihri bizi mağlûb ettiği zaman düşmanlarımızdan korumak için kızını Avf ile nikâhlamakla.

Böylece biz beldelerin alçaklarında ve yükseklerinde onun emniyeti altında yürüdük ta kervân denize daldı.

- Onlar hazır oldular, insanlar ise sırkaları göründü ve onlarda Beni Amr'ın (214) ihtiyarlarından başka kimse yoktu.
- Oralarda bol sulu evler yaptılar ve oralarda denizin büyük kısmından devamlı kesilmeyen sular akıtan su kuyularını taşla inşa ettiler.
- Ki hacılar ve başkaları onlardan nahrin ikinci günü sabakı oraya koştukları zaman su içsinler.
- Üç gün onların kafileleri Ahâşib ile Hicir arasında zelilleşmiş oldukları halde kalırlar.
- Eski zamanda bundan önce bir zaman müstağni kaldık.
- Hum kuyusundan veya Haşş'dan başka su almadık.
- Onlar karşılarında intikam alınan günahları bağışlar sefâhat ve çirkin sözü de aş ederler.
- Onlar bir kabileden olmayan kimselerin hepsini bir andlaşmada topladılar.
- Ve onlar bizden, Beni Bekr'in azgınlığını men ettiler.
- İbn-i Lübnâ'nın ihsan ettiği şeyi unutma ki o senden şüküre lâyık olmuş bir eli ihsân etti.
- Ey İbn-i Lübnâ sen Kusayy'dansın. Nisbet ettikleri zaman göğüsten kalbin kasdi yönelmesi nihayet bulacak şekilde.
- Ve Sen yüceliği kapsadın ve o yüceliği mecd için asıl olan işini yürüten ve ona hakim kimseye topladın.
- Önde geldin ve kavme mal beslettin ekmek usalttın çok cömert oldun her kerem, yüce kadre sâhib olan efendi geniş huylu her kimseye efendi olan bir evlâdsın.
- Senin anan Huzâa'dan nesebi hâlis cevherdir. Haber sahipleri bir gün nesepleri elde ettikleri zaman
- Yerinden kaldırılarak Sebe'in bahadurları içine konuldun ve ona intisab ettin o halde güneşin zerrelerinde mensûb olarak onlara ikrâm et.
- Ebû Şemir (213) onlardandır. Amr, Mâlik ve Zû Ceden onun kavmindendir ve Ebul Cebr dahi.

(214) Beni Amr'ın ihtiyarlarından Beni Hâşim'i murâd eder. Çünkü onun ismi Amr'dır.

(213) Ebû Şemir'den kasıt; Mâlik'dir. Ona Emlâk da denilir. Onun oğlu Şemir Semerkand şehrini yaptıran kişidir.

Ebu'l-Cebr: Yemen meliklerinden bir melikdir. Denilir ki. Ziyad'ın anası Sümeyye onda idi.

Ve Es'ad (214) insanları yirmi sene idare etti yöneltti. İşte o vatanlarda memlekelerde yardım ile teyid edilir.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Anan Huzaa'dan bir hâlis neseblidir» sözü ile Ebû Leheb'i kasteder. Onun anası Lübnâ binti Hacer el-Huzâi'dir.

«İrciyya evailuhü» sözü ise İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Matrût'un Abdulmuttalib ve Beni Abd-i Menâf için mersiyesi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Matrût b. Kâb el-Huzâi Abdulmuttalib'e ve Beni Abd-i Menâf'a ağlayarak şöyle dedi :

هَلَّا سَأَلْتَ عَنْ آلِ عَبْدِ مَنَافٍ	يَأَيَّاهُ الرَّجُلُ الْحَوْلُ رَخَلَهُ
صَمِيمُكَ مِنْ جُرْمٍ وَمِنْ إِقْرَافِ	مَهْلِكَ أَتُكْ لَوْ حَلَّتْ بِدَارِهِمْ
حَتَّى يَمُودَ فَبِقَرْمٍ كَالْكَافِ	[الْخَالِطِينَ غَيْبُهُمْ بِفَقْرِهِمْ
وَالطَّاعِينَ لِرِخْلَةِ الْإِبْلَافِ	النَّمِيمِينَ إِذَا التَّجُومُ تَغَيَّرَتْ
حَتَّى تَغِيَّبَ الشَّمْسُ فِي الرَّحَافِ	وَالطُّعْمِينَ إِذَا الرِّيَّاحُ تَنَاوَحَتْ
مِنْ فَوْقِ يَثْرِكَ عَقْدِ ذَاتِ نِطَافِ	إِنَّمَا هَلَكْتَ أَبَا النِّمَالِ فَمَا جَرَى
وَالنَّمِيضُ مُطَلِّبُ أَبِي الْأَصْيَافِ	إِلَّا أَيْبُكَ أَخِي الْكَارِمِ وَخَدَهُ

«Ey yolculuğunu değiştiren adam Abd-i Menâf ailesini sormaz mıydın? Anan seni kaybetsin, şayet onların evlerine insan cürümden ve kötü-lükle yad etmekten seni kefâlet altına alırlardı.

(214) Esad : Ebû Hassân b. Esad olan Esad'dır. O ve geçen beyitte zikrettiği kimseler tubbe'lerdendirler. Onları Ebû Leheb için iftihar sebebi kıldı, çünkü onun anası Sebe'den bir Huzâiyye'dir. Tubbelerin hepsi ise Himyer b. Sebe'dendirler.

Onların zenginleri fakirlerine karışık olarak bulurlar.

Ta ki fakirleri varlıklı gibi bir hâle gelsin.

Yıldızlar değiştiği zaman inâm ve ihsan edilir ve ilaf rihletine = yolculuğuna çıkıp giderler.

Rüzgârlar mukabele ettiği zaman güneşin denizden batmasına kadar yediricidirler.

Eğer sen en iyi şiller babası helâk olursan senin mislinin üstünde daha hiç bir çeşme akmaz.

İyilikler ve üstünlükler kardeşi babandan ve konuklar babası Abdumuttalib'den başka...»

Abbâs'ın Zemzem'in sikayesini üzerine alması

Abdumuttalib b. Hâşim öldüğü zaman, Zemzem ve Zemzemden sikaye işini Abbâs b. Abdumuttalib üzerine aldı. O, o zaman kardeşlerinin en genci, en küçükleri idi. İslâmiyet gelinceye kadar onda kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de olduğu şekilde ona bıraktı ve o görev bu güne kadar da Abbâs âlinde bulunmaktadır.

EBÜ TÂLİB'İN RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İ HİMAYESİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdumuttalib'den sonra amcası Ebü Talib'in yanında kaldı Abdumuttalib, onu amcası Ebü Talib'e vasiyyet etmişti. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Abdullah ve Ebü Talib baba ana bir kardeş idiler. Anaları Fâtıma binti Amr b. Âiz b. Abd b. İmrân b. Mahzûm'dur.

İbn-i Hişâm dedi ki : Âiz b. İmrân b. Mahzûm denilir.

EBÜ TÂLİB'İN RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'E BAKMASI

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedesinden sonra Ebü Talib baktı. O ona teslim edilmiş ve daima onunla birlikte idi.

Lihb'den bir adamın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den haber vermesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yahyâ (215) b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr haber verdi ki, onun babası ona şu haberi vermiş:

Lihb'den bir adam (ki İbn-i Hişâm: Lihb, Ezd-i Şenûe (216)'den-dir, dedi) kâhin idi. Mekke'ye geldiği zaman Kureyş adamları çocuklarını kâhinin onlara bakması ve onlar hakkında kehanette bulunması için yanına geldiler. Ebû Tâlib de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuk iken getirdi Kâhin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktı. Sonra bir şeyler ile meşgul oldu. İşini bitirdiği zaman dedi ki nerede o çocuk onu bana getiriniz! Ebû Tâlib ona düşkünlüğünü görünce onu ondan kaybetti. O şöyle dedi: Yazık size! Biraz önce gördüğüm o çocuğu bana getiriniz! Allaha and olsun ki onun için elbette bir şan olacaktır. Bunun üzerine Ebû Tâlib kalktı gitti.

BAHİRA'NIN KISSASI (217)

Ebû Tâlib ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bahirâ'nın yanına inmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Ebû Tâlib bir kafilede tâcir olarak Şam'a gitti. Yolculuğa

(215) Yahyâ çok hadis rivâyet eden, sıkı bir râvi idi. Babasından, dedesinden, amcası Hamza'dan ve Babasının amcası Abdullah b. Urve b. Zübeyr'in oğlundan rivâyette bulundu. Ondan ise İbn-i İshâk'tan başka, babası Hişâm b. Urve'nin amcasının oğlu, Mûsa b. Ukbe, Hafs b. Ömer b. Sâbit b. Zürrâre, Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm ve Yezîd b. Abdullah el-Hâd rivâyet ettiler. O otuz altı yaşında iken öldü. (Tehzib et-Tehzib'e ve Terâcim-i Ricâl'a mü-râcaat et).

(216) Denildi ki: O. Lihb b. Ehcen b. Kâb b. el-Hâris b. Kâb b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. el-Ezd'dir. Bunlar kâhinlik ve kuş çağırma ile bilinen bir kabile idi. Lehbî onlardandır. Bu Lehbî Hac'da Ömer (Radiyallahü anh)'in alınının üstüne çakıl düşüp onu kanattığı zaman kuş çağıran kimsedir. Dedi ki: Şunu anlıyorum ki: Emirü'l-Mü'minin bu seneden sonra artık hac etmeyecek. Ve gerçekten öyle oldu. (Kâmus Şerhine Lihb maddesine ve Ravzül Ü'nü'e bak).

(217) Bahira'nın ismi Cercis idi. Sercis de denilir. Nitekim Cerces de-

hazırladığı zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona yaptı. Ebû Tâlib de ona acıdı. Ve dedi :

— Allaha yemin ederim ki onu benimle birlikte götüreceğim, o benden ayrılmıyacaktır ben de aslâ ondan ayrılmayacağım. Veya buna benzer söz söyledi. Böylece onu kendisiyle birlikte götürdü. (218) Kafile Şam topraklarından Busrâ'ya (219) konduğu zaman, ki orada kendisine Bahirâ denilen bir râhib manastırında bulunuyordu. Hıristiyanların meşhur bir âlimi idi. Râhib olanıdan beri o manastırda kalmakta devam ediyordu. Bütün bilgileri o manastırda bulunan bir kitapta idi. İddia ettiklerine göre, onu büyükten büyüğe tevârüs ediyorlardı. İşte bu senede Bâhirâ'nın yanına vardılar, ki bundan önce ona çok gelip geçiyorlardı. O ise ne onlarla konuşuyor ne de onlara görünüyordu. Ta işte bu sene gelip de manastırına yaklaştıklarında o onlara bol bir yemek yaptı. Bu, iddia ettiklerine göre onun manastırında iken gördüğü bir şeyden dolayı idi. İddia ederler ki : O manastırda iken geldikleri zaman kafilenin içinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördü ki topluluğun arasında bir bulut onu gölgelendirmekte idi. Sonra geldiler ve ona yakın bir ağacın gölgesinde indiler. O da bulutun ağacı gölgelendirdiğinde buluta baktı. Ağacın dalları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine eğiliyordu ki gölgelik olsun. Bahire bunu gördüğü zaman manastırından indi. Sonra onlara adam gönderdi ve dedi ki :

nildiği gibi. Teymâ Yahûdilerinin din âlimi idi. Abdulkays kabilesinden hıristiyan olduğu da söylenilir. Burada İbn-i İshak bu görüştedir. Denilir ki ; O İslâm'dan biraz önce bir hatiften şöyle işitmiş : Ağâh olunuz ki yer ehlinin hayırlısı üçtür : Behirâ, Rebâb eş-Şenni ve beklenen üçüncü bir kimse. Bu üçüncü kimse, Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) idi (Maarif, Mürûc-i Zehb, Ravz ve Şerh-i Mevâhib'e mürâcaat et).

(218) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman dokuz yaşında idi. On iki yaşında olduğu da söylenir. Bir kavle göre de bunlardan başka bir yaşta idi (Taberî, Şerh-i Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et).

(219) Busrâ : Havrân şehridir. On üç senesinde Rebiul Evvel'den kalan beşinci günde sulhen feth edildi. Burası Şam'da feth edilen ilk şehirdir. Sallallahü Aleyhi ve Sellem oraya iki kere gelmişti (Şerh-i Mevâhibe mürâcaat et).

-- Ey Kureyş topluluğu, ben sizin için yemek yapmışımdır. Ve ben sizin hepinizin, küçüğünüzün büyüğünüzün, kölenizin hürünüzün hazır bulunmasını arzu ediyorum. Onlardan bir adam da ona dedi ki :

— Allaha and olsun ki, ey Bahire, bu gün sana bir şey olmuş! Bunu sen bize sana şimdiye kadar çok uğradığımız halde yapmamıştın. Bu gün sana ne oldu! Bahirâ da ona şöyle dedi :

— Doğru söyledin. Senin dediğin olmuştu, fakat siz misâfir konuklarsınız ve ben istedim ki size ikrâm edeyim ve sizin için yemek yapayım da siz hepiniz ondan yiyesiniz. Bunun üzerine yanına toplandılar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaat içinde en küçük olduğu için ağacın altında yüklerin yanında kaldı. Bahirâ topluluğa baktığı zaman bildiği ve yanında bulduğu evsaftaki kişiyi göremedi. Bunun üzerine dedi ki :

— Ey Kureyş topluluğu, sizden hiçbiriniz yemeğimden geri kalmamın. Onlar da ona dediler ki :

— Ey Bahirâ, sana gelmesi gereken hiçbir kimse senden geri kalmadı ancak bir çocuk kaldı ki o. cemaatin yüklerini bekliyor. Bunun üzerine o dedi ki :

— Hayır yapmayınız, onu çağırınız bu yemekte sizinle beraber hazır bulunsun. Kureyş'ten bir adam şöyle dedi :

— Lâta Uzzâya kasem ederim ki : Abdullah b. Abdulmuttalib'in oğlunun bizden yemekten geri kalması bizim için ayıptır. Sonra yanına gitti ve elinden tutarak cemaatle birlikte onu da oturttu. Bahirâ onu görünce şiddetli bir mülahazaya daldı ve onun vücudundan birtakım şeylere bakıyordu. O kendi yanındaki evsafı bulmuştu. Nihâyet topluluk yemeklerini yemeyi bitirdikleri ve dağıldıkları zaman Bahirâ ona doğru gitti ve ona şöyle dedi :

— Ey çocuk sana Lât ve Uzzâ hakkı ile sorular soracağım, sen de bana sorduğum şeyleri haber vereceksin. Çünkü Bahirâ Kureyş kavminin bu ikisiyle yemin ettiklerini işitmişti. İddia ederler ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle dedi :

— Lât ve Uzzâ ile bana sorma, Allaha and olsun ki o ikisine kızdığım kadar şimdiye kadar hiçbir şeye kızmadım. Bunun üzerine Bahirâ ona dedi ki :

— Allah hakkı için sana sorduğum şeyleri bana haber vereceksin. O da ona dedi ki :

— Bana senin aklıma gelen şeyi sor. Böylece onun uyumasındaki, duruşundaki ve işlerindeki hâlinde bir takım şeyleri sormaya başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona haber verdi. Bunlar Bahirâ'nın yanında bulunan evsafına müvafık geliyordu. Sonra onun sırtına baktı ve Nübüvvetin hâtemini = mührünü onun omuzları arasında yanındaki sıfatlara uygun olan yerde gördü.

İbn-i Hişam dedi ki : O mühür kan alma (220) âletinin izi gibi bir şey idi.

Ibn-i İshâk dedi ki :

Ondan gözünü ayırdığında amcası Ebû Tâlib'e döndü ve dedi ki :

— Bu çocuk senin değildir. Dedi ki :

— O benim oğlumdur. Bahira da ona dedi ki :

— O senin oğlun değildir. Bu çocuğun babasının diri olmaması lâzım. Dedi ki :

— O benim kardeşimin oğludur.

Anası bununla hâmile iken babası öldü.

Bahira :

— Doğru söyledin. Yeğenini memleketine döndür. Yahudilerden ona karşı sakın. Allah'a and ederim ki, eğer onu görürler ve ondan benim bildiğim şeyleri bilirlerse elbette ona bir şer eristirmeyi isterler. Çünkü kardeşin oğlu için büyük bir şan vardır. O hâlde onu süratle memleketine götür.

Ebû Tâlib'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte dönmesi, Zübeyr ve iki arkadaşının durumu

Onunla birlikte amcası Ebû Tâlib süratle çıktılar Şam'da ticaretini bitirip Mekke'ye getirdi. Denildiğine göre Züreyr, Temmâm ve Deris, onlar ehl-i Kitâbdan bir cemaat olarak Resûlulâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu seferde Bahirâ'nın gördü-

(220) Kan alma âleti = mihcem'in izi ile etin üzerine tutulan izi kâş eder. Haberde mezkûrdur ki onun etrafında kendilerinde siyah kıllar olan sivilceler vardı. Ve o küçük bir elmâ gibi idi. Veya güvercinin yumurtası gibi idi. Sol omuzunun yumuşak ince kemiğinin yanında idi (Şerh-i Mevahib ve Revz'e mürâcaat et).

ğü şeylerin mislini görmüşler idi. O seferde ki amcası Ebû Tâlib ile birlikte idi. Onlar onu almak istediler, Bahira ise onları ondan def etti. Ve onlara Allahı hatırlattı ve Kitâbda onun zikrine ve sıfatına dair bulduğu şeyleri de onlara hatırlattı. Ve şunu da onlara hatırlattı ki eğer ona su-i kast etmek isteseler de muzaffer olmayacaklardır. Onlar da onun yanında kalmaya devam ettiler ve nihâyet onun dediği şeyi anladılar. Onu söylediği şeyde tastik ettiler ondan ayrılıp gittiler. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, Allah Teâlâ onu hıfz ediyor ve onu koruyor ve câhiliyet kazûratına karşı etrafını duvarla çeviriyordu. Çünkü ona ikram etmek ve peygamberlik vermek istiyordu. Nihayet öyle bir adam oldu ki kavminin mürûet bakımından efdal, huy bakımından onların en güzeli öyle, haseb bakımından onların en kerimi, komşuluk bakımından onların en güzeli, hilim yönünden onların en büyüğü ve söz yönünden onların en doğrusu, emânet bakımından onların en büyüğü, temizi ve en kerimi, halkı çirkin ve mekrûh şeylere karıştıran fuhşdan ve kötü ahlâktan onların en uzağı oldu. Hatta kavmi içinde ismi Muhammed-ül Emin idi. Çünkü Allah onda iyi şeyleri toplamıştı.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah'ın O'nu çocukluğunda koruması hakkında hadisi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana zikr olunduğuna göre — Allahın onu küçüklüğünde ve câhiliyette hıfz etmiş olduğu şeylerden haber veriyordu. Şöyle derdi :

Kendimi Kureyş'in çocukları içerisinde gördüm. Çocukların kendisiyle oyun oynadığı bir şey için taş taşıyorduk. Hepimiz çıplak olmuştuk. İzârını almış onu omuzuna koymuş onun üzerinde taşları taşıyorduk. Ben onlarla birlikte gidiyor ve aynı şekilde dönüyordum. O sırada bana kendisini görmediğim biri acıtcı bir şamar attı, sonra dedi ki :

İzârını giyin. Ben de onu giyindim. Sonra arkadaşlarımla arasından izârım üzerimde olduğum halde boynumun üzerinde taşları taşımaya başladım. (221)

(221) Süheyli bu kıssa üzerine yazdığı notta şöyle dedi : «Sahih hadiste bu kıssa Kâbe'nin inşâ edilmesi zamanında olmuştur. Resûlullah (Sallallahü

FİCÂR HARBİ (222)

Harbin sebebi

İbn-i Hişam dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) on dört yaşına veya on beş yaşına bastığında bana Ebû Ubeyde en-Nahvi b. Ebi Amr b. Alâ haber verdiğine göre, Ficâr harbi Kureyş ve Kinâne'den olanlarla, Kays Aylân arasında koştı. O harbi koparan şu oldu : Urve el-Rehhal b. Utbe b. Cafer b. Kilâb b. Rebia b. Âmir b.

Aleyhi ve Sellem) kavmi ile birlikte Kâbe'ye taşları naklediyordu. Onlar taşlardan korunsunlar diye izârları boyunları üzerinde oldukları halde taşıyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise izârı üzerine bağlı olduğu hâlde boynu üzerinde taşları taşıyordu. Bunun üzerine Abbâs (Radiyahü anh) ona dedi ki : Ey kardeşimin oğlu, izârını boynunun üzerine koysana ! O da bunu yapınca baygın bir vaziyette yere düştü ! Sonra dedi ki : İzârim, izârim nerede ? Bunun üzerine kendi üzerine izârını bağladı ve kalkıp taş taşımaya başladı.

Diğer bir hadiste : O düştüğü zaman Abbâs onu yanına aldı ve durumunu sordu. O da ona dedi ki : Gökten bir ses geldi : Ey Muhammed, üzerine izârını bağla. Dedi ki : O Resûlullah'a ilk gelen ses idi.

İbn-i İshâk'ın sözü, eğer sahîh ise bu olay onun küçüklüğünde idi. Zira çocuklarla birlikte oyun oynuyordu. O hâlde bunun tevili şudur ki, bu iş iki kere olmuştur. Bir kere onun küçüklüğünde bir kere de gençliğinin ilk sırasında Kâbe'nin inşâsı esnasında olmuş.

(222) Ficâr mufâceret mânâsıdır Kıtâl ve mukatele kelimelerinin vezindedir. Bu harbin bu isimle isimlenmesi Harâm ayda olmasından dolayıdır. Çünkü haram aylarda savaş, facirlik ve günahkârlık idi.

Araplar için dört ficâr vardı : Onların en sonuncusu işte bu Berraz ficâridir. Birinci ficâr'a gelince Kinâne ile Hevâzin arasında olmuştu. Bu ficâr harbini koparan, Bedr b. Maşer, ki bu Kinâne'den Benî Akkal b. Melik'den birisidir, onun için Ukkâz çarşısında bir meclis kılındı. Genç idi ve nefsinin fazla koruyucu idi. Sonra Çarşıda iftihâr edilir oldu ve Benî Duhmân'dan birisi olan Uheymir b. Mâzin ona taarruz etti. Sonra o esnâda iki kabile karşılıklı konuşular nihâyet ikisinin arasında az kaldı ki bir kan aksın. Sonra geri durdular ve gördüler ki, kötü işlere düşmek gayet kolaydır.

İkinci ficâr Kureyş ile Hevâzin arasında oldu. Onu koparan ise Kureyş'den bir takım genç erkeklerdir ki onlar Benî Âmir b. Sasa'dan bir kadına taarruz ettiler, böylece harp patladı. Onların arasında az bir kan akıtma ve kıtal oldu. Bunun üzerine onları Harb b. Ümeyye yüklendi ve aralarını sulh etti.

Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin, Numân b. Münzir'in (223) ticâret için taşman develeri kiraladı. Bunun üzerine Berrâz b. Kays — ki bu Beni Zamre b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne'den birisidir — ona dedi ki: Onları Kinâne'ye karşı mı kiralyorsun? O da dedi ki: Evet, bütün halka karşı kiralyorum. Bunun üzerine orada Urve el-Rehhâl çıktı ve Berrâz da onun gafletini beklerken çıktı. Nihâyet Âliye'de Teymen-i Zi Tîlâl'da olduğu zaman Urve gafil oldu ve Berrâz onun üzerine atıldı ve onu haram ayda katletti. Bundan dolayı Ficâr ismini aldı. Berrâz bunun hakkında şöyle dedi:

وَدَاهِيَهُ نُهِمُّ النَّاسَ قَبْلِي شَدَّدَتْ لَهَا بَنِي بَكْرٍ ضُلُوعِي
 هَدَمْتُ بِهَا يُبُوتَ بَنِي كِلَابٍ وَأَرْضَتُ اللَّوَالِيَّ بِالضَّرْعِ
 رُفِيتُ لَهُ بِذِي طَلَالٍ كَوِّي فخرًا بِمَيْدِ كَالْجُدِّجِ الصَّرِيعِ

«Benim tarafımdan bir musibet ki insanları hüznlendirdi, o musibeti kaburgalarımı Beni Bekr'e bağladı.»

«Beni Kilâb'ın evlerini onunla yıktım ve cariyelerin memelerinden süt emzirdim.»

«Zü Tîlâl'da iki elimi ona kaldırdım ve o yıkılmış hurma ağacının gövdesi gibi eğilip yere düştü.»

Lebid b. Rebia b. Mâlik b. Cafer b. Kilâb şöyle dedi:

أَبْلَغُ ، إِنْ عَرَضْتَ ، بَنِي كِلَابٍ وَعَامَرَ وَأَخْطُوبُ لَهَا مَوَالِي
 وَأَبْلَغُ ، إِنْ عَرَضْتَ ، بَنِي مُعِزٍّ وَأَخْوَالَ الْقَتِيلِ بَنِي هِلَالٍ
 إِنْ الْوَادِ الرَّحَالِ أُمْسَى مُعِيًّا عِنْدَ تَيْمَنِ ذِي طَلَالٍ

Üçüncü Ficâr ise Kinâne ile Hevâzin arasında oldu Onu patlatan ise Beni Kinâne'den bir adamın üzerinde Beni Nasr'dan bir adamın diyeti vardı. Beni Kinâne'li onu yok etti. Beni Nasr'lı ise bunu kavmine Ukkaz çarşısında bir ar telâkki etti ve Kinâne'li kalktı ona vurdu. Sonra insanlar ayaklandılar. Az kaldı ki aralarında bir savaş olsun. Sonra geri durdular (Akdul-Ferid ve Egâni c. 19, s. 74-80 Bulak tabı).

(223) Bu şöyle idi: Numân b. Münzir ki, bu Hire melikidir. her sene

«Eğer Beni Kılâb'a ve Beni Âmire görünürsen bildir ki, onların durumu kölelerin durumudur. Eğer Beni Nümejr'e ve maktûlun dayıları Beni Hilâl'e görünürsen bildir ki, elçi Rekkâl Teymen-i Zî Tulâl'da mukim olarak akşamladı.»

Bu beyitler İbn-i Hişâm'ın zikrettiğine göre, onun birtakım beyitleri içindedir.

Kureyş ile Hevâzin arasında harbin patlak vermesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kureyş'e birisi geldi ve dedi ki : Berrâz Urve'yi katletti. Kureyş kabilesi Haram ayında Ukkâz'da idiler. Bunun üzerine onlar yola düştüler. Hevâzin onların geleceğini bilmiyordu. Sonra onlara haber vardı, onlar da onların peşlerine düştüler ve onlara Harem'e girmelerinden önce kavuştular. Ve savaştılar, nihâyet gece oldu ve Harem'e girdiler. Hevâzin Haremde kendini tuttu. Sonra bu günden birkaç gün sonra yine karşılaştılar. Kureyş'ten ve Kinâne'den her bir kabile üzerinde Kays'dan da her kabile üzerinde onlardan bir reis bulunuyordu. Her tarafın tek ayrı bir reisi yoktu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küçük iken orada hazır bulunması ve o zamanki yaşı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların o savaş günlerinde hazır bulundu. Amcaları onu kendileriyle birlikte götürmüşlerdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : Ben amcalarıma, düşmanlarının attıkları okları veriyordum.

Ficâr diye isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi yaşlarında iken

Ukkâz çarşısında Arabın eşrafından bir şerif adamın yanına develer orada satılıncaya ve onun değeriyle Taif'in kendisine ihtiyaç duyulan katıklarından satın alınmasına kadar onun için icara vermesi için gönderirdi. (Akdül-Ferid ve El-Ef'ânî c. 19, s. 75 Bulak tabı).

Ficâr harbi meydana geldi. Yevm-i Ficâr ile isimlenmesi ancak bu iki hayyın Kinâne ile Kœys Aylan kabilelerinin o günde aralarında haramları helâl görmeleri sebebiyle olmuştur.

**Kureys ve Hevâzinin o harpteki kumandanları ve
harbin neticesi**

Kureys ve Kinâne'nin kumandanı Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems idi. Gündüzün ilk zamanında zafer Kinâne'ye karşı Kays'te idi. Nihâyet gündüzün ortası olduğu zaman zafer Kays'a karşı Kinâne'de oldu.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Ficâr'm haberi, zikrettiğimden daha uzundur. Onun uzunca anlatılmasından beni meneden ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o hususta sözü kısa kesmesidir.

**RESÜLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN
HATİCE (RADIYALLAHÜ ANHÂ) İLE
EVLENMESİ HABERİ**

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hadice ile
evlenmesi esnasındaki yaşı**

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi ^{bes} yaşlarına (225) geldiği zaman Hadice (226) bint-i Huveylid b. Esed b. Abdul-Uzzâ b.

(225) Denildi ki : Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in yaşı yirmi idi. Bir kavle göre de otuz yaşında idi. Nitekim otuz yedi yaşında olduğu ve daha başka olduğu da söylenir (Şerhi Mevâhib ve İstiâb'a mürâcaat et).

(226) Hadice'nin yaşı o zaman kırk idi. Bir kavle göre de kırkbeş yaşlarında idi. Câhiliyyede Tâhire ismiyle çağrılırdı. Çünkü iffetli ve siyâneti kuvvetli idi. Ebû Hâle b. Zürâre et-Teyminin karısı idi. Ebû Hale, câhiliyyede öldü ve Hatice ondan, sahâbi olan Hind'i doğurmuştu. Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sıfatının hadisinin râvisidir. Bedir'de hâzır bulunmuştur. Bir kavle göre de Uhud'da hâzır bulundu. Ondan ise Hasân b. Alî rivâyet etmiştir. Ve şöyle dedi : Dayım bana haber verdi. Çünkü Hind, Fâtima'nın ana bir kardeşidir. Hind fasih, belîğ ve vessâf idi. Şöyle derdi : Ben insanların babaca, anaca, kardeşçe ve bacıca en kerimiyim. Babam Resûlullah

Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib ile tezevvüc etti. Bu, ehl-i ilimden Ebû Amr el-Medeni'den çok kişilerin naklederek haber vermelerine göre böyledir.

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ticâret için
Şam'a gitmesi ve Bahira'nın söyledikleri**

İbn-i İshâk dedi ki : Hadice Huveylid'in kızıdır. Tacire, şeref ve mala sâhib bir kadın idi. Adamları malında ücretle tutar ve ortaklık kurardı. Kureyş tüccar bir kavim idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun doğru sözlü olduğuna, emanete büyük riâyet göstermesine ve ahlâkının iyiliğine dâir Hatice'ye haber vardığı zaman Hatice ona haber gönderdi ve ona kendi malında Şam'a tâcir olarak gitmesini ve ona onun gayrı tâcirlere verdiğinden daha iyisini vereceğini ve kendisine Meysere denilen bir uşak ile beraber gitmesini arzetti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu Hatice'den kabul etti ve bu hususta onun malında, beraberinde onun uşağı Meysere ile yola çıktı nihayet Şam'a geldi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ruhbânlardan bir râhibin manastırına yakın bir ağacın gölgesinde indi. Râhib de Meysere'yi gördü ve ona dedi ki, o ağacın altına inen o adam kimdir? Meysere de ona dedi ki : O Kureyş'den Harem ehlinen bir adamdır. Bu sefer râhib ona dedi ki : Bu ağacın altında şimdiye kadar nebiden başkası inmemiştir.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini götürdüğü metânı sattı ve satın almak istediği şeyleri de satın aldı, beraberinde Meysere olduğu halde Mekke'ye geldi. Meysere, iddiâ et-

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Kardeşim Kasım'dır. Kız kardeşim ise Fâtıma'dır. Anam ise Hadice'dir (Radiyallahü anhüm). Hind Ali ile birlikte Cemel gününde katl olundu. Bir rivâyette : Basra'da ta'unda = vebada öldü. Denilir ki : Tâun ile ölen onun çocuğudur. Onun ismi de yine Hind idi.

Nitekim Hatice. Ebû Hâle'den Hâle b. Ebi Hâle'yi de doğurmuştu. O da sahâbidir.

Ebû Hâle ölüp Hadice'yi geriye bıraktığı zaman onunla Atfık b. Âbid el-Mahzûmi evlendi. Ondan da Hadice'nin ismi Hind olan bir kızı doğdu. O kız da müslüman oldu ve sahâbiden oldu (Şerh-i Mevâhib ve İstiâb'a mürâcaat et).

tiklerine göre, gündüzün ortası olup sıcak şiddetlendiği zaman iki melek gördü ki güneşten ona gölge ediyorlardı. O ise devesinin üzerinde seyr etmekte idi. Mekke'ye Hatice'nin yanına onun malıyla geldiği zaman Hadice onun getirdiği şeyleri iki katma veya ona yakın (227) bir şekilde sattı Meysere ona râhibin sözünden ve iki meleğin onu gölgelendirmesinden görmüş olduğu şeylerden haber verdi. Hadice ise akıllı, şerife işini iyi muhkem yapan, zabt eden bir kadındı. Şununla beraber ki Allah o Hadice'ye kerâmetini iyiliğini murad etmişti. Meysere Hatice'ye gördükleri şeyi haber verdiği zaman Hatice Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi (228) ve iddia ettiklerine göre ona şöyle dedi: Ey amcamın oğlu, ben sana senin akrabalığından ve kavminin içinde şerefli yerinden dolayı râğbet ettim. Ve senin emânetini ve senin hüsni hulukünü = güzel ahlâkını ve doğru sözlülüğünü sevmişimdir, dedi. Sonra nefisini ona arz etti. Hatice o zaman Kureyş kadınlarının nesebce en asili, şerefce onların en büyüğü ve malca onların en bol olanı idi. Ki Kureyş böyle şeyler için çok hırslı idiler.

(227) Zürkânî, Vakidi'den ve İbn-i Seken'den Hadice'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i seçmesi hakkında rivâyet etti ki: Ebû Tâlib dedi: Ey kardeşimin oğlu ben malı olmayan bir adamım. Bizim üzerimize zaman zorlaşmıştır. Üzerimizdeki kötü seneler bizim elimizdekini aldı gitti. Bizim için ne bir madde ne bir ticâret vardır. İşte senin kavmin ka'filesi Şam'a gitmek için hazırlanmıştır. Hatice de senin kavminden, malında ticâret edecek olan ve birtakım menfaatları verecek olan birtakım adamları gönderiyor, şâyet sen ona gidersen seni, elbette tercih eder. Çünkü ona senin paklığın haberi ulaşıyor. Her ne kadar Şam'a gitmeni istemiyorsam da ve sana karşı yahudilerden korkuyor isem de. Fakat bundan kurtuluşumuz yoktur. Bunun üzerine Sallallahü Aleyhi ve Sellem, dedi ki: Belki de Hatice bana bunun hakkında haber gönderir. Bunun üzerine Ebû Tâlib dedi ki: Ben korkarım ki senin gayrına bu işi verir.

Hadice amcasının onunla karşılıklı konuşmasının haberini aldı. Sonra ona bundan önce doğruluğunu ve emin kimse olduğunu bildiği için haber gönderdi.

(228) Bu İbn-i İshâk'ın kavlidir: Hadice ona kendisini vâsitasız olarak arzetti. Onun gayrı ise Hadice'nin nefisini ona bir vasita ile arz ettiğini ve bunun Nefise binti Münye'nin eli üzere olduğuna zahib oluyor. Cem etmek mümkündür. Evvelâ Nefise'yi göndermiş olabilir ki acaba razı olacak mı yoksa olmayacak mı. Bunu bildiği zaman kendisi onunla konuşmuştur (Şerhi Mevâhibe mürâcaat et.)

Hatice'nin nesebi

O Hatice binti Huveylid b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kılâb b. Murre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihr'dir.

Hatice'nin anası: Fâtıma binti Zaide b. El-Esamm b. Revâhe b. Hacer b. Abd b. Mais b. Âmir b. Luayy b Galib b. Fihr'dir. Fâtıma'nın anası ise Hâle bint-i Abd-i Menâf b. el-Hâris b. Amr b. Munkiz b. Amr b. Mais b. Âmir b. Luayy b Gaalib b. Fihr'dir. Hâle'nin anası ise: Kılâbe bint-i Suayd b. Sa'd b Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy b. Gaalib b. Fihr'dir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hatice ile evlenmesi

Hatice bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediği zaman bunu amcalarına zikretti ve amcası Hamza (229) b. Abdul-muttalib (Rahimehullah) onunla birlikte gitti, tâ Huveylid (230) b. Esed'in yanına geldi ve ona Hatice'den ötürü nikâhlama teklifinde bulundu ve onu nikâhladı.

(229) Denilir ki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiyle dünüre giden Ebû Talib'dir. Nikâh teklifinde bulunan odur. Denildi ki: Belki de ikisi de birlikte onunla beraber gittiler de nikâh teklifini Ebû Talib yaptı. Çünkü o Hamza'dan daha yaşlı idi. (Şerhi Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et).

(230) Zühri zikretti ki: Huveylid bu nikâhlanmayı sarhoş olduğu halde kabul etti, ifâkat bulduğu zaman ise bunu inkâr etti, sonra ona razı oldu ve onu imzaladı. Bunun hakkında Mekke ehlinde bir şâir şöyle der:

لَا رَهْبِي خَدِيعٍ فِي عَهْدِ تَمِيمٍ بَيْتِي كَأَضَاءِ الْفَرَقْدِ

«Ey Hadice Muhammed hakkında yüz çevirme.

O Muhammed ki Ferkad yıldızının ziyalandırması gibi ziya veren bir yıldızdır.

İbn-i İshâk'ın gayrı zikr etti ki: Huveylid o zaman ölmüştü. Hadice (Râdiyallahü anhâ)'yu nikâhlayan kimse onun amcası Amr b. Esed idi. Nitekim yine denilir ki: Onu nikâhlayan kimse onun kardeşi Amr b. Huveylid idi. (Şerh-i Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et)

İbn-i Hişâm dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hatice'ye yirmi dış genç deve mehir kıldı. Hatice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiye evlenip üzerine o ölünceye kadar onun gayriyle evlenmediği ilk hanımı idi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hatice'den çocukları

İbn-i İshâk şöyle dedi :

İbrâhim hâriç Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün çocukları Hatice'den oldu. Kasım ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla künyelenirdi, Tâhir, (231) Tayyib, Zeyneb, Rukiyye, Ümm-i Külsüm ve Fâtıma (Aleyhimüsselâm).

İbn-i Hişâm dedi ki :

Oğullarının en büyüğü Kasım'dır. Sonra Tayyib, sonra Tâhir'dir. Kızlarının en büyüğü ise Rukiyye'dir. Sonra Zeyneb, sonra Ümm-i Külsüm, en sonra Fâtıma gelir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kasım, Tayyib ve Tâhir'e gelince, bunlar câhiliye zamanında öldüler (232). Onun kızlarına gelince hepsi İslâma kavuştular, müs-lüman oldular ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hicret ettiler.

İbn-i Hişâm dedi ki :

İbrâhim'e gelince onun anası Mariye el-Kıbtıyye'dir. Bize Abdullah b. Vehb İbn-i Lehi'a'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

İbrâhim'in anası : Mâriye'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in câriyesi, ki onu ona İnsinâ beldesinden Hafn'den Mukavkis hediye etmişti.

(231) Burada ve gelecekte hadisin siyâkı şuna işâret eder ki: Tahir ve Tayyib iki şahıstırlar. Marûf olan ise o isimler Abdullâh'ın iki lâkabıdır. Bunlarla lâkablanırdı (Ravzül Ünûf ve Meârif'e mürâcaat et).

(232) Kasım'ın câhiliye zamanında ölümünde ihtilâf vardır. Süheyli Zübeyr'den naklederek zikretmiştir ki : Kasım, süt emme çağında öldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Kasım'ın ölümünden sonra Hatice'nin yanına geldi baktı ağlıyor. Hatice dedi ki :

**Hatice'nin Veraka ile konuşması ve Veraka'nın Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkındaki haberinin
doğruluğu**

İbn-i İshâk dedi ki :

Hatice bint-i Huveylid Veraka (233) b. Nevfel b. Esed b. Abdul-Uzza'ya — ki Veraka Hadice'nin amcasının oğlu idi ve nasrânî idi Geçmiş dinlerle ilgili kitapları tetebbu etmişti, âlim bir zat idi — kendisine uşağı Meysere'nin anlattığı rahîbin sözünü ve iki meleğin onu gölgelendirdiğini zikretti. Bunun üzerine Veraka şöyle dedi :

— And olsun ki, eğer bu hak ise ey Hadice, şüphesiz Muhammed elbette bu ümmetin Peygamberidir. Ve ben bilmiştim ki bu ümmet için beklenen bir Peygamber vardır. Onun zamanı işte budur, dedi. Veya buna benzer sözler söyledi.

Dedi ki : Veraka durumu beklemeğe başladı ve ne zaman, diye söyleniyordu. Bu hususta Veraka şöyle dedi :

لَمَسَ طَالِبًا بَتَّ النَّشِيجَا قَدَّ طَالَ اِنْتِظَارِي يَا خَدِيجَا حَدِيثُكَ اَنْ اَرَى مِنْهُ خُرُوجَا مِنَ الرَّهْمَانِ اُكْرَهُ اَنْ يَمُوجَا وَيَحْمِسُ مَنْ يَكُونُ لَهُ حَاجِجَا يُقْبِسُ بِهِ الْبَرِيَّةَ اَنْ تَمُوجَا	لَجِئْتُ وَكُنْتُ فِي الدِّكْرِ لِمُوجَا وَوَصَفِ مِنْ حَدِيْجَةٍ بَعْدَ وَصْفِ يَطِيْنِ الْكَتِيْنِ عَلٰى رَجَائِي مَا حَبَّرْنَا مِنْ قَوْلِ قَسْرِ بِاَنَّ مُحَمَّدًا سَيَسُوْدُ فِينَا وَيَطْفُرُ فِي الْاِلَادِ ضِيَاءُ نُوْرِ
---	--

— Ya Resûlallah, Kasım için memelerim süt doldu. Şâyet yaşasaydı ve süt emmesini tamamlasaydı bana daha rahat olurdu. Bunun üzerine buyurdu ki : «Eğer dilersen onun cennette sesini sana işittireyim.» O da dedi ki :

— Hayır, Allah ve Resûlünü tasdik ederim. Zübeyr'in rivâyet ettiği şey-de ise Kasım'ın câhiliyede ölmediğine dair bir delil vardır.

(233) Veraka'nın anası : Hind bint-i Ebî Kebir b. Abd. b. Kusay'dır. Bu Veraka'nın çocuğu yoktur. Ve o Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bî-setten önce iman edenlerden biridir (Ravz'e mürâcaat et).

قِيلَ لِي مِنْ يُحَارِبُهُ خَارًا وَبَلَيْتُ مِنْ بُسَائِمَهُ فُلُوجًا
 قِيلَ لِي إِذَا مَا كَانَتْ ذَاكُمُ شَهِدْتُ فَكُنْتُ أَوْلَاهُمْ وَوُلُوجًا
 وَوُلُوجًا فِي الَّذِي كَرِهَتْ قُرَيْشُ وَوَلَوْ نَجَّيْتُ بِمَكَّتِهَا عَجِيبًا
 أُرْجَى بِالَّذِي كَرِهُوا جِيبًا إِلَى ذِي الْعَرْشِ إِنْ سَفَلُوا عُرُوجًا
 وَهَلْ أَمْرُ السَّمَالَةِ غَيْرُ كَثِيرٍ تَمَنِّي بِخِتَارِ مَنْ سَمَكَ الْبُرُوجًا
 فَإِنْ يَبْتَعُوا وَأَبَى نَكُنْ أَمُورُ يَبْضُخُ الْكَافِرُونَ هَا صَحِيبًا
 وَإِنْ أَهْلِكَ فَكُلُّ قَتَى سَيَاتِقُ مِنَ الْأَقْدَارِ مَتَانَةٌ حَرُوجًا

«Israr ettim ve katırlamakta çok ısrarlı oldum.

Bir hüzünden dolayı ki gönderilmesi uzadı, bağırarak ağlıyorum.

Hadice'den bir vasfetmekten sonra bir vasfetmekten dolayı.

Ey Hadice beklemem uzamıştır.

İki Mekke'nin (234) çukurunda ondan çıkmasını görmem için senin haberini ummân üzerine.

Ruhbândan Kass'in sözünden bize haberini verdiğin şeyle ki, onun yanlış olmasından hoşlanmıyorum.

Şununla ki: Muhammed yakında bizim içimizde efendi olacak ve onu karşı koyan kimseye hasım olacak.

Beldelerde nurun ziyası zâhir olacak, onunla yer yüzü muztarib olmaktadır yerinde kalacak.

Böylece onunla muhârebe eden ziyânla karşılaşacak; onunla müsâleme yapanlar ise hasım ve düşmana karşı galib olacaktır.

Keşke işte o olduğu zaman hazır bulunsam ve görmede onların ilki olsam.

Kureyş'in hoşlanmadığı o şeye girseydim de Kureyş iki Mekke'sinde seslerini yükseltse de.

(234) Mekke'yi iki tane gösterdi. Halbuki o bir tektir. Çünkü onun için iki yaka vardır. Araplar böyle şehiri ikiye ayırarak iki şehirmiş gibi şiirlerinde çokca istimal ederler. Meselâ Aşağı Mekke, Yukarı Mekke diye itibar ederler.

Hepsinin hoşlanmaz oldukları kimseyi umuyor bekliyorum, onlar alçaklık etseler de Arşu kadar uruc etmesini bekliyorum. Burçlara yükselmesini ihtiyar ettiği kimseye küfürden başka alçalmaları ne olabilir. Eğer ölürsen zaten her genç kişi mutlaka ölümünü karşılar.» işlerden dolayı ezilirler. Eğer ölürsen zaten her genç kişi mutlaka ölümünü karşılar.»

KÂBE'NİN İNŞÂ EDİLMESİ HABERİ VE RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KUREYŞ ARASINDA HACER-İ ESVED'İN KONULMASINDAKİ HAKEMLİĞİ

Kureyş'in Kâbe'yi inşâ etmesinin sebebi

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü leyhi ve Sellem) otuz beş yaşına bâliğ olduğu zaman Kureyş Kâbe'nin (235) inşâsı için toplandılar. Onlar bunu mühim görüyorlardı ki oranın üstüne dam = çatı yapsınlar ve oranın yıkılmasını engellesinler.

O zaman Kâbe harçsız taşlar birbiri üzerine konulmuş ve adam boyundan yüksek bir şekilde idi. Onun yükseltilmesini ve çatılanmasını (236) istediler. Çünkü birtakım kişiler Kâbe'nin hazinesini çaldı-

(235) Kâbe beş kere inşâ edildi. Birincisi : Orayı Şis b. Âdem'in inşâ ettiği'dir. İkincisi : İbrâhim'in inşâ ettiği'dir. Üçüncüsü : Kureyş'in inşâ ettiği'dir. Bu, İslâm'dan beş sene öncesinde idi. Dördüncüsü : İbn-i Zübeyr'in döneminde yandıği zamankidir. Abdulmelik b. Mervân iş başına geldiği zaman orayı yıktı. Çünkü İbn-i Zübeyr'in onun binasında yaptıği ilâveyi beğenmedi ve onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında olduğu şekil üzere inşâ etti.

Mescid-i Harâm'a gelince : Onu ilk yapan Ömer b. el-Hattâb'dır. Sonra onda Osman ilâve yaptı. Sonra İbn-i Zübeyr onu onardı. Sonra Abdulmelik b. Mervân mescidin yükseltilmesinde ilâve yaptı. (Ezreki'nin Tevârih-i Mekke, Ravz ve Şerh-i Mevâhib'e mürâcaat et).

(236) Denildi ki : Kureyş'i Kâbe'nin inşâsına sürükleyen şey, Mekke'nin üst tarafındaki yamaçtan sel geldi ve oraya zarar verdi. Onlar da suyun oraya girmesinden korktular. Bir kavle göre de onları buna sürükleyen şey, Kâbe'nin yanmış olmasıdır. Bu şöyle olmuştı : Bir kadın Kâbe'yi güzel

lar. Hazine, Kâbe'nin içindeki bir su kuyusu içinde bulunuyordu. Hazinenin yanında bulunan Huzaa'dan Beni Müleyh b. Amr'ın azadlısı Düveyk (237) bulunmuş idi. İbn-i Hişâm dedi ki : Kureyş onun elini kestiler. Kureyş iddia eder ki : Hazineyi çalanlar onu Düveyk'in yanında bırakmıştı. Deniz, Rum tüccarından bir adama ait bir gemiyi Cidde'ye atmıştı. O da kırık bir hal almıştı. Onun ağaçlarını aldılar ve Kâbe'yi çatılamak için onu hazırladılar. Mekke'de marangoz olan Kıbtî bir adam vardı. Kureyşlilerin kafalarında Kâbe'yi islah edecek bazı teklifleri hazırlamıştı. Kâbe'ye hediye edilen şeylerin kendisine atılmış olduğu Kâbe'nin kuyusundan her gün bir yılan çıkıyor ve Kâbe'nin duvarları üzerinde güneşleniyordu. O yılan onların korktuğu şeylerdendi. Çünkü hiçbir kimse ona yaklaşamıyor ancak yılan başını kaldırıyor, hışırta yapıyor ses çıkarıyor ve ağzını açıyordu. Onlar da ondan korkuyorlardı. O yılan bir gün Kâbe'nin duvarı üzerinde güneşleniyordu. Her zaman yapmakta olduğu gibi. Allah ona bir kuş gönderdi, kuş onu yakaladı ve onu götürdü. Bunun üzerine Kureyş dedi ki : Allah'ın bizim murâd etmiş olduğumuz şeyden razı olmasını umuyoruz, bizde usta da vardır ve bizde ağaç da vardır. Allah bize yılanı karşı yardım edicidir.

Kureyş'in Kâbe'yi inşâ etmesi esnasında Ebû Vehb'in başına gelenler

Kâbe'nin yıkılmasını ve onun inşâ edilmesi hakkında işlerine azmettikleri zaman Ebû Vehb b. Amr b. Aiz b. Abd b. İmran b. Mahzum kalktı — (İbn-i Hişâm dedi ki : O Aiz b. İmran b. Mahzum'dur —) Kâbe'den bir taş aldı taş elinden fırladı nihâyet yerine geri döndü. Bunun üzerine dedi ki :

koku ile buhurlandırıyor ve bir kıvılcım uçtu, Kâbe'nin örtüsüne düştü. Kâbe yandı. (Mevâhib Şerhine mürâcaat et).

(273) Yukarda geçmişti ki : Bir hırsız Cürhüm zamanında Kâbe'nin malından çalmıştı. Ve o hırsız, Kâbe'nin hazinesinin içinde bulunduğu kuyuya girmişti. Onun üzerine bir taş düşüp onu oraya kapatmış hapsedmişti. Nihâyet oradan çıktı ve malı da oradan çıkarttı. Sonra Allah bir yılan gönderdi ki o yılanın oğlak başı gibi bir başı vardı...

Bunu burda zikretmemizin sebebi, okuyucunun tek yolla gelen değişik rivâyetler arasını birleştirebilmesi içindir.

— Ey Kureyş topluluğu, oranın inşasına tayyib, temiz olmadıkça kazancınızdan bir şey sokmayınız Zinânın mehrinden ne de ribânın satışından ve ne de insanlardan birinin zulmen alınmış hakkundan (238) oraya sokmayınız. Halk ise bu sözü Velid b. el-Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum'a nisbet ederler.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Necih el-Mekki haber verdi ki ona Abdullah b. Safvân b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'dan naklen haber verilmiş ki:

O Abdullah Cade b. Hubeyre b. Ebi Vehb b. Amr'un bir oğlunu Beyti tavâf ederken görmüş ve kimdir bu diye sormuş. Demişler ki bu Cade bin Hubeyre'nin oğludur. O zaman Abdullah b. Safvân dedi ki: İşte bunun dedesi yani Ebû Vehb, Kureyş'in Kâbe'yi (yeniden yapmak üzere) yıkmak için azmettikleri zaman Kâbe'den bir taş alan ve taşın da elinden fırlayıp tekrar yerine döndüğü kimsedir. Sonra dedi ki:

Ey Kureyş topluluğu, Kâbe'nin binasına kesbinizden temiz olanını sokunuz. Oraya ne bağıyn mehrini yani zinânın ücretini ne de ribânın (faizin) satışını sokunuz. İnsanlardan birinin zulme alınmış hakkını da sokmayınız.

**Ebû Vehb'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
ile akrabalığı**

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Vehb Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasının dayısıdır. Şerif bir kimse idi. Arabdan bir şâir onun için şöyle dedi:

وَلَوْ بَأَبِي وَهَبٍ أَنْتَ مَعْتَبِي غَدَّتْ مِنْ نَدَاهُ رَحْلُهَا غَيْرُ حَابِ
بِأَيْضٍ مِنْ فِرْعَوْنَ لَوْعِي بِنِ عَالِبٍ إِذَا حُصِّلَتْ أَنْسَابُهَا فِي الدَّوَابِ

(238) Diğer bir rivâyette: 'Bu Beytin nafakasına = harcamalarına gasben elde ettiğiniz şeylerden bir şey sokmayınız. Ne de kendisinde bir rahm = akraba hakkından bir şeyi sokmayınız. Ve yine kendisinde sizinle insanlardan birinin arasında bir kimsenin zimmetini çığnediğiniz şeyi de sokmayınız' diye geçer.

أَبِي لِأَخِذِ الضَّمِّ يَرْتَاخُ لِلنَّدَى تَوَسَّطَ جَدَاهُ فَرُوْعُ الْأَطْيَابِ
عَظِيمٌ رَمَادِ الْقَدْرِ يَمَلَأُ جِوَاهَهُ مِنَ الْخَبْرِ يَطْوَهُنَّ مِثْلَ السَّابِ

«Şayet Ebü Vehb'in yanına bincek devemi çöktürsem onun yükü ziyanı uğramadan onun yanına yürür.

Luayy b. Gaalib'in iki ferinden Ebyaz'ın yanına çöktürdüğümde onların nesebleri kerim nesebler içerisinde hâsıl oldukları zaman ziyanı uğramaksızın yürür.

Zulmen almaktan kaçınan hayır fazıl ve kereme sevinen sevinç duyan iyi nesillerin ortasına giren onun iki dedesidir.

Çömleğin külleri büyüktür.

Kablarını ekmekten doldurur.

Onlar sebîbeler (239) gibi üstte kalırlar.»

Kâbe'nin Kureyş arasında paylaşılması ve onlardan her bir fırkanın payı

Sonra Kureyş Kâbe'yi cüzlere böldü. Kapının bulunduğu cephe, Benî Abd-i Menâf ve Zühre için oldu. Rük-nül-Esved ile Rük-n-i Yemân'i arası ise Benî Mahzûm ve Kureyş'den onlara katılan kabileler için oldu. Kâbe'nin arka cephesi de Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'ın iki oğlu olan Benî Cümeh b. el-Uzzâ b. Kusayy için ve bir de Benî Adiyy b. Kâb b. Luayy için oldu, ki burası Hatim'dir. (240)

Velid b. el-Muğire ve Kâbe'yi yıkması ve Kâbe'nin altında buldukları eşyalar

Sonra insanlar Kâbe'nin yıkılmasından korktular ve çekindiler. Bunun üzerine Velid b. Muğire dedi ki: Ben yıkılmasında sizin ilk başlayınınızım. Böylece kazmayı aldı ve Kâbe'nin üzerine çıktı ve şöyle diyordu:

(239) Sebibe ki şiirin metninde cemi sebâib diye geçmektedir, bu ince beyaz elbiselerdir. Kablaların kendisini üste attığı et yağına benzetti.

(240) Denildi ki: Hatim ismi verildi, çünkü insanlar onda izdihâm içinde oluyorlar ve birbirini kırıyorlardı. Ve denildi ki: Hayır bilâkis, onda tavâf esnasında elbiseler çıkartıldığı için bu ismi aldı (Ebü Zer'e âid Şerh-i Siret'ten naklen).

Ey Allahım, burası korkulur bir yer değildir — İbn-i Hişâm dedi ki : Çıkmadık senin dininden çıkmadık, sapmadık diyordu — Ey Allahım, biz yalnız hayır murâd ediyoruz. Sonra iki rüknün yanlarından yıktı. Bunun üzerine insanlar o gece beklediler ve dediler ki :

— Bekleriz eğer ona bir şey isâbet ederse ondan bir şeyi yıkmayız ve orasını olduğu gibi bırakırız. Eğer ona (yani Velid'e) bir şey isâbet etmezse Allah bizim yaptığımızdan razı olmuş demektir. O halde yıkarız. Velid sabahleyin iş başına gitmeğe başladı. Ve duvarları yıktı ve insanlar da onunla birlikte yıktılar, nihâyet yıkım temele kadar geldi. İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın temeli. Sırt kemiklerinin birbirine geçmesi gibi birbirine geçmiş yeşil taşlara kadar vardılar.

İbn-i İshak dedi ki : Bana haber rivâyet edenlerden birisi haber verdi ki :

Kureyş'den Kâbe'yi yeniden yapmak üzere yıkmakta olan kimselerden bir adam Kâbe'den iki taş arasına taşın birini oradan sökmek için demir küsküyü soktu. Taş hareket ettiği zaman Mekke'nin hepsi titremeğe başladı. Bunun üzerine bu temelden geri durdular.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyş, Rükünde, Süryanca yazılmış bir yazı buldular. Onun ne olduğunu bilmediler. Nihâyet onu onlara yahudilerden bir adam okudu. Bir de bakıldı ki o şöyledir : Ben Allahım, Mekke'nin Sahibiyim. Orasını, gökleri ve yeri yarattığım ve güneş ve ayı tasvir ettiğim zamanda yarattım ve orasını hanif olan yedi melek ile çevirdim ki onlar oranın iki dağı zâil olmadıkça zâil olmazlar. Orası, su ve sütte oranın ehline mübârektir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Metinde geçen ehşebâha (241) = cebelâha, yani iki dağı demektir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Şu haberi aldım ki : Onlar Makam'da bir yazı buldular ki onun içinde şu yazılı idi. Mekke Allah'ın Harâm evidir. Oranın rızkı üç yoldan gelir. Oranın halkından bir kısmı orayı ilk olarak helâl gören olmayacaktır. (242)

(241) Ahşebân : Mekke'de iki dağdır.

(242) Demek istiyor ki, sonradan helâl görenler olacaktır. Nitekim İbn-i

İbn-i İshâk dedi ki :

Leys b. Ebi Süleym iddia etti ki, onlar Kâbe'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinden kırk sene önce Kâbe'de bir taş buldular, ki eğer zikr olunan şey hak ise, onda şu yazılı idi :

— Kim bir hayır ekerse meserret biçer. Kim bir şer ekerse pişmanlık biçer. Sizler kötülükleri işleyip de iyiliklerle mükâfatlanacağınızı mı zan ediyorsunuz? Nitekim dikenden üzüm bitmez!

**Kureyş'in Haceri yerine koyacak kimse hakkında ihtilâfı
ve bu hususta parmaklarının kana batırılması**

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Kureyş'ten kabileler Kâbe'yi inşa için taşları topladılar. Her kabile tek başına topluyordu. Sonra orayı inşa ettiler nihâyet binânın yapımı Rûkn (243) mevziine vardı ve onun hakkında birbiriyle çekiştiler. Her kabile başkasının değil kendisinin onu yerine yükseltip koymasını murâd ediyor ve her biri başka tarafa çekiyor yeminleşiyordu ve kıtal için hazırlıklarda bulunuyorlardı. Bunun üzerine Benü Abdiddâr kan dolu bir kabı yaklaştırdı. Sonra onlar ve Benü Adıyy b. Kâb b. Luayy ölümün üzerine akidleşiyorlar ve parmaklarını işte o kabın içindeki bu kana sokuyorlardı. Böylece kani parmakla hissetme mânasına «Leakatü'demm» adını verdiler. Böylece Kureyş bunun üzerine dört veya beş gece bekledi. Sonra onlar mescidde toplandılar ve müşâvere ettiler, birbirini insafa çağırıldılar.

**Ebü Ümeyye'nin ilk giren hakem kılması ve bunun
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in olması**

Bazı ehli rivâyet iddiâ etti ki : Ebü Ümeyye b. el-Mugire (244) b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm, ki o, o sene Kureyş kabilesinin en yaşlısı idi, dedi ki :

Zübeyr ve Hasin bin Nemir zamanlarında savaş olmuştur. Sonra Haccac da orda savaş açmıştır.

243) Rükün ile, Hacer-i Esved'i murâd eder. Rükün ile isimlenmesi şunun içindir ki, o rükünde bina olunmuştur.

(244) Rivâyet olunur ki Kureyş'e işâret eden kimse Muşşim b. el-Mugire'dir. Ebü Huzeyfe ile künyelenir.

— Ey Kureyş topluluğu! Sizin aranızda kendisinde ihtilâf ettiğiniz şey hakkında şu mescidin kapısından (245) ilk giren kimseyi yetkili kılınız ki; onun hakkında sizin aranızda hüküm versin. Onlar da bunu yaptılar. Onların yanına ilk giren, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oldu. Onu gördükleri zaman dediler ki: «İşte Emin, biz râzı olduk işte Muhammed.» Onların yanına vardığı ve ona haberi bildirdikleri zaman (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Bana bir örtü getiriniz, ona getirildi ve rüknü aldı ve kendi eliyle onun içine koydu. Sonra dedi ki: Her kabile örtününün bir ucundan (246) tutsun, sonra onu hep birlikte kaldırmız. Onlar da

(245) O Beni Şeybe kapısıdır. Ona câhiliyyede Beni Abd-i Şems kapısı denilirdi. Şimdi ise ona Bâbuselâm = Selâm kapısı denilir. Bir rivâyette ise Safa kapısından ilk giren kimsedir.

(246) Yâni köşelerinden bir tarafıyla demektir. Bunu yaptıkları zaman dörtte birinde Abd-i Menâf Utbe b. Rebia oldu. İkinci dörttebirde Zema vardı. Üçüncü dörttebirde Ebû Huzeyfe b. el-Muğire vardı. Dördüncüsünde ise Kays b. Adıyy idi. Kâbe'nin yapılması Hicretten sekiz sene önce tamamlanmıştı. Bu şikak mahalline vifâk kelimesi yerleştikten ve hepsinin Salavâtullahi Meyhinin hükmüne râzı olmalarından sonra oldu. Hakem kılma meselesine Hubeyre b. Ebi Vehb el-Mahzûmî'nin şu sözü işaret eder:

تَاجَرَتِ الْأَحْيَاءُ وَفَسَلَتْ خِطَّةٌ
تَلَادُوا بِهَا بِالْفَيْضِ نَفْسَهُ نَوَدُّوهُ
فَلَمَّا رَأَيْنَا الْأَمْرَ فَدَحَدْنَا حُدَّهُ
رَضِينَا وَقَلْنَا الْمَدْلُ أَوْلَى طَالِعٍ
فَمَا حَانَا هَذَا الْأَيُّومِ نَعْدُوهُ
حَرَّتْ بَيْنَهُم بِاللَّحْسِ مِنْ نَعْدِ أَسَدٍ
وَأَوْقَدْنَا نَارًا بَيْنَهُمْ نَبْرًا مَوْقَاً
وَلَمْ يَبْقَ شَيْءٌ عَنِ سَلِّ الْمُهْدِ
بَعْضِي مِنَ الْبَطْعَاءِ مِنْ فَبْرٍ مَوْعِدِ
فَقَلْنَا رَضِينَا وَالْأَمْسِ نَعْدُوهُ

«Hayler = Kabileler müşkil bir işin hal ve fasl edilmesi hakkında birbirine girdiler ki, onların arasında mutluluktan sonra cesâ cereyân etti.

⊙ işle dostluktan sonra buğuz ile karşılaştılar ve aralarında şerli bir ateşi yaktılar.

bunu yaptılar. Nihâyet onu yerine vardırtdıkları zaman o eliyle onu koydu. Sonra onun üzerine binâ edilmeğe devam edildi. (247)

Kureyş'in, kendisinden dolayı Kâbe'nin inşâ edilmesinden korktuğu yılan hakkında Zübeyr'in şiiri

Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, onun üzerine vahiy nâzil olmadan önce, Emin ismini koymuştu. Binânın inşaatını murâd ettikleri şekilde bitirdikleri zaman, Zübeyr b. Abdul-Muttalib, kendisinden dolayı Kâbe'nin yapılmasında Kureyş'in korktuğu yılanın durumuna dâir şöyle dedi:

حَيْثُ لِمَا نَصَوْتِ الْعُقَابَ	إِلَى التَّعْيَانِ وَهِيَ لِمَا اضْطَرَّابُ
وَقَدْ كَانَتْ يَكُونُ لِمَا كَثِيرُ	وَأَحْيَانًا يَكُونُ لِمَا وَنَابُ
إِذَا فَنَّا إِلَى التَّائِبِيسِ شَدَّتْ	نُحَيْبِنَا النَّيَاءُ وَقَدْ نَهَابُ
فَلَمَّا أَنْ حَبِينَا الرَّجَرَ جَاءَتْ	عُقَابٌ تَتَلَبَّ لِمَا أَنْصَابُ
فَمَتَّهَا إِلَى الْبَاءِ نَمَّ حَلَّتْ	لَنَا الْبِنْيَانُ لَيْسَ لَهُ حِجَابُ
فَصَنَّا حَانِدِينَ إِلَى بِنَاءِ	لَنَا يَنْسُهُ الْقَوَاعِدُ وَالْتَرَابُ
غَدَاةَ نَرْفَعُ التَّائِبِيسَ مِنْهُ	وَلَيْسَ عَلَى مُتَوَيْتِنَا رِيَابُ

İşin ciddiyetini ve Hind demirinden yapılmış kılıcı çekmekten başka bir şey kalmadığını gördüğümüz zaman râzı olduk ve dedik ki:

Mekke çukurundan belirsiz bir vakitte gelen ilk giren adilâna hellede.. Bunun üzerine âniden bize işte Muhammed Emin geldi biz dedik ki, Emin Muhammed'e razıyız.»

(247) İbn-i Zübeyr'in döneminde Kâbe inşâ edildiği zaman, rûknün kurulmasına gelince, şimdi içinde bulunduğu yerine onu koyan kimse Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'dir. O sırada onun babası mescidde insanlara namaz kıldırıyordu. O da insanların namazla ondan uzak olarak meşguliyetlerini fırsat bilerek onu yerine koydu. Çünkü bu hususta birbirine karşı yarışacaklarını ve arada muhâlefet baş göstereceğini hissetmişti. Babası da onu öylece bıraktı (Ravzül-Ünüf'e bak).

أَعْرَبُ بِهِ الْمَلِيكَ بَنِي لُؤَيٍّ فَلَيْسَ لِأَصْلِهِ مِنْهُمْ ذَهَابٌ
وَقَدْ حَشَدْتُ هُنَاكَ بَنُو عَبْدِيْ وَمُرْتَبَةٌ قَدْ تَقَدَّمَا كِلَابٌ
فَبَرَأْنَا (1) الْمَلِيكَ بِذَلِكَ عِزًّا وَعِنْدَ اللَّهِ يُلْتَمَسُ التَّوَابُ

*Tavşancıl kuşu yılanı yukardan indiğinde o onun için ızdıraplı ol-
duğu halde gördüğüm bu manzaraya hayret ettim.*

*Halbuki o yılan için derisini birbirine sürtmekten dolayı bir ses vardı.
Ve bazı zamanlarda da onun için sıçramalar oluyordu.*

*Tesis etmeğe başladığımız zaman binâyı inşa etmemizde bizi şiddetle
korkutuyordu ve korkular bir şey idi.*

*Azâbdan korktuğumuz zaman bir tavşancıl kuşu geldi, yılan için bir
kırılma baş gösterdi ve bu devam etti.*

*Kuş onu kendisine aldı, sonra bizim için binanın yapılması serbest
bırakılmış olup onun için bir perde artık kalmadı.*

*Böylece biz inşa etmeğe doğru süratle koştuk ki bizim için ondan temel-
ler ve toprak vardır.*

*Bizim ayıp yerlerimizde elbiseler (248) olmadığı halde erkenden onu
tesise koştuk.*

*Onunla, Mülkün Sâhibi, Beni Luayy'ı aziz kıldı, onun aslını onlardan
bir götürme aslına bin dokunma yoktu.*

*Orada Benü Adıyy ve Mürre dâvete süratle koştular, halbuki Kilâb
öne geçmişti.*

*Mülkün Sâhibi bununla bize izzeti güç ve kuvveti yerleştirdi.
Sevab ise ancak Allah indinde taleb olunur.»*

İbn-i Hişâm dedi ki: Ve şöyle rivâyet olunur:

«Mesâvîmiz (249) üzerinde elbiseler yoktu.»

(248) Taşları çıplak olarak taşıyorlardı ve bunu bir din olarak görüyor-
lardı. Ve onu teşmir babından ve taatta cehid göstermekten sayıyorlardı.

(249) Mesâvî'den maksat avret yerleri demektir.

**Kâbe'nin yükseğe kaldırılması ve orayı dibâc = atlas ile
ilk perdeleyen kimse**

Kâbe Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında on sekiz arşın idi. Kabâti (250) ile kisvelenirdi. Sonra bürüd (251) ile kisvelendirildi. Orayı dibâc ile kisvelendirenlerin ilki Haccâc b. Yûsuf'dur. (252)

HUMS'UN HABERİ

Kureyş'e göre hums

İbn-i İshâk dedi ki :

Bilmiyorum ki, filden önce mi idi ondan sonra mı idi, Kureyş hums (253) fikrini ortaya çıkarmıştı. Bir görüş ki; onu hak gördüler ve onu yürüttüler. Ve dediler ki :

— Biz İbrâhim'in oğullarıyız. Ve hürmet ehliyiz ve Beytin velileriyiz. Ve Mekke'nin pamuk satıcılarıyız ve oranın sâkinleriyiz. O halde bize olan, Arabdan hiçbir kimseye yoktur. Bizim kadir mertebemizin de misli yoktur. Arab bizim için tanıdığı şeyin mislini onun için tanımıyor da. O halde Hill'den olan bir şeyi Harem'i tâzim ettiğiniz gibi tâzim etmeyiniz. Çünkü siz eğer bunu yaparsanız Arap sizin hürmetinizi hafife alır. Ve derler ki :

— Hill'den olan bir şeyi Harem'den bir şeyi tâzim ettikleri gibi tâzim etmişlerdir. Onlar (Hill'de olan) Arafâ'da vukufu ve oradan ifazayı terketmişlerdir. Halbuki onlar biliyor ve ikrâr ediyorlardı ki;

(250) Kabâti beyaz elbiseliklerdir ki. Mısır'da yapılırdı.

(251) Bürüd : Yemen elbiseliklerinden bir nevidir.

(252) Orasını İbn-i Zübeyr Haccâc'dan önce dibâc ile giysiledi. İslâm'dan önce orayı dibâc ile kisvelendiren kimselerden biri de Hâlid b. Cafer b. Kilâb idi. (Ravzül-Ûnûf'den menkuldur).

(253) Hums : Ahmes'in cemidir. Ahmes : Dinde salabet ve şiddetli olmaktır. Kureyş hums ismiyle isimledi. çünkü onlar iddia ederler ki, onlar dinde şiddetli salabetlilirdirler. Onlar bu hususta tezehhüd ve teallüh mezhebine zâhib olmuşlardı. Onların kadınları ne kıldan ne yünden bir şey dokumuyorlardı. Yakında Müellif biraz sonra bunun tafsilini arz edecektir.

onlar meşâirdendir. (254) Ve Hacdandır ve İbrâhim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dinindedir. Sâir Arapların orada vakfe yapmalarını ve oradan ifaza etmelerini uygun görüyorlardı. Ancak onlar diyorlardı ki :

Biz Harem ehliyiz. Bizim için lâyük olmaz ki hürmetten çıkalım ve Harem'in gayrını orayı tâzim ettiğimiz gibi tâzim edelim. Biz hums'uz. Hums, Harem ehlidir. Sonra Arabdan Hill ve Harem (255) sakinlerinin çocukları için de bu hakkı teşmil ettiler. Çünkü doğumla babalarına helâl olan onlara da helâl olurdu, haram olan onlara da haram olurdu.

Kureyş ile birlikte hums inancına itaat eden kabileler

Kinâne ve Huzâe onlarla birlikte buna dâhil olmuş idiler.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana Ebû Ubeyde en-Nahvi haber verdi ki : Beni Âmir b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin onlarla beraber buna dâhil oldular. Ve Amr b. Mâdi Yekrüb'e âid şu şiiri bana okudu :

أَعْبَسُ لَوْ كَانَتْ شِيَارًا حِيَادِنَا
بِتَبَاتٍ مَا نَأْسَيْتَ بَعْدِي الْأَحَابِ

«Ey Abbâs, bizim atlarımız Teslis'te güzel tavlı olsaydılar benden sonra Ehâmis'i in abundan tutup onlarla münazaa etmezdin.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Teslis, onların beldelerinden bir mevzidir. Metindeki şiyâr tavlı güzel atlar demektir. Ehâmis ile ise, Beni Âmir b. Sa'sae'yi kasd ediyor. Abbâs ile ise, Abbâs b. Mirdâs el-Selmi'yi kasd ediyor. O, Beni Zübeyd üzerine Teslis'de saldırmıştı. Bu beyt Amr'a âit bir kasidede geçmektedir.

(254) Meşâir : Hacdaki meşhûr mevzilerdir ki hac ancak onlarla tamamlanır.

(255) Hil, Mekke'nin haram bölgesi dışındaki yerlerdir. Harem Kâbe etrafındaki belli bir sahadır.

(256) Cebel savaşı günü İslâm'dan kırk sene önce idi. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğum senesidir (Akdül-Ferid ve Rav'ze mü-râcaat et).

Ve bana Lakit b. Züräre ed-Dârümi'ye âid olan Cebele (256) günündeki şu şiirini okudu :

أَجْدِمُ إِلَيْكَ إِثْمًا بَنُو عَبَسَ الْمَعْتَرُ الْحِلَّةُ فِي الْقَوْمِ الْحَمْسِ

«Onun yularını sana doğru çek, çünkü o Benü Abs'dır ki o kavmin içinde humsun büyüklüğünü işâr eden kimsedir.»

Çünkü Beni Abs Cebele gününde Beni Âmir b. Sasasaa'nın müttetikleri idiler.

Cebele Günü

Cebele günü; Beni Hanzala b. Mâlik b Zeyd-i Menât b. Temîm ile Beni Amir b. Sasaa'nın arasında (257) olan bir savaş günüdür. On- da zafer Beni Hanzala'ya karşı Beni Amir b. Sasaa da idi. O günde Lakit b. Züräre b. Üds (258) katl edildi. Hâcib b. Züräre b. Uds de esir düştü. Amr b. Amr b. Uds b. Zeyd b. Abdullah b. Dârüm b. Mâlik b. Hanzala ise yenilgiye ugradı. Bunun hakkında Cerir, Ferazdak'a âid olan şu şiiri söyler :

كَأَنَّكَ لَمْ تَشْهَدْ لِقَيْطًا وَحَاجِبًا وَعَمْرَو بْنَ عَمْرٍو إِذْ دَعَا يَا لَدَارُمِ

«Sanki sen Lakit'e ve Hâcib'e ve Amr b. Amr'e şahid olmadın. Onlar ey Darum diye çağırırken.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

(257) İbn-i Abîli Rabbîhi. Kitâbı olan «Akdül-Ferid»de bunun «Cebele Boğazı günü» olduğunu zikretti ve dedi ki : O Zübân ve Temîm'e karşı Âmir ve Abs için idi.

(258) O herkesce Uds'dur. Ancak Ebû Ubeyde'ye göre Eds'dir. Ona göre bu şekilde yan yana gelen harflerin hepsi Arab'ta Eds'dir (Ravz. Ebu Zerr'e âid Şerh'siret ve İbn-i Habîb'e âid Mütelefül-Kabail ve Muhtelefûha'ya mü- râcaat et).

Zü Neceb Günü

Sonra Zü Neceb (259) gününde karşılaştılar. Bu sefer zafer Beni Âmir'e karşı Hanzala'da idi. O günde Hassân b. Muâviye el-Kindi katl edildi. O İbn-i Kebşe'dir. Yezid b. Es-Sâik el-Kilâbi de esir edildi. Tufeyl b. Mâlik b. Cafer b. Kilâb da hezimete uğradı. Bu Ebû Âmir b. Tufeyl'dir. Onun hakkında Ferazde (260) şöyle der :

وَمِنْهُمْ إِذْ تَجَى طُفَيْلُ بْنُ مَالِكٍ عَلَى قُرْزِلٍ رَجُلًا رُكُوضَ الْمَرَّامِ
وَمَنْ صَرَبْنَا عَامَةً ابْنَ حُوَيْلِدٍ زَيْدُ عَلَى أُمِّ النَّرَاجِ الْجَوَائِمِ

«Onlardan Tufeyl b. Mâlik Kurzel (261) üzerinde hezimete uğramışların kaçışları gibi kaçan bir adam olarak kurtulmuştu.

Biz İbn-i Huveylid'in cesedine vurduk, baykuşdan da fazla ederiz.»

Bu iki beyit onun bir kasidesinde geçmektedir. Cerir dedi ki :

وَمَنْ حَضَبْنَا لِإِنِّ كَبْتَةَ تَاجَهُ وَلاقَ إِمْرَأَتِي ضَعَةَ الْحَيْلِ مِصْتَعًا

«Biz İbn-i Kebşe'ye tûcını giydirdik ve o atların koşmasında ses çıkaran birisiyle karşılaştı».

Bu beyt onun kasidesinde geçmektedir.

Cebele ve Zü Neceb günlerinin haberi zikrettiğimden daha uzundur. Onu tafsilâtle zikretmedim. Çünkü Ficar gününün haberi hakkında çok şeyler zikr ettim.

(259) Zü Neceb. Mavân yakınında bir vâdîdir. Mucem el-Buldan'a müracaat et).

(260) Bu şiir Mucem el-Buldan'da Zü Neceb üzerine edilen kelâm esnasında Süheyb b. Vesil er-Riyâhi'ye nisbet edilmiş.

(261) Kuzl, Tufeyl b. Mâlik'in bir atının ismidir. Tufeyl. «Fâris-i Kuzl» diye isimlendirilmişti.

Araplar'ın Hums'u fazlalaştırması

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra bu hususta kendileri için olmayan birtakım şeyler daha icad ettiler ve dediler ki :

— Hums olanlara ihramlı oldukları halde yoğurttan keş yapmaları ve tereyağını pişirip saf hale getirmeleri, kıldan yapılan bir eve girmeleri yakışmaz. Yine ihramlı oldukları müddetce ancak deriden yapılmış evlerde gölgelenebilirlerdi. Sonra bunda biraz daha yukarı çıktılar ve dediler ki : Hill ehli için, hac veya umre için geldikleri zaman, Hill'den Harem'e beraberlerinde getirdikleri yiyeceklerden yemeleri de lâıyk olmaz. Beyti ilk tavaflarına geldikleri zaman hums elbiseleri içinde yapmaları gerekir. Eğer onlardan bir erkek veya kadından bir kimse fazlaca keremde bulunmak isterse ve hums elbiselerini bulamazsa Hill'den getirdiği elbiseleri içinde tavâf eder, tavâfını bitirdiği zaman onu atardı. Sonra onunla faydalanmazdı ne o, ne de onun gayrı bir kimse aslâ ona el sürmezdi.

Hums'lulara göre Leka ve onun hakkında bir şiir

Arablar o elbiselere «el-Leka» (262) adını verirlerdi. Böylece Arabı bunun üzerine sürüklerler onlar da onu din edinirlerdi. Arfat'ta vakfe yaparlar ve oradan ifâza ederler ve Beyti de çıplak olarak tavâf ederlerdi. Erkekler çıplak olarak tavâf ederlerdi. Kadınlar ise onlardan biri elbiselerinin hepsini kenara koyar ancak önden arkadan yarılmış bir gömlek üzerinde bırakırdı. Sonra onun içinde tavâf ederdi. Arabdan bir kadın (263) Beyti bu şekilde tavâf ederken şöyle dedi :

الْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كَلَّهُ وَمَا دَا مِنْهُ فَلَا أَحِلَّهُ

«Bu gün onun bir kısmı veya hepsi göründü, ondan görüneni ise, ben helâl görmem.»

262) Leka : Atılmış ve unutulmuş bir şeydir. Onun cemi elkaa'dır.

263) Denilir ki : O kadın Zubâe binti Âmir b. Sasaa'dır. Sonra bu kadın Benî Seleme b. Kuşeyr'dendir. Zikr olunur ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona evlilik teklifinde bulundu. O kadın da ona kendisinde yaşlılık

Onlardan Hill'den getirdiği elbiseleri içinde tavâf etse onu atar ve onunla ne o kendisi ne de onun gayrı bir kimse faydalanmazdı. Arabdan biri sevdiği (264) halde bıraktığı elbiselerine yaklaşamaz iken şöyle dedi :

كُوِّ حَزْنَا كَرَمِي عَلَيْهَا كَاتِبًا لَقِي نَيْنَ أَيْدِي الطَّائِفِينَ حَرِيمُ

«Hüzün olarak onun üzerine dönmem kâfidir.

Sanki o elbiseler tavâf edenlerin önünde harâm kılınmış bir leka gibidir.»

Tavâf hakkında İslâm'ın hükmü ve ondaki hums âdetlerin iptâli

İşte bu hal üzere idiler ki, Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderdi ve Allah ona dinini muhkem kıldığı ve onun için haccın sünnetlerini meşrû kıldığı zaman şu kavlini inzâl etti :

« ثُمَّ أَيْضًا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَأَسْتَعْمِرُوا اللَّهُ إِنْ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Sonra insanların (elbirlük) döndüğü yerden siz de dönün. Allah'dan mağfiret dileyiniz. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı hakkiyle esirgeyicidir.»

olduğunu zikretti. Böylece o kadını terketti. Belki de mü'minler için ana olmasını ve Rabbi'l-Âlemin'in Resûlü için zevce olmasından o kadını geriye koyan. Allah'ın Nebisine ikrâm etmesidir ve onun gayretini bilmesidir. Çünkü o kadının şu sözünde :

الْيَوْمَ يَدُوُّ بَعْدَهُ أَوْ كَلِمَةً

«Bu gün bir kısmı veya hepsi göründü» epey müstehcen şeyler vardır. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

(264) Leka'dan birisi de Fâhite Ümm-ü Hakim b. Hizâm'ın haberidir. O kadın Kâbe'ye girmişti. O. Hakim b. Hizâm'den hâmile idi. Ona doğum sancısı geldi. Kâbe'den çıkmaya takatı olmadı ve orada hamlini vaz etti. Bunun üzerine parça bezlere o kendisini ve ceninini dürdü ve doğurdu ve üzerindeki elbiselerini attı. Böylece yaklaşılmayan bir leka oldu.

Âyet, Kureys'e diyor ki; diğer Araplar gibi hac edin. Âyet onları haccın âdetine, Arafat'a ve orda vukufa ve ordan dönmeğe çağırıyor.

Allah Resûlullah'a, insanlara haram kılmış oldukları yiyecekler hakkında ve Beyt'in yanında çıplak olarak tavaf ettiklerinde giysileri hakkında ve Hill'in dışardan getirdikleri yiyecekleri haram kıldıkları hakkında şu kavlini inzal buyurdu :

« يَا أَيُّهَا آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُسْرِفِينَ. قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ
الرِّزْقِ. قُلْ مِمَّا لِلدِّينِ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ⁽¹⁾ »

•Ey Âdem oğulları, her mescid huzurunda zinetinizi alın (giyiniz). Yeyin, için, israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez. De ki : «Allahın kulları için çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş?» De ki : «O(nlar), dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız (ve yalnız) onlara mahsustur- İşte biz âyetleri, bilirler için, böyle tafsil ederiz.» (265)

Böylece Allah Teâlâ Hums'un işini ve Kureys'in insanlar üzerine icad etmiş olduğu şeyleri, Allah Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderdiği zaman İslâm ile kaldırdı.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Âmr b. Hazm, Osmân b. Ebi Süleyman b. Cübeyr b. Mutim'den o da amcası Nâfi b. Cübeyr'den, o da babası Cübeyr b. Mutim'den nakleterek onun şöyle dediğini haber verdi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona vahiy inmeden önce, bir devesinin üzerinde Arafat'ta kavminin arasından insan-

(265) Âyette zinet ile murâd, libâsdır ve çıplaklığın olmamasıdır. Allah Taâlâ'nın şu «Yiyiniz, içiniz..» mealli kavli Humsun, hacıların yemeklerini harâm kılıp ahmesinin taamından yemesi lâzım geldiğine dâir ihdas ettikleri şeye bir işârettir.

larla birlikte durmakta idi. Sonradan onlarla birlikte humsu def ededi. Bu Allah'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir tevfik (266) idi.

**ARAB'DAN OLAN KÂHİNLER'İN, YAHÜDİLER'DEN
AHBÂR'IN (Âlimlerin) VE NASÂRA'DAN OLAN
RUHBÂN'IN (Râhiblerin) HABERLERİ**

**Kâhinler'in, Ahbâr'in ve Ruhbân'ın Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesini bilmeleri**

İbn-i İshâk dedi ki :

Yahüdilerden Ahbâr, Nasâra'dan ruhbân ve Arab'dan kâhinler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu onun gönderilmesinden önce zamanı yaklaşınca aralarında konuşuyorlardı. Yahüdilerden olan ahbâra ve nasâradan olan ruhbâna gelince, onlar onun sıfatını ve zamanının sıfatını kitaplarından ve onun hakkında kendilerine nebilerinin verdikleri ahidden biliyorlardı. Arab'dan olan kâhinlere gelince, cinlerden olan şeytanlar gizlice dinledikleri şeyler hakkında haberlerle geliyorlardı. O zaman o şeytanlar yıldızların (267) atılmasıyla bundan perdelenip men olunmamışlardı. Erkek ve kadın kâhinlerden onun bazı durumlarının zikri vaki olmakta devam ediyordu. Arablar ise buna kulak asıp dinlemiyorlardı. Nihâyet Allah Teâlâ onu gönderdi. Ve anlattıkları o işler gerçekleşti. Böylece onlar da bunu bildiler.

**Cinlere yıldızların atılması ve bunun Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)'in gönderilişi üzerine bir alâmet olması**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işi yaklaştığı ve gönderilmesi zamanı geldiğinde şeytanlar göklerden gizlice haber din-

(266) Bu (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccın v: Arafâ'da vukufun sevâbını kaçırmaması içindi. Cübeyr onu Arafâ'da insanlarla birlikte gördüğü zaman şöyle demiştir : Bu Ahmesî bir adamdır. Neden Hums ile birlikte onların vakfe ettikleri gibi vakfe etmiyor, derdi. (Ravzül-Ünüf'e bak).

(267) Kureyş, yıldız atımları çoğaldığı zaman demişlerdir ki : Kıyamet koptu. Bunun üzerine Utbe b. Rebîe şöyle dedi : Uyük yıldızına bakınız eğer onunla vurulmuş olursa kıyâmet kopmuş demektir, yoksa kopmamıştır.

lemekten men olundular. Onlarla, gizlice haber dinledikleri yerler arasına girildi. Böylece onlar yıldızlarla vuruldular. Bunun üzerine cinler bildiler ki; bu Allah'ın kullar hakkındaki bir emridir. Allah Tebareke ve Teâlâ, Nebîsi Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cinlerin bu durumunu ve dinleyip inandıklarını şöyle anlatıyor:

« فُلُّ أَوْحَىٰ إِلَىٰ أَنَّهُ أَسْمَعَ نَفَرٍ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا مَّجِيدًا
يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآتَا بِهِ وَمَن نَّشْرِكْ بِرَبِّنَا أَحَدًا . وَأَنَّهُ تَمَالَىٰ جَدًّا رَبَّنَا
مَا أَخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا . وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهًا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا . وَأَنَا ظَنَّنَا
أَنَّ لَنَا تَقْوَى الْإِنْسِ وَالْجِنِّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا . وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنْسِ
يَمُودُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَرَادُوهُمْ رَهَقًا . « إلى قوله : « وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا
مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَن يَسْمِعِ الْآنَ يَحْدِثْ لَهُ شَيْهَابًا رَّصَدًا . وَأَنَا لَا نَدْرِي أَشْرَةً
أُرِيدُ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا . »

• (Habîbim) de ki: -Bana şu hakikat(ler) vahy olunmuştur! Cin-
den bir zümre (benim Kur'an okuyuşumu) dinlemiş de (şöyle) söy-
lemişler: — Biz, hakiki hayranlık veren (268) bir Kur'an dinledik
ki o, Hakka ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona imân
ettik. Rabbimize (bundan sonra) hiçbir (şey)i aslâ ortak tutmaya-
cağız.-

Hakikat şudur ki: Rabbimizin büyüklüğü (her büyüklükten)
yücedir. O, ne bir zevce, ne de bir evlâd edinmemiştir.-

Hakikat şudur ki: Bizim avanak (cahil)imiz Allaha karşı (me-
ğer) pek aşırı yalanlar söylüyormuş.-

-Gerçek, biz de insan (olsun), cin (olsun) Allaha karşı (hiçbiri)
aslâ yalan söylemez, sanmıştık.-

(268) Her yönüyle mucize olan demektir.

Filhakika şu da var : İnsanlardan bazı kimseler cinden bâzı kişilere sığınırılar. Demek bu sûretle onların azgınlıklarını (şımarıklıklarını) artırmışlar>.

(Cin devamla :) «Biz ciddi bir sûrette göğe erişmek istedik. Fakat onu sert bekçilerle ve (yakıcı) şihâblarla doldurulmuş bulduk. «Halbuki hakikaten biz (bundan evvel haber) dinlemek için onun bazı kısımlarında oturacak yerler (bulup) oturuyorduk. Fakat şimdi kim dinleyecek olursa, kendisini gözetip duran bir şihap (karşısında) buluyor.»

«Doğrusu biz yerdeki kişilere şer mi murad ediliyor, yoksa Rableri onlar için hayır mı irâde ediyor, bilmiyorduk.»

Cinler Kur'an'ı dinledikleri zaman bildiler ki onların bundan önce gökten menedilmeleri, aldıkları haberler ile vahyin karışmamaları içindir. Kur'an vahiy olmakla beraber bu gayb yönünden gelen şüpheler de kaldırılmıştır. Bunun üzerine Kur'an'a iman edip onu tasdik ettiler.

« وَلَوْآ إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ . قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِنْ بَدِّ
مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ . »

«(Kendilerini azab ile) korkutmaya memur olarak kavimlerine dönmüşlerdi. Ey kavmimiz, dediler, hakikat biz Musâ'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdik eden, hakka ve doğru yo-la ileten bir kitab dinledik.

Cinlerin sözü şu oldu :

« وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا »

«Filhakika şu da var : İnsanlardan bazı kimseler, cinden bâzı kişilere sığınırılar. Demek bu sûretle onların azgınlıklarını (şımarıklıklarını) artırmışlar.»

Arabdan Kureys'den ve onların gayrından bir adam sefere çıktığı ve yerden bir vâdinin çukuruna orada geceleme için indiği zaman şöyle derdi :

Ben işte bu vâdinin Azizine bu gece orada olan şeyin şerrinden sığınırım.

İbn-i Hişâm dedi ki : Rahk : Tuğyan ve deliliktir. Rûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

إِذ تَنَتَوِى الْمَيَّامَةَ الرَّهَقَا

«Mütehayyir âşık kişinin aklını giderdiği zaman».

Bu beyt, onun bir ürcüzesindedir.

Rahk, yine bir şeyi ona yaklaşıncaya kadar taleb etmemdir ki, ister onu alırsın ister almazsın. Rûbe b. El-Accâc Vahşi eşeği vasfe derken şöyle dedi :

بَضْبَضْنَ وَأَفْتَمَرَزْنَ مِنْ خَوْفِ الرَّهَقِ

«Rahk'ın korkusundan kuyruklarını hareket ettirirler ve tüyleri ürperir.»

Bu beyt onun bir ürcüzesindedir.

Rahk, yine bir adamın bir adama şu sözündeki masdardır :

«Rahiktül-isme evil usre ellezi erhakteni rahken şediden»

Yâni :

«Beni sürüklediğin şiddetli bir sürükleme ile günâha veya yoksulluğa sürüklendim.»

Allah Teâlâ'nın Kitabında ise :

«خَشِينَا أَنْ يُرْهَقَهُمَا طَغْيَانًا وَكُفْرًا»

-O ikisini tuğyan ve küfre irhak etmesinden korktuk.-

Bir de Allah Teâlâ'nın şu kavlinde :

« وَلَا تَرْهَبْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا »

-Benim işimde bana bir güçlük çıkartma.-

Sakif kabilesinin cinlerin yıldızlarla vurulmasından korkması ve onların Amr b. Ümeyyeye sormaları

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yakub (269) b. Utbe b. el-Mugire b. el-Ahnes haber verdi ki, ona şu haber verilmiş :

Yıldızların düşmesinden Araplardan ilk korkanlar Sakiften bu kabile olmuştur. Ve onlar, kendilerinden olan Amr b. Ümeyyeye denilen bir adama geldiler.

O, Arabın en dâhisi ve Arabın reyce en keskin görüşlüsü idi. Ona dediler ki :

— Ey Amr! Bu yıldızlarla atılmaktan gökte olan şeyi biliyor musun? Dedi ki :

— Evet! Bakınız, eğer yıldızların meşhurları ise ki onlarla karada ve denizde yol bulunur ve onlarla yaz ve kışta hava durumları bilinir. Çünkü insanların geçimlerinde insanların maslahatlarına olurlar. Eğer kendileriyle vurulanlar o yıldızlar ise, bu, Allaha yemin ederim ki dünyanın dürülmesidir ve işte içinde bulunan bu halkın helâkidir. Eğer onların gayrı birtakım yıldızlar iseler dünya hâli üzere sâbittir. Bu Allahın bu halka kendisiyle murâd ettiği bir işten dolaydır O halde o nedir? (270)

(269) Rivâyet olundu ki : Bu Utbe es-Sâib b. Yezid'dir. Bu Ebân b. Os-mân, Urve ve Süleyman b. Yesâr ve Zührî'den rivâyette bulunmuştur. Ondan ise İbn-i İshâk'dan başka olarak Abdulaziz b. el-Ma'cîşun ve İbrâhim b. Sa'd rivâyet etmiştir. Sika, vera' sâhibi bir müslüman, sadakalar üzerine âmil kılınan ve kendisinden vâlilerin yardım talebinde buldukları bir kimse idi. Yüz yirmi sekiz senesinde öldü (Terâcim-i Ricâl'a mürâcaat et).

(270) Bunun misli. Benî Lehb, yıldızlar düşmesinden korktukları esnâda başlarına gelen durum ki, onlar kendilerinin olan bir kâhinin yanına toplandılar. O kâhine Hatar denilirdi. O da onlara haberi ve nübüvvetin işine dâir gelecek şeyi beyân etti. (Ravzül-Ünûf'e mürâcaat et).

**Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yıldızlarla
Cine vurulması hakkında Ensar'a haberi**

İbn-i İshâk dedi ki : Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri, Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Tâlib'den, o da Abdullah b. el-Abbâs'dan, o da Ensar'dan birtakım kimselerden naklen zikretti ki :

Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara şöyle dedi :

— Vurulan bu yıldızın hakkında ne söylüyordunuz? Dediler ki :

— Ey Allah'ın Nebisi, onlarla vurulurken onları gördüğümüz zaman diyorduk ki bir melik öldü, bir melik mülke geldi, bir kimse doğdu bir kimse öldü. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

— Bu öyle degildir. Fakat Allah Tebâreke ve Teâlâ hakkında bir iş kazâ ettiği zaman onu hamelei arş = arşı taşıyan meleklerle iştirir. Böylece onlar tesbih ederler ve onların altındakiler de tesbih ederler. Onların tesbih etmelerinden dolayı onun altındakiler de tesbih ederler. Böylece tesbih etmek dünyanın göküne varıncaya kadar aşağıya doğru iner. Sonra birbirine derler ki : Neden dolayı tesbih ettiniz. Onlar da derlerdi ki : Bizim üstümüzdekiler tesbih ettiler, biz de onların tesbihinden ötürü tesbih ettik. Bunun üzerine derler ki : Siz üstünüzdekilerden sormadınız mı neden dolayı tesbih ettiler? Onlar da bunun mislini söylerler nihâyet hamele-i arşa varır. Onlara denilir ki : Neden tesbih ettiniz? Onlar da derler ki : Allah, bir emirden dolayı şöyle şöyle kazâ etti. Böylece haber onunla bir gökten bir göke iner. Nihâyet dünyanın göküne varır. Bunu orada konuşurlar. Şeytanlar da gizlice dinleyip tevehhüm ve ihtilâf üzere onu alırlar. Sonra onu yer ehlinden kâhinlere getirirler ve onlara söylerler. Bunlar da hatâ eder isâbet ederler. Kâhinler de onu konuşurlar ve bâzan isâbet ederler, bâzan da hatâ ederler. Sonra Allah (Azze ve Celle), şeytanları işte atılan bu yıldızlarla men etti. Böylece bu gün artık kehânet diye bir şey yoktur. (271)

(271) Bu asr-ı Saadette Kur'an'ın indiği zamana mahsustur. Sonradan kapalı da olsa, yerdeki olayları cinler haber vermektedirler. Medyumlar ve isirtizmacıların verdiği haberler buna bir misaldir.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Amr b. Ebi Cafer, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Lebibe'den (272), o, Ali b. Hüseyin b. Ali (Radiyalâhü anh)'den naklen, İbn-i Şihâb'ın ondan naklen haberinin misliyle haber verdi.

Çaytala ve Beni Sehm'eye anlattıkları

İbn-i İshâk dedi: Bana bazı ehl-i ilim haber verdi ki:

Beni Sehm'den bir kadın, ki ona Çaytala denilir, câhiliyyede kâhine idi. Gecelerden bir gece ona sâhibi geldi ve onun altına düştü. Sonra dedi ki:

«Edri mâ cdri yevme akrin ve nahrin.»

Bu söz Kureys'e vardığı zaman Kureys dedi ki: Ne murad ediyor? Sonra diğer bir gece yine sâhibi o kâhineye geldi ve onun altına düştü. Sonra:

«Şüubu mâ şüub tusrau fihi Kâbün (273) li cünüb.»

Bu, Kureys'e ulaştığı zaman dediler ki:

— Ne istiyor? Şüphesiz bu iş olacaktır. O hâlde bakınız ki o nedir? Bedir ve şî'b'de = boğazda Uhud vak'ası oluncaya kadar onu bilmediler. Böylece bildiler ki: O, sâhibesine getirmiş olduğu haber o savaşlardır.

(272) Denilir ki: Lebibe onun anasıdır. Ebû Lebibe ise onun babasıdır. Ve onun ismi Verdândır. O, Saïd b. el-Müseyyib'den, Abdullah b. Ebi Süleyman'dan ve Kaasım b. Muhammed'den, Amr b. Sad b. Ebi Vekkas'dan ve Abdullah b. Amr'dan ve onların başkalarından rivâyet etti. Ondandır ise onun torunu Yahyâ b. Abdurrahman, Yahyâ b. Saïd el-Ensârî ve Yahyâ b. Ebi Kesîr ve başkaları rivâyet ettiler. Fakat talebeleri içinde Amr diye birisini bulamadık. Yine bizim yanımızdaki mercilerde Ali'nin onun üstadlarından olduğunu da öğrenemedik.

(273) Burada Kâb, Kâb b. Luayy'dır. Bedir'de ve Uhud'da Kureys'in eşrafından idi. Onların büyük bir kısmı, Kâb b. Luayy'dandı.

Ġaytala'nın nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Ġaytala : Beni Mürre b. Abd-i Menât b. Kinâne'dendir. Bunlar Müdlic b. Mürre'nin kardeşleridir. Bu kadın, Ġayâtil'in anasıdır. Onlar ki, Ebû Tâlib şu sözünde onları zikretti :

لَقَدْ سَمِعْتُ أَحْلَامَ قَوْمٍ تَبَدَّلُوا بَنِي خَلْفِ قَيْعَانَا وَالنَّيَاطِلَ

«Bir kavmin akılları sehişleşmiştir ki, onlar Beni Halef'i bizimle ve Ġayâtil (274) ile karşılık olarak değiştirdiler».

Böylece o kadının çocuklarına Ġayâtil denildi. Onlar Beni Sehm b. Amr b. Husays'dendirler. Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir ki, inşaallah Teâlâ yerinde onu zikredeceğiz.

Cenb kâhininin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den söz etmesi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Ali b. Nâfi el-Cerşi haber verdi ki :

Cenb, (275) Yemen'den bir batındır. Onlar için câhiliyede bir kâhin vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bahsi zikir edildiği ve Arablar içinde yayıldığı zaman Cenb o kâhine dedi ki :

— Şu adamın durumu hakkında bizim için bak. Böylece onlar onun dağının alt yanında toplandılar. O da onların yanına güneş doğduğu bir sırada indi. Onlar için ayakta ve yayına dayanarak durdu. Başını göğe doğru uzun zaman kaldırdı. Sonra içini çekti. Dedi ki :

(274) Denilir ki : Ġaytala : Binti Mâlik b. Hâris b. Amr b. Saik b. Şenük b. Mürre'dir. Şenük ise Müdlic'in kardeşidir.

(275) Cenb Mezhicdendir. Bunlar İzüllâh, Enesullah, Zeydullah, Evsulâh, Üdd'dür. Cenb ile isimlendirilmeleri, amca oğulları Sadâ ile Yezid'in cânibine gittikleri içindir. Bunlar Sâ'dül-Aşire b. Mezhic'in iki oğullarıdır.

— Ey insanlar! Şüphesiz Allah, Muhammede (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikrâm etti ve onu seçti. Onun kalbini ve karnını pâk kıldı. Onun sizin içinizde kalışı, ey insanlar, azdır. Sonra geldiği yere geri dönerek oturduğu dağa çıktı.

**Ömer b. el-Hattâb ile Sevâd b. Kaarib arasında
cereyan eden**

İbn-i İshâk dedi ki : Bana, ittiham etmediğim bir kimse Abdullah b. Kâb'dan — ki bu Osman b. Affân'ın âzâdlısıdır — naklen haber verdi ki ona şöyle haber verilmiş :

Ömer b. el-Hattâb bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde insanların içinde oturmakta idi. O sırada Arab'dan bir adam (276) mescide girerek Ömer b. el-Hattâb'ı kast ederek geldi. Ömer (Radiyahâhü anh) ona baktığı zaman şöyle dedi :

— Şüphesiz bu adam elbette şirk üzeredir, henüz ondan ayrılmamıştır! Veya cahiliyyede kâhin idi. Adam ona selâm verdi sonra oturdu. Ömer (Radiyahâhü anh) da ona dedi ki :

— Müslüman oldun mu? Dedi ki :

— Evet ey Emirül-mü'minin. Ona dedi ki : Câhiliyye'de sen kâhin mi idin? Adam da dedi ki :

— Sübhânallah! Yâ Emirül-Mü'minin, tahta çıktığından beri, râiyenden hiç kimseye söylemediğin şeyi bana söylüyorsun. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi : Allahım af et. Biz câhiliyyede bu gibi şeyler işliyorduk. Putlara tapıyor vesenlere yüz sürüyorduk. Nihâyet Allah, Resûlü ile ve İslâm ile bize ikrâm etti. O da dedi ki : Evet vallâhi ey Emirül-Mü'minin, ben câhiliyyede bir kâhin idim. Dedi ki : Senin sâhibinin sana getirdiği haberi bana söyle. O, dedi ki :

Arkadaşım bana İslâm'dan bir ay veya daha az bir zaman önce geldi ve dedi ki : Cinler ve onların zelil olmalarını ve dinlerinden ümid kesmelerini ve genç develerine kavuşmalarını ve onların develerinin semer altı örtülerine kavuşmalarını görmedin mi?

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu kelâm secidir, şiir değildir.

(276) Bu adam Sevâd b. Kaarib'dir Câhiliyyede kâhin idi, sonra müslüman oldu.

Abdullah b. Kâb dedi ki :

Ömer b. el-Hattâb bu esnâda insanlara konuşarak dedi ki :

— Allaha yemin ederim, ben câhiliyye putlarından bir putun yanında Kureyş'ten bir topluluk içinde idim. O puta Arabdan bir adam bir dana kesmişti. Biz ondan bize bir şey düşsün diye onun taksimini bekliyorduk. Dananın içinden bir ses işittim ki, şimdiye kadar ondan daha tesirli bir ses işitmemiştim. Bu ise İslâm'dan bir ay veya daha az bir müddet önce idi. Diyordu ki : «Zerih (277), necih bir iş = başarılımış bir iş! Adam bağıyor; Lâ ilâhe illallahü, diyor.» (*)

İbn-i Hişâm dedi ki :

Yâni bir adam fasih bir lisanla bağıyor Lâ ilâhe illallahü, diyor. Şiiri bilen ilim ehli kimseler bana şunu okudular :

عَجِبْتُ لِلْحَيْنِ وَإِبْلَاسِهَا وَشَدَّهَا الْعَيْسَ بِأَخْلَاسِهَا
تَهْوَى إِلَى مَكَّةَ تَبْقَى الْمَدَى مَاؤُمِنُوا الْجَنِّ كَأَنْجَابِهَا

«Cinlere ve onların zelil olmalarına hayret ettim.

Onların devcelerine pulanlarını bağlamalarına da hayret ettim.

Doğru yol arar oldukları halde Mekke'ye gittiler.

Cinlerin mü'minleri necisleri gibi değildir.»

İbn-i İshâk dedi ki : Bu Arab kâhinlerinden bize ulaşan bir haberdir.

YAHÜDİLERİN (ARABLARI) RESÜLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) İLE KORKUTMALARI

Yahüdiler Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Arapları korkuturlardı. Gönderildiğinde de O'na inanmadılar.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Âsım b. Katâde kavminden birtakım adamlardan naklen haber verdi ki onlar şöyle dediler :

(277) Zerih, kurban için denilmiş olma ihtimali vardır. Çünkü onlar kızıl hayvana «Zerih» derler. Bir rivâyette o sesi Zerih değil de «Celih» demiş. Celih ise bir rivâyette şeytanın ismidir.

(*) Adamdan kasıt Peygamber Efendimizdir.

Bizi İslâma dâvet eden şeylerden biri de, Allah Teâlâ'nın rahmet ve hidâyetiyle birlikte bizim yahûdilerden birtakım adamları dinlemiş olmamızdır. Biz ehli şirk ve putların sâhipleri idik. Onlar ise ehli-i kitâb idiler. Onların indinde ilim vardı ki bizde yoktu. Bizimle onların arasında şerler olmakta devam ettiydi. Biz onlardan ayrılp hoşlanmadıkları bazı şeylere el uzattığımız zaman bize dediler ki :

Bir nebinin zamanı yaklaştı ki gönderilecek, onunla birlikte biz sizi katlederiz. Âd ve İrem'in katli gibi. Biz bunları onlardan çok işitmiştik. Allah, Resülü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gönderince, bizi Allah Teâlâya dâvet ettiği zaman ona icâbet ettik. Ve biz onların kendisiyle bizi korkutmuş oldukları şeyi bildirdik ve ona doğru onlarla yarış yaptık. Biz ona iman ettik onlar ise ona inanmadılar. Bizim ve onların hakkında Bakere Süresinde şu âyetler indi :

« وَنَا حَاَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ. وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَذَا حَاَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ » .

-Vaktaki onlara Allah katından - nezdlerinde bulunan (Tevrât)'ı tastik edici (ve doğrultucu) bir Kitâb (Kur'ân) geldi, ki daha evvel küfredenlerin (Arab müşriklerinin) aleyhine (Allah'dan böyle bir) feth istiyorlardı. İşte (Tevrat'ın şehâdet ve sarâhatiyle) tanıdıkları o şey (Kur'ân) kendilerine gelince ona (hasedlerinden ve mevki hır-sından dolayı) inanmadılar. Artık Allahın lâneti o kâfirlerin tepesine.-

İbn-i Hişâm dedi ki: (Âyette geçen) fetih istiyorlardı, yardım istiyorlardı mânasındadır. Yine fetih istiyorlardı, Hâkim olmayı istiyorlardı mânasına da gelir. Allah Teâlâ'nın Kitabında :

« رَبَّنَا أفتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ »

-Ey Rabbimiz, bizim ile kavmimizin arasını hak ile feth et ve Sen fâtihlerin hayırlısısın.- diye geçer.

Seleme'nin, Yahûdilerin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile inzar edip, korkutmalarından naklederek verdiği haberi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Sâlih b. İbrâhim b. Abdîrrahmân b. Avf, Mahmud b. Lebid'den, ki bu, Beni Abdil-Eşhel'in kardeşidir, o da Seleme (278) b. Selâme b. Vakş'dan naklen (ki Seleme Bedir as-hâbından idi) şöyle haber verdi :

Bizim yahûdilerden, Beni Abd-i Eşhel'den bir komşumuz var idi. Bir gün evinden bizim yanımıza çıkıp geldi nihâyet Beni Abdil-Eşhel'in yanında durdu. Seleme dedi ki :

— Ben o zaman orada bulunan yaşlıların en genci idim. Üzerimde bir kumaş elbisem vardı. O kumaş elbisem içinde evimin avlusunda yatmış bir vaziyette idim. Kıyâmeti, öldükten sonra dirilmeyi, hisâb vermeyi, mizânı, cennet ve cehennemi zikir etti.

Bunu putperestlere ehl-i şirke dedi. Onlar ölümden sonra dirilmenin olacağına itikad etmiyorlardı. Bunun üzerine onlar da ona dediler ki :

— Ey fulân sana yazıklar olsun. Onun olacağını mı itikad ediyorsun. İnsanlar öldükten sonra kendisinde cennet ve cehennemin bulunduğu içinde amelleriyle cezâ veya mükâfat görecekları bir diyara gönderilip tekrar dirileceklerini mi itikad ediyorsun? O da dedi ki :

— Evet, kendisiyle yemin olunan kimseye yemin ederim ki böyledir. Ve istedi ki kendisi için o cehennemden payı evdeki tandır kadar olsun ve o tandırı şiddetli bir şekilde kızdırsınlar sonra onu ona giydirdinler ve onu onun üzerine çamurla kapatsınlar da yeter ki yarın işte o cehennemden kurtuluşa ersin. Bunun üzerine ona dediler ki :

(278) O Selem b. Selâme b. Vakş b. Zağbe b. Zavira b. Abdul-Eşhel el-Ensârî'dir. Onun anası Selmâ binti Selhe b. Hâlid b. Adıyy'dir. Hârisli bir ensârlı kadındır. Ebû Avf diye künyelenir. İlk ve son Akabe'de hazır bulundu. Bu hepsinin kavline göredir. Sonra Bedir'de ve bütün vak'alarda hazır bulundu. Ömer (Radyallâhü anh) onu Yemâme üzerine vâli tâyin etti. Kırk beş senesinde, Medine'de yetmiş yaşında vefât etti. (İstiâb'a mürâcaat et).

— Ey fulan sana yazık, bunun alâmeti nedir? Dedi ki :

— Bu memleket tarafından bir Peygamber gönderilecek. Sonra eliyle de Mekke ve Yemen'e doğru işaret etti. Onlar da dediler ki :

— Onu ne zaman göreceksin? Dedi ki :

— Bana baktı ve ben onların en genç yaşta olanı idim ve dedi ki : İşte bu çocuk eger ömrünü tüketirse ona kavuşur. Seleme dedi :

— Allah'a and olsun ki, bir gece bir gündüz geçmedi ki nihâyet Allah, Muhammed Resûlünü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i o yahüdi bizim aramızda sağ olduğu halde gönderdi. Biz ona iman ettik, o ise ona isyanından ve hasedinden dolayı inanmadı. Biz ona dedik ki :

— Ey falan, sana yazık! Bize onun hakkında söylediklerini sen söylememiş miydin? Dedi ki :

— Evet, fakat o değildir.

Sa'ye'nin iki oğlu Sa'lebe ve Esid ile Esed b. Abid'in müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Âsım b. Ömer b. Katâde, Beni Kurayza'dan bir şeyh'den naklen bildirdi ki o bana :

— Biliyor musun Sa'lebe b. Sa'ye ve Ebid b. Sa'ye ile Esed b. Abid neden müslüman oldular? dedi ki bunlar Beni Hadl'den bir topluluktur. Beni Kurayza'nın kardeşleridirler. Onların câhiliyetlerinde onlarla birlikte idiler. Sonra İslâm'da onların efendileri oldular. Ben dedim ki :

— Hayır vallâhi bilmiyorum Dedi ki :

— Şam halkından yahüdilerden bir adam ki ona İbn-i Heyyebân denilir, İslâm'dan iki sene önce bizim yanımıza geldi ve aramızda yerleşti. Hayır, Allaha and olsun ki, biz şimdiye kadar hiçbir adamı görmedik ki ondan daha üstün şekilde beş namazı kılsın. Bizim yanımızda ikamet etti. Biz, yağmur kesildiği zaman ona şöyle diyorduk : Ey İbn-i Heyyebân, çık bizim için su talebinde bulun. O ise şöyle diyordu. Hayır vallâhi, çıkış yerinize birer sadaka yanınızda takdim etmediğiniz takdirce bu olmaz. Biz ona diyorduk ki bu ne kadardır? O ise diyordu ki hurmadan bir fitra veya arpadan iki avuçtur. Dedi ki : Biz o sadakayı çıkarttık. Sonra haremimizin di-

şına çıkardı ve bizim için Allah'dan su taleb ediyordu. Allaha and olsun ki duâsı bitmeden bulutlar yürüdü ve biz su aldık. Bunu bir kereden, iki kereden ve üç kereden daha çok yapmıştı. Sonra yanımızda onun ölüm zamanı geldiği ve artık kendisinin öleceğini bildiği zaman dedi ki:

— Ey yahüdi topluluğu! Beni, buğday ve üzüm topraklarından yoksulluk ve açlık topraklarına çıkararak nedir bilir misiniz? Dediler ki: Sen daha iyi bilirsin! Dedi ki: Ben bu beldeye ancak zamanı yaklaşmış bir nebinin çıkmasını beklemek üzere gelmişimdir. Bu belde ise onun hicret edeceği yerdir. Ben ise umuyorum ki o gönderilir ve ben ona tabi olurum. Ve size onun zamanı yaklaşmıştır. O halde ey yahüdi topluluğu, önüne geçmeyiniz. Çünkü o kendisine muhâlefet eden kimselerden kanları dökmek çocukları ve kadınları esir etmekle gönderilir. Bu sizi ondan men etmesin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildiği ve Beni Kurayza'yı muhâsara (279) altına aldığı zaman işte o gençler topluluğu dediler ki: Ey Beni Kurayza, Allaha and olsunki, elbette bu o Peygamberdir ki onun hakkında size İbn-i Heyyebân ahd etmişti. Dediler ki, değildir. Gençler dediler ki: Evet Allaha yemin ederiz ki o elbette onda onun sıfatı vardır. Böylece indiler ve müslüman oldular ve kanlarını mallarını ve ehillerini korudular.

İbn-i İshâk dedi ki: Bu yahüdilerin haberlerinden bize ulaşan şeydir.

SELMÂN (RADİYALLÂHÜ ANH)'İN MÜSLÜMAN OLMASININ HABERİ

Selmân mecûsî idi, bir kiliseye uğradı ve
nasrâniliğe girdi

İbn-i İshâk dedi ki: Âsım b. Ömer b. Katâde el-Ensâri, Mahmud b. Lebid'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen bana haber verdi ki: Abdullah b. Abbâs şöyle dedi:

— Bana Selmân el-Farisi haber verdi ve ben onun ağzından dinliyordum o şöyle dedi:

279) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Beni Kurayza ile Hendek gazvesinden dönüşünün akabinde savaştığı zamanı kasteder.

— Ben, Esbahân (280) ehlinden kendisine Cayy denilen bir köyden Fârisî bir adam idim. Babam köyünün dihkânı (281) idi. Ben Allahın halkının ona en sevgilisi idim. Onun beni sevmesi devam etti, hattâ beni evinde bir kadının hapsolunması gibi hapsetti. Ben Mecûsilikte cehd ettim gayret gösterdim. Hattâ mecûsilerin ateş körükçüsü oldum. Ki bir an onun sönmesine fırsat vermezler. Babamın bir büyük çiftliği var idi. Bir gün bir inşaatında çalışıyordu. Ve bana dedi ki :

— Ey oğlum, şüphesiz ben bu gün çiftliğimden bu inşaatımda çalıştım. Sen oraya git ve orayı kolla. Ve orada yapmak istediği bazı şeylerle bana emretti ve benden fazla kayıp kalma, dedi. Çünkü eğer sen benden uzak kalırsan sen bana çiftliğimden daha mühim olursun ve beni her işimden meşgul edersin. Ben de beni gönderdiği çiftliğe gitmeye niyet ederek çıktım. Hıristiyanların kiliselerinden bir kiliseye uğradım ve onları dinledim. İbadet ediyorlardı. İnsanları hiç tanı mıyordum. Çünkü babam beni evden salmıyordu. Ben onların seslerini işittiğimde yanlarına girdim ki bakayım ne yapıyorlar? Onları gördüğümde namazları hoşuma gitti ve onlara imrendim ve dedim ki, vallâhi bu bizim üzerinde olduğumuz dinden hayırlıdır. Ve Allaha and olsun ki, güneş batıncaya kadar yanlarından ayrılmadım, babamın çiftliğini bırakıp oraya gitmedim. Sonra onlara : Bu dinin aslı nerededir? dedim. Şam'da dediler. Bunun üzerine babama döndüm. Babam da beni aramak için adam göndermişti. İşlerinden alkonmuş. Ben onun yanına geldiğim zaman dedi ki :

— Ey oğlum, nerede idin? Ben sana bir iş koşmamış mıydım? Ben dedim ki : Babacığım birtakım insanlara uğradım ki onlar kiliselerinde ibâdet ediyorlardı. Dinlerinden gördüğüm şey bana hay-

(280) Esbâhan, şehirlerin en meşhûrlarından meşhûr büyük bir şehirdir. Onun büyüklüğünün vasedilmesinde isrâf ediyorlar, hattâ iktisâd haddini israf gayesine tecâvüz ediyorlar. Esbâhan bir bölgenin bütünüdür. O bölgenin şehri Evlâcidir. Sonra Yahûdiyye oldu. Esbahân ile isimlenmesinin sebebi hakkında çok sözler söylendi (Yakut'un Mucem el-Buldân'ına mürâcaat et).

(281) Dihkân : Köyün şeyhidir, çiftçiliğini bilen ve yeri islâh eden, bunun bilinmesinde kendisine baş vurulan kimsedir.

ret verdi. Allaha and olsun ki güneş batıncaya kadar onların yanında kaldım. Dedi ki :

«— Ey oğulcuğum, o dinde bir hayır yoktur. Senin babalarının dini ondan hayırlıdır.» Ona dedim ki : Hayır vallâhi o elbette bizim dinimizden hayırlıdır. Benden korktu ve ayağıma bir bağ vurdu. Sonra da beni evinde hapsedti.

Selman ile Hıristiyanların kaçmak için ittifak etmesi

O Hıristiyanlara haber gönderdim ve dedim ki : Yanınıza Şâm'dan bir kaafile geldiği zaman bana haber veriniz. Sonra : Onlara Şâm'dan Hıristiyan tüccarlarından bir kâfile geldi ve onlar bana haber verdiler. Ben onlara dedim ki : İhtiyaçlarını görüp bitirdikleri ve memleketlerine dönecekleri zaman onları bana bildiriniz. Onlar memleketlerine dönecekleri zaman bana bildirdiler. Böylece ayağımdan demiri attım sonra onlarla birlikte çıktım nihâyet Şâm'a geldim. Oraya geldiğim zaman dedim ki : İlimce bu din tabilerinin en üstünü kimdir? Dediler ki : Kilisedeki Uskuf'dur. (282)

Selmân ile kötü huylu Hıristiyan uskufu

Selmân dedi ki : Ben uskufa geldim dedim ki : Ben bu dine imrendim seninle birlikte olmayı ve senin kilisende sana hizmet etmeyi istedim. Böylece hem senden ilim öğreneyim hem seninle birlikte namaz kılayım. Dedi ki :

— Gir. Ben de onunla beraber girdim. Uskuf kötü bir adam idi, millete sadakayı emrediyor ve sadakaya onları teşvik ediyor ve biriken sadakaları kendine ahyordu. Miskinlere yoksullara asla bir şey vermiyordu. Nihâyet altun ve gümüşten yedi kılal topladı. Bunun üzerine yaptığı işi gördüğüm için ona şiddetle buğz etmeğe başladım. Sonra öldü ve Hıristiyanlar onu defn etmek için toplandılar. Ben onlara dedim ki :

— Bu kötü bir adam idi, size sadaka ile emr eder ve sizi sadakaya teşvik eder, siz sadakayı topladığınız zaman onu kendisi için hazinede biriktirirdi. Ve miskinlere ondan bir şey vermezdi. Bunun üzerine onlar bana dediler ki :

(282) Uskuf Hıristiyan âlimidir ki, din işlerini o yürütür.

— Bunu nereden biliyorsun? Onlara dedim ki: Ben onun hazinesini size göstereyim. Göster dediler. Ben de onlara hazinenin yerini gösterdim. Onlar ondan altun ve gümüş dolu yedi kılâl çıkartılar ve dediler ki: Vallâhi onu aslâ defn etmeyiz. Sonra: Onu astılar, taşlarla recm ettiler ve makamına diğer bir uskuf getirdiler.

Selmân ve iyi uskuf

Selmân şöyle diyordu: Dünyada ondan daha üstün ve daha zâhid ve âhirete daha râğbetkâr ve gece gündüz durmadan ondan daha çok çalışıp yorulan ibâdet eden hiç bir adam görmedim. Onu öyle bir sevdim ki, hiçbir şeyi ondan önce öyle sevmemişim. Onunla beraber uzun bir zaman kaldım. Sonra ona ölüm zamanı gelip çattı ve ben ona dedim ki:

— Ey falan, şüphesiz ben seninle beraber idim ve seni senden önce hiçbir şeyi sevmemişim şekilde bir sevgi ile sevdim. Şimdi ise Allah Teâlâ'nın emrinden gördüğün şey gelip çatmıştır. Senden sonra bana kimi tavsiye edersin? Ve bana ne ile emredersin? Dedi ki:

— Oğlum, Allaha yemin ederim ki, bu gün içinde bulunduğum durum üzere hiçbir kimseyi bilmiyorum, insanlar helâk olmuştur ve (dini) değiştirmişlerdir. Çok dini emirleri terketmişlerdir. Ancak Musul'da bir adam vardır, o da benim gibidir. Sen ona git.

Selmân ve Musul'daki arkadaşı

O iyi uskuf, öldüğü ve gömüldüğü zaman musul sâhibine kavuştu ve ona: Ey falan, şüphesiz falan, ölümü esnasında sana kavuşmamı bana vasiyyet etti ve senin onun gibi salih olduğunu söyledi dedim. Bana dedi ki: Yanımda kal. Ben de onun yanında kaldım ve târif edildiği üzere hayırlı bir adam olarak buldum. O da çok geçmeden öldü. Ölüm vakti gelip çattığı zaman ona dedim ki:

— Ey fulân, falan kimse bana senin yanına gelmemi tavsiye etti ve bana kavuşmamı emretti ve gördüğün gibi Allah'ın emrinin vakti sana geldi. O halde beni kime tavsiye edeceksin? Ve bana ne ile emr edersin? Dedi ki:

— Oğlum, vallâhi benim halimde olan bir adamı bilmiyorum ancak Nusaybin'de bir adam biliyorum. O, falandır. Sen ona git.

Selmân ve Nusaybin'deki arkadaşı

O Uskuf'da öldüğü zaman Nusaybin'deki arkadaşına kavuştum, durumumu ve arkadaşının bana emrettiği şeyleri haber verdim. O da dedi ki: Benim yanımda kal. Ben de onun yanında kaldım ve onu da diğer iki arkadaş gibi buldum. Böylece hayırlı bir adam ile birlikte kaldım. Allaha and olsun ki, çok geçmeden ona ölüm yaklaştı. O vakit ona dedim ki: Ey falan, falan kimse beni falana vasiyyet etmişti, sonra beni falan sana vasiyyet etti. O halde beni kime tavsiye edersin? Ve ne ile bana emredersin? Dedi ki: Oğulcuğum, Allaha and olsun ki bizim durumumuz üzere hiçbir kimsenin kaldığını bilmiyorum ki onun yanına gitmeni emr edeyim. Ancak Rûm topraklarından Ammüriye'de bir adam vardır. O da aynen bizim gibi yaşıyor. İstersen ona git.

Selmân ve Ammüriye'deki arkadaşı

Musaybindeki arkadaşım öldüğü ve gömüldüğü zaman Ammüriye'deki arkadaşına kavuştum ve ona durumumu haber verdim. O da: Benim yanımda kal, dedi. Ben de arkadaşlarının yolu ve onların durumu üzere olan hayırlı bir adamın yanında kaldım. Çalıştım nihâyet sığırlar ve biraz keçim oldu. Sonra arkadaşına da Allah Teâlâ'nın emri indi ölüme yaklaştı. O zaman ona dedim ki: Ey falan, ben falan ile beraber bulundum o bana falanı vasiyyet etti, sonra beni falan falana vasiyyet etti. Sonra beni falan da sana vasiyyet etti. O halde bana kimi vasi kılarırsın? Ve ne ile bana emr edersin? Dedi ki: Ey oğulcuğum, Allaha yemin ederim ki: İnsanlardan, bizim üzerine olduğumuz hal üzere olan bu gün hiçbir kimseyi bilmiyorum ki, onun yanına gitmeni sana emredebeyim, fakat bir Peygamberin zamanı yaklaşmıştır ve o, İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın dini ile gönderilecektir. O Arab topraklarında çıkacaktır. Onun hicret edeceği yer iki harrenin (283) arasındaki bir yerdir. İkisinin arasında hurma ağacı vardır. Onda gizli olmayan birçok alâmetler vardır. Hediye yer, sadakayı yemez. İki omuzu arasında nübüvvet hâtemi vardır. İşte eğer o memlekete kavuşabilirsen git kavuş.

(283) Harre siyah taşlı her bir yer demektir.

**Selmân ve onun Vâdi-i Kurâ'ya nakli, sonra Medine'ye
nakli ve Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
gönderildiğini işitmesi**

Sonra o arkadaşım da öldü ve Ammüriye'de gömüldü. Allahın takdir ettiği kadar bekledim kaldım. Sonra Kelb kabilesinden bana bir tüccar topluluğu rastladı. Onlara dedim ki : Beni Arab topraklarına taşıyınız, size bu sığırlarımı ve bu keçilerimi vereyim. Onlar kabul ettiler. Bunun üzerine hayvanları onlara verdim ve beni kendileriyle birlikte taşıdılar nihâyet Vâdi-i Kurâ'ya vardıkları zaman bana zulm ettiler ve beni Yahüdilerden bir adama köle olarak sattılar. Ben onun yanında idim ve hurma ağacığını gördüm ve bana arkadaşımın vafettiği memleketin o olduğunu umdum. Efendim bana haklı davranmadı. Ben onun yanında iken, bir ara Medine'den Benü Kurayza'dan onun bir amcasının oğlu yanına geldi beni ondan satın aldı, beni Medine'ye taşıdı. Allaha yemin ederim ki orayı görür görmez arkadaşımın vafettiğiyle tanıdım ve orada ikamet ettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildi ve Mekke'de kaldığı kadar kaldı. Ben ise içinde bulunduğum kölelik meşguliyetinden dolayı onun hakkında bir şey işitmedim. Sonra Medine'ye hicret etti. Allaha yemin ederim ki ben efendimin bir hurma ağacının üzerine bir iş yapmak üzere çıkmıştım. Efendim ise altımda oturmakta idi. O sırada amcasının oğlu geldi ve yanında durdu, dedi ki : Ey falan, Allah Beni Kayle'ye lânet etsin. Allaha and olsun ki şimdi onlar Kubâ'da (284) bir adamın yanında toplanmışlardır ki o onların yanına Mekke'den bu gün gelmiş olup onlar onun bir Peygamber olduğunu iddiâ etmektedirler.

Kayle'nin nesebi

Ibn-i Hişâm dedi ki :

Kayle : Bint-i Kâhil b. Uzre b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Es-lüm b. Half b. Kuzâe'dir. Evs ve Hazrec'in anasıdır. Numân b. Beşir el-Ensâri Evs ve Hazrec'i medh ederek şöyle dedi :

(284) Kubâ : Aslında bir kuyunun ismidir ki köy onunla bilinir. O köy Ensar'dan Beni Amr b. Avf'ın meskenleridir. Kubâ köyü, Medine'den Mekke'ye gitmek isterken sol tarafta Medine'den iki mil uzaklıktadır. (Mucem el-Buldân'a bak).

بَهَائِلٌ⁽¹⁾ مِنْ أَوْلَادِ قَبِيلَةِ لَمْ يَحِدْ عَلَيْهِمْ حَلِيطٌ فِي مُحَالَطَةِ عَنَابِ
 مَسَامِيحِ أَبْطَالٍ بِرَاحُونَ لِلنَّدَى يَرَوْنَ عَلَيْهِمْ فِعْلَ آبَائِهِمْ نَحَابِ

«Kayle'nin çocuklarından olup efendi kişilerdir ki onlara karşı hiçbir komşu komşulukta kınayacak bir şey bulamadılar.

Cömert sahi bahâdır kişilerdir ki kerem ve ihsân etmeğe can atarlar, kendileri üzerine babalarının işine bir nezir olarak itikad ederler.»

Bu iki beyit onun bir kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Âsım b Ömer b. Katâde el-Ensârî, Mahmûd b. Lebid'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen onun şöyle dediğini haber verdi.

Selmân dedi ki : Peygamberin geldiğini işittiğim zaman bir titreme beni tuttu. Hattâ zan ettim ki az kalsın efendimin üzerine düşeceğim. Böylece hurma ağacından indim ve onun amcasının oğluna : Ne diyor? Ne diyor? diye sordum. Bunun üzerine efendim kızdı ve bana şiddetli bir şamar vurdu. Sonra dedi ki :

— Sana ne, ne der desin! Sen işine dön. Ben · Bir şey yok, ancak, istedim ki onun dediği şeyin sâbit olup olmadığını anlayayım, diye cevap verdim.

Selmân, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde hediyesiyle birlikte gelip öğrenmek istemesi

Yanımda toplamış olduğum bir şey vardı. Akşamladığım zaman onu aldım sonra onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, O Kuba'da iken götürdüm, yanına girdim ve dedim :

Bana haber geldi ki sen sâlih bir adamsın. Ve seninle birlikte de senin muhtaç garibler olan birtakım arkadaşların varmış. Yanımda sadaka için topladığım bir şey var. Ben sizi görüyorum ki, siz başkasından daha müstahaksınız. O sadakayı O'na yaklaştırdım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına : Yiyiniz, dedi. Ve kendisi elini çekti yemedi. Ben içimden dedim ki : Bu bir!.. Sonra ondan ayrıldım ve bir şeyler biriktirdim.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi. Sonra ona getirdim ve ben seni görüyorum ki sadakayı yemiyorsun. Bu ise bir hediyedir onu sana ikrâm ettim, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ondan yedi ve ashâbına emretti. Onlar da onunla birlikte yediler. İçimden dedim ki; bu iki... Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, O Ğarkad Bekiinde (285) iken geldim. Ashâbından (286) bir adamın cenâzesinin kaldırılmasına katılmıştı. Üzerimde ise benim iki şemle (287) vardı. O ise ashâbının içinde oturmakta idi. Ona selâm verdim, sonra döndüm ki sırtına bakayım. Acaba arkadaşımın bana vafettiği mührü görebilir miyim? diye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döndüğümü görünce bildi ki bana vasf olunan bir şey hakkında bilgi edinmek istiyorum. Böylece cübbesini sırtından attı ben mühüre baktım onu tanıdım, hemen üzerine kapandım; öpüyor ve ağlıyordum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki: Dön. Ben de döndüm önünde oturdum. Ve haberimi ona anlattım. Ey İbn-i Abbâs sana haber verdiğim gibi. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbının bunu işitmesinden memnun kaldı hoşuna gitti. Sonra Selmân kölelik ile meşgul kaldı. Hattâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir ve Uhud'a katılıp bulunamadı.

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m Selmân'a,
kölelikten kurtulması için mükâtebe ile emr etmesi**

Selmân dedi ki: Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki:

— Ey Selmân mukâtebe akdi yap.

Ben de sahibim ile üç yüz hurma ağacının çukurunu kazıp onları onun için dikip yaşatmakla ve bir de kırk okka altın ile mükâtebe akdi yaptım. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına dedi ki:

(285) Bakiü'l-Ğarkad: Medine halkının kabristanıdır. Medine'nin içindedir.

(286) O, Külsüm b. el-Hedm'dir. Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinden sonra müslümanlardan ilk vefât eden kimse idi. Çok geçmedi ki öldü. (Taberi, Ravz ve Şürrâh es-Siret'e mürâcaat et).

(287) Şemle: Kalınca bir giysidir ki, insan onunla dürülür.

— Kardeşinize yardım ediniz.

Onlar da bana hurma ağaçlarıyla yardım ettiler. Bir adam otuz vediye (288) = fide ile, bir adam yirmi fide ile, biri onbeş fide ile, bir adam on tane ile, adam yanında bulunan bir miktar ile yardım ederek benim için üç yüz fide toplandı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bana dedi ki :

— Ey Selmân git ve onlar için çukurlar kaz. Bitirdiğin zaman bana gel ben kendim onları elimle koyayım.

— Çukurları kazdım ve arkadaşlarım bana yardım ettiler. Nihâyet bitirdiğim zaman ona geldim ve ona haber verdim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benimle birlikte onlara doğru çıktı. Ona fideleri yaklaştırmaya başladık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu eli ile koyuyordu. Nihâyet bitirdik. Selmân'ın nefsi elinde olana yemin ederim ki, onlardan hiçbir fide kurumadı = ölmedi. (289) Böylece hurma ağaçlarını ödedim. Yalnız mal kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e madenden (290) tavuk yumurtası kadar bir altun getirildi. Bunun üzerine dedi ki :

Mükâteb olan Fârisi ne yapıyor? diye sordu. Ben ona çağırıldım, bana dedi ki :

Bunu al ve onların üzerinde bulunan borcunu öde ey Selmân.

Dedim ki : Yâ Resûlallah bu üzerimde bulunan borcu kapatmaz. Buyurdu ki :

Onları al, şüphesiz Allah yakında onlarla senin borcunu ödeyecektir. Ben :

O altını aldım ve onlar için tarttım. Selmân'ın nefsi kudret elinde olana yemin ederim ki, kırk okka geldiler. Böylece onların hak-

(288) Fide dediğimiz dikilmeğe elverişli çubuk şeklindeki küçük ağaçlara Arapça'da vediye denilir.

(289) Denilir ki : Selmân eliyle bir tek fide dikti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise geri kalanların hepsini dikti. Onların hepsi tutundular. Bir tek Selmân'ın diktiği tutunamadı. (Ravz el-Ünûf'e mürâcaat et).

(290) Maden. altun. gümüş. demir ve benzeri cevherlerin bittiği yer demektir.

larını ifâ ettim. Ve Selmân âzâd oldu. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Handek'de hür olarak bulundum. Sonra onunla birlikte hiçbir vak'ada hazır bulunmağı kaçırmadım.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yezid b. Ebi Habib, Abdul-Kays'dan bir adamdan, o da Selmân'dan naklederek onun şöyle dediğini haber verdi :

— Ya Resûlallah, bunlar benim üzerimde olan borçlarımı nasıl kapatır dediğim zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları aldı ve diline sürdü. sonra şöyle dedi :

— Onları al ve borçlarını ver.

Ben de aldım ve bütün haklarını kırk okiyye olarak verdim.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi. Dedi ki bana, ittiham etmediğim bir kimse, Ömer b. Abdul-Aziz b. Mervân'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Selmân el-Fârisi'den haber aldım ki, o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e durumunu haber verdiği zaman şöyle dedi ki, Ammuriye'nin sâhibi ona şöyle demiş :

Şam topraklarında şöyle şöyle git, orada iki orman arasında bir adam vardır ki her sene bu ormandan ötekine yardım dileyerek çıkar. Hastalar ona görünürler. Onlardan hiç bir kimseye duâ etmez ki o şifâ bulmasın. Araştırdığın bu dini ona sor. O sana ondan haber verir. Selmân dedi ki : Çıktım nihâyet bana vasf edilen yere geldim ve insanları hastalarıyla birlikte orada toplanmış olarak buldum. İşte o gece o adam bir ormandan ötekine çıktı. Halk hastalarıyla onun etrafını sardılar, duâ ettiği her hasta şifâ buluyordu. Kalabalıktan onu görmeğe imkân bulamadım. Nihâyet girmek istediği ormana giriyordu ki ancak bir tarafını gördüm. Ona kavuştum. Bu kim? dedi ve bana baktı. Dedim ki : Allah seni bağışlasın, bana İbrâhim'in Hanif dininden haber ver. Dedi ki : Sen bir şeyi soruyorsun ki, bu gün insanlar onu sormuyorlar. Bir Peygamberin zamanı yaklaşmıştır, bu dinle Harem ehlinde gönderilecektir. Sen ona git o seni o dine götürür, dedi. Sonra ormana girdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Selmân'a dedi ki :

— And olsun ki ey Selman, eğer bana doğru söyledin isen sen İsâ b. Meryem (291) ile karşılaşmışsın, demektir.

(291) Süheylî, bu hadis üzerine konuşurken dedi ki : «Bu hadisin senedi kesiktir. Senedinde meçûl bir adam vardır. Ve denilir ki o adam Hasân b.

**VARAKA B. NEVFEL B. ESED B. ABDİL-UZZÂ VE
UBEYDULLAH B. CAHŞ VE OSMAN B. EL-HUVEYRİS
VE ZEYD B. AMR B. NÜFEYL'İN BAHSİ**

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyş bayramlarından bir bayramda putun yanında toplandı- lar. Onu tâzim ediyor ve onun için develeri kurban ediyorlardı. Ve önünde ibâdet ediyor ve etrafında dönüyorlardı. Bu onlar için her sene bir gün, bir bayram idi. Onlardan dört kişi gizli konuşarak on- lardan ayrıldılar. Sonra :

— Birbirimize karşı doğru hareket edelim, birbirimizi gizleyelim, dediler ve anlaştılar. Onlar Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdi-Uzzâ b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b Luayy; Ubeydullah b. Cahş b. Riâb b. Yamer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Çanm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme — ki onun anası Ümeyme bint-i Abdulmuttalib'dir — Os- man b. Huveyris b. Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy; Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdil Uzza b. Abdillâh b Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adıyy b. Kâb b. Luayy'dır. Birbirine dediler ki : Öğrenelim, Allaha and ol- sun kavmimiz hiç bir şey üzere değildir! Babaları İbrâhim'in dinini saptırmışlar! Nedir bu kendisini tavâf edeceğimiz taş ki, ne iştir ne görür ne zarar verir ne fayda verir! Ey kavmimiz, kendiniz için bir din arayınız. Çünkü siz Allaha and olsun ki, bir şey üzere değilsiniz. Böylece bunlar Hanif dinini = İbrâhimin dinini arayarak memleket- lere dağıldılar.

Varaka ve İbn-i Cahş'ın kavuşmaları

Varaka b. Nevfel Hıristiyanlıkta karar kıldı ve onlardan kitap- ları okuyup araştırdı nihâyet Ehl-i Kitâb'dan bir ilim öğrendi. Ube- ydullah b. Cahş ise içinde bulunduğu karışık durum üzere kalmak- ta devam etti. Nihâyet müslüman oldu. Sonra müslümanlarla birlik- te Habeşe hicret etti. Ve karısı Ümm-i Habibe bint-i Ebi Süfyân müs- lüman bir kadın olarak onunla birlikte bulunuyordu. Ubeydullah Habeşe geldiği zaman hıristiyan oldu. İslâm'dan ayrıldı. Nihâyet ora- da hıristiyan olarak öldü.

Amâredir. Bu onların ittifakı ile zayıftır. Eğer hadis sahih ise metninde yanlış bir şey yoktur.»

**İbn-i Caşhuristiyandan sonra Habeş'e'nin
müslümanlarıyla konuşmaları**

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Cafer b. el-Zübeyr şöyle haber verdi :

Ubeydullah b. Caşhuristiyanaştığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına rastlıyordu. Onlar Habeş topraklarında idiler. Ve şöyle diyordu : Biz gördük, siz ise henüz görmek için göz arıyorsunuz. Ve henüz göremiyorsunuz.

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbn-i Caşhur'in
ölümünden sonra onun karısı ile nikâhlanması**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan sonra onun karısı Ümm-i Habibe bint-i Ebi Süfyan b. Harb ile evlendi.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Ali b. Hüseyin haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada Necâşi'ye Amr b. Ümeyye el-Damri'yi gönderdi. Necâşi onun (Peygamber) için o kadına dünürçülük yaptı ve o kadını onu nikâhladı ve o kadının mehrini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerine dört yüz dinâr olarak verdi. Muhammed b. Ali dedi ki : Abdulmelik b. Mervân'ın kadınların mehrini dört yüz dinâr üzerine dondurmasının bundan dolayı olduğunu bildik. O kadını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teslim eden ise Hâlid b. Said b. el-Âs idi.

**İbn-i-Huveyris'in Hıristiyanlığa geçmesi ve
Rum Kralı Kayser'e (*) gitmesi**

İbn-i İshâk dedi ki :

Osman b. el-Huveyris'e gelince o, Rûm meliki Kayser'in yanına geldi ve Hıristiyanlaştı. Orda güzel bir makam ve mertebe buldu.

(*) Onun olayı şudur ki : Kayser Osman'a tac giydirmiş ve onu Mekte'nin idaresine tâyin etmişti. Bu emri onlara getirdiği zaman bir melike itaat etmekten çekindiler. El-Esved b. Esed b. Esed b. Abduluzza bağırды :

İbn-i Hişâm dedi ki : Osman b. el-Huveyrîs'in Kayser'in yanında durumu hakkında çok lâf vardır Fakat başta anlattığım sebepten dolayı kısa kesiyorum.

Zeyd b. Amr, kavuştuğu şey ve ondan nakl olunanlar

Zeyd (292) b. Amr b. Nüfeyl'e gelince o durdu, ne yahüdüliğe ne hıristiyanlığa girmede. Fakat yine kavminin dini olan müşriklikten ay-

Dikkat olunsun ki, Mekke diridir, erkektir, bir krala itaat etmez. Böylece Osman'ın murâdı tamamlanmadı. Bu konuda daha değişik şeyler de rivâyet edilmiştir :

Bu Osman'a patrik deniliyordu Geriye çocuk bırakmamıştır. Şam'da zehirlenmiş olarak öldü. Onu Melik Amr b. Cefne el Ğassâni zehirledi. (Ravz el-Ünüf'e mürâcaat et).

(292) Süheylî Zeyd'in putlar üzerine boğazlananı yemeyi terketmesine temas ettikten sonra dedi ki : «Bunda bir suâl vardır : Nasıl oldu da Allah Zeyd'i putların üzerine kesilen hayvanları ve Allahın isminin üzerine zikr olunmadığı şeyleri yemeyi terketmeğe muvaffak kıldı. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) câhiliyede bu fazilete daha evlâ idi? Cevap iki cihettendir :

Birinci cevap : Hadisten : Vahy öncesi Beldhte Zeyd. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaştığı zaman onlara takdim edilen sofradan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yediği anlaşılıyor. Hadisin metni şöyledir : «Onlara sofraya takdim edildiği zaman Zeyd. «Allah'ın ismi üzerinde zikredilmediği şeyi yemem» dedi.

İkinci cevap : Zeyd bunu düşündüğü bir görüş ile yapmış : geçmiş bir şer' ile yapmamış. İbrâhîm'in şer'inde yalnız laşe etinin yenilmesinin haram kılınması vardır. Allahın gayrına kesilen bir şeyin haram kılınması yoktur. Bunun haram kılınması ancak İslâm'da nâzil olmuştur Bâzı usulcüler derler ki : Eşya şer'in vürûdünden önce ibahat üzeredir. Eğer bununla hüküm versek ve : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) putlar üzerine boğazlanan şeylerden yedi desek mübâh bir fiili yapmış demektir. Eğer ondan yememiş ise bir işkâl yoktur. Ve eğer dersek ki : O kurbanlar ne helâldir, ne de haramdır ki sahîh de budur. Özellikle kesilen hayvanlar konusunda eski şer'in helâl kılması asıldır. vardır. Koyun, deve bizden öncekilerin dininde Allah Teâlâ'nın kendisini helâl kıldığı şeyler ve benzerleri gibi. Önceden olan bu helâl kılınmaya, onların icad ettikleri haram kılmalar tesir etmez. İslâmiyet gelinceye kadar bu hüküm böyle idi. Nihâyet Allah Sübhânehu :

rıldı. Putlardan, ölü hayvan etini ve kanı ve putlara karşı boğazlanan hayvanları yemekten uzak durdu ve kız çocukları diri diri öldürmekten (293) sakındırırdı. İbrâhim'in Rabbine ibâdet ederim, dedi. Kavminin ayıplarım göstererek açıktan onlara tavır âldu.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Hişâm b. Urve, babasından, o da anası Esmâ bint-i Ebi Bekr (Radiyallahü anhümâ)'dan naklen haber verdi ki : Esmâ şöyle dedi :

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i ihtiyar ve sırtını Kâbe'ye dayamış şöyle diyerek gördüm. -Ey Kureyş topluluğu, Zeyd b. Amr'ın nefsi kudret elinde olana yemin ederim ki, sizden benden başkası hiçbir kimse İbrâhim'in dini üzere yoktur. Sonra şöyle diyordu : Ey Allahım, şâyet yönlerin hangisinin sana daha sevgili olduğunu bilseydim, onunla sana ibâdet ederdim, fakat onu bilmiyorum. Sonra da avucunun içi üzerine secde ediyordu.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana haber verildi ki : Onun oğlu Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Ömer b. el-Hattâb — ki amcasının oğludur — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki :

Zeyd b. Amr için istiğfar edelim mi? Buyurdu ki :

Evet. Çünkü o bir tek ümmet olarak ba's olunacaktır.

«وَلَا تَكُونُوا مِمَّنْ ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ» .

«Üzerine Allahın isminin zikir olunmadığı şeylerden yemeyiniz» kavlini inzâl buyurdu ve bunları haram kıldı. Görmez misin ki : Ehl-i Kitabın boğazladıkları hayvanlar bizim indimizde önceki bir şer' ile helâl kılmanın aslı üzerine bâki kalmış. Bu helâl kılmada onların icad ettikleri küfür ve haça tapmaları tesir etmez. Aynı şekilde putperestlerin kesmiş oldukları hayvanlar da geçmiş şer' ile helâl kılınmış idi. Nihâyet Kur'ân onu harâm kılmakla ayırdı.

(293) Denildiğine göre. Zeyd adama, kızını öldürmek istediği zaman : Onu katletme, onun tâyinini ben sana öderim, derdi ve kızını alırdı, kız büyüdüğü zaman babasına derdi ki : Eğer dilersen onu sana vereyim ve eğer dilersen onun mâişetini senden alırım.

Sa'saa b. Muâviye, Ferazdak'ın dedesi de, (Allah ona rahmet etsin) bunun aynisini yapardı. Müslüman olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sordu ki : Benim için bunda bir ecir var mıdır? Buyurdu ki :

«Senin için onun sevabı olmuştur. Çünkü Allah sana İslâm nimetini verdi.»

Kavminin dininden ayrılışı hakkında Zeyd'in şiiri

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, kavminin dininden ayrılışında ve bu hususta onlardan karşılaştıkları hakkında şöyle dedi :

أَرَبًا وَاحِدًا أَمْ أَلْفَ رَبِّ
عَزَلْتُ اللَّاتَ وَالنَّزْمَى جَمِيعًا
فَلَا النَّزْمَى أَدِينُ وَلَا إِنْتَبِيهَا
وَلَا هُبَلًا أَدِينُ وَكَأَنَّ رَبَّنَا
عَجِبْتُ فِي اللَّيَالِي مُعْجِبَاتٍ
يَأْتِيَنَّ اللَّهُ قَدْ أَفْنَى رِجَالًا
وَأَتَى آخَرِينَ بِيَرِ قَوْمٍ
وَيُنَا الرَّهَ يَغْتَرُّ نَابَ يَوْمًا
وَلَكِنَّ أَعْبُدَ الرَّحْمَنَ رَبِّي
فَقَتَوَى اللَّهُ رَبِّكُمْ إِحْضَطُوهَا
تَرَى الْأَبْرَارَ دَارِمَ جِنَانٍ
وَخَزِيٍّ فِي الْحَيَاةِ وَإِنْ بَمَوْتًا
أَدِينُ إِذَا تَقَسَّتُ الْأُمُورُ
كَذَلِكَ يَفْعَلُ الْخَلْدَ الصُّورُ
وَلَا صَمْتِي بَنِي عَمْرٍو أُزُورُ
لَنَا فِي الدَّهْرِ إِذْ حَلَمِي يَسِيرُ
وَفِي الْأَيَّامِ يَمُرُّهَا الصَّبِيرُ
كَثِيرًا كَانَ شَأْنُهُمُ الْفُجُورُ
فَيُرِيْلُ مِنْهُمْ الْيَطْفُلَ الصَّبِيرُ
كَأَنَّ يَرْوَحُ النَّفْسُ الطَّيِيرُ
لِيَنْفِرَ ذَنبِي الرَّبِّ الْفَقُورُ
مَتَى مَا تَحْفَظُوهَا لَا تُبُورُوا
وَاللِّكْفَارِ حَامِيَةٌ سَمِيرُ
بِلَأُقُوا مَا تَنْصِبُ بِهِ الصُّدُورُ

«İşler taksim olunduğu zaman bir tek Rabbe mi yoksa bin tane Rabbe mi ibâdet edeceğim. (294)

(294) Uzzâ birikmiş bir araya gelmiş birtakım hurma ağaçları idi. Amr b. Lahy zikr olunduğuna göre onlara dedi ki, Rab kışın Tâifde latın yanında kalır ve yazın da Uzzâ'nın yanında kalır. Böylece onları tâzim ettiler ve onlara ev yaptılar ve onlara, Kâbe'ye hediye verdikleri gibi hediye veriyorlardı. Bu, o puttur ki. Resûlullah (Sallallahüâ Aleyhi ve Sellem) Hâlid b. Velid'i onu yıkması için gönderdi. Onun hizmetcisi ona dedi ki : Ey Hâlid ondan sakın, çünkü o ayırır ve parçalar keser Hâlid ise, onu yıktı yalnız kökleri ve temelleri kaldı. Bunun üzerine onun kayyımı dedi : Allaha yemin ederim ki

Lât ve Uzzâyı hep birlikte azlettim, çok sabırlı salâbetli kimse böyle yapar.

Ne Uzzâya ibâdet ederim ne de onun iki kızına Ve ne de Benî Amr'ın iki putunu ziyaret ederim.

Ne de Hübel'e ibâdet ederim, yeni aklım kestiği zaman eski zamanda o bizim için bir rab idi.

Hayret ettim ve gecelerde ve gündüzlerde hayret verici şeyler vardır ki, Basir, onları bilmektedir.

Söyle ki: Allah çok adamları yok etti ki onların şanları fışk ve fücûrdur.

Diğer birtakımlarını ise kavmin iyileriyle geriye bıraktı.

Böylece onlardan küçük çocuk büyür gelişir genç hâle gelir.

Bir ara kişi hiddetten sonra sâkin olur bir gün döner nitekim ağacın uçan dalı titrer yeşerir ve düşmesinden sonra yaprağı yeniden biter.

Fakat Rabbim Rahmân'a ibâdet ederim ki, çok bağışlayan af eden Rab günâhımı bağışlasın.

O halde Rabbinizin takvâsına sâhip çıkm.

Onu ne zaman tutarsanız helâk olmazsınız.

Görürsün ki iyi kimselerin yurdu cennetlerdir.

Kâfirler için ise sıcak ve alevli cehennem vardır.

Dünyâ hayâtında zillet ve rüsvaylık, eğer ölürlerse kendisiyle göğüslerin daraldığı şeyle karşılaşırlar.»

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl yine aşağıdaki şiirini söyledi. İbn-i Hişâm dedi ki: O şiir Ümeyye b. Ebi es-Salt'a âiddir. Onun için olan bir kasidede geçmektedir. Ancak ilk iki beyt ve beşinci beyt ve sonraki beyt onun değildir. Birinci beytin son mısraı ise İbn-i İshâk'ın gayrından nakl edilmiştir.

إِلَى اللَّهِ أُهْدِيَ مِدْحَتِي وَتَنَائِيَا	وَقَوْلًا رَصِينًا لِأَبْنِي الدَّهْرِ بَاقِيَا
إِلَى الْمَلِكِ الْأَعْلَى الَّذِي لَيْسَ قَوْفُهُ	إِلَٰهٌ وَلَا رَبٌّ يَكُونُ مُدَانِيَا
أَلَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِيَّاكَ وَالرَّدَى	فَإِنَّكَ لَا تُنْحِي مِنِّي اللَّهُ حَافِيَا
وَإِيَّاكَ لَا تَجْمَلُ مَعَ اللَّهِ غَيْرُهُ	فَإِنَّ سَبِيلَ الرُّشْدِ أَصْبَحَ بَادِيَا

o yeniden gelir ve elbette kendisine bunu yapan kimseden intikamını alır. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hâlid'e kalan kısmını kökünden sökmesini emretti. o da gitti köklerini de söktü.

حَتَانِيكَ إِنِّ الْإِنِّ كَانَتْ رَجَاءَهُمْ وَأَنْتَ إِلَاهِي رَبَّنَا وَرَجَائِيَا
 رَضِيَتْ بِكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا فَلَنْ أَرَى أَدِينُ إِلَّاهَا غَيْرَكَ اللَّهُ تَائِيَا
 [أَدِينُ رَبِّي يُسْتَجَابُ وَلَا أَرَى أَدِينُ لِمَنْ لَمْ يَسْمَعْ النَّعْرَدَاعِيَا]
 وَأَنْتَ الَّذِي مِنْ فَضْلِ مَنْ وَرَحْمَةٍ بَعَثْتَ إِلَى مُوسَى رَسُولًا مُنَادِيَا
 فَتَلَّاهُ يَا ذَهَبُ وَهَارُونَ فَادْعُوا إِلَى اللَّهِ فِرْعَوْنَ الَّذِي كَانَ طَاغِيَا
 وَقَوْلَاهُ : أَنْتَ سَوَّيْتَ هَذِهِ بِلَا وَتَدِّ حَتَّى اِطْفَأَتْ كَمَا هِيََا
 وَقَوْلَاهُ : أَنْتَ رَفَعْتَ هُدْيَهُ بِلَا عَمْدٍ أَرْفِقُ إِذَا بِكَ بَائِيَا
 وَقَوْلَاهُ : أَنْتَ سَوَّيْتَ وَسَطَهَا مُبِيرًا إِذَا مَا جَنَّهُ اللَّيْلُ هَادِيَا
 وَقَوْلَاهُ : مَنْ يُرْسِلِ الشَّمْسَ غُدُوَّةً فَيُصْبِحُ مَا مَتَّتْ مِنَ الْأَرْضِ صَاحِيَا
 وَقَوْلَاهُ : مَنْ يُنْبِئُ الْحَبَّ فِي التَّرْيِ قَيْصِيحُ مِنْهُ ائْتَلُ بِهِمْ رَائِيَا
 وَيَخْرُجُ مِنْهُ حَبٌّ فِي رُءُوسِهِ وَفِي ذَلِكَ آيَاتٌ لِمَنْ كَانَ وَاعِيَا
 وَأَنْتَ بِعَقْلِ يَنْكَ تَجَمَّيْتُ بُونَا وَقَدْ بَاتَ فِي أَضْمَانِ حُوتٍ لَيَالِيَا
 وَإِنِّي [وَ] لَوْ سَبَّحْتَ بِاسْمِكَ رَبَّنَا لِأَكْثَرِ، إِلَّا مَا عَفَرْتَ، حَطَائِيَا
 قَرَّبَ الْعِبَادِ إِلَيَّ سَبِيًّا وَرَحْمَةً عَلَى وَبَارِكْ فِي بَنِي وَمَالِيَا

«Ancak Allaha medhimi ve senâmi hediye ederim, zaman bâki oldukça beni zayıf düşüremeyeceği mühkem sâbit bir sözü hediye ederim.

Melik-i Alâya hediye ederim ki, Onun üstünde hiçbir ilâh yoktur, ondan başka dost olacak Rab yoktur.

Uyansız ol ey insan ölüm sanadır.

Çünkü sen Allah'dan bir gizlenici olarak gizlenemezsin.

Seni sakındırıyorum, Allah'dan gayrını ortak kılma, çünkü doğru yol artık âşikârdır.

Biz şerleri defetmeyi ve hayrı senden diliyoruz.

Onların umudu ise cinlerdir. (295)

(295) Kamus'ta dedi ki : Cinn, cinden bir kabiledir. Kilâs es-sûd elbehm

U'mudumuz ise sensin.

Ey Allahım, sana Rabb olarak râzı olduk.

Ey Allahım, senin gayrın ikinci bir ilâha ibâdet etmeyi elbette ve aslâ düşünemeyiz.

Bir Rabb'a ibâdet ederim ki, duâ edenlerin duâsı onun tarafından kabul olunur ve hiçbir zaman duâ edeni iştımayan bir kimseye ibâdet etmem.

Ve Sen O zât-ı Âlâsın ki nimet ve rahmetin fazlından Mûsâ'ya nidâ etmekte olan bir Resûl = elçi gönderdin.

Ve ona dedi ki, Ey Mûsâ ve Hârûn gidin ve azmış olan Fir'avn'ı Allaha çağırın.

Ve ona deyiniz ki, sen misin işte bu yeri kazıksız olarak düz tutan böylece olduğu gibi sükûn üzere kalmasını sağlayan.

Ona deyiniz ki, sen misin işte bu göğü direksiz yüksekte tutan.

O takdirde sen binâ kılıcı olarak ne şefkatlisin!

Ona deyiniz ki, sen misin oranın ortasında nurlandırıcı yıldızı gece karanlık olduğu zaman yol gösterici olarak tutan.

Ona deyiniz ki, sabahleyin güneşi kim gönderir.

Böylece yerden temas ettiği her yeri ışıklatmış olur.

Ona deyiniz ki, daneyi toprakta kim bitirir.

Böylece ondan yeşillikler yer yüzünde zâhir olarak hareket etmiş olur.

Ve ondan onun uçlarında danesi çıkar ve bunda ise aklı olan beyni olan kimseler için birçok âyetler âlâmetler vardır.

Sen misin senden bir fazıl ile Yûnus'u kurtaran.

Halbuki o gecelerce balığın âzâları içinde gecelemiştir.

Ve ben ey Rabbimiz, tesbih etsem de namaz kılsam da ona dayanmam ancak «Senin isminle Rabbimiz hatalarımı af et» duâsını çok ederim.

Namaz kılsam da itimad etmem, ancak sana duâ etmeme ve benim hatalarımı af etmene, mağfiret etmene itimad ederim.

Ey kulların Rabbi, bana ata ve rahmet ilka eyle ve benim çocuklarım ve malımı mübârek eyle.

Zeyd b. Amr karısı Safiyye bint-i el-Hadramî'ye itâb ederek aşâğıda gelecek olan şiiri söyledi.

onlardandır. Veya cinlerin sefilleri ve onların zayıflarıdır. Veya onların zayıflarıdır. Veya onların köpekleri veya cin ile ins arasında bir mahlûktur.

Hadrami'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Hadrami'nin ismi : Abdullah b. Ammâd b. Ekber'dir. Sadeî kabilesinden birisidir. Sadeî'in ismi, Amr b. Mâlik'dir. Bu, Sekûn b. Eş-res b. Kindi sülâlesinden birisidir. Denilir ki : Kinde b. Sevr b. Murta' b. Afir b. Adıyy b. el-Hâris b. Mürre b. Üdd b. Zeyd b. Mihse' b. Amr b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir. Denilir ki : Murta' b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir.

Zeyd'in karısı Safiyye'nin, Hattâb ile bir olup kendisine karşı muhâlefet etmelerine karşı karısına itâbı hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Zeyd b. Amr Mekke'den çıkmaya azm etmişti ki, İbrâhim (Aley-hisselâm)'in dini Hanifiyye'yi bulmak üzere yer yüzünde yürüyüp dolaşsın. Saîyye bint-i el-Hadramî onun her yola çıkmaya hazırlık yaptığını gördüğü zaman onu Hattâb b. Nüfeyl'e bildiriyordu. Hattâb ise Nüfeyl'in oğlu olup Zeyd'in amcası idi. (296) Aynı zamanda Zeyd'in ana bir kardeşi idi de. Hattâb onu kavminin dininden ayrılmasına karşı kınıyordu. Hattâb Safiyye'yi bununla görevlendirmiş onu vekil kılmişti ve demişti ki : Onun bu işe niyet ettiğini gördüğün zaman bana bildir. Bunun üzerine Zeyd şöyle dedi :

لَا تَحْبِيْبِي فِي الْمَوَا نِي صَوِّ مَا دَابِي وَدَابِي
إِنِّي إِذَا خِفْتُ الْمَوَا نِي مُشِيْعٌ ذُلُّ رِكَابِي
دُعْمُوْسُ أَبْوَابِ الْمَلِكِ وَجَابِي لِلْحَرْقِي نَابِي
قَطَاعَ أَسْبَابِي تَذَلُّ بِسَمِيْرِ أَقْرَانِي صَابِي

(296) Çünkü Zeyd'in anası — ki Ceydâ bint-i Hâlid b. Câbir b. Ebî Habîb b. Fehm'dir — Nüfeyl b. Abduluzâ'nın karısı idi. Nüfeyl'den Hz. Ömer'in babası Hattâb'ı doğurdu. Sonra Nüfeyl öldü karısı dul kaldı ve bunun üzerine Nüfeyl'den üvey oğlu Amr ile evlendi ve ondan Zeyd'i doğurdu. Bu, tarz evlenme câhiliyye ehlinin yapmakta olduğu bir nikâh idi (El-Eğani c. 3. s. 113, Darul Kütüb Tahî'na mürâcaat et).

وَأَمَّا أَخَذَ الْمَوَا نُ الْعِيرَ إِذْ يُوحَىٰ إِهَابَهُ
 وَبَعُولَ إِنِّي لَا أُذِلُّ بِصِكَ جَنَبِيَّ صَلَابَهُ
 وَأَبِي ابْنَ أَبِي ثُمَّ عَمِّي لَا يُؤَاتِبُنِي خِطَابَهُ
 وَإِذَا يُعَاتِبُنِي يَسُو قُلْتُ أَعْيَابِي جَوَابَهُ
 وَكَبُرَ أَشَاءُ لَقُلْتُ مَا عِنْدِي مَفَاحِيهُ وَبَابَهُ

«Ey Safiyyem beni zillet ve hakaretle haps etme.

Benim âdetim onun âdeti değildir.

Ben zillet ve hakareten korktuğum zaman, üzengileri alçalmış bir bineğin şecaatli bir binicisiyimdir.

Meliklerin kapılarının kurdudur, onlara çok girip çıkar ve onun yaşlı devesi çölleri kat eder.

İpleri çok kesicidir onun güçlükleri ipler olmaksızın inkiyad eder.

Deveyi zillet ve hakaret ancak o, derisini yardığı zaman, tutar.

Deve der ki yükünün yanlarına vurmasıyla ben zelil olmam alçalmam.

Benim kardeşim, anamın oğlu, amcamdır, (297) onun hitâbı bana müvâsik gelmez.

Beni bir kötülükle itâbda bulunduğu zaman derim ki, onun cevâbı bana zor mu gelir?

Şâyet muzdar bırakırsa elbette derim ki :

Benim yanımda onun atahtarları ve kapıları yoktur.»

Zeyd'in Kâbe'ye istikbâl etmiş olduğu zamanki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi : Zeyd b Amr b. Nüfeyl'in âilesinden baba haber verildi ki : Zeyd Mescidin içinde Kâbe'ye yöneldiği zaman şöyle dedi :

عُدْتُ عِمَّا عَادَ بِهِ إِبْرَاهِيمَ مُسْتَعْبِلَ الْقِبْلَةِ وَهُوَ قَائِمٌ

Hak olarak hak olarak kulluk etmekte ve kölelik etmekte emrine hâzırım.

(297) Hattab. Nüfeyl'in oğludur. Nüfeyl ise Amr'ın ve Hattab'ın babasıdır. Amr Zeyd'in babasıdır. Dolayısıyla Hattab Zeyd'le ana bir kardeş iken Amr'le baba bir kardeş olduğundan onun amcasıdır.

«İbrâhim'in ayakta kibleye yönelerek sığındığı şeye sığındım.»

O şöyle dedi :

أَنْبِيَّ لَكَ اللَّهُمَّ عَانَ رَاغِمٍ مَهْمَا تُجِئْنِي فَإِنِّي جَائِمٌ
الْبِرِّ أَنْبِيَّ لَا الْخَالُ . لَيْسَ مُهَجَّرَكُنْ قَالَ .

«Senin için yerden yere koşarım.

Ey Allahım ben esirim alçak gönüllü burnu yüzü yerde bir kimseyim.
Ne zaman bana teklif edersen ben teklifi en güç şartlarla yerine getiririm.»

İyiliği ararım kibri ve kuruntuyu değil.

Hiç gündüz öğlenin şiddetli sıcağından yürüyen kimse, kaylûle uykusuna dalmış istirâhat eden gibi olur mu?

Ibn-i Hişâm şöyle denildiğini rivâyet etti :

وَيُقَالُ : الْبِرُّ أَنْبِيَّ لَا الْخَالُ ، لَيْسَ مُهَجَّرَكُنْ قَالَ . قَالَ :

«İyilik bâkidir kibir kuruntu değil.

Öğlenin kızgın güneşinde yürüyen kimse kaylûle uykusuna dalan istirâhat eden gibi değildir».

Dedi ki : Onun;

«Kibleye yönelerek»

sözü bazı ehl-i ilimden menkuldur.

Ibn-i İshâk dedi ki : Zeyd b. Amr b. Nüfeyl şöyle dedi :

وَأَسَلْتُ وَجْهِي لِمَنْ أَسَلْتُ لَهُ الْأَرْضُ تَحْمِلُ صَخْرًا تَقَالَا
دَحَاهَا فَلَمَّا رَأَاهَا اسْتَوَتْ عَلَى الْمَاءِ أَرْسَى عَلَيْهَا الْجِبَالَا
وَأَسَلْتُ وَجْهِي لِمَنْ أَسَلْتُ لَهُ، الزُّنُ تَحْمِلُ عَذَابًا زُلَالَا
إِذَا هِيَ سِيَقَتْ إِلَى بَلَدَةٍ أَطَاعَتْ فَصَبَّتْ عَلَيْهَا سِجَالَا

«Bütün vücudumla kendisine yerin boyun eğdiği kimseye boyun eğdim.
Ağır büyük kuyuları taşıyan yer onun için onu döşedi.

Suyun üzerine durduğunu gördüğü zaman, üzerine dağları sâbit kıldı
ve dağlarla onları ağırlaştırdı.

Kendisine bulutların inkiyad ettiği kimseye bütün varlığımla inkiyad
ettim.

O bulutlar tatlı suları taşır.

Bir de bakarsın ki, onlar itâat eden bir beldeye suyunu bırakır ve böy-
lece oranın üzerine çok yağmur döker.»

Hattâb Zeyd b. Nüfeyl'in yolunu beklemesi

Zeyd'in Şâm'a gitmesi ve ölümü

Hattâb Zeyd'e eziyet veriyordu. Ve onu Mekke'nin yukarki tara-
fına çıkarttı. O da Mekke'nin karşısında Hirâ'ya (298) indi. Hattâb
Kureyş'in gençlerinden birtakım gençleri ve onların sefihlerinden
= ayak takımlarından birtakım kimseleri bununla vazifelendirdi ve
onlara şöyle dedi: Onu Mekke'ye girmeye bırakmayınız. Bunun üle-
rine ancak gizlice girebiliyordu. Bunu öğrendikleri zaman onu Hat-
tâb'a bildiriyorlardı ve onu Mekke'den çıkartıyorlar ve ona eziyet
veriyorlardı. Dinlerini bozmasını ve kimsenin dininden ayrılıp ona
tâbi olmasını istemediklerinden böyle yapıyorlardı. Kavminden olup
haram olan şeyleri helâl görenlere karşı Haremi büyüklüyor ve ona
tâzim ediyor ve şöyle diyordu:

لَا هَمَّ لِإِيَّيْ نَحْرِمُ لِأَحِلَّةٍ وَإِنَّ بَيْتِي أَوْطَأَ الْمَحَلَّةُ
عِنْدَ الصَّفَا لَيْسَ يَدِي مَصْلُهُ

«Ey benim Allahım, ben Haremde sakınım, Hill bölgesinde değil.

Ve benim evim mahallenin ortasıdır.

Yolu bilinmeyen bulunmayan gözden uzak bir yerde değil, Saja'nın
yanındadır.»

Sonra İbrâhim (Aleyhisselâm)'ın dinini arayarak Yuhûdî ve Hi-
ristiyan âlimlerinden sorarak çıktı. Nihâyet Musul ve bütün Cezire'-

(298) Hirâ bir dağdır ki ora ile Mekke arası üç mildir. Minâ'ya giden
kimsenin solunda.

yi aradı. Sonra döndü ve bütün Şam bölgesini dolaştı. Nihâyet Belka* topraklarından yüksek bir yerdeki bir râhibin yanına vardı. İddiâ ettiklerine göre Hıristiyanların ilmi onda son buluyordu. İbrâhim'in dini olan Hanifiyye'yi ona sordu. Râhip dedi ki :

— Sen bir din arıyorsun. Amma seni ona götürecek kimseyi göremezsün. Fakat bir peygamberin zamanı yaklaşmıştır ki senin çıktığın beldelerden çıkacaktır. İbrâhim'in Hanifiyye olan dini ile gönderilecektir. O halde ona kavuş. Çünkü o şimdi gönderilmiştir. Bu onun zamanıdır. Zeyd daha önce yahûdilik ve nasrâniliği denemişti, fakat hiç bir şeylerini beğenmemişti. Bu rahip bunu ona söylediği zaman hemen Mekke'ye gitmeye niyet ederek hızla çıktı. Nihâyet Lahm memleketine girdiği zaman üzerine saldırdılar ve onu katlettiler. Bunun üzerine Veraka b. Nevfel b. Esed ona ağlayarak şöyle dedi :

Veraka'nın Zeyd'e mersiyesi

رَشِدْتَ وَأَنْعَمْتَ ابْنَ عَمْرٍو وَإِنَّمَا	تَجَنَّبْتَ تَنْوَرًا مِنَ النَّارِ حَامِيًا
بِدِينِكَ رَبًّا لَيْسَ رَبًّا كَسِئَلِهِ	وَتَرَكْتَ أَوْثَانَ الطَّوَاغِي كَمَا هِيََا
وَإِدْرَاكِكَ الْبَيْتِ الَّذِي قَدْ طَلَبْتَهُ	وَلَمْ تَكُ عَنْ تَوْجِيدِ رَبِّكَ سَاهِيًا
فَأَصْبَحْتَ فِي دَارِ كَرِيمٍ مُقَامَهَا	تُمَلُّ فِيهَا بِالْكَرَامَةِ لِأَهْيَا
تُلَاقِي خَلِيلَ اللَّهِ فِيهَا وَلَمْ تَكُنْ	مِنَ النَّاسِ جَبَّارًا إِلَى النَّارِ هَاوِيَا
وَقَدْ تُنذِرُكَ الْإِنْسَانَ رَحْمَةً رَبِّهِ	وَلَوْ كَانَ تَحْتَ الْأَرْضِ سَبْعِينَ وَادِيًا

«Ey İbn-i Amr doğru yola erdin ve bunda çok ilerledin ve ancak kızgın olan cehennemden bir tandırdan uzaklaştın kurtuldun.

Kendisi gibi bir Rab olmayan bir Rabba ibâdet etmenle ve tâğilerin = Allah'dan başkasına ibâdet edenlerin putlarını olduğu gibi terketmenle bunu yapmış oldun.

(*) Belka, Dimeşk amilliklerinden bir memleketdir. Şam ile Vadi-i Kura arasındadır. Onun kasabası Umman'dır. Orada çok köyler ve geniş mezraalar vardır. (Mucem el-Bundan'a mürâcaat et).

Taleb edip aramış olduğun dine kavuşmanla ve Rabbin tevhidini unuttuğundan...

Böylece kendisinde ikamet etmek güzel olan bir yurttan oldun.

İkramlarla eğlenerken dönüyorsun

Orada Allah'ın Haliline = dostuna rastgeldin.

Hâviye cehenneme doğru yuvarlanmadın.

Cebbar olmadın.

İnsana Rabbinin rahmeti erişebilir.

Her ne kadar yedi kat yerin altında bir vâdide olsa bile.»

İbn-i Hişâm dedi ki : İlk iki beyt ile bir beyit Ümeyye b. Ebi's-Salt'a âid olan onun bir kasidesinde olduğu rivâyet olunur. «Tâgilerin putlarını» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ SELLEM)'İN İNCİL'DE BİLİNEREN SIFATI

Havâri Yuhannes'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müjde vermesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana ulaştığına göre İsa b. Meryem, ona Allah'dan gelen İncil'e, etbai için, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sıfatına dâir bildirdiği şeylerden, Havâri Yuhannis'in İncil'i İsa b. Meryem (Aley-hisselâm)'in devrini yazarken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında şöyle yazmıştır :

— Kim bana buğz ederse Rabbe buğz etmiş demektir. Şâyet benden önce hiçbir kimsenin yapmadıkları birtakım şeyleri onların huzurunda yapmasaydım onlar için bir hatâ olmazdı. Fakat bu andan itibaren onlar kibirlenerek hakkı kabûl etmediler ve zannettiler ki onlar bana ve Rabbe de gaalib olacaklardır. Fakat elbette Nâmûs'daki şu sözlerin tamamlanması lâzımdır : Onlar bana meccânen yâni boş olarak buğz ettiler. Ve şâyet Rabbin katından size Allah'ın göndereceği şu Münhemennâ ve Rabbin katından çıkmış olan bu Ruhul-Kuds gelse o benim için şahiddir ve siz dahi şahidsiniz. Çünkü eskiden beri siz benimle beraber idiniz. İşte bunun hakkında size söyledim ki şikâyet etmiyesiniz.

Münhemennâ, Süryânice Muhammed'dir. Bu Rumca ile ise Baraklidis'dir. (*) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).

PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN Bİ'SETİ

İbn-i İshâk dedi ki :

Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kırk yaşına vardığı zaman Allah Teâlâ onu âlemlere rahmet ve bütün insanlara müjdeleyici olarak gönderdi. (*) Allah Tebareke ve Teâlâ ondan önce gönderdiği her peygamberden ona iman etmesini, onu tasdik etmesini ve ona muhâlefet eden kimseye karşı ona yardım etmesini söz almıştı. Ve onlardan bu görevleri etbalarına iletmelerini de söz almıştı. Onlar da bu sözü yerine getirdiler. Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şöyle der :

« وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ حَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَضْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِشْرِي » أَيْ تَقَلُّ مَا حَقَّكُمْ مِنْ عَهْدِي « قَالُوا أَقْرَضْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا
وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ »

•Allah peygamberlerden şuna dâir misak aldı: Elbette size kitab ve hikmetler verdim. Sonra size, elinizdeki olan şeyi tasdik edici resûl gelmiştir. Elbette siz ona iman edeceksiniz ve ona yardım edeceksiniz. Dedi ki: İkrâr ettiniz mi ve size yüklediğim ahdimin

(*) Baraklit veya Faraklit, hak ile batılı birbirinden ayıran şahıs demektir. Peygamber Efendimizin en belirgin bir vasfıdır.

(*) Denilir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in biseti, Pazartesi günü idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Bilâl'a şu sözünü delil gösterirler: «Pazartesi gününün orucunu kaçırma. Çünkü ben o anda doğdum, onda gönderildim ve onda öleceğim.» Bu konuda başka şeyler de rivâyet edilmiştir. (Şerh-i Mevâhib ve Ravz'e mürâcaat et).

ağırlığını aldınız mı? Dediler ki ikrâr ettik. Dedi ki : O hâlde şahid olunuz ve ben de sizinle beraber şahidlerdenim.»

Böylece Allah, peygamberlerin hepsinden onu tastik etmelerini ve ona muhâlefet eden kimselere karşı ona yardım etmelerini âhid ve misak aldı. Onlar da bunu kendilerine iman eden ve kendilerini tastik eden bu iki kitâb ehlinde olan kimselere ilettiler.

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk gelen emir,
doğru (sâdık) rüyadır**

İbn-i İshâk dedi ki : Zühri Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (Radiyallahü anhâ)'dan bana zikr etti ki : Aişe ona şu haberi vermişti :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Allah ona ikramını ve onunla kullara rahmeti murâd ettiği zaman nübüvvetin kendisiyle ilk başlatıldığı şey, Ruyây-i Sâdika'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykusunda hiçbir rüyâ görmüyordu ki illâ sabahın aydınlığı gibi çıkardı. Âişe dedi ki : Allah Teâlâ ona halveti sevdirmişti. Ona tek başına halvet etmesinden daha sevgili hiçbir şey yoktu.

**Taşların ve ağaçların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem)'e selâm vermeleri**

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdul Melik b. Ubeydullah b. Ebi Süfyan b. Alâ b. Cârîye es-Sekafi, ki o âlim bir hâfız idi, şu haberi verdi : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah ona ikrâm ve peygamberliği vermeyi irâde ettiği zaman hâceti için çıktığında uzaklaşır. Öyle ki evler ondan kaybolurdu. Mekke'nin dağları arasındaki geçitlere ve vâdilerinin çukurlarına giderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiçbir taş ve hiçbir ağaca rastlamıyordu ki ona «Esselâmü Aleyke Yâ Resûlallah» (*) demesin. Etrafına, sağına, solu-

(*) Süheylî dedi ki : Bu selâm verme, zâhiren, hakiki selâm olduğu anlaşılır. Allah o mahlûkatı konuşTURUR. Nitekim gövdesine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dayanıp hutbe okuduğu ağacı inlettği gibi. Fakat ses ve harfden ibâret olan söz için hayât ilim ve irâde şart değildir. Çünkü o, sair sesler gibi bir sestir. Ses ise ekserin kavline göre arazdır. Onda kimsenin muhâlefeti olmayıp ancak Nazzam muhâlefet etmiştir O iddiâ eder ki : O bir cisimdir. Eş'ârî sesi, cevherlerin birbirine vurmaı diye târif eder. Ebû Bekir

na ve arkasına bakıyor, taş ve ağaçtan başka bir şey göremiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumda Allah'ın takdir ettiği kadar bir müddet kaldı. Sonra ona Cebraîl (Aleyhisselâm) Allah'ın ikrâmından ona getirdikleri ile Ramazan ayında Hira'da ona geldi.

Cebraîl (Aleyhisselâm)'in (yeryüzüne) inmesinin başlangıcı

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Vehb (299) b. Keysân — Âl-i Zübeyr'in mevlâsı — haber verdi ki, şöyle dedi :

Abdullah b. Zübeyr'den işittim ki o, Ubeyd b. Umeyr b. Katâde el-Leysi'ye şöyle diyor. Ey Ubeyd, Cebraîl (Aleyhisselâm) geldiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamberliğinin başlangıcı hakkında bize haber ver Nasıl olmuştu? Ben Abdullah b. Zübeyr ve yanındaki kimselere haber verirken hazır olduğum sırada Ubeyd dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her seneden bir ay Hira'da itikâf ederdi. Bu Kureyş'in câhiliyyede tehannüs ettiği şeylerden idi. Tehannüs : Teberrür = iyileşme demektir.

İbn-i İshâk dedi ki : Ebû Tâlib şöyle dedi :

dedi ki : Ses çarpışmanın kendisi değildir. Çarpışmanın neticesi olan bir mânadır. Sonunda söyledi : Şâyet kelâmın taşın ve ağacın kendisiyle kâim bir sıfat olduğu farz ve takdir olursa ve ses ondan ibâret olsa kelâm ile birlikte hayatın ve ilmin bulunmasının şart kılınması elbette lâzımdır, bundan kurtuluş yoktur, demiş. Bunların hangisinin doğru olduğunu en iyi bilen Allah'dır. Gerek hayat ve ilim ile olan bir kelâm olsun ki, taş onunla mü'min olur. Veyâ hayat ile olmayan mücerred bir ses olsun? Her iki vecihte de taşın konuşması Peygamberliğinden bir âlâmettir... Taşların selâm vermesinin, işte o yerlerde yerleşen ve oralarda yaşayan meleklerle hakikatta izâfe olunmuş olması da muhtemeldir. Böylece Allah Teâlâ'nın şu meâldeki kavli : «Köyden sor» (yâni köy halkından sor) kabilinden mecaz olur.

(299) O, Vehb b. Keysân el-Kareşidir. Âl-i Zübeyr Ebû Naim el-Medenî el-Muallim el-Mekki'nin kölesidir. Esmâ bint-i Ebî Bekr, İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer, İbn-i Zübeyr ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Ondandır ise Hişâm b. Urve, Eyyüb, Ubeydullâh b. Ömer ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Hicri yüz yirmi yedi senesinde vefât etti. Bir rivâyette : Yüz yirmi dokuz senesinde vefât etti. (Tehzib et-Tehzib'e mürâcaat et).

وَوَرَّ وَمَنْ أَرَسَى نَبِيرًا مَكَانَهُ وَرَاقِي لَبْرِقِي فِي حِرَاءِ وَنَازِلِ

«Sevr'e ve onun mekânına Sebir dağına sabit kulan kimseye, Hirâ'ya çıkması için ona yükselene ve inene yemin ederim.»

Tehannüs'ün mânası hakkında İbn-i Hişâm'ın lügat olarak araştırması

İbn-i Hişâm dedi ki: Arablar -Tehannüs ve tehannüf- derler. Bunlarla Hz. İbrâhim'in dini Hanifiyye'yi kast ederler. -Fa-yı -sa- ile değiştirirlerdi. Nitekim onlar kabir mânasında -cedese- ve -ce-defe- derler. Reûbe b. el-Accâc dedi ki:

لَوْ كَانُوا أَحْجَارِي مَعَ الْأَجْدَافِ

«Taşların cedeşler ile birlikte olsaydı.»

Yâni kabirler ile birlikte olsaydı. Bu beyt, onun için olan bir er-cüze de geçmektedir. Ebû Tâlib'in beyti ise onun bir kasidesinde geçmektedir ki, inşaallah yakında zikr edeceğiz.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki: Arab Sümme yerinde fümme. der. -Fa-yı -sa- ile tebdil ederler.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Vehb b. Keysân haber verdi ki: Ubeyd şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her sene bu ayda itikâf eder ona gelen miskinleri doyururdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu aydaki ibâdetini bitirdiği zaman evine girmeden önce ilk başladığı şey Kâbe olurdu. Ve onu yedi kere veya Allahın istediği kadar tavâf ederdi, sonra evine dönerdi. Nihâyet Allah Teâlâ'nın, onu elçi olarak gönderdiği senede, içinde ona ikram etmek istediği ay'a geldiği zaman — ki bu ay Ramazan ayıdır — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hira'ya çıktı. Nitekim daha önce de âilesi ile birlikte o taraflara çıkardı. Nihâyet Allahın kendisinde risâletiyle ona ikrâm ettiği ve kendisinde kullara rahmet olarak gönderdiği bir gece Cibril (Aleyhisselâm) Allah Teâlâ'nın emriyle ona geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Ben uyumaktayken Cibril (Aleyhisselâm) içinde bir kitab (300) bulunan atlastan bir sepet ile bana geldi ve dedi ki :

Oku. Dedim ki :

Ne okuyayım?

Bunun üzerine nefesimi öyle kesti hattâ zennettim ki artık ölüm geldi. Sonra beni serbest bıraktı. Ve Dedi ki :

Oku! Dedim ki :

Ne okuyayım? Yine nefesimi kesti ve ben zannettim ki işte ölüm gelmiştir. Sonra beni serbest bıraktı ve dedi ki :

Oku! Dedim ki :

Ne okuyayım? Yine nefesimi kapattı hattâ zan ettim ki işte ölüm gelmiştir. Sonra beni serbest bıraktı (301) ve dedi ki :

Oku. Dedim ki :

Neyi okuyayım? Böyle diyordum ki, kendimi onun bir daha öyle sıkmasından kurtarayım. Bunun üzerine dedi ki :

« أَقْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ
 أَقْرَأُ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ » .

-Rabbi'nin ismiyle oku. O ki yarattı. İnsanı bir parça alaktan yarattı. Oku. Senin Rabbin o Ekrem'dir ki kalem ile öğretti. İnsana bilmediği şeyleri öğretti-. Dedi ki :

(300) Bâzı müfessirler demişler ki :

« أَلَمْ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَأَرْبَابَ بِهِ »

«Elif Lâm Mim. İşte bu kitab yok mu onda hiç şek şüphe yoktur» meâlindeki âyet Cibril'in ona oku dediği zaman getirdiği kitâba işârettir. (Ravz'a mürâcaat et).

(301) Belki de üç sefer oku demeyi tekrâr etmekteki hikmet şudur : Sebep itibariyle vahyin menşei olan iman üçtür : Söz, amel ve niyyet. Bir de vahy üç şeye şâmindir. Tevhid, ahkâm ve kısas = kıssalar (Şerh-i Mevâhib'e mürâcaat et).

Ben de onu okudum. Sonra sona erdi ve benden ayrılıp gitti. Aylığımda (302) sanki bir kitab olarak kalbime yazılmıştı.

Çıktım ve dağın ortasına geldiğim zaman gökten bir ses işittim, şöyle diyordu :

— Ey Muhammed, sen Allah'ın Resülüsün, ben ise Cibrilim. Başımı göğe doğru kaldırdım, bakıyordum. Bir de baktım ki, Cibril bir adam sûretinde ayaklarını göğün ufkuna koymuş olarak şöyle diyor :

— Ey Muhammed, sen Resûlullahsm, ben de Cibril'im. Ben ona bakarak durdum. Ne öne gidebiliyorum ne geriye. Yüzümü ondan göğün ufuklarına çevirdim. O ufuklardan hiçbir yana bakmıyordum, illâ onu aynı şekilde görüyordum. Durarak kaldım, ne öne gidebiliyo rne arkaya dönebiliyorum. Nihâyet Hadice elçilerini beni aramak üzere gönderdi. Onlar da Mekke'nin yukarısına vardılar ve tekrar Hadice'ye döndüler. Ben ise o mekânımda durmakta idim. Sonra Cibril benden ayrıldı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibril'in kendisiyle beraber olan durumunu Hatice'ye anlatması...

Dönerek evime geldim, nihâyet Hadice'nin yanına geldim ve onun uyluklarına tutunarak oturdum. Hatice bana dedi ki :

(302) Süheylî şöyle nakletti : Cebrail bana geldi, ben uyumakta idim. Ve uykumdan uyandım. Sanki kalbime bir kitap yazılmıştı, diye geçmektedir. Fakat uyku bahsi ne Âişe'nin hadisinde ve ne de başkasında yoktur. Bilâkis Urve'nin hadisinin zâhiri Cibril'in Ikra sûresiyle indiği zaman yakaza = uyanıklık hâlinde inmesine delâlet eder. Çünkü Urve hadisin evvelinde dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk görülen şey sâdik rüyâdır. Hiçbir rüyâ görmemişti ki sabâhın aydınlığı gibi çıkmış olmasın. Sonraona halveti sevdi. Nihâyet ona hak geldi, o ise Çar-i Hirâ'da idi ve ona Cibril geldi. Demek hadisten anlaşılın; ruyâ Cibril'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Kur'an ile inmeden önce idi. İki hadisin arasını şununla cem etmek mümkün olur ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Cibril yakaza halinde iken geldiğinden önce uykuda geldi ki alıştırma ve kolaylatmak ve ona bir rıfk olsun. Çünkü nübüvvetin işi büyüktür, onun yükü ağırdır, beşer ise zayıftır.▶

— Ey Ebel Kaasım nerede idin? Allaha and olsun ki elçilerimi seni aramaya gönderdim onlar da Mekke'nin üst tarafına vardılar ve bana geri döndüler. Sonra gördüğüm şeyleri anlattım. Bunun üzerine o dedi ki: Ey amca oğlu, seni müjdelerim, sâkin ol. Hadice'nin nefsi kudret elinde olan zâta yemin ederim ki, muhakkak ben senin bu ümmet için bir nebi olmanı umuyorum.

Hatice, Veraka'nın önünde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu ona haber vermesi

Sonra Hadice kalktı ve elbiselerini üzerine topladı, Veraka b. Nevfel b. Esed b. Abdil-Uzzâ b. Kusayy'a gitti. Veraka, Hadice'nin amcasının oğlu idi. Veraka Hıristiyan olmuş, kitapları okumuş, Tevrat ve İncil ehlini dinlemişti. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in görüp işittiğine dâir kendisine haber verdiği şeyleri ona haber verdi. Bunun üzerine Veraka b. Nevfel şöyle dedi: Kuddûs Kuddûs (303) Veraka'nın nefsi kudret elinde olan zâta yemin ederim ki; Ey Hadice doğru söyledin ise ona Namûs-i (304) Ekber gelmiştir ki Mûsâ'ya gelmiş idi. Ve o elbette bu ümmetin peygamberidir. Ona de ki, sâbit olsun sâkin olsun. Bunun üzerine Hadice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geri döndü ve ona Veraka b. Nevfel'in sözünü haber verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ibâdetini bitirdiği ve ayrıldığı zaman, önceden yaptığı gibi yaptı. Kâbe ile başladı ve orayı tavâf etti. O Kâbe'yi tavâf ederken ona Vereka b. Nevfel rastladı ve dedi ki:

— Ey kardeşimin oğlu, bana gördüğün ve işittiğin şeyleri haber ver. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona haber verdi. Veraka da ona dedi ki:

— Nefsim Kudret elinde olan zâta yemin ederim ki, sen işte bu ümmetin nebisisin. Ve and olsun ki sana, Mûsâ'ya gelen Namûs-u Ekber gelmiştir. Ve elbette sen yalanlanacaksın ve sana eziyet edilecektir ve elbette sen çıkarılacaksın ve elbette seninle savaşılacaktır.

(303) Kuddûs kuddûs: Yâni tâhir tâhir = pâk pâk. demektir. Bunun aslı takdisdendir ki bu tathir demektir.

(304) Nâmûs (Asılda) bir adamın hayrında ve şerrinde sır arkadaşdır. Burada melekten kinâyedir.

Ve and olsun ki eğer ben işte o güne kavuşursam elbette Allaha onun bildiği bir şekilde yardım edeceğim. Sonra başını ona yaklaştırdı ve başının ortasını öptü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) menziline ayrılmış gitti.

Hatice'nin vahyin burhanını imtihân etmesi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana İsmâil b. Ebi Hakîm (305) — Al-i Zübeyr'in mevlâsı — haber verdi ki :

O Hatice (Radiyahü anhá) 'dan haber almış ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e şöyle demiş :

— Ey amcamın oğlu, sana gelen o arkadaşın geldiği zaman bana haber verebilir misin? Dedi ki :

— Evet.

Hatice dedi ki : O hâlde sana geldiği zaman onu bana haber ver. Cibril (Aleyhisselâm) aynı şekilde geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hadice'ye dedi ki :

— Ey Hatice, işte Cibril bana gelmiştir. Hatice dedi ki :

— Ey amcamın oğlu kalk ve benim sol dizime otur. Dedi ki :

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kalktı ve dizime oturdu. Hatice dedi ki :

— Onu görüyor musun? Dedi ki :

— Evet. Hatice dedi ki :

— Dön ve sağ dizimin üzerine otur. Hadice dedi ki :

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) döndü ve sağ dizime oturdu. Hatice dedi ki :

— Onu görüyor musun? Dedi ki :

— Evet. Hatice dedi ki :

— O hâlde dön ve elbisemin eteğinde otur.

Hatice dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eteğimden oturdu. Hatice dedi ki :

(305) O İsmâil b. Ebi Hakîm el-Kareşidir. O Said b. el-Müseyyib, Kasım b. Muhammed, Ubeyde b. Şa'bân el-Hadramî ve onların gayrından rivâyet etmiştir. Ondan da Mâlik, İbn-i İshâk, İsmâil b. Cafer, Ebu'l-Esved ve onların gayrı rivâyet etmişlerdir. Ömer b. Abdulaziz'in vâlisi idi. 130 senesinde vefât etti (Tehzib et-Tehzib'e mürâcaat et).

— Onu görüyor musun? Dedi ki :

— Evet. Bunun üzerine Hadice yüzünü açtı ve baş örtüsünü attı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun eteğinde oturuyordu. Sonra Hadice ona dedi ki :

— Onu görüyor musun? Dedi ki :

— Hayır. Hadice dedi ki :

— Ey amcamın oğlu, sâbit ol müjdelen. Allaha and olsun ki, o bir melektir ve aslâ şeytan değildir.

İbn-i İshâk dedi ki : Abdullah (306) b. Hasân'dan bu haberi aldım. Odedi ki : Anam Fâtıma bint-i Hüseyin'den işittim bu haberi Hadice'den almış ancak işittim ki şöyle diyor : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisiyle gömleği arasına soktuğu esnada Cibril gitmiş. Bunun üzerine Hadice Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e demiş ki : Şüphesiz bu bir melektir, şeytan değildir.

KUR'ÂN-I KERİM'İN NÜZULÜNÜN BAŞLANGICI

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Kur'ân'ın indirilmesine Ramazan ayında Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavliyle başlandı :

« شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ
الهُدَى وَالْقُرْآنِ . » وقال الله تعالى : « إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ . وَمَا أَدْرَاكَ
مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ . لَيْلَةُ الْقَدْرِ حَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ . تَنزِيلُ الْمَلَكِ وَالرُّوحُ فِيهَا
يَأْذِنُ رَبَّهُمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ . سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ » ، وقال الله تعالى .
« حَمَّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ . إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ . فِيهَا
يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ » ، وقال تعالى .

(306) O, Abdullah b. Hasân b. Hasân b. Ali b. Ebi Tâlib'dir. Onun anası Fâtıma bint-i Sekine'nin kız kardeşidir. Onun ismi Âmine'dir. Sekine ise onun bir lâkabıdır.

« إِن كُنتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقِي
الْجَمْعَانِ » .

-Ramazan ayı o aydır ki, onda Kur'ân insanlara hidâyet eden ve hidâyetten, hak ile bâtılı ayıran beyyineler olarak indi.- Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

-Biz onu Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sana kim bildirdi. Kadir gecesini bin aydan hayırlıdır. O gecede melekler ve Ruh Rablerinin izniyle her emirle inerler. O gece fecrin tuluuna kadar bir selâmdır.- Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

Hâ mim, Mübin olan Kitâba and olsun ki, biz onu mübârek bir gecede indirdik. Biz inzar edicileriz. O gecede katımızdan bir emir olarak hikmeti çok olan her bir iş ayrılır. Biz göndereniz.- Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

-Eğer sizler Allaha ve hak ile bâtılın ayrılacağı ve iki topluluğun karşılaşacağı gün kulumuza indirdiğimize iman etmiş iseniz.- Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklerle Bedir'de karşılaşmasıdır.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müşrikler Bedir'de Cuma günü, Ramazan'ın on yedinci günü sabahında karşılaştılar.

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra vahyin hepsi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e inmiş. O, Allaha iman etmiş onu tastik etmiş onun kabul ettiğini kabul etmiş, onun yüklediğini yüklenmiş, insanların eziyet ve azabına katlanmıştır. Nübüvvet ağırlıklardır, meşakkat ve zahmettir. Onu başkası ne yüklenir ne de takat getirebilir ancak Resûllerden Allah Teâlâ'nın yardımı ve tefikiyle kuvvet ve azim ehli kimseler bunu yapabilir. Çünkü onlar Allah Sübhânehu ve Teâlâ'dan kendisini getirdikleri şeylerde insanların red etmeleriyle karşılanırlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kavminden muhâlefet ve eziyetle karşılaştığı şeylere rağmen Allahın emri üzere yürüdü.

HATİCE BİNT-İ HUVEYLİD'İN MÜSLÜMAN OLMASI

Hadice bint-i Huveylid ona iman etti ve Allah'dan ona gelen şeyleri tastik etti ve işi üzere ona yardım etti onu takviye etti. Hadice Allah'a ve Resûlüne ilk iman edenlerden ve ondan gelen şeyleri ilk tasdik edenlerdendi. Allah onunla Nebîsi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yükünü hafifletti. Hoşuna gitmediği şeyleri işittiği ve red edilip yalanladığı zaman, Hadice'ye gittiğinde o sıkıntı ve keder, Allahın izniyle ondan giderdi. Hadice onu teskin ediyor ona yükünü hafifletiyor, onu tasdik ediyor, ona karşı insanların durumunu kolay gösteriyordu. Allah Teâlâ Hatice'ye rahmet etsin.

Resûlün Hatice'yi inciden bir ev ile müjdelemesi

İbn-i İshâk dedi ki : Hişâm b. Urve, babası Urve b. Zübeyr'den, o da Abdullah b. Cafer b. Ebi Tâlib (Radiyallahü anhümâ)'den naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : Hatice'yi kendisinde ne bir gürültü ne de bir yorgunluk olmayan inciden bir ev ile müjdelemekle emr olundum. (307)

İbn-i Hişâm dedi ki : Burada kasb : İçi boş şeffaf incidir.

Cibril Hatice'ye selâm ediyor

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana, kendisine güvendiğim birisi haber verdi ki :

Cibril (Aleyhisselâm) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve dedi ki :

(307) Bu hadis mürseldir. Onu Müslim muttasıl olarak Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe'den rivâyet etti ki : Âişe şöyle dedi : «Hadice'ye karşı kıskandığım kadar hiçbir kimseye karşı kıskanmadım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni nikâhlamadan üç sene önce öldü ve Resûl onu cennette inciden bir ev ile müjdelemekle emr olunmuştur. (Ravzül-Ünüf'e mü-râcaat et).

— Hadice'ye Rabbisinden selâm oku. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

— Ey Hadice işte Cibril sana senin Rabbinden selâm okuyor. Hatice de dedi ki : Allah selâmdır ve selâm ondandır. Cibril'e de selâm olsun.

Vahyin fetreti (bir ara kesilmesi) ve Duhâ sûresinin nâzil olması

Sonra, vahiy, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kesildi. Öyle bir fetret ki ona ağır geldi. onu hüzünlendirdi. Bunun üzerine Cibril Duhâ sûresiyle geldi. Onun için Rabbi kâsem ediyor.

O Zât-i Ecell ve Alâ'dır ki ona ikram ettiğini ikram etti, onu ne terketti ne de ona buğz etti. Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

وَالصُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ . مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ «

يقول ماصرَمَكَ فَرَكَكَ ، وَمَا أَبْنَعَكَ مِنْذَ أَحَبَّكَ .

«وَلَا خَيْرَ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ» أَيْ : لَمَّا عُنْدِي مِنْ مَرْجِعِكَ

إِلَى ، خَيْرٌ لَّكَ مِمَّا عَجَلْتُ لَكَ مِنَ الْكِرَامَةِ فِي الدُّنْيَا . «وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ

فَتَرْضَىٰ» مِنْ الْفُلُجِ فِي الدُّنْيَا ، وَالثَّوَابِ فِي الْآخِرَةِ . «أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى .

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى . وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأُعْتَىٰ»

-Duhâya ve sâkin olduğu zaman geceye kâsem ederim ki Rabbin seni ne terketti ne de buğz etti.- Der ki : -Senden ayrılmadı ki seni terketsin. Ve seni seveli beri sana buğz etmedi.- -Elbette âhiret senin için ülâdan hayırlıdır.- Yâni elbette benim katımda bana döneceğin merci, senin için sana dünyâda verdiğim kerametten hayırlıdır. -Ve elbette Rabbin sana itâ edecek ve sen râzı olacaksın-. Dünyâda umduğuna ve âhirette sevâba nâil olmak gibi. -Seni yetim bulup da korumadı mı ve seni dall bulup da doğruya erdirmemi mi. Ve seni fakir bulup da zenginleştirmedimi mi?- Allah ilk işinde ona vermeğe başladığı kerâmetini bildiriyor ve ona yetimliğinde, fakir-

liğinde ve dalâletinde ve bunların hepsinden rahmetiyle kurtardığında ona karşı nimetlerini saydı.

İbn-i Hişâm'ın Duhâ sûresinin müfredâtını tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki : Secâ , sekene demektir. (Yâni gece sâkin olduğu zaman). Ümeyye b. Ebis-Salt es-Sekâfi dedi ki :

إِذْ أَنَّى مَوَّهِنًا وَقَدْ نَامَ صَبِيٌّ وَسَجَا اللَّيْلُ بِالظَّلَامِ الْبَهِيمِ

«Geceden bir an geldi ki arkadaşlarım uyumuştur.
Ve gece simsiyah karanlık ile sâkin bir halde idi.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Gözün ucu sâkin olduğu zaman göz için -sâciyetün- ve -secâ tarafuhâ- denilir. Cerir b. el-Hatafi şöyle dedi :

وَقَدْ رَمَيْتِكَ حَبْنِ رُخْنِ بَاعَيْنِ يَفْتُلْنَ مِنْ حَلَلِ الشُّورِ سَوَاجِي

«O kadınlar seni geç kalındığında gözlerle vurdular, perdelerin aralıklarından sâkine kadınlar katlettiler.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Âil : Fakir demektir. Ebû Hirâş el-Hüzeli şöyle dedi :

إِلَى نَيْتِهِ يَأْوِي الضَّرِيكُ إِذَا شَتَا وَمُسْتَنْجِحُ بَالِي الدَّرْبَيْنِ عَائِلُ

«Fakir, zayıf mustar kalan kimse kış olduğu zaman evine sığınır.
Gece karanlıkta yolunu şaşırıp köpek gibi havlayan köpeklerden cevap olarak böylece evlerin yerlerini bulan, gömlek ve donu eskimiş fakir kimse de evine sığınır.»

Ailin cemi -âle- ve -il-dir. Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir ki onu inşaallah yerinde zikredeceğiz. Âil yine iyâl edinen kimse ve korkan kimse mânasına gelir. Allah Teâlâ'nın kitabında :

«ذَلِكَ أَذَى الْأَتَمُولُوا»

«Bu (tek zevce veyâ câriye) sizin fakirleşmemeniz için daha yakındır.»

Ebü Tâlib şöyle dedi :

عِمْرَانَ قَسَطِ لِأَيُّمِنِ شَمِيرَةَ
لَهُ شَاهِدٌ مِنْ نَفْسِهِ غَيْرُ عَائِلٍ

«Adâlet terazisiyle bir arpa danesi eksik etmez.

Onun için nefsinden bir şahid vardır ki o fakir değildir.»

Bu beyt, onun bir kasidesinde geçmektedir. İnşâallah yeri gelince zikredeceğiz.

Âil : Ağrılık veren meşakkat yorgunluk veren şey mânasına da gelir. Adam şöyle der :

«Kad âleni hâzel emru» = bu iş bana ağırlık verdi ve beni yordu. Ferezdak (308) şöyle dedi :

تَرَى الْقُرْءَ الْجَعَّاجِ مِنْ قُرَيْشٍ إِذَا مَا الْأَمْرُ فِي الْحَدَثَانِ عَلَا

Kureyş'den olan meşhur efendilere zamanın hâdiselerinde işin meşakkat verdiği görürsün.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

« فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَهْزُ . وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ »

«Yetime gelince ona kahretme. Sâile gelince, ona yüz asma.» Yâni ne cebbar ve ne de mütekebbir ol Allah'ın kullarından zaif kişilere karşı kaba, katı, çirkin sözlü olma «Rabbin nimetine gelince onu tahdis et.» Yâni Allah'dan sana gelen nimetini ve nübüvvetten olan ikramını tahdis et yâni onları zikret ve onlara çağır.»

(308) Bu şiirle Ferezdak Saîd b. el-Âs b. Ümehe'yi medh ediyor. O zaman Muâviye tarafından tâyin edilmiş Medine'nin emîri idi. Muâviye onu bir sene emir tâyin etmişti. Diğer sene Mervân onu emir tâyin etti.

Böylece Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın, ona ve kullara nübüvvetten inâm ettiği şeyleri, âilesine ve kendisine güvnenip inananlara gizlice zikretmeye başladı.

NAMAZIN FARZ KILINMASININ BAŞLANGICI

Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a namaz farz kılındı. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldı

Namaz iki rekât iki rekât farz kılındı, sonra ziyâdelendi

İbn-i İshâk dedi ki : Sâlih b. Keysân, Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (Radiyallahü anhâ)'dan rivâyetle bana bildirdi ki, Âişe şöyle dedi :

Namaz, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine ilk farz kılındığı zaman, iki rekât iki rekât farz kılındı. Sonra Allah Teâlâ onu hazarde dörde tamamladı. Ve onu seferde ilk farz kılındığı üzere iki rekât (309) olarak bıraktı.

(309) Süheylî dedi ki : «Müznî zikr etti ki : İsrâ'dan önce namaz güneşin batmasının ölü sıra bir namaz, güneş doğmadan önce bir namaz olarak idi. Bu kavil için Sübhânehû'nun şu kavli delildir :

« وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْمَعِيِّ وَالْإِبْكَارِ »

«Akşam ve sabah Rabbinin hamdiyle tesbih et». Yahyâ b. Selâm onun mislini söyledi. Ve dedi ki : Mîrac ve beş namaz, hicretten bir sene önce idi. O halde buna göre Âişe'nin «Hazerin namazına ziyâde edildi» sözü muhtemel olur ki beşe ikmal oldukları zaman onlara ziyâde olundu, olsun. Böylece ziyâde, rekâtlarda ve namazların adedinde olur. Ve Âişe'nin «Namaz iki rekât olarak farz kılındı» sözü, yani İsrâ'dan önce böyle idi, olsun. Selef'den bir tâife de buna kâil olmuştur. Onlardan biri İbn-i Abbâs'dır. Âişe'nin «Namaz farz oldu» sözünün mânası, câiz olur ki şöyle olsun : Yâni İsrâ gecesinde beş namaz farz kılındığı zaman ikişer rekât olarak farz kılındı, sonra bunun peşine hazarın namazı ziyâdelendi. Bu hadisi Âişe'den rivâyet edenlerin bir kısmının rivâyeti budur. Böyle rivâyet edenlerden Hasân ve Şa'bî olup hazarın namazında ziyâde Hicretten bir sene veya sonra idi. Bunu Ebû Amr zikretmiştir. Ve onu Buhârî, Mamer'in Zühri'den, onun Urve'den, onun Âişe'den naklen rivâyetinden zikr etmiştir ki Âişe şöyle dedi : «Namaz iki rekât iki rekât farz kılındı. Son

**Cibril'in Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e abdesti ve
namazı ta'lim ettirmesi**

İbn-i İshâk dedi ki: Bana bâzı ehl-i ilim haber verdi ki:

Namaz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine farz kılındığı zaman o Mekke'nin üst tarafında olduğu bir sırada ona Cibril geldi. Onun için vâdinin kenarında topuğu ile yere vurdu ondan bir pınar aktı. Cebrâil (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bakar olduğu halde abdest aldı ki namaz için nasıl temizlendiğini görsün. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibril'den abdest alırken gördüğü şekilde abdest aldı. Sonra Cibril onu kaldırdı ve onunla beraber namaz kıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun namaziyle namaz kıldı. Sonra Cibril (Aleyhisselâm) ayrılıp gitti.

**Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hatice'ye abdesti
ve namazı öğretmesi**

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hatice'ye geldi ve abdest aldı ki namaz için temizlik nasıl olur ona göstersin. Cibril'in ona gösterdiği gibi. Böylece Hatice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aldığı abdest gibi, abdest aldı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona namaz kıldırdı. Cibril'in ona namaz kıldırdığı gibi. Hatice de onun namazı gibi namaz kıldı. (310)

ra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret etti ve dört rekât olarak farz oldu.» Onun hadisinin lafzı işte böyledir. Burada bir suâl vardır: Denilir ki: Namazdaki bu ziyâde acaba nesih midir değil midir? Denilir ki: İki rekâtın veyâ bir rekâtın rukûdan itibâren bir tek namaz oluncaya kadar mâ kabline ziyâde edilmesine gelince bu nesihdir. Çünkü nesih hükmün kaldırılmasıdır. Halbuki iki rekâtın hükmü kalkmıştır. Ve o iki rekâttan kasden selâm veren kimse onları ifsâd etmiş olur. Eğer kasden selâm verdikten ve abdestini kaçırttıktan sonra namazını tamamlamak isterse ona kifâyet etmez. Ancak namaza evvelinden yeniden başlaması lâzım gelir. İki vakit namaz olmasından sonra beşe ikmal edildiği zaman namazların adedindeki ziyâdeye gelince, Ebû Hanife'nin mezhebine göre nesih adını alır. Çünkü onun indinde nas üzerindeki ziyâde nesihdir. Mütেকellimlerin cumhûru ise şunun üzerindedirler ki o nesih değildir. Her iki tarafın hüccet getirmelerinin yeri burası değildir.

(310) Süheyli dedi ki: «Bu hadis bu siret kitabında maktu olarak ri-

Cibril'in, namazın vakitlerini Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tespiti

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Utbe b. Müslim —ki bu Beni Teym'in mevlâsıdır— Nâfi' b. Cübeyr b. Mutim'den —ki bu Nâfi' rivâyeti çok olan bir kimse idi— o da İbn-i Abbâs'dan rivâyet ederek bana haber verdi ki, İbn-i Abbâs şöyle dedi :

Namaz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine farz kıldığı zaman Cibril (Aleyhisselâm) ona geldi ve ona, güneş meyl ettiği zaman öğle namazını kıldırdı. Sonra gölgesi misli kadar olduğu zaman ona ikinci namazını kıldırdı. Sonra ona güneş battığı zaman akşam namazını kıldırdı. Sonra şafak gittiği zaman işâ-i âhireyi = yatsı namazını ona kıldırdı. Sonra fecir tülü ettiği zaman ona sabah namazını kıldırdı. Sonra ona geldi ve ertesi günün öğle namazını gölgesi bir misline vardığı zaman kıldırdı.

Sonra gölgesi iki misli olduğu zaman ikinci namazını kıldı. Sonra güneş battığı zaman dünkü vaktinde onunla akşam namazını kıl-

vâyet edilmiştir. Bunun gibisi ahkâm-ı şeriyede asıl olmaz. Fakat o Zeyd b. Hârîse'ye müsned olarak rivâyet olunmuştur ki o onu merfu kılıyor. Şu kadar ki bu müsned hadîs Abdullah b. Lehi'e'nindir. Bu ise zâif görülmüştür. Ondan ne Müslim ne de Buhârî ihrâc etmemiştir. Çünkü denilir ki : Onun kitapları yandı. Böylece hıfzından ihdâs ediyordu. Mâlik b. Enes onun hakkında iyi söz etti. Denilir ki : O, Muvatta'da Urbân satışı hadîsinin, kendisinden rivâyet bulunduğu kimsedir. Mâlik, katındaki sikâ bir adamdan o da Amr b. Şuayb'den naklen rivâyet etti. Denilir ki : Burada sikâ kişi İbn-i Lehi'e'dir. Denilir ki : İbn-i Vehb onu İbn-i Lehi'e'den haber verdi. İste bu İbn-i Lehi'e'nin hadîsini bize Ebû Bekr el-Hâfız Muhammed b. el-Arâbi haber verdi. Dedi ki : Bize Ebui-Mutahhir Sad b. Abdullah b. Ebi'r-Recâ, Ebû Naim el-Hâfız'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi : Bize Ebû Bekr Ahmed b. Yûsuf el-Attâr haber verdi şöyle dedi : Bize İbn-i Ebî Üsâme haber verdi dedi ki : Bize el-Hasan b. Mûsâ İbn-i Lehi'e'den, o Akil b. Hâlid'den o Zührî'den, o Urve'den o Üsâme b. Zeyd'den haber verdi ki o şöyle dedi : Bana Zeyd b. Hârîse haber verdi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk vahy olunan şey Cibril (Aleyhisselâm) ona geldi ve ona abdesti öğretti. Abdesti bitirdiği zaman sudan bir avuç aldı ve onunla fercine su serpti. Onunla bize yine Ebû Bekr Muhammed b. Tâhir Ebû Ali el-Ğassâni'den, o Ebû Ömer en-Nemri'den o Ahmed b. Kasım'dan, o Kasım b. Esbağdan, o Hâris b. Ebi Üsâme'den yukarıda geçen isnad ile bize haber verdi. Bu hadîse göre abdest âyeti Mekki'dir. Tilâvetle ise Medenidir. Çünkü abdest âyeti Medenidir.

dı. Sonra gecenin ilk üçte biri gittiği zaman işâ-i âhireyi onunla kıldı. Sonra hafif bir şekilde ışıklanıp tam ışıklanmadığı bir sırada sabah namazını onunla birlikte kıldı. Sonra dedi ki : Ey Muhammed, namaz, bu günki senin namazın ile dünki namazın arasındadır. (311)

ALİ B. EBİ TÂLİB (RADİYALLÂHÜ ANHİ)'İN İLK MÜSLÜMAN OLAN ERKEK (ÇOCUK) OLDUĞUNUN BAHŞI

İbn-i İshâk dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e insanlardan ilk iman eden ve onunla birlikte namaz kılan ve Allah Teâlâ'dan ona gelen şeyi ilk tasdik eden Ali b. Ebi Tâlib b. Abdil-Muttalib b. Hâşim'dir. (Rudvanullâhi ve Selâmuhu Aleyhi). O, o zaman on yaşında idi.

Onun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözetiminde büyümesi ve bunun sebebi

Allah'ın, Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallahü anh)'e kendisiyle inâm ettiği şeylerden biri, onun, İslâm'dan önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözetiminde olması idi.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdullah b. Ebi Necih, Mücâhid b. Cebr Ebul-Haccâc'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Ali b. Ebi Tâlib'in üzerine Allah'ın nimetinden ve Allah'ın onun için yaptığı şeylerden ve ona kendisiyle murad ettiği hayırdan biri : Kureyş'e şiddetli bir kıtlık ve açlık isâbet etmişti. Ebû Tâlib çoluk çocuk sâhibi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de amcası Abbâs'a —ki bu Beni Hâşim'in en varlıklılarından idi— dedi ki :

— Ey Abbâs, şüphesiz senin kardeşin Ebû Tâlib çok iyâl sâhibidir. Ve insanlara gördüğün işte bu kıtlık isâbet etmiştir. (312) O hal-

(311) Süheylî dedi ki : «Bu hadisin bu mevzuda zikir olunması lâyük değildir. Çünkü sahîh hadîs ehli, bu kıssanın, Mîrac gecesinin ertesi gününde olduğuna müttefikdirlir. Bu ise peygamberliğin gelmesinden beş sene sonra idi. Denilmiştir ki : Mîrac Hicretten bir buçuk sene öncesi idi. Bir kavle göre de bir sene önce idi. Bunu İbn-i İshâk vahyin inmesinin başlangıcı ve namazın ilk halleri arasında zikretmiştir.

(312) Ebû Tâlib'in bunların gayrı bir oğlu da Cafer idi. Ali, Cafer'den on yaş küçük idi. Cafer de Akil'den on yaş küçük idi. Akil ise Tâlib'den on yaş küçük idi. Bunların hepsi müslüman oldu yalnız Tâlib olmadı.

de ikimiz birlikte ona gidelim ve ondan onun ayâlından hafifletelim. Oğullarından birini ben alırım birini de sen alırsın ve onun yerine onlara biz bakarız. Abbâs da :

— Evet olur, diye kabul etti. Böylece ikisi gittiler, nihâyet Ebû Tâlib'e geldiler. Ve ona dediler ki : Biz senden senin yükünü hafifletmek istiyoruz. Tâki insanların içinde bulunduğu bu hâl kalkıncaya kadar. Ebû Tâlib de onlara «Bana Akil'i bıraktığımız zaman nasıl dilerseñiz öyle yapınız» dedi.

İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki : «Akil ile Tâlib'i bıraktığımız zaman.»

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali'yi yanına aldı. Abbâs da yanına Ca'fer'i aldı. Ali, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, Allah Tebâreke ve Teâlâ onu nebi olarak gönderinceye kadar, kalmakta devam etti. Sonra da ona tâbi oldu ve ona iman etti ve onu tastik etti. Câfer de Abbâs'ın yanında müs-lüman olup ona ihtiyacı kalmayınca kadar kaldı.

**Ali'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte
Mekke'nin vâdilerine namaz kılmak üzere gitmesi,
Ebû Tâlib'in bunların durumuna vâkıf olması**

Bâzı ehl-i ilim zikr etti ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz vakti geldiği zaman Mekke'nin vâdilerine giderdi. Ali b. Ebi Tâlib'de, babası Ebû Tâlib'den ve bütün amcalarından ve sair kavminden gizli olarak onunla birlikte giderdi. İkisi oralarda namazlarını kılarlardı. Akşamladıkları zaman dönerlerdi. Allahın beklemelerini murad ettiği kadar kalırlardı. Sonra Ebû Tâlib bir gün onlar namaz kılarken üzerlerine muttali oldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki :

— Ey kardeşimin oğlu senin kendisiyle ibâdet etmekte olduğunu gördüğüm bu din nedir? Dedi ki :

— Amca, bu, Allah'ın dinidir, melekler ve resullerin dinidir. Ve babamız İbrârim'in dinidir. Allah beni bununla kullara resûl olarak gönderdi.

Amca, sen kendisine nasihat etmek istediğim ve kendisini hidâ-yete dâvet etmek istediğim kimselerin en lâıykısın. Ve bana icâbet edecek olan ve yardım edecek olan kimselerin de en lâıykısın.

Veyâ bunun gibi bir şey söyledi Bunun üzerine Ebû Tâlib dedi ki :

— Ey kardeşimin oğlu, ben babalarımın dininden ve onların üzerine buldukları şeyden ayrılamam Fakat Allah'a yemin ederim ki, ben hayatta oldukça senin hoşuna gitmeyen bir şey başına gelmez.

Derler ki; O Ali'ye şöyle dedi :

— Ey oğulcuğum. Bu üzerinde bulunduğun din nedir? O da dedi ki :

— Ey babacığım, Allah'a ve Allah'ın Resûlüne iman ettim ve onun getirdiği şeyleri tastik ettim ve onunla beraber namaz kıldım ve ona tâbi oldum. İddiâ ederler ki : O, ona şöyle dedi :

— Dikkat et, o seni hayırdan başka bir şeye çağırmaz. O halde onu bırakma.

İKİNCİ OLARAK ZEYD B. HÂRİSE'NİN MÜSLÜMAN OLMASI

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Zeyd b. Hârise b. Şürehbil b. Kâb b. Abdil-Uzzâ b. İmriül-Kays el-Kelbi müslüman oldu. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzâdlıdır. Bu, Müslüman olan adamların ilki idi. Ve Ali b. Ebi Tâlib'den sonra namaz kıldı.

Nesebi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu evlât edinmesi

İbn-i Hişâm dedi ki : Zeyd b. Hârise b. Şerâhbil b. Kâb b. Abdul-uzzâ b. İmriül-Kays b. Âmir b. Numân b. Âmir b. Abd-i Vedd b. Avf b. Kinâne b. Bekr b. Avf b. Uzre b. Zeydil-Lât b. Rûfeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebre'dir. Hakim b. Hizâm b. Huveylid Şâm'dan birtakım köleler getirmişti. İçlerinde Zeyd b. Hârise ve Vasif vardı. Halası Hatice bint-i Huveylid yanına gitti Hatice o zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de idi. O da Hatice'ye dedi ki :

— Ey hala, bu kölelerden hangisini dilersen seç o senindir. Hatice de Zeyd'i ihtiyâr etti ve onu aldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu Hatice'nin yanında gördü onu Hatice'den kendisine hibe etmesini istedi. O da ona hibe etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu âzâd etti ve onu oğul edindi. Bu, ona vahi gelmeden önce idi.

Hârise'nin, oğlu Zeyd'i (313) kaybettiği zaman söylediği şiiri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu kendisine geri vermesini istemek üzere gelmesi

Babası Hârise onun için çok korkmuş ve onu yitirdiği zaman ona ağlamış. Ve şöyle demiş :

بَكَتْ عَلَى رَبِيدٍ وَلَمْ أَدْرِ مَا قَلَنْ أَحَىٰ فِرْجَىٰ أَمْ أَنَىٰ ذُوهُ الْأَجَلْ
قَوْلَهُ مَا أَدْرَىٰ وَإِنِّي لَسَانِي أَعْلَاكَ بَعْدِي السَّهْلُ أَمْ عَلَاكَ الْجَبَلْ
وَيَأْتِيَتْ شِعْرِي هَلْ لَكَ الدَّفْرُ أَوْ نُوَّةٌ فَنَسِي مِنَ الدُّنْيَا رُجُوعَكَ لِي بَعْلْ
تَذَكَّرْنِيهِ الشَّمْسُ عِنْدَ طُلُوعِهَا وَتَعْرِضُ ذِكْرَاهُ إِذَا غَرَمَهَا أَفَلْ
وَإِنْ هَبَّتِ الْأَرْوَاحُ هَيَّجَنَ ذِكْرَهُ قِيَا طَوْلَ مَا حُرِّبِي عَلَيْهِ وَمَا وَجَلْ
سَاعِمِلِ نَصْرَ الْعَيْسِ فِي الْأَرْضِ جَاهِدًا وَلَا أَشَامَ التَّطَوَّافِ أَوْ تَنَامَ الْإِبِلْ
حَيَاتِي أَوْ تَأْتِي عَلَىٰ مَنِيَّتِي فَكُلُّ أَمْرِي فَايِنَ وَإِنْ غَرَمَهُ الْأَمَلْ

(313) Denilir ki: Babasının sözü Zeyd'e vardığı zaman şöyle dedi :

أَحْنُ إِلَىٰ أَهْلِي وَإِنْ كُنْتُ نَائِبًا يَأْتِي فَعِيدُ الْيَتِيمِ عِنْدَ الشَّامِ
وَكَمُوا مِنَ الْوَجْدِ الَّذِي قَدْ شَدَّكُمْ وَلَا تَعْمَلُوا فِي الْأَرْضِ نَسَ الْأَمْرِ
فَأَنِّي بِعَمْدِ اللَّهِ فِي خَسِيرِ أُمَّرَةٍ كِرَامِ تَمَدِّ كَابِرًا عِنْدَ كَابِرِ

«Her ne kadar uzakta isem de ehlimin seslenin ki ben topluluklar yanında evin sahibiyim.

O halde sizi hüznlendirmiş olandan aramanızda vaz geçiniz ve yerde develeri yürütmeyiniz.

Çünkü ben Allaha hamd olsun, hayırlı bir âilenin içindeyim. Büyükten büyüğe keremli kimseler olan Maaddayım.»

Bu haber babasına vardı. Bunun üzerine o ve amcası Kâb geldiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında durdular. Bu İslâm'dan önce idi. Onlar ona dediler ki :

«Zeyd'in üzerine ağladım, bilmiyorum ki ne yapıyor.

Dirimidir ki umulsun, yoksa eceli gelmiş midir?

Allaha yemin ederim ki, bilmiyorum ve ben soruyorum, acaba seni benden sonra ova mı helâk etti yoksa seni dağ mı helâk etti.

Keşke bilseydim acaba hiçbir zaman senin için bir dönüş olmayacak mıdır?

Böylece dünyadan bana senin dönmen, benim için kâfidir.

Onu güneş bana tulu ettiği zaman hatırlatıyor ve onun hâsrasını uşûl ettiği zaman yeniden gösteriyor.

— Ey Abdul-Muttalib'in oğlu, ey kavminin efendisinin oğlu, siz Allah'ın komşularısınız. Zelili korursunuz, açı doyurursunuz. Sana oğlumuz olan senin kölen için geldik. Onun fidyesi hakkında bize ihsan edersin. Bunun üzerine dedi ki :

— Başka yol yok mu? Onlar da dediler ki :

— Ne olabilir? Dedi ki :

— Onu çağır, ona haber ver, eğer sizi ihtiyar ederse ne alâ. Eğer beni ihtiyar ederse Allaha and olsun ki ben kimseye başka bir yol seçtiyecek değilimdir. Onlar da ona dediler ki insaf ve adalet üzerinde hükmediyorsun. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem onu çağırıldı. Geldiği zaman şöyle dedi :

— Bunlar kimdir? Dedi ki :

— Bu, babam Hârise b. Şerâhbil'dir. Bu da amcam Kâb b. Şerâhil'dir. Bu yurdu ki :

— Seni muhayyer kıldım, dilersen onlarla birlikte gidersin, dilersen benimle birlikte kalırsın. O da dedi ki :

— Bilâkis seninle beraber kalırım Bunun üzerine babası ona şöyle dedi :

— Ey Zeyd, köleliği baban, annen, belden ve kavmin üzerine mi ihtiyar ediyorsun? O da :

— Ben bu adamdan bir şey görmüşümdür ondan aslâ ayrılacak değilim, dedi. O zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun elinden tuttu ve onunla Kureyş'den bir topluluğa doğru kalkıp gitti ve dedi ki :

— Şâhid olunuz ki işte bu benim oğlumdur; vâris olarak da mevrûs olarak da. O zaman onun babasının hoşuna gitti. Ve Zeyd b. Muhammed diye çağırılıyordu. Nihâyet Allah Teâlâ :

« اَدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ »

«Onları babalarına âdiyetle çağırınız» âyetini inzâl edinceye kadar...

Rüzgârlar esince hâtırasını tahrik ediyorlar.

Ona karşı benim hüznüm ve kederimin ve korkumun uzunluğunu bir görsen!

Yakında iyi devemin üstün devemin yerde yürüyüşünü başlatacağım, deve usansıncaya kadar dolaşmaktan yılmayacağım.

Ya hayatım veya bana ölüm getirilir.

Çünkü her kişi fânidir her ne kadar onu emel aldatsa da.»

Sonra Zeyd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iken ona geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona dedi ki :

— Eğer dilersen benim yanımda kal, eğer dilersen babanla birlikte git. O da dedi ki :

— Hayır bilâkis senin yanında kalacağım. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında kalmaya devam etti. Nihâyet Allah onu Peygamber olarak gönderdi ve o da onu tasdik etti, müslüman oldu ve onunla birlikte namaz kıldı. Allah (Azze ve Celle):

« اَدْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ »

•Onları babaları ile çağırınız• âyetini indirdiği zaman dedi ki :

— Ben Hârise'nin oğlu Zeyd'im

EBÜ BEKR ES-SİDDİK (RADIYALLÂHÜ ANH)'İN MÜSLÜMAN OLMASI VE ŞÂNİ

Onun nesebi

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Ebü Bekr b. Ebî Kuhâfe müslüman oldu. Onun ismi Atik'dir. (314) Ebü Kuhâfe'nin ismi ise Osman b. Âmir b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fih'r'dir.

(314) Denildi ki : Atik ismiyle isimlendi, çünkü onun anasının çocukları yaşamıyordu ve o eğer kendisi için bir çocuk olursa onun adını Abdul-Kâbe koyacak ve onu Kâbe'ye sadaka verecektir, diye adadı. O da yaşayıp büyüünce onun ismini Atik koydu. Sanki ölümden âzâd olunmuş = itk olunmuş

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Ebû Bekr'in ismi : Abdullah'dır. Atik ise bir lâkab'dır. Yüzünün güzel olmasından ve itkindan = güzelliğinden dolayı bu isim verildi.

Ebû Bekr'in müslüman olması

İbn-i İshâk dedi :

Ebû Bekr (Radiyahallâhü anh) müslüman olduğu zaman İslâmını izhâr etti. Allaha ve O'nun Resûlüne çağrıda bulundu. Ebû Bekr (315) kavmi için bir ülfet ve bir mahabbet kaynağı ve kolaylık nümunesi idi. Kureyş'in en güzel neseb bileni idi. Kureyş'in içinde en âlim ve onların hayır ve şerlerini en iyi bilen bir kimse idi. İyi huylu, ih-sanlı, iyilik yapan tâcir bir adam idi Kavminin adamları ona gelirler onun ilminden ticâretinden ve hüsni sohbetinden dolayı birçok işlerde onunla ülfet ederlerdi. Kavminden kendilerine güvendiği etrafını saran ve ona arkadaşlık eden kimseleri Allaha ve İslâma dâvet etmeğe başladı.

EBÜ BEKR (RADIYALLÂHÜ ANH)'IN DÂVETİYLE MÜSLÜMAN OLAN SAHABİLER

**Osman, Zübeyr, Abdurrahman, Said ve Talhâ'nın
müslüman olmaları**

İbn-i İshâk dedi ki : Bana haber ulaştığına göre, onun dâvetiyle Osman b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf

gibi. Yine müslüman oluncaya kadar Abdul-Kâbe diye de isimlenmişti. Müslüman olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Abdullah ismini verdi. Bir rivâyette : Atik ismi verildi, çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona, müslüman olduğu zaman «sen cehennemden atiksin = âzâd-sın, dedi. Bir kavle göre de hayır bilâkis onun babasının üç çocuğu vardı : Mu'tak, Muaytik ve Atik. Bu da Ebû Bekr'dir

(315) Ebû Bekr'in anası Ümmül-Hayr binti Sahr b. Amr'dır. Ebû Kuhâfe'nin amcasının kızıdır. İsmi Selmâ'dır. O kadın mübâyiattandır. (Beyatçı kadınlardan) Ninesi yâni Osman Ebû Kuhâfe'nin anası : Kayle bint-i Ezât b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt'dır. Ebû Bekr'in karısı oğlu Abdullah'ın anası Kanle bint-i Abdul-Uzzâ'dır.

[Müslüman olan kimselerden burada kendilerinden bir şey vârid olacak olan her bir kimse için terceme-i hâlde İstiâb, İsâbe, Üsdül-Ğabe ve Tehzîb gibi kaynaklara dayandık. Biz burada mercilere işâret etmekle yetineceğiz ki her bir hal tercemesinde onlara işâret etme tekrarından kurtulmuş olalım.]

b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib (316) müslüman oldu.

Zübeyr (317) b. El-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abduluzzá b. Kusayy b. Kilâb b. Mürr b. Kab b. Lüayy'da onun dâvetiyle müslüman oldu. Abdurrahman (318) b. Avf b Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b.

(316) Osman, Ebû Abdullah ve Ebu Amr ile künyelenir. Bunlar onun için iki meşhûr künyelerdir. Ebû Amr ise o ikisinin en meşhûrudur. Denildi ki : Rukiyye bint-i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ondan bir oğlu doğdu. İsmi Abdullah koydu. Ve onunla künyelendi ve öldü. Sonra onun için Amr doğdu, onunla künyelendi. Nihâyet o da öldü. Allah rahmet etsin. Denildi ki, o Ebû Leylâ ile künyelenirdi. Osman Fil'den sonra altıncı senede doğdu. Onun anası Ervâ bint-i Kürz b. Rebia'dır. O ananın anası ise Beyzâ Ümm-i Hakim bint-i Abdulmuttalib'dir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halasıdır. Osman zevcesi Rukiyye ile beraber dini sebebiyle kaçarak Habeşistan'a hicret etti. Oraya çıkanların ilki idi. Sonra sâir muhâcirler ona tâbi oldular. Zevcesi Rukiyye'nin hastalanması üzerine geriye kaldığı için Bedir'de hazır bulunmadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rukiye'nin yanında kalmasını emretti. Denildi ki : Hayır geri kaldı çünkü o, çiçek hastalığına tutulmuştu. O cennet ile müjdelenen on kişiden biridir.

(317) Ebû Abdullah ile künyelenir. Onun anası Safiyye bint-i Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in halasıdır. Zübeyr on beş yaşında iken müslüman oldu. Denilir ki o on iki yaşında iken müslüman oldu. Nitekim denilir ki o ve Ali müslüman oldular, onlar sekiz yaşında idiler. Bu Zübeyr, Ali, Talha ve Sa'd b. Ebî Vakkas bir senenin içinde doğdular. Zübeyr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gazvelerin hiçbirisinden geri kalmadı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de Muhâcirlerin arasında kardeşlik akdi ile emr ettiği zaman onunla Abdullah b. Mesûd'un arasında kardeşlik akdi yaptı. Resûlullah Medine'ye geldiği ve Muhâcir ile Ensâr arasında kardeşlik akdi ile emrettiği zaman Zübeyr ile Seleme b. Selâme b. Vakş arasında kardeşlik akdi yaptı. Denilir ki : Zübeyr İslâm'da kılıcını ilk çeken kimsedir. Nitekim denilir ki, onun bin kölesi vardı ki ona harâc öderlerdi. Fakat hiçbir dirhem onun evine girmezdi. Yâni o bunların hepsini sadaka verirdi. Cemel Vak'asından ayrıldığı sırada katl olundu. Rahimehullah). Onu Umeyre b. Cürmûz, Fezâle b. Hâbis ve Naki katlettiler. Bu. o sırada altmış yedi yaşında idi. Bir rivâyette, altmış altı yaşında idi.

Zübeyr'in on çocuğu var idi : Abdullah. Urve. Musab, Münzir. Amr. Ubeyde. Cafer, Âmir, Umeyr ve Hamza.

(318) Ebû Muhammed diye künyelenir. Onun câhiliyyede ismi Abd-i Amr

Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy da onun dâvetiyle müslüman oldu.

Sa'd (319) b. Ebi Vakkas da onun dâvetiyle müslüman oldu. Ebû Vakkas'ın ismi Mâlik b. Üheyb (320) b. Abd-i Menâf b. Zühre b. Mürre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

Talha (321) b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Kâb b. Sad b. Teym b. Mürr b. Kâb b. Luayy da onun dâvetiyle müslüman oldu.

idi. Denildi ki: Abdul-Kâbe idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona Abdurrahman ismini koydu. Onun anası Şifâ bint-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre'dir. Fil vak'asından on sene sonra doğdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. İlk Muhâcirlerden idi. Her iki hicrette de bulundu. Habeş topraklarına hicret etti. Sonra Hicretten önce geldi ve Medine'ye hicret etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla Sad b. er-Rebiin arasında kardeşlik akdi yaptı. Bedir ve bütün savaş meydanlarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Dumetül-Cendel'e Beni Kelb'e gönderdi. Ona şöyle dedi: Eğer Allah sana fethederse onların şerifinin kızı ile evlenirsin. Onların şerifi Esbağ b. Salebe el-Kelbi idi. Böylece onun kızı Temazür bintil-Esbağ ile evlendi. Bu kadın, onun oğlu Fakih olan Ebû Seleme'nin anasıdır. Abdurrahman b. Avf Medine'de otuz bir senesinde vefât etti. Bir rivâyette otuz iki senesinde yetmiş beş yaşında olduğu bir sırada vefât etti ve Bakî'de defn edildi.

(319) Sa'd'ın anası: Hamdûne bint-i Süfyan b. Ümeyye b. Abd-i Şems'dir. Ebû İshâk ile künyelenir. Bu on kişiden biridir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, Allahın onun okunu hedefine erdirmeye ve onun duâsını kabul etmesiyle duâ etti. Böylece onun duâsı kabul olma yönünden duâların en tesirlisi oldu. Hadiste mezkûrdur ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi: Sa'd'ın duâsından sakınınız. Sa'd Muâviye'nin hilâfeti sırasında öldü.

(320) Bu Üheyb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anası Âmine bint-i Vehb'in amcasıdır.

(321) Onun anası Hadramiyye'dir. İsmi Sa'be bint-i Abdillâh b. İmâd b. Mâlik b. Rebie b. Ekber b. Mâlik b. Uveyf b. Mâlik b. Hazrec'dir. O kadının babası Abdillâh, Hadremi ile tanınır. Talha, Ebû Muhammed el-Feyyaz ile künyelenir. Talha Medine'ye geldiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla Kâb b. Mâlik'in arasında, Muhâcirlerle Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptığı zaman kardeşlik akdi yaptı. Talha (Rahimehullah) altmış yaşında iken Cemel gününde katil olundu.

Onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına, ona icâbet ettikleri zaman getirdi. Onlar da müslüman oldular ve namaz kıldılar. Bana gelen habere göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu :

— Hiçbir kimseyi İslâma dâvet etmedim ki onda dâvet esnâsında bir gecikme bir düşünme ve tereddüd olmasın, ancak Ebü Bekr b. Ebî Kuhâfe'den olanda böyle olmadı. Ona İslâmiyeti anlattığım zaman ondan bir bekleme bir gecikme olmadı. Tereddüt de etmedi.

İbn-i Hişâm dedi ki : «Onun dâvetiyle» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur.

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun «akeme» sözü «telebese» demektir. İYâni bekleme ve gecikme. Rüübe b. el-Acâc şöyle dedi :

وَأَنْصَاعَ وَثَابَ بِهَا وَمَا عَنَّمْ

«Atılan kişi onunla gitti ve gecikmedi.»

İbn-i İshâk dedi ki :

İşte o topluluk sekiz kişi idiler ki, onlar İslâm'da insanları öne geçtilerdi. Namaz kıldılar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Allah'dan ona gelen vahyi tastik ettilerdi.

EBÜ UBEYDE'NİN MÜSLÜMAN OLMASI

Sonra Ebü Ubeyde (322) b. el-Cerrâh müslüman oldu. Onun ismi Âmir (323) b. Abdullah b. el-Cerrâh b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir.

322) Ebü Ubeyde'nin anası, Ümeyme bint-i Ğanm b. Câbir b. Abdu'l-Uzzâ b. Âmir b. Vedie'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir'de ve ondan sonraki lütûn vak'alarda hazır bulundu. Uhud gününde zırhın iki halkasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden çıkartan odur. Böylece onun iki ön dişi düştü. O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine cennet ile şâhid olduğu on kişiden biridir. Rahmetullâhi Aleyhi, elli sekiz yaşında olduğu hâlde Amvâs tâununda Şam'dan olan Ürdün'de Hicri on sekiz senesinde vefât etti. Kabri oradadır.

(323) Denildi ki ismi Abdullah b. Âmir'dir. Sahîh olan, onun isminin Âmir olduğudur (İstiâb'a mürâcaat et).

Ebû Seleme'nin müslüman olması

Ve Ebû Seleme (324) de müslüman oldu. Onun ismi Abdullah b. Abd el-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

El-Erkam'ın müslüman olması

Erkam (325) b. Ebil-Erkam da müslüman oldu. Ebû el-Erkam'ın ismi Abd-i Menâf b. Esed —Esed Ebû Cündüb ile künyelenirdi— b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

Maz'un oğullarının müslüman olması

Osman (326) b. Maz'un b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cume h b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy ve onun iki kardeşi Kudâme b. Mazûn ile Abdullah b. Mazûn b. Habib de müslüman oldular.

(324) Onun anası Berre bint-i Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. Karısı Ümm-i Seleme bint-i Ebî Ümeyye ile birlikte, Habeşe topraklarına hicret edenlerdendi. Sonra iki hicreti yaptıktan sonra Bedir'de hazır bulundu ve Bedir gününde iyileşen bir yara ile yaralandı. Sonra yarası açıldı ve ondan öldü. Bu ise Hicretin üçüncü senesinde cemadil âhireden üç gün geçtiği bir sırada idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun karısı Ümmü Seleme ile evlendi.

(325) Ebû Abdullah ile künyelenir. Anası Benî Sehm b. Amr b. Husays'dandır. Onun ismi Ümeyye bint-i Abdil-Hâris'dir. Denilir ki: Bilâkis onun ismi Temâzür bint-i Huzeym'dir. Benî Sehm'dendir. İlk muhâcirlerden idi. On şahıstan sonra müslüman oldu. İşte bu Erkam b. Ebî el-Erkam'ın evinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de Kureyş'den gizlenerek İslâm'ın evvelinde insanları İslâma orada dâvet ediyordu. Nihâyet oradan çıktı. Onun evi Mekke'de Safâ'nın üzerinde idi. Böylece orada bir büyük cemaat müslüman oldu. O Hilfül-Fuzul sâhibidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safâ'nın yanında Ebû Erkam'ın evinde idi ki orada erkek müslüman olarak kırka tamamlandılar. Onların İslâma en son gireni Ömer b. el-Hattâb idi. Kırk adama tamamlandıkları zaman çıktılar, alenen tebliğ yaptılar Erkam, Ebû Bekr es-Sıddık (Radiyallahü anh) 'in öldüğü gün vefât etti. Denildi ki: Seksen kûsür yaşında olduğu halde. Medine'de elli beş senesinde vefât etti.

326) Ebû Sâib ile künyelenir. Onun anası Suheyle bint-i el-Anbes b. Ehbân b. Huzâfe b. Haceh'dir. Bu kadın Sâib ve Abdullah'ın anasıdır. Osman b. Maz'un on üç erkekten sonra müslüman oldu ve iki hicretle de hicret etti. Be-

Ubeyde b. el-Hâris'in müslüman olması

Ubeyde (327) b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abd-i Menâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu.

Said b. Zeyd ile âilesinin müslüman olması

Said (328) b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ b. Abdullah b. Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adıyy b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu. Onun karısı Fâtıma bint-i el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ b. Abdullah b. Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adıyy b. Kâb b. Luayy —ki bu hatun Ömer b. el-Hattâb'ın kızkardeşidir— müslüman oldu.

dir'de hazır bulundu. Bedir'den döndükten sonra Muhâcirlerden Medine'de ölen ilk erkek müslüman idi. Ve Bakî'el-Ğarkad'da ilk defn olunan idi.

Osman b. Maz'un Câhiliyyette şarâbı haram edenlerden biri idi. Ve şöyle derdi : Bir içkiyi içmem ki benim aklımı giderir, bana benden daha aşağı olan kimseleri güldürür ve beni kızımın nikâhlanmama sürükler. Şarâb haram kılındığı zaman geldi. O, o sıra Avâlî'de bulunuyordu. Ona denildi ki : Ey Osman şarâb artık haram kılınmıştır. Bunun üzerine o da dedi ki : Onun kökü kurusun. Benim gözüm onun hakkında keskin olmuştu. [Buna bakılması lâzım. Çünkü ekserisine göre şarâbın haram kılınması, Uhud'dan sonra olmuştur].

(327) Ebul-Hâris ile künyelenir. Bir rivâyette : Ebû Muâviye ile künyelenir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den on yaş yaşlı idi. Onun müslüman olması. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce idi. Onun Medine'ye hicreti iki kardeşi Tufeyl ve Hasin ile birlikte olmuştu. Ubeyde b. el-Hâris'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in katında kadr ve menzilesi vardı.

(328) Ebû Aver ile künyelenir. Anası Fâtıma bint-i Bâce b. Halef el-Huzâiyye'dir. O, Ömer b. el-Hattâb'ın amcasının oğludur ve onun sıhrı (eniştesi) dir. Onun nikâhında Ömer b. el-Hattâb'ın kız kardeşi Fâtıma bintil-Hattâb var idi. Onun kız kardeşi Âtike bint-i Amr, Ömer b. el-Hattâb'ın nikâhında idi. Ömer b. el-Hattâb'm müslüman olması Saïd'in zevcesinin sebebiyle oldu.

Osman Saïd'e Kûfe'de bir yer iktâ etti ayırdı. O da oraya gitti ve ölünceye kadar orada iskân etti. Ondandır orada oğullarından Esved b. Saïd yerleşti. Onun Esved'den başka Abdullah, Abdurrahman ve Zeyd diye oğulları da vardır. Onların hepsinin necib çocukları vardır. Saïd Akik topraklarında vefât etti. Rahimehullah Muâviye günlerinde elli veyâ elli bir senesinde Medine'de yetmiş küsür yaşlarında olduğu bir sırada defn olundu.

Esmâ, Âişe ve Habbâb'ın müslüman olmaları

Esmâ (329) bint-i Ebi Bekr, Âişe bint-i Ebi Bekr —ki o zaman küçük idi— ve Habbâb (330) b. el-Erett —ki bu Beni Zühre'nin müttetikidir— müslüman oldular.

İbn-i Hişâm dedi ki : Habbâb b. El-Erett Beni Temim'dendir. Denilir ki o Huzâa'dandır.

Umeyr, (331) İbn-i Mesûd ve İbnil-Kaari'nin müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Umeyr b. Ebi Vakkas —ki bu Sa'd b. Ebi Vakkas'ın kardeşi— dir, Abdullah b. Mesûd b. Hâris b. Şemh b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhil b. Hâris b. Temim b. Sa'd b. Huzeyl (332) —ki bu Beni Zühre'

(329) Esmâ'nın anası Filedir. Denildi ki : Katile bint-i Abdil-Uzzâ b. Abd-i Esed'dir. Esmâ, Zübeyr b. el-Avvâm'ın nikâhında idi. Müslümanlığı çok önceden Mekke'de olmuştu. Abdullah b. Zübeyr ile hâmile olduğu halde Medine'ye hicret etti. Esmâ oğlu Abdullah b. Zübeyr'in katl edilmesinden biraz sonra Cemadil ülâ'da Mekke'de vefât etti. Zatin-Nitâkeyn ismiyle isimlenmişti. Denilir ki o. yüz sene yaşadı.

(330) Gördüğün gibi Habbâb'ın nesebi hakkında ihtilâf edilmiştir. Bir rivâyette, o Huzâi'dir. Bir rivâyette, Temim'dir. Sahih olan onun Temimi nesebinden olmasıdır. Câhiliyede esir düştü. Bir kadın onu satın aldı : (o kadın Ağar bint-i Şibâh el-Huzâiyye'nin anasıdır) Huzâa'dandır. Ve o kadın onu âzâd etti. Beni Avf b. Abd-i Avf b. Abdil-Hâris b. Zühre'nin haliflerinden idi. Onun, nesebi Temimi idi. Huzâilerin âzâdhsıdır Zührilerin müttetikidir. O Habbâb b. el-Erett b. Cendele b. Sa'd b. Huzeyme b. Kâb b. Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temimi'dir. Demirci idi, câhiliyede kılıçları yapardı. Bedir'de ve ondan sonraki hazır bulunacak yerlerde hazır bulundu. Ebû Abdullah ile künyelenir. Denildi ki : Ebû Yahyâ ile ; bir kavle göre de Ebû Muhammed ile künyelenir. Allah yolunda işkence edilenlerden ve dini üzere sabr edenlerden İslâmı eski olan bir kimse idi. Kûfe'ye yerleşti ve orada otuz yedi senesinde altmış üç yaşında iken öldü. Denildi ki bilâkis Medine'de ondokuz senesinde öldü.

(331) Bu Umeyr, Bedir gününde katl olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellen) Bedir gününde onun yaşını küçük gördü ve istedi ki onu geri göndersin o ise ağladı. Sonra savaştıktan sonra ona izin verdi. O gün on altı yaşında katl olundu. (İstiâba mürâcaat et).

(332) Abdullah. Ebû Abdurrahmân ile künyelenir. Abdullahın anası İmm-i Abd bint-i Abd-i Vedd b. Seva b. Kadîm b. Sâhile'dir. Bu da Beni

nin halifi'dir— ve Mesûd b. el-Kaari —ki bu Mesûd (333) b. Rebîa b. Amr b. Sa'd b. Abduluzza b. Hemâle b. Galib b. Muhallim b. Âiz b. Sübey b. Hûn b. Huzeyme —ki bu Kaare (334) dendir— müslüman oldular.

Kaare'den bir şey

İbn-i Hişâm dedi ki :

Kaare; Onlar için bir lâkab'dır. Onlar için şöyle denilir :

قَدْ أَصَفَ الْقَارَةَ مِنْ رَأَمَا

«Kaare ile ok atışan (335) kimse ona insajlı davranmıştır.

Onlar atıcı (336) bir kavim idiler.» »

Huzey'dendir. Onun müslüman olması Saîd b. Zeyd ve Zevcesi Fâtıma'nın müslüman olduğu zamanda İslâmiyetin ilk başlangıcında idi. Onun müslüman olmasının sebebi, o Ukbe b. Ebî Muayt'ın koyunlarını otlatıyordu. Ona Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rastladı ve o koyunlardan sütü olmayan bir koyunu tuttu. Koyun da ona bol süt verdi. O Bedir ve Hudeybiye'de hazır bulundu. Resûl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun için cennet ile şahid oldu. Medîne'de otuz iki senesinde öldü ve Bakî'de defn olundu. Vefât ettiği zaman altmış küsur yaşında idi.

(333) Ebû Umeyr ile künyelenir Mesûd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Erkam'm evine girmesinden önce müslüman olmuştu. Bedir'de hazır bulundu. O Benî Zühre'nin haliflerinden biridir. Otuz senesinde öldü, yaşı ise altmışın üstünde idi.

(334) Kaare bir kabiledir. Onlar Adl ve Diş'dir. Bunlar ise Hûn b. Huzeyme'nin iki oğludur. Kaare ile isimlenmeleri şunun içindir ki onlar, Şeddâh, Benî Kinâne'de onları ayırmak istediği zaman toplandılar.

(335) Bu bir meseldir. Denilir ki : Bu mesel, Kureyş ile Bekr b. Abd-i Menâf b. Kinâne arasında olan bir harb hakkında söylenmiştir. Kare, Kureyş ile birlikte idi. Onlar atıcılar olan bir kavim idiler. İki taraf birbiriyle karşılaştığı zaman diğerleri onlarla atıştılar. Bunun üzerine denildi ki : Bunlar, onların vârisi oldular. Çünkü şan ve sanatlarında onlarla eşit oldular. (Emsâl'a ve Ferâid el-Leâl ve Ravz'a mürâcaat et).

(336) İddia ederler ki iki adam birbiriyle karşılaştı. Onlardan biri Kaari idi. Kaari dedi ki : Eğer dilersen seninle güreş tutayım. Eğer dilersen seninle at koşu yarışmasına gireyim. Ve eğer dilersen seninle ok atışalım. Diğeri de dedi ki : Ok atışmayı ihtiyar ettim. Bunun üzerine Kaari beni paylaştın, dedi ve şu şiiri okudu :

Selit ve kardeşinin müslüman olmaları

İbn-i İshâk dedi ki : Selit (337) b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vedd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luayy b. Galib b. Fihri (ve onun kardeşi Hâtib b. Amr) da müslüman oldular.

Ayyâş ve âilesinin müslüman olması

Ayyâş (338) b. Ebî Rebi (339) b. el-Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve onun karısı Esmâ (340) bint-i Selâme (341) b. Muharribe el-Temimiye'de müslüman oldular.

فَدَعَلَتْ عَلَى وَمَنْ وَالْأَمَا أَنَا نَزْدُ الْمَيْلَ عَنْ مَوَامَا
نَزْدَهَا رَابِيَةً كَلَامَا فَدَا نَصَفَ الْفَارَةَ مَنْ رَامَامَا
إِنَّا إِذَا مَا نَيْتُهُ نَلَامَا نَزْدُ أَوْلَامَا عَلَى أَخْرَامَا

«Selmâ ve onunla müvâlit yapan kimseler bilmiştir ki biz atları onların havasından geri çeviririz.

Onların her ikisini de atıcılar olarak onları geri çeviriniz.

Kare ile ok atılmaya girişen kimseler insaf etmişlerdir.

Biz bir topluluğuz ki onlarla karşılaştığımız zaman onların evvellerini ahırlarına çeviririz.»

(Emsâl ve Ravz'e mürâcaat et).

(337) O. Süheyl b. Amr'ın kardeşidir. İlk muhâcirlerden idi. Bu. kendisini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hevze b. Ali el-Hanefî'ye ve Sümâme b. Esâl el-Hanefî'ye — ki bunlar Yemâme'nin reisidirler — gönderdi. Bu. altı veya yedi hicri senesinde idi Salit öndört senesinde katl olundu.

(338) Ayyâş : Ebû Abdurrahman ile künyelenir. Bir rivâyette : Ebû Abdullah ile künyelenir. Bu. Ebû Cehl b. Hişam'ın ana bir kardeşidir. O ikisinin anası Ümmül-Celâs Esmâ bint-i Mahreme'dir. Ve Abdullah b. Ebî Rebi'e'nin baba ve ana bir kardeşidir. Onun müslüman olması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce idi. Ayyâş Habeşe topraklarına karısı Esmâ bint-i Seleme ile birlikte hicret etti. Onun Esmâ'dan oğlu Abdullah doğdu. Sonra Medine'ye hicret etti ve Mekke'de öldü.

(339) Ebû Rebi'e'nin ismi Amr'dır.

(340) Muhâcir kadınlardan idi. Kocasıyla birlikte Habeşe'ye mürâcaat etti. Onun için Abdullah'ı doğurdu. Sonra kadın Medine'ye hicret etti. Bu kadının Ümmi Celâs ile künyelenir.

(341) Denildi ki : O Esmâ bint-i Selâme'dir.

Huneys'in müslüman olması

Huneys (342) b. Huzâfe b. Kays b. Adıyy b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu.

Âmir'in müslüman olması

Âmir (343) b. Rebia da müslüman oldu. Bu Anz b. Vaildendir. Âli'l-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ'nın halifidir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Anz b. Vâil, Bekr b. Vâil'in kardeşidir. Rebia b. Nizâr'dandır.

Cahş'm iki oğlunun müslüman oluşu

İbn-i Ishâk dedi ki :

Abdullah (344) b. Cahş b. Riâb b. Yamer b. Sabire b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme ve onun kardeşi Ebû

(342) Huneys, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den önce onun zevcesi Hafsa'nın kocası idi. İlk muhâcirlerden idi. Habeş topraklarına hicretinden sonra Bedir'de hazır bulundu. Sonra Uhud'da hazır bulundu ve ona bir yara isâbet etti. Medine'de o yaradan öldü. O, Abdullah b. Huzâfe el-Sehmi'nin kardeşidir.

(343) Âmir'in nesebinde ihtilâf vardır. Nesebcilerden onu Anez'e nisbet edenler vardır. Onlardan onu Yemen'deki Mezhic'e nisbet edenler vardır. Ancak onlar şunun üzerine icmâ etmişlerdir ki o Hattâb b. Nüfeyl'in halifidir. Çünkü o onu oğul edinmiştir. Âmir müslüman oldu ve karısıyla birlikte Habeş'e hicret etti. Sonra Medine'ye hicret etti. Bedir'de ve sair savaş meydanlarında hazır bulundu ve otuz üç senesinde vefât etti. Denildi ki otuz iki senesinde vefât etti. Nitekim otuz beş senesinde de denilir. Ebû Abdullah ile künyelenirdi.

(344) Abdullah'ın anası Ümeyye bint-i Abdulmuttalib'dir. Abdullah, Beni Abd-i Şems'in halifi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. O ve onun kardeşi Ebû Ahmed Abd b. Cahş ilk muhâcirlerdendi. İki hicrette de bulunan kimselerdendi. Onların kardeşi Ubeydullah b. Cahş, Habeş toprağında Hıristiyan oldu. Ve orada Hıristiyan olarak öldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun zevcesi Ümm-i Habibe ile evlendi. Abdullah Bedir'de hazır bulunmuştur. Uhud'da ise şehid olmuştur.

Ahmed b. Caş da müslüman oldular. Bunlar Benî Ümeyye b. Abdi Şems (345)'in müttetikleri idiler

Cafer ve hanımının müslüman olması

Cafer (346) b. Ebi Tâlib ve onun karısı Esmâ (347) bint-i Umeys b. Nümân b. Kâb b. Mâlik b. Kuhâfe de müslüman oldu. (348)

Hâris oğullarının ve hanımlarının müslüman olması

Hâtıb (349) b. el-Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy ve karısı Fâtıma bint-i el-

(345) Denildi ki : Hayır, onlar Harb b. Ümeyye'nin müttetiki idiler. (İstiâb'a, Abdullah'ın ve onun kardeşi Ebû Ahmed'in terceme-i hâline mürâcaat et).

(346) Cafer, Ebû Abdullah ile künyelenirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaratılış ve ahlâk yönünden insanların en benzeyeni idi. Ali'den on yaş büyük idi. Tâlib de Akil'den on yaş büyük idi. Cafer Habeş topraklarına hicret etti ve oradan Hayber feth olunduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu karşıladı ve boynuna sarıldı. Ve dedi ki : Bilmiyorum ki ben ikisinden hangisiyle daha çok sevinçliyim. Cafer'in gelmesiyle mi yoksa Hayber'in fethiyle mi? Cafer Mûte gazvesinde katli edildi.

(347) Esmâ'nın anası Hind bint-i Avf b. Züheyr'dir. Esmâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymüne'nin kız kardeşidir. Lubâbe'nin kız kardeşi Abbâs'ın zevcesi Ümmül-Fadl'dir. Esmâ kocası Cafer ile birlikte Habeşe'ye hicret ettiler. Esmâ'dan orada Muhammed, Abdullah ve Avn doğdu. Sonra Esmâ Medine'ye hicret etti Kocası Cafer katli olunduğu zaman onunla Ebû Bekr evlendi. Ondan Muhammed b. Ebi Bekr doğdu. Sonra Ebû Bekr ölünce Ali b. Ebi Tâlib onunla evlendi. Ondan da Yahyâ b. Ali b. Ebi Tâlib'i doğurdu.

(348) Onun nesebinde denildi ki : O Esmâ bint-i Umeys b. Sa'd b. el-Hâris b. Teym b. Kâb b. Mâlik b. Kuhâfe b. Âmir b. Rebie b. Âmir b. Muâviye b. Zeyd b. Mâlik b. Bişr b. Vehb b. Şehrân b. Afres b. Half b. Akbel'dir.

(349) Hâtıb Habeşe'de ölmüştü. Oraya karısı Fâtıma bint-i el-Mücellil ile birlikte muhâcîr olarak çıkmıştı. Onun Fâtıma'dan orada iki oğlu oldu. Bunlar Muhammed b. Hâtıb ve Hâris b. Hâtıb'dır. Büyüdükleri zaman onları oradan getirdi.

Mücellil b. Abdullah b. Ebi Kays b Abd Vedd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Luayy b. Galib b. Fıhr ve onun kardeşi Hattâb b. el-Hâris ve onun karısı Fûkeyhe bint-i Yesâr ve Mamer (350) b. el-Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy da müslüman oldular.

Sâib'in müslüman olması

Sâib (351) b. Osman b. Mazûn b. Habib b. Vehb de müslüman oldu.

Muttalib ve hanımının müslüman olması

Muttalib (352) b. Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve onun karısı: Remle bint-i Ebi Avf b. Subeyre b. Suayd b. Sad b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy da müslüman oldular.

Nuaym'in müslüman olması ve onun nesebi

Nehâm da müslüman oldu —ki ismi Nuaym (353) b. Abdullah b. Esid'dir. Beni Adıyy b. Kâb b. Luayy'in kardeşidir. İbn-i Hişâm dedi ki: O, Nuaym b. Abdullah b. Esid b. Abd-i Avf b. Abid b. Avic b.

(350) O, Hâtıb ve Hattâb'ın kardeşidir. Resûlullah (Sallallahâ Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce müslüman olanlardandı. Bedir'de, Uhud'da ve bütün savaş meydanlarında bulunmuştur. Ömer (Radiyahâhü anh)'in hilâfetinde vefât etti.

(351) Sâib, babası Osman b. Mazûn ile birlikte ve yine iki amcası Kudâme ve Abdullah ile birlikte Habeş topraklarına ikinci hicrete gitti. Sâib otuz küsur yaşlarında savaşmaya başladı. Yemâme gününde şehid olarak katlı oldu.

(352) O, Abdurrahman ve Talim'in kardeşidir. Bunlar Ezher'in iki oğullarıdır. Muttalib ve Tâlib Habeşe'nin muhâcirlerindedir. Ve orada ölmüşlerdir. Muttalib'in Habeşe'ye çıkışı, karısı Remle ile birlikte oldu. Onun o karısından Habeşistan'da Abdullah b. Muttalib adındaki çocuğu doğdu.

(353) Denilir ki: Bu Nuaym on kişinin müslüman olmasından sonra. Ömer b. el-Hattâb'ın müslüman olmasından önce müslüman oldu. İslâmını gizliyordu. Kavmi onu içlerinde fazla şerefe sahip olduğundan dolayı, hicretten

Adiyy b. Kâb b. Luayy'dır. Nehhâm ile isimlenmesi şunun içindir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki : And olsun cenette onun nahmini = sesini işittim.

İbn-i Hişâm dedi ki : Nahm'i, sesi ve hissi demektir.

Âmir b. Führeyre'nin müslüman olması ve nesebi

İbn-i İshâk dedi ki :

Âmir b. Führeyre (354) de müslüman oldu. Bu, Ebû Bekr es-Sıddîk (Radiyallahü anh)'in âzâdısındır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Âmir b. Führeyre Esed'in müvelledlerinden bir müvelledir. (355) Onu Ebû Bekr (Radiyallahü anh) onlardan satın aldı.

Hâlid b. Said'in ve hanımı Emine'nin müslüman olması

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hâlid b. Said (356) b. el-Âss b. Ümeyy b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve onun karısı Ümeyne bint-i Halef b. Esed b. Âmir b. Beyâze b. Sübey b. Ci'sime b. Sa'd b. Müleyh b. Amr da müslüman oldular. Ümeyne Huzâa'dandır.

İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki; Hümeyne bint-i Halef'dir.

men ettiler. Çünkü o Benî Adiyy'in yoksullarına ve onların yetimlerine nafaka veriyor ve onların geçimini karşılıyordu. Ecnâdîn'de şehid olarak Ebû Bekr'in hilâfetinin sonunda on üç senesinde katl olundu. Denildi ki : Yermük gününde şehid olarak Ömer'in hilâfetinde on beş senesinde Receb ayında katl olundu.

(354) Führeyre onun anasıdır. Tufeyl b. el-Hâris b. Suhayre'nin kölesi idi. Âmir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Erkam'ın evine girmesinden önce müslüman oldu. «Bir-i Maüne» gününde Âmir b. Tufeyl onu katletti.

(355) Müvelledi, câriyesinden doğan çocuğu demektir.

(356) Hâlid, Ebû Said ile künyelenir. Denilir ki : O, Ebû Bekr Es-Sıddîk'dan sonra müslüman oldu. Böylece ya üçüncü veyâ dördüncü idi. Bir kavle göre de beşinci idi. Karısı Huzâiyye ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. O karısından oğlu Said b. Hâlid olmuştur. Bir de kızı Ümm-ü Halid'i doğurdu. Onunla birlikte Habeşistan'a onun kardeşi Amr b. Said b. el-Âs da hicret etti.

Hâtüb ve Ebû Huzeyfe'nin müslüman olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Hâtüb b. Amr (357) b. Abd-i Şems b. Abd-i Vedd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luayy b. Çalib b. Fihri ve Ebû Huzeyfe —ki onun ismi İbn-i Hişâm'ın dediğine göre Muşşim (358)'dir— b. Utbe. Rebîe b. Abd-i Şems b. Abd Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy da müslüman oldu.

Vâkid'in müslüman olması ve ondan bir şeyin rivâyeti

Vâkid (359) b. Abdullah b. Abd-i Menâf b. Arin b. Salebe b. Yerbû' b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim de —ki bu Beni Adıyy b. Kâb'ın halifidir— müslüman oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bâhile onunla birlikte geldi. Ve onu Hattâb b. Nüfeyl'e sattılar. O da onu oğul edindi. Allah Teâlâ :

« اذْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ »

-Onları babalarına âdiyetle çağırınız- kavlini indirdiği zaman, şöyle dedi : Ebû Amr el-Medenî'nin dediğine göre; Ben Vâkid b. Abdullah'ım.

(357) O, Amr'ın oğulları Süheyl, Salit ve Sekrân'ın kardeşidir. Hâtüb Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. İki hicrette Habeşistan'a hicret etmiştir. O Habeşe'ye yapılan birinci hicrette oraya ilk gelen kimsedir.

(358) Süheyl dedi : «İbn-i Hişâm dedi ki : Onun ismi Muşşim'dir. Bu ve onlar nesebcilere göredir. Çünkü Muşşim ancak Ebû Huzeyfe b. Muğire'dir. Hâşim ve Hişâm'ın kardeşidir. Bunlar Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un iki oğludur. Huzeyfe b. Utbe'ye gelince onun ismi, zikrettiklerine göre Kays'dır.

(359) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman oldu. Bu, Amr b. el-Hadramî'yi katil eden kimsedir. Vâkid Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir'de, Uhud'da ve bütün savaş meydanlarında hazır bulundu. Ömer b. El-Hattâb'ın hilâfetinde vefat etti.

Beni Bükeyr'in müslüman olması

Ibn-i İshâk şöyle dedi :

Hâlid, (360) Âmir, (361) Akil (362) ve İyâs (363) Benü Bükeyr (364) b. Abd-i Yâ Lil b. Nâşib b. Giyere b. Sad b. Leys b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne —ki bunlar Beni Adıyy (365) b. Kâb'ın halifleridirler— müslüman oldular.

Ammâr b. Yâsir'ir müslüman olması

Ammâr b. Yâsir (366) —ki bu Beni Mahzûm b. Yakaza'nın halifidir— müslüman oldu.

(360) O ve onun kardeşleri Bedir'de hazır bulundular. Recî' gününde Hicret'in dördüncü senesi Safer ayında katl olundu. Otuz dört yaşında idi. Recî' gününde seriiye Âsım b. Sâbit b. Ebî'l-Efleh ve Mersed b. Ebî Mersed el-Ğanvi ile birlikte idi.

(361) Âmir, kardeşleriyle beraber Bedir'de hazır bulundu. Ondan sonraki savaşlarda da hazır bulundu ve Yemâme gününde şehid olarak katl olundu.

(362) Kardeşleriyle birlikte Bedir'de hazır bulundu ve orada katl olundu. Onu Mâlik b. Zühêyr el-Hatmi katletti. O, o sıra otuz dört yaşında idi. Onun ismi Ğâfil idi. Müslüman olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ismini Âkil diye değiştirdi. Erkam'ın evinde ilk müslüman olanlardan ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ilk bey'at edenlerden idi.

(363) İyâs, Bedir, Uhud, Hendek ve bütün savaşlarda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. O ve kardeşi Âmir Erkam'ın evinde müslüman olmuşlular. Bu İyâs, Muhammed b. İyâs b. el-Bükeyr'in babasıdır. Bu o kimsedir ki İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer ve Ebû Hureyre'den, karısına hiç yaklaşmadan önce üç kere boşayan kimse için o kadının kocasına helâl olup olmadığı hakkında rivâyet eden kişidir

(364) İbn-i Abdil-Berr dedi ki: «Bu, İbn-i İshâk ve başkasının kelâmıdır. Vâkidi dedi ki . . . Ebu'l-Bükeyr'dir».

(365) Bu şunun içindir ki, Abd-i Yâ Lil Câhiliyye'de Nüfeyl b. Abdil-Uzzâ ile muhalefe akdi yapmıştı. Bu Nüfeyl, Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh)'in dedesidir.

366) Ammâr ve onun anası Sümeyye Allah yolunda işkence edilen kimselerdendi. Sonra Ammâr onlara istedikleri küfrü diliyle söyledi. Fakat kalbi iman ile mutmain idi. Onun hakkında şu âyet nâzil oldu :

İbn-i Hişâm dedi ki : Ammâr b Yâsir Ansi'dir. Ansi Mezhic'dendir. (367)

Suhayb'in müslüman olması ve nesebi

İbn-i İshâk dedi ki :

Suhayb b. Sinân (368) da müslüman oldu. Bu, Nemr b. Kaasit'dan birisidir. Beni Teym b. Mürr'e'nin müttelikidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Nemir, Kasit b. Hinb b. Efsâ b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizâr'ın ogludur. Denilir ki : Efsâ Dümi b. Cedile b. Esed'in

«إِلَّا مَنْ أَسْرَهُ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ»

«Ancak kalbi iman ile mutmain olduğu halde zorlanan kimse bundan müstesnadır.»

Ammâr, Habeş topraklarına hicret etti. Bedir'de ve savaşların hepsinde bulundu. Bedir'de ağır bir belâ aldı. Sonra Yemâme'de hazır bulundu ve orada da yine yaralandı. Orda onun kulağı kesildi. Bir rivâvette Siffin'de kesildi. O zaman onun yaşı altmışın üstünde idi.

(367) Vâkidi ve Ehl-i Neseb ve haberi bilen Ehl-i İlimden bir tâife dediler ki : «Ammâr'ın babası Yâsir Areni'dir, Kahtani'dir, Mezhic'i'dir, Mezhic'i'de Anes dendir. Ancak onun oğlu Ammâr, Beni Mahzûm'un âzâdlıdır. Çünkü onun babası Yâsir Beni Mahzûm'dan birisinin bir câriyesiyle evlendi. O cariye de onun için Ammâr'ı doğurdu. Bu şunun içindir ki, Ammâr'ın babası Yâsir iki kardeşiyle —ki onlara Hâris ve ikincisine de Mâlik denilir— Mekke'ye onların dördüncü Lir kardeşlerini aramaya geldiler. Hâris ve Mâlik Yemen'e geri döndü. Yâsir ise Mekke'de ikamet etti ve Ebû Huzeyfe b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile ittifak akdi yaptı. Ebû Huzeyfe de onu kendisine Sümeyye bint-i Hayyad denilen bir câriyesiyle evlendirdi. O câriye de onun için Ammâr'ı doğurdu. Ebû Huzeyfe de onu âzâd etti. Ammâr Beni Mahzûm'un âzâdlıdır. Beni Mahzûm ve İbn-i Ammâr ve onun babası Yâsir arasındaki hilf ve velâdan —Andlaşma ve âzâd etme— ötürü, Beni Mahzûm'un Osman'ın yanında toplanması olmuştur. Bu, Osman'ın çocuklarının Ammâr'a isâbet eden darbelerin zamanında olmuştur. O derece ki onun karnında bir yarık meydana geldi. Bunun

oğludur. Denilir ki : Suheyb; Abdullah (369) b. Cüd'an b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym'in âzâdısındır. Denilir ki oRumludur. Onun Nemr b. Kaasit'dan olduğunu zikreden birisi der ki : O, Rumlarda esir idi. Onlardan satın alındı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâdisinde gelmiştir ki, Suheyb Rum'un öncüsüdür.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)'İN TEBLİĞE KAVMİNDEN BAŞLAMASI VE KAVMİNİN KENDİSİNE YAPTIKLARI

**Allah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e
tebliğe, kavminden başlamakla emretti**

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra insanlar erkek ve kadın cemaatler olarak İslâma girdiler. Hattâ İslâmın sesi Mekke'de yayıldı ve onunla konuşılmaya başlandı. Sonra Allah (Azze ve Celle) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah'dan kendisine gelen vahyi âşikâr beyan etmesini ve açıkca ona çağırmasını emretti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâlini gizlemesi ile Allah Teâlâ'nın dinini izhâr etmesini emretmesine kadar geçen zaman, (bana verilen haberlere göre) bisetten itibâren üç sene idi. Sonra Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu :

üzerine Benî Mahzûm toplandılar ve dediler ki : Allaha and olsun, eğer ölürse onun sebebiyle Osman'ın gayrı hiçbir kimseyi katl etmeyiz.»

(369) O Bedir'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber hazır bulunanlardandır. Onun ve Ammâr b. Yâsir'in müslüman olması bir tek günde olmuş idi. Suhayb Medine'de otuz sekiz senesinde Şevvâl ayında yetmiş üç yaşında öldü. Denildi ki : Doksan yaşında idi. Bakî'de defn edildi.

(369) Çünkü babası Sinân b. Mâlik veyâ amcası Ebille'de Kistrâ'nın valisi idi. Evleri Musul topraklarında Fırat'ın kenârında bir köyde idi. Bu köy Cezire ve Musul'un yakınında idi. Rumlar o bölgeye saldırdılar ve Suhayb'i küçük bir çocuk iken esir ettiler. Suheyb de Rûmda büyüdü. Arapçayı ağırca konuşuyordu. Rumlardan Kelb onu satın aldı. Sonra onu Meke'ye getirdi. Abdullah b. Cüd'an et-Teymi onlardan onu satın aldı ve onu âzâd etti. O da onunla birlikte Abdullah b. Cüd'an ölünceye kadar Mekke'de kaldı. Nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildi. Suhayb ve çocuğuna gelince, iddiâ ederler ki : O akıl bâliğ olduğu zaman Rum'dan kaçtı ve Mekke'ye geldi o da Abdullah b. Cüd'an ile andlaştı ve onunla birlikte ölünceye kadar kaldı.

« فَأَصْدَعَ مِمَّا تَوَمَّرُوا وَأَعْرَضَ عَنِ الشَّرِكِينَ »

«Emr olundugun şeyi âşikâre beyân et (370) ve müşriklerden yüz çevir.» Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ وَأَخْمِصْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَقُلْ إِنِّي أَنَا الذِّبْرُ الْمَبِينُ » .

«En yakın kavm ve kabileni uyar ve kanadını sana tâbi olan mü'minlere döse ve de ki : Ben ancak açıktan bir uyarıcıyım.»

İbn-i Hişâm'ın bazı müfredâtı tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki : «İsde» demek, «hak ile batılın arasını ayır», demektir. Ebü Zuayb el-Hüzeli —ki onun ismi Huveylid b. Hâlid'dir— vahşi eşekleri ve onların erkeklerini vasf ederek şöyle dedi :

وَكَاثِبَاتٌ رَبَابَةٌ وَكَانَتْ بَسْرًا يَمِصُّ عَلَى انْقِدَاجٍ وَيَصْدَعُ

«Sanki onlar kumar oklarının içine konulup dürüldüğü bezlerdir.
Ve sanki o okların üzerine dağıtır ve onların paylarını beyân eder.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir Rûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

أَنْتَ الْجَلِيمُ وَالْأَمِيرُ النَّتَقَمُ تَصْدَعُ بِالْحَقِّ وَتَنْتِي مَنْ ظَمَّ

«Sen halimsin ve intikam alan bir emirsin. Hakkı ihkak edersin ve zulmedenin sürersin.»

Bu iki beyt onun bir ürcüzesinde geçmektedir.

(370) Süheylî dedi ki : Bunun mânası, «kendisiyle emr olunduğun şeyi izhâr et» demektir.

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ashâbiyle
Mekke'nin vâdilerine çıkması ve Sad'in yaptıkları**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbı ile namaz kıldıkları zaman dağların hâli yerlerine gider, namazlarını kavimlerinden gizlerlerdi. Sad b. Ebi Vakkas Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından bir topluluğun içinde Meke'nin vâdilerinden bir vâdide bulunuyordu. Onlar namaz kılarlarken üzerlerine müşriklerden bir topluluk çıktı, onların bu yaptıklarını iğrenç gördüler ve onları bu yaptıkları ile ayıpladılar ve hattâ onlarla dövüştüler. O sırada Sad b. Eb Vakikas müşriklerden bir adama bir deve kemigi ile vurdu ve onun başını yarıdı. Bu İslâm'da akıtılan ilk kan oldu.

**Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavminin
adâvet etmesi ve amcası Ebû Tâlib'in Onu himâyesine alması**

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İslâmı kavmine açıkladığı ve İslâmiyeti Allahın emr ettiği gibi beyân ettiği zaman kavmi ondan, ilkin uzaklaşmadılar ve ona karşı redde bulunmadılar. Bana verilen habere göre, tâki ilâhlarından söz edip onları ayıplayınca iş değişti. Bunu yaptığı zaman onu büyük gördüler ona karşı cephe aldılar, ona muhâlefet etmeğe, ona düşmanlık beslemeğe azm ettiler. Ancak Allah Teâlâ onlardan İslâm ile koruduğunu korudu. Onlar da az ve gizlenen kimselerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e amcası Ebû Tâlib acıdı ve onu korudu önünde durdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Allahın emri üzerine emrini izhâr ederek devam etti bu yolda yürüdü. Ondan hiçbir şey onu geri çeviremiyordu. Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlardan ayrıldığından ve ilâhlarını ayıpladığından dolayı yaptıkları itap ve kınamalara kulak asmadığını ve amcası Ebû Tâlib'in de ona şefkat elini uzattığını önünde durduğunu ve onu onlara teslim etmediğini görünce, Kureyş'in eşrafından birtakım adamlar Ebû Tâlib'e gittiler. Bunlar, Rabia b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib'in iki oğlu Utbe ve Şeybe'dir. Yine Ebû Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems b.

Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Galib b. Fihri de vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Ebü Süfyan'ın ismi Sahr'dır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bir de onlar içinde Ebul-Bahteri vardı. Onun ismi Âs b. Hişâm b. Hâris b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy'dır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Ebul-Bahteri, Âs b. Hâşim (371)'dir.

İbn-i İshâk dedi ki : Bir de Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb b. Murre b. Kâb b. Luay'dır. Ve yine Ebu Cehl —ki onun ismi, Amr'dır ve o, Ebul-Hakem ile künyelenirdi— b. Hişâm b. Mugire b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy ve yine Velid b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kâb b. Luayy vardı. Ve yine Nübeyh ve Münebbih de vardı. Bunlar Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'ın iki oğludurlar. Bir de Âs b. Vâil vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Âs b. Vâil b. Hâşim b. Suayd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy vardı.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında Ebü Talib'in yanına gönderdikleri heyet

İbn-i İshâk dedi :

Onlar dediler ki : Ey Ebü Talib, senin kardeşin oğlu bizim ilâhlarımıza sövüyor, dinimizi ayıplamış bizim aklımızı sefih görüyor ve bizim babalarımıza sapık diyor. Ya onu bizden tutup men edersen veyâ onunla bizi başbaşa bırakırsın. Çünkü sen de bizim ona muhalif olduğumuz gibi muhalifsin. Sen olmazsan ona yeteriz. Ebü Talib de onlara yumuşak bir söz söyledi ve onlara güzel bir cevap verdi. Bunun üzerine onlar onun yanından ayrıldılar.

(371) Süheylî dedi ki : «İbn-i İshâk'ın dediği şey, İbn-i Kelbî'nin görüşüdür. İbn-i Hişâm'ın dediği şey ise Zübeyr b. Ebi Bekr'in ve Musab'ın görüşüdür. Şeyh Ebi Bahr Süfyan b. As'ın Kitâbının hâşiyesinde işte böyle buldum.»

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâvetine
devam etmesi ve Kureyş heyetinin Ebû Tâlib'e
ikinci defa gelmesi**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dâvasına devam etti. Allahın dinini anlatıyor ve ona çağırıyordu. Sonra iş onunla onların arasında şiddetlendi. Adamlar bölündüler ve birbirlerine saldırdılar. Kureyş, aralarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bahsini çokca ediyorlardı. Onun aleyhine birbirini teşvik ediyorlardı. Sonra Ebû Tâlib'e diğer bir daha gittiler ve ona dediler ki :

— Ey Ebû Tâlib, bizim içimizde senin yaşın, şerefın ve makamın vardır. Biz senden kardeşinin oğlunu bizden nehy etmeni istemiştik sen ise onu nehy etmedin. Allaha and olsun ki biz işte ona karşı, babalarımıza sövmesine, akıllarımıza sefih demesine ve ilâhlarımızı ayıplamasına karşı artık sabr edemiyoruz. Ya bizden onun edersen veya biz onun ve seninle savaşırız, tâ iki taraftan biri helâk oluncaya kadar veya benzeri bir şey dediler. Sonra onun yanından ayrıлып gittiler. Ebû Tâlib'e kavminden ayrılmak ve onların düşmanlığı ağır geldiği gibi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i onlarla başbaşa bırakmaya ve ondan yardımını çekmeğe gönlü râzı olmadı.

**Ebû Tâlib'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i
dâvetten vazgeçmesine dâir ona haber göndermesi,
Resûlullah'ın da Ebû Tâlib'e cevâbı**

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Yâkub b. Utbe b. Muğire b. el-Ahnes haber verdi ki ona şöyle denilmiş :

Kureyş, Ebû Tâlib'e bu sözü söyledikleri zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi ve ona dedi ki :

— Ey kardeşimin oğlu! Senin kavmin bana geldiler. Ve bana —anlattıkları sebeplerden dolayı— şöyle şöyle dediler. O halde bana ve kendine acı takat getiremeyeceğim bir şeyi bana yükleme. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de zan etti ki amcasına yeni bir fikir gelmiş ki : Artık ondan yardımını kesecek onu onlarla başbaşa bırakacaktır ve o ona yardım etmekten ve onunla birlikte kıyam etmekten geri kalacaktır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

— Ey amca! Allaha yemin ederim ki, güneşi sağ elime, ayı da sol (372) elime koysalar ki, bu işi bırakayım, Allah onu gâlib kılcaya veyâ bu yolda ben helâk oluncaya kadar onu bırakmam, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hüzünlendi ve ağladı, sonra kalktı. Geriye döndüğü zaman Ebü Tâlib onu çağırды ve şöyle dedi :

— Ey kardeşimin oğlu, bana bak. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona döndü. Ona şöyle dedi :

— Ey kardeşimin oğlu, git ve istediğin şeyi söyle Allaha and olsun ki, seni hiçbir şeyden dolayı terketmem yardımımı da kesmem.

Kureyş'in Ebü Tâlib'in yanına üçüncü defa Umâre b. el-Velid el-Mahzûmi ile gitmesi

İbn-i İshâk dedi ki : Sonra Kureyş Ebü Tâlib'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardımı terketmekten ve onu onlarla başbaşa bırakmaktan çekildiğini ve bu hususta onlardan ayrılmaya ve düşmanlığa azimli olduklarını bildikleri zaman Umâre b. el-Velid b. Muğire ile onun yanına gittiler. Bana ulaşan habere göre ona dediler ki :

— Ey Ebü Tâlib! Bu Umâre b. el-Velid Kureyş'in içinde en kuvvetli bir genç ve Kureyş'in en güzelidir. Onu al, kanı ve çalışması senindir. Ve onu çocuk edin o senin içindir. Karşılığında şu karde-

(372) Süheylî dedi ki : «Güneş sağ ele mahsus kılındı, çünkü o ışık verici görmeyi sağlayıcı bir âlâmettir. Ay da sol ele mahsus kılındı, çünkü o ziyası yok edilmiş bir âlâmettir. Ömer (Rahimehullah)'e bir adam «Ben rüyamda gördüm ki sanki güneş ve ay savaşıyorlar ve onlardan herbiriyle birlikte de bir yıldız bulunmaktadı» dediği zaman Ömer şöyle dedi :

— Sen hangisiyle birlikte idin? O da dedi ki :

— Ay ile birlikte. Dedi ki :

— Sen mahv olunmuş bir âlâmet ile birlikteyin, git ve benim için bir şey yapma.

O, onun vâlisi idi, Ömer onu azl etti. Ve o adam Sıffin'de katl olundu. Onun ismi Hâbis b. Sa'd'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ay ve güneşin nurunu tahsisini misal verdi. Çünkü onların nuru hissedilen, görünen bir şeydir. Ona gelen vahy nuru ise Allah katındadır.

şin oğlunu bize teslim et ki, o senin babalarının dinine muhâlefet ediyor. Ve senin kavminin cemâatını dağıtıyor ve onların akıllarını sefih görüyor. Biz onu katledelim. Bu adamla adam değiştirmek-tir. O da dedi :

— Allaha yemin ederim ki bana ne kötü teklifte bulunuyorsunuz! Oğlunuzu bana veriyorsunuz ki onu sizin için besliyeyim ve oğlumu size vereyim de siz onu katledesiniz! Vallahi bu aslâ olmaz. Bunun üzerine Mutim b. Adıyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf b. Kusayy dedi ki :

— Allaha yemin ederim ki : Ey Ebü Tâlib senin kavmin seni insafa çağırmıştır ve hoşlarına gitmeyen şeylerden kurtulmak üzere gayret göstermişlerdir! Görüyorum ki onlardan hiçbir şey kabul etmeyi istemiyorsun! Ebü Tâlib de Mutim'e dedi :

— Allaha yemin ederim ki, insafılı davranmadılar. Fakat sen benim yardımsız kalmamı ve kavmin bana desteğini terketmesini arz etmişsin. O halde akıma ne gelirse yap. Veyâ buna benzer bir şey söyledi.

Durum şiddetlendi ve harb kızıştı kavm birbiriyle atıştı ve birbiriyle mübâreze ettiler.

Ebü Tâlib'in Mutim'e ve Beni Abd-i Menâf'dan kendisini terkedenlere târizen söylediği şiir

Bu esnâda Ebü Tâlib Mutim b. Adıyye târiz ederek ve bunu Beni Abd-i Menâf'dan olan kimselerden olup kendisini terkedenlere ve Kureyş kabilelerinden ona düşmanlıkta bulunanlara da teşmil ederek onların ondan istediklerini ve onların işlerinden uzak kaldığı şeyleri zikr ederek şöyle dedi :

أَلَا لَيْتَ حَظِّي مِنْ حِيَاظِكُمْ بَكَرُ	أَلَا قُلُ لِمَعْرُو وَالْوَلِيدِ وَمُطِيعِ
بُرُشُّ عَلَى السَّاقِينِ مِنْ بَوْلِهِ قَطْرُ	مِنَ الْخَوِيرِ حَبَابِ كَبِيرِ رُعَاوُهُ
إِذَا مَا عَلَا النَّمِيمَاءُ قِيلَ لَهُ وَبُرُ	تَحَلَّفَ خَلْفَ الْوَرْدِ لَيْسَ بِلَا حَقِّ
إِذَا سُبُلًا قَالَا إِلَى عَجْرِنَا الْأَمْرُ	أَرَى أَخْوَبِنَا مِنْ أَيْبِنَا وَأَمْنَا

لَمَّا لَمَسَا أَمْرًا وَلَكِنَّ نَجْرًا
 كَأَجْرٍ حَتَّ مِنْ رَأْسِ ذِي عَلَقِ الصَّخْرِ
 أَخَصُّ حُمْرًا عَبْدَ شَمْسٍ وَتَوَفَّلَا
 هُمَا نَبْدَانَا مِثْلَ مَا يَبْدُ الْجُرِّ
 هُمَا أَعْرَا الْقَوْمَ فِي أَخْوَابِهَا
 قَدْ أَصْبَحَا مِنْهُنَّ أَكْفَمَا صِفْرٍ
 هُمَا أَشْرَكَا فِي الْبَعْدِ مَنْ لَا أَبَاهُ
 مِنَ النَّاسِ إِلَّا أَنْ يُرْسُنَ لَهُ ذِكْرُ
 وَتَيْمٍ وَغَزْرُ وَزُهْرَةٌ مِنْهُمْ
 وَكَانُوا لَنَا مَوْلَى إِذَا بَعِيَ النَّصْرُ
 فَوَاللَّهِ لَا تَنْفَكُ مِنَّا عِدَاؤُهُ
 وَلَا مِنْهُمْ مَا كَانَ مِنْ نَلِينَا شَفْرُ
 قَدْ سَفَتَ أَحْلَامَهُمْ وَعَقُولَهُمْ
 وَكَانُوا كَجَفْرِ بِنَسِ مَا صَفَّتْ جَفْرُ

•Dikkat, Amr'u, Velid'e ve Mutim'e de ki, sizin korumanızdan benim payım bir genç deveden daha çok gelebilir ki o deve zayıflıktan kısalmış çok ses çıkaran sidiğinden damlalar baldırlarına dökülen, susamışın geriye kalması gibi geriye kalan, kavuşmayan, yassı bir kaya üzerine yükseldiği zaman ona vebr (373) denilen bir devedir.

baba ana bir, iki kardeşimi görüyorum ki, onlara sorulduğu zaman iş bizim gayrimıza âiddir, dediler

Evet iş onlara âiddir, fakat yukardan düşmüşlerdir. Tıpkı Zü Alek (374) dağından kayanın düşmesi gibi.

Hususiyle Abd-i Şems ve Neufel'i mahsus kılarım ki, onlar bize şeytana taş atarcasına taş attılar.

Onlar iki kardeşleri hakkında, kavim için göz kaş edip ayıpladılar.

Onlardan avuçları boş olmuşlardır.

Onlar mecd ve keremde fazl ve hayırda insanlardan kendilerine aldırış etmediğim kimseleri ortak ettiler, ancak onun için bir hâtıra kalır.

Onlardan Teym, Mahzûm ve Zühre vardır ki, onlar bizim için yardım kesildiği zaman bize sahip oldular.

O halde Allaha yemin ederim ki, bizim neslimizden bir tek kişi kaldıkça ne bizden ne onlardan düşmanlık ayrılmayacaktır.

(373) Vebr, kedi şeklinde bir küçük ayıdır. Küçüklüğü sebebiyle ona benzetiyor. Muhtemelen, oranın yüksek ve uzak olması dolayısıyla göze küçük geldiğini kast ediyor.

(374) Zu alak : Beni Esed yurdunda bir dağdır.

*Onların ahlâkları ve akılları gitmiştir ve onlar cefr gibi olmuşlardır.
Cefr (*) ne kötü işledi.»*

İbn-i Hişam dedi ki: Bu kaside-de fâhiş söz olan iki beyti terk ettik.

**Kureyş'in mü'minleri dinlerinden meylettirmeğe
çalışmaları ve iman etmelerine karşı onlara
işkence etmeleri**

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Kureyş, aralarında onlardan olan kabileler içinde bulunan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına ve onunla beraber müslüman kimselere karşı birbirini teşvik ve tahrik ettiler. Her bir kabile içlerinde bulunan müslümanların üzerine atılıp onlara işkence ediyorlar ve onları dinlerinden sapıttırıp vaz geçirmeğe çalışıyorlardı. Allah Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i onlardan amcası Ebû Tâlib ile korudu. Ve Ebû Tâlib Kureyş'in yaptıkları şeyleri gördüğü zaman Beni Hâşim ve Beni Muttalib içinde kalktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i koruması ve onun önünde durması gibi yaptığı şeylere onları da çağırды. Onlar da onun yanına toplandılar ve onunla birlikte kıyâm ettiler ve kendisine onları dâvet ettiği şeye icâbet ettiler. Ancak Allah düşmanı mel'ûn Ebû Leheb gibi olanı ayrı kaldılar.

**Ebû Tâlib'in kendisine şefkat edip acıdiklarından dolayı
kavmini medh ederek söylediği şiir**

Ebû Tâlib kavminden onunla beraber gayret göstermelerinde onu sevindiren şeyleri ve ona karşı acımada bulduklarını görünce onları medh etmeğe, onların geçmişlerini zikr etmeğe başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onların içinde fazlını ve onlardan olan makam ve mertebesini zikretmeğe başladı ki o, buldukları görüşte sağlamlasınlar ve onunla beraber Peygambere şefkat ve merhamet göstereyinler. Şöyle dedi:

إِذَا أَجْتَمَعْتَ يَوْمًا فَرَيْشَ لَمَنْخِرٍ فَبَدُ مَنَافٍ سِرْهَا وَصَمِيمًا
وَإِنْ حُصِّلَتْ أَشْرَافُ عِبْدِ مَنَافِهَا فَنِي هَاشِمٍ أَشْرَافُهَا وَقَدِيمًا

(*) Cefr fikirsiz iş işleyen kişi için mesel olarak denilir.

وَإِنْ فَحَرْتِ يَوْمًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا
 تَدَاعَتْ فُرَيْشُ عَثَا وَسَمِينُهَا
 وَكُنَّا قَدِيمًا لَا نُقِرُّ ظِلَامَةً
 وَنَحْمِي حِمَاهَا كُلَّ يَوْمٍ كَرِيمَةً
 بِنَا إِنْ تَمَشَّ الْعُودُ الدَّوَاءَ وَإِنَّمَا
 هُوَ الْمُصْطَفَى مِنْ سَرَاهَا وَكَرِيمُهَا
 عَلَيْنَا فَلَمْ تَظْفَرْ وَطَاشَتْ حُلُومُهَا
 إِذَا مَا نَتَوْنَا صُمْرَ الْخُدُودِ تُبَيْمًا
 وَنَضْرِبُ عَنْ أَجْحَارِهَا مَنْ يَرُومُهَا
 بِأَكْفَانَا تَنْدَى وَتَنْسَى أَرُومُهَا

«Bir gün Kureyş bir iftihar için toplandığı zaman Abd-i Menâf onların gövdesi ve kalbidir.

Her ne kadar Kureyş'in eşrafi Abd-i Menâf'ın içinde iseler de Kureyş'in eşrafi ve onun eskileri Hâşim'dedir.

Eğer Kureyş bir gün iftihar ederse o Kureyş'in özü ve onun kerimi Muhammed Mustafa'dır.

Kureyş üzerimize birbirini çağırıyor, zayıfı tavlısı.

Fakat zafer bulamadılar ve akılları zâil olup gitti.

Biz eskiyiz bir zâlimlik tamamıyız yüz astıkları zaman biz onları düzeltiriz.

Her gün onları istemeyerek koruyoruz ve isteyen kimseleri yuvalarında vururuz.

Bizimle kurumuş ağaç cana gelir neşat bulur.

Ancak bizim gölgelerimizle onların dipleri rutubetlenir ve büyür.»

VELİD B. MUĞİRE KUR'AN'I ANLATIRKEN HAYRETE DÜŞMESİ

Velid'in, Kureyş'ten bir topluluk ile, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı geceleyin bir görüş tesbiti için toplanması

Sonra Velid b. Muğire'ye Kureyş'ten bir topluluk gelip toplandılar. İçlerinde yaşlı olan o idi. Hac mevsiminin zamanı da gelmişti. Onlara dedi ki :

— Ey Kureyş topluluğu! Mevsimin vakti gelmiştir. Arap heyetleri size gönderileceklerdir. Bu arkadaşınızın durumunu da işitmişlerdir. İşte bunun için onun hakkında bir görüşte toplanınız. İhtilâfa düşüp de birbirinizi yalanlamayınız. Ve birbirinizin sözünü red etmeyiniz. Dediler ki :

— Ey Abd-i Şems sen söyle bizim için bir rey ortaya koy ona kail olalım, onunla hükmedelim. Dedi ki : Hayır siz söyleyiniz, ben dinleyeyim. Dediler : Deriz ki :

O bir kâhindir. Dedi ki :

— Hayır, vallahi o bir kâhin değildir. And olsun ki, kâhinleri gördük. O, kâhinin ne bir demdemesidir ve ne de sec'idir. Dediler :

— Deriz ki mecnündür. Dedi ki :

— O mecnün değildir. And olsun ki deliliği gördük ve onu tanıyoruz. Onda deliliğin ne buğmacası ne tutması ne de vesvesesi vardır. Dediler :

— Deriz ki o şâirdir. Dedi ki :

— O şâir değildir. Biz and olsun ki şiirin hepsini biliyoruz. Onun recezini, hezecini, karizini, makbûzunu ve mebsûtunu tanıyoruz, o şiir değildir. Dediler : Deriz ki :

— Sihircidir. Dedi ki :

— O sâhir değildir. And olsun ki sihirbazları ve onların sihirlerini gördük o ne onların üflemeleridir ne de onların ipleri düğümlemeleridir. Dediler :

— Ey Abd-i Şems ya ne diyelim? Dedi ki :

— Vallâhi onun sözünde bir helâvet bir tathlık vardır. Sanki kökü hurma ağacıdır. Ve dalı meyve vermiştir.

İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki, o çok canlıdır, diye demiş ve siz bunlardan neyi söylerseniz bâtıl olduğu anlaşılır.

Kureyş'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i
siharbazlıkla vasıflamak için ittîfâk etmesi ve Allah'ın
onlar hakkında inzâl buyurduğu âyetler

Onun hakkında söylenecek sözün en yakını şöyle demenizdir. O, sihirbazdır, O bir sihir olan bir söz getirdi, onunla kişi ile babasının arasını, kişi ile kardeşinin arasını, kişi ile karısının arasını kişi ile kabilesinin arasını ayırıyor. Bundan dolayı ondan uzaklaşın, dediler ve milletin yollarına Hac mevsimine geldikleri zaman oturmayaya başladılar. Hiçbir kimseye rastlamıyorlar ki onu ondan sakın-

dırmasınlar ve onlara onun durumunu zikretmesinler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Velid b. Muğire'nin ve bunların hakkında şu kavlini inzâl buyurdu :

« ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا وَبَيْنَ شُهُودًا وَهَدَيْتُ لَهُ
تَمِيمًا ثُمَّ بَطَحُ أَنْ أَزِيدَ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَمِيدًا »

-Bir tek (yani nevi şahsına münhasır) olarak yarattığım, kendisine uzun boylu mâl ve (yanında ve toplantılarda dâima) hazır bulunmak üzere oğullar verdiğim (yaşayışını, ömrünü, evlâdlarını) yaydığım (bol bol ihsan ettiğim o kâfir adam)ı bana bırak.

Sonra da o (bütün bunlara rağmen) hurs ile daha da artırmamı ister. Hayır (katiyyen arttırmayacağım). Çünkü o bizim âyetlerimize karşı alabildiğine bir inadcı (kesilmiş)dir.-

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Anid : Muânid muhâlif demektir. Rûûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

وَتَحَنُّ صَرَابُونَ رَأْسَ الصُّدِّ

«Biz inadcuların başlarına çokca vuranlarız».

Bu beyt onun bir ürcüzesinde geçmektedir.

« سَأَزِيهَهُ صُودًا إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ فَقَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ . ثُمَّ قَتَلَ كَيْفَ
قَدَّرَ . ثُمَّ نَظَرَ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ . »

-Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o (Kur'ân hakkında ne diyeceğini) uzun uzadıya düşündü, (kendine göre güyâ bir) ölçü koydu. Hayır kahr olası ne biçim ölçü kurdu o? Yine kahr olası, nasıl ölçü yaptı o? Sonra baktı. Sonra (ümitsizliğinden ve öfkesinden) kaşlarını çattı, suratını astı.-

İbn-i Hişâm dedi ki : Besere : yüzünü ekşitti demektir. Accâc

مَعْتَرَّ اللَّحْيَيْنِ بَشْرًا مِنْهَا

«Mihnes kuşu gibi iki çene kemiği asık çirkin görünümlü.»

diyor ve yüzünün çirkinliğini vasf ediyor. Bu beyt onun bir urcúzesinde geçmektedir.

«نُمُّ أَدْبَرَ وَأَسْتَكْبَرَ فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشْرِ.»

«En son arka çevirdi ve büyüklük tasladı da, bu, (sihirbazlardan öğrenilib) rivâyet edilen bir sihirden başkası değil. Muhakkak bu, insan sözünden başkası değil, dedi.»

İbn-i Muğire ile birlikte olan topluluk hakkında
Allah'ın inzâl ettiği âyet

İbn-i İshâk dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında ve ona Allah Teâlâ'dan gelen vahy hakkında söz dizenlerden onunla birlikte gelen topluluk için şu âyetler indi.

كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ . فَوَرَبِّكَ لَنَسْتَلَذَّهُمْ أَجْمَعِينَ .
عَمَّا كَانُوا يَقْتُلُونَ

«Nitekim taksimat yapanlara, Kur'an'ı parçalayanlara da (öyle azab) indirmiştik. İşte Rabbine and olsun ki onlara, topuna yapmakta oldukları şeyleri elbette soracağız.»

İbn-i Hişâm dedi ki : İdin'in müfredi, ida'dır. Addah = onu dağıttı, demektir. Rûûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

وَلَيْسَ دِينُ اللَّهِ بِالْمَصْوَ

«Allah'ın dini parçalanmış değildir.»

Bu beyt onun bir urcúzesinde geçmektedir.

Onların (Heyetin) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in risâletini kötölemek için Kureyş'in içine dağılmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

O topluluk Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında sözleri karşılaştıkları insanlara söylemeğe başladılar. Arablar o mevsimde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haberini her tarafa götürdüler. Bundan dolayı onun bahsi Arab'ın bütün belde-lerine yayıldı.

EBÜ TALİB'İN KUREYŞ'TEN MERHAMET DİLEMESİ HAKKINDAKİ ŞİİRİ

Ebü Talib Arab cemâatının kavmiyle beraber kendisini de bu işe sokmalarından korktuğu zaman Mekke'nin haremlerine ve ordaki makamına sığınak ve orada kavminin eşrafından dostluklarını isteyerek ve buna rağmen onlara ve onların gayrına bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yardımı kesmeyeceğini, onu onlarla başbaşa bırakmayacağını ve onun önünde ölünceye kadar hiçbir şeyden dolayı onu aslâ terk etmeyeceğini haber vererek kasidesini söyledi ve şöyle dedi :

وَقَدْ قَطَعُوا كُلَّ الْعَرَبِ وَالْوَسَائِلِ	وَلَمَّا رَأَيْتُ الْقَوْمَ لَأُودَّ فِيهِمْ
وَقَدْ طَارَعُوا أَمْرَ الْمَدْوِ الْمُرَائِلِ	وَقَدْ صَارَ حَوْنًا بِالْعَدَاوَةِ وَالْأَذَى
بِعَضُونِ غِيظًا خَلَفْنَا بِالْأَنْبِئِلِ	وَقَدْ حَافَقُوا قَوْمًا عَلَيْنَا أَطْنَةً
وَأَبْيَصَ عَضَبٍ مِنْ تَرَاتِ الْقَاوِلِ	صَبْرْتُ لَهُمْ نَفْسِي بِسَمَاءٍ سَمْعَةٍ
وَأَمْسَكْتُ مِنْ أَنْوَابِهِ بِالْوَصَائِلِ	وَأَحْضَرْتُ عِنْدَ الْبَيْتِ رَهْطِي وَإِخْوَتِي
لَدَى حَيْثُ يَقْفِي خَلْفَهُ كُلُّ نَافِلِ	فِيأَيَّامًا مِمَّا مُسْتَقْبِلِينَ رِتَاجَهُ
يُعْفَى السُّيُولِ مِنْ إِسَافٍ وَنَائِلِ	وَحَيْثُ يُبَيْخُ الْأَشْعُرُونَ رِكَابَهُمْ
مُحَيَّةٌ بَيْنَ السُّدَيْسِ وَبَارِلِ	مَوْسِمَةَ الْأَعْصَادِ أَوْ قَصْرَاتِهَا
بِأَعْنَاقِهَا مَمْرُودَةٌ كَالْمَنَاصِلِ	تَرَى الْوَدْعَ فِيهَا وَالرَّحَامَ وَزِينَةَ

أَعُوذُ رَبِّ النَّاسِ مِنْ كُلِّ طَّاعِنٍ
 وَمِنْ كَاشِحِ يَسْتِ لَنَا بِمَجِيئِهِ
 وَتَوْرٍ وَمَنْ أَرَسَى نَبِيرًا مَكَانَهُ
 وَبِالْبَيْتِ، حَقَّ الْبَيْتِ، مِنْ بَطْنِ مَكَّةَ
 وَبِالْحَجْرِ الْمُرْدِ إِذْ يَمْسَعُونَهُ
 وَمَوْطِئِ إِبْرَاهِيمَ فِي الشَّخْرِ رَطْبَةً
 وَأَشْوَاطِ بَيْنَ الرَّوْبَيْنِ إِلَى الصَّنَاءِ
 وَمَنْ حَجَّ بَيْتَ اللَّهِ مِنْ كُلِّ رَاكِبٍ
 وَبِالشَّمْرِ^(١) الْأَقْصَى إِذَا عَمَدُوا لَهُ
 وَتَوَافِهِمْ فَوْقَ الْجِبَالِ عَشِيَّةَ
 وَلَيْلَةَ تَجَمُّعِ وَالنَّازِلِ مِنْ مَنَى
 وَجَمْعِ إِذَا مَا الْقُرْبَاتِ أَجْرَنَهُ
 وَبِالْحُمْرَةِ الْكُبْرَى إِذَا سَمَدُوا لَهَا
 وَكِنْدَةَ إِذْ هُمْ بِالْحَصَابِ عَشِيَّةَ
 حَلِيفَانِ شَدَا عَقْدَ مَا اخْتَلَفَا لَهُ
 وَحَطِيمِهِمْ شَمْرُ الصَّفَاحِ وَسَرْحِهِ

وَشِيرِهِ وَخَدَّ النَّعَامِ الْجَوَالِ

فَهَلْ بَمَدِّ هَذَا مِنْ مَمَادٍ لِعَائِدِ
 يُطَاعُ بِنَا الْمُدَى وَوَدُّوا لَوَانَا
 كَذَبْتُمْ وَبَيْتِ اللَّهِ نَتْرُكُ مَكَّةَ
 كَذَبْتُمْ وَبَيْتِ اللَّهِ نُبْرَى مُحَمَّدًا
 وَهَلْ مِنْ مُهَيِّدٍ يَتَّقِي اللَّهَ عَادِلِ
 نَسَدُ بِنَا أَبَوَابِ تَرْكُ وَكَابِلِ
 وَنَظْمُنْ إِلَّا أَمْرُكُمْ فِي تَبْلَابِ
 وَلَمَّا نَطَاعِنُ ذُونَهُ وَنَسَابِلِ

وَنُدِّهْلُ عَنْ أَبْنَانِنَا وَالْحَلَالِ
 نُبُوضِ الزَّوْءِ يَا تَحْتِ ذَاتِ الصَّلَاحِ
 مِنَ الطَّلَنِ فِعْلَ الْأَنْكَبِ التُّحَامِلِ
 لِتَلْتَسِنَ أَسْيَافَنَا بِالْأَمَانِ
 أُخِي ثَقَفَ حَامِي الْحَقِيقَةَ بَابِلِ
 عَلَيْنَا وَنَأْتِي حِجَّةً بَعْدَ قَابِلِ
 يَحْمُوطُ الدِّمَارُ غَيْرَ ذَرْبِ مُوَاكِلِ
 ثَمَالِ الْيَتَامَى عِصْمَةً لِلْأَرَامِلِ
 فَهَمَّ عِنْدَهُ فِي رَحْمَةٍ وَقَوَاصِلِ
 إِلَى بُغْيَانَا وَجَزَانَا لَا كَلِ
 وَلَكِنْ أَطْلَعَا أَمْرَ تِلْكَ الْقَبَائِلِ
 وَلَمْ يَرْقُبَا فِينَا مَقَالَةَ قَائِلِ
 وَكُلُّ تَوَلَّى مُعْرَضًا لَمْ يُجَاهِلِ
 نَكِيلَ لِمَا صَاعًا بِصَاعِ الْمَكَابِلِ
 لِيُطْلِمَنَا فِي أَهْلِ شَاهِ وَجَاهِلِ
 فَجَاحِ أَبَا عَمْرٍو بِنَا ثَمَّ حَاتِلِ
 تَلَى قَدْ تَرَاهُ جَهْرَةً غَيْرَ حَاتِلِ
 مِنَ الْأَرْضِ بَيْنَ أَخْشَبِ فَجَعَادِلِ
 بِسَعْيِكَ فِينَا مُعْرَضًا كَالْمَخَاتِلِ
 وَرَحْمَتِهِ فِينَا وَلَّتْ بِجَاهِلِ
 وَنُسْلُهُ حَتَّى نُصْرَعُ حَوْلَهُ
 وَبِنَهَضِ قَوْمٍ فِي الْحَبِيدِ إِلَيْكُمْ
 وَحَتَّى تَرَى ذَا الصَّفَنِ يَرْكَبُ رِذْعَهُ
 وَإِنَّا لَعَنُرُ اللهُ إِنْ جَدَّ مَا أَرَى
 يَكْفَى فَتَى يَثَلُ الشَّهَابِ سَمِيدِ
 شُهْرًا وَأَيَّامًا وَحَوْلًا مُجْرَمًا
 وَمَا تَرَكَ قَوْمٍ، لَا أَبَالِكَ، سِيدًا
 وَأَبْيَضَ يُنْتَسِقُ لِلنَّسَامِ بِوَجْهِهِ
 يَلُودُ بِهِ الْمَلَائِكُ مِنْ آلِ هَاشِمِ
 لَعَنَرِي أَمَدُ أَجْرِي أُسَيْدٌ وَبِكْرُهُ
 وَعُمَانُ لَمْ يَرَبِّحْ عَلَيْنَا وَقُنُودُ
 أَطْلَعَا أَبِيَا وَابْنَ عِنْدِ يَعْقُوبِهِمْ
 كَمَا قَدْ لَقِينَا مِنْ سُبُحِ وَتَوَفَّلِ
 فَإِنْ يُلْقِيَا^(٥) أَوْ يُمَكِّنُ اللهُ مِنْهُمَا
 وَذَلِكَ أَبُو عَمْرٍو أَبِي غَيْرِ بُغْيَانَا
 يُنَاجِي بِنَا فِي كُلِّ مُنْمَسَى وَمُصْنَجِ
 وَيُولِي^(٦) لَنَا يَا اللهُ مَا إِنْ يَشُنَا
 أَصَاقَ عَلَيْهِ بُغْيَانَا كُلِّ تَلْعَةٍ
 وَسَائِلِ أَبَا الْوَالِيدِ مَاذَا حَبَوْتَنَا
 وَكَلَّتْ أَمْرًا يَمْنَنْ بِمَاشِ بِرَأْيِهِ

فُتِنَةٌ لَا تَسْعَ بِنَا قَوْلَ كَاتِحٍ
وَمَرَّ أَبُو سَيْفِيَّانَ عَنِّي مُعْرِضًا
يَفِرُّ إِلَى نَجْدٍ وَيَزِدُ مِيَاهِهِ
وَيُخْبِرُنَا قَوْلَ الْمُنَاصِحِ أَنَّهُ
أَمُطِمٌ لَمْ أَخْذُكَ فِي يَوْمِ نَجْدَةٍ
وَلَا يَوْمِ حَضِيمٍ إِذَا أَتَاكَ الْبَدَةُ
أَمُطِمٌ إِنْ الْقَوْمَ سَأَمُوكَ خَطَّةَ
جَزَى اللَّهُ عَنَّا عَبْدَ شَمْسٍ وَتَوَفَّلَا
عِمْرَانَ قِسْطٍ لَا يُحْسِنُ شَعِيرَةَ
لَقَدْ سَمِعْتُ أَحْلَامَ قَوْمٍ تَبَدَّلُوا
وَتَمَحَّنَ الصَّبِيمُ مِنْ ذُوَابَةِ هَاشِمٍ
وَسَمَّهُمْ وَخَزَرُوهُمْ تَمَالَوْا وَالْبُرَا
فَبَدَّ مَنَافٍ أَنْتُمْ خَيْرٌ فَرِيحِكُمْ
لَعَسْرَى لَقَدْ وَهَمْتُمْ وَهَجَزْتُمْ
وَكُنْتُمْ حَدِيثًا حَطَبٍ قَدِيرٍ وَأَنْتُمْ
لِيَسُوِّ بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ مَعْقُوفُنَا
فَإِنَّ بَلَدَكُمْ قَوْمًا تَتَذَرُ مَا صَنَعْتُمْ
وَسَاطِطُ كَانَتْ فِي لُؤَيِّ بْنِ عَلِيٍّ
وَرَهْطُ نَقِيلِ شَرِّ مَنْ وَطِئَ الْحَصَى
فَأَبْلَغُ قُصِيًّا أَنْ سَيِّئَتْ أَمْرَانَا

حَسُودٌ كَذُوبٍ مُبْغِضٍ ذِي دَعَاوِلِ
كَأَمَرَ قَيْلٌ مِنْ عِظَامِ الْمَقَاوِلِ
وَيَزَعُمُ أَنِّي لَسْتُ عَنْكُمْ بِقَافِلِ
شَفِيحٍ وَيُخْبِنِي عَارِمَاتُ الدَّوَاخِلِ
وَلَا مُعْظِمٍ عِنْدَ الْأُمُورِ الْجَلَالِ
أُولَى جَدَلٍ مِنَ الْمُحْصُومِ الْمَسَاجِلِ
وَإِنِّي مَتَى أُوَكِّلُ قَلَّتْ يَوَائِلِ
عُقُوبَةُ شَرِّ عَاجِلٍ غَيْرِ آجِلِ
لَهُ شَاهِدٌ مِنْ قَسَبِهِ غَيْرُ عَائِلِ

بَنِي خَلْفٍ قَبِيصًا بِنَا وَأَنْتِطَائِلِ
وَأَلِ قُصَيٍّ فِي الْمُطَاوِبِ الْأَوَائِلِ
عَلَيْنَا الْإِدَا مِنْ كُلِّ طَيْلٍ وَخَامِلِ
فَلَا تُشْرِكُوا فِي أَمْرِكُمْ كُلِّ وَاعِلِ
وَجَسَمٌ بِأَمْرِ مُخْطِئٍ لِلْفِغَاصِلِ
أَلَا بَ حِطَابُ أَقْدَرٍ وَمَرَّاجِلِ
وَخِذْلَانَا وَتَرَكَنَا فِي الْمَقَالِ
وَتَحْتَلِبُوهَا لِنَعَةِ غَيْرِ بَاهِلِ
نَقَامُ إِلَى بِنَا كُنَّ صَفِيرُ حُلَاخِلِ
وَالْأَمُّ حَافٍ مِنْ مَقَدِرٍ وَنَاعِلِ
وَبَشَرٌ قُصِيًّا بَعْدَمَا بِاتَّخَاذِلِ

وَلَوْ طَرَقَتْ لَيْلًا قَيْثًا عَظِيمَةً
وَلَوْ صَدَقُوا صَرَبًا خِلَالَ بُيُوتِهِمْ
فَكُلُّ صَدِيقٍ وَابْنِ أُخْتٍ مُدَّةُ
سَيَرَى أَنْ رَهْطًا مِنْ كِلَابِ بْنِ مَرْوَةَ
وَهَنَّا لَمْ حَسْتَى تَبَدَّدَ جَمْعُهُمْ
وَكَانَ لَنَا حَوْضُ السَّقَايَةِ فِيهِمْ
شَبَابٌ مِنَ الطَّالِبِينَ وَهَاشِمٍ
فَمَا أَدْرَكُوا دَخْلًا وَلَا سَفَكُوا دَمًا
بِضَرْبِ تَرَى الْفَتِيَانِ فِيهِ كَانَهُمْ
بَنِي أُمِّهِ مَحْبُوبَةٌ هِنْدِيكِيَّةُ
وَلَكِنَّا نَسَلُ كِرَامٍ لِبَادَةِ
وَنَمِ ابْنِ أُخْتِ الْقَوْمِ غَيْرِ مُكَذَّبٍ
أَشْمٌ مِنَ الشِّمِّ الْبَهَائِلِ يَنْتَهَى
لَعَمْرِي لَقَدْ كَلَّفْتُ وَجْدًا يَا أَحْمَدُ
فَلَا^(١) رَالَ فِي الدُّنْيَا جَمَالًا لِأَهْلَاهَا
فَمَنْ مِثْلُهُ فِي النَّاسِ أَيُّ مُؤَمِّلٍ
جَلِيمٍ رَشِيدٍ عَادِلٍ غَيْرِ طَائِشٍ
قَوَائِدِهِ لَوْلَا أَنْ أُجِيءَ بِسُنَّةٍ
لَكُنَّا أُتِمْنَا عَلَى كُلِّ حَالَةٍ
لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ أَبْنَاءَ لَامُكَذَّبٍ
فَأَصْبَحَ فِينَا أَحْمَدُ فِي أَرْوَمَةٍ

إِذَا مَا لَجْنَا دُوتَهُمْ فِي الدَّلَاخِلِ
لَكُنَّا أَسَى عِنْدَ النَّسَاءِ الْمَطَائِلِ
لَعَمْرِي وَجَدْنَا عِنْدَهُ غَيْرَ طَائِلِ
بَرَاءِ إِلَيْنَا مِنْ مَعْقَةِ خَادِلِ
وَبِخَسْرٍ عَنَا كُلُّ بَاغِرٍ وَجَاهِلِ
وَنَحْنُ السُّكْدَى مِنْ غَالِبِ وَالْكَوَاهِلِ
كَبِيضِ السُّيُوفِ بَيْنَ أَيْدِي الصَّيَاقِلِ
وَلَا حَافُوا إِلَّا شِرَارَ الْقَبَائِلِ
ضَوَارِي أَسْوَدٍ فَوْقَ لَحْمِ خِرَادِلِ
بَنِي مُجَجِّ عُبَيْدِ قَيْسِ بْنِ عَاقِلِ
يَهُمُّ نُسَى الْأَقْوَامِ عِنْدَ الْبِوَاطِلِ
زُهَيْرٌ حَسَاتًا مُفْرَدًا مِنْ حَمَائِلِ
إِلَى حَسَبٍ فِي حَوْمَةِ الْمَجْدِ فَاضِلِ
وَإِخْوَتِهِ دَابَّ الْمُحِبِّ الْمُوَاطِلِ
وَرَبِنَا لِنَنْ وَالْأَهْ رَبُّ الشَّاكِلِ
إِذَا فَاسَهُ الْحُكَّامُ عِنْدَ التَّفَاضِلِ
يُؤَالِي إِلَاهَا لَيْسَ عَنْهُ يَمَاقِلِ
تُجَرُّ عَلَى أَشْيَاخِنَا فِي الْحَافِلِ
مِنْ الدَّهْرِ جِدًّا غَيْرَ قَوْلِ التَّهَارِلِ
لَدَيْنَا وَلَا يُعْنَى يَقُولِ الْأَبَاطِلِ
تُصَرُّ عَنْهُ سَوْرَةٌ تُنْتَطَوِلِ

حَدَّثْتُ نَفْسِي دُونَهُ وَحَمِيَّتُهُ وَدَافَعْتُ عَنْهُ بِالذَّرَا وَالْكَلاَئِلِ
 فَأَيَّدَهُ رَبُّ الْعِبَادِ بِبَصِيرِهِ وَأَعْمَرَ دِينًا حَقَّهُ عَسِيرُ بَاطِلِ
 رِجَالٌ كِرَامٌ غَيْرُ مِيلٍ تَأْتَهُمْ إِلَى الْخَيْرِ آبَاهُ كِرَامِ الْحَاصِلِ
 فَإِنَّ تَكُ كَمْبٌ مِنْ أَبِي صَفِيئَةَ فَلَا بُدَّ يَوْمًا مَرَّةً مِنْ تَرَابِلِ

«Kavmi, kendilerinde bir dostluk olmadığını, bütün dayanak ve güvenilecek şeyleri ve vesileleri kesmiş oldukları halde bizi düşmanlık ve eziyetle sarik olarak karşımıza çıkmış olarak ve mübâyin ve mufârik olan düşmanın emrine itâat edecek ve zanlılar olarak bizim üzerimize bir kavimle andlaşma yapmışlar.

Bizim arkamızda kinlerinden parmaklarını ısırrır olarak gördüğüm zaman en geniş ve uzun bir zamanla ve elimde meliklerin mirâsından kalma keskin ve beyaz kılıç olduğu halde sabr ettim.

Beytin yanında kavmimi ve kardeşlerimi hazırladım.

Ve çizgili Kâbe'nin kırmızı esvabını tuttum.

Onun büyük kapısının yanında hep birlikte istikbal ederek ayakta durarak her bir beri olan kimse onun yanında yemini yerine getirerek...

Bir yerde ki Eş'âriiler develerinin yüklerini isâf ve nâile putlarından sellerin aktığı yerde çöktürürler.

Pazıların boyunlarının kökleri damgalı ve zelil kılınmış sekiz ile dokuz yaşları arasındaki develeri...

Boncukları ve ruhâmı o develerde, onların boyunlarına bağlanmış olarak üzerinde meyvaların bulunduğu dallar gibi, zinet olarak görürsün. Bize kötülükle dokunan veya bâtil ile işâret eden her kimseden insanların Rabbine sığınırım.

Bizi ayıpla jurnalcılıkta bulunan her bir düşmanlığımı gizleyen düşmandan ve istemediğimiz şeyleri dine ilhak eden her bir kimseden de sığınırım.

Sevr (375) dağına ve Sebir dağına yerinde sâbit dikene, Hirâ dağında yükselmek için yükselene ve oraya inen'e,

(375) Sevr, Sebir ve Hirâ Mekke'de olan dağlardır. Denilir ki: Sebir Hüz'den bir adamın ismiyle böyle isimlendirildi. O adam orada öldü. Dağ onunla tanındı.

Mekke çukurundan Hak Beyt olan Beyte ve Allaha kusem ederim ki şüphesiz Allah gâfil değildir.

Sabah ve akşamlarda etrafını kuşatıp kenudisine el yüz sürdükleri zaman karalatılmış taşa,

İbrâhim'in yalın ayakla yaşlı olarak kayadaki ayaklarını (376) bastığı yere,

İki Merve arasında Safâ'ya kadar olan şavtlara (377) = say turlarına ve o ikisinde sûret ve timsallerden olan şeylere,

Bineğine binerek ve nezri dolayısıyla ve yaya olarak Allah'ın beytini hacc eden her bir kimseye,

Meş'ar-i (378) Aksâ'ya karşıdaki suyun akış yerine kadar İlâl (379) dağına gitmeyi kasd ettikleri zaman,

Ve develerinin yükleri önünde ellerini kaldırdıkları halde akşama doğru dağların üstünde vukuf ctmelerine,

Cem gecesinde, Mina'daki konutlara, onlardan üstün Harem ve ev olabilir mi?

Bağlandıkları yerleri evlerine yakın olan o üstün develerin süratle âdeta şiddetli yağmurun düşmesi gibi çıkarak gittikleri zaman (380) Cem'e, Cemretül-Kübrâ'ya kasd eder oldukları ve sapanlarla onların başlarına vurmak için öne geçtikleri halde,

(376) Onun ayaklarının yerini kasd ediyor. Bu, denildiğine göre : Bineğin üzerinde olduğu halde kardeşinin karısı onun başını yıkadığı zaman ayağıyla taşın üzerine dayandı ki yıkanması için başını aşağıya eğsin. Böylelikle atından inmedi. Çünkü Mekke'ye bıraktıklarını görmek için Sare'den izin alması sırasında Sare ondan bir ahid aldı ki bineğinden inmeyeceğine ve selâm ve hâl sormaktan başka bir şey ziyâde etmeyeceğine yemin etti. Bu, Sâre'nin ona karşı Hacer'den kıskanmasından dolayı idi. İşte taşa dayandığı zaman Allah o taşa bir alâmet olarak, onun ayağının izini bıraktı (Ravz el-Ûnüf'e mü-râcaat et).

(377) Şavt : Gayeye = hedefe bir kere yürümektir. Evşât ile Safâ ile Merve arasında sâyi kastediyor. İki Merve'den Safâ ve Merve'yi kast ediyor. Safâ ve Merve'ye tağliben «Merveteyn» denilir

(78) Meşair-i Aksâ : Arafâ'dır.

(379) İlâl bir dağdır.

(380) Cem : Müzdelife'dir. Marife = özel isimdir Müzdelife'nin bununla isimlenmesi insanların orada ictimâ etmesinden dolayıdır.

Kinde, onlar taş atılacak yerde akşama doğru onlarla birlikte Bekr b. Vâil'in hacıları izin veriyorlar.

Bunlar iki mütefekkirdir ki kendisi için andlaşmada buldukları akdi sağlamlaştırdılar.

Ve meyledici acıyıcı vesileleri üzerine çevirdiler.

Dağın eteğindeki muz ağaçlarını ve büyük ağaçları ve ilme dikenlerini kırmalarına ve sahraları süratle gidenlerin süratli gitmelerine,

Acaba bundan sonra sığınacak bir kimse için bir sığınak mı vardır?

Acaba Allah'dan korkan bir sığınıcıyı levm eden mi vardır hiç olur mu?

Düşmanlar bize itâat ederler ve arzu ederler ki keşke bizimle Türk ve Kâbü'l kapıları kapansın.

Allahın Beytine kasem ederim ki yalan söylediniz.

Güya biz Mekke'yi terkedeceğiz de ordan çekilip gideceğiz de siz kalacaksınız.

Ancak sizin durumunuz kederler ve hüznülerin vesveseleridir!

Yalancısınız, Allahın Beytine yemin ederim ki güyâ biz Muhammed'i atacağız da ve onun önünde süngüleşip ok atışmıyacağız da ona gâlib olacaksınız!

Biz onun etrafında yıkılıp ondan yardımı çekeceğiz ve sizinle onu baş-başa bırakacağız ve oğullarımızdan ve karılarımızdan vaz geçeceğiz! Bir kavim, Hadid'de ekmek ve su kablarının altında su taşıyıcı develerinin süratle saldırması gibi size saldırır.

Görürsün ki adâvet sâhibi süngünün dürtmesinden yüz üzeri yıkılıp düşmüş meşakkatla yanı üzere yürüyen gibi.

Ve biz Allah'ın dinine kasem ederiz ki eğer gördüğüm şey tahakkuk ederse elbette bizim kılıçlarımız üstün kişilerle karşılaşacaktır.

Hakikati himâye eden, bahâdır şecâat sâhibi güvenilir kardeşim efendi şimşek gibi bir gencin iki avucıyla.

Aylar, günler, tam bir sene bize karşı ve gelecek sene bir daha.

Bir kavmin, sana aldırış etmem diyerek, himâye etmesi gereken bir efendiyi terk etmesi başkasına yük olup cehdi gayreti olmayan kötü bir mantıksızlıktan başka bir şey değildir.

O efendi ki, beyazlandı onun yüzü hürmetine bulut yağmur verdi.

O yetimlerin ellerinden tutup onları kalkındıran ve yoksulların âcizlerini sığmağı olan kimsedir.

Helâk ediciler, Hâşim Âlinden, onun sebebiyle gizlendiler.

Onlar ise onun yanında rahmet ve ihsanlar içerisindeydiler.

Dinime kâsem ederim ki: Esîd ve onun Bikri muhakkak bizim buğz edilmemize ve bizi yiyecek bir kimse için bizi parçalamaya doğru işler yürütmüştür.

Osman ve Kunjüz bize karşı durmamışlardır fakat o kabîlelerin emrine itâat etmişlerdir.

O ikisi Übeyy'e ve İbn-i Abd-i Yağus'larına itaat etmişlerdir ve bizim hakkımızda ise söz söyleyen hiçbir kimsenin sözünü gözetip kollamamışlardır.

Nitekim bizimle Sübey ve Nevfel karşılaşmıştır ve hepsi de yüz çevirerek geriye dönüp bize iyi muâmelede bulunmamışlardır.

Eğer gelecekte onlar bizimle karşılaşarlarsa veya Allah onlarla karşılaşmamızı mümkün kılarsa onlar için ölçenlerin ölçөгüyle ölçeceğiz. İşte Ebü Amr, bizi davacılarla ve deveçilere göndermek için bize buğz etmekten başkasına râzı olmaz.

Her akşam sabah bize yalvarır.

Ey Ebü Amr bize münâcât et, sonra da hile ve desise kur.

Bir de Allaha yemin ediyor ki bize kindarlık etmiyor:

Evet onu bir perde olmaksızın âşikâra görüyoruz.

Bize buğz etmesi yerin her yüksek tepesini Mekke'deki iki Ahşab dağları arasındaki yüksek dağları onun üzerine dar getirmiştir.

Ebü Velid'e sor ki bizim hakkımızda jurnalcılığınla bize karşı hilekâr gibi yüz çevirerek bize ne eriştirdin?

Sen bizim hakkımızda kendi reyî ile ve rahmetiyle yaşayan kimselerdensin.

Sen câhil değilsin.

Utbe de bize düşmanlığımı gizleyen, çok hasedci, çok yalancı buğz edici bozuk kötü işlere sâhib bir kimsenin sözünü işittirmez.

Ve Ebü Süfyân benden yüz çevirerek bana rastladı.

Büyük bir melikin rastladığı gibi.

Halbuki Necde ve onun soğuk sularına kaçır ve iddiâ eder ki ben sizden gâfil değilim.

Bir muhlis gibi şefkatli olduğunu bize haber veriyor, halbuki insanların arasını ifsad eden söz taşıyıcılarının şiddetlilerini gizliyor.

Ey Mutim kıtal ve şecaat zamânı seni yardımsız bırakmadan, ne de büyük işler esnasında ne de güç işlerde.

Ne de şiddetli hasımlar sana geldiği zamanki hasım gününde husûmette çok ilerde olan hasımlardan ilk mücâdelede.

Ey Mutim şüphesiz kavim sana bir yol teklif ettiler :

O da şu ben yenildiğim zaman kurtulan değilim.

Bizden dolayı Allah Abd-i Şems'e ve Nevfel'e acele taraftandan şerli bir ukubetle cezâ versin.

Bir adâlet terazisiyle ki bir arpa danesi eksik etmez, onun için kendinden şaşmayan gâfil olmayan bir şahid vardır.

Bir kavmin akılları sefih olmuştur ki onlar Beni Halef'i bizim ve Gayt telelerin yerine bedel ettiler.

Evvelki durumlarda Hâşim'in ve Âl-i Kusayy'ın nâsiyesinden = şahıslarından hâlis olan bizleriz.

Sehm ve Mahzûm birbirleriyle müşâvere yapıp birbirine yardım ettiler ve bizim üzerimize düşmanlık için her kötü ve silik kimselerden adamlar toplandılar.

Ey Abd-i Menâf, siz kavminizin hayırlısısınız.

Öyle ise her parazit kişilerin emirlerine ortak olmayınız.

Dinime and ederim ki, muhakkak siz zayıflandınız ve âciz kaldınız ve doğru yoldan ve savâhdan hata edici bir işle geldiniz.

Siz yakın zamanda bir çömleğin odunu idiniz.

Şimdi ise siz çok çömlek ve çok tencerelerin odunlarısınız.

Beni Abd-i Menâf'ı bize edilen isyânlar, bizden yardımların kesilmesi, yalnız bırakılmamız ve akileler hakkında bizim terk olunmamız sevindirsın.

Eğer biz sizin yaptığınız şeylerin ve memeleri bağlanmamış sütlü develleri sağmanızın intikamını sizden alsaydık.

Luayy b. Gailib'de hayırlı kişiler vardı ki her aşiretinin jeci seyyid doğan kuşu gibi kişileri bize onları sürdüler.

Nüseyl'in kavmi çakıllara ayak basan kimselerin en şerlisidir ve Maad ve Nâil'in ayağının altı yıpranmış kişilerinin en leimidirler = kötü-südürler.

Kusayy'a bildir ki, yakında bizim işimiz yayılacaktır.

Kusayy'a müjdele ki bizden sonra onlar birbirinden yardımı kesip birbirini terkedeceklerdir.

Şâyet bir gece Kusayy'a şiddetli bir musibet yol bulursa bu takdirde onların gayrı girilecek yerlere sığınamayız.

«Şâyet evlerinin aralarında dövüşmek için doğru sözlü olsalar, elbette

küçük çocuklu kadınların yanında birbirimize onları def etmekte uyarız.

Her bir dostu ve kızkardeşin oğlunu hazırlarız.

Dinime and olsun ki onun akibetini zengin olmayan, kudretli olmayan, fazlı olmayan birisi olacak.

Şundan maeda ki, Kilâb b. Mürr'e'den bir kavim, isyan olunup terk olunmaktan yardımın kesilmesinden bize doğru geliyorlardır.

Onların topluluğu dağılıncaya ve bizden her bir azgın ve cahil uzak oluncaya kadar mesrur olsunlar.

Onlara kolay gelsin.

Onların içinde sikayenin havuzu bizim içindi.

Bizler gâlibden ve kahilden şiddetli büyük bir sarp kayayız.

Mutayyeb'in'den ve Hâşim'den gençler, kılıç parlatanların önderinde beyaz kılıçlar gibi idi.

Başkasıyla bir adavet, kindarlık ve intikama kavuşmadılar, ne bir kanı akuttılar ne de muhâlefet akdi yapmadılar ancak kabilelerin şerhleriyle yaptılar.

Bir darbeyle ki, onda gençleri görürsün ki, sanki onlar büyük parça etlerin üstünde siyah canavarlar gibidir.

Bunlar Hind'li sevgili bir câriyenin oğulları, Benî Cumeh, U'hyd, Kays b. Âkîl'dir.

Fakat bizler üstün onlara efendi olan bir nesil ki, kavimler hâtil şeyler esnasında onlarla intikam olunurlar.

Kavmin kız kardeşinin oğlu güzeldir, yalancı değildir. Züheyr kılıcın bağından ayrılmış keskin bir kılıçtır.

Nefsine düşkünlerin en düşkünü bahâdırılardır mecd mevziinde fazıl bir hesaba intisab ederler.

Dinime yemin ederim ki, Ahmed'e ve onun kardeşlerine erişmek onlara zajer bulmak için zahmet çektim.

Tıpkı kesintisiz bir sevenin âdeti gibi.

Dünyâ, ehli için cemâl ve güzellik olmakta devam eder.

Ve müşkillerin Rabbinin kendisini ona vâli kıldığı kimseler için bir zinet olmakta devam eder.

Birbirinden üstünlük iddiası esnasında hâkimler onu kıyâs ettiği zaman insanların içinde hangi umulan kimse onun misli olur?

Halîmdir, reşîddir, âdildir, doğru gâyeden sapmamıştır, bir ilâha dostluk kurar ki o ondan gâfil değildir.

Allaha and olsun ki, şâyet mahfellerde şeyhlerimizin üzerine cereyan eden bir sünneti getirmeseydim, elbette ciddi olarak, şaka sözü olmaksızın bütün zaman, her hâl üzere, ona tâbi olurdum.

Şunu bilmektedirler ki, bizim oğlumuz bizim yanımızda yalanlanmış değildir.

Bâtıl sözlerle de üzerine gidilmemiş.

Aslında o bizim katımızda çok beyenilen bir kimsedir.

Onu uzun makaleler ile anlatmak kısa kalır.

Nefsimle onun önünde ona acıdım ve onu himâye ettim ve ondan devenin sırtının en üstü ile ve göğüs kemiği ile müdâfaa ettim.

Böylece kulların Rabbı yardımıyla onu teyid etti ve bâtil olmayan hak dinini izhâr etti, gâlib kıldı.

Üstün kerim erkeklerdir korkak değildir.

Onların büyüyüp artmaları hayra doğrudur, hâsıl olmuş meydana gelmiş kerim üstün şerefli, fâzıl babalardır.

Eğer Kâb Luayy'ya yakın olursa, elbette bir gün bir kere birbirinden ayrılmalarından kurtuluş yoktur.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bu, bana bu kasideden sahih olarak rivâyet edilmiştir. Bâzi şiiri bilen ehli ilim o kasidesinin çoğunun onun olmadığını söylerler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanlar için kıtlık kuraklık olduğu zaman duâ etti ve yağmur yağdı ve arzu etti ki keşke Ebû Tâlib sağ olsaydı da bunu görseydi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana kendisine itimâd ettiğim biri haber verdi şöyle dedi :

Medine halkı kuraklık çekti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler, dertlerini ona şikâyet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıktı ve yağmur duâsı okudu. Çok geçmedi ki kurak ve yağmursuz ve bitkisiz yerlerin halkı suya batacaklarından şikâyet ederek ona geldiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

•Ey Allahım, (381) etrafımızdaki yerlere yağdır, üzerimize değil. •

(381) Bu durum duâdaki hüsnî edebdendir. Çünkü o Allah'ın rahmetidir ve ondan mektup olan nimettir. Nasıl olur da ondan, nimetini kaldırması ve rahmetini çekmesi istenir.

Böylece bulut Medine'den açıldı ve ... oranın etrafında dairevi bir halka oldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

«Şâyet Ebü Tâlib bu güne kavuşsaydı elbette mesrur olurdu.» Bazı ashâbı da ona dedi ki : Sanki ya Resûlallah onun şu sözünü murâd ettin :

وَأَيْضُ يُنَسِّقُ الْقَمَامُ بِوَجْهِهِ نَمَالُ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلرَّامِلِ

«Beyazlandı onun yüzü (382) hürmetine bulut sulandı, o yetimlerin bakanıdır ve yoksul ve kimsesizlerin sığınağı.» Dedi ki : Evet.

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun «Şibrikehu» sözü İbn-i İshâk'ın başkasından menkuldur.

(382) Süheylî dedi : Eğer denilirse ki nasıl oldu da Ebü Tâlib şu sözü söyledi :

وَأَيْضُ يُنَسِّقُ الْقَمَامُ بِوَجْهِهِ

«Onun yüce hürmetine su istenilir.» Halbuki aslâ yağmur taleb étme duâsı yapıldığını görmemişti. Resûl-i Ekrem'in yağmur duâları ancak Medine'de seferde ve hazerde olduydu. Ve onlarda Allah'ın suratle icâbeti görüldü. Cevap : Ebü Tâlib'in dediğine delâlet eden hadise, Abdulmuttalib hayatında da olmuştu. Ebü Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim el-Bustî el-Nisâburî rivâyet etti ki : Rakîka bint-i Ebi Sayfi b. Hâşim dedi ki : Kureş'in üzerine kıtlık yılları birbir peşine gelmişti. Hayvanlar kurumuş kemikleri incelmmişti. Bir ara benimle birlikte öz kardeşim olduğu halde kederden uyumuştum veya yıkılmışım. Bir de baktım ki rüyamda hatiften boğuk bir sesle bağıyor ve şöyle diyor : Ey Kureş topluluğu! İşte bu gönderilmiş nebî sizdendir. Onun çıkma zamanı gelmiştir. Geliniz yağmura bolluğa geliniz. Uyanınız bakınız sizden bir adam uzun boylu büyük, beyaz efendilerin efendisi kendisi için fahir vardır. Onun üzerine kapanır, örtülür. O ve onun çocuğu ayırd edilsin ve ona her batından bir adam gitsin ve sular döksünler ve güzel koku sürünsünler ve Beyti yedi kere tavâf etsinler. Ancak onların içinde zâtından dolayı tahir tayyib olan o kimse bulunsun. Agâh olunuz ki, adam duâ etsin, topluluk âmin desin Ve ancak böylece yaşadığınız müddetce ebediyyen yağmur alacaksınız. O kadın dedi ki : Cildim kurumuş, korkmuş dehşete düşmüş olduğum ve aklım

Ebû Tâlib'in kasidesinde vârid olan isimler

Ibn-i İshâk dedi ki :

El-Ğayâtî : Beni Sehm b. Amr b. Husays'dandır. Ebû Süfyan b. Harb b. Ümeyye'dir. Mutim b. Adiy b. Nevfel b. Abd-i Menâf'dır. Züheyr b. Ebi Ümeyye b. El-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Ve onun anası Âtike binti Abdulmuttalib'dir.

Ibn-i İshâk şöyle dedi :

Esid ve onun Bikri : Attâb b. Esid b. Ebil-İs b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy'dır. Osman b. Ubeydullah Talhâ b. Ubeydullah et-Teymi'nin kardeşidir. Kunfuz b. Umeyr b. Cû'dân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Ve Ebûl-Velid Utbe b. Rebie'dir. Ve Ubeyy, el-Ahnes b. Şureyk es-Sakafi'dir. Bu, Beni Zühre b. Kîlâb'ın müttelikidir.

Ibn-i Hişâm dedi ki : Ahnes diye ancak şunun için isimlendi. Çünkü o Bedir gününde kavmini gizledi. Onun ismi ancak Übeyy'dir. Bu Beni İlac'dandır. Bu İlac b. Ebi Selem b. Avf b. Ukbe'dir. Yine Esved b. Abd-i Yağûs b. Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre b. Kîlâb'dır. Subey' ise İbn-i Hâlid'dir. Bu Belhâris b. Fihri'nin kardeşidir. Nevfel, Huveylid b. Esed b. Abduluzzá b. Kusayy'ın oğludur. Bu İbn-i Adeviyye'dir. Kureys'in şeytanlarındandı. Bu, Ebû Bekr es-Siddik ve Talhâ b.

gitmiş olduğu halde sabahladım. Rüyamı anlattım. Hürmete ve hareme kâsem ederim ki çok geçmedi ki «bu Şeybetü'l-Hamd'dir» (Yâni Abdulmuttalib) dedi. Kureys onun yanında toplandı ve her kabileden bir adam olmak üzere insanlar ona, ayrı ayrı geldiler. Böylece su döktüler, ellerini, yüzlerini sürdüler, istilâm ettiler ve tavâf ettiler. Sonra Ebû Kubeys dağına çıktılar ve kavim onun etrafında yumuşak bir yürüyüşle yürüdüler. Nihâyet dağın zirvesinde karar kıldılar. Ve dağın iki tarafında toplandılar. Abdulmuttalib kalktı ve oğlu Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i iki kolunun arasında aldı ve onu omuzunun üzerine kaldırdı. O, o zaman bülûğ çağına yaklaşmış bir çocuk idi. Sonra dedi ki :

— Ey Allah'ım. ihtiyaç ve fakirliği kapat, hüznü ve kederi aç, sen âlîmsin bir kimseden öğrenmiş değilsin, senden istenir bahil değilsin. İşte bunlar senin kulların, senin kölelerin ve senin câriyelerindirler. Senin Haremimin yanında ve önünde durumlarını sana şikâyet ederler. Sen kabul et ey Allahım. Bize yağmur yağdır. Bolluk getiren, genişlik ve bereket veren bir yağmur yağdır.» Beyte kâsem ederim ki onlar talebde bulundular çok geçmedi gök sularını akıttı. Ve vâdiyi selleriyle doldurdu.

Ubeydullah (Radiyahü anhümâ) müslüman oldukları zaman bir ip-te birleştirdi, bunun sebebiyle onlar Karineyn ismiyle isimlendiler. Onu Âli b. Ebi Tâlib (Radiyahü anhümâ) Bedir gününde katletti. Ebü Amr Kurza b. Abd-i Amr b. Nevfel b. Abd-i Menâf'dır. «Kavmün aleyhâ azinne»-den kast ettikleri ise Beni Bekr b. Abd-i Menâf b. Kinâne'dir. Bunlar o kimselerdir ki, Ebü Tâlib şiirinde onları Arabdan saydı.

Kabilelerde, bahusus Evs ve Hazrec'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zikrinin yayılması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haberi Arabda yayıldığı ve beldelere vardığı zaman, Medine'de de anıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumu yayıldığı ve yayılmadan önce de onu Evs ve Hazrec'den daha iyi bilen, Arabdan hiçbir kabile yoktu. Çünkü onlar yahûdilerin âlimlerinden ilmi konuları dinliyorlardı ve onların müttelikleri idiler ve onların memleketlerinde yaşı-yordular. Bir de onun haberi Medine'de yayıldığı ve aralarında Kureyş'in ihtilâfını konuştukları zaman, Kureyşlerin damadı Beni Vakıf'ın kardeşi Ebü Kays b. Eslet, Peygamber Efendimiz hakkında bazı girişimlerde bulunmuştu.

Ebü Kays b. Eslet'in nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi : İbn-i İshâk burda bu Ebü Kays'ı Beni Vakıf'a nisbet etti. Fil haberinde ise Hatma'ya nisbet edilmişti. Çünkü Arablar bir adamı kendisinden daha meşhur olan dedesinin kardeşine nisbet ederlerdi.

İbn-i Hişâm dedi ki : Ebü Ubeyde bana haber verdi ki :

Hakem b. Amr el-Ğıfârî Nuayle'nin çocuklarından. Nuayle Ğıfâr'ın kardeşidir. Bu Ğıfâr b. Müleyl'dir. Nuayla, Müleyl b. Zamre b. Bekr b. Abd-i Menâf'ın oğludur. Demişlerdir ki Utbe, Ğazavân es-Süllemi'nin oğludur. Bu Mâzin b. Mansûr'un çocuklarından. Süleym ise Mansûr'un oğludur.

İbn-i Hişâm dedi ki : Ebü Kays b. el-Eslet : Beni Vâil'dendir. Vâil ve Vakıf ve Hatma Evs'den olup kardeşirler.

**İbn-i Eslet'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i
müdâfaa eden şiiri**

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebû Kays b. el-Eslet —ki bu Kureyş'i severdi ve onların eniştesi idi— nikâhı altında Erneb bint-i Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy vardı. Kureyş'in yanında karısıyla birlikte senelerce kalmıştı. Bir kaside söyledi ki; onda hürmeti tâzim ediyor. Kureyş'i Harem'de harb etmekten nehy ediyor, birbirine düşmekten vazgeçmeyi emr ediyor, üstünlüklerini ve akıllılıklarını zikr ediyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ellerini çekmelerini ona dokunmamalarını emr ediyordu. Onlara, Allahın imtihan olarak başlarına getirdikleri tuzak ve musibetleri ve onlardan Fil hâdisesini defettiğini hatırlatıyordu ve dedi :

<p>يَا رَاكِبًا إِنَّمَا عَرَضَتْ فَتَنَنْ رَسُولِ أَمْرِي قَدْ رَاعَهُ ذَاتُ بَيْنِكُمْ وَقَدْ كَانَ عِنْدِي لِلْهُمُومِ مُرْسَمٌ نُبِيِّكُمْ تَرَجَّبِينَ كُلَّ فَيْلَةٍ أَعْبُدُكُمْ يَا اللَّهُ مِنْ شَرِّ صُنْعِكُمْ وَإِظْهَارِ أَخْلَاقِي وَتَجْوَى سَبِيئَةٍ فَدَكَّرَهُمْ يَا اللَّهُ أَوَّلَ وَمَا لَكِ وَقُلْ لَمْ وَاللَّهِ بِحُكْمِكُمْ حُكْمَةٌ مَنْ تَبَغَّوْهَا تَبَغَّوْهَا ذَمِيمَةٌ تُقَطِّعُ أَرْحَامًا وَتُهْلِكُ أُمَّةً وَتَسْتَبْدِلُوا بِالْأَنْحِيئَةِ يَدَهَا وَبِالْمَنِّكَ وَالْكَافُورِ غَيْرًا سِوَانَا</p>	<p>مُفْلَلَةٌ عَنِّي لَوْئَى بَنِ غَالِبِ عَلَى النَّأْيِ تَحْزُونِ بِذَلِكَ نَاصِبِ فَلَمْ أَقْضِ مِنْهَا حَاجَتِي وَمَارِبِي لَمَّا أُرْمِلُ مِنْ بَيْنِ مُذْكَ وَحَاسِبِ وَشَرِّ تَبَاغِيكُمْ وَدَسِّ الْقَوَارِبِ كَوْخِزِ الْأَشْيَاءِ وَفُضْمَا حَقِّ صَائِبِ وَإِخْلَالِ أَحْرَامِ الطَّبَاةِ الشَّوَارِبِ ذَرُّوا الْحَرْبَ تَذْهَبْ عَنْكُمْ فِي الْمَرَاكِيبِ هِيَ النُّوْلُ لِلْأَقْصَيْنِ أَوْ لِلْأَقَارِبِ وَتَهْرِي السَّيْفِ مِنْ سَتَامِ وَعَارِبِ شَلِيلًا وَأَصْدَاءَ نَيْابِ الْعَارِبِ كَأَنَّ قَتِيرَهَا هُيُونَ الْجَنَابِ</p>
--	---

فَإِيَّكُمْ وَالْحَرْبَ لَا تَمْلَقَنَّكُمْ
تَرَبَّنَ لِلْأَقْوَامِ ثُمَّ يَرَوْتَهَا
تَحْرَقُ لَا بَشْوَى ضَعِيفًا وَتَنْتَجِي
أَلَمْ تَمْلُوا مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِسٍ
وَكَمْ قَدْ أَحَابَتْ مِنْ شَرِيفٍ مُسَوِّدٍ
عَظِيمٍ رَمَادِ النَّارِ يُحَمَّدُ أَمْرَهُ
وَمَا هُمْ بِرِيقٍ فِي الضَّلَالِ كَأَمَّا
يُخْبِرُكُمْ عَنْهَا إِمْرًا حَقَّ عَلَيْهِ
فَيَقْبِعُوا الْحَرَابَ مِلْحَارِبٍ وَأَذْكَرُوا
وَلِيَّ أَمْرِيءَ فَاخْتَارَ دِينًا فَلَا يَكُنْ
أَقْبِعُوا لَنَا دِينًا حَبِيبًا فَاتَمُّ
وَأَتَمُّ لِهَذَا النَّاسِ نُورٌ وَعِصْمَةٌ
وَأَتَمُّ، إِذَا مَا حُصِّلَ النَّاسُ، جَوْهَرٌ
تَصَوُّونَ أَجَادًا كِرَامًا عَنِيقَةً
تَرَى طَالِبَ الْحَاجَاتِ نَحْوُ يَوْمِكُمْ
لَقَدْ عَلِمَ الْأَقْوَامُ أَنَّ سَرَاتِكُمْ
وَأَفْضَلُهُ رَأْيًا وَأَعْلَاهُ مَنَّةً
فَقَوْمُوا فَصَلُّوا رَبَّكُمْ وَنَمْتَحُوا
فَمَنْدَكُمْ مِنْهُ بَلَاءٌ وَمَعْدَقٌ
كَبِيئَتُهُ بِالسَّهْلِ نَمِي وَرَجُلُهُ

وَحَوْضًا وَحَسِمَ الْمَاءِ مَرَّةً الْمَشَارِبِ
بِعَاقِبَةٍ إِذْ بَيَّنَّتْ، أَمْ صَاحِبِ
ذَوِي الْعِزِّ يَسْتَكْبِرُ بِالْحُتُوفِ الصَّوَابِ
فَمَنْتَبِرُوا أَوْ كَانَ فِي حَرْبِ حَاطِبِ
طَوِيلِ الْعِمَادِ ضَيْفُهُ غَيْرُ خَاطِبِ
وَذِي شَيْعَةَ نَحْضِ كَرِيمِ الْمَضَارِبِ
أَذَاعَتْ بِهِ رِيحُ الْعَصَا وَالْجَنَابِ
بِأَيَّامِهَا وَالْعِلْمِ عِلْمُ التَّجَارِبِ
حَسَابِكُمْ وَاللَّهِ خَيْرٌ مُحَاسِبِ
عَلَيْكُمْ رَقِيبًا غَيْرَ رَبِّ الثَّوَابِ
لَنَا نَاغِيَةٌ قَدْ يَهْتَدِي بِالدَّوَابِ
تُؤْمِنُونَ، وَالْأَحْلَامُ غَيْرُ عَوَارِبِ
لَكُمْ سُرُورَةٌ الْبَطْحَاءِ شَمُّ الْأَرَابِ
مُهَذَّبَةٌ الْأَنْسَابِ غَيْرُ أَشَابِ
عَصَابِ هَلَكِي تَهْتَدِي بِعَصَابِ
عَلَى كُلِّ حَالٍ خَيْرٌ أَهْلِ الْجَبَابِ
وَأَقْوَلُهُ لِلْحَقِّ وَسَطُ التَّوَاكِبِ
بِأَزْكَانِ هَذَا الْبَيْتِ بَيْنَ الْأَحَابِ
عَدَاةً أَيْ يَكْتُمُونَ هَادِيَ الْكِتَابِ
عَلَى التَّأَذُّبَاتِ فِي رُؤْسِ النَّاقِبِ

فَلَمَّا أَنَاكُمْ تَصْرُ ذِي الْقَرْشِ رَدْمٌ جُتُوْدُ الْمَلِيكِ يَنْ سَافٍ وَحَاصِبِ
 قَوْلُوا سِرَاعًا هَلِيْبَيْنَ وَوَلَمْ يُوْبُ إِلَى أَهْلِهِ مَاحِيْشٍ غَيْرُ عَصَابِ
 فَإِنْ تَهَاتَكُوا تَهَاتِكُ وَتَهَاتِكُ تَوَاسِمٌ يُعَاشُ بِهَا، قَوْلُ امْرِئٍ غَيْرِ كَاذِبِ

«Ey binici eğer görürsen benden Luayy b. Galib'e bir haber kavuştur. Bir kişinin elçisi ki o sizin aranızın uzaklaşma üzerine olması kendisine hayret veren, mahzûn ve bununla yorgunlaşan bir elçidir.

Benim katımda hüzzün ve kederlerden dolayı sefere çıkan kavmin inip istirahat edeceği mevziler olmuştur.

Onlardan hacetimi ve ihtiyaçlarımı karşılamadım.

Sizi iki nevi geceletirim her bir kabile için oduncu ile odun arasında karışık bir ses vardır.

Sizi sizin işlediğiniz şeylerden ve sizin azgınlıklarınızdan ve akreblerin desiselerinden Allaha sığdırırım.

Ahlâk izhâr edip içte kin ve hased gizlemekten de sığdırırım.

Bulguların matkabların delmesi gibi şaşmadan okların isâbet etmesidir. Evvel-i vehlede onlara Allahı hatırlat ve uzaktan gelen zayıflayan emniyet için hareme dâhil olan geviklerin hutmetini ihlâl etmenizden de Allaha sığdırırım.

Onlara de ki, Allah hükmünü hüküm eder.

Harbi terkediniz geniş mekânlarda elinizden gider.

Onları ne zaman gönderirseniz tiksiniilmiş olarak uzaklarda veya yakınlarda helâk olmuş oldukları halde gönderirsiniz.

Akrabalardan münasebeli ve ihsanı kesersin ve milletleri toplulukları helâk edersin ve sırtın etini sırtın yukarısından keser ayırırısın.

Yemende yapılan rukak elbiselerini, onlardan sonra, kısa zırhlar ve bir harbcinin demirden elbiseleriyle demir zırhlarla değiştiriniz.

Ve misk ile kâfuru da geriye kalmış geniş zırhlarla değiştirirsiniz.

Sanki o zırhların halkaları çekirgelerin gözleri gibidir.

Sizi harbten sakındırırım, sakın bu harb sizi katletmesin öldürmesin.

Ve bir havuzdan da sizi sakındırırım ki, suyu ağır hazmi güç ve havayı hevesi acıdır.

Kavimler için süslendi bezendi, sonra arkadaşının anası olduğunu beyân ettiği zaman için sonunda onlar onu görüyorlar.

Yakar zaiîi bırakmaz.

Sizden izzet güç sahiblerine hata etmeden doğru giden okların ölümle-riyle kasd ediyor.

Dâhis harbinde veya Hâtib harbinde olan şeyleri bilmiyor musunuz ki ibret alınız.

Ziyâretcisi bol, konuğu umduğuna nâil olmadan ayrılmayan efendi şerif çok kimselere isâbet etmiştirdir.

Aşı ekmeği çok pişen, durumu övülen ve tabiat ve huyu mahza keremli olan çok kimselere de isâbet etmişlerdir.

Bir sudur ki; dalâlda akıtıldı, sanki sabâ rüzgârı ve kuzey ve güney rüzgârları onunla dağıldılar.

Sizi, onlardan vak'ü günlerini hakkiyle bilen bir kişi haberdar ediyor.

Bir bilme ki, tecrübelerce dayanır.

O halde harbi harbcıye satınız ve nisâbınızı hatırlayınız.

Allah ise hesâba çekenlerin hayırlısıdır.

Bir kişinin velisi bir din seçti sizin üzerinize yıldızların Rabbinin gayrı bir kimse rakib gözetleyici olamaz.

Bizim için Hanîf olan bir dini ihyâ ediniz ki, siz bizim için bir gaye-siniz.

Yüksek yerlerle doğru yola erilebilir.

Ve siz insanlar için bir nur ve kendisine uyulan koruma mevkiindesiniz.

Akılları uzak değildir.

Ve siz, insanlar hulâsa edildiği zaman, cevhersiniz.

Sizin için Mekke bathâsımın yâni geniş vâdisinin özü vardır.

Kerim ve güzel olan, nesebleri ayrılmış, karışık olmayan birtakım cesedleri koruyorsunuz.

Hâcetlerin talibini, sizin evlerinizin yanında helâk olmuş birtakım erkek toplulukları görürsün ki o topluluklar birtakım topluluklarla doğru yola doğru giderler.

And olsun ki; kavimler bilir ki sizin başkanlarınız her hâl üzere ev sâkinlerinin en hayırlısıdır.

Kervanların ortasında onun görüşçe en üstünü yolca âlâsı ve hakkı en iyi söyleyenidirler.

O hâlde kalkınız, Rabbinize duâ ediniz ve İki Ahşeb delilen dağların arasında işte bu Beytin rükünlerine el sürerek teberrük ediniz.

Sizin yanınızda o Beytten belâ, çekilen mihnet meşakkat vardır.

Askerî kıtaları gönderen Ebü Yeksüm'un sabâhında hamlesi saldırışı doğru şecaat sâhibi vardır.

Onun askerî kıtası, ovada akşamları ve piyâdeleri ise dağların tepelerindeki yolların başlarında idi.

Size Arşın Sâhibinin yardımını geldiği zaman, Mülkün Sâhibi, isâbet eden toz ile çakıllar arasında onları geri çevirdi.

Böylece onlar süratle kaçarak geri döndüler ve onlardan hiçbir Habeşli âilesine dönmedi.

Onlar artık topluluk hâlinde değildir, dağılmışlardır.

Eğer siz helâk olursanız, helâk oluruz ve kendilerinde yaşanan mevsimler de helâk olur.

Bu yalan söylemeyen bir kişinin sözüdür.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Bir su ki akıtıldı» ve «Harbi satınız» ve «Bir kişinin velisi seçti» ve ;

عَلَى الْقَادِفَاتِ فِي رُؤُوسِ النَّاقِبِ

«Dağların tepelerindeki yolların başlarında»

beytlerini Ebû Zeyd el-Ensâri ve başkaları rivâyet ettiler.

Dâhis Harbi

أَلَمْ تَتَلَمَّوْا مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِيسٍ

«Dâhis harbinde olan şeyi bilmiyorsunuz»

sözünü Ebû Ubeyde el-Nahvi bana haber verdi ki :

Dâhis, Kays b. Züheyr b. Cezime b. Revâhe b. Rebîe b. el-Hâris b. Mâzin b. Kutay'a b. Abs b. Bağîd b. Reys b. Gatafân'ın atı idi. Onu, Huzeyfe b. Bedr b. Amr b. Zeyd b. Cuayye b. Levzân b. Sa'lebe b. Adıyy b. Fezâre b. Zübyân b. Bağîd b. Reys b. Gatafân'ın atı ile birlikte yürüttü. O atın ismi Ğabrâ'dır. Huzeyfe bir toplulukla gizlice görüştü ve onlara emr etti ki, eğer Dâhis'in öne geçmiş olarak geldiğini görürseniz onun yüzüne vurun. Dâhis öne geçmiş olduğu halde geldi ve yüzüne vurdular. Böylece Ğabrâ önde geldi. Dâhis'in binicisi geldiği zaman bu durumu Kays'a haber verdi. Bunun üzerine onun kardeşi Mâlik b. Züheyr atladı ve Ğabrâ'nın yüzüne bir şamar vur-

du. Bunun üzerine Hamel b. Bedir kalktı ve Mâlik'e bir şamar vurdu. Sonra Ebû'l-Cüneydeb el-Absi, Avf b. Huzeyfe ile karşılaştı ve onu katletti. Sonra Beni Fezâre'den bir adam da Mâlik'e kavuştu ve onu katletti. Bunun üzerine Haml b. Bedr Huzeyfe b. Bedr'in kardeşi şöyle dedi :

قَتَلْنَا بِعَوْفٍ مَالِكًا وَهُوَ ثَارُهَا فَإِنْ تَطَلَّبُوا مِنَّا سِوَى الْحَقِّ تَنَدَّمُوا

«Avf'in karşılığında Mâlik'i katlettik, bu bizim intikamımızdır. Eğer bizden hakktan başka bir şey talep ederseniz pişman olursunuz.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri arasındadır. Rebi b. Ziyâd el-Ab-sî şöyle dedi :

أَقْبَمَدَ مَقْتَلِ مَالِكِ بْنِ زُهَيْرٍ تَرْجُو النِّسَاءَ عَوَاقِبَ الْأَطْهَارِ

«Mâlik b. Züheyr'in katli olunmasından sonra kadınlar tukurların peşini mi umarlar?»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Harb, Abs ve Fezâre arasında vâki oldu. Huzeyfe b. Bedr ve kardeşi Hamel b. Bedr katli olundular. Bunun üzerine Kays b. Züheyr b. Cezime, Huzeyfe'ye mersiye okuyup ağlayarak şöyle dedi :

كَمْ فَارِسٍ يُدْعَى وَلَيْسَ بِفَارِسٍ وَعَلَى الْمَبَاءَةِ فَارِسٌ ذُو مَعْدَقِ
فَاتَبَكُوا حَذِيقَةَ لَنْ تَرْتَوُوا مِثْلَهُ حَتَّى تَنْبِدَ قَبَائِلُ لَمْ تَخْلُقِ

«Çok at binicisi vardır ki ; binici diye çağırılır, halbuki o binici değildir. Gatafan beldesindeki Hebâe de şecaat sâhibi bir binici vardır. Huzeyfe'ye ağlayınız, elbette aslâ onun gibisine mersiye okuyamayacakmışız.

Halk olunmamış birtakım kabileler helâk olmadan...»

Bu iki beyt onun birtakım beyitleri içindedir. Kays b. Züheyr şöyle dedi :

عَلَى أَنْ أَلْفَى سَمَلْ بْنَ بَدْرِ بْنِ بَعِي وَالظَّمُّ مَرْنِيَهُ وَخَيْمِ

Çünkü genç Hamel b. Bedr azdı.

Halbuki zulmün getirdiği bolluk ucuzluk hazmedilmeyecek kadar ağırdır.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir. Hâris b. Züheyr Kays b. Züheyr'in kardeşi de şöyle dedi :

تَرَكْتُ عَلَى الْمَبَاوِ عَيْدَ خَيْرِ حُدَيْمَةَ عِنْدَهُ قِصْدُ التَّوَالِي

«Hebâe denilen Gatafan beldelerindeki bir yerde iftihâr olunmayan bir kimseyi, Huzeyfe'yi bıraktım.

Yanında ise kum yığınları vardır.»

Bu beyt onun beyitleri içinde geçmektedir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Kays, Dâhis ve Gabrâ'yı gönderdi. Huzeyfe de Hat-târ ve Hanfâ'yı gönderdi. Birincisi iki haberin en sahih olanıdır. O uzun bir haberdir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayat bahsini bölmesin diye kısa kesiyorum.

Hâtıb'ın Harbi

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun «Hâtıb'ın Harbi» sözüne gelince, Hâtıb b. el-Hâris b. Kays b. Heysem b. el-Hâris b. Ümeyye b. Muâviye b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs'i kasd eder. O Hazrec'e komşu olan bir yahüdiyi katl etmişti. Ona Yezid b. el-Hâris b. Kays b. Mâlik b. Ahmer b. Hârise b. Sa'lebe b. Kâb b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec —ki ona İbn-i Füşüm denilirdi. Füşüm, onun anasıdır. Ve o kadın Kayn b. Cesr'in karısıdır— bir gece Beni Hâris b. el-Hazrec'den bir erkekler topluluğu ona yürüdü ve onu katl ettiler. Bunun üzerine Evs ile Hazrec'in arasında harp vâki oldu. Ve şiddetli bir kital ile savaştılar. Zafer Hazrec'e kaldı. O günde Süveyd b. Sâmit b. Hâlid b. Atiyye b. Havt b. Habib b. Amr b. Avf b. Mâlik

b. el-Evs katli olundu. Onu Mücezzir b. Ziyâd el-Belvi katletti. Onun ismi Abdullah'dır. Beni Avf b. el-Hazrec'in müttefikidir.

Uhud günü Mücezzir b. Ziyâd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber çıktı ve beraberlerinde Hâris b. Süveyd b. Sâmit de çıktı. Ve Hâris b. Süveyd Mücezzir'in gaflet ettiği bir anı buldu ve onu babasını öldürdüğüne karşı katletti. Bu konuyu yakında inşâallah Teâlâ yerinde zikr edeceğiz. Sonra onların arasında harpler oldu. Yukarda anlattığım sebepten dolayı kısa kesiyorum.

Hakim b. Ümeyye'nin kavmini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in adâvetinden vazgeçiren şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hakim b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkaş es-Süllemi Beni Ümeyye'nin müttefiki müslüman olmuştu. Kavmini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in düşmanlığına dâir üzerine azm ettikleri şeylerden uzaklaştırarak —ki kendisi onların içinde şerif, sözü tutulan bir kimse idi— şöyle dedi :

هَلْ قَائِلٌ قَوْلًا هُوَ الْحَقُّ فَاعِدٌ عَلَيْهِ وَعَلَى عَصَابَانِ لِلرُّشْدِ سَامِعٌ
وَهَلْ سَيِّدٌ تَرْجُو الْعَشِيرَةَ نَعْمَهُ لِأَقْصَى الْمَوَالِ وَالْأَقَارِبِ جَامِعٌ
بَرَّاتٌ إِلَّا وَجْهَ مَنْ يَمْلِكُ الصَّبَّ وَأَهْجُرُكُمْ مَا دَامَ مُذَلِّ وَنَازِعٌ
وَأَسْلَمَ وَجْهِي لِلْإِلَهِ وَمَنْطِقٌ وَلَوْ رَاعَى مِنَ الصَّادِقِ رَوَائِعُ

«Hiç, söylediği sözü hakdan ibâret olan ve sözünde duran var mıdır?

Ve kızgın adam hiç doğru yolu dinler mi?

Uzak ve yakın dostları için hepsine birlikte, bir aşiretin menfaatını umduğu bir efendi var mıdır?

Sabaya hükmeden kimseden başka herkesten vazgeçtim.

Kovayı gönderen ve su çeken kimse bulunduğu müddetce, sizi terk ediyorum.

Yüzümü ve sözümü İläh'a Rabb'a teslim ederim, her ne kadar bana dostlardan beğenenler beğense bile.»

RESÜLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KAVMİNDEN KARŞILAŞTIKLARI

Kureyş'in sefihleri ve onların Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sihir ve cununu isnâd etmeleri

İbn-i İshâk dedi ki :

Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve Kureyş'ten onunla birlikte müslüman olan kimselere düşmanlıktan dolayı başlarına gelen şakâvetten, Kureyş'in durumu şiddetlendi ve ayaktakımlarını Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e saldırtılar, onu yalanladılar, ona eziyet verdiler ve onu şiir ile, sihir ile kehânet ve cünün ile ithâm ettiler. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Allah'ın emrini izhâr etmekte onu gizlememekte, onların dinlerini ayıplamak, onları putlarından ayırmak ve onları küfürlerine karşı uzak kılmak gibi hoşlarına gitmeyen şeylerle onlara karşı açıktan tavır alıyordu.

İbn-i As'in Kureyş'in Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptıklarını rivâyet etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yahyâ b. Urve b. Zübeyr, babası Urve b. Zübeyr'den, o Abdullah b. Amr b. el-Âss'dan naklederek haber verdi ki o şöyle dedi :

Ona dedim ki : Kureyş'in, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izhâr etmiş oldukları düşmanlıkta ondan matlublarına nâil olduklarını gördüğün şeylerin en büyük olanı nedir? Dedi ki :

— Onların yanında bulundum ve onların eşrafı bir gün Hicir'de toplanmış idiler. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i zikir ediyorlardı ve diyorlardı ki :

— Şimdiye kadar bu adamın durumuna karşı sabr ettiğimiz kadar hiçbir kimseye sabr ettiğimizi görmedik. O bizim akıllarımıza sefihlik isnad ediyor, babalarımıza sövüyor, dinimizi ayıplıyor, cemaatımızı dağıtıyor, ilâhlarımıza sövüyor. Biz ise ona karşı çokca sabr ettik. Veyâ bunun benzeri bir şeyler söylediler. Bir de baktım ki onların orada buldukları bir sırada Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göründü ve geldi. Rüknü istilâm etti. Sonra Beyti tavâf ederken onlarla karşılaştı. Onlara rastladığı zaman ona bazı lâflar attılar.

Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünde okunuyordu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yoluna devam etti ve onlara ikinci kere rastlayınca yine ona lâf attılar ve ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünde okudum. Sonra onlara üçüncü kere rastladı yine lâf ettiler. Bunun üzerine durdu sonra şöyle dedi :

— Ey Kureyş topluluğu, işitiyor musunuz? Nefsim yedinde olan Zâta yemin ederim fedâ olmak için geldim.

Onun o sözü öyle tesir yaptı ki, sanki kafalarına birer kuş kondu gibi başlarını eğdiler. Daha önce aleyhinde en azgınca konuşanlar, onu en güzel sözlerle teskin etmeye çalıştılar. «Vaz geç, yâ Ebal Kâsım, sen câhil bir adam değilsin» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti.

Nihâyet ertesi gün onlar Hicir'de toplandılar ben de onlarla beraberdim. Birbirine dediler ki :

«— Sizin ne dediğinizi ve onun ne dediğini hatırladınız mı? Sizin hoşunuza gitmeyen bir şekilde size karşılık verdi. Siz ise onu bıraktınız.»

Onlar bunun müzâkeresinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine göründü birtek adamın atılması gibi atıldılar ve onu kuşatıp dediler :

— Sen şöyle şöyle diyorsun, ilâhlarımızı ayıphyorsun. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

— Evet bunu diyorum.

Onlardan bir adamı gördüm ki tüm cübbesini tutmuştu. Bunun üzerine Ebü Bekr (Radiyallahü anh) onun önüne durdu ve ağlayarak şöyle diyordu :

— Rabbim Allah'dır, diyen bir adamı mı katl edeceksiniz. Sonra ondan ayrılıp gittiler. İşte şimdiye kadar bu, Kureyş'in ondan mak-sûdlarına nâil olduklarını gördüğüm şeylerin en şiddetlisidir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolunda

Ebü Bekr'e isâbet eden bâzı şeyler

İbn-i İshâk dedi ki : Ümmü Gülsüm bint-i Ebü Bekr âilesinden birisi bana haber verdi ki Ümmü Külsüm şöyle dedi :

— And olsun ki, o günde Ebü Bekir'in sakalını çeke çeke başını yarmıştılar. O bol saçlı bir adam idi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisiyle eziyet olunduğu şeylerin en şiddetlisi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana bâzı (383) ehl-i ilim haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kureyş'den karşılaştığı şeylerin en şiddetlisi şu idi. Bir gün çıktı ve insanlardan hür ve köle hiçbir kimse rastlamadı ki; onu tekzip etmesin ve ona eziyet vermesin. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine döndü ve kendisine isâbet eden şeyin şiddetinden disâr denilen bir örtü ile örtüldü. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyetlerini indirdi :

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُمْ فَأَنذِرْ »

•Ey örtüye örtünen kimse kalk ve inzar et. •

HAMZA (384) (RADİYALLÂHÜ ANH) 'İN MÜSLÜMAN OLMASI

Ebü Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet vermesi ve Hamza'nın bunun farkına varması

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Eslüm'den bir adam —ki bu adamın hâfızası kuvvetli idi— haber verdi ki :

(383) Süheyli dedi : «Bâzı ehl-i ilim dedi ki : Onu müddessir ile bu makamda isimlendirmesi, latife etmek ve onu ünsiyete kavuşturmak içindir. Arabın âdetinden : Lâtife etmeyi istedikleri zaman muhâtabı kendisinde bulunduğu halden müştak olan bir isimle isimlendirirlerdi : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Huzeyfe'ye «Kalk yâ nevmân» demesi gibi. Ali b. Ebî Tâlib'e de yanı topraklanmış olduğu bir sırada «Kum ebâ turab = ey toprak babası kalk» demesi gibi. Şâyet Subhânehu hüzünlü ve kederli olduğu işte o hâlde ismiyle nidâ etseydi çağırıydu veyâ bu latife etmekten mücerred bir emirle çağırıydu olurdu. Fakat ey müddessir = örtüye örtünen sözüyle başlayınca ünsiyet verdi ve bildi ki Rabbı ondan râzıdır. Görmez misin ki : Tâif ehlinde belânın ve kederin şiddetinden karşılaştığı şey esnâsında şöyle dedi :

— Ey Rabbim, eğer sende benim üzerime bir gazap yok ise aldırış etmem. Böylece onun matlûbu Rabbinin rızası idi. Bununla, şiddetli belâlar onun üzerine hafifler.

(384) Hamza'nın anası : Hâle bint-i Üheyb b. Abd-i Menâf b. Zühre'dir.

Ebû Cehl Safâ'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladı. Ona eziyet verdi ve sövdü. Ve ondan dinini ayıplamak ve durumunu zayıflıkla itham etmek gibi hoşuna gitmeyen bâzı şeylerden dolayı intikamını aldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onunla konuşmadı. Abdullah b. Cud'an b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym b. Mürre'nin bir âzâdlı câriyesi de meskeninde bunları işitiyordu. Sonra ondan ayrılıp Kureyş'in Kâbe'nin yanındaki oturma yerine doğru gitti ve onlarla birlikte oturdu. Çok geçmedi ki, Hamza b. Abdulmuttalib (Radiyallahü anh) bir avından dönmüş, yayını kuşanmış bir vaziyette geldi. Hamza bir avın sâhibi idi ve ona atar ve onun için çıkardı. Avlanmasından döndüğü zaman Kâbe'yi tavaf edinceye kadar âilesine gitmezdi. Bunu yaparken Kureyş'in hiçbir meclisine varmaz ki, orada durmasın ve selâm vermesin ve onlarla konuşmasın. Kureyş'in içinde gençlerin en güçlüsü ve huyu en şiddetlisi idi. Azâdlı câriyeye rastladığı zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine dönmüştü. Câriye ona dedi ki:

— Ey Ebû Umâre, keşke kardeşinin oğlu Muhammed'in biraz önce Ebul-Hakem b. Hişâm'dan karşılaştığı şeyi görseydin! Onu burada oturur olduğu halde buldu, ona eziyet verdi, ona sövdü ve onun hoşuna gitmeyen şeyler söyledi. Sonra ayrıldı. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onunla konuşmadı.

Hamza'nın Ebû Cehl'in tepesine indirmesi ve müslüman olması

Bunun üzerine Hamza, Allah'ın ona murâd ettiği güçlülükten dolayı gazabla yüklendi ve koşarak çıktı hiçbir kimsenin yanında durmadı. Ebû Cehl'e rastlayacağı zaman onun tepesine indirmek için hazırlıklı bir halde çıktı. Mescide girdiğinde kavmin içinde oturduğunu gördü. Baktı ve ona doğru gitti. Nihâyet haşının üzerinde dikildiği zaman yayı kaldırdı ve yayla ona vurdu. Başını kötü bir şekilde yaradı. Sonra dedi ki:

— Ona söver misin, ben de onun dini üzereyim onun dediğini diyorum. Eğer elinden gelirse beni de bundan çevir.

Üheyb, Âmine bint-i Vehb'in amcasıdır. Hâle ile Abdulmuttalib ve onun oğlu Abdullah da Âmine ile bir tek saat içinde evlendiler. Abdulmuttalib'in Hâle'den oğlu Hamza oldu. Ve Âmine'den de Abdullah'ın oğlu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oldu. Sonra Sübeybe ikisini de emzirdi.

Bunun üzerine Beni Mahzum'dan adamlar Hamza'ya doğru kalktılar ki Ebu Cehl'e yardım etsinler. Ebü Cehl de şöyle dedi :

— Ebü Umâre'yi bırakınız. Çünkü ben vallâhi onun kardeşinin oğluna çirkin bir şekilde sövmüştüm. Hamza (Radiyallahü anh) İslâm'a ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den gelen vahyi tâkip etmeye devam etti. Hamza müslüman olduğu zaman Kureyş bildi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) artık izzet bulmuş ve kendini korumuştur. Ve Hamza da artık onu koruyacaktır. Böylece ondan matlublarına nâil oldukları şeylerin bâzısından men olup vaz geçtiler. (385)

(385) İbn-i İshâk'tan başkası Hamza'nın İslâma girmesi konusunda ziyâde yapıp Hamza'nın şöyle dediğini rivâyet etmiş :

— Bana gazab yüklendiği ve «Ben de onun dini üzereyim», dediğim zaman, babalarımın ve kavmimin dininden ayrılmamdan bana bir pişmanlık geldi. Büyük bir iş hakkında şek ettiğim halde geceledim. Gözlerimi uyku tutmuyordu. Sonra Kâbe'ye geldim ve Allah Sübhânehu'ya tazarru ettim yakardım ki; benim göğsümü hak için açsın ve benden şekki gidersin. Duâmı bitirir bitirmez benden bâtil zâil oldu ve kalbim yakın ile doldu ve sabahleyin erkenden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim ve benim durumumu ona haber verdim. O da bana Allahın beni sâbit kılması için duâ etti. Hamza müslüman olduğu zaman birtakım beyitler söyledi. Onlardan bir kısmı şunlardır :

تَحَدَّثَ اللَّهُ جِبِينَ هَدَى فُرَادِي إِلَى الْإِسْلَامِ وَالَّذِينَ الْحَبِيفِ
لِدِينِ جَاءَ مِنْ رَبِّي عَزِيزِ حَبِيرٍ بِالْمَاءِ يَسْمُ اللَّيْفِ
إِذَا نِيلَتْ رَسَائِلُهُ عَلَيْنَا تَخَدَّرَ دَمْعُ ذِي اللَّبِّ الْحَصِيفِ
رَسَائِلُ جَاءَ أَحَدٌ مِنْ هَذَاهَا بِأَبَاتِ بَيْتِنَا الْمُسْرُوفِ

«Kalbimi İslâma ve Hanîf dinine yönelttiği zaman, Allah'a hamd ettim. Bir dinden dolayı ki, Rabb-i Aziz'den, kullarımı bilen ve onlara lütfe-
denden gelmiştir.

Onun gönderdikleri bize tilâvet edildiği zaman sağlam akıllı, aklın
hulâsasına sâhib olan bir kimsenin gözününün yaşı dökülür.

Birtakım risâlelerdir ki, harşleri beyan edici âyetlerle göndericisinden
Ahmed'e geldiler.»

UTBE B. REBİA'NIN RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) HAKKINDAKİ SÖZÜ

Utbe ile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
arasında cereyan eden şeyler

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Ziyâd, Muhammed b. Kâb el-Karzi'den haber verdi ki o şöyle dedi:

Bana haber verildi ki:

Utbe b. Rebîe — ki kavminin efendisi idi — o bir gün Kureyş'in meclisinde oturduğu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidde yalnız oturduğu halde dedi ki:

«— Ey Kureyş topluluğu, agâh olunuz ki Muhamed'e gidiyorum. Onunla konuşacağım ve ona birtakım işler arz edeceğim. Umulur ki o, onların bir kısmını kabul eder. Biz de onların hangisini dilerse ona veririz. Böylece bizden vazgeçer.» Bu, Hamza'nın müslüman olduğu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının arttığı ve çoğaldıklarını gördükleri bir sırada idi. Onlar da dediler ki:

«— Evet olur ey Ebû Velid. Kalk ona git ve onunla konuş.» Bunun üzerine Utbe ona gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına oturdu ve dedi ki:

«— Ey kardeşimin oğlu, şüphesiz sen gördüğün gibi bizden aşiretce ve nesebdeki yerin itibariyle şerefliisin. Ve sen kavmine büyük bir iş ile geldin ve onunla onların cemâatını dağıttın. Onunla onların akıllarını sefihliğe nisbet ettin. Onların ilâhlarını ve dinlerini ayıpladın. Ve onunla onların geçmiş babalarını küfre nisbet ettin. O halde beni dinle, sana bir takım şeyler arz edeceğim ki onlar hakkında düşünürsün umulur ki; onlardan bir kısmını kabul edersin. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona dedi ki:

— Söyle ey Ebul-Velid dinleyeyim. Dedi ki:

«— Ey kardeşimin oğlu, eğer sen bu işten, kendisiyle geldiğin şey ile mal dilersen mallarımızdan sana mal cem ettik ki malı en çok olanımız olursun. Eğer onunla şeref dilersen seni bizim üzerimize efendi = başkan yaptık. Öyle ki artık sensiz bir işe kati karar vermeyiz. Eğer onunla saltanat murâd edersen seni bizim üzerimize melik kıldık. Eğer bu sana gelen şey sana görünen cinden bir şey

ise sen onu kendinden çevirmeye kadir olamazsan biz senin için tedavi ararız ve seni ondan iyileştirene kadar o hususta mallarımızı sarf ederiz.

Çünkü; adamın peşine düşen cin tedavi olunmadan adama galib olur. Veyâ buna benzer şeyler söyledi. Nihâyet Utbe sözünü bitirdiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu dinliyordu ve dedi ki :

Ey Ebû Velid sözünü bitirdin mi?

Dedi ki : Evet.

Dedi ki, o hâlde beni dinle.

Dedi ki : Dinliyorum. Bunun üzerine şöyle dedi :

« بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . حَم تَنْزِيلٍ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . كِتَابٌ فَصَّلَتْ آيَاتُهُ
قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ . بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
وَقَالُوا قَدِئْنَا فِي أَكْفَرٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ »

-Rahmân Rahim olan Allah'ın ismiyle. Haa. Mimm. (Bu), âyetleri bilecek (anlayacak) her hangi bir millet için ayrı ayrı açıklanmış, (hükmünce amel edenlere) müjdeler verici. (muhaliflerini başlarına gelecek fena âkibetlerle) korkutucu, Arabca bir Kur'an olmak üzere Rahman (ve) Rahim tarafından indirilmiş bir kitaptır. (Böyle iken) onların çoğu (bunu düşünüp kabulden) yüz çevirmiştir. Artık dinlemezler onlar. Onlar -Bizi kendisine dâvet edegelmeliğin şeyden kalblerimiz örtüler içindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık vardır, dediler.-

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 3 âyetleri ona okumaya devam etti. Utbe ondan onları işittiği zaman dinledi ve ellerini arkasına koydu, onlara dayanıyor ve dinliyordu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) süreden secdeye kadar vardı ve secde etti sonra dedi ki :

— Ey Ebul-Velid! Dinlediğin şeyi dinledin. İşten, işte bu.

Utbe'nin arkadaşlarına söyledikleri

Bunun üzerine Utbe arkadaşlarının yanına gitti ve birbirine dediler :

— Allah'a and ederiz ki : Ebul-Velid'in yüzü değişmiştir. Yanlarına oturduğu zaman şöyle dediler :

— Ne yaptın ey Ebu'l-Velid? Dedi ki :

— Şunu yaptım. Ben bir söz eşittim ki vallâhi onun mislini şimdiye kadar asla işitmemişim. Vallâhi o ne şiidir, ne sihirdir ne de kehânettir. Ey Kureyş bana itaat ediniz onu bana bırakınız ve bu adamı içinde bulunduğu halde serbest bırakınız, ondan vazgeçiniz. Allah'a and olsun ki ondan işitmiş olduğum sözü, elbette büyük bir haber olacak. Eğer Arablar onu mağlûp ederse demek başka yoldan onu sizden alkoymuş oluyorum. Eğer o Araplara gâlib olursa onun mülkü sizin mülkünüzdür, onun izzeti sizin izzetinizdir. Ve siz onunla insanların en mesûdu olursunuz. Dediler ki :

— Vallahi ey Ebu'l-Velid o seni lisâniyle sihirlemiş.- Dedi ki :

— Bu benim reyim ve görüşümdür O halde sizin aklınıza ne geliyorsa onu yapınız.-

RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM) İLE KUREYŞ'İN REİSLERİ ARASINDA CEREBAN EDENLER VE KEHF SÛRESİNİN TEFSİRİ

Kureyş'in müslüman olan kimselere
işkence etmeğe devam etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra İslâm Mekke'de Kureyş kabileleri içinde, erkekler ve kadınlar arasında yayılmaya başladı. Kureyş ise müslümanlardan hapsedebildiği kimseleri haps ediyor ve işkence edebildiği kimseleri işkence ediyordu. Sonra Kureyş kabilelerinin eşrafı toplandılar. Bana bâzi ehl-i ilim Said b. Cübeyr'den ve İkrime'den, ki bu İbn-i Abbâs'ın mevlâsıdır, o da Abdullah b. Abbâs (Radiyahü anhümâ)'dan naklen haber verdi ki : O şöyle dedi :

Kureyş reisleri, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
yanında

Utbe b. Rebie, Şeybe b. Rebie, Ebü Süfyân b. Harb, Nadr b. el-Hâris b. Kelede —ki bu Beni Abdu'd-Dâr'in kardeşidir— Ebu'l-Bahteri b. Hişâm, Esved b. el-Muttalib b. Esed, Zemaa b. el-Esved, Velid b.

el-Muğire, Ebû Cehl b. Hişâm, Abdullah b. Ebi Ümeyye, el-Âss b. Vâil, Haccâc'ın Sehm'e mensub olan iki oğlu Nübeyh ve Münebbih, Ümeyye b. Halef ve başkaları toplandılar. Güneşin batmasından sonra Kâbe'nin üstünde toplandılar. Sonra birbirine şöyle dediler: Muhammed'e haber gönderiniz. Onunla konuşunuz ve son noktaya kadar onunla cedelleşin. Bunun üzerine ona haber gönderdiler: Kavminin eşrafı toplanmışlardır ki, seninle konuşsunlar. Onlara gel. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemen onlara geldi. Zan ediyordu ki, onlara anlattıkları hakkında, akıllarına yeni bir şey gelmiştir. Onlara düşkün idi. Onların doğru yola ermelerini istiyordu ve onların meşakkata düşmeleri ona güç ve ağır geliyor. Nihâyet yanlarına oturdu. Onlar dediler ki:

— Ey Muhammed, biz sana haber gönderdik ki, seninle konuşalım. Biz vallahi Arab'dan bir adam bilmiyoruz ki senin kavminin başına getirdiğin şeyi kendi kavminin başına getirmiş olsun. And olsun ki sen babalara sövdün ve dini ayıpladın ve ilâhlara sövdün ve akılları sefihliğe nisbet ettin (akılsızlar, sefihler, dedin) ve toplumu dağıttın. Yapmadığın hiç bir çirkin şey kalmadı. Eğer bu yeni getirdiklerin ile mal talep ediyorsan sana mallarımızdan topladık, öyle ki bizim en çok malı olanımız olacaksın. Eğer onunla içimizde yalnız şeref talep etmekte isen biz seni bize efendi = başkan kılarız. Eğer onunla bir saltanat murâd ediyorsan seni melikimiz yaparız. Eğer bu sana gelen bir cin hayaleti olup onu görüyorsan ve bu sana galib geliyorsa — ki onlar cinden görünen insanın peşine düşen bir şeyin olduğunu iştirlerdi — bu olabilir, biz senin için tıb tedâvi araştırmasında sen ondan iyileşinceye kadar mallarımızı veririz. Veya seni mazur görürüz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Ben nerede? Sizin dedikleriniz nerede! Kendisiyle size geldiğim şeyle mallarınızı talep eder olduğum halde gelmedim, ne de sizin içinizde şeref talebi için geldim. Ve ne de sizin üzerinize meliklik talebi için gelmedim. Fakat Allah beni size resûl = (bir elçi) olarak gönderdi ve bana bir kitâb indirdi. Bana emr etti ki, sizin için müjdeleyici ve korkutucu olayım. Böylece Rabbimin risâlatım = gönderdiği şeyleri size tebliğ ettim. Size nasihat ettim. Eğer benden kendisini size getirdiğim şeyi kabul ederseniz o sizin dünyada ve âhirette nasibinizdir. Eğer onu bana red ederseniz Allah'ın emri için sabr ederim, tâ Allah benimle sizin aranızda hükmünü versin.

Dediler ki : Ey Muhammed, eğer bizim sana arz etmiş olduğumuzdan bir şeyi bizden kabul edici değil isen, sen bilmektesin ki bizden beldeşi daha dar olan ve daha az suyu o'an ve geçimi daha şiddetli olan kimse yoktur. O halde seni vahy ile gönderen Rabbinden bizim için iste, bizden bize dar gelen şu dağları yürütsün ve bizim için beldelerimizi genişletsin ve bizim için oralarda nehirler akıtsın tıpkı Şam ve Irak'ın nehirleri gibi. Ve bizim için geçmiş babalarımızı diriltsin ve içlerinde Kusayy b. Kilâb da olsun, çünkü o doğruluk şeyhi idi. Böylece biz onlara senin dediklerini sorarız ki hak mıdır yoksa batıl mıdır? Eğer onlar seni tastik ederlerse ve biz senden istediğimiz şeyi yaparsan seni tastik ederiz ve bununla senin Allah'dan olan makamını biliriz ve onun seni, dediğin gibi bir elçi olarak gönderdiğini anlarız. Bunun üzerine onlara Resûlullah (Salavâtullâhi ve Selâmuhü Aleyhi) dedi ki :

— Bununla size gönderilmiş değilim; Ancak size Allah'dan beni kendisiyle gönderdiği şeyi getirdim ve kendisiyle size gönderildiğim şeyleri size tebliğ ettim. Eğer onu kabul ederseniz o sizin dünyada ve âhirette payınızdır. Eğer onu bana red ederseniz, Allah Teâlâ'nın emrine sabr ederim tâ ki Allah sizinle benim aramızda hükmünü versin.

Dediler ki : Bizim için birşey yapmıyorsan bari kendin için yap. Rabbinden seninle birlikte, seni, dediğin şeyle tastik edecek ve senden aldığını bize aktaracak bir melek göndermesini iste. Ve ondan iste ki senin için cennetler, köşkler altun ve gümüşten, talep ettiğin ve seni zengin kılacağı hazineler kılınsın. Çünkü sen bizim gibi çarşılarda durmaktasın. Geçimini temin için bizim gibi uğraşmaktasın. İşte böyle yap ki, iddiâ ettiğin gibi eğer bir resûl isen senin Rabbinin yanındaki makamını bilelim. (385/a) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

(385 a) Süheyli dedi : Zikr olundu ki : Onun kavminin ondan istediği âyetler (alâmetler) dağların onlardan izâle edilmesi ve ona meleklerin indirilmesi vb. şeyler onların Allah Teâlâ'nın halkı imtihan etmesinde ve onların resûlleri tastik etmekle ibâdet etmelerindeki hikmetini imanın delillerde nazâr etmekten ve fikir edip düşünmekten neşet etmesini ve ona göre sevâbın vâkı olacağını bilmemelerinden ötürüdür. Şâyet perde açılsa ve onlar için za-

— Ben bunu yapan değilim. Ben bunu Rabbinden isteyen de değilim. Size bununla gönderilmedim. Fakat Allah beni müjdeleyen ve uyaran olarak gönderdi. — Veyâ bunun benzerini söyledi — Eğer size kendisini getirdiğim şeyi kabul ederseniz o dünyâda ve âhirette sizin payınızdır. Eğer onu bana karşı red ederseniz Allah'ın emri için sabr ederim tâ ki Allah sizinle benim aramızda hükmünü versin. Dediler ki :

rürî ilim hâsıl olsa, sevap ve ikabın kendisinden ötürü olduğu hikmet bâtil olurdu. Zira insan kesbinden olmayan bir şeye karşı ecirlendirilmez. Meselâ renkli, saçlı olarak yaratıldığıının karşılığında ecir almaz. Ancak Allah kendisinde düşünmenin kesbî ilmi iktizâ edeceği delilleri ona verdi. Bu ise başkaca hâsıl olmaz ancak kalbin fiillerinden bir fiil ile hâsıl olur. Bu ise delilde ve mücizenin resûlün doğruluğu üzerine delâletinin vechinde nazardır. düşüncedir. Yoksa Sübhânehû Ve Teâlâ onlara işitecekleri ve Resûlleri onlara göndermekten onları müstağni kılacağı bir kelâmla emr etmeğe kaadir idi. Fakat Sübhânehu işi dünya ve âhiret arasında taksim etti ve dünyadaki işi, nazar, istidlâl, tefekkür ve ibret almakla olan ilme mukarın kıldı. Çünkü dünyâ teabbüd ve ihtibar = imtihan dâridir. Âhiretteki işi ise kendisiyle sevap ve cezaya müstehak olunmayan gözle âşikâr görme ve düşünmeden zarûri olarak bilme ile hâsıl olan ilme mukarın kıldı. Âhirette ceza ancak dâr-ı ulûda sebkât eden şey üzere olur. Bu ise tedbir etmiş olduğu bir hikmetten dolayı ve muhkem kıldığı bir kaziyeden dolayıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur :

« وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأُولُونَ »

«Bizi âyetleri (alâmetleri) göndermemizden, başkası men etmedi, ancak evvelkilerin onları tekzib etmesi men etti». Ehl-i tevilin dediğine göre bununla şunu murâd eder ki : Âyetleri tekzib etmek, (dağları onlardan izâle etmesini ve melekleri indirmesini istedikleri şeyler gibi) Allah'ın hükmünde kâfirleri dünyâda bekletmeyip silmesini ve onlara azâbı acil olarak hemen etmesini icâb eder. Nitekim Sâlih'in kavmine ve Âl-i Firavn'e yapmış olduğu gibi. Şâyet Kureyş'e onların istedikleri âyetler ve alâmetler verilse ve onların akıllarına gelen şeyler onlara getirilse sonra da yalanlasalar onlar artık dünyâda bekletilmeyip silinirler. Fakat Allah Muhammed'e kendilerine onu gönderdiği ümmeti hakkında ikrâm etti. Zira ilminde önceden onu kimlerin tekzib edeceğini ve onu kimlerin tastik edeceğini biliyordu. İlmî bunda sebkât etmişti. Ve onu âlemlere iyi ve kötüye de bir rahmet olarak gönderdi. İyilere gelince, onun onlara rahmeti, dünyâda ve âhirettedir. Fâcire gelince onlar yere batmaktan

— O halde göğü bizim üzerimize parça olarak düşür. Nitekim senin Rabbin dilerse yapar diye iddiâ ediyorsun. Biz sana iman eden değiliz, ancak yaparsan iman ederiz Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyih ve Sellem) de şöyle dedi :

— Bu Allah'a âiddir, eğer onu size yapmayı dilerse yapar. Dediler ki : Ey Muhammed, senin Rabbin bizim seninle birlikte oturacağımızı ve senden, sana sormuş olduğumuz şeylerden soracağımızı ve senden neyi talep edeceğimizi bilmedi mi ki daha önce sana ge-

ve suya gark olmaktan ve üzerlerine gökten taşların gönderilmesinden emin oldular. Bazı ehli tefsir Allah'ın şu kavlinde böyle demişlerdir.

« وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ »

«Biz seni başka değil ancak âlemlere rahmet için gönderdik». Şununla beraber onlar âyetlerden istediklerini ancak teannüt ve istihzâ için istediler. Ne rüşde erip doğruyu bulmak ve ne de şekki def için değildi. Nübüvvetin delillerinden kendisinde insâf eden kimseler için yeterlisini görmüşlerdir. Allah Sübhânehu buyurdu ki :

« أَوَلَمْ يَكْفِيهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ »

«Senin üzerine Kitâbı inzâl etmemiz onlara kâfi gelmedi mi.» Bu mânada şöyle denilmiştir :

« لَوْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ آيَاتٌ مُّبِينَةٌ كَانَتْ بَدَاهِيَةً تُنْبِكُ بِالْخَبَرِ »

«Şayet onda beyân edici açıklayıcı âyetler olmasaydı sana haberi veren bir bedâhet olurdu.»

İbn-i İshâk başka bir rivâyette dedi ki : «Onlar ondan istediler ki onlara Safâ'yı altın kılsın. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) istedi ki onlar için duâ etsin. Bunun üzerine Cibril indi ve onlara dedi ki : Ne istiyorsunuz, eğer dilerseniz istediğiniz şeyi yapayım sonra eğer âyetleri gözle gördükten sonra yalanlarsanız sizi dünyada bekletmeyiz. Onlar da buna cevaben dediler ki :

— Bizim için ona ihtiyaç yoktur.»

lip senin bize ne diyeceğini sana bildirsin ve onun bize ne yapacağını haber versin. Zira biz, bize getirdiğin şeyi kabul etmedik. Çünkü Rahmân denilen Yemâme'den bir adamın bu şeyleri sana bildirdiğini öğrendik. Biz vallahi Rahman'a aslâ inanmayız. Ey Muhammed, sana karşı bizden günah kalktı. Ve biz Allah'a and olsun ki seni ve bize yaptıklarını bırakmayız. Ya sen bizi yok edersin. Ya biz seni yok ederiz. Onların bir sözcüsü dedi ki: Biz meleklerle ibâdet ederiz, onlar Allah'ın kızlarıdır. Onların bir sözcüsü de şöyle dedi. Elbette sana iman etmeyiz tâ ki sen Allah ile melekleri ayanen karşımıza getiresin.

**Abdullah b. Ebi Ümeyye'nin Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşması**

Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedikleri zaman onların yanından kalktı ve onunla birlikte Abdullah b. Ebi Ümeyye b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'da kalktı — o hala oğludur. Âtike bint-i Abdulmuttalib'den doğmadır — ona dedi ki:

— Ey Muhammed! Senin kavmin söylediklerini sana arz ettiler, sen kabul etmedin. Sonra kendileri için senden birtakım şeyler istediler ki, Allah'ın katında dediğin gibi mertebeni bilsinler ve seni tastik etsinler ve sana tâbi olsunlar sen ise yapmadın. Sonra senin onlara üstünlüğünü ve senin Allah yanındaki makamını onunla bilecekleri şeyleri kendin için de yapmanı senden istediler, sen ise yapmadın. Sonra senden, onları kendisiyle korkutacağın bazı âcil azablar getirmeni senden istediler sen ise yapmadın — veya benzeri sözler söyledi —. Bu durumda Allah'a yemin ederim ki sana aslâ iman etmem tâ ki göğe bir merdiven yapasın sonra ondan yukarı çıkasın ve ben de sana oraya gelinceye kadar bakayım sonra seninle birlikte senin dediğin gibi sana şehâdet eder olan dört tane melek getiresin. Allah'a and ederim ki şâyet bunu yapsan zan etmiyorum ki ben seni tastik edeyim.* Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrılıp gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de evine hazin olarak gitti. Kavmi onu dâvet ettiği zaman onlardan umduğu şeyleri kaçırdığını ve onların kendisinden uzaklaştıklarını görmüştü.

(*) Bu zât Mekke'nin fethinden önce müslüman olmuştur.

**Ebû Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i
tehdit etmesi**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarından kalktığı zaman Ebû Cehl şöyle dedi :

— Ey Kureyş topluluğu, Muhammed imtinâ etti. Ancak gördüğünüz gibi, dinimizi ayıplamaya babalarımıza sövmeğe ve akıllarımızı sefih göstermeye ve ilâhlarımıza sövmeğe devam etmektedir. Ben Allahla âhidleşiyorum ki elbette yarın zorla kaldıracığım bir taş ile önüne oturacağım — veya buna benzer şeyler söyledi — namazında secde ettiği zaman onun başını kıracağım. O zaman beni, ister yardımsız, onunla başbaşa bırakın veya beni koruyun. Bundan sonra Benü Abd-i Menâf akıllarına ne gelirse vapsin. Dediler ki :

— Vallâhi seni hiçbir şeyden ötürü aslâ yardımsız bırakmayız sen istediğin şeyi yapmaya devam et.

**Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine
taş atmayı kasd ettiği zaman Ebû Cehl'in başına gelen**

Ebû Cehl sabahladığı zaman vasfettiği gibi bir taş aldı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için oturup bekliyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de her gün çıktığı gibi sabahleyin kuşluk zamanı çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de idi, Onun kıblesi ise Şam'a doğru idi. Namaz kıldığı zaman Rûkn-i Yemâni ile Hacer-i Esved arasında namaz kıları. Kâbe'yi de kendisiyle Şam arasında bırakırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılmaya kalktı ve Kureyş ise erkenden gelmişler ve meclislerinde oturmuşlar, Ebû Cehl'in ne yapacağını bekliyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği ve selâm verdiği zaman, Ebû Cehl taşı yüklendi sonra ona doğru gelmeğe başladı, nihâyet ona yaklaştığı zaman yenilmiş rengi değişmiş korkutulmuş olarak elleri taş üzerinde kurumuş olarak döndü. Nihâyet taşı elinden attı ve Kureyş adamları ona doğru geldiler ve ona dediler ki :

— Ey Ebul-Hakem sana ne oldu? Dedi ki :

— Ona doğru gittim ki dün akşam size söylediğim şeyi ona yapayım. Ona yaklaştığım zaman bana onun önünde bir erkek deve ârız oldu. Hayır, vallâhi şimdiye kadar onun cüssesi gibi ne onun

boynu gibi ve ne de onun dişleri gibi bir erkek deveyi görmedim. Beni yemek istedi. Az kalsın beni yiyecekti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana zikr olundu ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

— İşte o Cibril (Aleyhisselâm)'dır. Şâyet yaklaşıydu elbette onu tutacaktı. (386)

Nadr'ın Kureyş'e, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söyledikleri hakkında tedbir ile nasihati

Ebü Cehl bunu onlara söylediği zaman Nadı b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abd-i Menaf b. Abduddar b. Kusayy kalktı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Denilir ki : O, Nadr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abd-i Menâf'dır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve şöyle dedi :

— Ey Kureyş topluluğu! Vallâhi başınıza bir iş gelmiştir. Daha üstesinden gelemezsiniz. Muhammed sizin içinizde taze bir çocuk iken sizin içinizde en çok râzı olduğunuz sözce en doğrunuz ve emanetce sizin en büyüğünüz idi. Nihâyet saçlarına ak düştüğü ve size geldiği şeyle geldiğini gördüğünüz zaman sihirbazdır, dediniz. Hayır vallâhi o siharbaz değildir. Biz sihirbazları ve onların üflemelelerini ve ipleri düğümlemelerini görmüşüzdür, dediniz ki kâhindir. Hayır vallâhi o kâhin değildir, kâhinleri ve onların çarpıntılarını görmüşüz ve onların kelâmdaki secilerini işitmişizdir. Dediniz. Şâirdir. Hayır vallâhi o şâir değildir, şiiri gördük ve onun sınıflarının hepsini hezecini ve recezini işittik. O mecnundur, dediniz, hayır vallâhi o bir mecnûn değildir, biz mecnûnu gördük o onun ne boğmasıdır ne onun vesvesesidir, ne de onun karıştırmasıdır. Ey Kureyş topluluğu! Durumunuza bir nazar ediniz. Çünkü vallâhi size büyük bir iş inmiştir.

(386) Bu hadisi Neseî Ebû Hureyre'ye isnâd ile rivâyet ederek şöyle dedi : «Ebû Cehl yapacağımı anlattı, onlar dediler ki : Sana ne oldu? O da dedi ki : Onunla benim aramda ateşten bir hendek ve korkunç bir şey ve kanadlar vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki : «Şâyet yaklaşıydu onu melekler uzuv be uzuv parçalayacaklardı.» (Ravze mürâcaat).

**Nadr b. el-Hâris'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e
eziyet vermesi**

Nadr b. el-Hâris Kureyş'in şeytânlarındandı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verenlerden ve onun için düşmanlığa gayret gösterenlerdendi. Hire'ye gelmişti ve orada Farsların meliklerinin haberlerini ve Rüstem ve İsfendiyâr'ın haberlerini öğrenmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mecliste oturduğu zaman onda Allah'ı hatırlatır ve onlardan önceki ümmetlere Allah'ın azâbından erişen şeylere duçar olmaktan kavmini sakındırırdı. Kalktığı zaman yerine bu Nadr geçirdi. Sonra şöyle derdi :

Ben vallâhi ey Kureyş topluluğu onlara ondan daha güzel konuşuyorum. İşte geliniz. Ben size onun sözünden daha güzelini haber veririm. Sonra, Fars meliklerinden Rüstem ve İsfendiyâr'dan haber veriyordu ve şöyle diyordu :

Neden Muhammed benden daha güzel haber verici olsun.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bana ulaşan habere göre : «Yakında Allah'ın inzâl ettiğinin mislini inzâl edeceğim» diyen odu.

İbn-i İshâk dedi ki :

İbn-i Abbâs (Radiyahü anhümâ), bana gelen habere göre şöyle derdi : Onun hakkında Kur'an'dan sekiz âyet nâzil oldu : Allah Azze ve Celle'nin şu kavli :

« إِذَا نَزَّلَ عَلَيْكَ آيَاتُنَا قَالِ أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ » .

«Onun üzerine âyetlerimiz okunduğu zaman dedi ki : Onlar evvelkilerin hikâyeleridir.» ve Kur'an'dan içinde «esatir» kelimesinin geçtiği her âyet onun hakkında nâzil oldu.

**Kureyş, Nadr ve İbn-i Ebi Muayt'ı, Yahûdilerin ahbârından
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu
sormak üzere gönderdiler**

Nadr b. el-Hâris bey/e dediği zaman onu ve onunla birlikte Ukbe b. Ebi Muayt'ı Medine'de yahûdilerin ahbârına gönderdiler ve dediler ki :

(*) Ahbar, yahûdi âlimleri demektir.

Onlardan Muhammed'i sorunuz ve onlara onun sıfatlarını belirtiniz. Ve onun sözünü onlara haber veriniz. Çünkü onlar ilk ehli kitabdırlar. Ve onların yanında, bizim yanımızda olmayan Peygamberler ilmi vardır. Bunun üzerine onlar çıktılar ve Medine'ye geldiler ve yahüdilerin ahbârına Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sordular ve onlara onun durumunu anlattılar ve onlara onun sözlerinin bir kısmını haber verdiler. Onlara dediler ki : Şüphesiz siz Tevrât ehlisiniz, size geldik ki; bizim bu arkadaşımız hakkında bize haber veresiniz. Yahüdilerin ahbârı da onlara şöyle dedi : — Size söyleyeceğimiz üç şeyi ona sorunuz. Eğer onları size haber verirse o gönderilmiş bir Peygamberdir. Eğer bunu yapmazsa uydurucu bir adamdır. Araştırınız. Ona evvel zamanda kalmış olan (gençler topluluğunu) onların durumlarının ne olduğunu sorunuz. Çünkü onların hayret verici acayib bir haberi vardır. Ve ona, yerin doğularına ve batılarına vâsıl olmuş çok dolaşıcı bir adamı sorunuz ki ne imiş o? Ona ruh nedir? diye sorunuz. Bunları size haber verdiği zaman ona tâbi olunuz. Çünkü o bir Peygamberdir. Eğer bunları yapmazsa o yalan uydurucu bir adamdır. O zaman onun durumu hakkında aklınıza geleni yapınız.

Bunun üzerine Nadr b. el-Hâris ve Ukbe b. Ebi Muayt b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy döndüler ve Mekte'ye Kureyş'in yanına geldiler ve dediler ki :

— Ey Kureyş topluluğu size, sizinle Muhamed'in arasını fasl edecek hüküm verecek bir şeyi getirdik. Yahüdilerin âlimleri bize haber verdiler ki : Bize kendileriyle emr ettikleri birtakım şeyleri ona soralım. Eğer onları size haber verirse o Peygamberdir. Eğer haber vermezse yalan uyduran bir adamdır. Artık onun hakkındaki görüşünüzü tesbit edin.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e birtakım sorular sorması ve onun da onlara cevap vermesi

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki :

— Ey Muhammed, bize evvel zamanda kalmış olan kendileri için acâib kıssa bulunan gençlerden haber ver, bir de yerin doğularına ve batılarına varmış çok dolaşıcı olan bir adamdan haber

ver. Yine bize ruhun ne olduğunu haber ver. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

— Size sorduğunuz şeyleri yarın haber vereceğim, ve istisnâ etmedi (yâni Allah dilerse demedi). Bunun üzerine ondan ayrıldılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — zikir ettiklerine göre — on beş gece bekledi. Nihâyet Mekke halkı kötü haberler yaymaya başladılar ve dediler ki :

— Muhammed bize yarın, diye vaad etti bu gün on beş geceden sabaha çıktık ki hâlâ bize sorduğumuz şeyleri haber vermiyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de vahyin ondan tehir edilmesinden hüznünlendi ve Mekke halkının konuştuıkları ona zor geldi. Sonra Cibril, Allah Azze ve Celle'den Eshâb-ı Kehf sûresini ona getirdi. Allah o sürede onun neden onlara üzüldüğünü kınıyor ve sordukları gençler topluluğu, çok dolaşan adam ve ruh hakkında bilgi veriyordu.

**Resûlullah'a vahyin bir müddet geçtiği zaman Allah'ın
Kureyş hakkında inzâl ettiği şeyler (âyetler)**

İbn-i İshâk dedi :

Bana zikir olundu ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Cibril geldiği zaman Cibril'e dedi ki :

-Benden kayb oldun. Hattâ kötü zanda bulundum.- Cibril de ona dedi ki :

وَمَا نَنْتَرُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا مَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا نَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَبِيًّا

-Biz (elçiler) senin Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde, ardımızda ve ikisinin arasında ne varsa O'nundur. Senin Rabbin unutkan değildir.-

Tebareke ve Teâlâ sûreyi kendi hamdiyle ve Resûlünün nübüvvetinin zikriyle açtı. Çünkü onlar bu ikisini inkâr ediyordular. Allah buyurdu :

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ »

-Allah'a hamd olsun ki, kuluna kitabı indirdi.- Yâni Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e indirdi :

« وَلَمْ يَخْشَ لَهُ عَوْجًا قَبْمًا »

«Kendisinde hiçbir eğrilik yapmadığı, o dosdoğru..» Yâni mute-dil olup kendisinde ihtilâf olmayan.

« لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ »

«(Kâfirleri) cânib(-i ilâhisi)nden en çetin bir azab ile korkut-mak..» Yâni dünyada acele olan azâbını hatırlatmak için.

« وَعَذَابًا أَلِيمًا فِي الآخِرَةِ »

«Âhirette de elim azab olarak..» Yâni Seni Resûl olarak gönde-ren Rabbinin indinden azâbı bildirmek için...

« وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا مَا كَانُوا فِيهِ أَبَدًا »

«Güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunan mü'minlere de için-de ebedi kalacakları güzel bir ecr (ve mükâfât)ı müjdelemek...» Yâ-ni ebedi kalınacak yeri anlatmak için...

« لَا يَمُوتُونَ فِيهَا »

«Orada ölmezler.. O kimseler ki getirdiğin şeylerde seni tastik ederler ve onlara emr ettiğin amellerle amel ederler.»

« وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا »

«Allah evlât edindi, diyenlere mâruz kalacakları kötü âkibetleri haber vermek..» Yâni Kureyş'e, onların şu sözlerinden; Biz melek-lere ibâdet ederiz, onlar Allah'ın kızlarıdır, demelerinden dolayı...

« مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ »

«Ne onların, ne atalarının buna dâir hiçbir bilgisi yoktur..» O ata-ları ki Kureyş onlardan ayrılmayı ve onların dinini ayıplamayı çok büyüklediler ve güçlerine gitti.

« كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ »

-Ağzlarından çıkan söz ne büyük... Yâni Melekler Allah'ın kızlarıdır demeleri ne iğrenç şeydir.

« إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا فَاصْبِرْ بِمَا صَبَرْتَ يَا مُحَمَّدٌ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ آتَقًا » أَى لِحْزَنِهِ عَلَيْهِمْ.

-Onlar yalandan başkasını söylemezler. Demek, bu söze (Kur'an'a) inanmazlarsa bir üzüntü duyarak arkalarından kendini âdeta tüketeceksin. Yâni onlardan ummakta olduğun şeyi kaçırmakla hüznünden dolayı... Yâni üzülme. .

İbn-i Hişâm dedi ki : Bâhiün nefseke = Ebû Ubeyde'nin bana haber verdiğine göre nefsinin helâk edicisin, demektir.

Zü'r-Rime şöyle dedi :

أَلَا أَتَيْدَا الْبَاطِعُ الْوَجْدُ نَفْسَهُ لِيَتَوَّعَّحْتَهُ عَنِ يَدَيْهِ الْقَادِرِ

«Ey kuvvetlerin ellerindeki kendiliğinden uzaklaştırdığı nefsinin helâk eden hüzünlü kimse.»

Onun cemi Bâhiün ve beheedir Bu beyt onun bir kasidesindedir. Arab «Beha'tü lehu nushî ve nefsi» der. Ey cchedtü lehu = onun için cehd ettim.» demektir.

« إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّمَن يَنْبُؤُهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا »

-Biz yer üzerinde olan şeyleri, yere, birer zinet kıldık (insanların) hangisinin ameli daha güzel? Onları imtihan edelim diye.»

İbn-i İshâk dedi ki : Yâni onların hangisi benim emrime daha çok tâbi olandır ve benim ibâdetim ile daha çok emel edendir.

« وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَيْدًا جُرُزًا »

-Bununla beraber biz onun üstünde olan şeyleri elbet kupkuru bir toprak yapanlarız.- Yani yerin üstünde. Çünkü onun üzerinde olan şeyler fanidirler ve zâildirler. Ve çünkü merci, dönüş banadır. O halde herkesi amelîyle cezâlandırırım. O hâlde orada işittiğin ve gördüğün şey seni hüzünlendirmesin ve seni kederlendirmesin.

İbn-i Hişâm dedi ki : es-Said, yer demektir. Onun cemi suud'dur. Zür-Rime küçük bir geyiği vasıflarken şöyle dedi :

كَأَنَّهُ بِالضَّحَى تَرْمِي الصَّعِيدَ بِهِ دَبَابَةٌ فِي عِظَامِ الرَّأْسِ خُرْطُومُ

«Sanki o kuşluk vaktinde saide vuruyor, onda, başın kemiklerinde hamir olduğu halde.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir Said yol mânasına da gelir. Hadiste şöyle gelmiştir :

إِيَّاكُمْ وَالْقَعُودَ عَلَى الضَّمَدَاتِ .

-Sizi suudat üzerinde oturmaktan sakındırırım.- Bununla yolu murâd ediyor. Cürüz, kendisinde bir şey bitmeyen yer demektir. Cemi ecrâz gelir. Cürüz senesi ecrâz seneleri denilir. Bu seneler o senelerdir ki onlarda yağmur olmaz. Ve o senelerde kıtlık kuraklık ve şiddet = açlık olur. Zür-Rime birtakım develeri vasfederek şöyle dedi :

«Modullamak ve kıtlık seneler onların batınlarındakilerini cıslızlattı. Başkası kalmadı ancak şişkin ve genişçe birtakım kaburgalar kalmıştır.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

Allah Teâlâ'nın Ashâb-ı Kehf'in küssası hakkında inzâl ettiği şey

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra sordukları gençlerin durumunu anlatmaya başladı.

« أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا »

• (Habibim) sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakim ashâbının ibrete şâyan olduklarını mı sandın (öyle değil). Yâni kul-larına gösterdiğim hüccetlerim içinde bunlardan daha acib âyetle-rim olmuştur.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Rakim; Onların haberlerinin kendisinde rakamlandığı kitaptır. Cemi rukumdur.

Accâc şöyle dedi :

وَسَفَرَةُ الْمَصْحَفِ الرَّقِيمِ

«Rakamlanmış mushafın karar kıldığı yer.»

Bu beyt onun bir ercûzesindedir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

نَمَّ قَالَ تَعَالَى : « إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا . فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا .
ثُمَّ بَدَّلْنَا هُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِئُوا أَمَدًا »

•O zaman o genç yigitler mağaraya sığınmış (lar) dı da : •Ey Rab-bimiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir mu-vaffakiyyet hazırla» demişlerdi.

Bunun üzerine biz nice yıllar mağarada onların kulaklarına (per-de) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bek-ledikleri gayeyi daha iyi (zabt ve) hesap edicidir, ayırd edelim diye.» Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ »

- (Şimdi) sana onların kussasını, hakikatı vech ile anlatıyoruz. -

«إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَرَدَّنَاهُمْ هُدًى وَرَبَّطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا
رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا»

-Doğrusu onlar Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık. -

Ve (zâlim hükümdarın önünde) dikilip de : «Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz ondan başkasına tanrı demeyiz. (Dersek) o halde, and olsun ki, hakikatden uzaklaşmış oluruz.» Yâni ey Mekkeliler, onlar bana şirk koşmadılar. Sizin bilmediğiniz ve tanımadığınız şeyleri bana şirk koştüğunuz gibi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şatat : Azgınlık demektir. A'şâ Beni Kays b. Salebe şöyle dedi :

لَا يَنْتَهُونَ وَلَا يَنْهَى دَوَى شَطَطٍ كَالطَّنِّ يَذْهَبُ فِيهِ الزَّيْتُ وَالْقُتْلُ

«Ne çekinirler ve ne de şatat sâhiblerini nehy ederler.

Tıpkı yağ ve fitili geçiren delik gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

«هُؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ آلِهَةٍ لَوْلَا بَأْتُونَ قُلُوبَهُمْ بِسُلْطَانٍ يَبِينُ»

-Şunlar, şu bizim kavmimiz Ondan (Allah'dan) başka Tanrılar edindiler. Bunların üzerine baari açık bir bürhan getirselerdî ya. -

İbn-i İshâk dedi ki : Yâni hüccet i bâlîge yeterli bir delil ile :

«قَنْ أَظْلَمَ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا . وَإِذِ اعْتَرَلْتُمُوهُمْ وَمَا يُبْدُونَ
إِلَّا أَفْهًا فَاوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ
أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا . وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَرَاوَرُّ عَنِ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا
عَرَبَتْ تَقَرَّبُ مِنْهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ»

-Artık Allah'a karşı yalan yere iftirâ edenlerden daha zâlim kimdir dedikleri zaman kalblerini (sabr ve sebât ile tamâmen Hakka) bağlamıştık. (Birbirine şöyle demişlerdi) : Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o halde mağaraya (çekilip) sığının ki, Rabbiniz size rahmetinden genişlik versin, durumunuzu size kolay kılsun.-

«(Onlara baksaydın) görürdün ki; güneş doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesib gider. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Tezâverü : Meyleder, demektir. Bu zevr'dendir. İmriül'Kays b. Hücr şöyle dedi :

وَإِي زَعِيمٍ إِنَّ رَجَعْتُ مَلَكًا
بَسِيرٍ تَرَى مِنْهُ الْفُرَاتِيقَ أَزُورًا

«İddiâ ediyorum ki, eğer bir sefer ile gelirsen, kitap altında eğilerek geleni görürsün.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir Ebû Zahf el-Küleybi bir beldeyi vasf ederek şöyle dedi :

جَابِ (١) الْمُنْدَى (٢) عَنْ هَوَانَا أَزُورُ
يُنْفِي الْمَطَايَا حِمْمَهُ الْعَشْتَرُورُ

«Aer'ası katı bizim havamızdan meyilli şiddetli yaratıklar olan binek
elerini beş günde bir su verilmesi cılızlatıyor.»

Bu iki beyt onun bir ürcüzesindedir.

« تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشَّامِلِ »

-Onların sol yanından kesib giderdi..- Yâni onları geçerci.
Zür-Rim şöyle dedi :

إِلَى ظُلْمٍ يَفْرِضُنَ أَقْوَارَ مُشْرِفٍ شِمَالًا وَعَنْ أَيْمَانِهِنَّ الْفَوَارِسُ

«Üzerlerinde kevedec bulunan develer ki bir bir mevziin soldan dairevi kum yağınlarını bırakır giderlerdi ve onların sağ yanlarında ise kumlar vardı.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Fecve; Geniş yer demektir. Onun cemi ficâ'dır. Şâir şöyle dedi :

أَلْبَسْتَ قَوْمَكَ عَجْرَاءَ وَمَنْعَمَةً حَتَّىٰ أُبَيِّحُوا وَخَلُّوا لِحْوَةَ الدَّارِ

«Sen kavmine zillet, korkuk ve noksunluk giydirdin, taki onlar mübâh görüldüler ve evin geniş yerinde bırakıldılar.»

« ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ »

«Bu Allah'ın âyetlerindedir.» Yâni bu gençlerin kıssası ehl-i kitaba delildir. Çünkü onlar bunu biliyordular ve Peygamberliğinin doğruluğunu araştırmak için bunu müşriklere sordurdular.

« مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّ مَجْدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا . وَتَحَسَّبُهُمْ
أَيْقَانًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلْبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَأَبَهُمْ بَاسِطٌ
ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ . »

«Allah kime hidâyet ederse o, doğru yola erdirilmiş, kimi de şaşırtırsa artık onun için hiç bir zaman irşâd edici bir yar bulamazsın.

Sen onları uyanık kimseler sanırsın. Halbuki onlar uyuyanlardır. Biz onları (gâh) sağ yanına, (gâh) sol yanına çeviriyorduk. Köpekleri de (mağaranın) giriş yerinde iki kolunu (ayağını) uzat (ıb yat) maktâ idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Vasîd, kapı demektir. Absî — ki onun ismi Ubeyd b. Vehb'dir — şöyle dedi :

بِأَرْضِ فَلَاةٍ لَا بُدَّ وَصِيدَمَا عَلَىٰ وَمَرْوُوفٍ بِهَا عَيْدٌ مُنْكَرٌ

«Bir çöl yerde ki onun kapısı bana karşı kapatılmaz.
Benim oradaki iyiliğim münker değildir.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir. Vasid avlu mânasına da gelir. Onun cemi : vesâid, vüsüd vüsdân, üsüd ve üsdân gelir.

« نَوَّأَلَّتْ عَلَيْهِمْ لَوْلَيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَكَلَيْتَ مِنْهُمْ رُفْعًا »

-Üzerlerine tırmanıp da (hallerini bir) görseydin mutlaka onlardan yüz çevirir, kaçırdın ve her halde için onlardan korku ile dolardın.»

« قَالَ الَّذِينَ عَدَّوْا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ »

-Onların işine gâlib (ve vâkîf) olanlar ise.- Yâni saltanat ve mülk sahipleri...

« لَنَنْتَعِزَّنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا سَيَقُولُونَ »

-Mutlaka yanlarında bir mescid edineceğiz- dedi(ler).
Yahûdilerin âlimleri,

« ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَاثِبُهُمْ وَبِقَوْلِهِمْ كَذَّبُوا سَادِسُهُمْ كَاثِبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ »

-(Sayıları) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. (İkisi de) gaybı taşlamaktır.- Yâni onlar onu bilmezler.

« وَيَقُولُونَ سَبَّحْتَ وَتَأْمِنُ مِنْهُمْ كَتَبْنَا قُلُوبَنَا بِرَبِّكَ وَأَعْلَمَ بِدِينِهِمْ مَا يَنْفَعُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ
فَلَا تَأْمُرْ فِيهِمْ إِلَّا مِرًّا ظَاهِرًا » أَى لَا تَكَابِرْ .

-Yedidir, sekizincileri kelbleridir- diyecekler. Şöyle ki : -Rabbim onların sayısını daha iyi bilendir. Ancak, az kişi onları bilir. O halde bunlar hakkında zaahiri bir münakaşadan gayrı ile mücâdele etme.- Yâni onlarla mükâbere etme.

« وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا »

Bunlara dâir içlerinden hiçbir kimseden fetvâ da isteme.- Çünkü onların onlara dâir bir bilgisi yoktur.

« وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنْ فَعَلْتُ ذَلِكَ غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَذُكِرْتُ لِلرَّبِّكِ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِّي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا »

-Hiçbir şey hakkında -Ben bunu her halde yarın yapacağım- deme.

Meğer ki (sözünü) Allah'ın dilemesi (ne bağlamış olasin). Unuttuğun zaman Rabbini an ve (şöyle) de: «Umulu rki Rabbim beni bundan daha yakın bir hayra ve muvaffakiyete erdirir.» Yâni kendisinden sana sordukları bir şeyden dolayı bunun hakkında ben yarın size haber veririm dediğin gibi deme ve Allah'ın dilemesini istisna et ve unuttuğun zaman Rabbini zikir et ve de ki umulur ki; Rabbim beni bana sorduğunuz şeyler hakkında hayırlısına doğruya erdirir. Çünkü sen bu hususta benim ne yapacağımı bilmezsin.

« وَلَبِئْسُوا فِي كَهْمِهِمْ نَلَاتَ مِئَةَ سِنِينَ وَأَزْدَادُوا نَسْمًا »

-Onlar mağaralarında üç yüz sene eğleştiler. (Buna) dokuz (yıl) daha kattılar.- Yâni böyle sövleceklerdir.

« قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ »

-De ki: Allah, ne kadar eğlendiklerini daha iyi bilendir. Gökle-
rin ve yerin gaybı(nı bilmek) O'na hassdır.-

« مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا »
« أَي لَمْ يَخْفَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِمَّا سَأَلْتُمْ عَنْهُ . »

-O ne güzel görendir! Ne güzel işitendir! (Bütün) bunların On-
dan başka hiçbir yardımcısı yoktur. O, hiçbir (kimseyi, hiçbir şeyi)
hükmüne ortak da yapmaz.- Yani kendisinden sana sordukları şey-
lerden hiçbir şey onun üzerine gizli kalmaz.

Çok dolaşan adamın haberi hakkında
Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği şeyler

Çok dolaşan adamın durumuna dâir Peygambere sordukları şey
hakkında :

« وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الَّذِينَ يَتَّبِعِينَ قُلْ سَأُنَبِّئُكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا .
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ فَاتَّبَعَ سَبَبًا »

-Sana Zülkarneyn'i sorarlar. Deki, -Size onun (hâlinden)
de haber vereyim.- Hakikat, biz onu yer (yüzün)de büyük bir
kudret sâhibi kıldık ve ona muhtac olduğu her şeyden bir sebep (bir
yol) verdik.- Kissanın sonuna kadar buyurdu.

Zülkarneyn ile ilgili bir şey de şudur : Başka hiçbir kimseye ve-
rilmeyen güç ona verilmişti. Ona sebepler verildi tâki yerin doğu-
larına ve batılarına vardı. Hiçbir yere ayak basmadı ki oranın ehli
üzerine musallat kılınmasın. Nihâyet meşrikden ve mağribden öte-
sinde mahlûkattan bir şeyin olmadığını gördü.

İbn-i İshâk dedi ki : Onun hakkındaki bilgileri nesilden nesile
öğrenen acemlerden haber alan birisi bana haber verdi ki :

Zülkarneyn Mısır halkından bir adam idi. Onun ismi Merzebân
b. Merzebe el-Yunânî idi Yunân b. Yâsef b. Nüh'un çocukların-
dandı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Onun ismi el-İskender'dir. İskenderiyeyi in-
şâ eden odur ve ona bu şehir nisbet edilir.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Sevr b. Yezid, Hâlid b. Medân el-Kelâi'-
den ki bu yetmişmiş bir adam idi, naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Zülkarneyn (387) soruldu. O da dedi ki: Sebeplerle yerin altındaki sahâlara da sâhip oldu.

Hâlid dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb (Radiyahallâhü anh) bir adamın:

— Ey Zülkarneyn, dediğini işitti. Bunun üzerine Ömer dedi ki:

— Allah'ım af et! Nebilerin isimleriyle isimlenmeye râzı mı oldunuz ki meleklerin isimleriyle de isimlendiniz. (Yâni Ömer'e göre Zülkarneyn bir melektir.) (*)

(387) Süheylî Zülkarneyn'den ve onun ismi hakkındaki ihtilâf hakkında uzun bir fasıl ayırdı. Biz onu yazmamayı uygun bulduk Zira onda çok ihtilâf vardır ve altından çıkmak zordur.

(*) Süheylî dedi ki: «Ömer (Rahimehullah)'ın mezhebinde. enbiyânın isimleriyle isimlenmek mekrûh idi. Muğire için onun Ebû İsâ ile künyelenmesini münker görmüştür. Suhayb için de onun Ebû Yahyâ ile künyelenmesini münker görüyordu. Bunun üzerine ikisi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu bununla künyelediğini ona haber verince o sustu. Ömer bu konuda fazla aşırı gitmeyi ve müslümanlar için bir nebînin ismiyle isimlendiği zaman etmelerini mekrûh görüyordu. Sanki o reîyyetinden bu garazı veyâ onun benzerini hissetmişti. O bunları neden mekrûh gördüğünü daha iyi bilendir. Yoksa Muhammed ile isimleyen sahâbeden bir tâife vardı. Ebû Bekr, Ali ve Talha onlardandır. Talha'nın on çocuğu vardı. Hepsini de bir nebînin ismiyle isimlemiştir. Mûsâ b. Talha, İsâ, İshâk, Yakub, İbrâhim ve Muhammed onlardandır. Zübeyr için on çocuk olmuştur. hepsini şehidlerin ismiyle isimlemiştir. Talha ona şöyle dedi: Ben onları enbiyânın isimleriyle isimliyorum sen ise onları şehidlerin isimleriyle isimliyorsun. Zübeyr de ona dedi ki: Ben oğullarımın şehid olmasını umuyorum, sen ise senin oğullarının nebiler olmasını mı umuyorsun. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oğlunu İbrâhim ile isimledi. Bu mânada eserler çoktur. Ebû Dâvûd'un Sünen'inde mezkûrdur ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi: Nebilerin isimleriyle isimleyiniz. Fakat bu emir ibâhet üzerine mahmûldur vücûb üzerine değil. Muhammed ile isimlendirilmeye gelince Hâris'in Müsned'inde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyetinde dedi ki: Kimin üç çocuğu olur da onlardan birinin ismini Muhammed koymazsa cehletmiş demektir. Muayti'de Mâlik'den rivâyetle mezkûrdur ki, ona ismi Muhammed olup Ebul-Kasım ile künyelenen kimse sorulduğunda onda bir sakınca yoktur, dedi. Ona denildi ki: Sen oğlunu Ebul-Kasım ile künyeledin ve onun ismi Muhammed'dir. O da dedi ki: Onu onunla künyeledim fakat onun ehli onu onunla künyelerler. Bu hususta bir

İbn-i İshâk dedi ki :

Bunun hangisinin doğru olduğunu Allah en iyi bilendir. Acaba bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi mi yoksa demedi mi. Eğer onu demiş ise hak olan onun dediğidir.

Allah Teâlâ'nın ruhun durumu hakkında inzâl ettiği

Allah Teâlâ ruhun durumuna dâir sordukları şeyin hakkında şöyle buyurdu :

« وَبِنَاؤُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قَلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا »

-Sana ruhu sorarlar. De ki : Ruh, Rabbimin emrindedir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir.-

Medine yahûdilerinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah Teâlânın :

« وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا »

Size ilimden ancak bir şey verildi
kavlimden muradın ne olduğunu sormaları

İbn-i İshâk dedi ki : İbn-i Abbâs'dan naklen bana haber verildi ki, O şöyle dedi :

nehi işitmedim. Ne de bunda bir beis görürüm. Bu, şuna delâlet eder ki, bundan nehy eden hadis Mâlik'e bâliğ olmamış veya ona göre bu hadis sahih görülmemiştir. Halbuki onu ehl-i Sahih rivâyet etmiştir. Allahu âlem. Belki de ona, Âişe'nin şu hadîsi bâliğ olmuştu : Resul-i Ekrem buyurdu ki : «İsmimi helâl kılıp künyemi haram kılan nedir?»

Nehî hadîsini nesh eden budur Vallahu âlem. İbn-i Sirîn bir kimse için, Ebul-Kasım ile künyelenmeyi mekrûh görürdü. İsmi Muhammed olsun olmasın. Bir tâife de ancak ismi Muhammed olanı mekrûh görürlerdi. Muayyî'de yine mezkûrdur ki, ona Mehdi ile isimlendirilmek sorulduğunda o onu mekrûh gördü ve şöyle dedi : Kendisinin Mehdi olduğunu nereden biliyor? Hâdî ile isimlendirmeyi mübâh gördü ve şöyle dedi : Çünkü hâdî yola ileten kimsedir. Mâlik'in Cibril ile isimlendirmeyi mekrûh gördüğünü yukarıda zikrettik. İbn-i İshâk Ömer'in meleklerin isimleriyle isimlendirmeyi mekrûh gördüğünü zikr etti. Mâlik Yâsîn ile isimlendirmeyi mekrûh görüyordu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman Yahûdilerin âlimleri şöyle dedi :

Ey Muhammed senin şu kavlin :

« وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا »

-İlimden size ancak az bir mikdar verildi- ile bizi mi murâd ediyorsun, yoksa kavmini mi? Dedi ki :

Hepinizi! Dediler ki : O hâlde sen yalnız sana gelen şeyler hakkında tilâvet ediyorsun. Bize ise Tevrât gelmiştir ki onda her şeyin beyanı vardır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

— O Allah'ın ilmine göre azdır. Bu hususta sizde size kâfi gelecek şey vardır. Yeter ki onu yaşayalım.

Bunun üzerine Allah Teâlâ ondan sordukları şey hakkında şu âyeti inzâl etti :

« وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَعْرُ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَجَةً
أُبْحَرُ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ »

-Eğer yer (yüzün)deki ağaçlar kalemler olsa, deniz de, arkasından yedi deniz daha kendisine ilâveten (mürekkebe) olsa yine Allah'ın kelimeleri tükenmez. Şüphesiz ki Allah yegâne gâlibdir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir.- Yani Tevrât Allah'ın ilminden az bir mikdardır.

Onların dağları yürütme hakkındaki talepleri hakkında
Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği (âyetler)

Dağları yürütmeğe, yerleri parçalamaya ve ölen atâlarından geçenleri diriltmeğe dâir kavminin, kendileri için ondan istedikleri şey hakkında Allah Teâlâ onun üzerine şunu inzâl etti :

« وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلَّمَ بِهِ الْوَنُ
بَلَّ اللَّهُ الْأَمْرَ حَيْثَمَا »

-Bir Kur'an ki; eğer onunla dağlar (yerlerinden kopartılıp) yürütülseydi veyâ onunla yer parça parça edilseydi, yahud onunla ölümler konuşturulsaydı (işte o, ancak bu Kitâb-ı Kerim olurdu). Fakat bütün emir (ve kudret-i mutlaka) yalnız Allah'ındır.- Yani bunlardan bir şeyi işleyemem, ancak sen dilersem işlerim.

Allah Teâlâ'nın onların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sen kendin için yap, sözlerine karşı red olarak indirdiği

Onların «Senin için yap» sözlerinde ondan kendisi için yapmasını istedikleri cennetler, köşkler ve hazineler kılmasını ve onunla birlikte onu dediği şeylerle tastik eden bir melek göndermesini ve ondan aktarmasını istedikleri sözleri hakkında şu âyetlerini indirdi :

« وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْنَا مَلَكًا فَيَكُونُ مَعَهُ تَنْذِيرًا أَوْ يُلْقَى إِلَيْنَا كِتَابًا أَوْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ » أَى مِنْ أَنْ تَمْشَى فِي الْأَسْوَاقِ وَتَلْتَمِسَ الْأَمَاشَ « جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُصُورًا »

-(Yine) dediler: -Bu, nasıl peygamber? (Bizim gibi) yemek yiyor, çarşılarda yürüyor. Ona bir melek indirilip de (bu sûretle) mâiyyetinde (kendisini tastik eden) bir inzarcı (yasakçı) bulunmalı değil miydi? Yahut ona (gökten) bir hazine atılmalı, yahut onun, (meyvelerinden) yiyeceği bir bostanı bulunmalı değil miydi? O zâlimler (kâfirler, mü'minlere) dedi ki: -Siz büyülenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.-

Bak senin için ne misaller (kıyaslar) getirip saptılar. Artık onlar (hidâyete) hiçbir yol bulamazlar.

(Allah'ın şanı) ne yücedir ki O dilerse sana bunlardan daha hayırlı olmak üzere (bu dünyada dahi) altından ırmaklar akıp duran

cennetler verir, senin için saraylar yapar.» Yani çarşılardan yürümesinden ve geçimini talep etmesinden daha hayırlısını kılar.

Onun üzerine, bu hususta onların sözünden dolayı şu kavlini indirdi :

« وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لِيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَمَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا »

-Biz sizden evvel hiçbir peygamber göndermedik (ve hiç biri hâriç değildi ki) muhakkak onlar da yemek yerlerdi, çarşılarda yürürlerdi. Sizin bir kısmınıza diğer bir kısım için bir ibtilâ (ve imtihan mevzuu) yaptık, sabredecek misiniz (diye). Rabbin (her şeyi) hakkıyla görendir.» Yani sizin bir kısmınızı bir kısmınız için belâ kıldım ki sabr edesiniz. Şâyet dünyayı resüllerimle birlikte kılmamı ve onlara muhâlefet olmasını dileseydim elbette ki yapardım.

İbn-i Ebi Ümeyye'nin sözüne karşı red olarak
Allah Teâlâ'nın indirdiği

Allah onun üzerine, Abdullah b. Ebi Ümeyye'nin dediği şey hakkında şu kavlini indirdi :

« وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَنْجِرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا . أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَجِيلٍ وَعَيْنٍ فَتُجَرَّ الْأَنْهَارُ خِلَامًا تَجْعِبُهَا . أَوْ تُنْقِطَ السَّمَاءُ كَمَا زُحْمَتٍ عَلَيْنَا كَيْسًا أَوْ تَأْتِيَنَا بِاللَّيْلِ قَبِيلًا »
أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ ذُرْحُوفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ رُفِيقُكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ فَلَنْ نُجِيبَنَّ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا »

-Dediler, biz sana katıyyen inanmayız. Tâki bizim için şu yerden bir pınar akıtasın.-

-Yahut senin hurmalık(lar)dan, üzümlük(ler)den bir bahçen olsun da aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtasın.-

-Yâhut iddiâ ettiğin gibi gök yüzünü üstümüze parça parça düşüresin veyâ Allah'ı ve melekleri kefil getiresin.-

-Yâhut altından bir evin olsun, yâhut semâya çıkasın. Ona çıktığına da aslâ inanmayız! Tâki üstümüze okuyacağımız bir kitab indiresin (şöyle) de : Rabbimin şânı yücedir. Ben (Allah'ın) resûl(ü) bir beşerden başkası mıyım ki.-

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

El-Yenbü : Yerden ve kayadan akan su demektir. Onun cemi yennabi'dir. İbn-i Herme — ki onun ismi İbrâhim b. Ali el-Fihri'dir — şöyle dedi :

وَإِذَا هَرَقْتَ بِكُلِّ دَارٍ عَبْرَةً
تُرْفَ الشُّنُونُ وَدَمْعَكَ الْبِنْبُوعُ

«Her bir eve bir göz yaşı damlası akıttığın zaman göz yaşı damlalarının aktıkları yerler ve senin göz yaşın pınar olup gider.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Kisef : Azabdan bir parçadır. Onun müfredi, kisedir. Sidre ve sider gibi. O yine kisf'in de müfredi dir. Kabil : Mukabil ve muayin ve ayânen demektir. Bu Allah Teâlâ'nın şu kavli gibidir :

« أَوْ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ قُبْلًا »

-Veyâ onlara azâb ayânen gelir.- Ebû Ubeyde Âşâ Beni Kays b. Sa'lebe'ye âit olan bu şiiri bana okudu :

أَصْلِحْكُمْ حَتَّى تَبُوءُوا بِنَيْبَائِي
كَصَرَخَةِ حُبْلَى بَسْرَتَهَا قَبِيلَهَا

«Sizinle musalaha yaparım taki onun misliyle dönesiniz.

Tıpkı bir yüklü kadının bağırması gibi ki onun kabili muayene eden (ebesi) kolaylaştırır.»

Kabil'den = ebe kadını kasd eder. Çünkü o da doğurmakta olan kadına mukabildir ve onun çocuğunu kabul etmektedir. Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Kabil de denilir, onun cemi kubül gelir. Allah Teâlâ'nın kitâbında :

« وَحَسْرَتًا عَلَيْنَا كَمَا نَبَىٰ قَبْلًا »

-Her şeyi de onlara karşı (senin söylediklerine) kefiller (ve şahidler) olmak üzere bir araya getirip toptasaydık... Kubül kabilin cemidir. Sübül, sebil'in cemi olduğu gibi ve Sürür serir'in cemi olduğu gibi. Ve yine kumus kamis'in cemi olduğu gibi. Kabil yine mesellerden bir meselde geçmektedir Bu onların şu sözüdür :

«Kabili debir'den bilmez.»

Yâni geleni, gidenden ayıramaz.

Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi :

تَفَرَّقَتِ الْأُمُورُ بِوَجْهَتَيْنِمْ فَأَعْرَفُوا الدَّيْرَ مِنَ الْقَبِيلِ

«İşler iki vecheleriyle birbirinden ayrılırlar, debiri kabilden ayıramadılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Kabil, kabile mânasma da gelir. Zührûf ise Muzahref, altunla tezyin edilmiş demektir. Acâc şöyle dedi :

مِنْ طَلَلٍ أُنْسَىٰ مُخَالَ الْمُضْحَمَا رُسُومَهُ وَالذَّهَبُ الْمُرْخَرَقَا

«Yüksek yerlerde geceledi mushafı onun resmini altınla yaldızlanmış olarak hayal ediyor.»

Bu iki beyt onun bir urcûzesinde geçmektedir. Yine her müzeyyen için de muzahref denilir.

Allah Teâlâ'nın, onların sana ancak Yemâme'deki bir adam öğretiyor, sözlerine karşı indirdiği âyet

İbn-i İshâk dedi ki :

Onların, -Bildik ki, sana Rahman isminde Yemâme'deki bir adam öğretiyor biz ona aslâ iman etmeyiz-, dedikleri hakkında Allah şöyle buyurdu :

« كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَتَتْلُو عَلَيْنِهِمُ الَّذِي
أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ يَا مَعْزِنُ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابٌ . »

• (Senden önce nasıl peygamberler gönderdiysek) böylece seni de, kendilerinden evvel nice ümmetler gelip geçmiş olan bir ümmete — sana vahy ettiğimiz (Kur'an-ı Kerim)i onlara okuman için — gönderdik. Onlar Rahmânı tanımazlar. Sen de ki -O, benim Rabbimdir. Ondan başka hiçbir tanrı yoktur. Ben ancak O'na dayanıp güvendim. En son dönüşüm de yalnız O'nadır.-

EBÜ CEHL VE YAPMAK İSTEDİĞİ ŞEY HAKKINDA
Allah Teâlâ'nın indirdiği âyet

Allah, Ebü Cehl b. Hişâm'ın dediği ve yapmak istediği şey hakkında şu âyetini inzâl buyurdu :

« أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى عَبْدًا إِذَا صَلَّى أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ أَوْ أَمَرَ
بِالتَّقْوَىٰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ وَتَوَلَّىٰ أَلَمْ يَكْفُرْ بِآنِ اللَّهُ يَرَىٰ سَلًّا لَّنْ لَمْ يَنْتَه
لِنَسْمَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَتَدْعُ الزَّبَانِيَةَ كَلَّا
لَا نُنْفَعُهُ وَاشْجُدْ وَأَقْرَبْ . »

•Bir kulu, namaz kılarken, men edecek (adam)ı gördün mü sen?

Gördün mü (şu cüreti)? Ya o doğru yol üzerinde ise, Yahut takvâyı emrettiyse, gördün mü? Ya (öbürü hakkı) yalan saydı, (imandan) yüz çevirdi ise. (O adam) Allah'ın muhakkak (her şeyi) görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi? (Böyle şeylerden) sakınsın o. Eğer (küfründen) vaz geçmezse, andolsun, onu aln(ın saç)ından tutup (cehenneme) sürükleriz (Yâni) yalancı, günahkâr aln(ının saç)ından. O vakit (durmasın) meclisini dâvet etsin. Biz (de) zebânileri çağırırız. Sakın (Habibim) ona boyun eğme. Rabbine secde et. Yaklaş.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Lenesfeen : Elbette çekeriz, tutarız, demektir. Şâir şöyle dedi :

قَوْمٌ إِذَا سَمِعُوا الصَّرَاحَ رَأَيْتَهُمْ مِنْ بَيْنِ مُلْجَمٍ مُهْرَهُ أَوْ سَافِعٍ

«Bir kavm imdât bağirtısını işittiği zaman, onları at tayının yularıyla alınının üstündeki saçları tutma arasında görürsün.»

Nâdî; kendisinde kavmin toplanıp onda işlerini hükme bağladıkları meclis demektir. Allah Teâlâ'nın Kitâbında şöyledir :

«وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ النَّسْكَرَ»

«Meclisinizde iğrenç şeyler yaparsınız.» Nâdî, meclis demektir.

Abid b. el-Ebres şöyle dedi :

أَذْهَبَ إِلَيْكَ قَائِلِي مِنْ بَنِي أَسَدٍ أَهْلُ النَّدَى وَأَهْلُ الْجُودِ وَالنَّادِي

«Sen sana git, çünkü ben Beni Esed'denim, cömerçlik ehlinde ve meclis ehlinde.»

Allah Teâlâ'nın Kitâbında .

«وَأَخْسَنُ نَدِيًّا»

«Meclisce en güzel.» diye buyrulmaktadır. Onun cemi «endiye-gelir. Nâdisini çağırısın = dâvet etsin, demek nâdisinin ehlini dâvet etsin, demektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« وَأَنَّ الْقَرِيبَةَ »

«Köyden sorsun» yani koyun ehlinden sorsun. Selâme b. Cendel — ki bu Beni Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temim'den birisidir — şöyle dedi :

يَوْمَانِ يَوْمٌ تَمَامَاتٍ وَالْيَدِيقُ وَيَوْمٌ سَبْرٌ إِلَى الْأَعْدَاءِ تَنْوِيبٌ

«İki gün vardır, makâmât ve endiye günü ile gündüz boyunca düşmâna yürümek günü.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir. Kumeyt b Zeyd şöyle dedi :

لَا تَبْذِرْ فِي السَّنَى مَكَايِرَ وَلَا مُضْتَبِينَ بِالْأَعْدَاءِ

«Mecliste çok fâidesiz boş yere konuşmalar yoktur. Ne de ya yorgunluk veya bastırılmak sûretiyle kelâmını kesen sükül eden kimseler de yoktur.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Denilir ki : Nâdi demek oturanlar demektir. Zebâniye ise kaba, sert melekler demektir. Onlar bu âyette cehennemın bakımcıları demektir Zebâniye dünyada adamın yardımcılarını mânasına gelir ki, hizmet ederler ve ona yardımda bulunurlar. Onun müfredi zibniye'dir. İbn-i Zibari bu hususta şöyle dedi :

مَطَاعِمُ فِي الْقَرْيِ مَطَاعِينَ فِي نَوْعَى زَبَانِيَةٌ غَابَتْ عِظَامُ حُلُومَهَا

«Konuk için yapılan yemeklerdir, harpte süngü dartsüşleridir, kaba ser: zebânilerdir, akılları büyüktür.»

Bu beyt, onun beyitleri içinde geçmektedir. Sahr b. Abdullah el-Hüzeli — ki o Cahr El Gayy'dır — şöyle dedi :

وَمِنْ كَبِيرٍ تَقَرَّرَ بَابِيَّةٌ

«Kebir kabilesinden zebâniler olan bir topluluk vardır.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içinde geçmektedir.

Allah Teâlâ'nun, Peygamber (Aleyhissalâtü Vesselâm)'a mallarını arz ettiklerine dâir inzâl buyurduğu âyet

İbn-i İshâk dedi ki :

Allah Teâlâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettikleri hakkında şu âyetini inzâl buyurdu :

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

«De ki sizden ben hiçbir ücret istemedim, o ecir sizin içindir. Benim ecrim ancak Allah'ın bana vereceğidir. O her şeye hazır nâzir hakkıyla görücü bilicidir.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hak bildikleri şeyi onlara getirdiği zaman ve haber verdiği şeylerdeki doğruluğunu bildikleri ve sorularına karşı gayıplar ilminden haber verdiği konuda onun nübüvvetinin değerini bildikleri zaman, hased, onlarla ona itibâ etmek ve onu tastik etmek arasına girdi ve böylece Allah'a karşı tekebbür ettiler, isyân ettiler ve onun emrini ayânen terkettiler. Üzerinde buldukları küfür içine daldılar = battılar. Onların bir sözcüsü şöyle dedi : İşte bu Kur'an'ı dinlemeyiniz ve onu bozunuz, onu alaya alınız. Umulur ki bununla ona gâlib olursunuz. Çünkü bu şekliyle siz eğer onunla bir gün münâzara veya muhasama ve mücadele yaparsanız size gâlib olur.

Ebü Cehl'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tahakkümü ve insanları ondan nefret etmeğe zorlaması

Ebü Cehl, bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ve getirdiği hak din ile istihza ederek şöyle dedi : Ey Kureyş topluluğu, Muhammed iddiâ eder ki cehennemde size azab edecek ve si-

zi oraya hapsedecek olan Allah'ın askerleri ondokuz tanedir. Halbuki siz insanların adedi en çok olanıdır ve en çoğusunuz. Sizden her yüz adamı onlardan bir adam âciz mi kılar? Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onun üzerine şu kavlini inzâl buyurdu :

وَمَا حَمَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عَدِيَّتَهُمُ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا

•Biz cehennem ashâbını yalnız melekler kıldık ve onların sayılarını da küfreden kimseler için bir fitne kıldık = imtihan kıldık. •

Bunu birbirine söyledikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılariken cehren okumaya başladığı zaman ondan dağılmaya ve onu dinlemekten yüz çevirmeğe başladılar ve onlardan bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den namaz kılariken Kur'an'dan okuduğu bâzı şeyi dinlemek istediğinde onlar olmaksızın onlardan uzak olarak gizlice dinliyordu. Eğer Kureyş'in onun dinlediğini bildiklerini anlarsa onların eziyet vermelerinden korkarak gider ve onu dinlemezdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sesini alçalttığına dinleyen kişi onların işitmediğini anlar ve kendisi gizliden dinlerdi.

•Sesini aşikâr etme- âyetinin nuzûl sebebi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Dâvûd b. el-Husayn = Amr b. Osman'ın azâdlısı haber verdi ki : İbn-i Abbâs'ın azâdlısı İkrime onlara haber vermiş ki Abdullah b. Abbâs (Radiyahü anhumâ) onlara şu haberi vermiş :

« وَلَا تَجْمُرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِ بِهَا وَأَنْتَ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا »

•Namazında ne aşikâr ne de onda gizli kıraat et, ikisi arası bir yol tut- âyetini ancak topluluk için indirdi. Der ki : Namazında aşikâr okuma ki onlar senden dağılmasınlar, onda gizli de okuma ki onlardan bunu gizlice dinlemeyi isteyen kimseler işitemez olmasın. Umulur ki işittiği şeylerin bâzısına kulak verir ve onunla yararlanır.

KUR'AN'I İLK ÂŞİKÂR OKUYAN KİMSE

Abdullah (388) b. Mesûd ve Kur'an'ı âşikâr okuma yolunda Kureyş'ten başına gelenler

İbn-i İshâk dedi: Bana Yahyâ b. Urve b. ez-Zübeyri babasından naklen şöyle dediğini bildirdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra Mekke'de Kur'an'ı âşikâr okuyanların ilki Abdullah b. Mesûd (Radiyahâhü anh) olmuştur.

Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı toplandı ve dediler:

— Allah'a and olsun! Kureyş bu Kur'an'ın şimdiye kadar kendilerine âşikâr okunduğunu dinlemediler. Onlara dinlettirecek kim var? Bunun üzerine Abdullah b. Mesûd dedi ki:

— Ben varım. Dediler ki:

— Biz senin için onlardan korkuyoruz. Biz ancak zarar vermek istedikleri zaman kavminden kendisini koruyacak bir aşireti olan bir adamı istiyoruz. Dedi ki:

— Beni bırakınız, çünkü Allah beni koruyacaktır. Sonra İbn-i Mesûd sabahleyin çıktı ve kuşluk zamanı Makama geldi. Kureyş meclislerinde idiler. Nihâyet Makamın yanında dikildi sonra:

« بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ »

-Rahmân Rahim Allah'ın adıyla- diye sesini yükselterek;

« الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ »

-Rahman Kur'an'ı öğretti- dedi. Rahman sûresini okudu. Sonra onu yeniden okumaya başladı. Bunun üzerine onlar onu düşündü-

(388) O, Abdullah b. Mesûd b. Amr b. Umeyr'dir. Cübeyr b. Ebî Cübeyr'in amcasıdır. Ubeyd b. Mesûd es-Sakafi'nin kardeşidir. Kardeşiyle beraber Cisir'de şehid düştü.

ler ve «Ümm-ü Abd'in oğlu ne diyor?» diye söyleştiler. Sonra şöyle dediler : Muhammed'in getirdiklerinden tilâvet ediyor. Böylece onun üzerine yürüdüler ve onun yüzüne vurmaya başladılar. O ise okumaya devam etti ve Allah'ın dilediği kadar bir miktar o süreden okudu. Sonra yaralı olarak arkadaşlarına döndü. Onlar da ona dediler ki : İşte korktuğumuz bu idi. O da dedi ki :

Şimdi benim gözümde Allah düşmanları içinde, onlardan daha zayıf, daha hakir yoktur! And olsun ki eğer dilerseniz yarın da gidip onun aynisini yapacağım. Dediler ki, hayır bu sana kâfi! Onlara hoşlarına gitmeyen şeyi işittirdin.

KUREYŞ'İN PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KIRAATINI DİNLEMELERİ

Ebü Süfyan, Ebü Cehl, Ahnes ve onların Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dinlemelerinin haberi

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri haber verdi ki; Ona şu haber verilmiş : Ebü Süfyan b. Harb, Ebü Cehl b. Hişâm ve Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafi — ki bu Beni Zühre'nin müttefikidir — bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, o evinde gece namaz kılariken dinlemek için çıktılar ve onlardan her bir adam onda dinleyecek bir yer edinip oturdular. Hiç biri diğerrinin farkında değildi. Ve öylece gecelediler. Nihâyet fecir tulû ettiği zaman dağıldılar. Ve yol onları birleştirdi. Onlar bu vaziyet karşısında birbirini levm ettiler. Birbirine dediler ki, bir daha böyle yapmayalım. Çünkü şâyet sefihlerinizden biri sizi görse elbette onun nefesine bir şüphe ika etmiş olursunuz. Sonra ayrıldılar. Nihâyet ikinci gece olduğu zaman onlardan her biri akşamki yerine döndü. Onu dinleyerek gecelediler. Nihâyet fecir tulû ettiği zaman dağıldılar ve yol onları birleştirdi ve birbirlerine ilk ke-re dedikleri şeyi söylediler, sonra ayrıldılar. Nihâyet üçüncü gece olduğu zaman onlardan her bir adam akşamki oturduğu yere döndü ve onu dinleyerek gecelediler. Nihâyet fecir tulû ettiği zaman dağıldılar ve yol onları birleştirdi ve birbirine dediler ki, bunu bir daha yapmamak için birbirimizden söz almadan ayrılmıyacağız. İşte bunun üzerine andlaştılar, sonra dağıldılar.

El-Ahnes'in dinlediği şeyi sormak üzere Ebû Sâfyan'a gitmesi

El-Ahnes b. Şerik sabahladığı zaman bastonunu aldı sonra çıktı ve Ebû Süfyan'ın evine geldi. Ve şöyle dedi :

— Ey Ebû Hanzala, Muhamed'den dinlediğin şey hakkındaki görüşünü bana haber verir misin? O da dedi ki :

— Ey Ebû Sa'lebe Allah'a and olsun ki, birtakım şeyler dinledim. Onları biliyorum ve onlardan ne kastedildiğini de biliyorum. Birtakım şeyler de dinledim ki onların ne mânalarını ve ne de onlardan ne kast edildiğini bilmiyorum. El-Ahnes dedi ki :

— Ben de kendisine yemin ettiğin kimseye yemin ederim ki böyleyim.

El-Ahnes'in, Ebû Cehl'e, dinlediğinin mânasını sormak üzere gitmesi

Sonra onun yanından çıktı ve Ebû Cehl'in yanına geldi evine yanına girdi ve şöyle dedi :

— Ey Ebül-Hakem, Muhammed'den dinlediğin şeyler hakkında senin görüşün nedir? O da dedi ki : Ne dinledim ki! Biz ve Benü Abd-i Menâf şeref için münâzaa ettik. Onlar doydurdular biz de doydurduk. Onlar yüklediler biz de yükledik. Onlar verdiler biz de verdik. Tâ diz dize geldik, iki yarış atı gibi olduk. Neticede :

— Bizden bir nebi vardır ki ona gökten vahi gelir, diye üstünlük tasladılar. Biz bunun gibisine ne zaman kavuşuruz! Vallâhi ona aslâ ne iman ederiz ne de onu tasdik ederiz. Bunun üzerine El-Ahnes onun yanından kalktı ve onu terketti.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dinlememekte inadlaşması ve Allah Teâlâ'nın inzâl buyurduğu âyet

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara Kur'ân'ı okuduğu ve onları Allah'a dâvet ettiği zaman onlar onunla alay ederken şöyle diyorlardı :

— Bizim kalplerimiz bizi kendisine dâvet ettiğin şeylere karşı perdeler içindedir, ki senin ne söylediğini anlayamıyoruz. Kulaklarımızda da ağırlık vardır senin ne dediğini işitemiyoruz. Ve seninle bizim aramızda bir perde vardır ki engel oluyordur. O halde sen üze-

rinde bulunduğun şey ile amel et, biz de üzerinde bulunduğumuz şey ile amel edicileriz. Biz senden bir şey anıyamıyoruz. Bunun üzerine Allah Teâlâ Resûlüne, bu hususta onların sözlerinden dolayı şu âyetini inzâl buyurdu :

« وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسُورًا »

-Kur'an'ı okuduğun zaman seninle âhirete iman etmeyen kim-selerin arasına örten bir perde kıldık.- Şu âyete kadar :

« وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَخِذَهُ وَلَوْ أَعْلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا »

-Sen Kur'an'da yalnız Rabbini zikir ettiğin zaman topukları üzerine kaçarak geri döndüler.- Yani onların iddiâsına göre eger ben onların kalbleri üzerine perdeler kılmışsam ve onların kulaklarında ağırlık var ise ve onlarla senin aranızda perde var ise senin Rabbini tevhid ettiğini nasıl anlarlar. Yani ben bunu yapmış değilim. (*)

« نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَعْمُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَعْمُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا »

-Biz kendisini dinledikleri şeyi biliciyiz. Onlar seni dinler iken ve onlar gizlice konuşurlarken o zalimler şöyle diyorlardı : Ancak büyülenmiş bir adama tâbi oluyorsunuz.- Yani seni kendisiyle onlara gönderdiğim şeyi terketmeğe dâir birbirine böyle tavsiye ettiler.

« أَنْظَرُ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَصَلُّوا فَلَا يَسْتَعْبِدُونَ سَبِيلًا »

-Bak onlar sana nasıl meseller getirirler, böylece saptılar ve doğ-

(*) Bu İbn-i Hişam'ın kendi anlayışıdır. Enâm 25 âyete zıttır.

ru yolu bulmaya takat getiremiyorlar.- Yani senin için getirdikleri meselde hatâ ederler ve böylece onunla hidâyete erişemezler ve dengeli bir söz söyleyemezler.

« وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أُنْتَا لَمُبْمُونُونَ خَلَقْنَا جَدِيدًا »

«Dediler ki : Biz kemikler olduğumuz ve ufalıp çürümüş hâle geldiğimiz zaman mı yeni bir yaratılışla dirilmiş olarak çıkacağız.»

Yâni, biz kemikler ve tozlar olduğumuz zaman ölümümüzden sonra yakında bizim diriltileceğimizi bize haber veriyorsun. Bu ise olmayacak bir şeydir.

« قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن بُعِدْنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ »

«Söyle : «Gerek bir taş (gibi çetin), gerek bir demir (gibi kuvvetli) olun. Yâhut göğüslerinizde (akıllarınızca) büyüyen her hangi bir halk (olun, mutlaka diriltileceksiniz.) Onlar, bizi kim (diriltmek) geri çevirecek?» diyecekler. Sen de de ki : «Sizi ilk defa yaratmış olan (kudret sâhibi diriltecektir.)» Yani bildiğiniz gibi sizi yaratan diriltecektir. O hâlde sizin topraktan yaratılmanız ona bundan daha güç değildir.

İbn-i İshâk dedi ki : Abdullah b. Ebi Necih, Mücâhid'den, o İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'dan naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi :

Ona, Allah Teâlâ'nın :

« أَوْ خَلَقْنَا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ »

«Veya göğüslerinizde büyüyen bir yaratık olun...» meâlindeki âyeti sordum ki; «Onunla Allah neyi murâd eder?» Buyurdu ki : «Ölümü.»

MÜŞRİKLERİN ZAYIF MÜSLÜMANLARA EZİYET ETMELERİ

Kureyş'in müslüman olan kimselere karşı katı davranışı

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra onlar İslâma giren ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tâbi olan ashâbına karşı tecâvüz ettiler. Her kabile, içindeki müslümanlara saldırıp onları hapsedmeğe, vurmak, açlık ve susuzluk ile ve harâret şiddetlendiği zaman Mekke'nin sıcağıyla zayıf görülenlere işkence etmeğe. onları dinlerinden saptırmaya başladılar. Müslümanlardan başlarına gelen belânın şiddetinden dolayı dininden dönenler oldu. Onlardan, kâfirlere karşı koyan salâbet gösterenler de oldu. Allah da onları korudu.

Bilâl'in İslâmından sonra karşılaştığı işkence ve onun kurtulması için Ebû Bekr'in yaptığı

Bilâl, Ebû Bekr (Radiyahü anhümâ)'mn âzâdlısı idi. Beni Cümeh'den birine âid idi. Onların müvelledlerinden bir müvelled (389) idi. Bu, Bilâl b. Ribâh'dır. Anasının ismi Hâmiye idi. Bilâl İslâmı sadık, kalbi tâhir bir kimse idi. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cümeh öğlenin sıcağı kızdığı zaman onu çıkartıyor ve onu sırtüstü, Mekke'nin vâdisine atıyor sonra büyük kaya parçasının getirilmesini emr ediyor ve o kaya onun göğsüne konuluyordu. Sonra ona şöyle derdi : Hayır, vallâhi böyle ölünceye kadar devam edeceksin veya Muhammed'e küfr edeceksin, Lât ve Uzzâ'ya ibâdet edeceksin. O ise işte bu belâ içinde olduğu hâlde ehadün ehadün = Allah birdir birdir, diyordu.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Hişâm b. Urve babasından naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Vereka b. Nevfel, o işkence içinde iken, Ehad Ehad derken ona rastladı. Bunun üzerine o da «vallahi yâ Bilâl ehad ehad» dedi. Sonra Ümeyye b. Halef'e ve Beni Cumah'dan bunu ona yapanlara gitti ve dedi ki :

— Allah'a yemin ederim eğer onu bu şekilde katl ederseniz el-

(389) Câriyelerin doğurduğu çocuk demektir.

bette onun kabrini şefkat ve merhamet türbesi yapacağım. Nihâyet ona, Ebû Bekr es-Siddik b. Ebi Kuhâfe (Radiyallâhü anh) bir gün onlar ona işkence verirken rastladı. Ebû Bekr'in evi Beni Cumeh'de idi. Ümeyye b. Halef'e dedi ki :

— Bu miskin hakkında Allah'tan kokmuyor musun? Ne zamana kadar bunu yapacaksın. Dedi ki :

— Onu ifsâd eden sensin öyle ise gördüğün şeyden onu sen kurtar. Ebû Bekr de :

— Yaparım, dedi. Yanımda siyah ondan daha güçlü ve daha kuvvetli bir köle vardır. O da senin dinindedir. Onu onun mukabilinde sana veririm. Dedi ki :

— Kabul ettim. O da dedi ki :

— O senin içindir. Böylece Ebû Bekr es-Siddik (Radiyallâhü anh) bu kölesini ona verdi ve Bilâl'i aldı ve âzâd etti.

Ebû Bekr'in Bilâl ile birlikte kendilerini âzâd ettiği kimseler

Sonra Medine'ye muhâceretinden önce onunla birlikte İslâm üzere olan altı köleyi daha âzâd etti. Bilâl onların yedincisidir. Bunlar Âmir b. Führeyre — ki bu Bedir'de ve Uhud'da hazır bulundu ve Bi'r-i Meüne gününde şehid olarak katl olundu. Biri Ubeys ve biri Zinnire'dir. Zinnire'nin gözü, âzâd ettiği sırada kör oldu. Bunun üzerine Kureyş şöyle dedi : Onun gözünü ancak Lât ve Uzza giderdi. O kadın da şöyle dedi : Beytullaha yemin ederim ki, yalan söylüyorlar, Lât ve Uzzâ ne zarar verebilirler ne de fayda verebilirler. Bunun üzerine Allah onun gözünü yerine getirdi.

Nehdiye ve onun kızını da âzâd etti. Bunlar Beni Abdiddâr'dan bir kadına âid idiler. Bu ikisini hanım efendileri un için göndermiş olduğu halde bunlara rastladı. Efendileri olan kadın şöyle diyordu :

— Vallâhi sizi aslâ âzâd etmeyeceğim. Bunun üzerine Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) şöyle dedi :

— Yemininden çözü, istisna et ey falanın anası. Bunun üzerine o kadın da dedi ki :

— Yeminimden çözüldüm, sen bunları ifsâd ettin o halde bunları sen âzâd et. Dediki :

— Onlar kaçâ? Kadın dedi ki :

— Şu kadara. Dedi ki :

— Onları almışımıdır ve onlar hürdürlər. Haydin o kadına ununu geri götürünüz. O câriyeler de dediler ki :

— Ey Ebü Bekr unu bitirip de sonra ona verelim mi? Dedi ki :

— Dilerseniz öyle yapın.

Beni Müemmel'in bir câriyesine rastladı. Bunlar, Beni Adıyy b. Kâb'dan bir kabiledirlər. Bu câriye müslüman olmuştu. Ömer b. el-Hattâb ona İslâmı terk etmesi için işkence ediyordu. O, o zaman müşrikti ve o câriyeyi dövüyordu. Nihâyet usandığı zaman şöyle dedi :

— Sana özürler sunarım : Seni ben başka şey için değil ancak usandığımı için terkettim. Câriye :

— Allah da sana böyle yapsın- diyordu. Sonra Ebü Bekr o câriyeyi satın aldı ve onu âzâd etti.

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Abdullah b. Ebi Atik, Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o âilesinden birinden naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

— Ebü Kuhafe, oğlunu âzâd ettiklerini âzâd etmesinden dolayı kınadı, oğlu da onun cevabını verdi.

Ebü Kuhafe, Ebü Bekr'e şöyle dedi :

— Ey oğulcuğum, ben seni görüyorum ki zayıf köleleri âzâd ediyorsun. Sen bu işi yaparken bari seni koruyabilecek ve senin önünde kıyâm edebilecek olan celâdetli erkekleri âzâd etsen olmaz mı? Ebü Bekr (Radiyallâhü anh) de dedi ki :

— Ey babacığım, şüphesiz ben yaptıklarım ile ancak Allah (Azze ve Celle)'nin rızasını murâd ediyorum.

Rivâyet edilir ki şu âyetler ancak onun hakkında ve babasının ona dedikleri hakkında nâzil oldu :

« قَاتِمًا مِّنْ أَعْطَىٰ وَآتَىٰ وَصَدَّقَ بِالْحَسَنَىٰ »

-(Bundan sonra) kim verir ve sakınırsa ve cenneti de tastik ederse-.

« وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰ إِلَّا أَتْبَاءُ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ وَلَسَوْفَ

يَرْضَىٰ »

-O, (bunu) sırf O çok yüce Rabbinin rızasını aramak (için yapmıştır). Her hâlde kendisi de ileride hoşnut olacaktır.-

**Kureyş'in İbn-i Yâsir'e işkence etmesi ve Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ona sabır
tavsiyesinde bulunması**

Benü Mahzûm, Ammâr (390) b. Yâsir'i ve onun babasını ve anasını (391) çıkarıyorlardı — ki oñlar İslâmın ehl-i beyti olmuşlardı — öğlenin sıcağı kızdığı zaman onlara Mekke'nin kızgın kumlarıyla azab ediyorlardı. Bana gelen habere göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara rastlıyor ve :

— Ey âli Yâsir sabır, gidecek yeriniz cennettir, diyordu. Onun anasına gelince İslâm'dan başkasını kabul etmemekte direnirken onu katil ettiler.

Ebü Cehl'in, müslüman olan kimselere yaptığı işkenceler

Kureyş adamları içinde onlara buğzu devam ettiren fâsık Ebü Cehl kendisi için şeref ve taraftarı olan bir kimsenin müslüman olmuş olduğunu işittiği zaman onu çağırır ve onu zelil eder ve şöyle derdi :

(390) Rivâyet olundu ki : Ammâr (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki :

— Bize işkence son haddine vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

— Ey Ebul-Yekazan sabr et. Sonra dedi ki :

— Ey Allahım, Âli Ammâr'dan hiçbirisini ateşle azab etme. Ammâr, Huveyris ve Ubûd, Yâsir'in oğullarıdır. Ammâr'ın çocuklarından Abdullah b. Sad vardır. O Endelüsde maktuldur. Onu, Abdurrahman b. Muâviye katletti.

(391) O kadının ismi Sümeyye'dir : Hayyâtın kızıdır. Ebü Huzeyfe b. el-Muğîre'nin âzâdlı câriyesi idi. Onun ismi ise Muşşim'dir. O, Ebü Cehl'in amcasıdır. İbn-i Kuteybe bu konuda galat etmiş ve iddia etmiştir ki el-Ezrak Hâris b. Kelede'nin âzâdlısı Yâsir'den sonra o kadınla evlendi ve o kadın ondan Seleme b. el-Erzak'ı doğurdu. Sahih olan ise Ümm-ü Selem b. el-Erzak başka ibr Sümeyye'dir. Bu Sümeyye Ziyâd b. Ebi Süfyan'ın anasıdır. Ammâr'ın anası değildir.

— Sen, babanın dinini terkettin halbuki o senden hayırlıdır. And olsun ki senin aklını sefih görüyoruz ve senin görüşünü yanlış ve çirkin görüyoruz. Ve senin şerefini indireceğiz. Ve eğer o müslümanlar tâcir ise şöyle diyordu :

— Vallâhi senin ticâretini kesâd ederiz. Ve senin malını elbette helâk ederiz. Eğer zayıf ise onu döver ve ezdiriyordu.

**İşkence edilmesi sebebiyle İslâm'dan imtina eden kimselerin
özü İbn-i Abbâs'dan sorulduğunda onun bu meseleyi
câiz görmesi**

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Hakim b. Cübeyr, Said b. Cübeyr'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Abdullah b. Abbâs'a dedim ki : Müşrikler Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına yaptıkları işkence, müslümanların dinlerini terk etmekte mazur sayılacakları bir raddeye vardı mı idi? Dedi ki : Evet vallâhi onlardan birini döverler ve onu aç ve susuz bırakırlardı. Bir dereceye kadar ki onun duçar olduğu zararın şiddetinden oturamazdı. Nihâyet o, onlara ondan istedikleri sapıklığı verirdi. Hattâ ona şöyle derlerdi : Lât ve Uzzâ Allah'dan gayrı olarak senin ilâhın degiller mi? O da evet, derdi. Hattâ siyah mezmûm bir adam onlara uğrar ve ona derlerdi ki : İşte bu siyah adam, Allah'tan ayrı olarak senin ilâhın değil midir? O da; Evet, derdi. Bunu aşırı azaptan kurtulmak için yaparlardı.

Hişâm'ın kardeşini Kureyş'e teslimi ve bu husustaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Zübeyr b. Ükâşe b. Abdullah b. Ebi Ahmed haber verdi ki ona şu haber verilmiş :

Beni Mahzûm'dan birtakım adamlar, Hişâm b. el-Velid'e, onun kardeşi Velid b. el-Velid b. el-Muğire müslüman olduğu zaman, yürüdüler ve onlar, Hişâmgillerden birtakım müslüman olmuş genç yiğitleri almak üzerine ittifâk etmişlerdi. Selem b. Hişâm ve Ayyaş b. Ebi Rebîa onlardandı. Ona dediler ki : Bu gençlerin şerrinden korkunuz, çünkü biz bu icad etmiş oldukları dine karşı o gençleri cezalandırmak istiyoruz. Böylece biz bununla başkaları içinde emniyette olacağız. O da, işte burada onu size veriyorum, onu cezalandırınız. Fakat sakın canına kıymayınız, dedi ve şu şiiri okudu :

أَلَا لَا يُبْتَلَنَ أَحَى عَيْسٍ فَيَقُوتَ بَيْنَنَا أَبَدًا تَلَا حَى

«Agâh olunuz ki, kardeşim Uveys katl edilmesin.

Yoksa ebede kadar aramızda buğz ve adavet ve münâzaa, sövüşme, birbirini levm etme ve birbirimizi lânetleme devam edip gidecektir.»

Onun canına karşı sakınınız. Allah'a kasem ederim ki şâyet onu katl ederseniz, sizin en şerefli adamınızı katl ederim. Onlar da dediler ki :

— Allahım, ona lânet et. Kim buna kendini bulaştırır. Allah'a and olsun ki elimizde ona bir musibet erişse elbette en şerefli adamımız katl edilir.

Bunun üzerine onu bıraktılar ve ondan kendilerini çektiler. Dedi ki :

— Bu, Allah'ın onu onlardan defetmesiyle oldu.

HABEŞ TOPRAKLARINA YAPILAN BİRİNCİ HİCRET

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına
hicret için işâret vermesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına yetişen belâyı gördüğü ve aynı zamanda kendisinin Allah yanında ve amcası Ebû Tâlib yanındaki yeri sebebiyle âfiyet içinde olduğunu görünce ve onları içinde buldukları belâdan kurtarmaya kâdir olmayışını görünce onlara dedi ki :

— Habeş toprağında katında hiçbir kimsenin zulm olunmayacağı bir melik vardır. Ve orası doğruluk yurdudur. Oraya çıksanız, ta Allah bir kapı açmaya kadar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı Habeş topraklarına fitneden korktukları için ve dinlerini kurtarmak için gittiler. Bu İslâm'da olan ilk hicret oldu.

İlk hicrette Habeşistan'a hicret eden kimseler

Müslümanlardan ilk çıkanlar, Beni Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Gâlib b. Fihr'-

den, Osman b. Affân b. Ebi'l-Ass b. Ümeyye vardı. Onunla birlikte karısı Rukiyye bulunuyordu. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızıdır. Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan; Ebü Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa b. Abd-i Şems vardı. Onunla birlikte karısı Sehle bint-i Süheyl b. Amr vardı. Bu, Beni Âmir b. Luayy'dan birisidir. Ondan Habeş topraklarında Muhammed b. Ebi Huzeyfe'yi doğurdu. Beni Esed b. Abd el-Uzzâ b. Kusayy'dan; Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed vardı. Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan; Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdiddâr vardı. Beni Zühre b. Kilâb'dan; Abdurrahman b. Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre vardı. Beni Mahzûm b. Yakaza b. Mürre'den; Ebü Selem b. Abdi'l-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. Onunla birlikte karısı Ümm-ü Seleme bint-i Ebi Ümeyye b. el-Mugîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. Beni Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb'dan; Osman b. Maz'un b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah vardı. Beni Adıyy b. Kâb'dan; Âmir b. Rebîa vardı. Bu Âlu'l-Hattâb'ın müttefikidir. Anz b. Vâil'dendir. İbn-i Hişâm dedi ki : Denilir ki : O Aneze b. Esed b. Rebîe'dendir. Onunla birlikte karısı Leylâ bint-i Ebi Hasme b. Huzâfe b. Gânim b. Âmir b. Abdullah b. Avf b. Abid b. Uveyc b. Adıyy b. Kâb vardı. Beni Âmir b. Luayy'dan; Ebü Sebre b. Ebi Ruhm b. Abdu'l-Uzzâ b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir vardı. Denilir ki : Bilâkis Ebü Hâtüb b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luayy'dır. Denilir ki : O oraya gelenlerin ilkidir. Beni Hâris b. Fihr'den Süheyl b. Beyzâ vardır. Bu Süheyl b. Vehb b. Rebîa b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris'dir. Bu on kişi bana varan habere göre, Habeş toprağına müslümanlardan çıkanların ilki idi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Başlarında Osman b. Maz'un vardı. Bu, ehl-i ilimden bir kimsenin bana zikr ettiğine göredir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ca'fer b. Ebi Tâlib (Radiyahallâhü anh) çıktı ve müslümanlar onu tâkib ettiler tâ Habeşistan'da toplandılar. Kimisi âilesi ile beraber çıkmıştı. Kimisi de yalnız olarak çıkmıştı.

Beni Hâşim'den Habeş topraklarına göç eden kimseler

Beni Hâşim b. Abd-i Menâf b Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Luayy b. Gâlib b. Fihr'den : Cafer b. Ebi Tâlib b. Abdu'l-Muttalib

b. Hâşim vardı. Onunla birlikte karısı Esmâ bint-i Umeys b. en-Nu-mân b. Kâb b. Mâlik b. Kuhâfe b. Hasam vardı. Esmâ onun için Habeş topraklarında Abdullah b. Ca'fer'i doğurdu.

Habeş topraklarına Beni Ümeyye'den hicret eden kimseler

Beni Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan : Osman b. Af-fân b. Ebi'l-Ass b. Ümeyye b. Abd-i Şems vardı. Onunla birlikte ka-rısı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Rukiyye vardı. Yine Amr b. Said b. el-Ass b. Ümeyye vardı. Onunla birlikte karısı Fâtıma bint-i Safvân b. Ümeyye b. Muharris b. Huml b. Şakk b. Ra-kabe b. Muhdic el-Kinani vardı. Ve onun kardeşi Hâlid b. Said b. el-Ass b. Ümeyye vardı. Onunla birlikte onun karısı Ümeyne bint-i Halef b. Esad b. Âmir b. Beyâze b. Sabi b. Cu'seme b. Sa'd b. Müleyh b. Amr vardı. O Huzaa'dendir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Denilir ki : O Hümeyne bint-i Halef'dir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

O kadın Habeş topraklarında ondan Said b. Hâlid'i ve Emete bint-i Hâlid'i doğurdu. Bundan sonra Emete ile ez-Zübeyr b. el-Av-vâm evlendi. Ondan Amr b. ez-Zübeyr ile Hâlid b. ez-Zübeyr-i do-gurdu.

Beni Esed'den Habeş topraklarına hicret eden kimseler

Onların müttefiklerinden Beni Esed b. Huzeyme'den Abdullah b. Caşş b. Caşş b. Riâb b. Ya'mer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed vardı. Ve onun kardeşi Ubeydullah b. Caşş vardı. Onunla birlikte onun karısı Ümm-ü Habibe bint-i Ebi Süfyan b. Harb b. Ümeyye vardı. Bir de Kays b. Abdullah vardı. Bu, Beni Esed b. Huseyme'den b. adamdır. Onunla birlikte karısı Bereke bint-i Yesâr vardı. Bu karı, Ebü Süfyan b. Harb b. Ümeyye'nin azâdlı câriyesidir. Ve Muaykib b. Ebi Fâtıma vardı. Bunlar Said b. el-Ass'ın akrabalarıdır. Yedi kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki : Muaykib, Devs'dendir.

Beni Abd-i Şems'den Habeşistan'a göç eden kimseler

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan : Ebü Huzeyfe b. Utbe b. Rebie b. Abd-i Şems ve Ebü Mûsâ el-Eşâri — ki bunun ismi Abdul-

lah b. Kays'dır, Âli Utbe b. Rebia'nın halifidir — iki erkek hicret etmiştir.

Beni Nevfel'den Habeşistan'a hicret edenler

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan : Utbe b. Ğazavân b. Câbir b. Vehb b. Nesib b. Mâlik b. el-Hâris b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafa b. Kays b. Aylân vardır. Bu onların mütteliklerinden biridir.

Beni Esed'den Habeşistan'a göç edenler

Beni Esed b. Abdu'l-Uzzâ b. Kusayy'dan ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed ve el-Esved b. Nevfel b. Huveylid b. Esed ve Yezid b. Zemee b. el-Esved b. El-Muttalib b. Esed ve Amr b. Ümeyye b. el-Hâris b. Esed dört kişi olarak hicret etmiştir.

Beni Abd b. Kusayy'dan Habeşistan'a göç edenler

Beni Abd b. Kusayy'dan yalnız Tuleyb b. Umeyr b. Vehb b. Ebi Kebir b. Abd b. Kusayy hicret etmiştir.

Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan Habeşistan'a hicret eden kimseler

Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan : Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr ve Süveybit b. Sa'd b. Hermele b. Mâlik b. Umeyle b. es-Sabbak b. Abduddâr ve Cehm b. Kays b. Abd-i Şürehbil b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr karısı Ümm-ü Hermele bint-i Abdu'l-Esved b. Cüzeyme b. Ekş b. Âmir b. Beyâze b. Subey' b. Cu'süme b. Sa'd b. Müleyh b. Amr vardı. Huzâadandır. Ve onun iki oğlu Amr b. Cehm ve Huzeyme b. Cehm vardı. Yine Ebu'rrum b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr vardı. Ve yine Firâs b. Nadr b. el-Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abd-i Menâf b. Abduddâr vardı ki, bunlar beş kişidirler.

Beni Zühre'den Habeşistan'a hicret edenler

Beni Zühre b. Kilâb'dan : Abdurrahman b. Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre ve Âmir b. Ebi Vakkâs ve Ebû Vakkâs ve Mâlik b. Üheyb b. Abd-i Menâf b. Zühre ve Muttalib b. Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre vardı. Bu, karısı Remle bint-i Ebi Avf b. Dubeyre b. Suayd b. Sa'd Sehm ile birlikte idi. O kadın onun için Habeşe yurdunda Abdullah b. el-Muttalib'i doğurdu.

Beni Huzeyl'den Habeşistan'a göç edenler

Hüzeyl'den onların haliflerinden : Abdullah b. Mesûd b. el-Hâris b. Şemh b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhin b. Hâris b. Temim b. Sa'd b. Hüzeyl ve onun kardeşi Utbe b. Mesûd vardı.

Behrâ'dan Habeşistan'a giden kimseler

Behrâ'dan : Mikdâd b. Amr b. Salebe b. Mâlik b. Rebie b. Sümâme b. Matrût b. Amr b. Sa'd b. Züheyr b. Luayy b. Sa'lebe b. Mâlik b. eş-Şerid b. Ebi Ehvez b. Ebi Fâiş b. Dureym b. el-Kayn b. Ehved b. Behrâ b. Amr b. el-Hâf b. Kuzâa hicret etmiştir.

İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki, Hezel b. Fâs b. Zer, ve Dehir b. Sevr'de vardı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ona Mikdâd b. el-Esved b. Abd-i Yağûs b. Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre denilir. Çünkü Esved, câhiliyede onu oğul edinmişti ve mütefik yaptı. Bunlar altı kişidirler.

Beni Teym 'den Habeşistan'a göç edenler

Beni Teym b. Mürr'den : Hâris b. Hâlid b. Sahr b. Âmir b. Amr b. Kâb b. Sâd b. Teym vardı. Onunla birlikte karısı Rayta bint-i el-Hâris b. Cebele b. Âmir b. Kâb b. Sâd b. Teym de vardı. Bu kadın ondan Habeş topraklarında Mûsâ b. el-Hâris ve Âişe bint-i el-Hâris'i ve Zeyneb bint-i el-Hâris'i ve Fâtıma bint-i el-Hâris'i ve Amr b. Osman b. Amr b. Kâb b. Sâd b. Teym'i doğurdu. Onlar iki erkek idiler.

Beni Mahzûm'dan Habeşistan'a göç eden kimseler

Beni Mahzûm b. Yakaza b. Mürr'e'den : Ebû Seleme b. Abdül-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. Ve onunla birlikte onun karısı Ümm-ü Selem bint-i Ebi Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı. O kadın ondan Habeş topraklarında Zeyneb bint-i Ebi Seleme'yi doğurdu. Ebû Seleme'nin ismi Abdullah'dır. Ümm-ü Selem'e'nin ismi de Hind'dir. Bir de Şemmâs b. Osman b. Şerid b. Süveyd b. Hermî b. Âmir b. Mahzûm vardı.

Şemmâs'ın ismi ve onun hakkında bir rivâyet

İbn-i Hişâm dedi ki : Şemmâs'ın ismi, Osman'dır. Ancak Şemmâs ile isimlenmesi şunun için ki, ismi Şemmas olan biri, Mekke'ye câhiliye zamanında geldi ve güzel birisi idi. İnsanlar onun cemâlin-den hayret ederler. Utbe b. Rebîa — ki bu Şemmâs'ın dayısı idi — şöyle dedi : Ben size Şemmâs'dan daha güzelini getireyim ve kızkardeşinin oğlu Osman b. Osman'ı getirdi. Böylece Şemmâs ismini koydu. Bu İbn-i Şihâb'ın ve onun gayrının zikr ettiğiine göredir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Hebbâr b. Süfyân b. Abdül-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm da vardı. Ve onun kardeşi Abdullah b. Süfyân da vardı. Yine Hişâm b. Ebi Huzeyfe b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ve Seleme b. Hişâm b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ve Ayyaş b. Ebi Rebîe b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm da vardılar.

Beni Mahzûm'un haliflerinden Habeşistan'a hicret edenler

Onların haliflerinden : Muattib b. Avf b. Âmir b. el-Fazl b. Afif b. Küleyb b. Habeşîye b. Selûl b. Kâb b. Amr hicret etmiştir. Bu Huzâa'dandır. Kendisine Ayhâme denilir. Bunlar sekiz kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki : O Hubsîye b. Selûl'dur. Bu kendisine Muattib b. Hamrâ denilen kimsedir.

Beni Cumeh'den Habeşistan'a hicret edenler

Hicret edenler içinde Beni Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb'den : Osman b. Mazûn b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh ve onun oğlu Sâib b. Osman ve onun iki kardeşi Kudâme b. Mazûn ve Abdullah b. Mazûn ve Hâtub b. el-Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh de vardır. Onunla birlikte karısı Fâtıma bint-i el-Mücellil b. Abdullah b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir ve onun iki oğlu Muhammed b. Hâtub ve Hâris b. Hâtub vardır. Bu ikisi Mücellil'in kızından olmadılar. Ve onun kardeşi Hat-tâb b. el-Hâris ve beraberinde karısı Fûkeyhe bint-i Yesâr vardı. Yine Süfyân b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh vardır. Onunla birlikte onun iki oğlu Câbir b. Süfyân ve Cünâde b. Süfyân

vardı. Ve onunla birlikte karısı Hasene vardır. Bu kadın o iki oğlunun anasıdır. Ve o ikisinin ana bir kardeşi Şürehbîl b. Hasene vardır. O Gavs'den birisidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Şürehbîl b. Abdullah, Gavs b. Mürr'den birisidir. Temim b. Mürr'ün kardeşidir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Osman b. Rebie b. Ehbân b. Vehb b. Cumeh'dir. Bunlar mecmuan on bir adamdır.

Beni Sehm'den Habeşistan'a hicret eden kimseler

Hicret edenler içinde Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb'den Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm vardır. Yine Abdullah b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm vardır. Ve Hişâm b. el-Ass b. Vâil b. Sa'd b. Sehm vardır.

İbn-i Hişâm dedi ki: El-Ass b. Vâil b. Hâşim b. Sa'd b. Sehm'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hicret edenler içinde Kays b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Ebû Kays b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Hâris b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Mamer b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Bişr b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm, ve onun ana bir kardeşi Beni Temim'den kendisine Said b. Amr denilen bir kardeşi, Said b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Sâib b. el-Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm; Umeyr b. Riâb b. Huzeyfe b. Müheşşim b. Sa'd b. Sehm ve Zübeyd'den onların halifi Mahmiye b. el-Cezâ vardır. Mecmuan on dört erkek kişidir.

Beni Adiyy'den Habeşistan'a hicret edenler

Hicret edenler içinde; Beni Adiyy b. Kâb'den: Mamer b. Abdullah b. Nadla b. Abduluzzá b. Hursân b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy; Urve b. Abduluzzá b. Hursân b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy; Adiyy b. Nadla b. Abdul-Uzzá b. Hursân b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy ve onun oğlu Numân b. Adiyy ve Âmir b. Rebie ki Âl-i Hattâb'ın halifi Anz ve Vâildendir ve onunia birlikte karısı Leylâ bint-i Ebi Hasme b. Gânim vardı. Bunlar beş kişidir.

Beni Amir'den Habeşistan'a hicret edenler

Hicret edenler içinde; Beni Âmir b. Luayy'dan : Ebû Sebre b. Ebi Rühm b. Abduluzzá b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir vardı. Onunla birlikte onun karısı Ümm-i Külsüm bint-i Süheyl b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Abdullah b. Mahreme b. Abdul-Uzzâ b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir, Abdullah b. Süheyl b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir, Salit b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Onun kardeşi Sekrân b. Amr; onunla birlikte onun karısı Sevde bint-i Zeme b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Mâlik b. Zeme b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir; Onunla birlikte onun karısı Amre bint-i es-Sa'di b. Vekdân b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir; Hâtıb b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir ve onların halifi Sa'd b. Havle sekiz kişi vardır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Sa'd b Havle, Yemen'dendir.

Beni'l-Hâris'den Habeşistan'a hicret edenler

İbn-i İshâk dedi ki :

Hicret edenler içinde; Beni el-Hâris b. Fihr'den : Ebû Ubeyde b. el-Cerrah vardır. Bu Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hârisdir ve Süheyl b. Beyzâ — ki bu Süheyl b. Vehb b. Rebie b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris'dir — fakat onun anası onun nesebi üzerine gâlib oldu. O kimse o kadına nisbet olunur. Ve o kadın De'd bint-i Cehdem b. Ümeyye b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr'dir. O kadın Beyzâ ismiyle çağrılırdı. Bir de Amr b. Ebi Serh b. Rebie b. Hilâl b. Üheyb b. Dabeb b. el-Hâris; İyâz b. Züheyr b. Ebi Şeddâd b. Rebie b. Hilâl b. Üheyb b. Dabb b. el-Hâris. Denilir ki : Bilâkis Rebia b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris; Amr b. el-Hâris b. Züheyr b. Ebi Şeddâd b. Rebie b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris; Osman b. Abd-i Ğanm b. Züheyr b. Ebi Şeddâd b. Rebie b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris; Sa'd b. Abd-i Kays b. Lakit b. Âmir b. Ümeyye b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr; Hâris b. Abd-i Kays b. Lakit b. Âmir b. Ümeyye b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr vardı. Bunlar sekiz kişidir.

Habeşistan'a muhâcîr olanların adedi

Habeş topraklarına ulaşan kimselerin hepsi ve oraya hicret eden müslümanlar kendileriyle birlikte küçük olarak götürdükleri oğulları ve orada doğan çocukları hâriç, seksen üç adamdır. Eğer Ammâr b. Yâsir onların içinde ise Onun olup olmadığı şüphelidir.

Abdullah b. el-Hâris'in Habeşistan'a hicreti hakkındaki şiiri

Habeşe'de söylenen şiirler cümlesinden olarak Habeşe topraklarında emin oldukları ve Necâşi'nin komşuluğunu beğendikleri Allah'a, hiçbir kimseden korkmaksızın, ibâdet ettikleri ve yerleştiklerinde Necâşi'den iyilik gördükleri zaman, Abdullah b. el-Hâris b. Kays b. Adıyy b. Sa'd b. Sehm şöyle dedi :

يَا رَاكِبًا بَلَنْتَ عَنِّي مُنْظَلَةً مَن كَانَ يَرْجُو بِلَاغَ اللَّهِ وَالَّذِينَ
كُلَّ أَمْرِي مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مُضْطَلِّدٍ بِيَطْنِ مَكَّةَ مَقْفُورٍ وَمَقْتُونِ
أَنَا وَحَدْنَا بِلَادَ اللَّهِ وَابِيعَةَ تَنْجِي مِنَ الذَّلِّ وَالْمَخْرَاةِ وَالْمُورِنِ
فَلَا تُبَيِّمُوا عَلَى ذِلِّ الْحَيَاةِ وَخِزْ ي فِي الْمَاتِ وَعَيْبِ غَيْرِ مَا مُورِنِ
إِنَّا تَبَعْنَا رِوَلَ اللَّهِ وَأَطْرَحُوا قَوْلَ النَّبِيِّ وَعَالُوا فِي الْمَوَازِينِ
فَاجْمَلْ عَذَابَكَ بِالتَّقْوِمِ الَّذِينَ بَعُوا وَعَايِدًا بِكَ أَنْ يَبْلُغُوا فَيُطْمَرُونِ

«Ey kervancı bendcn Allah'ın ve dinin beyânını umanlara bir mektup ulaştır.

Allah'ın kullarından her bir kişi din sebebiyle Mekke çukurunda muzdar makhûr ve meftûn durumdadır.

Şüphesiz biz Allah'ın beldelerini geniş bulduk.

O beldeler ki, züllden, rezil olmaktan hor ve hakirlikten kurtarırlar.

O hâlde hayâtın zilleti ve memâtin hakirliği ve emin olunmayan ayıp üzere kalmayınız.

Biz Resûlullah'a tâbi olduk, Nebinin sözünü attılar ve terazilerde yük-seğe çıktılar = hiyânet ettiler.

Azan kavme azâbını kıl ve onların yükselmesinden ve bana tuğyan etmelerinden sana sığıyorum.

Yine Abdullah b. Hâris, Kureyş'in onları beldelerinden sürmelerini zikr eder ve bu hususta kavminden bazı kimselere itâb ederek şöyle dedi :

أَبَتْ كَيْدِي، لَأُكْذِبَنَّكَ، قَاتَلَهُمْ
عَلَى وَتَابَهُ عَلَى أَنَامِي
وَكَيفَ قَاتَلِي مَعَشَرًا أَدْبُوهُمْ
عَلَى الْحَقِّ أَنْ لَا تَأْشِبُوهُ بِيَاطِلِ
فَتَنَّهُمْ عِبَادُ الْجِنِّ مِنْ حُرِّ أَرْضِهِمْ
فَأَضْحَوْا عَلَى أَمْرِ شَدِيدِ الْبَلَابِلِ
فَإِنْ تَكُ كَانَتْ فِي عَدِيٍّ أَمَانَةٌ
عَدِيٌّ بِنُ سَعْدٍ عَنِ نَقِيٍّ أَوْ تَوَاصِلِ
فَهَذَا كُنْتُ أَرْجُو أَنْ ذَلِكَ فِيكُمْ
عَلَى وَتَابَهُ عَلَى أَنَامِي
وَبَدَلْتُ شَيْلًا شَيْلًا كُلَّ حَيْثُ
عَلَى وَتَابَهُ عَلَى أَنَامِي

«Ciğerim imtinâ etti ve dedi ki :

Seni onların bana karşı savaşmalarında yalanlamam.

Halbuki bana karşı parmaklarının uçları kaçıyorlar.

Bir toplulukla savaşmam ne demek nasıl olur ki; onlar sizi hak üzerine tedib ettiler ki onu bâtil ile karıştırmayasınız.

Şeytânların kulları, kerim yerlerinden sürdüler, onlar da bir durum üzerine kuşlukladılar ki, o durum hüznümlerin vesveselerinin çok şiddetlisidir.

Eğer olurlarsa, ki Adiyy b. Sa'd korkudan veya bitişiklikten Adiy kabilesinde emânet idi.

Bunun sizde olmasını ummuştum şükürler olsun ki, rüşvetlerle dilek kabul etmiyor.

Bir arslan yavrusunu bir habis yavru ile değiştiler, zayıfların yoksulların burunma yeri çok ata sâhibi ile bilc. |Meselâ Ebû Bekr Siddik ile köleleri değiştirdikleri gibi|

Abdullah b. el-Hâris yine şöyle dedi :

وَتِلْكَ قُرَيْشٌ تَجْعَدُ اللَّهُ حَمَهُ
كَمَا جَعَلْتَ عَادَ وَمَدْيَنَ وَالْحِجْرَ
فَإِنْ أَنَا لَمْ أُبْرِقْ فَلَا يَسْتَعْنِي
مِنَ الْأَرْضِ بَرٌّ ذُو صَوَاءٍ وَلَا بَحْرٌ
يَأْرِضُ بِهَا عَبْدَ الْإِلَهِ مُحَمَّدٌ
أَيْنَ مَا فِي النَّفْسِ إِذْ بَلَغَ النَّقْرُ

«İşte o, Kureyş'dir!

Allah'ı inkâr eder, onun hakkını da.

Ad, Medyen ve Semûd inkâr ettiği gibi.

Eğer ben tehdid etmezsem beni elbette yerden ne kara parçası ne de deniz kabul etmez.

Bir yerde ki orada Muhammed İläha ibâdet eder.

Onlardan bahs etme zamanı gelince içtekini açıklıyorum.

Böylece Abdullah b. el-Hâris — Allah ona rahmet etsin — söylediği o beytine, Mubrik = parlayan şiir adını verdi.

Osman b. Mazûn'un bu husustaki şiiri

Osman b. Mazûn, Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh'i — ki o onun halasıdır ve İslâmından dolayı ona eziyet veriyordu. Ümeyye (o zaman kavminin şerifi idi) itâb ederek şöyle dedi :

أَنْتُمْ بِنِ عَمْرٍو لِإِدَى جَاءَ بَغِضَةً وَمِنْ دُوَيْهِ الشَّرْمَانُ وَالْبَرْكُ أَكْتَعُ
 أَخْرَجْتَنِي مِنْ بَطْنِ مَكَّةَ آمِنًا وَأَسْكَنْتَنِي فِي صَرْحِ بَيْضَاءَ تَفَرَّغُ
 تَرَبُّشٌ نَبَالًا لَا يُؤَانِيكَ رِبْشًا وَتَبْرِي نَبَالًا رِبْشًا لَكَ أَجْمَعُ
 وَحَارَبْتَ أَقْوَامًا كَرَامًا أَعْرَةَ وَأَهْلَكَتَ أَقْوَامًا بِهِمْ كُنْتَ تَفَرَّغُ
 سَتَعْلَمُ إِنْ نَابَتِكَ يَوْمًا مُلَّةً وَأَسْلَكَ الْأَوْبَاشُ مَا كُنْتَ تَصْنَعُ

«Ey Teym b. Amr ki o kızarak gelmişti, halhuki onun önünde Şirmân ve Berk'in ikisi de bulunmaktadır.

Emniyet içindeyken Mekke'nin çukurundan beni çıkarır mısın ve beni istemeyerek beyaz saraya yerleştirir misin?

Bir oku yeleklersin ki onun yeleşti sana mutavaat etmez.

Bir ok yontarsın ki onun yeleşti ikisi birlikte sana itaat etmez.

İzzetli kerim birtakım kavimlerle muhârebe yaptın ve birtakım kavimleri helâk ettin ki onlara yardım ederdin.

Acı günün gelince, sana ne yapacağını göreceksin.»

Teym b. Amr ki, Osman onu çağurmaktadır, o, Cumah'dır. Onun ismi Teym idi.

HABEŞİSTAN'A GİDEN MUHACİRLERİ GERİ GETİRMEK İÇİN KUREYŞ'İN ELÇİ GÖNDERMESİ

Kureyş'in Necâşi'ye muhâcirleri geri vermesi için
iki elçi göndermesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Habeş topraklarında emniyet ve itminan içerisinde olduklarını ve onların orada mesken ve yurda kavuştuklarını gördüğü zaman, aralarında meşveret ettiler ki, kendilerinden güçlü kuvvetli Kureyş'den iki adamı Necâşi'ye göndersinler ki onları geri versin, onlar da müslümanları dinlerinden döndürsünler ve onları emniyet içinde buldukları yurtlarından çıkartsınlar. Böylece Abdullah (292) b. Ebi Rebie Amr b. el-Âss b. Vâil'i gönderdiler. Necâşi ve kumandanlarına verilmek için onlara hediyeler topladılar. Sonra ona (392/a) gönderdiler.

(392) Bu Abdullah b. Ebi Rebie'nin ismi Buhayrâ idi. Müslüman oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ismini Abdullah koydu. Babası : Ebû Rebie Zur-Rumheyn'dir. Onun hakkında İbn-i Ziberâ şöyle dedi :

مُعْتَرَىٰ بْنِ أَبِي الرَّحْمَنِ قُرْبَ مَجْلِسِي ۖ وَرَاحَ عَلَيَّا فَضَلَّهُ ۖ وَهُوَ عَامٍ

«Buhayrâ b. Zür Rumheyn meclisime yaklaştı ve denizde yüzerek onun üstünlüğü bize rahatlık verdi.»

Ebû Rebia'nın ismi : Amr'dır. Denildi ki : Huzeife'dir Abdullah b. Ebi Rebie'nin anası Esmâ bint-i Muhribe et-Temîmiyye'dir. Bu kadın Ebû Cehl b. Hişâm'ın anasıdır. Bu Abdullah b. Ebi Rebie, Şâir Ömer b. Abdullah b. Ebi Rebie'nin babasıdır. Basrâ'nın ağlamak ile marûf olan emiri Hâris'in de babasıdır. Ömer'in devrinde Cend üzerine vâli idi. Osman'ın devrinde de Osman'ın muhasere edildiğini işittiği zaman ona yardım için gelirken bineğinden düştü ve öldü.

(392/a) Denilir ki : Kureyş İbn-i Ebi Rebie ve Amr b. el-Âss ile birlikte Umâre b. el-Velid b. el-Muğire'yi de göndermişlerdi. Kureyş kabilesi bu umareyi Ebû Tâlib'e gönderdiler ki Muhammed'i, katletmeleri için alıp onlara versin. Zâhiren, Kureyş'in onu Amr ile birlikte göndermeleri başka bir seferde idi. Onun hakkında rivâyet ederler ki : Amr karısıyla birlikte yolculuk

Ebü Tâlib'in Necâşi'nin muhâcirleri müdâfaa etmesi için teşvik olarak söylediği şiir

Ebü Tâlib, Kureyş'in bu görüşlerini o iki kişiyi göndermelerini gördüğü zaman, Necâşi'ye, iyi komşuluğu üzerine ve onları müdâfaaya teşvik ederek birtakım beyitler söyledi :

أَلَايْتَ شِعْرِي كَيْفَ فِي النَّأْيِ جَمْرٌ وَعَمْرُوٌّ وَأَعْدَاءُ الْعُنْدِ الْأَقْرَبُ
 وَهَلْ نَأَلْتَ أَفْصَالَ النَّجَاشِيِّ حُمْفَرًا وَأَصْحَابَهُ أَوْ عَاقَ ذَلِكَ شَاغِبُ
 تَعْلَمُ، أَيَّتَ اللَّعْنِ، أَنْتَ مَا جِدُّ كَرِيمٌ فَلَا يَشُقُّ لَدَيْكَ أَلْجَابُ
 تَعْلَمُ يَا أَبَ اللَّهِ زَادَكَ بَسَطَةً وَأَسَابَ خَيْرٍ كُلَّمَا بِكَ لَارِبُ
 وَأَنْتَ قَيْصُ ذُو سِجَالٍ غَزِيرَةٌ يَنَالُ الْأَعَادَى نَقْمًا وَالْأَقْرَبُ

«Keşke bilseydim, uzakta Cafer, Amr ve düşmanın akrabadan düşmanları nasıldırılar ne yapmaktadırlar.

Acaba Necâşi'nin ihsanları Câfer'e ve arkadaşlarına erişecek mi yoksa buna şerri tahrik eden bir şey mâni mi olacak.

Bil ki sen, kötü şey yapmazsın, çünkü sen şerifsin, kerimsin.

Demek senin yanına sığınan kişiler mutsuz olmaz.

Ve iyilik sebeplerinin tümü senin elindedir.

Ve sen cömertsin, çok ihsanda bulunursun.

Fakat düşmanlar ve düşman akrabalar o ihsanaan faydalanır.

Kureyş'in Necâşi'ye gönderdikleri iki elçiden

Ümm-ü Seleme'nin rivayeti

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Ebü Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm el-Mahzümi'den, o da

yaptı. Denizde gemiye bindikleri zaman Umare Amr'ın karısına aşk bağlamış karı da ona aşk bağlamıştı. Umare ile Amr'ın karısı Amr'ı denize atmaya karar verdiler. Sonra onu attılar, denize düşünce yüzmeye başladı. Gemi sâhibleri çağrıştılar ve onu gemiye çıkarttılar. Amr bu meseleyi içinde sakladı. Habeş topraklarına geldikleri zaman Amr onu tuzaga düşürdü. Bu uzun bir haberdir. Onu Ebu'l-Ferec el-İsfahâni Kitâbi, el-Eğâni'de zikr etmiştir.

Ümm-ü Seleme bint-i Ebi Ümeyye b. el-Muğire'den — ki bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesidir — naklen haber verdi ki : Ümm-ü Seleme şöyle dedi :

Habeşe yurduna indiğimiz zaman, orada Necâşi'den hayırlı bir komşuluk gördük. Dinimizden emin olduk. Eziyet edilmeden, zorlanmadan Allah Teâlâ'ya ibâdet ettik. Bu haber Kureyş'e vardığı zaman, aralarında Necâşi'ye iki muhkem güçlü adam göndermeyi meşveret ettiler. Ve Necâşi'ye Mekke'nin eşyasından nâdir kıymetli gördükleri şeylerden hediyeler göndermek istediler. Onlardan ona gelen şeylerin en beğenileni meşin deriler idi. Onun için çok deriler topladılar ve patriklerinden hiçbir patriği hediyesiz bırakmadılar. Sonra bu husus için Abdullah b. Ebi Rebie'yi, Amr b. El-Âs'ı gönderdiler. Onlara emir verdiler. Dediler ki :

— Müslümanlar hakkında Necâşi ile konuşmanızdan önce her bir patriğin hediyesini veriniz. Sonra Necâşi'ye hediyelerini takdim ediniz. Sonra o, müslümanlarla konuşmadan önce onları size teslim etmesini isteyiniz. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bunun üzerine ikisi çıktılar ve Necâşi'nin yanına geldiler. Biz ise onun yanında hayırlı bir yurt ve hayırlı bir komşunun yanında idik. Onun patriklerinden hiçbir patrik kalmadı ki ona Necâşi ile konuşmadan önce onun hediyesini vermesinler. Her patriğe dediler ki :

— Bizden sefih çocuklar Melikin beldesine sığınmışlardır. Kavimlerinin dininden ayrılmışlardır. Sizin dininize de girmemişlerdir. Yeni icâd ettikleri bir dini getirmişlerdir. Onu ne biz tanıyoruz ne de siz. Kavmimizin eşrafı bizi gönderdiler ki onları kavimlerine geri veresiniz. Biz Melik ile konuşacağımız zaman ona, onları bize teslim etmesini söyleyiniz ve Melik onlarla konuşmasın. Kavimleri onları daha iyi bilir. Ve onların ne hatâ yaptıklarını daha iyi bilir. Bunun üzerine patrikler onların tekliflerini kabul ettiler. Sonra o iki Kureyş'li hediyeleri Necâşi'ye takdim ettiler. O da hediyeleri kabul etti. Sonra onunla konuştular ve ona dediler ki :

— Ey Melik, sizin beldenize bizden sefih, ayaktakımı çocuklar sığınmışlardır. Kavimlerinin dininden ayrılmışlar ve senin dinine de girmemişlerdir. İcad ettikleri bir dine girmişler ki onu ne biz tanıyoruz ne de sen. Babaları, amcaları, aşiret ve kavimlerinin eşrafı bi-

zi sana gönderdiler ki onları geri veresin. Onlar onları daha iyi ta-
nıyorlar ve onların ayıplarını daha iyi bilmektedirler. Ümm-ü Sele-
me dedi ki :

— Abdullah b. Ebi Rebie ve Amr b. el-Âs Necâşi'nin kelâmını
dinlemekten kızdıkları kadar hiçbir şeye kızmadılar. Ümm-ü Seleme
dedi ki :

— Etrafındaki patrikleri, dediler ki : Ey Melik bunlar doğru söy-
lüyorlar. Kavimleri onları daha tanır, kusur ve ayıpladıklarını da-
ha iyi bilirler. Onları bunlara teslim et ki, onları beldelerine ve ka-
vimlerine götürsünler. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bunun üzerine Necâşi kızdı. Sonra şöyle dedi : Hayır vallâhi,
bu durumda onları teslim etmem ve bu olacak şey değildir. Bir ka-
vim ki bana komşu olurlar, benim beldelerime konarlar ve beni
tercih ederler. Onları çağırırım ve onlardan, bu ikisinin söyledik-
lerini onlara sorarım eğer onlar da bu ikisinin dediklerini derler ise
onları bunlara teslim ederim ve onları kavimlerine geri veririm. Eğer
böyle değiller ise onları korurum ve onlar bana komşu oldukları
müddetçe onlara iyi davranırım.

Necâşi'nin, mühâcirleri huzuruna çağırması ve onlara dinlerini sorması ve onların cevap vermeleri

Ümm-ü Seleme dedi ki : Sonra Necâşi, Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına adam gönderdi ve onları çağırıldı. Gön-
derdiği elçi onlara geldiği zaman toplandılar sonra birbirine dedi-
ler ki : Melike geldiğiniz zaman ona ne diyeceksiniz. Dediler ki :

— Vallâhi biz bildiğimiz şeyi Peygamberimiz (Sallallahü Aley-
hi ve Sellem)'in kendisiyle bize bu hususta emrettiği şeyi olduğu
gibi söyleriz. Onlar geldikleri zaman Necâşi âlimlerini dâvet etmişti.
Kitablarının sahifelerini açıp etrafında oturdular. Melik sormaya
başladı ve şöyle dedi :

— Kendisinden dolayı kavminizden ayrılmış olduğunuz ve baş-
ka bir dine girmediğiniz o din nedir? Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Melikle konuşan Câfer b. Ebi Talib idi. Ona dedi ki :

— Ey Melik, biz câhiliye ehli bir kavim idik. Putlara ibâdet eder,
ölü hayvan etini yer, fuhuşlar yapar, hısım akraba hakkını gözet-
mez, komşularımızı unuttur ve bizden kuvvetinin zayıfı ezdiği bir ka-

vim idik. İşte biz bu durumda iken Allah bize, bizden bir resül gönderdi. Biz onun nesebini, doğruluğunu, emânete riâyet ettiğini ve iffetini biliyoruz. Bizi Allah'a çağırdı ki onu birleyelim ve ona ibâdet edelim ve bizim, babalarımızın Allah'tan başka ibadet etmiş olduğumuz taşları, putları atalım terkedelim. O bize doğru söz söylememizi, emâneti edâ etmemizi, rahmi = akrabaları ziyâret edip onlara ih-sânda bulunmamızı, iyi komşuluk yapmamızı ve haramlardan ve kan dökmekten men olunmamızı emr etti. Bizi fâhiş şeylerden ve yalan sözden ve yetim malını yemekten ve muhsana = iffetli evli kadınlara iftirada bulunmaktan bizi nehy etti. Ve bize yalnızca Allah'a ibâdet etmemizi ona hiçbir şey eş koşmamamızı emretti. Bize namaz, zekât ve oruç ile emretti. — Ümm-ü Seleme dedi ki : Ona İslâm'ın emirlerini saydı — Biz de onu tasdik ettik ve ona iman ettik ve Allah'dan getirdikleri üzere ona tâbi olduk. Yalnız Allah'a ibâdet ettik ona bir şeyi ortak koşmadık ve bize harâm kıldığı şeyleri harâm ve helâl kıldığı şeyleri helâl gördük. Bunun üzerine kavmimiz bize düşman oldu, bize işkence ettiler, bizi dinimizden saptırmak istediler ki, Allah Teâlâ'nın ibâdetinden putlara ibâdet etmeğe çevirsinler. Önceden helâl görmüş olduğumuz pis şeyleri helâl görmemizi istediler. Bize zulmettikleri ve bize karşı tazyikte buldukları ve bizimle dinimiz arasına girdikleri zaman senin memleketine çıktık, seni tercih ettik, senin komşuluğunu istedik ve senin yanında zulm edilme-yeceğimizi umduk.

Bunun üzerine Necâşi ona dedi ki :

— Sende Peygamberinizin Allah'dan getirdiği şeylerden bir şey var mıdır? Ümm-ü Seleme dedi ki :

Buna cevaben Cafer ona dedi ki :

— Evet. Bu sefer Necâşi ona dedi ki :

— Onu bana oku.

Ümm-ü Seleme dedi ki : O da -Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd- Süresinin baş taraflarını okudu. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Vallâhi, Necâşi bunu dinleyince ağladı ve hatta sakalı ıslandı. Onun âlimleri de ağladılar hatta kitabları ıslandı. Sonra Necâşi onlara dedi ki :

— Muhakkak bu ve İsâ'ya gelen şey elbette bir tek kaynaktan çıkan bir nurdur. Gidiniz, Allah'a yemin olsun ki, onları size teslim etmiyorum ve böyle bir işe yanaşamam da.

**Muhâcirlerin İsâ (Aleyhisselâm) hakkında Necâşi'nin
yanında söyledikleri sözler**

Ümm-ü Seleme dedi ki : Onlar, Melik'in yanından çıktıkları zaman, Amr b. el-Âss şöyle dedi :

— Allah'a yemin ederim ki yarın Melik'in yanına onların kökünü kazıyacak bir şey ile geleceğim. Ümm-ü Seleme dedi ki : Bunun üzerine Abdullah b. Ebi Rebie ona böyle bir şey yapma. Çünkü onlar her ne kadar bize muhalif iseler de bizim akrabalarımızdırlar, dedi. O bizim hakkımızda Allah'tan en sakınanı idi. Amr dedi ki :

— Vallâhi Melik'e söyleyeceğim, onlar iddiâ ederler ki : İsâ b. Meryem bir kuldur. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Sonra ertesi gün Amr, Melikin yanına gitti ve dedi ki :

— Ey Melik, onlar İsâ b. Meryem'in hakkında büyük sözler söylüyorlar. Onlara adam gönder ve onlara İsâ hakkında söylediklerini sor. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Melik, onlara adam gönderdi ki sorsun. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Şimdiye kadar başımıza onun gibi bir musibet hiçbir zaman inmemişti. Bunun üzerine müslümanlar toplandı sonra birbirine dediler ki :

— Size İsâ b. Meryem hakkında sorduğunda ne söyleyeceksiniz? Dediler ki :

— Vallâhi bu hususta Allah neyi demişse ve Nebimiz bize neyi iletmişse aynen söyleriz. Ümm-ü Seleme dedi :

— Müslümanlar Melikin yanına girdikleri zaman onlara dedi ki :

— İsâ b. Meryem'in hakkında ne söylüyorsunuz? Ümm-ü Seleme dedi : Buna cevâben Câfer b. Ebû Tâlib dedi ki :

— Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bize bildirdiklerini diyoruz. O, diyor ki :

— İsâ, Allah'ın kuludur ve resûlüdür. Onun ruhüdür ve bir kelimesidir, O Betul Meryem'e ilka etmiştir. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bunun üzerine Necâşi elini yere vurdu ve oradan bir ağaç aldı sonra dedi ki :

— Vallâhi senin dediklerin İsâ b. Meryem hakkında bu ağacı geçemez. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bunun üzerine patrikleri onun etrafında homurdandılar. Melik de dedi ki :

— Size karşı homurdanılma bile. Gidiniz siz benim topraklarımda emin kimselersiniz, size sövenlerden tazminatınız alınacaktır. Sonra bir daha dedi ki : Size sövenlerden tazminat alınacaktır. Sonra yine dedi ki : Size sövenlerden tazminat alınacaktır. Altın yığınları, mal bana verilse dahi size eziyet vermek istemiyorum. O ikisinin hediyelerini de onlara geri veriniz, benim onlara ihtiyacım yoktur. Allah'a yemin ederim ki; Allah bana saltanatımı geri verdiği zaman benden rüşvet almadı ki ben rüşvet alayım Millet benim için itaat ediyor değil ki, saltanatım için onlara itaat edeyim. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bunun üzerine o iki Kureyş elçisi ordan mahrum ve kovulmuş olarak çıktılar. Biz ise hayırlı bir komşuluk içinde hayırlı bir yurtta idik.

Necâşi'nin düşmanına karşı muzaffer olmasıyle mühâcirlerin sevinmeleri

Ümm-ü Seleme dedi :

— Allah'a and olsun ki : Biz bu durumda iken Melikin üzerine Habeş'den bir adam geldi. Saltanatını elinden almak istedi. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— O zaman üzüldüğümüz kadar hiç bir zaman üzülmemiştik. O adamın Necâşi'ye üstün gelmesinden korkuyorduk. Çünkü o gelseydi bize hayat hakkı tanımazdı. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Necâşi de onun üzerine yürüdü. Savaş cebhesi Nil nehrinin genişliği idi. Ümm-ü Seleme dedi :

— Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in as-hâbı dediler ki : Kim savaş cebhesine çıkıp bize haber getirecek. Ümm-ü Seleme dedi :

— Zübeyr b. el-Avvâm dedi ki : Ben giderim. Dediler ki :

— Peki sen git. O müslümanların yaşı en genç olanı idi. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Ona bir kırbe = su tulumu şişirdiler ve göğsüne astılar. Sonra Nil'in üzerinde yüzdü ve orduların karşılaştığı Nil'in öteki tarafına gitti. Onların yanında hazır bulundu. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Biz ise Allah Teâlâ'ya Necâşi için düşmanına gâlib gelmesi ve ona memleketinde kalması için kudret vermesine duâ ettik. Ümm-ü Seleme dedi :

— Allah'a and olsun ki biz bunun üzerine neyin ne olacağını beklerken Zübeyr göründü. Koşuyordu. O elbisesiyle işaret ediyor ve o şöyle diyordu : Müjde, Necâşi zafere ermiştir. Ve Allah onun düşmanını helâk etmiştir. Ve onu memleketinde kalmaya kudret vermiştir. Ümm-ü Seleme dedi :

— Allah'a yemin ederim ki şimdiye kadar onun gibi sevindigimizi bilmiyorum. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Necâşi, düşmanını Allah helâk etmiş olarak ve beldelerinde kalmaya kendisine kudret vermiş olarak ve memleketinde istikrar bulunmuş olarak döndü. Biz onun yanında iyi bir yaşam geçirdik. Tâki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Mekke'ye geldik.

NECÂŞİ'NİN HABEŞİSTAN'A MELİK OLMASININ KISSASI

Necâşi'nin babasının katli olunması ve amcasının iş başına getirilmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi : Zühri dedi ki : Urve b. ez-Zübeyr'den, Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın haberini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümm-ü Seleme'den naklen aldım, o şöyle dedi :

Melikin : «Allah saltanatımı bana geri verdiği zaman benden rüşvet almadı ki ben saltanatımdan dolayı rüşvet alayım ve millet benim için itaat ediyor değil ki saltanatım için onlara itaat edeyim» sözünün ne olduğunu biliyor musun? Dedi ki :

— Hayır bilmiyorum. Dedi ki :

— Mü'minlerin anası Âişe bana haber verdi ki :

— Necâşi'nin babası kavminin meliki idi. Ve Necâşi'den başka bir çocuğu yoktu. Necâşi'nin bir amcası vardı. Ve onun on iki tane kendi sulbünden erkek evladı vardı. Onlar Habeş memleketinin kraliyet ailesi idiler. Habeşeliler aralarında dediler ki : Şâyet Necâşi'nin babası meliki katledersek ve onun kardeşini melik yaparsak onun bu çocuktan başka bir çocuğu yoktur. Ve onun kardeşinin ise sul-

bünden on iki erkek çocuğu vardır. Böylece onlar ondan sonra onun mülküne birbiri ardından vâris olurlar ve Hâbeş Kraliyeti uzun bir zaman devam eder. Böylece sabahleyin Necâşi'nin babasının üzerine yürüdüler, onu katlettiler ve kardeşini melik yaptılar ve bir zaman böyle kaldılar.

**Necâşi'nin, amcasına hâkim olması ve
onu uzaklaştırmak için Habeşlilerin çalışması**

Necâşi amcasının yanında büyüdü ve zeki, çok akıllı bir adam idi. Amcasına hâkim oldu. Onun yanında Necâşi'nin makamı büyük idi. Habeş onun makamını görünce aralarında dediler ki :

— Allah'a and olsun, işte bu genç amcasının durumuna hâkim oldu. Biz onun üzerimize melik kılınmasından korkuyoruz. Eğer onu bizim üzerimize melik kılarlsa hepimizi öldürür. And olsun, bizim onun babasını katlettiğimizi bilmıştır. Sonra amcasına gittiler ve dediler ki :

— Ya bu genci katledersin veyâ onu bizim içimizden çıkartırsın. Çünkü kendimiz için ondan korkuyoruz.- Dedi ki :

— Size yazıklar olsun. Dün onun babasını katlettim ve bu gün de onu mu katledeyim! Hayır bu olmaz. Fakat onu sizin memleketinizden çıkartırım. Ümmül-Mü'mininin Âişe dedi ki :

— Böylece onu çarşıya çıkarttılar ve onu tüccâr bir adama altıyüz dirheme sattılar. O da onu gemiye attı ve götürdü. Nihâyet o gün akşamleyin son baharın bulutlarından bir bulut geldi. Necâşi'nin amcası, yağmur istemeye çıktı, ona bir yıldırım çarptı. Onu öldürdü. Âişe dedi ki :

— Sonra Habeşliler onun çocuğuna iltica ettiler bir de baktılar ki çocuk ahmaktır, onda hayır yoktur. Bunun üzerine Habeşlilerin işleri karıştı.

Habeşlilerin rızâsiyle Necâşi'nin saltanatı üstlenmesi

Habeşliler üzerine içinde buldukları hâl daralınca birbirine dediler :

— Vallâhi biliniz ki, kendisinden başka işinize bakacak olmayan melikiniz elbette ki sabahleyin kendisini sattığınız kimsedir. Eğer Habeşistan'ın idâresine ihtiyacınız varsa şimdi ona kavuşunuz. Âişe dedi ki :

← Onu aramak ve onu kendisine sattıkları adamı bulmak için yola çıktılar, nihâyet ona kavuştular ve onu ondan aldılar. Sonra getirdiler, Başına tac giydirdiler, saltanatın tahtına oturttular ve melik yaptılar.

Necâşî'yi satın alan tâcirin haberi

Sonra Necâşî'yi kendisine satmış oldukları tâcir onlara geldi ve dedi ki :

— Ya malımı bana verirsiniz veyâ bu hususta onunla konuşacağım. Dediler ki :

— Sana hiçbir şey vermeyiz. Dedi ki :

— Öyle ise onunla konuşacağım. Dediler ki :

— İşte sen işte o; konuş. Âişe dedi ki :

— Sonra Necâşî'ye geldi, önünde oturdu ve şöyle dedi :

— Ey melik, bir kavimden çarşıda bir köleyi altıyüz dirheme satın aldım. Kölemi bana teslim ettiler ve benim dirhemlerimi aldılar, nihâyet kölemlle gittim de bana kavuştular, kölemi aldılar. Fakat dirhemlerimi vermediler. Âişe dedi : Bunun üzerine Necâşî onlara dedi ki :

— Elbette onun dirhemlerini vermelisiniz veya kölesinin elini onun eline koyar ve onu dilediği yere götürür. Dediler ki :

— Hayır bilâkis onun dirhemlerini veriniz. Âişe dedi ki : İşte Necâşî bundan dolayı şöyle demişti :

— Allah bana saltanatımı yeniden bana verdiği zaman benden rüşvet almadı ki, ondan dolayı ben rüşvet alayım. İnsanlar benim için itaat etmiyor ki mülk için insanlara itaat edeyim. Âişe dedi ki :

— İşte Necâşî'nin dininde salâbetinden ve hükmünde adâletinden haber veren olayların ilki bu olay idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Yezid b. Rumân, Urve b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen haber verdi ki : Âişe şöyle dedi :

Necâşî öldüğü zaman devamlı olarak kabri üzerinde bir nur görülmekte idi, diye söylüyorlarmış.

HABEŞLİLERİN NECÂŞİ'YE İSYAN ETMELERİ

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Cafer b. Muhammed babasından naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Habeşliler toplandılar ve Necâşi'ye :

— Şüphesiz sen bizim dinimizden ayrıldın, dediler ve ona isyân ettiler. O da Câfer ve onun arkadaşlarına haber gönderdi ve onlar için gemiler hazırladı ve dedi :

— Onlara bininiz ve olduğunuz gibi kalınız. Eğer yenilirsem yolunuza devam ediniz, dilediğiniz yere ulaşınız. Eğer zafer bulursam burada kalınız. Sonra bir deftere yöneldi ve şöyle yazdı :

«Şehâdet ederim ki, Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Muhammed onun kulu ve resûlüdür. Ve şehâdet ederim ki, İsa b. Meryem onun kulu, resûlü ve rûhudur ve Meryem'e ilka ettiği kelimesidir.» Sonra onu sağ umuzunun altına kaftanının içine koydu. Habeşlilere doğru çıktı, onlar onun için saf oldular. Onlara şöyle dedi :

— Ey Habeşe topluluğu size insanların en münasibi değil miyim? Dediler ki :

— Evet en münasibisin. Dedi ki :

— Benim sizin içinizdeki gidişâtımı nasıl buldunuz? Dediler ki :

— Hayırlı bir siret = gidiş olarak bulduk. Dedi ki :

— O halde size ne oluyor? Dediler :

— Dinimizden ayrıldın ve İsa'nın bir kul olduğunu iddiâ ettin.

Dedi ki :

— O halde siz İsa hakkında ne diyorsunuz? Dediler :

— Diyoruz ki o, Allah'ın oğludur. Bunun üzerine Necâşi elini göğsüne kaftanının üstüne koyarak :

— Şehâdet ederim İsa Meryem'in oğludur, dedi ve bunun üzerine hiçbir şey fazla söylemedi. (393) Fakat yazdığı şeyi kasd edi-

(393) Süheylî bu kitâbın üzerine yaptığı hâşiyede dedi ki : «Bunda fıkhi söyle bir mesele vardır ki : Mü'min için açık bir şekilde yalan söylemek yakışmaz. Hile mümkün olduğu müddetçe, küfrü kabul etmemeli. Kapalı sözler yalan sayılmaz. Ehl-i ilim Peygamber Efendimizin şu hadisi de bu kabildendir, demişler. «İki kişinin arasını islâh eden ve hayrı söyleyen kimse yalancı değildir.» Ümmü Külsüm bint-i Ukbe bunu rivâyet etti. Âlimler demişler ki : Onun mânası sözü kapalı tutmak ve yalanı açıkca söylememektir. Söyle demesi gibi : İştimm senin için istiğfâr ediyor ve senin için duâ ediyordu. Bunu derken, adamın bütün müslümanlara duâ ettiğini kast ediyor. O da müslüman olduğu için dolayısıyla ona da duâ etmiş olur. Tarizde yâni kapalı söylemede gücü yettiği kadar hile kurmalı ve yalanı düpedüz uydurmamalıdır.

yordu. Bunun üzerine onlar râzı oldular ve ondan ayrıldılar. Bu haber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı. Necâşi öldüğü zaman namazını kıldı ve onun için istiğfar etti. (394)

ÖMER B. EL-HATTÂB (RADIYALLAHÜ ANH)'İN MÜSLÜMAN OLMASI

Müslümanların Ömer'in müslüman olmasıyle
izzet bulmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Amr b. el-As ve Abdullah b. Ebi Rebie Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı hakkında isteklerine kavuşamamış ve

Yine harbin hilesinde de böyledir. Gizler, kinâye eder. yalan uydurmaz. Harbin hilesinde yalanın mübah kılınmasına dâir gelen rivâyetlerden cesaret alıp yalanı güzel görmemeli. Bütün bunlar kişi kinâyeye bir yol bulunduğu müddetçedir.

(394) Necâşi'nin ölümü h. dokuz senesinin Receb ayında idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun öldüğü günde millete ölümünü haber verdi. Ve Bâki'de namazını kıldı. Onun Habeşe yurdundaki tahtı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a gösterildi, Resûlullah Medine'de olduğu hâlde gördü ve onun üzerine namaz kıldı. Münâfıklar aralarında konuşup dediler ki şu kâfir üzerine mi namaz kılıyor? Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyetini inzâl buyurdu :

« يا أهل الكتاب تالوا إلى كلمة »

«Şübhesiz Ehl-i Kitâb'tan elbette Allah'a iman ve size inen ve onlara inen şeye iman eden kimseler vardır».

Denilir ki : Ebû Neyzer Ali b. Ebî Tâlib'in âzâdlısı Necâşi'nin öz oğlu idi. Ali onu Mekke'de bir tâcirin yanında bulmuş, onu satın almış ve onu babasının müslümanlara yaptığına bir karşılık olarak âzâd etmişti. Denilir ki : Habeşlilerin işleri Necâşi'den sonra karıştı ve onlar kendilerinden bir heyeti Ebû Neyzer'e. o Ali ile birlikte olduğu bir sırada, onu melik yapmaları ve ona teveccüh etmeleri ve ona karşı ihtilâf etmeyeceklerini bildirmek için gönderdiler .O ise imtinâ etti ve şöyle dedi :

— Allah İslâm nimetini bana vermesinden sonra mülkü talep edecek değilim. Ebû Neyzer insanların boyca en uzununu ve yüzce en güzeli idi. Onun rengi Habeşlilerin renkleri gibi değildi. Fakat onu görseydin derdin ki o Arabdan bir adamdır (Ravzül Ünûf'e mürâcaat et).

Necaşi'nin onların hoşuna gitmeyen sözlerle onları red etmiş olarak Kureyş'in yanına geldikleri zaman, Ömer b. el-Hattâb henüz müslüman olmuştu. İzzet-i nefis sâhibi, sırtı yere gelmemiş bir kimse idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı onunla ve Hamza ile kuvvet şevket ve izzet bulmuşlardı. Hatta Kureyş'e gâlib geldiler. Abdullah b. Mesûd şöyle diyordu.

— Biz Kâbe'nin yanında namaz kılmaya kâdir değildik, tâki Ömer b. el-Hattâb müslüman oldu Müslüman olduğu zaman Kureyş'le savaştı ve Kâbe'nin yanında namaz kıldı. Biz de onunla birlikte namaz kıldık. Ömer'in müslüman olması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Habeşistan'a hicretinden sonra olmuştu.

Bekkâi dedi ki : Bana Mus'ir b. Kidâm Sa'd b. İbrâhim'den naklen haber verdi ki, Abdullah b. Mesûd şöyle dedi :

— Ömer'in müslüman olması fetih idi. Onun hicreti yardım idi. Ve onun emirliği rahmet idi. Biz Ömer müslüman oluncaya kadar Kâbe'nin yanında namaz kılamıyorduk. Müslüman olduğu zaman Kureyş'le savaştı, Kâbe'nin yanında namaz kıldı ve biz de onunla birlikte namaz kıldık.

Ümm-ü Abdullah'ın Ömer'in müslüman olması hakkında rivâyeti

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Abdurrahman b. el-Hâris b. Abdullah b. Ayyâş b. Ebi Rebie, Abdulaziz b. Abdullah b. Âmir b. Rebie'den, o da anası Ümm-ü Abdullah bint-i Ebi Hasme'den naklen bana haber verdi ki Ümm-ü Abdullah şöyle dedi :

— Allah'a and olsun! Biz Habeş topraklarına göç ediyorduk. Âmir bazı ihtiyaçlarımız için gitti. Ömer b. el-Hattâb geldi, müşrik iken yanımda durdu. Ümm-ü Seleme dedi ki :

— Bize yaptığı eziyet ve çıkarttığı zorluklarla karşılaşıyorduk. Ümm-ü Abdullah dedi : Bunun üzerine Ömer dedi ki :

— Ey Ümm-ü Abdullah çıkmak için mi bu? Ümm-ü Abdullah dedi :

— Dedim ki : Evet. Vallâhi Allah'ın arzına çıkacağız. Ta Allah bize bir kolaylık yaratsın. Siz bize eziyet veriyorsunuz. Bizi zorluyorsunuz. Ümm-ü Abdullah dedi :

— Bunun üzerine Ömer : Allah sizinle beraber olsun, dedi. Onda bir rıkkat bir incelik gördüm ki şimdiye kadar öyle bir şey gör-

memiştim. Sonra ayrılıp gitti. Benim anladığıma göre, bizim çıkışımız onu üzmişti. Ümm-ü Abdullah dedi ki :

— Âmir kendisi için gittiği şeyi alıp geldi. Ona dedim ki :

— Ey Ebû Abdullah, keşke biraz önce Ömer'i ve onun rikkatını ve bize karşı onun hüznünü görseydin. Dedi ki :

— Onun müslüman olmasını mı umuyorsun? Ümm-ü Abdullah dedi : Dedim ki :

— Evet. Dedi ki :

— O gördüğün var ya! Hattâb'ın eşiği müslüman oluncaya kadar müslüman olmaz. Ümm-ü Abdullah dedi ki :

— Bu ümitsizliğinden dolayı söylediği bir sözdü. Çünkü onun katılığını ve İslâma karşı kaşvet ve şiddetini görmüştü.

Ömer'in müslüman olması hakkında diğer bir haber

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana verilen habere göre Ömer'in İslâm oluşu şöyle oldu :

Onun kız kardeşi Fâtıma bint-i el-Hattâb — ki o Saïd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in karısı idi. O ve onun kocası Saïd b. Zeyd de müslüman olmuşlardı. Bu ikisi müslüman olduklarını Ömer'den gizliyordular. Ömer'in kabilesinden Nuaym b. Abdullah en-Nahhâm (ki Beni Adıyy b. Kâb'den bir adamdır) müslüman olmuştu. O da İslâmını kavminden uzaklaşarak gizliyordu. Habbâb (395) b. el-Erett Fâtıma

(395) Habbâb'ın nesebi Temimi idi. Hüzailerin azadlısı idi. Ümm-ü Enmâr bint-i Sibâ' el-Huzâiye'nin âzâdlısı idi. Esaret altına girmiş ve onu o kadın satın almıştı. Onu âzâd etti ve onun velâsi ona kaldı. O kadının babası Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'nin halifi idi. Böylece Habbâb hilf yönüyle de Zührî'dir. Bu, el-Erett b. Cendele b. Sa'd b. Huzayme b. Kâb b. Sa'd b. Zeyd-i Menât b. Temim'in oğludur. Câhiliyede kılıçlar yapan bir demirci idi. Denilmiştir ki : Onun anası Ümm-ü Siba' el-Huzaiyye idi. Ona esirlik erişmemişti fakat o anasının halifleri Benî Zühreye intisâb etmişti. Ebû Abdullah ile künyelenir. Bir rivâyette : Ebû Yahyâ ile künyelenir. Bir kavle göre de Ebu Muhammed ile künyelenir. Küfe'de otuz dokuz senesinde Sıffin'de Ali ile birlikte ve Nahrûvân'da hâzır bulunduktan sonra Küfe'de öldü. Bir rivâyette otuz yedi senesinde öldü. Zikr olundu ki : Ömer b. el-Hattâb ona Allah yolunda neler ile karşılaştığını sorduğunda sırtını açtı. Ömer dedi ki : Bu günki gibi görmedim. O da dedi ki : Ey Emîrül-Mü'minin benim için bir ateş yakıldı ki onu eriyen vücut yağlarım söndürdü.

bint-i el-Hattâba, gider gelirdi. Ona Kur'ân okurdu. Ömer bir gün kılıcını kuşanmış Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve as-hâbından bir cemaati kast ederek çıkmıştı. Ona demişlerdi ki, müslümanlar Safâ yanında bir evde toplanmışlar, sayıları erkek ve kadın olmak üzere kırka yakındır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberinde amcası Hamza b. Abdulmuttalib, Ebû Bekr b. Ebi Kuhâfe es-Sıddık ve Ali b. Ebi Tâlib ve müslümanlardan bir cemaat (Radiyallahü anhüm) bulunuyorlardı. Bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'de kalıp Habeşe topraklarına çıkanlarla beraber gitmeyen kimselerdendi. Ona Nuaym b. Abdullah rastladı, dedi ki :

— Ey Ömer nereye gitmek istiyorsun? O da dedi ki : İşte o sâibi Muhammed'e gidiyorum. O Kureys'in durumunu dağıttı, akıllarını sefihliğe nisbet etti ve onun dinlerini ayıpladı ve ilâhlarına sövdü işte ben onu katledeceğim. Bunun üzerine Nuaym ona şöyle dedi :

— Vallâhi ey Ömer nefsin seni aldatmıştır. Sen Muhammed'i katledersen Beni Abd-i Menâf'ın seni yer üzerinde yaşamaya bırakacaklarını mı zan ediyorsun? Sen kendi âilene git, onları düzeltmeye bak. Dedi ki :

— Âilem kimdir? Dedi ki :

— Enişten ve amcanın oğlu Said b. Zeyd b. Amr ve kızkardeşin Fâtıma binti'l-Hattâb'dır. Vallâhi onlar müslüman oldular ve Muhammed'in dinine tâbi oldular, sana düşen onlara gitmektir.

Bunun üzerine Ömer kızkardeşini ve eniştesini kasd ederek döndü. O ikisinin yanlarında ise Habbâb b. el-Erett bulunuyordu. Yanında bir sahife vardı. Sahifenin içinde okumakta olduğu Tâhâ Sûresi vardı. Ömer'in ses ve hareketini işittikleri zaman Habbâb evin arkasındaki küçük bir odaya veya evin bir yerine saklandı. Fâtıma binti'l-Hattâb sahifeyi aldı ve uyluğunun altına koydu. Ömer eve yaklaştığı zaman Habbâb'ın onlara okuduğunu işitmişti. Girdiği zaman dedi ki : Dinlediğim o okunan şey ne idi? Onlar da ona dediler ki, bir şey dinlemedin. Dedi ki :

Hayır vallâhi haber aldım ki siz Muhammed'e onun dinine tâbi olmuşsunuz. Ve eniştesi Said b. Zeyd'i yakaladı. Bunun üzerine onun kızkardeşi Fâtıma binti'l-Hattâb ona doğru, onu kocasından men etmek için yürüdü. Bu sefer ona da vurdu kafasını yardı. Bunu yaptığı zaman onun kızkardeşi ve eniştesi dediler ki :

Evet müslüman olduk Allah'a ve Resulüne iman ettik, aklına geleni yap. Ömer kız kardeşinin akan kanını görünce yaptığına pişman oldu, döndü. Ve kızkardeşine dedi ki :

İşte biraz önce okuduğunuzu sizden dinlediğim o sahifeyi bana ver de Muhammed'in getirdiği o şeyin ne olduğuna bakayım. Ömer okuryazar idi. Bunu dediği zaman kızkardeşi ona dedi ki :

Biz o sahifeden dolayı senden korkuyuz. Korkma dedi ve ilâhlarına yemin etti ki o sahifeyi okuduğu zaman onu kendisine geri verecektir. Bunu dediği zaman kızkardeşi onun İslâmını umdu ve ona dedi ki :

— Ey kardeşim sen necissin, şirk üzeresin. Halbuki o sahifeye tâhir temiz kimseden başka el süremez. (396)

(396) Süheyli, Ömer'in Kur'an'a el sürmesi için temizlenmesi hakkında konuşurken Ömer'in kızkardeşinin «Mutahharlardan başka ona el süremez» sözü; Mâlik'e göre mutahharlar melekler olduğ^u halde abdestsiz olarak Kur'an'a el sürülmez demektir, diyor. Abeseesindeki başka bir âyeti delil getirmektedir.

Fakat her ne kadar onlar melekler ise de âyette «el sürme»nin zikredilmesi gerektiriyorki, insanlar da, meleklerle iktidaen temiz olmadan el sürmesinler. Bu hüküm, âyette açık olarak yasak ve farz olarak anlaşılıyorsa da sünnettir. Çünkü Peygamber Efendimiz, içinde âyet yazılı mektupları kırallara göndermiştir.

Dâvud, Ebû Sevr ve Seleften bir tâife ki içlerinde Hakem b. Uteybe, Hammâd b. Ebî Süleyman vardır, bunlar tâhir olmada, Mushaf'ın messedilmesinin ibâhetine zâhib oldular ve Hirakl'e yazdığı mektubu hüccet getirdiler ve : Amr b. Hazm'in hadisi mürseldir, dediler. Onu hüccet görmediler Dâre Kutni onu Hassan tariklerle isnâd etmiştir. O tariklerin en sağlamı Ebû Dâvûd et-Tayâlisi'nin Zühri'den, onun Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, onun da babasından onun dedesinden naklen rivâyetidir.

Âyetteki «Mütehharun»dan maksat meleklerin olduğunu gösteren bir delil de «Mütetahharun» denilmeyip «Müteharrun» denilmesidir. İkisinin arasındaki farkı, mutahharun aslından temiz olması ve mutetahhar ise sonradan temizlendiğidir. Mütetahharın sonradan fıkih öğrenmişlere denildiğine gibi. Sibeveyhi;

وَقَبَسَ عِبْلَانَ وَمَنْ تَقَبَسَا

«Kays-ı Aylan ve Kayslaşanlar» demiştir.

Bunun üzerine Ömer kalktı ve gusül abdesti aldı. O da ona sahifeyi verdi. O sahife'de «Tâhâ» Süresi vardı. O, onu okudu. Sürenin başaraflarını okuduğu zaman dedi ki :

— Bu ne güzel ve ne kerim kelâmdır! Habbâb bunu dinlediği zaman onun yanına çıktı ve ona şöyle dedi :

— Ey Ömer, Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın peygamberinin duâsına seni mahsus kılmış olmasını umuyordum. Çünkü; dün işittim ki şöyle diyordu :

— Ey Allah'ım, İslâmı Ebu'l-Hakem b. Hişâm ile veya Ömer b. el-Hattâb ile teyid et. Allah'dan kork ya Ömer. Bu esnâda Ömer ona şöyle dedi :

— O halde ey Habbâb beni Muhammed'in yanına götürür müsün ki ona gideyim de müslüman olayım. Habbâb da ona dedi :

O Safâ'nın yanında bir evdedir. Onunla birlikte ashâbından bir topluluk vardır. Böylece Ömer kılıcını aldı ve onu kuşandı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve onun ashâbını kâsd ederek yola çıktı ve onların kapılarını çaldı. Onlar onun sesini işittikleri zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbın

Demek âdemiler temizlendikleri zaman mutatahherdirler. Melekler ise hilâten mutahhardırlar. Âdemiyât de temizlendikleri zaman mutatahherâtırlar. Kur'ân'da;

« فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ »

«Kadınlar temizlendikleri zaman Allah'ın size emr ettiği yerden onlara yaklaşınız.» buyurulmuştur. Hurî ayn. mutahherâtır. Kur'ânda;

« لَمْ يَبِهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ »

«Onlar için orada ezvâc-i mutahhare vardır» denilmektedir. Bu açık bir farktır. Ve Mâlik (Rahimehullah)'ın tevili için bir kuvvettir. Bana göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem mutatahherdir hem mutahhardır. Mutatahhar olmasına gelince çünkü o beşerdir âdemidir cenâbetten gusleder ve hadesten abdest alır. Mutahhar olmasına gelipce çünkü onun hâbıtını yıkanmış ve kalbi açılıp hikmet ve iman ile doldurulmuştur.»

dan bir adam kalktı ve kapının aralığından baktı ve onu kılıcını kuşanmış olduğu halde gördü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e korkarak döndü ve dedi ki :

— Yâ Resûlallah, bu gelen kılıcını kuşanmış Ömer b. el-Hattab'dır. Bunun üzerine Hamza b. Abdulmuttalib de dedi ki :

— Ona izin ver eğer bir hayrı isteyerek gelmişse biz ona onu veririz. Eğer şer isteyerek gelmişse onu kılıcı ile katlederiz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

— Ona izin veriniz. Adam ona izin verdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona doğru kalktı ve onunla hücrede karşılaştı ve eteğinin bağlama yerinden veya cübbesinin yanlarından tuttu sonra onu şiddetli bir şekilde çekti ve dedi ki :

— Ey İbnü'l-Hattâb, sana ne oluyor? Allah'a and olsun ki, Allah'ın sana bir musibet indirmesine kadar duracağımı sanmıyorum. Ömer de dedi ki :

— Yâ Resûlallah, sana geldim ki Allah'a ve Resûlüne ve Allah'ın katından getirdiklerine iman edeyim Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir tekbir ile tekbir getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından evde bulunanlar Ömer'in müslüman olmuş olduğunu bildiler.

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı yerlerinden dağıldılar. İçlerinde, Ömer ile Hamza'nın müslüman olmaları bir güçlülük hissettiriyordu. Ve biliyorlardı ki onlar yakında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i koruyacaklar ve onlarla düşmanlarından haklarını ve intikamlarını alacaklar. İşte buraya kadar Ehl-i Medine'nin, Ömer b. el-Hattâb'in müslüman olması hakkında yaptıkları rivâyetlerdir.

Ömer'in müslüman olması hakkında Atâ ve Mücâhid'in rivâyetleri

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Abdullah b. Ebî Necîh el-Mekki ashâbından; Atâ ve Mücâhid'den veya bunu rivâyet edenlerden haber verdi ki :

Ömer'in İslâmını, ondan rivâyet edenlere göre, o şöyle diyordu :

— Ben İslâma uzak kalmıştım. Câhiliyede hamirci idim. Onu çok seviyor onunla mesrur oluyordum. Bizim bir meclisimiz vardı ki,

Kureyş'in erkekleri Âl-i Ömer b. Abd b. İmrân el-Mahzûmi'nin evlerinin yanında Mekke'nin çarşısı olan Hazvere de o mecliste toplanırlardı. Dedi ki :

Bir gece işte o oturma arkadaşlarıma gitmek üzere çıktım. Onlara geldim ve onlardan orada hiçbir kimseyi bulamadım. Dedim : Şayet falan hamirciye = şarabcıya gelseydim — ki Mekke'de hamir satıyordu — belki onun yanında bir hamir bulur da ondan içerim. Böylece yanına geldim fakat onu da bulamadım. Ve dedim ki :

Kâbe'ye gelseydim de orayı yedi veya yetmiş kere tavâf etseydim. Mescide Kâbe'yi tavâf etmek için geldim. Bir de baktım ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada namaz kılmaktadır. Namaz kıldığı zaman yönünü Şam'a çevirirdi. Ve Kâbe'yi kendisiyle Şam'ın arasına alırdı. Onun namaz kıldığı yer iki rüknün arasında idi. Rükni-i Esved ile Rükni-i Yemânî'nin arasında onu gördüğüm zaman dedim ki : Vallâhi bu gece Muhammed'i dinleyeyim de ne dediğini işiteyim. Dedim ki :

Eğer ona yaklaşıp da onu yakından dinlersem onu korkutmuş olurum. Böylece Hicrin tarafından geldim ve Kâbe'nin örtüsünün altına girdim ve yavaşça yürümeğe başladım, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de namaz kılıyor ve Kur'ân okuyordu. Nihâyet onun önünde ona yönümü çevirmiş olduğum halde durdum. Onunla benim aramda ancak Kâbe'nin örtüsü bulunuyordu. Dedi ki :

Kur'ân'ı işittiğim zaman ona kalbim yumuşadı ve ağladım ve İslâm bana tesir etti. Böylece yerimde ayakta durmaya devam ettim. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitirdi sonra ayrıldı. Ayrılıp gittiği zaman İbn-i Ebî Hüseyin'in evinin yanına çıktı. O ev onun yolu üzerinde idi. Ve biraz yol kat etti sonra Abbâs b. el-Muttalib'in evi ile İbn-i Ezher b. Abd-i Avf ez-Zühri'nin evi arasında yürüdü. Sonra Ahnes b. Şerik'in evinin yanına geldi ve evine giriyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meskeni Raktâ evinde idi — ki orası Muâviye b. Ebî Süfyân'ın elinde idi. Ömer (Radiyahü anh) dedi ki :

Ben de onun peşine gittim ve Abbâs'ın evi ile İbn-i Ezher'in evi arasına girdiği zaman ona kavuştum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim hareket ettiğimi işittiği zaman beni tanıdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zan etti ki ona eziyet edeceğim. Bunun için çekindi ve şöyle dedi :

-Bu saatte sana ne oldu ey İbn-i Hattâb.- Ben geldim ki Allah'a ve onun Resûlüne ve Allah'ın katından getirdiği şeylere iman ediyim, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a hamd etti. Sonra : -Ey Ömer Allah sana hidâyet etmiştir- dedi. Sonra göğsümü mesh etti ve benim için sebat ile duâ etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrıldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de evine girdi. (*)

(*) İbn-i Sencer Ömer'in müslümanlığı hakkında ziyâde olarak şunu zikredip dedi : Bize Ebül-Muğîre haber verdi ki ona da Safvân b. Amr haber verdi. Ona da Şüreyh b. Abid haber verdi ki : Ömer b. el Hattâb dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i, ben müslüman olmadan önce görmek üzere çıktım ve onu mescide benden önce gider olduğu bir sırada buldum. Ben onun ardında durdum. «El-Hakk» sûresini okumaya başladı. Kur'ân'ın telifinden hayrete düştüm. Dedim ki :

Bu vallahi şâirdir. Nitekim Kureyş kabilesi böyle der. Bunun üzerine O şu âyeti okudu :

«إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ، وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ .»

«O elbette kerim bir resûlün sözüdür O şâirin sözü değildir. Çok az iman ediyorsunuz.» dedim ki :

O kâhindir de benim içimlekinin bildi. Bunun üzerine şöyle dedi :

«وَلَا يَقُولِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَدَّكُرُونَ .»

«Ne de kâhinin sözüdür az öğütleniyorsunuz.» Sürenin sonuna kadar okudu. Dedi ki : Böylece İslâm kalbimin her tarafına yerleşti. Derler ki : Ömer müslüman olduğu zaman şöyle dedi :

أَلْحَدِيثُ ذِي الْمَنَى وَجَبَتْ
وَقَدْ بَدَأْنَا فَكَذَّبْنَا فَقَالَ لَنَا
وَقَدْ ظَلَمْتُ آيَةَ الْخَطَّابِ ثُمَّ هَدَى
وَقَدْ نَدِمْتُ عَلَى مَا كَانُ مِنَ زَلَلٍ
لِمَا دَعَتْ رَبِّيَا ذَا الْعَرَشِ جَاهِدَةً
لَهُ عَلَيْنَا أَيَادٍ مَالِمَا عَسِرَ
صَدَقَ الْحَدِيثُ نَبِيُّ عِنْدَهُ الْحَبْرُ
رَبِّي عَيْبَةٌ قَالُوا قَدْ صَبَا عَمْرُ
بِظُلْمِهَا حِينَ تَتْلَى عِنْدَهَا التَّوْرُ
وَالدَّمْعُ مِنْ هَيْبِهَا مَجْلَانُ يَبْتَدِرُ

İbn-i İshâk dedi ki : Bunun hangisi olduğunu Allah en iyi bilendir.

Hız. Ömer'in İslâm'da kuvvet ve salabeti

İbn-i İshâk dedi ki : Abdullah b. Ömer'in azâdlısı Nâfi, İbn-i Ömer'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi :

Babam Ömer müslüman olduğu zaman, Kureyş'ten haberleri iyi anlatan kim var, diye sordu. Ona denildi ki : Cemil b. Mamer el-Cumahî var. Bunun üzerine babam onun yanına gitti. Ben de onun peşine gittim. Gittikten sonra ey Cemil, müslüman olduğumu ve Muhammed'in dinine girdiğimi biliyor musun? dedi. Allah'a and olsun Cemil haberi alır almaz cübbesini kaldırıp gitmeğe başladı. Ömer de onun peşine gitti.

أَيُّنَّتْ أَنْ أَلْبِي تَدْعُوهُ خَالِفَهَا فَكَأَدَّ تَسْبِيغِي مِنْ عِبْرَةِ دُرِّ
قَلْتُ أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ خَالِفَنَا وَأَنَّ أَحْمَدَ فِينَا الْيَوْمَ مُشْهَرٌ
بِي صِدْقَ آتَى بِالْحَقِّ مِنْ نَبِيٍّ وَأَنَّ الْأَمَانَةَ مَا فِي عَوْدِهِ خَوْرٌ

«Nimet sâhibi Allah'a hamd olsun, yâni onun için hamd etmek bizim üzerimize vâcib olur ki o nmetler başkasının değildir.

Başladık yalanladık ve kendisinde bilginin olduğu bir nebi haberin doğruluğunu bize söyledi.

Hattâb'ın kızına zulm ettim, sonra Rabbim beni akşama doğru hidâyet etti.

Dediler ki : Ömer dininden başka bir dine sapmıştır.

Hattâb'ın kızına onun yanında sûreler okunduğu sırada zulm ile haktan saptıktan yaptığım şeye pişman oldum.

Hattâb'ın kızı Arş'ın Sâhibi Rabbıma cehd ederek gözlerinden yaşlar hızla dökülürken dâvet ettiği zaman.

Kesin olarak yakinen bildim ki, onun beni dâvet ettiği kimse onun yaratandır.

Böylece inci gibi nasihatla beni geçti.

Dedim şehâdet ederim ki : Allah bizim yaratamızdır ve Ahmed bizim içimizde bugün en meşhur nakama sâhibdir.

O doğruluk nebisidir ki hakkı itimâd edilen güvenilirlerden getirdi, emâneti ifâ eden aslâ yolunda eğrilik olmayan bir nebidir. (Peygamberdir).

(Ravzü'l-Ünüf'e mürâcaat et).

Ben de babamın peşine düştüm. Nihâyet mescidin kapısının önüne geldiği zaman en yüksek sesiyle onlar Kâbe'nin etrafında meclislerinde bulunmakta iken şöyle bağırdı: Ey Kureyş ağâh olunuz ki Ömer b. el-Hattâb dininden başka bir dine çıkmıştır. Ömer onun ardından, yalan söylüyor, ben yalnız müslüman oldum ve şehâdet ettim ki, Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur ve Muhammed onun kuludur ve Resûlüdür, der demez onun üzerine atıldılar ve onunla çarpıştılar. Nihâyet güneş zeval vaktine yaklaştı. Ömer voruldu ve oturdu. Onlar başında dikildiler. O ise şöyle diyordu:

Aklınıza geleni yapınız. Allah'a yemin ederim ki, şâyet biz üç-yüz adam olsaydık Mekke'yi ya sizin için terkederdik. Veya siz bizim için terkederdiniz. Onlar o durumda iken Kureyş'ten bir yaşlı geldi. Üzerinde yemeni bir cübbe ve renklerle nakışlı bi. gömlek bulunmaktaydı. Nihâyet yanlarında durdu ve şöyle dedi:

Nedir bu haliniz? Dediler ki, Ömer dininden çıkmış. Dediki:

Bırakın! Adam kendine bir yol seçmiş size ne? Beni Adıyy b. Kâb'in bu adamlarını size teslim edeceklerini, onu yardımsız bırakacaklarını mı zan ediyorsunuz? Adamı bırakın gitsin. Allah'a and olsun, sanki onlar bir elbise idi de onun üzerinden soyuldular. Ben: Medine'ye hicret ettikten sonra babama dedim ki:

Ey babacığım, Mekke'de müslüman olduğun zaman kavmin seninle savaşırken onları senden men eden adam kim idi? Dedi ki:

Ey oğulcuğum, o Âs b. Vâil es-Sehmi' idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana bazı ehl-i ilim haber verdi ki: Abdullah şöyle dedi:

Ey babacığım, Mekke'de müslüman olduğun zaman kavmini, seninle dövüşürken senden men eden o adam kim idi? Allah ona hayır mükâfat versin. Dedi ki:

Ey oğulcuğum, O el-Âss b. Vâil idi. Allah onu hayır ile mükâfatlandırmasın.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdurrahman b. e.-Hâris, Ömer'in akrabasına veya âilesi birisinden haber verdiki o şöyle demiş:

Ömer dedi ki: Müslüman olduğum gece hatırlamaya çalıştım ki Mekke halkının hangisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlık yönünden en şiddetlidir gideyim de ona haber vereyim ki

ben müslüman oldum. Dedim ki en şedid : Ebû Cehl'dir. Ömer Han-teme bint-i Hişâm b. el-Muğîre'den doğma idi. Dediki :

Sabahladığımda geldim onun kapısını çaldım. Karşıma Ebû Cehl çıktı ve dedi :

Merhaba ey kızkardeşimin oğlu merhaba ehlen hoş geldin, sana ne oldu? Ben dedim :

— Geldim, sana haber vereyim ki ben Allah'a ve onun Resûlü Muhammed'e iman ettim ve onun getirdiği şeyleri tastik ettim.

Bunun üzerine kapıyı yüzüme çarptı ve şöyle dedi : Allah seni de girdiğin dini de kahretsin.

SAHİFE'NİN HABERİ

Kâfirlerin Resûlullah'a karşı birbiriyle andlaşmaları

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyş Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının emniyet ve sükûnete kavuştukları bir memlekete indiklerini ve Necâşî'nin de kendisine sığınan kimseleri koruduğunu ve Ömer'in de müslüman olduğunu ve onun ve Hamza b. Abdulmuttalib'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve onun ashâbiyle birlikte olduğunu ve İslâmın, kabilelere yayılmaya başladığını görünce, toplandılar ve aralarında müşâvere ettiler ki bir yazı yazsınlar, onda Beni Hâşim ve Beni Muttalib'e karşı onlara kız vermemek ve onlardan kız almamak üzere ve onlara bir şey satmamak ve onlardan bir şey satın almamak üzerine birbiriyle andlaştilar. İşte bunun için toplandıklarında o andlaşmayı bir sahifeye yazdılar. Sonra and içerek imzalandılar. Sonra sahifeyi, mânevi bir müeyyide olarak Kâbe'nin içine astılar. Sahifenin kâtibi Mansûr b. İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr b. Kusayy idi — İbn-i Hişâm dedi : Denilir ki o Nadr b. el-Hâris idi — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona bedduâ etti. Onun bazı parmakları felc geçirdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyş bunu yaptığı zaman Beni Hâşim ve Beni Muttalib Ebû Tâlib b. Abdulmuttalib'e yöneldiler ve onunla birlikte onun şî'bine

girdiler. Yanında toplandılar. Beni Hâşim'den Ebû Leheb Abduluzza b. Abdulmuttalib Kureyş kabilesine katılmak üzere çıktı ve onlara yardım etti, arka oldu.

Ebû Leheb'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tahakküm etmesi ve Allah'ın onun hakkında indirdiği âyet

İbn-i İshâk dedi ki : Bana Hüseyin b. Abdullah haber verdi ki :

Ebû Leheb, kavminden ayrılıp onlara karşı Kureyş'e yardımcı olduğu zaman Hind bint-i Utbe b. Rebia'ya rastladı. Ve dedi ki :

Ey bint-i Utbe, Lât ve Uzzâ'ya yardım ettin mi ve onlardan ayrılan ve onlara karşı gelenlerden ayrıldın mı? Hind dedi ki :

Evet, ey Ebû Utbe, Allah sana hayır mükâfat versin.

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana haber verildi ki : Ebû Leheb şöyle dermiş :

Muhammed bana birtakım görmediğim şeyleri va'd ediyor. İddiâ ediyor ki onlar ölümden sonra olacaktır. Ölümden sonra bana ne hayır gelebilir. Sonra da ellerine üflüyor şöyle diyor: Size yuh olsun. Muhammed'in dediği şeylerden hiçbir şeyi sizde görmüyorum! Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında :

« تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ »

«Ebû Leheb'in elleri kurusun..» meâlindeki âyeti kerimeyi indirdi. (397)

(397) Süheylî dedi ki : İbn-i İshâk'ın bu anlattığı, Allah Subhânehu'nun «yedeyhi» âyetinin sebep-i nüzülüne benzer. Allah diyor : «Ebû Leheb'in elleri helâk olsun.» «Tebbe = helâk olsun sözünün tefsiri Mucâhid. Said b. Cübeyr'in İbn-i Abbâs'dan rivâyeti olan sahih hadiste vardır. İbn-i Abbas dedi ki : Allah Teâlâ ; «En yakın aşiretini uyar» âyetini indirdiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safâ'ya geldi. üzerine çıktı ve «Sabahleyin geliniz» diye bağırdı. Onun yanına toplandıkları zaman dedi ki :

— Nasıl bilirsiniz şâyet ben size işte şu dağın dibinden atlılar çıkar diye haber versem beni tastik ediciler misiniz? Dediler ki : Senin yalanını bilmiyoruz. Dedi ki : «Ben sizin için şiddetli bir azâbın geleceğini haber veriyorum.» Bunun üzerine Ebû Leheb dedi ki :

Tebbe = helâk olası! Bunun için mi bizi topladın? Bunun üzerine Allah Teâlâ «Ebu Leheb'in elleri helâk olsun» âyetini indirdi ve elleri helâk oldu.

Ibn-i Hişâm dedi ki : Tebbet, hasiret = ziyân etti, demektir. Tebâb husrândır. Habîb b. Hudre el-Hâricî — ki bu Beni Hilâl b. Âmir b. Sa'saa'dan birisidir — şöyle dedi :

«Ey Tayyib biz bir topluluk içindeyiz ki onların kat ettikleri yol helâk-tadır helâka götürür.»

Bu beyt onun bir kasidesinde geçmektedir.

EBÜ TÂLİB'İN KUREYŞ HAKKINDA RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHI VE SELLEM)'E KARŞI BİRBİRİNİ DESTEKLEDİKLERİ ZAMAN ŞÖYLEDİĞİ ŞİİRİ

Ibn-i İshâk dedi ki :

Kureyş bu boykot için toplandı ve işlediklerini bitirdikten sonra Ebü Tâlib şöyle dedi :

أَلَا أَيْلَافًا عَنَى عَلَى ذَاتِ بَيْنِنَا	لَوْيَا وَخُصَامِينَ لَوْيَى بَنِي كَعْبٍ
أَلَمْ تَنْظُرُوا أَنَا وَجَدْنَا مُحَمَّدًا	بَيْنًا كَوْمَى خُطِّ فِي أَوَّلِ الْكُتُبِ
وَأَنَّ عَلَيْهِ فِي الْعِبَادِ حَبَّةٌ	وَلَا خَيْرَ مِمَّنْ حَصَّهَ اللَّهُ بِالْحَبِ
وَأَنَّ الَّذِي أَلْصَقَهُ مِنْ كِتَابِكُمْ	لَكُمْ كَأَنَّ نَحْمًا كَرَّاعِيَةَ السَّقْبِ
أَفَيْقُوا أَفَيْقُوا قَبْلَ أَنْ يُخْفَرَ الثَّرَى	وَيُصْبَحَ مَنْ لَمْ يَبْجُنْ ذَنْبًا كَذَى الذَّنْبِ
وَلَا تَنْتَمُوا أَمْرَ الْوُشَاةِ وَتَنْقَطُوا	أَوَاصِرْنَا بَعْدَ الْوُدُوعِ وَالْقُرْبِ
وَنَسْتَجْلِبُوا حَرْبًا عَوَانًا وَرَبْمَا	أَمْرَ عَلَى مَنْ ذَاقَهُ جَلْبُ الْحَرْبِ
فَلَنَّا وَرَبَّ الْبَيْتِ نُسَلِّمُ أَحَدًا	لِعِرَاءٍ مِنْ عَضِّ الزَّمَانِ وَلَا كَرْبِ
وَلَنَا تَبِنٌ مِتْنَا وَمِنْكُمْ سَوَالِفُ	وَأَيْدٍ أَثَرَتْ بِالْقَسَائِئِ الشُّهْبِ

Mucâhid ve Ameş işte böyle okudular. Bu kıraat — vallâhu âlem — İbn-i Mesûd'dan alınan bir kıraattır.

Çünkü İbn-i Mesûd'un kıraatında birçok lafızlar vardır ki tefsir bilgisine yardım ederler.

بِمُخْتَرِكَ ضَيْقِي تَرَى كَيْتَرَ اقْتَنَا
 وَمَعْتَمَةَ الْأَبْطَالِ مَعْرَكَةَ الْحَرْبِ
 وَأَوْصَى بِنَيْهِ بِالْعَطَانِ وَالضَّرْبِ
 وَلَا تَسْتَكْبِي مَا قَدْ يَنْوُبُ مِنَ التَّكْبِ
 وَإِذَا طَارَ أَرْوَاحُ السَّكَاةِ مِنَ الرُّعْبِ
 فَاقَامُوا عَلَى ذَلِكَ سَنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، حَتَّى جَاهِدُوا لَا يَبْقَى إِلَيْهِمْ شَيْءٌ إِلَّا سِرًّا

«Ey iki elçim, benden aramızda Luayya haber götürün.

Luayy'dan Beni Kâbi ayırın.

Bilmiyor musunuz ki, biz Muhammed'i bir nebi olarak bulduk, tıpkı Mûsâ gibi ilk kitaplarda yazılmış olarak...

Ve kullarda onu muhabbet vardır.

Allah'ın kendisini muhabbetle has kıldığı kimseden daha hayırlı kim vardır!

Ve yapıştırdığımız yazınızı sizin için uğursuz bir şakavettir.

Tıpkı deve yavrusunun sesleri gibi (Salih (A.S.) devesinin yavrusu gibi) Toprak kazılmadan ayılınız ve günah işlemeyen, günah işleyen gibi olmadan önce ayılınız.

Koğucu kişilerin emrine uymayınız, uyupta dostluk ve yakınlıktan sonra karabet ve dostluk sebeplerini kesmeyiniz.

Çok kanlı bir savaşı dâvet etmeyiniz.

Olabilir ki savaşın celb edilip dâvet edilmesi onu tadan kimselere acı gelir.

Beytin Rabbine yemin olsun ki, zaman şiddetinden hüznün ve meşak-katinden dolayı hiçbir kimseye boyun eğip Muhammed'i teslim etmeyiz.

Bizden ve sizden parıldayan yanan Kasâsi kılıçları ile kesilen boyunlar ve eller kolların ayrılmasından dolayı da hiçbir kimseye boyun eymeyiz.

Daraltma savaşında süngülerin kırılmış parçalarını orada görürsün ve orada kara başlı kuşları görürsün ki, içen bir cemaat gibi oradan ayrılmazlar.

Sanki atlıların meydanları onun bölgesindedir ve şecaatlı bahadırların harp çılgınlıkları savaş gürültüsüdür.

Babamız Hâşim iliklerini iliklemedi mi?

Oğullarına, süngü ile dürtmek ve kılıç ile vurmaya tavsiye etmemiş miydi?

Biz harbden usansız kimseler değiliz, tâki siz bizden usanmıcaya kadar. Başımıza gelebilecek musibetlerden de şikâyet etmiyoruz.

Fakat biz hâfıza ve akıl erbabıyız. seçi silâhlı kimselerin korkudan ruhları uçtuğu zaman.»

Böylece bu andlaşma üzerine Beni Abd-i Menâf iki veya üç sene sıkıntı ve eziklik içinde kaldılar. Ve Kureyş'li akrabaları ancak gizli-den gizliye bâzı şeyleri onlara ulaştırabilirdi.

EBÜ CEHL'İN HAKİM B. HİZÂM'A TAARRUZU VE EBÜL BAHTERİ'NİN ARAYA GİRMESİ

Zikr ettiklerine göre — Ebü Cehl b. Hişâm Hakim b. Hizâm b. Huveylid b. Esed'e rastladı, onunla beraber halası Hatice bint-i Huveylid'e götürmek üzere buğday taşıyan bir çocuk vardı. Hatice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de idi. Ve onunla beraber Şi'bde bulunuyordu. Ebü Cehl, Huveylid b. Esed'e şöyle dedi :

— Beni Hâşim'e mi yiyecek götürüyorsun? Vallâhi seni ve yiyeceğini Mekke'de ifşâ edinceye kadar burada bekleyeceksin. Bunun üzerine Ebu'l Bahteri b. Hâşim b. el-Hâris b. Esed geldi ve :

— Ondan sana ne? dedi. Bunun üzerine o dedi ki :

— Beni Hâşim'e yiyecek taşıyor. Ebu'l-Bahteri halasının onun yanında yiyeceği varmış. Getirmek istemiş. Halasının kendi yiyeceğini getirmesinden onu men mi ediyorsun? Bırak adamın yolunu serbest gitsin, dedi. Fakat Ebü Cehl direndi. Bunun üzerine birbirine girdiler. Ebu'l-Bahteri bir deve kemiğini aldı ona vurdu ve başını yardı, onu ayağının altına aldı ve sertçe onu çığnedi. Hamza b. Abdulmuttalib de onun yakınında bunu görüyordu. Onlar bu kavganın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ashâbına duyurulmasını istemiyorlardı. Çünkü bu durum sahâbeleri sevindirecekti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gece gündüz, gizli âşikâr kavmini İslâma dâvet ediyordu. Allah'ın emirlerini âşikâr bildiriyor. Bu tebliğinde hiçbir kimseden sakınmıyordu.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÛ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KAVMİNDEN GÖRDÜĞÜ EZİYETLER

Allah Teâlâ'nın Ebû Leheb hakkında inzâl buyurduğu sûre

Allah Peygamberini onlardan koruduğu, amcası Beni Hâşim ve Beni Muttalib'in kendisine siper olduğu ve onu vakalamalarına dâir olan istekleri önüne girdikleri zaman Kureyş ona dil uzatmaya ve onunla istihzâ ve mücadele etmeğe başladılar. Kur'ândan da onların yaptıkları kötü muameleler hakkında âyetler nâzil oluyordu. Onların azgınları hakkında beyanatta bulunuyordu. Onlardan bize isimleri zikr edilenler vardır. Onlardan Allah'ın zikrettiği kâfirlerin bütünü içinde kendisi hakkında Kur'an'ın nâzil olduğu kimseler de vardır. Kureyş'ten kendisi hakkında Kur'an'ın nâzil olduğu kimselerden bize ismi zikr olunan Resûlullah'm amcası Ebû Leheb b. Abdulmuttalib ve onun karısı Ümm-ü Cemil bint-i Harb b. Ümeyye, -Hammâletel Hatab- vardır. Allah Teâlâ'nın onun ismini -Hammâletel Hatab- koymasının sebebi şudur : O kadın — Bana gelen habere göre — diken taşıyor ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geçerken yolu üzerine atıyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisi hakkında şu sûreyi indirdi :

« تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ سَيَصْلَىٰ

نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ وَأُمْرَأَةٌ حَمَّالَةٌ حَمَّالَةٌ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ »

-Ebû Leheb'in iki eli kurusun (Kendisi de) kurudu (helâk oldu ya).

Ona ne malı ne kazandığı fâide vermedi.

Alevli bir ateşe girecek o.

Karısı da. (Hem) odun hammâli olarak.

(Karısının) boynunda bükülmüş bir ip de olduğu halde.-

İbn-i Hîşâm dedi ki : el-cid, unuk yani boyundur. A'sâ Beni Kays b. Salebe şöyle dedi :

يَوْمَ نَبْدِي لَنَا قَتِيلَةً عَنِ جِيدِ أُسْبَلٍ تَرِيَهُ الْأَطْوَانُ

«Gerdanıkların kendisini zinetlendirdiği uzun boynundan katıl olunan küçük bir kadın bize görüldüğü gün.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Cid'in cemi ecyâd'dır. Mesed: Ketenin dövüldüğü gibi dövülen ve kendisinden ipler bükülen bir ağaçtır. Nabige ez-Zübyâni — ki onun ismi Ziyâd b. Amr b. Muâviye'dir — dedi ki :

مَقْدُوفَةٌ بِدَخِيسِ النَّحِصِ بَازِلَهَا لَهُ مَرِيفَ صَرِيفِ الْقَعْوِ بِالسِّدِّ

«Dişi etli çok et ile atılmış kendisi için ipin büküldüğü makaranın mihrinin takıldığı yuvanın sesi gibi bir sese sahib olan...»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Mesed'in tekili: Mesde'dir.

Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ümm-ü Cemil'in hilelerinden koruması

Ibn-i İshâk dedi: Bana zikir olundu ki:

Ümm-ü Cemil: «Hammâlete'l-Hatab» kendisi ve kocası hakkında Kur'an'dan nâzil olan süreyi işittiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. O mescide Kâbe'nin yanında oturmakta, beraberinde de Ebü Bekr es-Siddik bulunmakta idi. Ve kendisinin elinde avuç içini doldurur bir taş vardı. Onları bulduğu zaman Allah onun gözünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den tuttu. O yalnız Ebü Bekr'i gördü ve dedi ki:

— Ey Ebü Bekr arkadaşın nerede? Bana gelen habere göre o beni hicv etmiş. Vallâhi şâyet onu bilsam elbette işte bu taş ile onun ağzına vururum. O, şunu bilsin ki vallâhi ben şâir bir kadıyım. Sonra şöyle dedi:

مُذِمَّةً عَصَبْنَا وَأَمْرَةً أَيْنَا
• وَدِينَهُ قَلْبَانَا •

«Mezmûma isyân ettik ve onun emrini red ettik ve onun dinine buğz ettik.»

Sonra ayrıılıp gitti. Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki :

— Yâ Resûlallah, acaba sen onu görmedin mi o seni gördü. O da buyurdu ki :

— O beni görmedi. Allah onun gözünü benden tuttu.

İbn-i Hişâm dedi ki : «Onun dinine buğz ettik» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur.

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyş Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i müzemmem yani mezmûm diye isimlendirdikten sonra ona sövüyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle diyordu :

— Hayret etmiyor musunuz, Allah benden Kureyş'in eziyetini nasıl def ediyor. Onlar Müzemmem'e sövüp hicv ederler. Halbuki ben Muhammedim.

Ümeyye b. Halef'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vermiş olduğu eziyet

Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüğü zaman ona dil uzatır, kaş göz işaretiyle onu ayıplar idi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkın-da şu sûreyi indirdi :

« وَبُرِّ لِكُلِّ هَمَزٍ لَمَزٍ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ كَلَّا
لَيُنْبَذَنَّ فِي الْمَطَّعَةِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْمَطَّعَةُ نَارُ اللَّهِ الْمَوْجِدَةُ الَّتِي تَطَّلَعُ عَلَى
الْأَفْنَدَةِ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُوَاصِدَةٌ فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ » .

«Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı (el, kaş ve göz işaretleriyle) eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen her kişinin vay hâline.

Ki o, malı yığıp onu tekrar tekrar sayandır.

Malî hakikaten kendisine (dünyada) ebedî hayat verdiğini sanır o. Hayır. O, andolsun (hor ve hakir) Hutame'ye atılacak.

O Hutame'nin neydiğini sana bildiren ne?

(O), Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir.

Ki tirmanıp yüreklerin ta üstüne çıkacak (ve kaplayacak)dır o. Bu (ateşin kapıları da) onların üzerine kapatılmıştır.

(Kendileri) uzatılmış sütun(larda bağlı olarak.)-

İbn-i Hişâm dedi ki : Hümeze. Bir adama elâniyeten söven ve gözlerini onun üzerine kırpan ve ona işaret eden kimsedir. Hassân b. Sâbit şöyle dedi :

هَمَزُكَ فَاحْتَصَمْتُ لِلذَّلِّ نَحْسَ . تَأْتِجُ كَالشَّوْاطِ

«Seni ben kuş göz işaretlerimle uyıpladım başkalarına işaret ettim ve ateşin alevi gibi yunan bir kafiye ile nefsin zilletine boyun eğdim.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Hemze'nin cemi hemezâtır. Lemz ise insanları gizli olarak ayıplayan ve onlara eziyet veren kimsedir. Rüübe b. el-Haccâc şöyle dedi :

فِي غَالٍ عَضْرَى بَاطِلِي وَ لَمَزِي

«Benim bâtılm ve lezmim ikindinin gölgesindedir.»

Bu beyt onun bir ercüzesindedir. Lemz'in cemi lümeze'dir.

Âs'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiği eziyet ve onun hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki :

Âs b. Vâil es-Sehmi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbisi Habbab b. el-Eret, Mekke'de demirci ustası olup kılıçlar yapar idi. Âs b. Vâile onun için imâl etmiş olduğu birtakım kılıçları satmıştı. Habbab onun yanına parasını almak için gitmişti. Ona dedi ki :

— Ey Habbâb, senin dini üzere olduğun arkadaşın Muhammed iddiâ etmiyor mu ki cennette cennet ehlinin arzu ettiği altın veya gümüş veya elbiseler veya hizmetçiler vardır. Habbâb dedi ki :

— Evet. Dedi ki :

— O hâlde kıyâmet gününe kadar ey Habbâb mühlet ver ki o âleme döndüğümde senin hakkını ödeyeyim. Ey Habbâb Allah'a and

olsunki sen ve senin arkadaşın Allah katında benden daha tercihe şayan kimseler değilsiniz. Ve bu hususta daha büyük pay sâhibi de değilsiniz. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu :

« أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَا أَتَيْنَ مَالًا وَوَلَدًا أَطَّلَعَ النَّيْبَ »

-(Şu- âyetlerimizi (inkâr ile) kâfir olan ve bana elbette mal ve evlâd verilecektir, diyen adamı gördün mü? O gayba mı vâkıftır.- Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar.

« وَرَأَيْتُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا »

-Onun söyler olduğu şeyler bize kalacak ve o, bize tek başına gelecektir.-

Ebü Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet etmesi ve onun hakkında nâzil olan âyet

Bana gelen habere göre, Ebü Cehl b Hişâm, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaştı ve ona şöyle dedi :

— Vallâhi ey Muhammed, ya bizim ilâhlarımıza sövmeyi kesinlikle terkadersin veyâ senin ibâdet ettiğin ilâhına söveriz. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyetini inzâl buyurdu :

« وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ »

-Allah'dan başkasını (Tanrı edinerek) çağıranlara sövmeyin. Sonra onlar da haddi aşarak nâdânlıkla Allah'a söverler.-

Bana zikr olundu ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ilâhlarına sövmeyi yasakladı ve onları Allah'a havale etti.

Nadr'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet etmesi ve onun hakkında nâzil olan âyet

Nadr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abd-i Menâf b. Abdudâr b. Kusayy, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir meclis-

te oturduğu ve Allah Teâlâ'ya davet ettiği ve Kur'ân okuduğu ve Kureyş'i geçmiş ümmetlerin başına gelen şeylerden sakındırdığı bir zaman sohbetinden kalkınca Nadr onun yerine geçer, onlara Rüstem-i Sendid'den, İsfendiyâr'dan ve Fars meliklerinden haber vermeğe başlayıp sonra şöyle diyordu :

— Vallâhi Muhammed benden daha iyi haber verici değildir. Onun haberi ancak evvelkilerin masallarıdır ki benim gibi o da onları yazdırmıştır. Bunun üzerine onun hakkında Allah şu âyetini inzâl buyurdu :

« وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أَلَمْ نَكْتَبِهَا فَعِمَىٰ تَمَلَّىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَوْرًا رَحِيمًا »

-(Şöyle) dediler: (Bu âyetler) onun başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan evvelkilere âid masallardır.-

(Onlara) de ki: Onu göklerde ve yerdeki gaybı bilen (Allah) indirdi. Şüphesiz ki O, (bilhassa mü'minleri) çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.- Onun hakkında şu âyet de nâzil oldu :

« إِذَا بُتِلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالِ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ »

-Bizim âyetlerimiz ona okunduğu zaman «o öncekilerin masallarıdır» dedi.- Ve onun hakkında şu âyet de nâzil oldu :

« وَيَلِ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُنثَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُتَكَبِّرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَسَّرَهُ بَعْدَآبِ أَلْمِ »

-Yalana, günâha dadanan (kimsen)in vay hâline. Ki kendisine karşı Allah'ın âyetleri okunurken işitir de sonra büyüklük taslayıcı olarak hiçbiri işitmemiş gibi (küfründe) isrâr eder. İşte onu çok elem verici bir azab ile müjdele.-

İbn-i Hişâm dedi ki :

El-effâk; Kezzâb, demektir. Allah Teâlâ'nın Kitâbında :

« أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِنْكِمِمْ لَيَقُولُونَ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ »

-Haberin olsun ki, onlar hakikaten yalan söyleyerek her halde, Allah doğurdu derler. Onlar elbette yalancıdırılar.-

Rûûbe b. el-Accâc şöyle dedi :

مَا لِأَمْرِي أَنْ أَكْفَرَ قَوْلًا أَفْكَأ

«Yalan söyleyen bir kişi için ne vardır?»

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana haber geldiğine göre bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Velid b. el-Muğire ile birlikte mescide oturdu, Nadr b. el-Hâris de geldi ve onlarla birlikte mecliste oturdu. Mecliste de Kureys adamlarından birden çok kimseler vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuştu. Nadr b. el-Hâris ona karşı geldi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona cevap verdi ve onu susturdu. Sonra ona ve onlara şu âyeti okudu :

« إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ لَوْ كَانَ هُوَ آلاءَ

آلِهَةٍ مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ لَمْ يَمْ فِيهَا زَقِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ »

-Siz de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da hiç şüphesiz ki cehennem odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz.

Eğer onlar (taptığınız o yalancı Tanrılar) mabûtlar olsalardı oraya girmeyeceklerdi. (Tapanların da, tapılanların da) hepsi orada ebedi kalıcıdırılar.

Orada (hakları) inim inim inlemektir, onların (tapılanların). Bunlar orada (sağır olup bir şey) duymayacaklardır.-

İbn-i Hişâm dedi ki : Hasabü cehennem : Kendisiyle yakılıp tuşturulan her şeydir. Ebû Züeyb e'l-Hüzeli — ki onun ismi Huveylid b. Hâlid'dir — şöyle dedi :

فَاطِقٌ وَلَا تُوقَدُ وَلَا تَكُ مُخَصَّصًا لِنَارٍ () الْعِدَاءُ أَنْ تَطِيرَ شَكَاثِهَا

«Söndür yakma ve mütecâvizin ateşi için yak.t olma ki onun şiddeti uçsun.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir.
Diğer bir şâir :

حَصَاتُ لَه نَارِي فَأَبْصَرَ () ضَوْءَهَا وَمَا كَانَ لَوْلَا حَصَاةُ النَّارِ يَهْتَدِي

«Onun için ateşimi alevlendirdim
Ateş ziyâsını gösterdi.
Şâyet ateşin alevi olmasaydı yolunu bulmuş olmazdı.»

İbn-i Zibârâ'nın sözü ve onun hakkında Allah'ın indirdiği âyet

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı. Abdullah b. ez-Ziba'râ es-Sehmi geldi ve oturdu. Velid b. el-Mugîre, Abdullah b. Ez-Ziba'râ'ya dedi ki : Vallâhi Nadr b. el-Hâris, Abdulmuttalib'in oğlu için bir şey yapamadı. Muhammed iddiâ ediyor ki biz ve bizim ibâdet ettiğimiz şu ilâhlarımız, cehennemın yakacağıdırlar. Bunun üzerine Abdullah b. Ziba'râ :

Vallâhi şâyet onu bulursam, onunla mücâdele edeceğimi Muhammed'e sorunuz ki : Allah'ın gayrı kendisine ibâdet olunanların hepsi mi kendisine ibâdet edenlerle birlikte cehennemdedir? Halbuki biz meleklerle ibâdet ediyoruz, yahûdiler Uzeyr'e ibâdet ediyorlar, Nasârâ ise İsâ b. Meryem (Aleyhisselâm)'a ibâdet ediyorlar, dedi. Velid ve onunla birlikte mecliste bulunan kimseler Abdullah b. ez-Ziba'râ'nın sözünü beğendiler. Şuna kanat getirdiler ki o delil getirir ve mücâdele edebilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İbn-i Ziba'râ'nın sözü zikr olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

— Şüphesiz Allah'ın gayrı olarak kendisine ibâdet edilmesini seven her kimse, kendisine ibâdet edenle beraberdir. Onlar ancak şeytanlara ibâdet ediyorlar. Ve şeytanların kendisine ibâdet edilmesini emrettiği kimselere ibâdet ediyorlar. Bunun üzerine bu hususta Allah Teâlâ şu âyetini inzal buyurdu :

« إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنَّا مُتَعَدُونَ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيبًا وَهُمْ فِي مَا أَشْتَبَتْ أَنفُسُهُمْ ذَلِيلُونَ »

-Şüphe yok ki kendileri için bizden en güzel (bir saâdet) sabkat etmiş (takdir edilmiş) olanlar, işte bunlar oradan (cehennemden) uzaklaştırılmışlardır.

Bunlar gönüllerinin dilediği (nimetler) içinde ebedî (yaşar)lar-ken onun (cehennem) gizli sesini bile duymazlar.- Yani İsâ b. Mer-yem ve Uzeyr ve Allah'ın taâti üzerine yürüyen ahbâr (yahüdi din âlimleri) ve ruhbân (Hıristiyan din âlimleri) cennetliklerdir, onları Rabb edinen sapıkların yaptıklarından mes'ul değiller. Onların biz meleklere ibâdet ediyoruz. Melekler Allah'ın kızlarıdır! sözleri hakkında şu âyet nâzil oldu :

« وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ . لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يُتَمَلَّونَ »

-O çok esirgeyici (Allah) evlâd edindi, dediler. Onun şânu bundan yücedir, münezzehdir. Hayır (evlâd dedikleri) onlar, ikrâma mazhar edilmiş kullardır (meleklerdir).

Bunlar söz(leriy)le aslâ Onun önüne geçmezler. (Bilâkis) bunlar Onun emriyle hareket ederler.- Şu âyete kadar..

« وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكُمْ تَجْرِيهِمْ جَهَنَّمُ كَذَٰلِكَ تَجْرِي الطَّالِمِينَ »

-Bunlardan kim Tanrı O değil, benim derse, onu cehennemle cezalandırırız. Biz o zâlimleri de böyle cezalandıracağız.-

İsâ b. Meryem'in Allah'tan ayrı olarak ibâdet edilmesi Velid'in ve onun yanında hazır bulunanların Ziba'ra'nın hüccetini ve mücadelesini beğenmeleri hakkında ise şu âyet indirildi :

« وَكَأَ ضَرْبِ ابْنِ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُونَ »

-Meryem oğlu bir misâl olarak (öne) atılınca hemen senin kavmin bundan (şumarıp haykıra haykıra) güllüyorlar.- Yâni bununla senin getirdiklerinden yüz çeviriyorlar.

Sonra İsâ b. Meryem'i zikr etti ve şöyle buyurdu :

« إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَخَلَقْنَاهُ مِثْلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ السَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ »

-O, bizim kendisine nimet verdiğimiz, İsrâil oğullarına (ibret verici) bir misâl yaptığımız bir kuldan başkası değildi. Eğer biz dileseydik size bedel elbet yer (yüzün)de, ardınızda kalacak, melekler yaratırdık.

Şüphesiz ki O (İsâ) saat'in (kıyâmetin) âlâmetidir. Artık buna karşı sakın şüpheye düşmeyin. (Onlara de ki) Bana tâbi olun. (Sizi dâvet ettiğim) bu (yol) doğru bir yoldur-. Yâni ölülerin diriltilmesi ve hastalıkların iyileştirilmesi gibi onun ellerine koyduğum deliller, kıyâmetin olacağına delil olmaya kâfidir. Şöyle diyor :

« فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ »

-Artık buna karşı sakın şüpheye düşmeyin (Onlara de ki) Bana tâbi olun. (sizi dâvet ettiğim) bu (yol) doğru bir yoldur.-

El-Ahnes b. Şerik ve onun hakkında indirilen âyet

El-Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafi, Beni Zühre'nin halifidir. Kavmin eşrafından ve kendisine kulak verilen dinlenen kim-selerindendi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verip ona karşı geliyordu. Allah Teâlâ da onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu :

« وَلَا تَطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مِّبِينٍ هَمَّازٍ مَشَاهِدٍ بِنَسِيمٍ »

«(Doğruya da, eğriye de) alabildiğine yemin eden, izzeti nefsi bulunmayan, (ötekini berikini) dâima ayıplayan, (gammazlıkla) lâf getirip götürmiye koşan, (böyle olan) her kişiyi tanıma (onlara boyun eğme).» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar «Zenimin». Zenimin (nesebinde ayıplı) dedi. Ancak Allah hiçbir kimseyi nesebiyle ayıplamaz. Fakat bununla onun sıfatını niteliğini tahkik etti ki bilinsin. Zenim demek : Kavim içinde sayılan onlardan olduğu addedilen halbuki o nesebi töhmetli olan kimsedir. Hatim et-Temimi Câhiliyyede şöyle dedi :

زَيْمٌ تَدَاعَاهُ الرِّجَالُ زِيَادَةً كَمَا زِيدَ فِي عَرَضِ الْأَدِيمِ الْأَكَارِغُ

«O bir ziyâdedir ki onu adamlar bir ziyâde olarak dâvet etmişlerdir. Nitekim eteklerin vücuttan bir ziyâde olduğu gibi.»

Velid b. el-Muğire ve onun hakkında Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği âyet

Velid b. Muğire dedi ki :

— Ben bırakılıp da Muhammed'in üzerine mi âyetler indirilir. Halbuki ben Kureyş'in büyüğüyüm ve onların efendisiyim. Ebû Mesûd Amr b. Umeyr Sakafi, Sakif'in efendisi olduğu halde bırakılıp da Muhammed'e mi vahiy gelecek. Biz iki köyün büyükleriyiz. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında bana gelen habere göre şu âyetini indirdi :

« وَفَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقُرَيْشِينَ عَظِيمٍ »

•Dediler ki neden bu Kur'an iki köyden büyük bir adama indirilmedi. Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar :

•Cem ettikleri şeylerden...•

« مِمَّا يَجْمَعُونَ »

Ubeyy b. Halef, Ukbe b. Ebi Muayt hakkında inzâl edilen âyetler

Übeyy b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh, Ukbe b. Ebi Muayt, ki bunlar birbirinin samimi dostu idiler ve aralarındaki durum da iyi idi. Ukbe Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturmuş ve ondan bir şeyler dinlemişti. Bu haber Ubeyy'e ulaştırıldı. Ukbe de geldi ve dedi ki :

— Senin Muhammed'le oturduğun ve ondan bir şeyler dinlediğin haberi bana gelmedimi? Yüzüm sana harâm olsun, seninle konuşursam. Ve galiz bir yemin ettirdi ki eğer sen onunla oturursan veya ondan bir şey dinlersen veya kendisine gelip yüzüne tükürmezsen... Allah düşmanı Ukbe b. Ebû Muayt işte bunu yaptı. Allah ona lânet etsin. Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisi hakkında şu âyetini indirdi :

« وَيَوْمَ بَعْضُ الظَّالِمِ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي أَخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا »

« لِلْإِنْسَانِ حَذُولًا »

•O gün (her) zâlim (nedâmetle) iki elini ısırp ne olurdu, ben o peygamberin maliyyetinde (Allah'a) bir yol edinseydim, diyecektir. Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar :

« وَصَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ » .

-Şeytan insanı (başına bir belâ gelince) yapayalnız ve yardımsız bırakandır.-

Übeyy b. Halef Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına, çürümüş kırılmış öğünmüş ufalmış bir kemik aldı götürdü ve dedi ki :

— Ey Muhammed, sen iddiâ ediyorsun ki : Allah bunu çürüyüp yok olduktan sonra diriltecek! Sonra onu elinde dağıttı ve rüzgâr da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru onu üfledi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki :

-Evet ben bunu diyorum, Alah onu ve seni ikinizde işte böyle olduktan sonra yeniden diriltecek sonra Allah seni cehenneme sokacaktır.- Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini indirdi :

-O, kendi yaratılışını unutarak bize bir misâl getirdi : Bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş, dedi.

(Habibim) de ki : Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkiyle bilendir.

O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın (ateşi) ondan (çıkıp) alıyorsunuz.

-Kul Yâ Eyyühal-Kâfirun- Sûresinin nüzûl sebebi

Bana gelen habere göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kâbe'yi tavâf ederken, El-Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdul-uzza, Velid b. el-Muğire, Ümeyye b. Halef ve Âs b. Vâil es-Sehmi onun karşısına çıktılar. Onlar kavimlerinin içinde dişli kimselerdi. Deciler ki :

— Ey Muhammed, gel biz senin ibâdet ettiğine ibâdet edelim, sen de bizim ibâdet ettiğimize ibâdet et. Böylece biz ve sen idârede ortaklaşalım. Eğer senin ibâdet ettiğin bizim ibâdet ettiğimizden hayırlı ise biz ondan nasibimizi almış oluruz. Eğer bizim ibâdet ettiğimiz senin ibâdet ettiğinden hayırlı ise sen ondan nasibini almış olursun. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu sûrcsini inzâl buyurdu :

« قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَبِي دِينِ »

•(Habibim söyle) de : Ey kâfirler,

Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.

Benim (kendisine) 'ibâdet' (de devam) edeceğime de siz kulluk ediciler değilsiniz.

Ben (zâten) sizin taptıklarınıza (hiçbir zaman) tapmış değilim.

Siz de benim kulluk etmekte olduğuma (hiçbir vakit kulluk ediciler değilsiniz.)

Sizin dininiz size, benim dinim bana.- Yâni eğer sizin Allah'a ibâdet etmeniz benim sizin ibâdet ettiğinize ibâdet etmem için ise benim bunda size ihtiyacım yoktur. Sizin hepinizin dini size benim dinim bana.

Ebü Cehl ve hakkında Allah'm inzâl buyurduğu âyet

Onları korkutmak için Allah (Azze ve Celle) Zekkum ağacını ikrettiği zaman Ebü Cehl b. Hişâm şöyle dedi :

— Ey Kureyş topluluğu, biliyor musunuz, Zekkum ağacı nedir ki, onunla Muhammed sizi korkutuyor? Dediler ki; hayır bilmiyoruz. Dedi ki : Medîne'nin kaymaklı hurmasıdır. Vallâhi eğer o hurmadan imkân bulursak elbette onu tezakkum ederiz (yutarız). Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu :

« إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامٌ الْأَثِيمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبَطْنِ كَغَلِي الْحَمِيمِ »

•Şüphesiz o zakkum ağacı, günâha düşkün olanın yemeğidir. (O), sıcak suyun kaynadığı gibi karınlar içinde kaynayacak erimiş maden(ler) gibidir. (Zebanilere) Tutun onu da (denilir), sürükleyerek cehennem'in ta ortasına götürün.- Yâni onun dediği gibi değildir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Mühl, bakır, kurşun ve bunların benzeri kendisini erittiğin her şeydir. Bu bana Ebü Ubeyde'nin haber verdiği şeye göre böyledir.

İbn-i Mesûd mühlî nasıl tefsir ediyor

Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basri'den bize gelen habere göre o şöyle dedi :

Abdullah b. Mesûd, Ömer b. el-Hattâb'm Küfe'nin Beytü'l-Malî üzerine vâlisi idi. Ve o bir gün bir gümüşün eritilmesini emr etti. Gümüş eritildi birtakım renklere bürünmeğe başladı. Bunun üzerine dedi ki :

- Acaba kapıda bir kimse var mıdır? Dediler ki :
- Evet. Dedi ki :
- Onları da içeri alınız. Onlar da içeri alındılar ve dedi ki :
- Şüphesiz mühl'e benzediğini görmüş olduğunuz şeylerin en aşağı derecesi işte budur. Şâir şöyle dedi :

يَتَقَبَّهِ رَبِّي حَبِيمَ اللَّهْلِ يَجْرَعُهُ
بَشْوَى الرَّجْوَةِ نَهْوِي بَطْنِهِ صَهْرُ

«Rabbim ona kaynamış erimiş madenler gibisini içirir, o da onu yutar yüzler kebâb olur ve onun karısında erimektedir.»

Mülh : Cesedin irinli suyudur.

Ebü Bekr'e âid bir kelâm ile mühl'ün tefsirinde
istishâd (şâhid getirmek)

Bize haber geldi ki : Ebü Bekr es-Siddik (Radiyallahû anh) ölüm vakti geldiği zaman giyilmiş iki elbisenin yıkanıp da onların içine kefenlenmesini emr etti. Bunun üzerine Âişe ona şöyle dedi :

— Ey babacığım, Allah seni onlardan müstağni kılmıştır. O hâlde bir kefen satın alsan ya! Bunun üzerine o şöyle dedi : Kefen mühl'e dönüşünceye kadar ancak bir müddet kalır. Şâir şöyle dedi :

نَابَ بِالْمَاءِ مِنْهُ مَهْلًا كَرِبَهَا
ثُمَّ عَلَّ التُّونَ بَسَدَ التَّهَالِ

«Suya ondan kerih bir mühl karıştı.

Sonra birinci içmeden sonra, sırtlar birbiri ardsından içtiler.»

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Sonra Allah Teâlâ Ebü Cehl'in sözü hakkında şu âyetini indirdi :

« وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنَحْوَهُمْ فَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا »

•(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temâşayı ve Kur'ân'da lânet edilen ağacı biz (başka değil) ancak insanlara bir fitne (ve imtihan) yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka bir şey artırmıyor.•

İbn-i Ümm-ü Mektûm ve Abese Süresi'nin nâzil olması

Velid b. el-Mugire Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte durdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onunla konuşuyordu ve onun müslüman olmasını ummuştu, bir ara o bu durumda iken İbn-ü Ümmi Mektûm el-Âma onun yanına vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ve kendisine Kur'ân okumasını istemeğe başladı. Onun böyle yapması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine ağır geldi hattâ ondan kalbi daraldı. Çünkü, İbn-i Ümm-ü Mektûm'un bu durumu onu Velid ile uğraşmaktan onu İslâma çağırmaktan men ediyordu. İbn-i Ümm-ü Mektûm fazla ısrar edince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzü asık bir vaziyette ayrıldı ve onu bıraktı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini indirdi :

« عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى »

•Yüzünü ekşitip çevirdi.

Kendisine o ama geldi diye.• Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar..

« فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ »

•O, (Allah indinde) çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdedir.• Yani ancak seni beşir ve nezir olarak gönderdi, seni birisini bırakıp bir başkasına tahsis etmedi. Öyle ise O Kur'ân'ı isteyen kimse den esirgeme ve istemeyene de anlatmaya kalkışma...

İbn-i Hişâm dedi ki : İbn-i Ümm-ü Mektûm, Beni Âmir b. Luayy'dan birisidir. Onun ismi Abdullah'dır. Amr olduğu da söylenir.

I. CİLD'İN SONU

**II. CİLD'İN BAŞI,
-MÜSLÜMANLARIN HABEŞİSTAN'DAN DÖNMELERİ-
HAKKINDADIR.**

FIHRİSTLER ve İNDEKS

**KİTAPIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN
MÜCMEL FİHRİSTİ**

Yayınevi'nin takdimi	3
Mütercim'in kısa hal tercemesi	7
Mütercim'in önsözü	9
<i>Kitabın önsözü</i>	13
Meğazi ve Siyer	13
Araplarda tarih	14
Siret hakkında te'lîfe başlanılması	15
Muhtelif devirlerinde Siret ilmi	16
Mevlidlerin neşet etmesi	18
Siyer ve nakd = tahkik	18
Siret ile tarihin arasını birleştiren müellifler	19
İbn-i İshâk'ın Sireti'nin yazılması	20
İbn-i Hişam'ın, İbn-i İshâk'ın siretinde etkisi	20
İbn-i Hişam'ın siretini şerhedenlerden Süheyli ve başkaları	21
Muhtar ve İbn-i İshâk'ın sireti	21
İbn-i İshâk'ın siretini nazm edenler	22
Sireti İbn-i Hişam'da geçen müverrihlerin hal tercemeleri	23
<i>İbn-i İshâk</i>	23
Nesebi	23
Doğumu ve vefatı	23
Çocukluğu ve hayatı	23
İbn-i İshâk'ın mertebesi	24
<i>İbn-i Hişam</i>	28
Nesebi	28
Doğumu	28

Vefatı	28
Mertebeşi	29
Eserleri	29
<i>Süheylî</i>	30
İsmi ve lâkabı	30
Vatanı ve göç ettiği memleketler	30
Doğumu ve vefatı	30
Te'lifleri, ilmi ve ahlâkı	31
<i>Ebü Zer El-Hüsenî</i>	33
Nesebi	33
Vatanı ve göç ettiği yerler	33
Mertebeşi ve te'lif ettiği eserler	35
Neseb-i Pakî'nin dizisi	37
Peygamber (S.A.V.)'in Adem (A.S.)'e kadar nesebi	37
İbn-i Hişam'ın bu kitapta takip ettiği yol	38
İsmail (A.S.)'in zürriyeti nesebinin dizisi	39
İsmail (A.S.)'in çocukları ve analarının nesebi	39
İsmail (A.S.)'in ömrü ve defn edildiği yer	39
Hacer'in vatanı	40
Resûlullah (S.A.V.)'in Mısır halkına vasiyyeti ve hunun sebebi	40
Arab'ın aslı	41
Adnan'ın çocukları	41
Akk'ın vatanı	41
Maad'ın çocukları	41
Kanus b. Maad ve Mûmân b. Münzir'in nesepleri	45
Lahm b. Adiyy'in nesebi	46
Amr b. Âmir'in Yemen'den çıkışı ve Mârib seddinin kıssası	47
Yemen'in meliki Rebia b. Nasr ve iki kâhin olan Şikk ve Satih	49
Rebia b. Nasr'ın rüyası	49
Satih ve Şikk	50
Becile'nin nesebi	50
Rebia b. Nasr ve Satih	50
Rebia b. Nasr ve Şikk	52
Rebia b. Nasr'ın Irak'a hicreti	53
Numân b. Münzir	53
Ebü Kerib Tuban-ı Es'ad'ın, Yemen üzerine istilasası ve Yesrib'e kadar savaşı	53
Tûban'ın nesebi	53
Tûban'ın siretinden bir mesele	54
Tûban'ın Medine halkına kızması ve bunun sebebi	54
Amr b. Talle'nin nesebi	55

Tüban'ın Medine halkı ile savaşmasının sebebi	55
Tüban'ın Medine'yi helâk etmekten vaz geçmesi ve Halid'in bunun hakkındaki şiiri	55
Tüban'ın Nasranî dinine bağlanması ve onun Kâbe'yi giydirmesi ve ona tazimi ve Sebie'nin bunun hakkındaki şiiri	57
Tüban'ın kavmini Nasranî dinine dâvet etmesi ve orada ateşi hakem kılmaları	60
Ruâm ve ona varan şey	62
Oğlu Hassân b. Tüban'ın saltanatı ve bir kardeşi olan Amr'ın onu katletmesi	62
Katledilmesinin sebebi	62
Amr'ın pişmanlığı ve helâkı	63
Lahnie Zu Şenâtür'ün Yemen idaresinin zülmen istilâ edip oraya hâkim olması	64
İdarenin başına geçmesi, hayat akışı ve katledilmesi	64
Zû Nûvâs'ın saltanatı	65
Necran'da Hıristiyanlık	65
Hıristiyanlığın Necran'da başlangıcı	66
Teymiyun ile Salih ve Hıristiyanlığın Necran'da yayılması	66
Abdullah b. Samir'in durumu ve ashab-ı Uhud'un kıssası	68
Teymiyun İbn-i Sâmîr ve Allah'ın ismi a'zamı	68
Samir'in oğlu ve Necran'da Hıristiyanlığa davet etmesi	69
Lügat itibarı ile uhdûd	70
İbn-i Samir'in kalt olunması	71
İbn-i Samir'den onun kabri hakkında rivayet olunan şeyler	71
Zû Sâleba'n-ı Devsi, Habeş'e saltanatının başlaması ve Yemen'i istilâ eden eryât	72
Devs'in firarı ve Kayser'den yardım dilemesi	72
Eryât'ın yardım görmesi ve Zû Nûvân'ın yenilgiye uğraması ve ölümü	72
Devs hakkında bir şiir	73
Zübeyd'in nesebi	76
Amr b. Madi Kerib'in bu şiiri söylemesinin sebebi	76
Ebrehe el-Eşrem Yemen'in durumuna galib oldu ve Eryât'ı katletti	77
Eryât ile Ebrehe arasında olanlar	77
Necaşi'nin, Eryât'ı katlettiğinden dolayı Ebrehe'ye kızması ve sonra ondan râzı olması	78
Fil'in durumu ve Nesee'nin kıssası	78
Kulleys (32)'in inşâ edilmesi	78
Nesee'nin mânâsı	79
Lügat itibarıyla muvâtaa	79
Araplar katında Nesee'nin târihi	80
Kenâni'nin kulleysi pisletmesi ve Ebrehe'nin Kâbe üzerine hamle edip sal-	

dürması	82
Zû Netr'in Ebrehe'nin önünde yenilgiye uğraması	82
Nüfeyl ile Ebrehe arasında meydana gelen olaylar	83
İbn-i Muattep ve Ebrehe	83
Sakif'in nesebi ve İbn-i Ebi Salt'ın bu husustaki şiiri	83
Taif halkının Ebrehe'ye boyun eğmesi	84
Lat	84
Ebü Rîğal'ın Ebrehe'ye yardımı, ölümü ve kabri	85
Evsed'in Mekke'ye saldırması	85
Hunâta ve Abdülmuttalib	85
Zû Netr, Üneys ve bunların Abdülmuttalib için Ebrehe katında tesavvut etmeleri	86
Abdülmuttalib, Hunate ve Huveylid Ebrehe'nin önünde	87
Abdülmuttalib Kâbe'de Ebrehe'nin reddine karşı Allah'tan yardım dilemesi	87
İkrime'nin Esved b. Maksûd'a bedduâsının şiiri	88
Ebrehe'nin Mekke'ye girmesi onun ve fillerinin başına gelenler, Nüfeyl'in bu husustaki şiiri	89
Kur'ân-ı Kerim'de Fil kıssasından anlatılan kısmı İbn-i Hişam'ın tefsir etmesi	91
Filin baktıcısının ve yöneticisinin başına gelenler	94
Filin sıfatı hakkında söylenen şiirler	95
Fil hadisesinden sonra Arapların Kureyş'i büyük görmeleri	95
İbn-i Zibera'nın Fil vakası hakkında şiiri	95
İbn-i Eslet'in fil vakasındaki şiiri	96
İbn-i Ebi'ssalt'ın fil vakasındaki şiiri	98
Ferezak'ın Fil vakasındaki şiiri	99
İbn-i Rakkiyyat'ın fil vakasındaki şiiri	100
Ebrehe'nin oğlu Yeksûm'un sonra da Meksur'un Yemen'e melik olması ...	101
Seyl b. Zi Yeze'nin çıkması ve Vihzer'in Yemen'e melik olması	101
İbn-i Zi Yezen Kayser'in yanında	101
Numân'ın İbn-i Zi Yezen için Kısra'nın katında tevassut etmesi	101
Seyl, İbn-i Zi Yezen Kısra'nın önünde ve Kısra'nın onun için muaveneti	102
Vehr ve Seyf b. Zi Yezen ve Mesruk'un üzerine bunların galib olmaları	
ve bunun hakkında söylenen şiirler	103
Habeşlilerin yenilgiye uğraması ve Satih ile Şikk'in verdikleri haber	108
Farsların Yemen'de başlarına gelen şeyler	108
Yemen'de Habeşlilerin mülkü ve melikleri	108
Farslıların Yemen üzerindeki melikleri	109
Kısra ve Peygamber (S.A.V.)'in bi'seti	109
Bâzân'ın Müslüman olması	110
Peygamberin bi'seti Satih ve Şikk'in haberi vermesi	110
Yemen'de bulunan taş	110

Satih ve Şıkk'ın haberi hakkında Aşâ'nın şiiri	111
Hazr Meliki'nin kıssası	111
Nu'mân'ın nesebi, Hazrec ve onun hakkında Adıyy'in şiiri	111
Sabûr'un Hazr'a girmesi. Sâtirûn'un kızı ile evlenmesi, ikisi arasında vaki olan olaylar	112
Nizâr b. Maad'ın zürriyeti	114
İbn-i İshâk ve İbn-i Hişâm'ın görüşüne göre onun çocukları	114
Enmar'ın çocukları	114
Mudarr'ın çocukları	115
İlyas'ın çocukları	116
Hinder ve çocukları	116
Amr b. Luhayy'in ve arapların sanemleri	116
Peygamber (S.A.V.) onu bağıracağını ateşe çekerken gördü	116
Sanemlerin = putların Şam'dan Mekke'ye celbi	116
İlk ibâdet olunan taş, Beni İsmâil'de idi	118
Nuh kavminin putları	119
Kabileler ve putları	119
İbn-i Hişâm'ın Kelb b. Vebren'in nesebi hakkındaki reyî	120
Yeğuş ve ibadet edenleri	120
İbn-i Hişâm'ın En'um hakkında ve Tayy'ın nesebi hakkında reyî	120
Yâuk ve onun ibadetçileri	120
Hemdan ve nesebi	120
Nesr ve ibadetçileri	120
Umyânîs ve ibadetçileri	121
Havlân'ın nesebi	121
Sad ve âbidleri	122
Devs Sanemi	122
Devs'in nesebi	122
Hübel	122
İsâf ve Nâile ve Aişe (R.A.)'nin onlar hakkındaki hadisi	123
Arapların putlarla yaptıkları	123
Uzza ve hizmetçileri	124
Sedenenin manası	125
Lât ve hizmetçileri	126
Menât ve hizmetçileri ve yıkılması	126
Zül - Halese, Sadinleri ve yıkılması	127
Fels bakımcıları ve yıkılması	127
Ruâm	128
Ruzâ ve bakımcıları	128
Müstevgir ve ömrü	128
Zul - Keabat ve bakımcıları	129
Bahire, Sâibe, Vasile ve Hâmi'nin durumu	130

İbn-i İshak'ın onlar hakkındaki görüşü	130
İbn-i Hişam'ın onlar hakkındaki reyî	131
Nesebin dizilişine döndük	133
Huzâe'nin nesebi	133
Müdrîke ve Huzeyme'nin çocukları	135
Kinâne'nin çocukları ve onların anaları	135
Nadr'ın çocukları ve onların anaları	137
Mâlik b. Nadr'ın çocukları ve anaları	138
Fîhr'in çocukları ve onların anaları	138
Gâlib'in çocukları ve onların anaları	138
Luayy'ın çocukları ve onların anaları	139
Sâme	140
Umman'a yolculuk etmesi ve ölümü	140
Avf b. Luayy ve göç etmesi	142
Onun Beni Zübeyyan'a nesbet edilmesinin nesebi	142
Mürre'nin nesebi	142
Mürre'nin efendileri	145
Haşim b. Hermele ve Âmir el-Havati	145
Mürre ve Besl	146
Besl'in Durumu	17
Besl'in târifi	147
Züheyr'in nesebi	147
Kab'ın çocukları ve onların anası	148
Mürre'nin çocukları ve onların anası	148
Bârik'in nesebi	148
Kilâb'ın iki çocuğu ve onların anası	149
Cüsûme'nin nesebi	149
Kilâb'ın diğeri çocukları	150
Kusayy'ın çocukları ve onların anası	151
Abd-i Menaf'ın çocukları ve onların anaları	151
Utbe b. Gâzvan'ın nesebi	152
Abd-i Menaf'ın çocuklarına dönüş	152
Hâşim'in çocukları ve onların anaları	152
Abdul-Muttalib b. Haşim'in çocukları, sayıları ve anaları	153
Resûlullah (S.A.V.) ve anaları	154
Zemzem'in kazılmasına bir işaret	155
Cürhüm'ün durumu ve zemzemin gömülmesi	156
Beyt'in bakıcıları	156
Cürhüm ile Kâtûra ve o ikisi arasında olan hadiseler	156
İsmâil (A.S.)'in çocukları ve Mekke'deki Cürhüm kabilesi	158
Kinane ve Huzâe kavminin, Beyt'in üzerine istilâsı ve Cürhüm'ü sürmeleri	158
Cürhüm'ün Mekke'de azması ve Beni Bekr'in onları kovması	158

Lügat itibarıyla tekke	159
Kusay b. Kilâb'ın, Huleyl'in kızı Hubbâ ile tezevvüci	165
Kusayy'ın çocukları	165
Kusayy'ın Beyt'in idaresini üstlenmesi ve Rizah'ın ona yardımında bulunması	165
Çavs b. Mürr'ün insanlara hac için izin verme işini üstlenmesi	167
Sûfe ve taşların atılması	168
Sûfe'den sonra Beyt'in işini Beni Sad'ın ele alması	168
Safvan'ın nesebi	169
Safvan, Kerib ve hacda izin	169
Advân'ın Müzdelife'den ayrılması	169
Zül - İsb'e'in onların insanları Minâ'dan götürmeleri hakkındaki şiiri ...	169
Ebû Seyyere ve insanları götürmesi	170
Âmir b. Zarib b. Amr b. İyaz b. Yeşkür b. Advân'ın durumu	170
Onun bir hunsa hakkında kazâsı ve câriyesi Suhayle ile mesvereti	170
Kusayy b. Kilâb'ın Mekke'nin idaresini eline alması ve Kureyş'in duru- munu toplaması ve Kuzaa'nın ona yardımında bulunması	171
Sû'e'nin yenilgiye uğraması	171
Kusayy'ın Huzaa ve Beni Bekr ile muharebesi ve Amr b. Avf'ın hakem kılınması	172
Rizah'ın Kusayy'a yardımı ve Kusayy'ın onun yardımını red etmesi hak- kındaki şiiri	175
Rizâh ile Nehd ve Hevteke arasında olanlar ve bu hususta Kusayy'ın şiiri	178
Kusayy'ın Abdüd - Dar'ı kendisine tercih etmesi	179
Rifâde	179
Kusayy'dan sonra Kureyş'in ihtilafı ve Muteyyebün andlaşması	180
Abdiddar oğulları ile amca oğulları arasındaki muhalefet	180
Beni Abdiddar'a yardım edenler ve amcaoğullarına yardım edenler	181
Muteyyebun andlaşmasına giren kimseler	181
Ahlat'ın yeminleşmesine giren kimseler	182
Kabilelerin harpte birbirine karşı dağılımı	182
Kavmin üzerine sulhlaştığı şey	182
Hilful Fudûl	183
Bunun böyle isimlendirilmesinin sebebi	183
Resulullah (S.A.V.)'in Hilful-Fudûl'dan haber vermesi	184
Haşim'in yaptığı işler	187
Muttalib'in rifâde ve sikayeyi ele alması	188
Abdülmuttalib'in doğumu ve bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi	189
Abdülmuttalib'in ölümü ve mersiyesi	189
Abdülmuttalib'in Sikaye ve Rifâde işini ele alması	195
Zemzem kuyusu ve onun hakkında cereyan eden ihtilâf	196
Abdülmuttalib'in Zemzem kuyusu hakkında gördüğü rüya	196

Abdülmuttalib ve oğlu Hâris ve onların Zemzemi kazma esnasında Kureyş'in arasında geçen şeyler	198
Kureyş kabilelerinin Mekke'deki kuyuları	202
Taviyy kuyusu	202
Bezzer kuyusu	203
Safle kuyusu	203
Hafer kuyusu	203
Sukayye kuyusu	203
Ümm-ü Ahrad kuyusu	203
Çamr ve onu kazan kimse	203
Rümm, Humm, Hafr ve sahipleri	203
Zemzem'in üstünlüğü ve hakkında söylenen şiirler	204
Abdülmuttalib'in kendi çocuğunu boğazlamayı adaması	206
Araplara göre okları çekme	206
Abdülmuttalib ve çocukları, oklar sahibinin önünde	207
Okun Abdullah'ın üzerine çıkması ve babasının onu boğazlamasına başlaması ve Kureyş'in onu men etmesi	208
Hicaz'ın Arifesi ve kendisinin Abdülmuttalib'e verdiği işaret	209
Abdullah'ın boğazlanmaktan kurtulması	209
Abdullah b. Abdülmuttalib ile evlenmek isteyen kadın	211
Kendisini Abdullah'a arzeden kadının talebini Abdullah'ın red etmesi	211
Abdullah'ın Âmine binti Vehb ile evlenmesi	212
Âmine binti Vehb'in anaları	212
Abdullah'ın Âmine ile evlenmesinden sonra onunla evlenmek isteyen kadın ile onun arasında cereyan eden hadise	212
Resulullah (S.A.V.)'e hamile kalması esnasında Âmine'ye denilen şeyler	213
Abdullah'ın ölümü	214
Rasulullah (S.A.V.)'in doğumu ve emzirilmesi	214
İbn-i İshâk'ın Resulullah (S.A.V.)'in doğumu hakkındaki görüşü	214
Kays b. Mahreme'nin Resulullah (S.A.V.)'in doğumu hakkındaki rivayeti	215
Hassân b. Sabit'in Resulullah (S.A.V.)'in doğumu hakkındaki görüşü	215
Rasulullah (S.A.V.)'in doğumunu anasının dedesine bildirmesi	216
Peygamber (S.A.V.)'in dedesinin onunla sevinmesi ve ona sütannelerini aramaya koyulması	216
Halime'nin babasının nesepleri	217
Resulullah (S.A.V.)'in sütbabasının nesebi	217
Resulullah'ın süt kardeşleri	218
Peygamber (S.A.V.)'i teslim aldıktan sonra Halime'nin gördüklerini anlatması	218
Resulullah'ın karnını yaran iki meleğin haberi	221
Peygamber (S.A.V.) ile birlikte Halime'nin onun anasına dönmesi	221
Resulü Ekrem'in kendisinden sorulduğu zaman kendisini tarif etmesi	222

Halime'nin (S.A.V.) ile birlikte dönmesi sırasında onu kaybetmesi ve Ve-	
rakâ b. Nevfel'in onu bulması	224
Âmine'nin vefâtı ve Rasulullah (S.A.V.)'in ondan sonra dedesi Abdülmut-	
talib ile birlikteki hali	225
Âmine'nin vefâtı	225
Benî Adiyy b. Neccâr'ın. Resulullah (S.A.V.)'e dayılıklarının sebebi ...	226
Peygamber (S.A.V.) küçük iken Abdülmuttalib'in ona ikrâmı	226
Abdülmuttalib'in vefâtı ve ona söylenen mersiyeler	226
Abdülmuttalib'in vefâtı ve onun hakkında söylenen şiirler	226
Babası Abdülmuttalib için Safiye'nin mersiyesi	227
Berre'nin babası Abdülmuttalib için mersiyesi	228
Âtike'nin babası Abdülmuttalib'e mersiyesi	229
Ümm-ü Hakim'in babası Abdülmuttalib için mersiyesi	230
Babası Abdülmuttalib için Umeyye'nin mersiyesi	231
Babası Abdülmuttalib'e Ervân'ın mersiyesi	232
Müseyyeb'in nesebi	233
Huzeyfe'nin Abdülmuttalib'e mersiyesi	234
Matrut'un Abdülmuttalib ve Beni Abd-i Menat için mersiyesi	239
Abbâs'ın Zemzem'in sikayesini üzerine alması	240
Ebü Talib'in Resulullah (S.A.V.)'i himayesi	240
Ebü Talib'in Resulullah (S.A.V.)'e bakması	240
Lihb'den bir adamın Resulullah (S.A.V.)'den haber vermesi	241
Bahira'nın kıssası	241
Ebü Talib ve Rasulullah (S.A.V.)'in Bahirâ'nın yanına inmeleri	241
Ebü Talib'in Resulullah (S.A.V.) ile birlikte dönmesi, Züreyr ve iki arka-	
daşının durumu	244
Peygamber (S.A.V.)'in Allah'ın O'nu çocukluğunda koruması hakkında	
hadisi	245
Ficâr harbi	246
Harbin sebebi	246
Kureyş ile Hevâzin arasında harbin patlak vermesi	248
Resulullah (S.A.V.)'in küçük iken orada hazır bulunması ve o zamanki yaşı	248
Ficar diye isimlendirilmesinin sebebi	248
Kureyş ve Hevâzin'in o harpteki kumandanları ve harbin neticesi	249
Resulullah (S.A.V.)'in Hatice (R.A.) ile evlenmesi haberi	249
Resulullah (S.A.V.)'in Hatice ile evlenmesi esnasındaki yaşı	249
Resulullah (S.A.V.)'in ticaret için Şam'a gitmesi ve Bahira'nın söyledikleri	250
Hatice'nin nesebi	252
Resulullah (S.A.V.)'in Hatice ile evlenmesi	252
Rasulullah (S.A.V.)'in Hatice'den çocukları	253
Hatice'nin Verâkâ ile konuşması ve Verâkâ'nın Rasulullah (S.A.V.)'in hak-	
kındaki haberinin doğruluğu	254

Kâbe'nin inşa edilmesi haberi ve Resûlullah (S.A.V.)'in Kureyş arasında Hacer-i Esved'in konulmasındaki hakemliği	256
Kureyş'in Kâbe'yi inşa etmesinin sebebi	256
Kureyş'in Kâbe'yi inşa etmesi esnasında Ebû Vehb'in başına gelenler ...	257
Ebû Vehb'in Resulullah (S.A.V.) ile akrabalığı	258
Kâbe'nin Kureyş arasında paylaşılması ve onlardan her bir fırkanın payı	259
Velid b. El-Muğire ve Kâbe'yi yıkaması ve Kâbe'nin altında buldukları eşyalar	259
Kureyş'in Hacer'i yerine koyacak kimse hakkında ihtilâfı ve bu hususta parmaklarının kana batırılması	261
Ebû Ümeyye'nin ilk gireni hakem kılması ve bunun Resulullah (S.A.V.)'in olması	261
Kureyş'in kendisinden dolayı Kâbe'nin inşa edilmesinden korktuğu yılın hakkında Zübeyr'in şiiri	263
Kâbe'nin yükseğe kaldırılması ve orayı otlar ile ilk perdeleyen kimse ...	265
Hums'un haberi	265
Kureyş'e göre Hums	265
Kureyş ile birlikte Hums inancına itaat eden kabileler	266
Cebele günü	267
Zü Neceb günü	268
Arapların Hums'u fazlalaştırması	269
Hums'lulara göre Leka ve onun hakkında bir şiir	269
Tavat hakkında İslâm'ın hükmü ve ondaki Hums âdetlerini iptâli	270
Arap'tan olan kâhinlerin, yahudilerden Ahbar'ın ve Nasârâ'dan olan Ruhban'ın haberleri	272
Kâhinlerin, Ahbar'ın ve Ruhban'ın Resulullah (S.A.V.)'in gönderilmesini bilmeleri	272
Cinlere yıldızların atılması ve bunun Resulullah (S.A.V.)'in gönderilişi üzerine bir âlâmet olması	272
Resulullah (S.A.V.)'in yıldızlarla cine vurulması hakkında Ensar'a haberi	277
Ġaytala ve Beni Sehmie'ye anlattıkları	278
Ġaytala'nın nesebi	279
Cenb kahininin Resulullah (S.A.V.)'den sözetmesi	279
Ömer b. El Hattab ile Sevâd b. Kaarib arasında cereyan eden hadise ...	280
Yahudilerin (Arabları) Rasulullah (S.A.V.) ile korkutmaları	281
Seleme'nin Yahudilerin Rasulullah (S.A.V.) ile inzar edip korkutmalarından naklederek verdiği haber	283
Sâye'nin iki oğlu Sâlebe ve Esid ile Esab b. Abid'in müslüman olmaları ...	284
Selmân'ın müslüman olmasının haberi	285
Selmân Mecusi idi, bir kiliseye girdi Nasraniliğe geçti	285
Selmân ile hristiyanların kaçmak için ittifak etmesi	287
Selmân ile kötü huylu hristiyan uskufu	287

Selmân ve iyi uskul	288
Selmân ve Musul'daki arkadaşı	288
Selmân ve Nusaybin'deki arkadaşı	289
Selmân ve Ammuriye'deki arkadaşı	289
Selmân ve onun Vadi-i Kurâ'ya nakli, sonra Medine'ye nakli ve Resulullah (S.A.V.)'in gönderildiğini işitmesi	290
Kayle'nin nesebi	290
Selmân, Resulullah (S.A.V.)'in önünde hediyesiyle birlikte gelip öğrenmek istemesi	291
Resulullah (S.A.V.)'in Selmân'a kölelikten kurtulması için mükâtebe ile emr etmesi	292
Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdil-Uzza ve Ubeydullah b. Caşş ve Osman b. El-Huveyrîs ve Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in bahsi	295
Varaka ve İbn-i Caşş'ın kavuşmaları	295
İbn-i Caşş'ın hıristiyan olduktan sonra Habeş'in müslümanlarıyla konuşmaları	296
Resulullah (S.A.V.)'in İbn-i Caşş'ın ölümünden sonra onun karısı ile nikahlanması	296
İbn-i Hüveyrîs'in hıristiyanlığa geçmesi ve Rum kralı Kayser'e gitmesi	296
Zeyd b. Amr ve kavuştuğu şey ve ondan naklolanlar	297
Kavminin dininden ayrılışı hakkında Zeyd'in şiiri	299
Hadramî'nin nesebi	303
Zeyd'in karısı Safiyye'nin Hattap ile bir olup kendisine karşı muhâlefet etmelerine karşı karısına hitabı hakkındaki şiiri	303
Zeyd'in Kâbe'ye istikbâl etmiş olduğu zamanki şiiri	304
Hattab, Zeyd b. Nüfeyl'in yolunu beklemesi Zeyd'in Şam'a gitmesi ve ölümü	306
Verakâ'nın Zeyd'e mersiyesi	307
Resulullah (S.A.V.)'in İncil'de bilinen sıfatı	308
Havari Yuhannes'in Resulullah (S.A.V.)'i müjde vermesi	308
Peygamber (S.A.V.)'in bi'seti	309
Resulullah (S.A.V.)'e ilk gelen emir sadık rüyadır	310
Taşların ve ağaçların Resulullah (S.A.V.)'e selâm vermeleri	310
Cebrâil (A.S.)'in yeryüzüne inmesinin başlangıcı	311
Tehannüs'ün mânası hakkında İbn-i Hişam'ın lügat olarak araştırması	312
Resulullah (S.A.V.) Cibril'in kendisiyle beraber olan durumunu Hatice'ye anlatması	314
Hatice Verakâ'nın önünde Resulullah (S.A.V.)'in durumunu ona haber vermesi	315
Hatice'nin vahyin burhanını imtihan etmesi	316
Kur'ân-ı Kerim'in nüzûlünün başlangıcı	317
Hatice bint-i Hüveylid'in müslüman olması	319

Resul'ün Hatice'yi incident bir ev ile müjdelemesi	319
Cibril Hatice'ye selâm ediyor	319
Vahyin fetreti ve Duhâ sûresinin nâzil olması	320
İbn-i Hişam'ın Duhâ sûresinin müfredâtını tefsir etmesi	321
Namazın farz kılınmasının başlangıcı	323
Namaz iki rekât farz kıldı sonra ziyadeldi	323
Cibril'in Resul (S.A.V.)'e abdesti ve namazı talim ettirmesi	324
Resul (S.A.V.)'in Hatice'ye abdesti ve namazı öğretmesi	324
Cibril'in, namazın vakitlerini Resul (S.A.V.) için tespiti	325
Ali b. Ebi Tâlib (R.A.)'in ilk müslüman olan erkek (çocuk) olduğunun bahsi	326
Onun Resulullah (S.A.V.)'in gözetiminde büyümesi ve bunun sebebi ...	326
Ali'nin Resulullah (S.A.V.)'in birlikte Mekke'nin vadilerine namaz kılmak üzere gitmesi. Ebû Tâlib'in bunların durumuna vâkıf olması	327
İkinci olarak Zeyd b. Hârise'nin müslüman olması	328
Nesebi ve Resulullah (S.A.V.)'in onu evlât edinmesi	328
Hârise'nin oğlu Zeyd'i kaybettiği zaman söylediği şairi ve Resulullah (S.A.V.)'e onu kendisine geri vermek üzere gelmesi	329
Ebû Bekr es-Siddik (R.A.)'in müslüman olması ve şanı	331
Onun nesebi	331
Ebû Bekr'in müslüman olması	332
Ebû Bekr (R.A.)'in davetiyle müslüman olan sahabeler	332
Osman, Zübeyr, Abdurrahman, Said ve Talha'nın müslüman olmaları ...	332
Ebû Ubeyde'nin müslüman olması	335
Ubeyde b. El-Haris'in müslüman olması	337
Said b. Zeyd ile ailesinin müslüman olması	337
Esmâ, Aişe ve Habbab'ın müslüman olmaları	338
Umeyr, İbn-i Mes'ûd ve İbnil-Kaari'nin müslüman olmaları	338
Kaare'den bir şey	339
Selit ve kardeşinin müslüman olmaları	340
Ayyaş ve ailesinin müslüman olması	340
Huney's'in müslüman olması	341
Amir'in müslüman olması	341
Caş'ın iki oğlunun müslüman olması	341
Cafer ve hanımının müslüman olması	342
Harisoğullarının ve hanımlarının müslüman olması	342
Sâib'in müslüman olması	343
Muttalib ve hanımının müslüman olması	343
Nuaym'ın müslüman olması ve onun nesebi	343
Âmir b. Führeyre'nin müslüman olması ve nesebi	344
Hâlid b. Said'in ve hanımı Emine'nin müslüman olması	344
Hatib ve Ebû Huzeyfe'nin müslüman olması	345

Vakid'in müslüman olması ve ondan bir şeyin rivayeti	345
Benî Bukeyr'in müslüman olması	346
Ammâr b. Yâsir'in müslüman olması	346
Suhayb'in müslüman olması ve nesebi	347
Resulullah (S.A.V.)'in tebliğ kavminden başlaması ve kavminin kendisine yaptıkları	348
Allah Peygamber (S.A.V.)'e tebliğ kavminden başlamakla emretti	348
Resulullah (S.A.V.)'in ashâbiyle Mekke'nin vâdilerine çıkması ve Sad'ın yaptıkları	350
Peygamber (S.A.V.)'e kavminin adâvet etmesi ve amcası Ebû Tâlib'in onu himâyesine alması	350
Kureyş'in Resulullah (S.A.V.)'in hakkında Ebû Tâlib'in yanına gönderdikleri heyet	351
Resulullah (S.A.V.)'in dâvetine devam etmesi ve Kureyş heyetinin Ebû Tâlib'e ikinci defa gelmesi	352
Ebû Tâlib'in Resulullah (S.A.V.)'i dâvetten vazgeçmesine dair ona haber göndermesi, Resulullah'ın Ebû Tâlib'e cevabı	352
Kureyş'in Ebû Tâlib'in yanına üçüncü defa Umâre b. el-Velid el-Mahzumî ile gitmesi	353
Ebû Tâlib'in Mutime ve Beni Abd-i Menaf'dan kendisini terkedenlere târizen söylediği şiir	354
Kureyş'in mü'minleri dinlerinden meylettirmeye çalışmaları ve iman etmelerine karşı onlara işkence etmeleri	356
Ebû Tâlib'in kendisine şefkat edip acıdıklarından dolayı kavmini medh ederek söylediği şiir	356
Velid b. Muğire Kur'an'ı anlatırken hayrete düşmesi	357
Velid'in Kureyş'ten bir topluluk ile, Peygamber (S.A.V.)'e karşı geceleyin bir görüş tesbiti için toplanması	357
Kureyş'in Resulullah (S.A.V.)'i sihirbazlıkla vasıflamak için ittifak etmesi ve Allah'ın onlar hakkında inzâl buyurduğu âyetler	358
İbn-i Muğire ile birlikte olan topluluk hakkında Allah'ın inzâl ettiği âyet Onları Resulullah (S.A.V.)'in risâletini kötölemek için Kureyş'in içine dağılmaları	361
Ebû Tâlib'in Kureyş'ten merhamet dilemesi hakkındaki şiiri	361
Ebû Tâlib'in kasidesinde varid olan kimseler	374
Kabilelerde bahusus Evs ve Hazrec'de Resulullah (S.A.V.)'in zikrinin yapılması	375
Ebû Kays b. Eslef'in nesebi	375
İbn-i Eslef'in Resulullah (S.A.V.)'i müdâfaa eden şiiri	376
Dâhis harbi	382
Hakim b. Ümeyye'nin kavmini Peygamber (S.A.V.)'in adâvetinden vaz	

geçiren şiiri	383
Resulullah (S.A.V.)'in kavminden karşılaştıkları	384
Kureyş'in sefihleri ve onların Resulullah (S.A.V.)'e sihir ve cünunu isnad etmeleri	384
İbn-i As'ın Kureyş'in Resulullah (S.A.V.)'a yaptıklarını rivayet etmesi	384
Resulullah (S.A.V.)'in yolunda Ebû Bekr'e isabet eden bazı şeyler	385
Resulullah (S.A.V.)'in kendisiyle eziyet olunduğu şeylerin en şiddetlisi	386
Hamza (R.A.)'ın müslüman olması	386
Ebû Cehl'in Resulullah (S.A.V.)'e eziyet vermesi ve Hamza'nın bunun farkına varması	386
Hamza'nın Ebû Cehl'in tepesine indirmesi ve müslüman olması	387
Utbe b. Rebîa'nın Resulullah (S.A.V.) hakkındaki sözü	389
Utbe ile Resulullah (S.A.V.)'in arasında cereyan eden şeyler	389
Utbe'nin arkadaşlarına söyledikleri	390
Resulullah (S.A.V.) ile Kureyş'in reisleri arasında cereyan edenler ve Kehf sûresinin tefsiri	391
Kureyş'in müslüman olan kimselere işkence etmeye devam etmesi	391
Kureyş reisleri, Resulullah (S.A.V.)'in yanında	391
Abdullah b. Ebi Ümeyye'nin Resulullah (S.A.V.) ile konuşması	396
Ebu Cehl'in Resulullah (S.A.V.)'i tehdit etmesi	397
Resulullah (S.A.V.)'in üzerine taş atmaya kasd ettiği zaman Ebû Cehl'in başına gelen	397
Nadr'ın Kureyş'e Resulullah (S.A.V.)'in söyledikleri hakkında tedbir ile nasihatı	398
Nadr b. El Haris'in Resulullah (S.A.V.)'e eziyet vermesi	399
Kureyş, Nadr ve İbn-i Ebi Nuayf'ı yahudilerin Ahbar'ından Muhammed (S.A.V.)'in durumunu sormak üzere gönderdiler	399
Kureyş'in Resulullah (S.A.V.)'e bir takım sorular sorması ve onun da onlara cevap vermesi	400
Resulullah (S.A.V.)'a vahyin bir müddet geciktiği zaman Allah'ın Kureyş hakkında inzâl ettiği âyetler	401
Allah Teâlâ'nın Ashab-ı Kehf'in kıssası hakkında inzâl ettiği âyet	404
Çok dolaşan adamın haberi hakkında Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği şeyler	411
Allah'ın ruhun durumu hakkında inzâl ettiği âyet	413
«Size ilimden ancak bir şey verildi» kavlinde muradın ne olduğunu sormaları	413
Onların dağları yürütme hakkındaki talepleri hakkında Allah'ın inzâl ettiği âyetler	414
Allah Teâlâ'nın onların Resulullah (S.A.V.)'e sen kendin için yap sözlerine karşı red olarak indirdiği	415
İbn-i Ebi Ümeyye'nin sözüne karşı red olarak Allah Teâlâ'nın indirdiği	416
Allah Teâlâ'nın onların sana ancak Yemâme'deki bir adam öğretiyor söz-	

lerine karşı indirdiği âyet	419
Ebü Cehl ve yapmak istediği şey hakkında Allah Teâlâ'nın indirdiği âyet	419
Allah Teâlâ'nın Peygamber (S.A.V.)'e mallarını arz ettiklerine dair inzâl buyurduğu âyet	422
Ebu Cehl'in Resulullah (S.A.V.)'e tahakkümü ve insanları ondan nefret etmeğe zorlaması	422
Sesini aşikâr etme âyetinin nüzül sebebi	423
Kur'ân'ı ilk aşikâr okuyan kimse	424
Abdulah b. Mes'ûd ve Kur'ân'ı aşikâr okuma yolunda Kureyş'ten başına gelenler	424
Kureyş'in Peygamber (S.A.V.)'in kıraatini dinlemeleri	425
Ebü Süfyan, Ebü Cehl, Ahnes ve onların Resulullah (S.A.V.)'i dinlemelerinin haberi	425
El Ahnes'in dinlediği şeyi sormak üzere Ebü Said'in yanına gitmesi	426
El-Ahnes'in Ebü Cehl'e dinlediğinin manasını sormak üzere gitmesi	426
Kureyş'in Resulullah (S.A.V.)'i dinlememekte inatlaşması ve Allah Teâlâ'nın inzâl buyurduğu âyet	426
Müşriklerin zayıf müslümanlara eziyet etmeleri	429
Kureyş'in müslüman olan kimselere karşı katı davranmaları	429
Bilâl'in İslâm'ından sonra karşılaştığı işkence ve onun kurtulması için Ebü Bekr'in yaptığı	429
Ebü Bkr'in Bilâl ile birlikte kendilerini âzâd ettiği kimseler	430
Kureyş'in İbn-i Yâsir'e işkence etmesi ve Resulullah (S.A.V.)'in ona sabır tavsiyesinde bulunması	432
Ebü Cehl'in müslüman olan kimselere yaptığı işkenceler	432
İşkence edilmesi sebebiyle İslâm'dan imtina eden kimselerin özü İbn-i Abbas'dan sorulduğunda onun bu meseleyi câiz görmesi	433
Hişâm'ın kardeşini Kureyş'e teslimi ve bu husustaki şiiri	433
Habeş topraklarına yapılan birinci hicret	434
Resulullah (S.A.V.)'in ashabına hicret için işaret vermesi	434
İlk hicrette Habeşistan'a hicret edenler	434
Benî Haşim'den Habeş topraklarına göç eden kimseler	435
Habeş topraklarına Benî Ümeyye'den hicret eden kimseler	436
Benî Esed'den Habeş topraklarına hicret eden kimseler	436
Benî Abd-i Şems'den Habeşistan'a göç eden kimseler	436
Benî Nevfel'den Habeşistan'a hicret eden kimseler	437
Benî Esed'den Habeşistan'a göç edenler	437
Benî Abdirdar b. Kuvayy'dan Habeşistan'a hicret eden kimseler	437
Benî Zühre'den Habeşistan'a hicret edenler	437
Benî Huzeyl den Habeşistan'a göç edenler	438
Behrâ'dan Habeşistan'a göç edenler	438
Benî Temim'den Habeşistan'a göç edenler	438

Benî Mahzûm'den Habeşistan'a göç edenler	438
Şemmas'ın ismi ve onun hakkında bir rivâyet	439
Benî Mahzûm'un haliflerinden Habeşistan'a hicret edenler	439
Benî Cumeh'den Habeşistan'a hicret edenler	439
Benî Sehm'den Habeşistan'a hicret edenler	440
Benî Adıyy'den Habeşistan'a hicret edenler	440
Benî Amir'den Habeşistan'a hicret edenler	441
Benî'l Hâris'ten Habeşistan'a hicret edenler	441
Habeşistan'a Muhâcir olanların adedi	442
Abdullah b. El-Haris'in Habeşistan'a hicreti hakkında şiiri	442
Osman b. Mâzun'un bu husustaki şiiri	444
Habeşistan'a giden Muhacirleri geri getirmek için Kureyş'in elçi göndermesi	445
Kureyş'in Necâşi'ye Muhacirleri geri vermesi için iki elçi göndermesi ...	445
Ebü Talib'in Necâşi'nin Muhacirleri müdafaa etmesi için teşvik olarak söylediği şiir	446
Kureyş'in Necâşi'ye gönderdikleri iki elçiden Ümm-ü Seleme'nin rivâyeti	446
Necâşi'nin Muhacirleri huzuruna çağırması ve onlara dinlerini sorması ve onların cevap vermeleri	448
Muhâcirlerin İsâ (A.S.) hakkında Necâşi'nin yanında söyledikleri sözler ...	450
Necâşi'nin düşmanına karşı muzaffer olmasıyla Muhâcirlerin sevinmeleri	451
Necâşi'nin Habeşistan'a melik olmasının kıssası	452
Necâşi babasının katl olunması ve amcasının iş başına getirilmesi	452
Necâşi'nin, amcasına hakim olması ve onu uzaklaştırmak için Habeşlilerin çalışması	453
Hebeşlilerin rızasıyla Necâşi'nin saltanatı üstlenmesi	453
Necâşi'yi satın alan tâcirin haberi	454
Habeşlilerin Necâşi'ye isyan etmeleri	454
Ömer b. El-Hattab (R.A.)'ın müslüman olması	456
Müslümanların Ömer'in müslüman olmasıyla izzet bulmaları	456
Ümm-ü Abdullah'ın Ömer'in müslüman olması hakkında rivayeti	457
Ömer'in müslüman olması hakkında Atâ ve Mücâhid'in rivayetleri	462
İslâm'da Ömer'in kuvvet ve salabeti	465
Sahife'nin haberi	467
Kâfirlerin Resûlullah'a karşı birbiriyle andlaşmaları	467
Ebü Cehl'in Hâkim b. Hizâm'a taarruzu ve Ebülbahteri'nin oraya girmesi	471
Resûlülah (S.A.V.)'in kavminden karşılaştığı eziyetler	472
Allah Teâlâ'nın Ebü Leheb hakkında inzâl buyurduğu sûre	472
Allah'ın Resûlullah (S.A.V.)'i Ümm-ü Cemil'in hilelerinden koruması ...	473
Âs'ın Resûlüllah (S.A.V.)'e verdiği eziyet ve onun hakkında nâzil olan âyetler	475
Ebü Cehl'in Resûlüllah (S.A.V.)'e eziyet etmesi ve onun hakkında nâzil olan âyet	476

Nadr'ın, Rasûlülah (S.A.V.)'e eziyet etmesi ve onun hakkında nazıl olan âyet	476
İbn-i Zibâ'ra'nın sözü ve onun hakkında Allah'ın indirdiği âyet	479
Velid b. el-Muğire ve onun hakkında Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği âyet	482
Übeyy b. Halef, Ukbe b. Ebi Muayt hakkında inzâl edilen âyetler	483
«Kul yâ Eyyuhel-kâfirun» sûresinin nûzül sebebi	484
Ebû Cehl ve onun hakkında Allah'ın inzâl buyurduğu âyet	485
İbn-i Mes'ûd Mühl'ü nasıl tefsir ediyor	485
Ebû Bekr'e âit bir kelâm ile Mühl'ün tefsirinde istişhâd (şahid getirmek)	486
İbn-i Ümm-ü Mektûm ve Abese sûresinin nâzil olması	487

